YALÇIN KÜÇÜK

TÜRKİYE ÜZERİNE TEZLER 4

1908 ■ 1998

Sadece İncelemek İçindir
Ücreti Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alınız.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

TÜRKİYE ÜZERİNE TEZLER

— IV —

Levent Şahverdi Arşivi

ISBN 975 - 478 - 027 - 7 (Takım No)
ISBN 975 - 478 - 048 - X (4 cilt)

Türkiye Üzerine Tezler -IV-, Yalçın Küçük / 1. Basım, 1990 / Kapak, Erkal Yavi / Kapak Baskısı, Özyılmaz Matbaası / Dizgi-Baskı, Yaylacık Matbaası / Cilt, Tekin Ticaret / Kitabı Yayımlayan, Tekin Yayınevi, Ankara Cad. No. 43 İst. Tel. 527 69 69 512 59 84

Levent Şahverdi Arşivi

YALÇIN KÜÇÜK

TÜRKİYE ÜZERİNE TEZLER
(1908-1998)

dördüncü kitap

Tan Oral'ın Çizgileriyle

TEKİN YAYINEVİ

Levent Şahverdi Arşivi

yolda yürürken
dalda sürgülenirken
gözüyle yanını
yüzüyle sevgisini
radyasyonuyla desteğini
gösterenlere,

y.k.

Levent Şahverdi Arşivi

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ 7- 20

Birinci Giriş

KİŞİSEL TARİH CUMHURİYET VE İŞÇİLER 21- 38

İkinci Giriş

KARARLI TARİH. YALÇIN KÜÇÜK'ÜN GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ 39- 53

Üçüncü Giriş

TEKELSİ TARİH APOLOGİA VEYA NASIL OKUMAMALI? 54- 64

Dördüncü Giriş

BASILI TARİH ÇÖLDE BASIN 65- 74

Beşinci Giriş

TERSİNE TARİH TURGUT ÖZAL 75- 90

Birinci Bölüm

1973 EKNOMİK KAOSA DOĞRU 91-172

İkinci Bölüm

1974: YAŞANAN GÜNLERİN BİLİNCİ 173-249

Üçüncü Bölüm

1975 ŞİDDETİN SİYASAL İKTİSADI 250-389

Levent Şahverdi Arşivi

Dördüncü Bölüm

1976 ÇELİŞKİNİN DEMİR YASASI 390-503

Beşinci Bölüm

GEREKÇELİ HÜKÜM 1980 EYLÜLÜ MEKÂNIN NERESİNDE? 504-577

Birinci Ek

CUMHURİYET YAZILARI TARİHÇESİ 579-581

Levent Şahverdi Arşivi

ÖNSÖZ

Türkiye Üzerine Tezler dizisinin beşinci kitabını yazmaya karar verdim.

Bu, aynı dizinin dördüncüsü oluyor.

Böylece Tezler dizisi, Türkiye Üzerine Tezler'in beşincisiyle birlikte on kitaba ulaşmış olacak; başka diziler açmak istiyorum. Ekonomi Politiği, yeniden yazma durumundayız. Bu yazımı başlatmayı bir görev biliyorum.

Napolyon'un kesin düşüşünden sonra Fransa'da adı üzerinde «Restorasyon» dönemi başlıyor. Viyana'dan Metternich'in gözetimi altındaki bu dönemde bir tek yaprak bile kıpırdamıyor ve kıpırdamasına izin verilmiyor Metternich'in bütün Avrupa'ya yayılmış ajanları değil devrimci, devrim «virüsü» bile yaşatmıyorlar; Restorasyon Dönemi devrimci virüsleri öldürmekle kendisini sürdürüyor

Otuz yıldan biraz daha uzun süren ve Helenler'in Türkiye'den bağımsızlıklarını elde etmelerinin dışında Avrupa devrimcilerini heyecanlandıracak hiç bir kıpırtının olmadığı bu dönem 1848 yılının başlarında sona eriyor Marx ve Komünist Manifestosu, böyle bir dönemin ürünü olarak ortaya çıkıyor

*

Ekonomi Politiğin Devrimcileştirilmesi, bir virüs türünden içime girmiş durumdadır İçimde büyüyor. Marx, Ekonomi Politiği eleştirdi ve yeni bir bilimin

Levent Şahverdi Arşivi

yönünü gösterdi. Lenin, önemli bir gözden geçirme ile içine bir ateşli rayiha akıttı.

Şimdi devrimcileştirilmesi zamanıdır.

Bu artık ne Batı Avrupa'da, ABD dahil, ne de Sovyetler Birliği'nde yapılabilir; bu, ancak Türkiye ve benzeri bir ülkede gerçekleştirilebilir. Zamanı geldi ve ben başlıyorum.

Türkiye Üzerine Tezler dizisinin beşinci kitabını yazmaya karar vermemin nedenlerinden birisi burada yatıyor; bir son kitapla bu diziyi daha açık bir hale getirmem gerektiğine inanıyorum. Bu önsözü yazarken, aynı anda, üç yeni kitap üzerinde çok yoğun bir çalışma sürdürüyorum. Tezler'in beşinci kitabı, Ekonomi Politiğin Devrimcileştirilmesine Başlangıç ve «Davalarım», şu anda birbirine yapışık üç virüs olarak beynimde dönüşüp duruyorlar

Bu kadar değil; Türkiye Üzerine Tezler dizisini bir beşinci kitapla tamamlamak düşüncesinin başka uyarıcısı ve özendiricisi de var Bu yılın başında yayınlanan ve bütün satış rekorlarını geride bırakacağa benzeyen Emin Çölaşan'ın «Turgut Nereden Koşuyor?» kitabı da, Tezler dizisini hızla bitirmeye karar vermemde etkili oldu. Emin'in kitabının içinde yazılı olanlardan daha çok, ilk ve son kitabı arasındaki zaman ve mekân, beni düşündürüyor Çok ilginç; Turgut Özal'ın Emin'i küçümseyici sözlerine karşı, Emin'i savunma çerçevesi içinde, yalnızca Uğur Mumcu parmak bastı. Özal, Emin'in ilk kitabını toptan alıp, parasız dağıtıyordu. Son kitabına ise cephe alıyordu.

Emin'in ilk kitabı Özal'ın haksız yükselişinde önemli bir rol oynadı. Özal'ı övmeye açıkça yanaşamayanlar, çoğu benim dostumdur, Emin'i, bu ilk kitabı nedeniyle, büyük bir âlim ilân ederek ve dolambaçlı yoldan Özal'ı övdüklerini bilerek, Özal'ın bu haksız yükselişine destek oldular Emin'in son kitabının Turgut Özal'ın nominal yükselişini durduracağını

Levent Şahverdi Arşivi

sanmıyorum; ancak efektif düşüşünde önemli bir işlev göreceğinden ve gördüğünden de kuşku duymuyorum.

Bunlar saptamadır; bilimsel düşünme bundan sonra başlıyor Emin'in ilk kitabı çıktığında ben Sultanahmet Cezaevi'ndeydim; sert eleştirimi ancak 1985 yılında yayınlanan «Quo Vadimus» kitabımda yapabildim. Daha sonra Emin'in «Önce İnsanım» kitabına büyük övgü yazdım; son kitabından bazı sayfaları da bu kitabımın girişlerinin birisinde aktarıyorum. Bütün bu açıklamalarla birlikte şu soruyu sormak gereğini duyuyorum: Nasıl oluyor, bir gazeteci, bir yönetici için ve beş yıl arayla, en yükseltici ve en indirici iki kitabı yazıyor ve bu iki kitap da «bestseller» oluyor? Bu soru üzerinde düşünmek ve bu sorunun cevabını aramak, beni, Türkiye Üzerine Tezler dizisinin beşinci kitabını, hızla, yazmaya götürüyor

Bu kadar da değil; Emin'in ilk çalışmasında pek çok abarttığı ve üstün kişisel değerlerle süslediği Turgut Özal hakkında, Quo Vadimus'ta düzeltici ve düzleyici bilgiler verdim. Quo Vadimus, benim değeri en az takdir edilmiş çalışmalarımın başında geliyor; Ekonomi Politik üzerine başlayacak dizinin ilk kitaplarından birisi sayıyorum. Kafa açan ve yoldaki pürüzleri ortadan kaldıran, Ekonomi Politiğin devrimcileştirilmesi yönlerine işaret eden bir yanı var; bazı sayfalarını bu kitabın girişlerinden birisi olarak yeniden yayınlıyorum. Emin'in son kitabında yazdıklarıyla bir bütünlük sağlıyor Özal'ın hiç bir pırıltısı ve inancı olmayan kişiliğini çok önceden ve esen bütün rüzgârlara karşı ortaya çıkarıyor.

*«Klâsik iktisatın bir yasası var: Kötü para iyi parayı kovar Bunu üniversitelerde okuturuz. Özal ve ekibi, iktisadi işleri üstlenmekle birlikte hiç iktisat okumamış olduğu için bu yasayı bilmiyorlar. **Fakat** pek önemli değil; Özal ve ekibi, bu yasayı, **geliştiriyorlar** Çünkü üniversitelerde okuttuğumuz «kötü **para** iyi parayı kovar» yasası, Türkiye pratiğinde **gelişiyor**. Ne oluyor; kötü para iyi parayı kovduktan son-*

Levent Şahverdi Arşivi

ra ne oluyor? Yasa'nın devamı ortaya çıkıyor: Kötü para, daha kötü parayı çekiyor.»

«Demirel, kendisinden daha az bilgili ve deneyimli birisini müsteşar yapıyor; o da hiç bilmezlerden bir ekip kuruyor. Giderek yayılıyor.»

«Cumhuriyet Türkiyesi, tarihinin en bilgisiz yönetimine sahiptir Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Osmanlı'dan müdevver bürokrasiye yama yapılarak meydana getirilen kamu yönetimi bile, bu kadar bilgisiz ve toplumdan uzak bir ekibin eline geçmemişti.»

Tırnaklı bu üç parağraf, 1985 başında yayınlanan «Quo Vadimus» çalışmamda yer alıyor Türkiye son yıllarda sadece en baskıcı değil aynı zamanda en bilgisiz bir yönetimin eline düşüyor Bunlara, «devlet adamı», veya «politikacı» dememek gerekiyor; bunlar, bir tür «politik menecer» tipini ortaya çıkarıyorlar Başkalarının kararlarını, hiç bir misyon duygusuna kapılmadan, en az sürtüşme yaratmaya özen göstererek ve bunun karşılığında tutarlılığa ve insanlığın diğer erdemlerine pek aldırış etmeden uygulamaya çalışıyorlar

Türkiye parıltısı olmayan yöneticiler dönemine mi giriyor?

Eylülizm, yönetimin her çeşitinde, parıltısı olmayan figürler dönemidir; bu beni son derece düşündürüyor. Yepyeni ipuçları sağlıyor

Alexis de Tocqueville, cumhuriyete razı olmuş bir asildir; Amerikan demokrasisi üzerine yazdıklarıyla biliniyor Ancak 1830 «Temmuz Devrimi» sonrasında olgunlaşan ve 1848 Şubat Devrimi öncesinde ve sonrasında yasama organında temsilci olan Tocqueville'in 1850 yılında yazdığı Souvenirs'i daha az tanınıyor; son derece öğretici buluyorum. Marx'ın «Fransa'da Sınıf Mücadeleleri» çalışmasıyla aynı tarihte yazılmış olmasının yanında hemen hemen aynı «malzemeyi» ele alıyor; her ikisi de 1848 Devrimi'ni yazıyorlar Tocqu-

Levent Şahverdi Arşivi

eville, Marx'tan çok ayrı olarak '48 Devrimi'nde çok belli bir sosyalist renk görüyor.Açıkça «bir sınıfın diğer sınıfa karşı mücadelesi» olduğunu yazıyor; Marx, '48 Devrimi'nde işçi sınıfının ağırlığını küçültürken Tocqueville çok daha ön plâna çıkarıyor

Tocqueville, '48 Devrimi'nde sosyalistlerin yenilgisini, tek bir bayrak altında toplanamamış olmalarına bağlıyor; Marx ise, işçi sınıfının yeteri ölçüde olgunlaşmamış olduğunu ileri sürüyor Olgunlaşmak için, işçi sınıfının bir «Şubat Zaferi'ne değil, bir dizi yenilgiye muhtaç olduğunu» yazıyor ve 1848 yılı Şubat tarihinde «işçi sınıfının hâlâ kendi devrimini yapma yeteneğinde olamadığını» ileri sürüyor. İlân edilen cumhuriyette cumhurbaşkanlığı seçimini Lamartine'in kazanması beklenirken, Büyük Napolyon'un yeğeni ve hiç bilinmeyen bir isim olan Lui Napolyon ortaya çıkıyor ve cumhurbaşkanı oluyor Tocqueville yeğen Napolyon için «hiç bir şeye inanmazdı ve inancı olanlara da inanmıyordu» diye not düşüyor

«İşte bu zamanda, Lui Napolyon'un adı duyulmaya başlandı. Prens, Paris'ten ve pek çok seçim bölgesinden aynı zamanda seçildi. Cumhuriyetçiler, Meşrutiyetçiler, demagoglar, hepsi, oylarını verdiler; çünkü o sırada millet, bir yol izlemeksizin her yöne doğru kaçan ürkütülmüş bir koyun sürüsüne benziyordu.» Bunları da yazan Tocqueville, şunları da ekliyor: «Eğer Lui Napolyon akıllı bir adam, bir dahi olsaydı, asla Cumhuriyet'e başkan olamazdı.» If Louis Napoleon hard been a wise man, or a man of genius, he would never have become President of the Republic. Halkın sürüleştirildiği dönemlerde son derece sıradan başkan gerekli oluyor

Tekelsi dönemi halkın sürüleştirildiği bir dönem olarak görüyordum.

Bu anlamda tekelsi döneme «yeni» bakıyorum ve kapitalizmin bir ileri aşaması olarak gören Lenin'den ayrılıyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

Eylülizme, Türkiye'de tekelsi yönetimi yerleştirme operasyonu olarak bakıyorum.

«The men who were now charged to put an end to the Revolution of 1848 were exactly te same who had made the Revolution of 1830.» Tahmin edileceği gibi bunları da Tocqueville yazıyor ve 1848 Devrimi'ni bastırmakla görevli olanların, tamıtamamına 1830 Devrimi'ni yapanlar olduğunu kaydediyor

Bir devrimi yaptıktan sonra bir diğerini bastıran insanın yüzü nasıldır; bu yüzdeki değişimin pek çok toplumsal buluşa ipucu olacağına inanıyorum. 1830 yılından 1848 yılına yalnızca on sekiz yıl var; yüzlerin transformasyonu, yeni bilimsel düşüncelerin uyandırıcısı oluyorlar.

Bir devrim yaptıktan sonra bir diğerinin bastırılmasına katkıda bulunan insan yüzündeki transformasyon bir deformasyondur

1980 yılından on sekiz yıl çıkartıldığında 1962 yılı bulunuyor. 1964 yılına on sekiz yıl eklendiğinde 1982 yılı elde ediliyor 1983 yılı, 1965 yılından on sekiz yıl sonrasını gösteriyor.

1960 yılları görkemli bir yükselişi ve bir talihi, 1980 yılları kısırlaştıran bir çöküşü ve bir talihsizliği anlatıyor.

Peki «biz» neyiz? «Biz» talihli miyiz?

Bilim yapmak isteyenler için Türkiye, Yirminci Yüz yılın sonlarında, bir talih ülkesidir. Bu zamanda Türkiye'de yeni ve bir başka akıl doğuyor

Gözümüz mü daha keskin; yoksa gördüklerimiz mi çok belirgin?

Yirminci yüz yılın sonlarında, Türkiye'de, «gözlerimiz» daha derin görerek keskinleşiyor.

Levent Şahverdi Arşivi

«Biz» şimdi, Kafka'nın Değişim'de ve Wilde'in Dorian Gray'ın Portresi'nde gördüklerini, yakınlarımızda ve yüzlerinde görüyoruz. İnsanın, kendi yakını insanındaki değişimlere bakmasından daha çok gözü ne keskinleştirebilir? «Yakınımız» insanlardaki değişmeler göz kamaştırıcıdır; görebilmek ve görmeyi sürdürebilmek için «gözümüzün» büyümesi, keskinleşmesi ve nitelik sıçraması yapması zorunludur

Türkiye'de artık bütün zorunluluklar özgürlük oldular.

«Gözümüz» artık, olayların arkasını görüyor.

Çünkü olayların önünde deformasyona uğrayan yüzler var.

On sekiz yıldan bile daha kısa bir zaman öncesinde özgürlük yoluna çıkanlar şimdi zorbalığın ricacısı oluyorlar; tekellerin politik, sanat ya da basın bürokratlığını üstleniyorlar Gözleri bakıyor ve artık görmüyor Aynadaki görüntülerine yabansı bakıyorlar

Çizgi filmleri var; saksıda çiçek, kovayla su verildiğinde, sıçramalı bir biçimde yükseliyor «Yakınımız» insanlar var; tarihin bu sıkıştırılmış kesitinde, kısa aralıklarla görüldüklerinde, sıçramalı bir biçimde küçülüyorlar

Çizgi filmlerin insan kahramanları genellikle hayvanlardan türetiliyor; daha doğrusu, önce insan hayvana indirgeniyor ve sonra da insansı davranış örnekleri vermeleri sağlanıyor Yirminci yüz yılda sürüleştirilme sürecine tabi tutulmuş insanlar, hayvana indirgenmiş çizgi kahramanlarının insansı davranış göstermelerine hem çok şaşırıyorlar ve hem de çok seviniyorlar

«Bizim» sevinme şansımız yok; insanlar, yakınlarının, ancak çizgi filmi kahramanları kadar insansı bir davranış gösterecek bir değişime uğramış olduğunu görmekten sevinmemelidir. Fakat yakında ve son derece şaşırtıcı bir biçimde görülen bu değişimleri yaratan mekanizmanın bu kadar açık olması bü-

Levent Şahverdi Arşivi

yük bir talih'tir; çünkü, yeni ve bir başka aklın doğuşuna yol açıyor.

Sanatçı ile bilim adamının işi tersine dönüyor ve birbirinin içine giriyor Sanatçı toplumsal değişmeleri ve üretim ilişkilerindeki hareketlilikleri imajlara, tiplere ve insan yüzlerine sıkıştırıyor. İşi zor; şimdi ise bilim adamının işi kolaylaşıyor Çok kısa bir zaman aralığında «yakın» insan yüzlerine sıkıştırılmış değişikler, bir toplumsal sistemden diğerine geçişin anahtarı oluyor.

Yakınımızdaki insanın hızlandırılmış kafkaesk değişiminden üretim ilişkisine veya sistemdeki hareketlilikleri çözümlemeye çalışmak; belki de daha önceki zamanların büyük açıklık sağlayıcıları da böyle bir talihe sahiptiler. Bunu düşünmek, büyük açıklıkları sağlayanların insanüstü nitelikleri yerine, bunu da reddediyorum, yakınlarının son derece insansı ve banal, ancak sıçramalı değişimlerine, daha başka sözlerle, maddenin fışkıran hareketliliğine bağlamak, son derece rahatlatıcı oluyor

Marx'ın da böyle bir şansı olduğunu düşünüyorum.

Otuz yaşına gelinceye kadar «restorasyon» dönemini yaşıyor. Yaprak kıpırdamıyor ve yalnızca, kapitalizmin üretim güçlerinde sergilediği sıçramalar, mucizevi bir görünüm alıyor Marx, sanayie uygulanan teknolojideki bu sıçramaların, sıradan insanın davranış ve yüzünde yarattığı mucizevi değişmeleri görüyor

Talihi var; iki şanssızlığa işaret etmek istiyorum. Bir: Kapitalizmi fazla önemsiyor. İki: Komünist Manifesto'nun, Şubat 1848 Devrimi'nden nerede ise birkaç hafta önce baskıya verilmesini daha büyük bir şanssızlık sayıyorum.

Restorasyon döneminde etkin Hegel felsefesinin öğrencisi oluyor. «Sol Hegelci» olması, Hegelci yanını

Levent Şahverdi Arşivi

örtmüyor. Daha sonra Kapital'e yazdığı önsözde, Hegel'de diyalektiğin baş aşağı olduğunu, tersine çevirerek kabuk içindeki akılcı özü çıkardığını belirtiyor. Marx'ın sistemine bağlı kalındığı sürece, bunun söylenmesinin yapılmasından daha kolay olduğunu düşünüyorum. Marx, uzun ve önemli bir Hegelci dönem geçirmiş olsaydı, yazdıklarının çok daha etkili olacağına inanıyorum.

Hegelci kabuk, Marx'ın devlet çözümlemesinin gerekli ölçüde açık olmamasına yol açıyor

Devlet, yazıla geldiği kadar karışık, değildir.

Devlet, bir vektörler toplamıdır. Baskısının gücü ya da şiddeti, vektörlerin aynı yöne göre dizilip dizilmemeleriyle ilgilidir.

Devlet, bir kuvvetler toplamıdır. Hükmetme durumu oluyor Kuvvetlerin aynı yöne mevzilendirilmesi, hükmetmenin şiddetini veya gücünü artırıyor.

Bir toplumda devlet hükmüne ters bir vektör veya kuvvetin varlığı iç savaşı anlatıyor

Demokrasi ile faşizm, toplumdaki kuvvetlerin yönlendirilmesindeki farklılıktan çıkıyor İkisi arasında bir hükmetme hızı farkı var; bu nedenle, demokrasinin tanımsal sınırını iç savaş belirliyor Demokrasi için, devleti oluşturan vektörlerin birbiriyle canlı ve önemli ölçüde çelişmesi gerekiyor. Sınır, iç savaş ile çiziliyor

Böyle bir yazım, hem devleti ordu ve bürokrasiyle sınırlama darlığından kurtarıyor ve hem de marksizm-leninizmde, burjuva diktatörlüğü ilkesinden hareket edildiği zaman, demokrasi ile «faşizm» arasında yaratılan ve kendi içinde giderilmesi zor karışıklıktan kurtulma yollarını açıyor «Faşizm» aynı devleti oluşturan vektörlerin yönlerinde bir yeni düzenlemedir; kuvvetler toplamında bir artışı anlatıyor.

Tekelsi devlet, devletin faşistleştirilmesidir; faşizmi, bir kategori olarak, ortadan kaldırıyor.

Levent Şahverdi Arşivi

Böylece yazıldığında, devletin güçlenmesi ile büyümesi aynı oluyor. Artık yalnızca devlet, büyümeden, güçlenemiyor.

Türkiye'de devletin küçültüldüğü iddiaları bir safsatadır.

Türkiye'de devlet büyüyor Eylülizm, devletin büyümesini de anlatıyor Türkiye'de bir kaç kamu iktisadî işletmesinin özel sektöre satılmasıyla devletin küçüldüğünü söylemek, hem bir cehaleti ortaya vuruş oluyor ve hem de yanıltmayı amaçlıyor

1980 yılında yayınlanan bir kitabımdan bir aktarma yapmak istiyorum. Şöyle: «Amerikan kapitalizmi, üniversiteleri, eğitimi, sineması, gazeteleri, radyo ve televizyonu ile ortalama Amerikan yurttaşını 'kuş beyinli' yapmıştır.» Gerçekten, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşadığımda da görmüştüm; ortalama Amerikan yurttaşının beyni, hiç bir zaman bir kuşun beyninden daha büyük olmuyor. Kuş beyinlileri yönetmek, insan beyinlileri yönetmekten daha kolay oluyor.

Şimdi bu gözlem ve düşüncemi düzeltmek ve geliştirmek istiyorum. «Amerikan kapitalizmi» yerine, Amerikan tekelsi düzeni demenin, bilimsel açıdan, daha doğru olacağını belirterek başlıyorum. Tekelsi düzende birey, rekabetçi kapitalizmdeki durumundan farklıdır; Orta Çağ'ın insanına benziyor Tekelsi düzen, insan beynini Orta Çağ sürülerinin beynine dönüştürüyor

İkinci düzeltme şudur: Kuş beyni de nihayet beyindir Örümcek ağıyla betimlenen kafa da nihayet kafa'dır; her ikisini de tekelsi düzendeki insan beynini ve kafasını anlatmaya yeterli bulmuyorum. Tekelsi düzende insan beyni veya kafası, uzun yolda taş yemiş bir otomobil ön camına benziyor Birbiriyle bağları kurulmaya çalışıldığı zaman dağılmak üzere olan bir beyin sistemi ortaya çıkıyor

Levent Şahverdi Arşivi

Bu benzetmenin, bir şizofrenin beynini görsel olarak betimlemenin en iyi yolu olduğunu düşünüyorum; şizofren karşılaştıramıyor ve tartamıyor. Şizofren, bir tek olayı ayrıntılı olarak tasarımlayabilmekle birlikte bir eksene sahip olmadığı için olgular arasında tutarlı bir ayırım yapamıyor.

Tekelsi düzen, şizofren yurttaşlar fabrikasıdır.

Egemenliğini, yurttaşlarını, şizofren yaparak sürdürebiliyor.

*

Artık bazı noktaları hızla sıralayabiliyorum.

Bir: Osmanlı düzeni, son dönemine kadar, gecikmiş bir feodalite olarak nitelendirilebilir. Osmanlı, Orta Çağ'ı en çok uzatan büyük devlet oldu.

Dünyanın tekelsi döneme girdiği zamanda, Türkiye'de aşamalar hızla yaşanıyor. Sanayicilerin iktidarın birinci ortağı olmalarından tekelsi aşamaya geçiş, son derece hızlı ve kısadır. Bu hız ve kısalık, bilimsel çabaları daha riskli ve daha verimli hale getiriyor.

İki: Tekelsi dönem, toplumdaki çelişkilerin uyutulmaya çalışıldığı ve çelişkilerin örgütlenmelerinin, içlerinden bağlanarak, paralize edildikleri bir düzeni ortaya çıkarıyor. Vektörler, bir asker sıralamasına tabi tutuluyor; demokrasi için gerek koşul varlığını yitiriyor.

Devletin büyümesi tekelsi hegemonyanın genişlemesi anlamına geliyor

Üç: Zamanın kısalığı ve tekelsi aşamaya geçişin hızı, «yakınımız» insanların, bir bir tanınmaz hale geldiklerini anlatmaya yetiyor İçlerinden fethediliyorlar. Tekelsi ahtapotun kollarıyla yatıyorlar. Sıçramalı bir biçimde küçülüyorlar.

Dört: Devlet, hükmetme durumudur. Zor ve ideoloji, hükmetmenin iki kesin aracını oluşturuyor. Her ideoloji de, mutlaka, birikmiş zor içeriyor.

Beş: İdeoloji, birikmiş zor'u içermekle birlikte, te-

Levent Şahverdi Arşivi

kelsi devlet yönetiminde zor ile ideoloji bir tahtaravalli ilişkisi sergiliyor. Biri yükselince, diğeri iniyor.

Altı: Tekelsi devlet yönetimi, hükmünün dışında bir kurum bırakmıyor. Eylülizm, bu geçişi ve kurumların ve kurumlaşmış kişilerin yönetim içine alınması sürecini anlatıyor.

Kişilerin ve özellikle kurumlaşmış kişilerin devletin yönlendirmesine girmesinde eylülizm, en büyük adımlarını 1987 yılının ikinci yarısıyla 1988 yılında atıyor, büyük başarılar elde etti.

Bir kurum veya insanın ya da kurumlaşmış insanın «demokrat» olup olmadığını, vektörüyle devletin vektörler toplamının yönlerinin karşılaştırılmasıyla ölçmek gerekiyor.

Yedi: Eylülizmle birlikte basın, tekelsi devlet yönetimi içine girmiştir; vektörler aynı yönü gösteriyor. Devletin büyümesini, üniversitelerden çelişik görüşlerin tümüyle kazınması kadar basının bakışı ile devletin yönünün aynı olması da belirliyor.

Sekiz: Tekelsi devletin şizofren yurttaş yaratma yasasının uygulanmasında televizyon mu, yoksa basın mı stratejiktir; bu soru üzerinde durulmalıdır. Televizyon, kuş beyinli yurttaş yaratmada daha etkili olabiliyor. Haberleri ve dizileriyle televizyon ancak kuş beyinli insanlar üretmeye katkıda bulunabilir. Ancak yurttaşların tartma yeteneklerini ortadan kaldırmada ve karşılaştırma becerilerini yoketmede, bunların da ötesinde hayal kırıklığını umursamayan yaratıklara dönüştürmede basının rakipsiz olduğuna inanmak gerekiyor

Televizyon, bireyi, kuş beyinli yapar.

Basın, yurttaşı, beyinsiz yapıyor.

Basın yurttaşı beyinsiz yaptığı ölçüde, tekelsi devletle aynı yöne hareket ediyor ve devlet, sürekli büyüyor.

* * *

Bu kitap beş giriş ile beş bölümden oluşuyor.

Birinci giriş, 1 Ocak 1980 tarihini taşıyor. İkinci

Levent Şahverdi Arşivi

giriş 15 Şubat 1983 tarihinde yazılıyor Üçüncü giriş, 1985 Nisan tarihine denk düşüyor. Üçüncü giriş, benim bilgime göre, tekelciliği kapitalizmden öne çıkaran ve bazı temel yönleriyle karşısına koyan ilk formülasyonum oluyor. Artık toplumsal kategorilerin kapitalizmin incelenmesinden değil tekelcilikten çıkarılması gerektiğine ilk kez parmak basmış oluyorum. Bu karşıtlık, 1988 yılında, SBKP Politbüro üyesi Vadim Medvedev tarafından da, daha çekingen bir biçimle, dile getirildi. Şimdi başkalarının da böyle bir önemli dikkat kaydırmasından yana oldukları ortaya çıkıyor. Bunu çok önemli buluyorum.

Beşinci giriş, 1989 ve 1985 tarihlerini taşıyor.

* * *

Cumhuriyet yazılarının seçimini Ömer Kükner yapmıştı. Seçimi yaptığı zaman benim öğretim üyesi olduğum Gazi Üniversitesi'nde asistandı; sonra bankacılığı seçti ve şimdi Moskova'da Türk bankacılığını temsil ediyor Yazıları tarihle birleştiren taramayı da Ömer yaptı. Teşekkürlerimi yazıyorum.

Cumhuriyet yazılarını Tan Oral, çizgileriyle zenginleştirdi. Şükranlarımı dile getiriyorum.

* *

İnsan yüzü, olduğu gibi mi, yoksa bir kalıptan mı daha iyi okunur? «Eğitim», en güzel soruları sormamayı öğretmeyi amaçlıyor 1848 Devrimi ile ilgili olarak ve 1850 yılında, Tocqueville ile Marx'ın yazdıklarını birlikte okuduğum zaman, eğitimsizliğe razı olarak, bu soruyu sormadan edemiyorum; biri kendisi ve diğeri kalıbı olarak çıkıyor. Yüzde burun çıkıntıdır; kalıpta derinlik oluyor Yüzde göz girintidir; kalıpta yükseklik gerekiyor Asiller yönetimin kaybolmasına üzülmekle birlikte burjuva cumhuriyete razı olmuş Tocqueville'in yazdıklarıyla kapitalizmi incelerken işçilerin iktidarının yönlerini bulmaya çalışan Marx'ın yazdıkları, kalıp ile asıl ilişkisini hatırlatmakla birlikte, hangisinin asılı tam temsil ettiğinde de tereddüte düşüyorum; Tocqueville, '48 devrimcilerinin, «savaş

Levent Şahverdi Arşivi

narası atmadan, liderleri olmadan, bayrak taşımadan, ancak yine de mucizevî bir ahenk içinde ve kıdemli subayları şaşırtan bir askerî bilgiyle savaştıklarını» kaydediyor. Marx'ta benzer bir övgü yer almıyor.

«Bütün gün Paris'te kamu otoritesinin bir tek eski memuruna, bir askere, bir jandarmaya, bir polise bile rastlamadım; Millî Muhafız bile yok olmuştu. Yalnız halk silâh taşıyordu, binaları koruyor, bekliyor, emirler veriyor ve cezalandırıyordu; bu koca kentin, bu zenginliklerle dolu şehrin, daha doğrusu, merkezileşme nedeniyle Paris'e egemen olanlar bütün Fransa'yı yönettikleri için bu büyük ulusun, yalnızca hiç bir şeye sahip olmayanların avucunda olmalarını görmek olağanüstü ve müthiş bir şeydi.» Bunları da Tocqueville yazıyor. Marx da Paris için şunları kaydediyor: «Siyasal merkezileşme nedeniyle, eğer Paris, Fransa'yı yönetiyorsa, devrimci kalkışma anlarında da işçiler Paris'i yönetiyorlar.» Kalıp ve aslı, böylece, bir kaç yerde birbirine bağlanıyor.

*

Beşinci bölümü, bir uzun incelememle ilgili bir hükümden çıkarıyorum; gerekçeli kararlara, tutanaklara, tebliğlere dayanıyor. Başka bir ekleme yapma gereğini duymadım ve duymuyorum.

Bu bölümü okumanın bana heyecan verdiğini saklamıyorum. Sanki bir dönem iki dille yazılıyor. Sanki bir bölümde hem aslı ve hem de kalıbı var. Fakat hangisi asıl, hangisi kalıp; karar veremiyorum.

* * *

Aydın Üzerine Tezler'in dördüncü kitabına benziyor İlk üçünü sonra gelene bağlıyor.

* * *

Hukukçu dostlarım bunu da okudular. «Temiz» kâğıdı yazdılar Ben de sevgilerimi yazıyorum.

Mart 1989
Karakusunlar Köyü
Ankara

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci Giriş

KİŞİSEL TARİH CUMHURİYET VE İŞÇİLER

Burada oluşumuna katıldığım bir tarih yazılıyor. Tarihi yazabilmek için tarihin dışına çıkmak gerekiyor. Çok zor. Bireyler oluşumuna katıldıkları tarihin dışına çok zor çıkarlar. Bireyler, aynı anda, hem dünyada hem de uzayda olamazlar. Ancak çok büyük bir bilimsel tutarlığa sahip olan bireyler, bir anlamda bilimi ve tarihi içermiş olan bireyler, aynı anda hem dünyada hem uzayda olabilirler. Bundan çok uzağım; çok uzağız. Çok uzak olduğumu ve çok uzak olduğumuzu, zamanında yazılan tarih ile sonradan okunan tarihin birbirini tutmamasından anlıyoruz. En büyük doğrulayıcı olan tarih burada da varlığını duyuruyor: Burada yazdıklarımın küçük de olsa bir bölümünü, oluşan tarihe baş kaldırarak yazmamış olsaydım, şimdi daha çok sevinirdim. Fakat yazmış olduğum için, kesinlikle, pişman değilim.

Şimdi ortaya çıkıyor: Burada yazılan tarih, yakın Türkiye tarihinin en önemli kesitlerinden birini oluşturuyor. 1973 yılının tam başından başlıyor, 1976 yılının ortalarında sona eriyor Bu dönem Türkiye'de en bilimsel ve bu anlamda, en kutsal kavramların içinin boşaltıldığı; kabuğuna dokunmadan içlerinin oyulduğu bir dönem oluyor. Türkiye'de bu dönemde en değerli kavramlar metalaştı, değerlerini yitirdi. Bunun için bu dönemde, Osmanlı'dan kalma bir iki yüzlülükle kavramlar daha çok haykırıldı ve ayaklar altına alındı. Bu dönemde en tarihsel kavramlar açık artırmaya çıkarıldı. «Sattıım» denilmeden burjuvazi-

Levent Şahverdi Arşivi

ye satıldı. Şimdi daha iyi anlıyoruz. Çünkü bu dönemin arkasından gelen bir alt dönemde, bu kez, eylemlerin içi boşaltıldı. En görkemli eylemlerin içi oyuldu. Kavramlardan sonra eylemler burjuvaziye satıldı.

Tarihin bu ikinci alt kesiti ayrıca yazıldı. Ayrıca sunacağım. Ancak işin başında şunu söylemeliyim Kavramların içleri boşaltılarak burjuvaziye satılışını önleyememede, bunu izleyen alt kesitte eylemlerin içleri oyularak sermayeye teslim edilmesini engelleyememede, hepimiz sorumluyuz. Tarihin oluşumuna katılanlardan hiç birisi, hiç birimiz bu sorumluluktan kurtulamayız. Hiç birimiz, tarihin bu kesitinde yer alan 1973 ve 1975 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisini desteklemiş olmanın sorum ve günahından berat edemeyiz. İşçi sınıfı ve emekçiilerin önünde. Ben, bu dönemde yazan ve etkin olanlar içinde ve benim bilgime göre, bu desteğin sakıncalarını en açık bir biçimde görebilenler arasında yer alıyorum. Yazılarda görülecek. Ancak bu durumun, sorumumu azaltmadığı, tam tersine, artırdığı inancındayım.

Kavramların içini boşaltmayı, eylemlerin içini boşaltma izledi. Bu dönem ayrıca yazıldı. Bu dönem 1977 yılının sonunda Cumhuriyet Halk Partisi'nin hükümet olmasıyla sona erdi. Cumhuriyet Halk Partisi ve Lideri Bülent Ecevit, seçim başarısıyla değil, önce kavramların sonra da eylemlerin içini boşalttığı için, iç ve dış burjuvaziye, içi boşaltılmış bir Türkiye hazırladığı için hükümet olabildi. Bunu önleyememiş olmaktan sorumluyuz.

Bu dönemi, oluşumundan kırk yıl önceki aynı dönemle karşılaştırmak mümkün. Arada çok paralellik var. 1930 yıllarının ortalarına doğru üç-dört yıl, aynı işleve sahip oldu. Bu dönemde de kavramların etkisi kırıldı. 1920 yıllarından beri gelen sınıf ve sınıf kavgası kavramlarının etkinliği, 1930 yıllarının ortasına doğru uzanan üç-dört yıllık bir dönemde kırıldı. Aynen oldu. Önce kavramlar çürütüldü. Sonra, 1930 yıllarının ikinci yarısında, eylemler ve eylemleri yapacak örgütler çürütüldü. Örgütler sahneden çekildi.

İkna edildi. 1930 yıllarının ortasına doğru burjuvazi,

Levent Şahverdi Arşivi

havuç ve sopa politikasını, sınıf kavramına karşı güçlü bir ideolojik saldırı ve üretici güçleri yükseltmeye yönelik sanayileşme çabalarıyla takviye etti. Bunu aynı örgütle, Cumhuriyet Halk Fırkası aracılığıyla, yaptı. Cumhuriyet Halk Fırkası, bir eliyle havucu, diğeriyle sopayı gösterdi. Her ikisini de kullandı. 1970 yıllarının ortasına doğru ise, Türkiye'de ve gelişmişliğin zenginliğinde, belli bir iş bölümü ortaya çıktı. Havucu, Cumhuriyet Halk Partisi tuttu. Sopa, Milliyetçi Hareket Partisi'nin eline verildi. Bu yüzden ve çok derinden CHP ile MHP birbirini tamamladı. Bu yüzden CHP, MHP'nin kapatılmasına hiç bir zaman yanaşmadı. Bu yüzden CHP ve destekleyicileri, MHP tehlikesini bayrak saydılar

Ancak 1930 yıllarından 1970 yıllarına kırk yıl geçti. Türkiye sadece zenginleşmekle kalmadı. Yalnızca işbölümü ile gelişmedi. Artık güçlü bir ideolojik saldırı ile ve ikna yöntemleriyle, sınıf ve sınıf kavgası kavramlarının etkinliğini silmek mümkün görünmedi. Bu yüzden yüksek sesle haykırılarak kavramların içi boşaltıldı. Türkiye tarihinin hiç bir kesitinde, «sınıf», «kavga», «enternasyonalizm», «yaşasın», «mücadelemiz» sözleri bu kadar çok bağrılmadı. Hiç bir dönemde «anısı yolumuzu aydınlatacaktır» sözü, bu kadar çok ve bu denli inançsız olarak okunmadı.

Böyle bir tarih kesitine denk düştü. 12 Mart döneminde bir 30 Ağustos tarihinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ndeki öğretim üyeliğinden uzaklaştırıldım. Yaş haddinden dolayı değil. Siyasal olarak haddini bilmemekten. Yurt dışına çıkmayı düşünmedim. Türkiye'de kalmayı tercih ettim. Yaşamımı kazanmak gerekti. En kolay basında yapabileceğimi düşündüm. Hürriyet, Milliyet ve Cumhuriyet'te tanıdıklarıma yazdım. Çeviri dahil her iş yapabileceğimi ve ekonomi sayfası hazırlayabileceğimi ilettim. Önce hiç birinden cevap gelmedi. Sonra Yankı'da Mehmet Ali Kışlalı iş önerdi. Başladım. Bir süre sonra Cumhuriyet'ten görüşme önerisi geldi. İstanbul'a gittim. Oktay Kurtböke, Sadun Tanju ve rahmetli arkadaşım Bülent Dikmener ile ayrıntısını görüştük. Kolay oldu. Cumhuriyet'te yönetici

Levent Şahverdi Arşivi

arkadaşlarım, her hafta belli bir konuyu işlemeyi önerdiler. Ben habere dayalı bir sayfanın daha çok okunacağını söyledim. Öyle karar verdik.

Yazarlık yaşamımın kalfalık dönemi böylece başladı. Çok öğrendim, çok hoşlandım, çok dostluklar edindim, çok onur duydum. Her zaman emin oynadım. Yazı işlerindeki arkadaşlarımın gönderdiklerimi beğenmeyecekleri endişesi ile hep bir sayfadan çok daha fazlasına yetecek kadar yazı - haber - yorum gönderdim. Başından sonuna kadar böyle yaptım. Yönetici arkadaşlarım beğendiler. Gönderdiklerimin çoğunu ekonomi sayfasının dışında, daha çok birinci ve diğer sayfalarda kullanmaya başladılar. Yorumlarımın dışında imza kullanmak istemedim. Benim bilgime göre, «Cumhuriyet Haber Merkezi» böyle bir ihtiyaçtan çıktı. «Cumhuriyet Haber Merkezi» imzası, ilk önceleri gönderdiğim haber-yorumlar için kullanıldı.

Hazırladığım sayfalardan ve birinci sayfada çıkan haber-yorumlardan para aldım. Benim doğrudan muhatabım yazı işleri müdürü rahmetli ve çok sevgili arkadaşım Bülent Dikmener idi. İstanbul'da Bülent, Ankara'da ise karım Temren, çıkan haberleri titizlikle saydılar. Bir ayda birinci sayfada 17 adet haber-yorumdan dolayı para aldığımı hatırlıyorum. Bu, gazetecilikte büyük bir rakam. Başkalarını bilemem. Cumhuriyet'te, başından ayrılıncaya kadar para ve arkadaşlıktan dolayı pek sorunum olmadı. Her ikisi için de çalıştım ve karşılığını gördüm.

Yazdıklarım dışardan hiç tekzip edilmedi. İçerden çok tekzip edildi. Cumhuriyet'te yazdığım sürece Ankara Bürosu ile hiç ilişkim olmadı. İstanbul'daki arkadaşlarımdan rica etmeme rağmen organik bir ilişki kurulmadı. Şimdi bilmiyorum, o zaman Ankara Bürosu ile İstanbul arasında sürekli bir sürtüşme vardı. Bu sürtüşme bana da yansıdı. Ankara Bürosu'nun önemli bir bölümü İstanbul'a kızdıkları için, gazeteciliklerinin önemli bir bölümünü, benim yazdıklarımı tekzip etmeye ayırdı. Örnek olsun, şu anda CHP Ankara İl Başkanı Ümit Gürtuna Cumhuriyet'te çalıştığı dönemin sonlarına doğru Dış İşleri Bakanlığı-

Levent Şahverdi Arşivi

na fazla bağlandı. Sendikacılıktan dolayı da gezeteciliğe fazla zaman ayıramıyordu. Ancak yine de haber yazması gerekti. Böyle durumlarda gazeteciler haber kaynaklarına mahkûm olurlar. Dış İşleri Bakanlığı, örnek olsun, benim Enerji Ajansı ve Ortak Pazar ile ilgili olarak yazdıklarımdan son derece rahatsızdı. Ümit'in haber imkânlarını genişleterek yazdıklarımı tekzip eden yazılar çıkmasını sağladılar.

Bu ve benzer nedenlerle Ankara Bürosu'nun bir bölümü ve bu arada Ümit Gürtuna sürekli olarak beni tekzip ettiler. Bunları hiç kırılmadan hatırlıyorum. Şunu söylemek için: Kaynağa esir düşmek bir gazetecinin ölümüdür. İntiharıdır. Hainee ölümüdür. Bugün Türkiye basınında sayılamayacak kadar çok haber kaynağına esir düşmüş makale, fıkra yazarı ile muhabir var. Bunlar, benim gözümde, rüşvet alan kamu görevlisinden daha onursuzdur. Çünkü bunlar, kamu oyunu yavaş yavaş kandırıyorlar. Yavaş yavaş zehirliyorlar. Ayrıca tüm basını zehirliyorlar. Basını bitiriyorlar.

Cumhuriyet'te çok dostluklar edindim. Buna, burada adını anmadığım Otyam'ı ve andığım Ümit'i de katıyorum. Kuşku yok, Ekmekçi Cumhuriyet'ten önce de sonra da dostum idi ve öyle kaldı. Cumhuriyet'teki dostlarım arasında şu anda isimlerini hatırlayamadığım Cumhuriyet'in şoförlerini de sayıyorum. Saymamam imkânsız ve özellikle yazıyorum. O heyecanı hâlâ arıyorum. Ankara-İstanbul arasında gidip gelmem gerektiği zaman Cumhuriyet bana uçak bileti sağlardı. İstanbul'dan genellikle gazeteden ayrılırdım. Cağaloğlu'ndaki gazetelerden hava alanına günde bir kaç kez matriks kutusu gider. Bu Ankara'da basılacak gazetenin kalıbı demek. Matriks kutusu götürmek bir bayrak yarışı gibidir. Uçağın hareketi ile matriks kutusunun mürettiphaneden çıkışı arasındaki zamanı minimuma indirmek gerekir. Bu daha çok matriks kutusunu götüren şoförlerin becerisine bağlıdır.

Matriks kutusu götüren otomobillerle hava alanına çok gittim. Büyük bir heyecandır. Ne yazık ki sadece on üç dakika sürüyor. Cağaloğlu'nun en kalabalığından çı-

Levent Şahverdi Arşivi

kıp hava alanına yetişmek on üç dakika sürüyor. Bunu gerçekleştirmek için, mümkün olduğu kadar çok ve en büyük bir hızla yolun en sol şeritinden sürmek gerekiyor. Matriks otomobilleri, geliş istikametindeki beş yüz metrelik bir boşluğu bile değerlendirmek için en sağ şeritten en sol şerite geçmek zorundalar. Çünkü on üç dakikalık bir yarışta saniyeler çok önemli.

Matriks kutusu dizgiden geç çıkar veya şoför bu saniyeleri iyi değerlendiremezse ne olur? Bu sorunun cevabı çok basit: Uçak kalkmaz. Matriks kutusunu almadan uçaklar kalkmaz. İcap ederse yarım saat bekler. «Teknik arıza» pilotların elindedir. Zaman zaman «teknik arıza» tüm Cağaloğlu'na gerekir. Ve her şey karşılıklıdır. Siz hiç Türk Hava Yolları'nın ve özellikle pilotlarının aleyhine bir yayına rastladınız mı?

12 Mart ile Türkiye bir teknik arıza yaşadı. Türkiye, hırpalandı. Cumhuriyet yönetimini kaybetti. Cumhuriyet Gazetesi, 12 Mart'ın eline geçti. Ben Üniversite'den kovuldum. Daha sonra Cumhuriyet bugünkü yönetimine tekrar kavuştu. Ancak, şimdi daha iyi anlaşılıyor, belli bir suçluluk kompleksi ile. 12 Mart öncesinde devrimci-demokrat bir çizginin ısrarlı savunucusu Cumhuriyet Gazetesi, 12 Mart'ın oluşumunu biraz da kendisinde arıyor. Diğer devrimci demokrat çizgiler de öyle. Türkiye'nin sosyalist hareketi ise, bir yandan, daha önceden doğruları söylemiş olmanın rahatlığı ve diğer yandan da, 12 Mart'ı önleyememiş olmanın rahatsızlığı içinde. Güçsüzlüğün bilinci içinde. Türkiye'nin önde gelen sosyalistleri, önde gelen devrimci-demokratları hep içerde. Hapiste. Dışarda olanlar ise Türkiye aydınının mazoşizmi içinde. Dışarda kaldıkları için kendilerini hastalıklı buluyor. Dışarda ne yapılabileceğinden çok neden dışarda kaldığını düşünüyor. Onuruna yediremiyor.

Onur çok önemlidir. Bilinç çok önemlidir. Onurun ve bilincin çok önemli olduğu bir dönemde Cumhuriyet'te yazmaya başladım. Çok açık: Türkiye bir yerden başka bir yere geçiyordu. Cumhuriyet, bir yerden başka bir yere geçiyordu. 1973 yılı başında Cumhuriyet, 1976 yılı or-

Levent Şahverdi Arşivi

tasındaki Cumhuriyet olacağını bilmiyordu. Ben de. 1973 yılı başında Cumhuriyet, hâlâ devrimci - demokrat bir çizgide idi. 1976 yılı ortasında ise tümüyle CHP yörüngesinde.

Herkes girmeye önem verir. Girmek önemlidir. Ancak çıkmak da. Çıkmasını bilmek de. Ben, daima çıkma zamanına da önem verdim. 1975 yılı sonbaharında, Cumhuriyet'ten ayrılmadan bir yıl kadar önce, Oktay'a yazdım. Cumhuriyet'ten ayrıldığımı bildirdim. Tek gerekçe olarak bu işin «doğal ölüm» ile bitmesini istediğimi yazdım. Cumhuriyet, Halk Partisi'nin yer çekimine uğramıştı. Bana, büyük bir doğallıkla, ayrılmak düşüyordu. 1975 Eylül'ünde Cumhuriyet'ten ayrılmış bir kimse olarak yaz tatiline gittiğim İstanbul'da Cumhuriyet'e uğradım. Dostum Oktay Kurtböke beni yeniden ikna etti. Rahmetli Bülent ile «ikinci kez Cumhuriyet'e girdiğim» için öpüştük.

Böyle olduğu için seviniyordum. Oktay'a ve Bülent'e teşekkür borçluyum. Şiddeti yaşamdan öğrendim; öğrenmeme yardım ettiler. Cumhuriyet'ten ayrıldığım zaman, birinci sayfada, en ağır şekilde beni suçlayan yazılar çıktı. O zaman üzüldüm. Şimdi üzülmüyorum. Şiddetsiz birleşmek de, ayrılmak da olmuyor. Bunu öğrendim. İkincisi, bana en çirkin şekilde hücum eden o zamanın Cumhuriyet yazarı Altan Öymen şu anda Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreter yardımcısı. Tarih, daha açık bir biçimde doğrulayamaz.

Herkesin babasının ve bu arada benim babamın da güzel bir sözü var. «Oğlum bu memlekete kasap da lâzım, ama, sen olma.» Kasap olmadım. Bu arada CHP'li olmadım. Ama hiç. Fakat şöyle: 1960 öncesinde, bugünkü deyimle, öğrenci lideri idim. Fikir Klübü Başkanlığı, Ankara Üniversitesi Talebe Birliği Başkanlığı yapıyor ve o zaman gerçekten kütle örgütü olan Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nda da, Samet Güldoğan'ın başını çektiği gerici yönetime karşı ilerici kanatın liderliğini sürdürüyordum. Kongre Başkanı olarak, Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nu yönetiyordum. O zaman en yakın mücadele arkadaşlarım, yakında Ecevit'in görevden aldığı CHP İs-

Levent Şahverdi Arşivi

tanbul Başkanı Erol Ünal, CHP Hükümeti'nde Ecevit'in yardımcısı Hikmet Çetin, CHP yöneticisi Tarhan Erdem idi. CHP'nin de yıldızı Turhan Feyzioğlu. Feyzioğlu, CHP Gençlik Kolları Genel Başkanlığı'nı ısrarla önerdi. Düşünmeden kabul etmedim. Fakat o zamanda Hikmet'le beraber CHP Araştırma Bürosunu yöneten Doğan Avcıoğlu'nun en yakın yardımcıları idik.

O zaman Bülent Ecevit çok arkalarda idi. Arkalarda olduğu çok iyi anlaşılıyor. Bunları bilmiyor. CHP, bundan önceleri kendi imkânlarıyla araştırma bürosu kurabiliyordu. Hikmet ile ben para almıyorduk ama büronun maaşlı bir kadrosu vardı. Zavallı Ecevit bunlardan habersiz. Yakınlarda Başbakan olan AP Genel Başkanı Demirel'den uzman dilenmiş. Şimdi evcilik oynar gibi «devletçilik» oynayarak «devletten maaşlı muhalefet danışmanları» çıkardı.

Arkada olanlar önde olanlara gıpta ederler. Hele pek güvenli değilseler. Ecevit, öne çıkınca, daha önce en önde gördüklerinin hepsini yanına almaya çalıştı. Arkadan öne geçerken kendisini hafife almış olan hiç bir fıkra yazarını unutmadı. Kinini içine atıp hepsini kendisine bağlamaya çalıştı. Pek büyük başarılı oldu. Şurada durmadı. Eski TİP'lileri kesip kesip yıldız yapmaya çalıştı. TİP Genel Başkanı Aybar'ın basın danışmanını basın danışmanı yaptı. Tükel'in bundan başka bir özelliği olduğunu sanmıyorum. TİP bilim kurulu üyesi Erder'i «devletten maaşlı muhalefet danışmanı» yaptı. TİP'ten veya devrimci-demokrat çizgiden transferlere büyük fiyat ödedi.

1975 Senato Seçimlerine girerken Bülent Ecevit, en yetkili kurulundan geçirerek benden bir rapor istedi. Rapor iki bölümdü. Birinci bölümde MC Hükümetinin eleştirisi, ikinci bölümde ise nelerin yapılması gerektiği araştırılacaktı. Hazırladım. Bir sunuş yazısı ile o zaman CHP Genel Sekreter Yardımcısı olan Mustafa Üstündağ'a verdim. Sunuş yazısında, ikinci bölümü yapmayacağımı; çünkü CHP'li olmadığımı, CHP'li olmadığım ve parti kavramına saygımdan dolayı CHP'nin ne yapması gerektiğinin benden sorulmaması gerektiğini bildirdim. Halk Partisi'ne

Levent Şahverdi Arşivi

yakın on kişilik bir uzman listesi sundum. MC eleştirisi ile ilgili olarak üzerime düşenleri yapmayı her zaman bir demokratik görev bileceğimi ayrıca belirttim. Bu raporun çok işlerine yaradığını, içindeki grafikleri afiş yaptıklarını, lütfedip bana söylediler.

Bunu şu nedenlerle yazıyorum: Cumhuriyet'ten ayrılmamı bir ihtilâf haline getirmek isteyenler kaynattıkları dedikodu kazanında bu mektuptan çok söz ettiler. Ben, yayınlanmasını istedim. İkincisi, Ecevit'in isteğini en sınırlı bir biçimde anlamayı tercih ettim. Üçüncüsü, çok sınırlı anladığım ve Cumhuriyet'in CHP yörüngesine girmeğe başladığını gördüğüm için, «doğal ölüm» ile Cumhuriyet'ten ayrılmağa karar verdim ve bunu yazıya döktüm.

Bundan sonra ve daha çok Ecevit'in Mavi Dalgası, Türkiye'yi tümden etkisi altına almaya başladı. CHP ve Genel Başkanı Bülent Ecevit, tüm Türkiye'yi sermayeye teslim etmek için hiç bir sınır tanımadı. Bundan sonra, benim Cumhuriyet'ten realize edemediğim ayrılma kararımdan ayrılma tarihine kadar sosyalist mücadelenin en önemli karargâhları teker teker Ecevit'in, CHP'nin ve sermayenin eline geçti. Devrimci İşçi Sendikaları, DİSK, bu önemli karargâhlar arasında en önemli yeri tuttu. Ecevit, DİSK'i teslim almak için Türkiye Komünist Partisi'ni kullandı. TKP ile dayanışma görünümü altında DİSK içindeki sosyalistleri, TİP'lileri, TSİP'lileri tasfiye etti. Daha sonra, TİP'lilerin DİSK dışından gelen desteği ile ve TİP'lilere havuç göstererek TKP yandaşı görünenleri DİSK'ten tasfiye etti.

Benim TİP'le olan ihtilâfım bu zamanlara denk düşer. Cumhuriyet yazarlığımın son dönemlerinde Ankara Belediye Başkanı Vedat Dalokay'ın isteği üzerine, çok değerli bir plancı gurubun içinde, Dalokay'a özel danışman oldum. Ankara Belediyesi'ne aldığımız paradan fazlasını verdiğimize inanıyorum. Ancak aldığımız paradan çok daha fazla yararlandık. Bu arada Vedat'ın dostluğunu da kazandık. Kazandım. Dostluğumuz devam ediyor. Bülent Ecevit, Vedat ve karısını evine çağırıp üç kez benim Ankara Belediyesi'ndeki görevimden uzaklaştırılmamı iste-

Levent Şahverdi Arşivi

miş. Dalokay, benim bir uzman olduğumu söyleyerek, buna karşı koymuş. Bunu diğer danışmanlarına ve bana söyledi. Ankara Belediyesi'ndeki danışmanlığım Vedat'a biraz pahalıya mal oldu.

Şuna bakın: Başbakanlık yapmış bir kimsenin çapsızlığına bakın! Hem demokrasiden dem vuruyor, hem de yurt dışına çıkmayıp yaşamını düşünerek kazanmaya çalışan bir kimseyi, kendi partisine gelmediği için kamu görevinden attırmaya çalışıyor. Bunu yapamayınca Ankara'nın başarılı Belediye Başkanı hakkında cadı kazanını daha çok kaynatıyor. Vedat Dalokay, Ankara Belediyesi Başkanlığı adaylığını kaybedince, tüm danışmanlar görevimizden ayrıldık. Hiç birimizin işi yoktu. Çoğumuz uzun dönem işsiz kaldık. Bu, bizim Bülent Ecevit'e verebileceğimiz en güzel ders idi. Umarım, anlamıştır.

Başkalarına da. Uzatmayacağım: 1973 seçimlerinde, Cumhuriyet yazarı olarak, oyların CHP'ne verilmesini istedim. İnanarak yazdım. Fakat hiç heyecan duymadım. 1975 ara seçimlerinde de CHP'ne oy verilmesini istedim. Yazdığımın doğruluğuna fazla inanmadım. Ancak daha çok heyecan duydum. Çünkü bunu biraz da parti görevi olarak yazıyordum.

12 Mart öncesinde Türkiye İşçi Partili idim. Sonrasında da. Bunu bilmeyen yok. 1973 seçimlerinden sonra hemen bir parti kurulması gerektiği görüşünü savundum. TİP yeniden kurulmalı idi. Yeni TİP'in programını dört kişi hazırladık. 1975 yılında TİP'in yeniden kuruluşundan önce yazdıklarım, sonra yazdıklarım ve TİP'in bugünkü çizgisi karşılaştırıldığında, bu proğramın herkesten daha çok benim görüşlerime yakın olduğu ortaya çıkar. Bunu da bilmeyen yok. Aksini iddia eden de yok. TİP'in kuruluşunu Cumhuriyet'teki arkadaşlarımla çok konuştuk. İlhan Selçuk ile de çok konuştuk. İlhan, Cumhuriyet'te hep etkili oldu.

Doğrusunu söylemek gerek: Hemen hemen Cumhuriyet ile yaşıt Cumhuriyet, yaşamının çok az bir bölümünde basında ilericiliği temsil etti. 1930 yıllarında Son Pos-

Levent Şahverdi Arşivi

ta, 1940 yıllarında Tan, daha sonra Vatan, hatta Dünya ve giderek Akşam, her zaman Cumhuriyet'ten solda oldu. Cumhuriyet, ilerici çizgisine İlhan'ların, Oktay'ların zamanında geldi. Cumhuriyet'i her zaman ilerici saymak son derece yanlıştır. Cumhuriyet, en ileri çizgisine 12 Mart'ten hemen önce ve 12 Mart tasfiyesinden kurtulduktan hemen sonra kavuştu.

Cumhuriyet'te Cumhuriyet'in en sağlıklı ve en başarılı döneminde yazdım. Benim için onurdur. Yazdığım süre Cumhuriyet sürekli tiraj aldı. Bu onuru paylaştım. Ayrıldıktan sonra sürekli olarak tiraj kaybetti. Hiç kuşkusuz, ayrıldığım için değil. Ayrılma zamanını bilebildim. Eylem ve tarih, ayrılmamı onayladı. Ayrılmış olduğum için de onurluyum.

İlhan, bana, «ne gereği var?» dedi. «Cumhuriyet sana bağımsız bir kürsü veriyor.» Bu sözler İlhan Selçuk'un. Partisiz hiç bir güzelliğin olamayacağını İlhan Selçuk'a anlatmaya çalıştım. Fakat hem Cumhuriyet'e ve hem de o zaman arkadaşlarım olan TİP kurucularına dürüst oldum. TİP kurucusu olmayı, diğer kurucu arkadaşlarıma bıraktım. «TİP'in kurucusu olduğumu ancak resmen kurucu olduğum takdirde Cumhuriyet'ten ayrılacağımı» ısrarla söyledim. Ya Cumhuriyet yazarlığı, ya da TİP kuruculuğu. İkisi birden olmaz. İkisi birden olmak, benim anladığım, «Cumhuriyet Anayasasına» aykırı idi. Dar kurucu kurulda üç kez tartışıldı. Sonradan kurucu olmamam kararlaştırıldı. Cumhuriyet'e yazmayı sürdürdüm.

Cumhuriyet'ten ayrıldıktan bir gün sonra Parti'ye kaydımı yaptırdım. Ancak ben, gerek proğram hazırlığı sırasında ve gerekse diğer kuruluş çalışmaları döneminde, bir kez, TİP'in kuruluşunun ertelenmesini istedim. Üstelik tek başıma ısrarla istedim. Şu nedenle: TİP kuruluş hazırlıklarını sürdürürken, 1975 ilk baharında, Bülent Ecevit bir erken seçim için ısrarlı görünüyordu. Aslına bakılırsa bu erken seçim de ilk önce, Cumhuriyet'te ve benim imzalı bir yazımla ortaya atıldı. O yazıyı yazmadan önce, o sıralarda Bülent Ecevit'in en yakını olan Deniz Baykal ile uzun uzun tartıştık. Erken seçimi ben önerdim. Deniz'in

Levent Şahverdi Arşivi

daha önce Bülent Bey'le görüşüp görüşmediğini bilmiyorum. Sanıyorum yazının başlığı «seçim ekonomisinde zamanlama» idi. TİP ise 1 Mayıs 1975 tarihinde kuruldu. TİP'in kurulmasını muhtemel bir erken seçimden sonraya ertelemeyi ısrarla savundum. Bir tek gerekçem vardı: Bir işçi sınıfı partisi CHP için oy verilmesini isteyemez. Uzun uzun tartıştık. Bir erken seçimde CHP için kesinlikle oy istememeye karar vererek TİP'ni kurduk. Fakat 1975 Ekim seçimlerinde CHP için oy isteyen yazı yazmak zorunda kaldım.

İşçi sınıfı ve emekçiler karşısında bu sorumluluktan zor kurtulurum.

1976 yılı ortasında Cumhuriyet yazarlığından ayrılmış olarak, Parti yöneticilerini seçim kararı almaya zorlamaya başladım. CHP yöneticileri bunu biliyordu. 1977 Haziran seçimlerinde TİP'in seçime girmesinden CHP Genel Merkezi ve destekçileri hep beni sorumlu tuttu. «Yalçın = hırçın» kampanyası da bu yüzden çıktı. Çünkü seçime girmek hırçınlıktı! 1977 yılında bir sosyalist partisinin, sermaye partilerinin karşısında, seçime girerek sosyalizmi propaganda etmesinin bütün onur ve kıvancına talibim. İsteyen, bu onur ve kıvanca ortak olabilir. Bu onur ve kıvancı çok isteyip de beni bundan mahrum etmeye çalışanlar çok olursa bundan ayrıca mutluluk duyarım. İçtenlikle her isteyene bu onurun tümünü verebilirim.

TİP, kararsızlık olarak ortaya çıkan ideolojik karanlığı içinde, seçime hazırlanma komutunu vermede gecikti. 1977 Şubat ayında toplanan Parti Kongresi bile açık bir seçim kararı alamadı. CHP Lideri Ecevit'e görüşme çağrısı yaptı. Behice Boran ve Bülent Ecevit, yardımcıları ile birlikte bir araya geldi. Behice Boran, Ecevit'e gitmeden önce ve görüşmeden sonra gece yarısına kadar kendisiyle beraber olmamı istedi. Boran Ecevit görüşmesinden, Bülent Ecevit'in Behice Boran'a Yalçın Küçük'süz bir TİP'in daha iyi olacağını anlattığı ortaya çıktı. Bu isteği daha sonra daha açık bir biçime soktular. Bu istek, bana TİP yöneticileri tarafından anlatıldı. Bu konuda da Parti'nin tutumunun saptanmasında görüşlerim alındı.

Levent Şahverdi Arşivi

İlk önce Ecevit'in bu dileğine sırt çevrildi. Ancak 1977 Haziran seçimleri ve arkasından 1977 Aralık seçimlerinde alınan sonuçlar, TİP'nin yorgun yöneticilerini daha da yordu. Ecevit'in isteğini yerine getirmekle Parti'nin önündeki sorunların bir bölümünü çözebileceklerini sandılar. Ayrıca CHP Genel Merkezi ve TKP kaynaklı «yalçın = hırçın» tekerlemesini fazla ciddiye alarak benim uzaklaştırılmamdan sonra Parti'nin aydınlar tarafından doldurulacağına inanmak istediler. Zavallılar! Bir iki sosyalizm düşmanı şöhret düşkünü ile yetinmek zorunda kaldılar. TKP ise kendi içinden ikiye patladı. Bir taraf diğer tarafı «Yalçın Küçükçü» olarak suçlamaya başladı.

Bunları da şunun için yazıyorum: Benim Cumhuriyet'ten ayrılmam bu olaylar zinciri içinde anlaşılmalı. Kemal Türkler - Bülent Ecevit - Vehbi Koç üçgeninin oluşturulduğu bir zamanda, «ah ne güzel! İşçiler ve sermaye, ABD ve Sovyetler Birliği Ecevit'i destekliyor; yaşa Karaoğlan! çığlıklarının atıldığı bir ortamda benim Cumhuriyet'ten ayrılmamdan daha doğal ne olabilir? Fakat ne yazık doğal olamadı.

Doğal olanda şiddet olduğu ölçüde de doğal oldu. Şiddet her zaman süreçlerin çarpışmasından ve çatışmasından çıktı. Trajedi ise kaçınılmaz olarak çatışmaya doğru yol alan süreçlerin hareketine karşı koyma çabalarından doğdu. Trajik yazgı, aynı ray üzerinde birbirine hızla yaklaşan iki tren içindeki yolcuların ters istikamette koşmaları gibidir. Bireyin, en içten ve inatçı çabasına rağmen kendisini çarpışmaya ve mahvolmaya götüren süreçten kurtulmaması demektir. Cumhuriyet, belli bir cazibe noktasına doğru sürüklenirken ben bu sürükleniş içinde olmak istemedim.

Cumhuriyet'teki arkadaşlarım, Cumhuriyet'ten ayrılmalara alışık değiller. Bunun için pek sinirlendiler. Ayrıca benim Cumhuriyet'in imkânlarını anlamadığımı düşündüler. Cumhuriyet bugün de bir müessesedir. Bir tek örnek vereyim: Cumhuriyet yazarı olduğum sırada önemli olmadığı sonradan ortaya çıkan fakat bir türlü teşhisi konmayan bir rahatsızlığım vardı. Çok hastane gezdim. Hepsinde

Levent Şahverdi Arşivi

nedense başhekimler tedavi etmek istediler. Bunu Cumhuriyet'in gücüne bağladım.

Bunları bilmek başka, akıntıya kapılmak ise bambaşka. Bireylerin önleyemedikleri süreçlerin çarpışmasından trajedi doğar. Bireylerin önlenebilir hatalarının yapılmasından ise komedi doğar Komedi de trajedi kadar gerçektir. Ancak komedide determinizm azdır. Bu yüzden komedi hep «hafif» sayılmıştır. Ancak trajik olmak her zaman komik olmaya tercih edilmiştir

Türkiye'de nedense komedi tercih ediliyor.

Bazan da traji-komik durumlar ortaya çıkıyor. Rahmetli arkadaşım Bülent Dikmener, İstanbul'da olduğum bir zaman, Basın Sitesi'ndeki evine çağırdı. Oğlu Deniz'in doğum günü imiş. Deniz, dördüncü yaşını kutluyordu. O akşam Deniz yerinde duramıyordu. Kırmadığı sandalya, devirmediği sehpa kalmadı. Bülent, sakin ve güzel bir arkadaştı. Az konuşurdu. Cumhuriyet yöneticileri içinde «asil» olmayan kanattan geliyordu. Yunus Nadi Bey ittihat ve Terakki'den, Nadir Bey Galatasaray'dan geldiği için Cumhuriyet Gazetesi, Cumhuriyet Asillerine dayanır. Oktay, Galatasaraylıdır; Çetin Özbayrak Galatasaraylıdır. Ali Sirmen, sirmen soyadından ve Galatasaraylıdır. Cumhuriyet'te hızla yükselen Hasan Cemal Galatasaraylı değil ama İttihat ve Terakki'nin üç paşasından Cemal Paşa'nın torunudur Mustafa Ekmekçi, Cumhuriyet'in «asil» olmayan üyesidir ve bu yüzden yükselme hızı sınırlıdır Bülent Dikmener, Cumhuriyet standartlarına göre «asil» olmadan Cumhuriyet'te yükselebilen ender arkadaşlarımızdan birisidir. Bülent, oğlu Deniz'in her tarafı devirmesine bir açıklama getirmek ihtiyacını duydu. Sakince, «Deniz Gezmiş'in asıldığı gün doğdu, adını Deniz koyduk» dedi. Bir süre sonra, sanki başka bir şeyden söz ediyormuş gibi, «konuşamıyor» dedi. «Bu yüzden hırçın.»

Bir süre kendimi çok zor tuttum. Gülmek ile ağlamak arasında yoğun bir tereddüt geçirdim. 12 Mart öncesinde bir tür eylemlere damgasını vuran Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını Cumhuriyet Gazetesi Yazı İşleri Müdürü rahmetli arkadaşım Bülent Dikmener'in dili çözülmemiş ve

Levent Şahverdi Arşivi

yerinde duramayan oğlu Deniz'den daha ne iyi temsil eder? Deniz'in dili ile yakından ilgilendim. Sık sık Bülent'e sordum. En sonunda «dili çözüldü, artık» dedi. «Etrafını yıkmıyor.»

Deniz Dikmener imajını hiç bir yazımda kullanmadım. Fakat iktisat yazılarımın çoğunun imajını yaşamdan aldım. Zaman ayırarak yazabildiğim yazıların hepsinde iktisat düşüncesini, bir de yaşamdan alınan imajlarla anlatmaya çalıştım. Bu yazılar için çok övücü sözler işittim. Çok övücü sözler yazıldı. Fakat benim için en sevindiricisini, rahmetli Ceyhun Atuf Kansu söyledi: «Bazı yazdıklarından hiç bir şey anlamıyorum, fakat beni rahatlatıyor, birçok kez okuyorum.» Şair Kansu'nun bu sözlerini çok değerli buluyorum.

Bunu yaşamdan alınan imajlara bağlıyorum. Bir kaç örnek vereyim. İlk okuldan sınıf arkadaşım Aysen, şu anda bir fakültenin dekanı olan kocasından boşanıyordu. O hafta Türkiye ile Ortak Pazar görüşmeleri vardı. «Ortak Pazar'dan Boşanma» konusunu işleyen yazıyı yazdım. Yakın dostumuz Gülin, ikinci çocuğunun doğumu için hastaneye yattı. Bir türlü olmuyordu. Ecevit ise başbakan olarak hükümetinin ilk büyük zamlarını açıklamak üzereydi. Bir türlü karar veremiyordu. Doğum ve zammın çabuk yapılması ve yapıldıktan sonra güçlüklerin unutulması gerekir. Bir kulağım hastanede bir kulağım da, iktisat yazarı olarak, Ecevit'in zamlarındaydı. Bu arada «Sezeryanla Zam» yazısını yazdım. Çok sevdiğim ve mert bir hanımefendi olan Kayahan Hanım, karım ve benim kollarımızda öldü. Cenazesini kaldırmadan Cumhuriyet yazısını yazmak zorunda idim. O yılı «Ölü Yıl» ilân eden yazıyı yazdım. Aramızda çok az yaş farkı olduğu için hep aynı sınıfta okuduğum ağabeyim Talay Hacettepe Hastanesi'nde vefat etti. Gömülmesi gereken yere götürmeden önce Cumhuriyet yazısını yazmak gerekiyordu. Bu yüzden geç vakitte cesedini morga koydum. İçinde insan tabutu alacak kadar büyük posta kutularının sıralandığı soğuk hava deposuna morg deniyor Müstahdemler nazlandığı için kendim yaptım. Sonra Türkiye'nin tüm sorunlarının morga

Levent Şahverdi Arşivi

kaldırılmış ve donmuş olduğunu içeren Cumhuriyet yazımı yazdım.

Bunlar en çok olumlu tepki gören yazılarım arasında yer aldı. Umarım, Ömer Kükner burayı aldı. Çünkü yazıların seçimi konusunda sadece tarafsız olmasını istedim. Şu anlamda: Tarihin beni doğrulayıp doğrulamasına bakmaksızın tarihin oluşumuna katkıda bulunan yazıların alınmasını istedim. Tüm yazıların bir araya getirilmesini tercih ederim. Fakat öyle bir durumda çok daha hacimli bir kitap zorunlu olacaktı. Böylesinin daha iyi olduğuna inanıyorum.

Bu kitabın üniversitelere ders kitabı olarak girmesini dilerim. Türkiye'de bilimin tarifini de değiştiriyoruz. Soğuk savaşın soğuk yüzlü lâkırdılarını bilim saymayı reddediyoruz. Artık yaratıcılıktan yoksun, kültürden yoksun, teoriden yoksun Amerikan ampirisizmini bilim saymayı kesinlikle bir kenara koyuyoruz. Tarihin küflü raflarına atıyoruz. Bir daha el sürülmemek üzere. Bundan böyle bilim, buradaki örneklerde olduğu gibi yapılacak. Bunu diliyorum. Bunun kabul göreceğinden hiç kuşku duymuyorum.

Bundan böyle iktisatın böyle okutulmasını diliyorum.

Bu kitabın oluşumuna katkıda bulunan arkadaşlarıma teşekkür borçluyum. Önce Oktay Kurtböke'ye. Doğrusu genel yayın yönetmenim olduğu sürece hep hoşnut kaldım. Ayrıca bu kitabın hazırlanmasında Cumhuriyet'in yapabileceği bütün yardımları sağladı. Çetin Özbayrak ile Bülent Dikmener, benim döneminde yazı işleri müdürleri idiler. Daha çok rahmetli Bülent'e, fakat genel olarak ikisine, sorumlu olarak çalıştım. Dostluklarını hiç bir zaman unutmayacağım.

Bu kitabı Bülent'e sunuyorum.

Bir noktayı daha açıklamalıyım: Buradaki yazılar ve yorumlar «tuttu». Zamanında tuttu. Tuttuğu şuradan belli oluyor. Artık her gazete için bir ekonomi sayfası bir de «yorum» yazarı, zorunlu demirbaşlar arasına girdi. Kuşku yok, bu durumdan seviniyorum. Ancak bir noktanın unutulduğunu görüyorum. Bu sayfaları, Türkiye bürokrasisinin radikal unsurlarıyla birlikte hazırladım. «Yorum» yazıları

Levent Şahverdi Arşivi

dahil. Hatta en çok «yorum» yazıları. Bunlar kollektif ürünlerdir. Bunlarda benden çok başkalarının katkıları vardır. Devlet Planlama Teşkilâtı, Merkez Bankası, Maliye ve Ticaret Bakanlıkları bu yazılarda vardır. Bu örgütlerin en değerli uzmanlarının, toplumuna karşı sorumluluğunu her zaman duymuş olan bürokratların, burada çok büyük emeği vardır. Cesaret ve yaratıcılığı vardır. İsimlerini sayamam. Çoktur. Hepsine şükranlarımı yazıyorum. Bu değerli, cesur ve sorumlu bürokratlar olmasa bu yazılar olmazdı. Bunun çok iyi bilinmesi gerekir. Sayfa hazırlayıp yorum yazmak isteyenlerin kollektif çalışmayı bilmesi gerekir. Olmazsa, olmaz.

Bir papağan rahatlığıyla «bürokrat» deyip geçmemek gerekir. Bürokrata güvenmekten çok bürokratın güvenini çekebilmek gerekir. Bana güvendiler. Bunu Cumhuriyet yazarlığı döneminin en büyük şansı sayıyorum.

Güvenerek bu güzel serüvene katılan bürokratların hepsine, teker teker teşekkür edemem. Sayıları sanıldığından çoktur.

Ancak Hüseyin Merdoğlu'na teşekkür etmem gerekir. Bu bir takma isimdir ve birden fazla kişidir. Cumhuriyet yazarlığı döneminde benim en yakın çalışma arkadaşım idiler. Her sayfayı beraber hazırladık. Aynı dönemde, Cumhuriyet yazarlığının ve hızla çoğalan ekonomik istihbaratın bir doğal uzantısı olarak, Anka Ekonomik Bülteni'ni de beraber kurduk. Hüseyin Merdoğlu'lara dayanarak kurdum. Şimdi basınla hiç bir ilgileri kalmadı. Değerli teknisyen olarak çalışıyorlar. Basın, benim de, Hüseyin Merdoğlu'ların da arkasında kaldı. Bir gün tekrar buluşursak, yine beraber oluruz.

Tan Oral, çizgileri ile bu ortak serüvene katıldı. Çok seviniyorum.

Bu güzel serüvende bir de karıma teşekkür borçluyum. Cumhuriyet yazarlığı süresince, zaman zaman, haftalarca Ankara'nın dışına çıkmam gerekti. Ankara'ya çok az gelebildiğim zamanlar oldu. Bu dönemde Temren bütün istihbaratı topladı. Bana güvenen bürokratlar Temrene de güvendiler. Ankara'ya yirmi dört saatten kısa za-

Levent Şahverdi Arşivi

man aralıkları için uğradığımda Temren'in deriediği bütün bilgileri hazır buldum.

Görülüyor. Gerçekten benim rolüm çok az. Bu bir örgüt işi oldu. Cumhuriyet yazarlığı dönemimde güzel bir örgütümüz oldu. Kollektif ürün çıkardık. Ürünün kollektif olanı güzeldir Bana sadece ürünün rengini belirlemek düştü. Bu renk üzerine Ecevit'in mavi dalgasının karanlığı düşmeye başlayınca, üretimi durdurduk. Hepsi bu kadar.

Şu nedenle: Karanlık, hep güçsüzlüktür. CHP, hep güçsüzlüktür. Cumhuriyet Halk Partisi'nin gücü, hep sosyalist hareketin güçsüzlüğünden kaynaklanmıştır Bunun tersi de doğrudur. Cumhuriyet Halk Partisi'nin güçlenmesi sosyalist hareketin güçsüzleşmesiyle aynı zamana denk gelmiştir. Bu yüzden Cumhuriyet Halk Partisi'nin gücü, hep güçsüzlük olmuştur. Buradaki yazılarda, adım adım ve bir süreç olarak, bu gerçek ortaya çıkıyor.

Bu yüzden güçlenmek için Cumhuriyet Halk Partisi'nin yörüngesinden çıkmak gerekiyor. Cumhuriyet yazılarından bu çıkıyor ve geriye bu kalıyor.

Levent Şahverdi Arşivi

İkinci Giriş

KARARLI TARİH : YALÇIN KÜÇÜK'ÜN GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ (*)

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ Ayrıntıları, sonradan yazılacak kararda gösterileceği üzere;

Sanık Yalçın Küçük, Türkiye'deki tahsilini bitirdikten sonra Amerika'da ve İngiltere'de araştırmalar yaparak tahsilini tamamlamış, Rusça'yı ve İngilizce'yi okuyup yazabilecek kadar iyi bilen ve iki yıl İngiltere'de Birmingham Üniversitesi'nde, Centre for Russian and East European Studies'de, Resarch Fellow (Uzman Araştırmacı) olarak çalışmış ve kendi tabiriyle Türkiye'de ilk sovyetolog olduğunu kabul etmiş ve bu tür araştırmaların tesiri altında kalarak sosyalist ideolojiyi ve marksizmi benimseyen, Türkiye'deki olaylara bu görüş açısından bakan ve buna gö-

(*) İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Bir Numaralı Askerî Mahkemesi'nde 15 Şubat 1983 tarihli duruşmada açıklanan kısa karar'dır. Toplam sekiz yıl hapis cezası ile tutuklama kararını içeriyor. Başkan Deniz Albay Kayıhan Tamer, 142/2'den bir buçuk ve 146'ncı maddedeki suçu teşvik ve tahrikten 311/1-2'ye göre altı yıla muhalif kaldı ve yalnızca, 15-16 Haziran Olayları'nı överek kanunun suç saydığı fiili övmeden 312'ye göre altı aylık hapis cezasına razı oldu. Sekiz yıllık mahkûmiyet, duruşma yargıcı Muzaffer Kaptanoğlu ile üye yargıç yüzbaşı Tacittin Balcı'nın oylarıyla alındı. Sözcüklerin değil takılarının düzeltilmesi dışında kısa kararı olduğu gibi yayınlıyorum. Ara başlıkları ben koydum.

Levent Şahverdi Arşivi

re değerlendirmeler yapan bir yazar ve aynı zamanda Ankara Gazi Üniversitesi'nde ders veren bir öğretim üyesidir.

Kitabın birinci kısmında, «Nasıl Başladı?» başlığı altında, sanık, Cumhuriyet Gazetesi'nde ekonomi ile ilgili yazılar kaleme almaya başladığını ve 1976 yılına kadar bu işi sürdürdüğünü anlatmakta, siyasal partilere ve CHP'ye tarizlerde bulunmaktadır.

Kitabın 27 nci sayfasından başlayıp 467 nci sayfasına kadar devam eden kısımlarında, 1973-1976 yılları arasında Cumhuriyet Gazetesi'nde kaleme alınmış olan yazılar yeniden yayınlanmaktadır.

İddianamede suç konusu olarak belirtilen kısım ise kitabın beşinci bölümünde yer almakta, «1980: Yolun Neresindeyiz?» başlıklı yazısını (*) sanık Lenin'in 110 ncu doğum yıl dönümü onuruna sunmak üzere kaleme almış olduğunu, 468 nci sayfanın bu başlık altındaki ince yazıları ile açıklamaktadır.

Şeytana Pabucunu Ters Giydiren Adam

Sanık Yalçın Küçük, şeytana pabucunu ters giydirecek kadar kıvrak bir zekâya ve düşüncelerini, karşısındakilere kolaylıkla ve rahatlıkla anlatabilecek, onları en azından kendi düşüncesi paraleline getirerek aynı düşünce tarzını rahatlıkla ve kolaylıkla onlara aşılayabilecek ve hiç olmazsa kendi görüşleri ve düşünceleri simgesinde onları düşünmeye sevk edebilecek tarzda bir üsluba ve yeteneğe malik bulunmaktadır.

(*) Suçlanan ve bana 15 Şubat 1983 tarihinde sekiz yıllık bir mahkûmiyet getiren «1980 Yolun Neresindeyiz?» başlıklı incelemeyi buraya almıyorum. Tarihe bırakıyorum. Ancak davayı sürdürüyorum. Hukukçu dostlarım, Gülçin Çaylıgil, Levent Akyüz, Öznur Gündoğdu ve Fikret İlkiz, bu davayı bırakmaya niyetli görünmüyorlar. Türkiye'de bir sonuç alınmazsa Avrupa komisyonlarında sonuç almaya hazırlanıyorlar.

Levent Şahverdi Arşivi

Sanık, bu yeteneklerine öğretim üyesi olmasının kendisine kazandırmış olduğu tecrübelerini de katarak hitap etmek istediği gençlik, işçi, memur, köylü kesimlerini, kısacası sosyalistlerin ve komünistlerin lisanı ile, Türkiye'de yaşıyan hakları, karşısına alarak onlara, sosyalizmin, komünizmin hangi koşullarda ve hangi etkenler altında oluşabileceğini, «güzel» olarak adlandırdığı halk ihtilâlinin doğumunu temin için nasıl ve hangi yeteneklere sahip bir ebenin mevcut olması gerektiğini açıklamaktadır.

Türkiye'de mevcut olan derin bir bunalım içinde her tür özgürlüğün ihlâl edildiğini ve ayaklar altına alındığını vurguladıktan sonra, kitabın kapağındaki kompozisyonda, kitap içeriğini açıkladığı belli olacak şekilde üzerinde Atatürk resmi çıkarılmış ve en ince detaylarına varıncaya kadar çizilmiş olan bin liradan yapılmış bir Türkiye'nin şapka ile ifade edilen burjuvazi akrebinin ağına düştüğünü, burjuvazi akrebinin kolları arasında kanının emildiğini, kemirilip yok edilmek istendiğini, Türkiye'nin içine düştüğü olayları tek tek ve eleştiri hudutlarını aşacak surette göstererek ve nedenlerini açıklayarak yazısına devam etmektedir.

Savaşlar ve Devrimler

Birinci Dünya Savaşı vesilesiyle Büyük Ekim Devrimi'nin zafere ulaştığını, İkinci Dünya Savaşı'na yol açan bunalımların sonunda gerçek ihtilâller olduğunu, bir çok Avrupa ve Asya ülkesinde dünya emperyalist sisteminin temellerini sarsan devrimci yükselişlerin doğduğunu, devrim dalgasının yayıldığını, İkinci Dünya Savaşı sonunda çeşitli Kıt'a ve bir seri ülkede sosyalist halk demokrasileri ve ulusal kurtuluş devrimlerinin ortaya çıktığını, bunların çoğunun zaferle sonuçlandığını, sosyalizmin tek ülke sınırlarını aşarak dünya sosyalist sisteminin meydana geldiğini,

Emperyalist dünyanın yeni bir savaş kışkırtıcılığı yaptığı bir zamanda, her dünya savaşından sonra yeni yeni

Levent Şahverdi Arşivi

sosyalist devletlerin ortaya çıktığını hatırlatmanın zamanlı olduğunda kuşku bulunmadığını,

Dünya kapitalist sisteminin bir yeni bunalım içinde bulunduğu bu dönemde emekçi kütlelerin temelli toplumsal dönüşümlere yönelişlerinin çok açık bir biçimde geliştiğini, son on yıllarda görülen komünist partilerinin durumlarının önemli ölçüde güçlenmesinin ve etkilerinin artmasının bununla ilgili olduğunu, Fransa, İtalya, Japonya, Portekiz, Hindistan, Finlandiya, Yunanistan, İspanya, Kıbrıs, Arjantin, Meksika ve diğer ülkeler komünist partilerinin ulusal ölçekte bir siyasal güç olarak ideolojik mücadelelerde çok büyük bir faktör olarak hareket ettiklerini, pek çok ülkede komünist partilerin devlet yönetimine doğrudan doğruya katılmayı bir hak olarak talep ettiklerini, Federal Alman Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri, Hollanda, Belçika ve diğer ülkelerde komünistlerin kütle tabanlarının genişlediğini ve etkilerinin arttığını,

Türkiye'nin ise özellikle son on yılda bir teorisiz pratikler ülkesi haline geldiğini, Türkiye'nin 1960 yıllarında Lenin'i tanıdığını, 1970 yıllarının Kültür Devrimi ile gelen teorisiz pratikler olarak görülen yalpalamalar zinciri içinde, Lenin'in unutturulduğunu,

Lenin'in, işçi sınıfı kendi halinde iken yalnızca işçi sınıfının içgüdüsü ve leninizmin de, işçi sınıfına sosyalizmin bilincini götürmek ve bunun için işçi tulumu ile sosyalizmi önce birbirinden ayırmak ve sonra da, bunları ayrılmaz bir biçimde birleştirmek amacıyla işçi tulumu içindeki somut işçiyi çıkararak yerine sosyalizm bilincini koymak ve böylece Lenin'i yaratmak olduğunu,

Lenin'in bir teorik ihtilâlci olduğunu,

Vurguladıktan sonra,

Kavgacılar ve Devrimci Demokratlar

Sayıları çok fazla, ancak öğrenme istekleri son derece az, Türkiye'nin pratiksever aydınlarının, Türkiye'nin öğrenci gençliğinin, Türkiye'nin pratisyenlerin, kavga et-

Levent Şahverdi Arşivi

tiklerini ve kavganın içinde bunların bulunduklarını, fakat emekli albay Türkeş'in insan öldüren vurucu gücünün de öğrenci gençlik arasından çıktığını, TİP - TKP - TSİP mensubu ya da yandaşı olan, bütüne göre son derece sınırlı sayıdaki pratisyen aydınların da buradan geldiğini, pratisyen aydınlar içinde en büyük sayının ise devrimci demokratlar olduğunu,

Bugün Türkiye'de kavganın ortasında olanlara devrimci demokrat demenin zorunluluğunu, bilimsel açıdan Marx'ın burjuva toplumunun çocukluk dönemi dediği onaltıncı ve onyedinci yüzyılda burjuvazinin doğmaya başladığını, Batı Avrupa'da feodallerin baskısından kaçan serf köylü ile feodal arasında bir orta sınıfın doğduğunu, mülkiyet açısından bakıldığında şehirlerdeki orta sınıfının üretim araçlarına, küçük ölçülerde de olsa, sahip olduğunu, köylünün üretim aracının bulunmadığını, feodalin ise çok büyük topraklara sahip bulunduğunu, siyasal haklar açısından bakıldığında, köylüden fazla feodaldan çok az haklara sahip bu kesitin orta sınıf sayıldığını, ancak bu sayılmanın durmak anlamına gelmediğini, üretim araçlarındaki mülkiyetleri arttıkça, haklarını daha da artırmak istediklerini, bunun için kavga verdiklerini,

Sayıları kabarık ve henüz sermaye ve emek açısından tam ayrışmamış bu orta kesitin büyük bir halk oluşturduğunu, bu orta sınıf halkın ortaya çıkması üzerine büyük halk ihtilâlcisi Robespierre'in «halk, kendisinden çekinilmediği zaman ister istemez boyunduruk altına girer» diye haykırdığını, boyunduruk altına girmek istemeyen halkın yönetimi almak istediğini,

Bu yönetime, eski Yunan'dan gelme bir deyimle «demokrasi» denildiğini,

Burjuvalar ya da demokratların devrim yaptıklarını,

Büyük Fransız Devrimi'nin bu nedenle doğduğunu,

Ancak doğarken tutarsız ve eşitsiz doğduğunu,

Fransız Devrimi'nin, halkın haklarını haykıran Robespierre'i, sonradan, giyotine gönderdiğini,

Levent Şahverdi Arşivi

Marx - Engels ve Lenin

Tarih içinde Marx ve Engels'in büyük bir coşku ile yazdıkları Komünist Manifestosu'ndan hemen sonra patlayan 1848 İhtilâlleri'nin burjuvazinin demokratlığını ve bundan öte devrimciliğini yitirdiğini gösterdiğini, Marx'ın eşitsiz gelişme yasasını, 1848 İhtilâlleri'nin yenilgi ile sonuçlanması üzerine Almanya ile ilgili olarak telâffuz etğini, Marx ve Engels'in 1848 yenilgilerinden sonra demokrat ile sosyalist ya da komünisti birbirinden daha net çizgilerle ayırmaya yöneldiklerini,

Ancak devrimin akışının Doğu'ya kaydığını hissetmelerine rağmen büyük sosyalist devrimi göremeden tarihe geçtiklerini, Doğu'da, Rusya'da, devrim ateşini eşsiz bilim adamı Lenin'in tuttuğunu, eşitsiz gelişme yasasını çok daha net olarak görüp yaşadığını, demokratların devrimselliklerini yitirdiklerini çok net olarak saptadığından siyaset bilimine «devrimci demokrat» kavramını soktuğunu, Lenin'in demokratlarla sosyalistler arasındaki ayrımı çizebilmek için Marx ve Engels'den çok daha zor entellektüel ve siyasal kavga vermek zorunda kaldığını, devrimci demokratların sahneye sosyalizm adına çıktıklarını ve «sosyalist ihtilâlciler» adını aldıklarını, eşsiz bilim adamı Lenin'in görüntü ile öz ayrımını en derinlemesine saptayarak kavga eden demokratlara devrimci demokrat adını vermek suretiyle siyaset bilimine çok büyük bir açıklık getirdiğini,

Eşsiz politikacı ve büyük lider Lenin'in sosyalist devrim için bunlarla işbirliğini ve gerektiğinde cephe kurma düşüncesini hiç bir zaman ihmal etmediğini, leninist «cephe» düşüncesinin buradan ve eşitsiz gelişme yasasının tarih içindeki gelişimin belli bir halkasından doğduğunu, Cephe'nin zorunlu bir gerileme olduğunu bildiğini ve «Nisan Tezleri» ile ileriye doğru bir adım attığını,

Tarih, hiç bir büyük ihtilâlciye kendisinden önce yazılmış kitaplardaki elverişli koşulların hepsini vermediğini, her ihtilâlcinin tarihin sunduğu elverişsiz koşulları teorik ve pratik planda aşabildiği ölçüde büyüdüğünü, hülyalı bi-

Levent Şahverdi Arşivi

lim adamı, eşsiz politikacı ve büyük ihtilâlci Lenin'in de bu yolla büyüdüğünü,

1965 Yol Ayrımı : TİP ve Aybar ile Yön ve Avcıoğlu

Devrimci demokrat kavramının tarihsel ve bilimsel bir kavram olduğunu,

Devrimci demokratın kürtlük ile doğrudan bir bağlantısı olmadığını,

Kürt halkından olanların bir bölümün demokrat ya da devrimci demokrat olabileceğini vurguladıktan sonra,

1965 Seçimleri'nin Türkiye solunu hazırlıksız yakaladığını ve sürprizle karşı karşıya bıraktığını,

CHP'nin hükümet kurmaktan çok uzak olduğunu kanıtladığını, TİP'in ise beklenilenin çok fazlasıyla, 15 milletvekili ile, parlamentoya girdiğini, bu durumdan Türkiye solunun CHP ile iktidara gelme hayallerini terk etmesi gerektiği sonucunu çıkardığını,

Mehmet Ali Aybar'ın genel başkanlığındaki TİP'in 15 milletvekiliini çok abarttığını, TİP'in seçimle iktidar yolunu açtığını ileri sürdüklerini, «başa güreşiyoruz» sözünün resmî slogan olduğunu,

Doğan Avcıoğlu'nun ismi ile anılan Yön Hareketi'nin ise CHP ve TİP ile Türkiye soluna bir iktidar kapısını kapalı görerek Türkiye'de solun askerle iktidara geleceğini ortaya attığını, bu konudaki tartışmanın şiddetlenerek her iki kanatın başlangıç noktasından çok uzağa düştüğünü, giderek ayrıldıklarını,

TİP'in seçim yolu ile iktidar yolunun açık olduğunu gösterebilmek için yer yer Demirel'in adına bağlanan demokrasiyi, dolayısıyla mevcut düzeni, savunur duruma düştüğünü, Yön Hareketi'nin ise inandırıcılıktan yoksun bir Mustafa Kemal edebiyatı ile, nerede ise Mustafa Kemal'in sosyalist olduğunu kanıtlamaya koyulduğunu,

Ancak bu ayrılığın görüntüde netleştiğini, görüntüde ayrılık netleşirken, özde sınıfsal birliğe doğru kayıldığını,

Levent Şahverdi Arşivi

Yön Hareketi'nin radikalizmini küçük burjuva solculuğunun asker ve sivil kanadının sınırlarına çektiğini, devletçilik ve otorite isteğinin belirgin özellikleri olduğunu, Sovyetler Birliği ile dostluğun temel dış politika ilkesi sayıldığını,

TİP'in ise küçük burjuva solculuğunun öbür yanını aldığını,

Bu yüzden Çekoslovakya Olayları nedeniyle TİP yönetici kadrosu, istisnasız tümüyle, Sovyetler Birliği'nin Çekoslavakya'ya müdahalesini sert bir biçimde kınadığını (*), bu suretle, anti-stalinizmin, Türkiye'de anti-sovyetizme dönüştüğünü,

---

(*) «Bunları şimdi yazmak kolay. Ancak on iki yıl önce yazmış olduğum ortaya çıkıyor. 1968 yılında da benim yazdıklarım, çoğu zaman TİP'in görüşleri sayıldı. Parti yönetiminin tutumunu kesinlikle yanlış buldum, fakat, ses çıkarmadım. Çek müdahalesinden hemen sonra da, Sovyetler Birliği üzerinde araştırmalar yapmak üzere İngiltere'ye gittim. TİP'de parti içi muhalefet başlamıştı. Bu vesileyle yurt dışından gönderdiğim yazı, Sovyetler Birliği'nin müdahalesini Türkiye'de savunan tek yazar olduğumu gösteriyor. Aynı görüşleri, büyük bir hoşnutlukla, şimdi de savunuyorum.»

«Yolun Nereside yiz?» incelemesinin 1980 basımında dipnot olarak açıklanan bu görüşlerin mahkûmiyet kararında önemli bir rol oynadı.

«Dahası var. Örgütün bu dönemdeki temel doğrultusunu biçimleyen, onun sağa gidişini hızlandıran ve dolayısıyla bugünkü sarsıntıyı şiddetlendiren bazı üst yapısal gelişmeleri de gözetmek gerekir. Bunlardan biri ve zaman içinde sonuncusu Çek Olayları'dır. Çek Olayları'nı örgüt, bütünüyle sosyalist mantığın gerekleri yerine kapitalist önermelerin çerçevesi içinde değerlendirmiştir. Olaylardan sonra ortaya çıkan bilgiler, bu değerlendirmenin ne kadar yanlış olduğunu göstermiştir. Gerçi bunu şimdi söylemek çok daha kolaydır. Fakat belirli bir güvenle söylenebilir ki, eğer zamanın sağa çekici nesnel koşulları olmasaydı, örgüt bu yanılma için o kadar 'istek' göstermezdi.»

Yalçın Küçük Londra'dan yazıyor, «TİP'teki Bunalımın Nedeni, Ant Dergisi, Sayı 104, Aralık 1968.

Levent Şahverdi Arşivi

İçerde ise köycülük ihmal edilmiş olduğu için bu soruna el atıldığını, TİP ve lideri Aybar'ın, köylülüğü demokratik mücadeleye kazanmanın en etkin yolu olarak Doğu Anadolu'daki Kürt halkının demokratik haklarını savunmayı gördüklerini ve Doğu'daki Kürt kökenli köy emekçilerini uyandırmak için Doğu Mitinglerini başlattıklarını, köycü ideolojinin temelinde yatan devlet baskısı ve «jandarma dipçiği» tezlerinin uygun ve tarihsel bir ortam bulduğunu,

Türkiye solunun Kürt halkının demokratik haklarını savunmaya, parlamenter yoldan iktidarı çabuklaştırmak ve geniş köy emekçilerini harekete geçirmek düşüncesiyle yaklaştığını, aynı modanın (*) dış özenti nedeniyle etkisini göstererek Türkiye'de de «Kürt devrimcidir» inancının yayıldığını ve hiç bir nesnel temel olmadan buna inananların sayısının arttığını, bunun yanlış olduğunu, Kürt olarak doğan herkesin demokrat olacağı düşüncesinin daya-

---

1968 yılı Aralık ayında yayınlanan bu paragraf da, aynı dipnotta yer aldı.

Eklemem gereken şudur: Yirmi yıl önceki tutum ve çözümlememe sahibim.

(*) Duruşma Yargıcı Muzaffer Kaptanoğlu'nun yaptığı özetleme burada anlaşılmaz oluyor. 1970 yıllarının ikinci yarısında direnç noktalarının teker teker çöktüğü bir zamanda, sınıfsal körlüğe kapılan Türkiye solu, Kürt halkına da sınıf dışı bakarak, tüm Kürtler'in devrimci ve demokrat olduğu hayallerine inanmaya başladı. Faşizmin ve Albay Türkeş'in Doğu'ya giremeyeceğini ve hatta Diyarbakır'a adım bile atamayacağını söyleyenler çoğaldı. Yargıç Kaptanoğlu'nun özetleyemediği paragraflar bununla ilgilidir.

«Ancak bu dönem, dünyada ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde 'black is beautiful', Türkçesiyle 'zenci güzeldir' ve giderek 'black is revolutionary' yine Türkçesiyle 'zenci devrimcidir' modalarının yaygın olduğu dönemdi. Aynı moda, iç dinamizmin üzerine bir dış özentinin çakışmasıyla, Türkiye'de etkisini gösterdi. Türkiye'de 'Kürt devrimcidir' inancı yayıldı ve hiçbir nesnel temeli olmadan inananların sayısı arttı.»

Bir Yeni Cumhuriyet İçin, İstanbul, 1980, s. 529-530.

Levent Şahverdi Arşivi

naktan yoksun bulunduğunu, dünyaya Kürt olarak gelen burjuvalar ve büyük toprak sahiplerinin, kesinlikle, demokrat olmadıklarını,

Devrimci demokrasi adına Türk şöven milliyetçiliğinin karşısına Kürt şöven milliyetçiliğini çıkarmanın çok tartışma götürdüğünü, yazı, dil ve kültürün geliştirilmesi gibi demokratik hakları savunmanın başka olduğunu, bunlardan bir şöven milliyetçiliği çıkarmanın bambaşka olduğunu, şöven milliyetçiliğin Kürtçüsü ve Türkçüsü olmadığını, hepsinin aynı kapıya çıktığını,

Milliyetçiliğin, millî devletin doğuşu ile eş zamanda tarih sahnesine çıktığını, Marks'ın burjuva düzeninin çocukluk dönemi dediği dönemde hız aldığını, bu yüzden Şeyh Sait isyanı dolayısıyla Doğu Anadolu'nun kana bulanmasının ve Dersim Olayları'nın Türkiye'de millî devletin kuruluş ve yerleşme zamanında ortaya çıkmasının rastlantı sayılamayacağını,

Sosyalist iktidar eşiğinde Türkiye'nin millî devlet sorunlarını geride bırakmış olduğunu,

Bunalımlı Türkiye ve Köylerde Sükunet

1980 Yılının Mart Ayı'nda Türkiye'nin tarihinin en derin bunalımlarından birisini yaşadığı bir zamanda, Türkiye'nin tüm köyleri ve köylülerinin sakin olduğunu,

Tarihin belli bir kesitinde kendi adına bir terör yazmış ve daha sonraki proletarya diktatörlüğü kavramına model sağlamış olan yenilmez ihtilâlci Robespierre'in yazdığı gibi, mutlu bir halkın hiç bir zaman taşkın bir halk olamayacağını, Türkiye köylerinde köylülerin mutlu ve sakin olduklarını,

Türkiye'de köylülüğün devrimci demokrat geleneğinin olmadığını, bilindiği üzere yokolan ya da ender olanların şiirleştirildiğini, Nazım Hikmet'in Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin'i bu yüzden şiirleştirdiğini, Erol Toy'un demokrat köylü hareketinin romanını yazmak istediği zaman yine onbeşinci yüzyılda Şeyh Bedrettin'e gitmek zorunda

Levent Şahverdi Arşivi

kaldığını, Erol Toy'un Azap Ortakları'nda Bedrettin'i idealize ettiğini,

1980 başında fabrika işçisinin mücadeleye ve özellikle sosyalist iktidar için bir mücadeleye hazır olduğunu söylemenin zor olduğunu, ancak bunun herhalde kavgadan kaçacağı anlamına gelmediğini, bu nedenle bir denemeye ihtiyaç duyularak polisin Tariş'te arama yapmaya kalkması ile başlayan işçi direnişi ve bu direnişe yapılan saldırıların kısa dönemde bazı hedeflerin sonuçlandıracağını gösterdiğini, aynı günlerde ve Ege Üniversitesi'nde Tariş işçileri ile dayanışma amacı ile başlayan direnişin yaklaşık 6-7 saati bulan silâhlı çatışmaya ve daha sonra da, üniversitede derslere ara verilmesine dönüştüğünü,

Bin Dokuz Yüz Beşe Doğru

Örgütsüz de olsa solun direnme gücünün fazlalığının, zaten zedelenmiş olan devletin saygınlığını daha da yıprattığı için en azından ilericilerin direnme gücünün tartışılmasına ve o anda üzerine gidilmesinin doğuracağı sonuçların değerlendirilmesine yol açtığını,

İlk güç yoklamalarında ciddi bir darbe yenmesi, işçilerin bir anda direnişleri ile başbaşa kalmalarına neden olduğunu, işçilerin çoğunluğunun politik bilinçten yoksun olmaları, önemli bir kesimin de yalnız ekonomik nedenlerle mücadele içinde olduğunun kavranması burjuvazinin yeni saldırı için aradığı güvenceleri oluşturduğunu,

12 Mart'ın dar döneminde TİP'in kapatıldığını, bir çok gencin öldürüldüğünü ve öldüğünü, aydınların ve öğrencilerin hapislerde yattıklarını, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu DİSK'in 12 Mart dönemini, bütün bunlara girmeden, atlatmış olmasına rağmen daha sonra büyük darbeler yediğini,

Tariş denemesinden çıkan neticeye göre işçi sınıfının sosyalizm için yapılacak bir mücadeleye istekli görünmediğini, fakat kavga etmekten de kaçınmadığını, bu nedenle Türkiye'nin 1905 yılına doğru yol almakta olduğunu,

Levent Şahverdi Arşivi

Kitabın 534 ncü sayfasında «Real'nıy Sotsializm» başlığı altında,

«1970 yıllarının başında, 1970 yılının Haziran Ayı'nda 15-16 Haziran var. 15-16 Haziran öyle yalnızca 'Şanlı Direniş' değil. Böyle olsa o kadar önemli olmazdı. Bundan çok öte. 15-16 Haziran, Türkiye'de çok teorik bir tartışmanın çok pratik bir sonudur. Türkiye tarihinde sınıfların varlığı veya yokluğu tartışması 15-16 Haziran tarihinde bitmiştir.»

Demektedir. TİP'in, 1961-1971 döneminde Türkiye'de işçi sınıfının varlığını iddia ettiğini ve kimseye inandıramadığını, ancak 15-16 Haziran'ın zamanında yetiştiğini, fakat o zamana kadar TİP'in çok kan kaybettiğini, zayıf düştüğünü ve 12 Mart ile kapatılarak tarihe yazıldığını,

1970 yılının ortasında 15-16 Haziran Olayı'nın tarihsel bir olay olarak ortaya çıktığını, ancak bir «olay» olarak kalmadığını, tarihin akışını hızlandırdığını, 12 Mart Muhtırası'nı çabuklaştıran başlıca etkenlerden olduğunu,

1970 yıllarının sonunda 1979 yılının Aralık Ayı'nda Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a silâhlı yardımda bulunduğunu, Afganistan'daki iç savaşa müdahale ettiğini, bunun çok büyük bir olay olarak görüldüğünü ifade ettikten sonra 1979 yılı Aralık Ayı'ndan önce Ocak Ayı'nda Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin teorik yayın organı «Komünist» Dergisi'nde çıkan Profesör Ponomaryev'in incelemesinden alıntılar yaparak kitabın 559-561 nci sahifelerinde ve suç yazısında açıklandığı şekilde,

Türkiye sol hareketinin özelliğinin tek tek her kesimde belirli olumluluklarla birlikte kanserleşmiş ve tedavisi mümkün olmayan yaralardan meydana geldiğini, bu nedenle çözümün değişik sol kesimlerde direnenlerin bir bütün oluşturmasında yattığını, bunların en geniş tabakaların da katılmasıyla sağlıklı bir örgütlenme kurarak sosyalizmin umudu olmaları gerektiğini, ancak sağlıklı bir direniş yapılabildiği takdirde darbenin (*) başarılı olabilece-

(*) Mahkûmiyetine karar verilen metinde «darbe» sözcüğü yer almıyor. Yer alması da mümkün değil; çünkü, istenen

Levent Şahverdi Arşivi

ğini vurgulamaktadır.

Bu durumda TCK.nun 146 ncı maddesinde yazılı suçu işlemeye alenen tahrik ve teşvik halinin mevcudiyeti aşikâr ve kanunun cürüm saydığı bir fiili övmenin hudutlarını aşarak halkı adeta silâhlı bir mücadele yolunda direnişe katılmaları için tahrik ve teşvik edici bir hüviyete bürünmüş olduğundan kuşku duyulmamaktadır.

Yağan Cezalar

Sanığa isnad edilen suçlar, basın yoluyla komünizmin övgüsünü yapmak, yasanın cürüm saydığı 15-16 Haziran İşçi Hareketleri'nin övülmesi, halkın anayasal düzeni yıkmaya tahrik edilmesi suçları olarak tezahür eylemiş ve tüm bu suçlar, iddia, sanığın safahattaki kaçamaklı, sözlü ve yazılı savunmaları, söz konusu yazıyı içeren suç konusu kitap ve dosyadaki diğer delillerle sabit olmuş, dosyadaki tüm bu deliller mahkemece bu yolda kabul ve takdir edilmiş, tahkikat ve yargılama safhalarından hasıl olan vicdanî kanaat de bu yolda tahassül eylediğinden, mahkemenin bu kabulü hilâfına olan sanık Yalçın Küçük'ün yazılı ve sözlü savunmalarının ve vekili Avukat Gülçin Çaylıgil'in tüm yazılı ve sözlü savunmalarının ve Askerî Savcı'nın suçun oluşmadığı yolundaki tavsif ve sanığın beratine karar verilmesi ile ilgili mütalâasına ve hazırlık tahkikatı sırasında suç konusu kitap üzerine tet-

---

darbe'nin başarısı değil başarısızlığıdır. Darbe haber veriliyor ve direnme gerektiği vurgulanıyor. Darbe sonrasında sağlıklı örgütlenmenin de buradan çıkacağı öne sürülüyor. Metnin bu bölümü şöyledir

«Direnme, sağlıklı bir örgütlenme için de gerekli görülüyor.»

«Direnmeme veya direnişe katılmama ise sağlıksızlık doğuruyor. Tedavisi ancak büyük bir fiyatla mümkün olabiliyor. Tarih bu tür örnekler veriyor.»

Bir Yeni Cumhuriyet için, İstanbul, 1980, s. 560.

Levent Şahverdi Arşivi

kikat yaparak rapor düzenleyen bilirkişi Prof. Sulhi Dönmezer'in yerinde görülmeyen mütalâasına itibar edilmeyerek reddedilmiştir.

Buna göre Sanık Yalçın Küçük'ün basın yoluyla komünizmi övmek suçundan dolayı eylemine uyan TCK.nun 142/4. maddesi uyarınca sanığın komünizmi övmek suçunu TCK.nun 142/1-2. maddesine mümas bir şekilde işlediği göz önünde tutularak takdiren bir yıl ağır hapsine,

Sanığın bu suçunu neşir vasıtası olan kitabı ile işlemiş olduğu nazara alınarak TCK.nun 142/6. maddesi uyarınca cezası yarı nisbetinde arttırılarak bir sene altı ay süreyle ağır hapsine,

Kanunî ve takdirî tahfife yer olmadığına,

TCK.nun 173/son maddesi uyarınca sanığa tertip edilen ağır hapis cezası üzerinden 1/3 ünü geçmek üzere altı ay süreyle Bursa İli'nde ikamet suretiyle emniyeti umumiye nezareti altına alınmasına,

Sanığın, yasanın cürüm saydığı 15-16 Haziran 1970 Olayları'nı övmek suretiyle hükümet kuvvetlerine, askerine, askerî kuvvetlerine karşı koymaya halkı davet ederek onları alenen suç işlemeye kışkırtmak eyleminden dolayı TCK.nun 312/1. maddesi uyarınca takdiren üç ay süre hapsine, 2248 S.K.la yapılan artırma göz önünde tutularak beş yüz lira ağır para cezasıyla tecziyesine,

TCK.nun 312/2. maddesi uyarınca sanığın bu cezaları bir misli arttırılarak altı ay süreyle hapsine ve bin lira ağır para cezasıyla tecziyesine,

Sanığın TCK.nun 146. maddesinde yazılı suçu işlemeye alenen tahrik ve teşvik eyleminden dolayı TCK.nun 311/1. maddesi uyarınca üç sene süreyle ağır hapsine,

311. maddenin ikinci fıkrası uyarınca hapis cezası bir misli artırılarak altı sene süreyle ağır hapsine,

TCK.nun 71 ve 72. maddeleri uyarınca sanığa tertip edilen ağır hapis, hapis ve para cezaları içtima ettirilerek neticeten yedi sene altı ay süreyle ağır hapsine, altı ay süreyle Bursa İli'nde ikameti suretiyle emniyeti umumiye nezareti altına alınmasına ve altı ay hapsine ve bin lira para cezasıyla tecziyesine,

Levent Şahverdi Arşivi

TCK.nun 36. maddesi uyarınca hakkında toplatma kararı bulunan suç konusu kitabın müsaderesine,

Sanığa tertip edilen cezanın miktarı yönünden 353 S.Y.nın 71. maddesinin A-D maddeleri uyarınca sanığın tutuklanmasına, hakkında yeteri kadar tutuklama müzekkeresi düzenlenerek infazı için Askerî Savcılığa tevdiine,

Tevkif edildiğinin yakınlarına duyurulmasını istediği takdirde bu hususun temini yönünden Askerî Savcılığa müzekkere yazılmasına,

İsteme aykırı olarak TCK.nun 142/4-6 ve 311/1, 311/2 fıkra hükümleri ile ilgili hususlarda Başkan Kayıhan Tamer'in (keza tevkif konusunda da) muhalefetiyle oy çokluğuyla, TCK.nun 312/1-2 maddeleri ile ilgili suç konusunda oybirliğiyle verilen karar, temyizi kabil olmak üzere sanığın ve vekilinin yüzlerine karşı, Askerî Savcı Cevdet Varol huzuruyla açıkça ve usulen anlatıldı.

Levent Şahverdi Arşivi

Üçüncü Giriş

TEKELSİ TARİH
APOLOGİA VEYA NASIL OKUMAMALI?

Türkiye Batı'ya kaydı; kütlesiyle birlikte. Batı'ya yöneldi. Bir mavna düşünülebilir, bağlı olduğu limandan halatı kopmuş, Batı'ya sürükleniyor. Türkiye kıtası göz önüne getirebilir, bir yarım ada; diğer karalara bağlı toprağından jiletle kesildiği düşünülebilir, Türkiye Batı'ya yol alıyor.

Daha islâmik bir renk kazandı; geçicidir Batı'ya kaydı. Daha sağcı oldu.

İslâm da yüz yıllar önce Batı'ya kaydı, «mağrip» (*) doğdu. Mağrip'te şimdi Batı ile islâm birleşti, karanlık doğdu. Akşam oldu.

Batınca da güneş bir veremli taze gibi
Çökünce Batı'ya ölüm rengi karanlık

( ) Mağrib'in, iki anlamı var 1) Batı 2) Akşam. Her ikisi de günesin batışından geliyor. Sözlük, bunu anlatabilmek için olmalı, Fikret'ten iki dize ekliyor. Pek güzel.

Gurup edip de güneş bir veremli taze gibi
Çökünce mağribe reng-i memat olan zulmet

Mustafa Nihat Özön, Osmanlıca-Türkçe Sözlük, s. 474-475.

Levent Şahverdi Arşivi

Orta Çağ, islâm Arap çağıdır.

İslâm, Mağrip'te, Batı ile yeniden buluşunca Orta Çağ yeniden doğdu.

Şimdi, dünya, yirminci yüzyılının orta çağını yaşıyor.

Her akşamın bir sabahı var; biliniyor. Her karanlık'ın bir aydınlık'ı var.

Yirminci yüzyılın orta çağında birey olmak, aydınlık olmak demektir. Birey olmanın, kişi olmanın, bir sorumluluğu ve bu sorumluluktan çıkan bir tanımı var: Işık olmak.

Türkiye'nin Batı'ya kayması, bireysel bir olgu değil; ancak Türkiye'nin tüm kişilerini etkiliyor. Çünkü Türkiye'de tüm bireylerin üzerinde durduğu mavna, Türkiye'nin kütlesi, Batı'ya yöneldi. Üzerinde olanları etkisi altına alıyor; kaçınılmaz.

Orient Express'i düşünülebilir; Brüksel'e gidiyor. Brüksel NATO'nun başkenti ya da büyük şehri'dir. Türkiye'nin bütün insanlarının Orient Express'ine bindirilmiş olduğu düşünülebilir; etkilenmemeleri mümkün mü? NATO'nun büyük şehri'ne gitmek istemeyenlerin ne yapması gerekiyor? Orient Express'inden inmemeleri koşuluyla, yapacakları ikidir Birincisi, Batı'ya kayan Doğu Express'inin içinde Doğu'ya doğru koşmak oluyor. Bu, Grek Trajedisi'ni yaşamaktır; Express Brüksel'e varıyor. İkincisi, Orient Express'ini durdurmak veya yönünü değiştirmektir; yol üzerinde yeni ışık vermek gerekiyor.

Türkiye, Batı'ya kaydığı için, bütün bireyleriyle toplam ve ortalama olarak, Batı'ya kayıyor Batı'ya eğilmenin ağırlığı, bütün bireylerini de, bir ölçüde, Batı'ya doğru büküyor

Kendi yazılarımdan aktarmalar yapmaya karşı bir çekingenliği taşıyorum; burada aşmak zorundayım. Eksikliğimi göstermenin ayrı bir hazzı var 1978 yılı sonunda, Ecevit Hükümeti tarafından hazırlanan Dördüncü Beş Yıllık Plan'ı değerlendirmek için, Ankara Akademisi'nin düzenlediği bilimsel toplantının ilk sunuşunda, bir ara bölümün başlığı, «Menderes Dönemini Yeniden Yaşamak»

Levent Şahverdi Arşivi

oldu (*). «Türkiye, otuz yıl sonra Menderes Dönemini yeniden yaşamak durumuyla karşı karşıya geliyor.» Bunlar, ileri sürüldü.

Doğrulandı. Yalnız aşırı ölçüde doğrulandı; bilim yolunda aşırı doğrulanma, eksik doğrulanma ile özdeş tutulmalıdır. Eksik doğrulanmanın nedeni, aynı çalışmadan bir yeni aktarma ile birlikte, şöyle: «Dördüncü plan, artık alt yapı sıkıntılarının tam bir dar boğaza dönüştüğü bir dönemin talihsizliğini yaşayacak. Başka bir deyişle, dördüncü ve beşinci planlar, alt yapı yatırımlarına öncelik verme anlamında Menderes dönemini yeniden yaşayacak. Üstelik daha derinlemesine. Çünkü, Menderes dönemi alt yapı yatırımlarında önemli mesafeler kaydettikten sonra döviz darboğazına geldi, takıldı. Dördüncü plan, alt yapı ve döviz darboğazlarını birlikte yaşayacak. Pek talihsiz bir yaşantı olacağa benziyor.» Türkiye'de umudun cömertçe dağıtıldığı, gerici ütopyaların çekicilik kazandığı, bir dönemde «yalnız» bir uyarı; kötümser. Fakat ne kadar eksikli!

Türkiye'nin Pro-Arap eğilimi, Menderes döneminde de, kütlelere yayılmamakla birlikte izlenen Amerikan yanlısı dış politikanın bir sonucu olarak, vardı. Türkiye, 1950 yılından itibaren, Kemal Paşa'nın yönetiminde yer altına çekilmiş olan, islâmik ceryanların patlamasına tanık oldu. Türkiye, NATO'nun en sağlam müttefiki olmayı, bir ulusal övünme öğesi haline getirdi.

«Menderes Dönemini Yeniden Yaşamak» alt başlığı altında bunları kestiremedim; iktisatın dar alanını aşamadım, öyle görünüyor Demek oluyor, aşırı doğrulanma eksikli kestirim biçiminde gerçekleşiyor.

(*) *Y. Küçük, Dördüncü Plan Dönemi: Özet 8 Aralık 1978, çoğaltma, s. 8.*

Daha önce geliştirilmiş ve savunulmuş pek çok görüşün ilk formülasyonu bu özet çalışmamda yer alıyor. Tümünü daha önce yayınlamış bulunuyorum.

Y. Küçük, Quo Vadimus Nereye Gidiyoruz?, İstanbul, 1985, 131-141.

Levent Şahverdi Arşivi

Yalnız burada bir noktanın altını çizmek ve bunun için de küçük bir parantez açmakta yarar var: Aynı nehirde iki kez yıkanmak mümkün değil. Sular akar; tarih durmaz.

Parantezi kapatıyorum. Menderes dönemini, tümüyle, yeniden yaşamak mümkün değil. Türkiye, hiç bir zaman, Menderes dönemini iki kez yaşayamaz; Menderes döneminde tekeller egemen değildi. Bir tek örnek verebilirim; Menderes döneminde basın, aile ve kişi işletmesiydi, bugün değil. Menderes döneminde basın, sahiplerinin, Ahmet Emin Yalman'ın, Safa Kılıçoğlu'nun, Sedat Simavi'nin kişisel eğilim, sevgi ve kırgınlıklarından çok etkilenirdi. Aile işletmesi halindeki gazeteler arasında, zaman zaman alevlenen ve her türlü kişisel yaşamı içine alan, sert rekabet çatışmaları olurdu. Menderes döneminde gazete sahiplerinin gazete çıkarmanın dışında hiç bir ekonomik ve ticarî işi yoktu. Menderes döneminde basın kumaş kuponu dağıtırdı, pazarlama şirketleri olarak çalışmazdı.

Klasik rekabetin bir sağlıklı yanı var; canlandırıcı etkisiyle hücreleri sürekli sağlıklı ve taze tutuyor. Kapitalist rekabetin de canlandırıcı etkisi olmasına karşın, kırıcı ve öldürücü özellikleri ağır basıyor. Kör döğüşüne benziyor; kapitalist rekabet mutlaka öldürüyor. Tekeller, bu ölülere dayanıyorlar; kapitalizmde tekeller, ölü yiyicileridir. Ölülerini yiyerek büyüyorlar. Öldürdüklerini yiyerek, ölüm kapısını kapatmaya çalışıyorlar. Rekabeti siliyorlar.

Tekelci aşamayı, kapitalizmin bir evresi olarak görmek, tekelleri yalnızca bir nicel boyut artışı saymak, ekonomik yaşama eksikli bakmak oluyor. Klasik kapitalizmde, Darwinist anlamda, bir sağlıklılık ve gelişme var; tekelcilikte, yalnızca, iltihaplanma. Bu anlamda tekelcilik, klasik kapitalizmin bir devamı değil reddi oluyor.

Tekelci aşamada bütünün her hücresi hastalıklıdır; iltihaplanma var.

«Bizler», tekelci aşamada yaşayanlar, «hepimiz», az veya çok, «hücrelerimizde» iltihaplanma olduğunu kabul etmek «durumundayız». İltihaplanmanın yoğunluğu fark-

Levent Şahverdi Arşivi

lıdır; bir kategoriden diğerine değişiyor. Tekellere en yakın olanlarda iltihap en yoğun düzeyde bulunuyor; bu, temelli bir ilke olarak ileri sürülebilir.

Basın, artık tekellere en çok yakındır; içindedir, bazı aktörleri tekel niteliğine bürünüyor. Tekelci aşamada basın, sözcü veya yansıtıcı olma dönemlerini pek çok geride bırakıyor: Artık kendisidir

İltihabı yansıtıyor.

Emin Çölaşan'ın «24 Ocak Bir Dönemin Perde Arkası» adını taşıyan kitabı, bunun tipik bir örneğini sergiliyor. Türk insanında, Türk aydınında, son yirmi yıl içinde kollektif bir çaba ile yaratılan belli doğru'ları kazıyıp yerine bir takım iltihap yuvalarını ekmeyi amaçlıyor. Sözde bir alacakaranlığın paniğe yakın telâşlı havasında, bir yandan beyinlerin durdurulmuş olmasından, diğer yandan, bundan önceki bölümde çizilen işkence evinde işkenceci ikileminin sağladığı imkândan yararlanarak, «haktan yana» görünerek, bir çaresiz Para Fonu ile bunun karşısında ne yaptığını çok iyi bilen, «becerikli», aynı zamanda «her işin dalaveresini en az dalavereciler kadar iyi bilen», ilk kez dünyaya gelmiş bir «aslan Türk» imajı çizmeye çalışıyor

Bir seçim kampanyası için hazırlanmış, bir seçim kampanyasına yetiştirilmiş, hep ikinci sınıf kalmaya mahkûm bir politikacının vermiş olduğu belgeleri yayınlayan, kendi içinde tutarsız, ikinci sınıf bir propaganda kitabı olmaktan ileri gidemiyor. Bütün bunlara karşın, basından olağanüstü bir destek görüyor; sanki Türk basını, bir interregnum'da başbakanlığa hazırlanan bir kimsenin isteği üzerine hazırlanmış bir propaganda kitabının propagandasını yapmak için birleşiyor (*). Kitap, güçlü olmayan, ne istediğini bilen bir «aslan Türk» karşısında her

(*) Türk basınının incelenmesinden çıkardığım bir sonucu yazmanın sırasıdır: Türk basınının oy birliği ile desteklediği tüm eylem ya da düşünceleri, yalnızca kuşku ile karşılamakta yarar var. Türk basını, oy birliğine yaklaştıkça, hak'tan, halk'tan ve doğru'dan uzaklaşıyor.

Levent Şahverdi Arşivi

zaman görüş değiştirmeye hazır bir Para Fonu ve bunları açığa çıkaran, ilkokul öğrencilerinin sevdiği kahverengi ve sarı renkleri bol kullanılmış, ilkokul öğrencisi ressamların ellerinden çıkmış, yeni «aslan Türk» portreleri çiziyor Yıkanmış ve beyazlatılmış beyinlere, bu imajları yerleştirmeye çalışıyor Basının olağanüstü desteği, yıkama, beyazlatma ve yerleştirme süreçlerinde yardımcı işlevi görüyor.

Gücünü yitirmiş ve uysal bir Para Fonu ile Para Fonu'nun isteklerini kabul etmek yerine Para Fonu'na «ülkenin çıkarlarına dayalı» bir programı kabul ettirmek, Türkiye'nin dışa açılmasında ilk planda başarı getirebilecek, ilk planda Washington'da, ve bu arada Dünya Bankası ile Para Fonu'nun bulunduğu H Street'te, EÇ Caddesi'nde alıcı bulacak bir ihraç metaı özelliğini taşıyor. Bir tek nedeni var: Son yirmi yılda, dünyanın çeşitli yerlerinde sağcı darbeler ile Para Fonu arasında bağlantılar kurmak, dürüst ve çalışkan gazeteciliğin temel uğraşlarından birisi oldu. Dünyanın her yanında Rasputin'i gölgede bırakan bir Para Fonu imajı yaratıldı. Para Fonu yönetimleri bu karanlık imajlarının değişmesine fazla değer vermek durumunda kaldılar. Bunun için kaynak ayırdılar Özenli davranmaya başladılar

Dünyanın bir açıdan değiştiğinin yazılması gerekiyor. On dokuzuncu yüzyılın Batı Avrupalı büyükelçileri, çoğu köklü ve asil bir aileden geliyor, övünmeyi pek çok sevdiler Kendi ülkelerinde sürekli olarak kıl payı kaçırdıkları başbakanlık veya dışişleri bakanlığı yerine, bir teselli ödüllendirmesi olarak gönderildikleri bir yorgun imparatorlukta, kendi rol ve işlevlerini hep abarttılar Ülkelerinde bir bakanlığı yönetme şansından yoksun kaldıktan sonra bir eski imparatorlukta imparatorları kabulde tutumlu davranmaktan, başbakanlara tercümanlarını muhatap yapmaktan büyük kişisel haz duydular Anılarında bu hazla abartılmış roller bıraktılar.

Şimdi dünyanın uyum göstermesi gereken ve uyumsuzluk işaretleri veren yeni ülkelerini denetlemek işlevini üzerine almış Dünya Bankası-Para Fonu türünden ulus-

Levent Şahverdi Arşivi

lararası örgütlerin hiç de asil olmayan, mediocre memurları, böylesi övünmelerin çok zararlı olabileceğini bilerek işe başlıyorlar. Çünkü eskinin ahtapot örneği büyük devletlerinin yerini, şimdilerde emperyalizmin Rasputin yüzü ile özdeş Para Fonu almış durumda. Çok sayıda yayın var; Türkçeye de çevrilmiş olanlarından birisinden bir örnek aktarmakta pek çok yarar var. Uzun, ancak, yararlı aktarma şöyle: «IMF programları ve askerî darbeler arasındaki sıkı bağ bu kitabın başlıca konularından biridir. Az gelişmiş ülkelerde görülen demokratik yönetimlerin çok genç oldukları ve bu ülkelerde demokratik tutum ve bilincin oluşmadığı konularında çok saçmalıklar yazılıp, söylenmiş; bir hükümetin kendisini seçen seçmenlere karşı sorumluluklarıyla, yabancı alacaklıların IMF'nin istikrar programları çerçevesinde dayatılan istekleri arasındaki temel çelişkiye pek az önem verilmiştir. IMF programlarının halk tarafından benimsenmemelerinin somut nedeni, yerli üretimin ve gerçek gelirlerin düşmelerine yol açmalarıdır. IMF'ye verilen Niyet Mektubu'ndaki koşulları uygulamaya çalışan bir hükümet, bu nedenle, ilk demokratik seçimde görevden uzaklaştırılır. Koşulları yerine getirmeyen ya da anlaşma yapmaya yanaşmayan bir hükümet ise, dış alım kredilerinin kesilmesi ve ülke içinde dışalım ürünlerinin bulunmaması nedeniyle kamu oyunun tepkisini bu kez de başka bir yönden toplayarak ve büyük bir olasılıkla sağcı bir darbe ile görevini yitirir» (*). İsteklerine uymayan hükümetlerin sağcı bir askerî darbe ile devrileceği, Para Fonu'nun yerleşik imajının ve güçlü cephanesinin bir parçasıdır.

Para Fonu, cephaneliğinde yer alan bu güçlü silâhın varlığından hoşnuttur; ancak silâh artık geri tepmeye başlıyor. Çeşitli ülkelerde Dünya Bankası-Para Fonu ekibiyle yakın görünmek, bir masaya oturmak, Para Fonu ile anlaşmak, ülke nüfusunun tamamı tarafından olmasa bile en etkin bir kesiti aracılığıyla halk düşmanı olarak lânet-

(*) *Cheryl Payer, Borç Tuzağı IMF ve Üçüncü Dünya, İstanbul, 1981, s. 55.*

Levent Şahverdi Arşivi

lenmek için yeterli olabiliyor (*). Para Fonu'nun gücü, giderek, cüzzam hastalığının gücünü hatırlatıyor.

(*) Bilim Yolu'nun, Tarik-i İlm, kendine özgü kuralları var; her uğraşın vardır. Yazılmış olanı bilmemeyi özür saymıyor. Emin Çölaşan'ın kitabı, Para Fonu konusunda hiç bir yeni bilgi getirmezken, bunu yapyeni bilgilerin açılımı olarak görmek ya da Turgut Özal'ın bile okumasını salık vererek övgüde her türlü ölçüyü kaçırmak, Bilim Yolu'nda yalnızca gülümseme nedeni olabiliyor.

Türkçe'de yine bir gazetecinin, Cumhuriyet Gazetesi Ankara Büro Şefi arkadaşım Yalçın Doğan'ın, 1980 Haziran ayında yayınlanmış, gösterişsiz ama pek değerli bilgileri içeren çalışması, Para Fonu-Türkiye ilişkilerine dürüst bir mercekle bakıyor. Burada, şimdilik, iki aktarma yapmak durumundayım. 1980 yılı öncesinde Bülent Ecevit başkanlığında Türk Hükümeti, Para Fonu'nun Türkiye'de yeni bir devalüasyon önerisini, kendi arasında tartışıyor. Maliye Bakanı Müezzinoğlu, Para Fonu isteği doğrultusunda bir devalüasyona yatkın görünüyor. Siyasal Bilgiler Fakültesi ve 27 Mayıs İhtilâli'nden sonra kurulan Devlet Planlama Teşkilâtı'nda yetişme yıllarına ortak olduğumuz, yakın arkadaşım, zamanın Başbakan Yardımcısı Hikmet Çetin, Para Fonu'na bulaşmadan, bir devalüasyon düşüncesini ileri sürüyor.

«Ne yaparsak yapalım, ancak gitmeden yapalım. Yani Washington'da görüşmelere başlamadan bir karar alalım. IMF ile görüşerek değil, görüşmeden önce kendi kendimize karar almalıyız.»

Para Fonu isteklerini kabul etmenin kaçınılmaz olduğu düşüncesini hareket noktası yapan Maliye Bakanı Müezzinoğlu, devalüasyonun bir iktidar kaybına yol açacağını ileri süren Bakanlar Kurulu üyeleri karşısında, bir ara, patlıyor.

«Siz ne demek istiyorsunuz?.. Beni Batı'ya teslim olmakla ve iktidarın hayatıyla oynamakla mı suçluyorsunuz? Bu devalüasyon kararını IMF almıyor. Bizim hükümetimiz alıyor. Karar, bir yandan ödemeler dengesi açıklarına çözümler getirecek, bir yandan da birikmiş milyarlarca dolar borçların bir bölümünün ertelenmesi çalışmalarını başlatacaktır. Türkiye şu anda hem iç para, hem de dış para sıkıntısının doruğunu yaşamaktadır. Öyle, siyasal sonuçlar çıkaracak eğilimler ve

Levent Şahverdi Arşivi

Bu nedenle Düvel-i Muazzama'nın eski memurları, büyük devletlerinin ondokuzuncu yüzyıl büyükelçilerinin övünmeleri yerine, şimdi Dünya Bankası-Para Fonu sisteminin üst düzey bürokratları daha pes notalara vurmak gereğini duyuyorlar. Önerilerinin kabul edilmesi halinde, bunları, yerli hükümetlerin ve yerli hükümetlerle bir tuttukları yerli iktisatçıların yaptığını söylemeyi, küçük dünyalarında bir ülkede hükümetlerin ayağını kaydıracak senaryolar hazırlamanın tatminiyle yetinerek «perde arkası» rolleri tercih ediyorlar. Profesör Anne Krueger, Türkiye uzmanı olarak uzun yıllar Para Fonu'nun Rasputin reçetelerinin havariliğini üstlenen ve daha sonra Dünya Bankası'nın Başkan Yardımcısı olan Anne Krueger, böyle bir tercihin tipik bir örneğini veriyor. Yakın bir zaman önce geldiği Türkiye'de izlenen ekonomik politikalarla ilgili olarak şunları söylüyor: «Sanıyorum, kesinlikle sanıyorum ki, buradaki iktisatçı ekibi, ne yapılması gerektiği konusundaki kararları çok büyük ölçüde kendisi vermektedir» (*). Yıllar yılı Türkiye'de ve dünyada geniş yığınların refahını geriletici ekonomik politikaları savunmuş olan Dünya Bankası Başkan Yardımcısı, Türkiye'de bu politikaların, Papa'dan daha katolik bir tutumla, uygulandığını görünce, bunu uygulamaya memur edilenlere, bağımsızlık tacı veriyor

---

yarışlar yerine, ekonomik olarak ne yapılması gerekiyorsa, onu söyleyin. İtham etmek yerine karar alın.»

Yalçın Doğan, IMF Kıskacında Türkiye 1946-1960, Ankara, 1980, s. 28 ve 30.

(*) Bu sözlerden biraz sonra Nail Satılgan'ın sorusu üzerine, Türkiye'de yetkililerin uygulamaya koydukları ve Papa'dan daha katolik bir tutumla uyguladıkları politikaların kendi yazılarına ve dolayısıyla reçetelerine uyduğunu belirtmekten geri kalmıyor.

«Anladığım kadarıyla izlemekte oldukları politikalar - kota listelerinin kaldırılması ve bunun gibi şeyler - çok büyük ölçüde benim Türkiye için anlamlı bulduğum doğrultuda.»

Anne Krueger İle Konuşma, İktisat Dergisi, Sayı 242, Ocak 1985, s. 5.

Levent Şahverdi Arşivi

Devlet Planlama Teşkilâtı içinde yetişmiş gazeteci Emin Çölaşan, bilinçli ya da bilinçsiz, bu senaryo içinde yazıyor. Şu anda Bakanlar Kurulu Başkanı olan Turgut Özal'ın, kurulmasına izin verilen partisiyle seçimlere girmeye hazırlandığı sırada, sanıyorum Side'deki evlerinden birisinde, Emin'e anlattıklarını, Emin Çölaşan benim tanıdığım zamanki dürüstlüğüne sığmayan bir tutumla kendisine Turgut Özal'ın anlattıklarını hep «Özal bu konuda yakınlarına şöyle derdi» diyerek ve sanki bir gazetecilik zahmetine katlandığı izlenimini vererek, olduğu gibi aktarıyor. Aktarıyorum: «IMF'ye karşı daima şu politikayı gütmüşümdür: Onların istediğinde pazarlık etmek, ama Türkiye'nin hakiki ihtiyacı ne ise onu yapmak.. Tabiî bunu da onlara söylememek... Neticede bir çok hadiseler böyle olmuştur. Meselâ ilk bakışta onların benden istediği KİT zamları 160-180 milyar civarındaydı. Biz 360 milyar yaptık, çünkü 360 milyara ihtiyaç vardı. Yoksa, başka türlü bu meseleyi götüremezdik. Aynen 1978 ve 1979'daki hikâyeye dönerdik. Ecevit devrinde hep öyle kaybedildi. Gıdım gıdım zam yapıldı.» 1983 yılı Mayıs ayına baskısı yetiştirilen, interregnum'da yeni hükümet için partilerin seçilmesine bu tarihlerde başlanıyor, propaganda kitabında Turgut Özal bunları ileri sürüyor ve Emin Çölaşan aktarıyor.

Tekrarlıyorum; Dünya Bankası Başkan Yardımcısı ve ilerde görülecek Para Fonu'nun Rasputin reçetelerinin Türkiye'de ve dünyanın başka yerlerindeki satıcısı Anne Krueger, Türkiye'deki ekip için, «ne yapılması gerektiği konusundaki kararları çok büyük ölçüde kendisi vermektedir» diyor. Turgut Özal, sanıyorum Side'deki yazlıklarının birisinde Emin Çölaşan'a anlattıklarının bu bölümünü, Emin Çölaşan bunları kendisinin bir gazetecilik zahmeti sonucu bulduğu izlenimini veriyor, şöyle sürdürüyor: «Bu işlerin bir doğru dürüst yapılması lâzımdı. Fakat bunları sanki onlar bana dikte ediyorlarmış gibi yapmayı katiyen istemedim. Pazarlıkları normal bir biçimde, namuslu bir şekilde yaptık. Adamları da bir sürü şeye razı ettik. Fakat Türkiye için ne lâzımsa da, onu getirdik.» An-

Levent Şahverdi Arşivi

ne Krueger'in ileri sürdükleri, Turgut Özal'ın anlattıkları, Emin Çölaşan'ın yazdıkları, biribirini buluyor (*). Ancak doğru ile hiç bir igisi yok; birazdan daha açık olacak.

(*) Emin Çölaşan'ın tüm amacına karşın, Turgut Özal'ın Para Fonu karşısında değil direnen ya da pazarlık eden veya bunlara yakın bir izlenim veren bir geçmişi yok. 24 Ocak 1980 tarihinde oturduğu koltukta, Ağustos 1970 Devalüasyonu sırasında da oturuyor. 1970 Devalüasyonu sırasında Para Fonu'nun Türkiye Masası Şefi Sturc, İstanbul'a geliyor ve bekliyor. Bundan sonrası şöyle oluyor

«DPT Müsteşarı Turgut Özal, Merkez Bankası Başkanı Naim Talû ve Hazine Genel Sekreteri Kemal Cantürk Ankara'dan değişik günlerde ve ayrı ayrı araçlarla İstanbul'a gelmişler, önce Fenerbahçe Askerî Dinlenme Kampı'nda buluşarak temel ilkeleri gözden geçirmişlerdi. Sonra da, 'gizlilik' ilkesi gereği, yine ayrı ayrı Hilton Oteli'ne gelerek IMF ile ve de Sturc'le buluşmuşlardı.»

Sturc reçeteyi veriyor. Hükümete getiriyorlar. Karar alınıyor. Cantürk, Washington'daki Maliyecilerine, kararı, bildiriyor

«Papaza söyle, o ayin olacak. Bütün dualar okunacak.»

Türkiye Cumhuriyeti'nin bir memuru diğerine bir hükümet kararını böyle bildiriyor. «Papaz», Sturc, «ayin», devalüasyon, «bütün dualar», Para Fonu'nun istediği diğer kararlar oluyor.

Y Doğan, IMF Kıskacında Türkiye 1946-1980, op. cit., s. 117 ve 119.

Levent Şahverdi Arşivi

Dördüncü Giriş

BASILI TARİH ÇÖLDE BASIN

Emin Çölaşan'ın ilk kitabı hakkında, kitapları satış rekorunu kırdıktan çok sonra son derece sert eleştiri yazdım. Yazdığım her sayfada arkadaşım Emin Çölaşan'ı eleştirmekten üzüldüğümü ifade ettim. Şimdi Emin Çölaşan'ın son kitabı hakkında övgü yazıyorum. Yazdığım her satırdan büyük keyif alıyorum.

Emin'in ilk kitabını herkes övdü; yalnızca ben eleştirdim. Emin'in son kitabı hakkında sözsüz veya sözlü, yazılı veya yazısız bir genel kampanya var; aleyhinde bulunuyor. Bilebildiğim kadarı ile Emin'in son kitabını yalnızca ben övüyorum. Bundan ayrıca keyif aldığımı saklamıyorum.

Ne ben olduğum yerden ayrıldım, ne de Emin değişti; bu, bir ahlâktır Son kitabını tanıdığım Emin'e çok daha lâyık buluyorum. Şu anda kütüphanemde, başkalarıyla birlikte, kendi yazdığım ve Emin Çölaşan'ı sert bir biçimde eleştirdiğim «Quo Vadimus» adını taşıyan kitabımdan bir tek örnek bile bulamıyorum; zamana karşı yazdığım için öylece yazmak zorundayım.

Şunları yazdım: Bu, bir Özal propagandasıdır. Özal'ı sevimlileştiriyor. Şunu düşünüyorum: İnsan aklı sanıldığından çok daha ayrıntılı bir süzgeçtir. İlk etki o kadar önemli olmuyor; insan aklı zaman içinde, sunulandan, ilk etkinin ötesinde asıl ve kütlesel uyarıyı alıyor. Faruk Erem'in anılarının oyunlaştırılması nedeniyle de tekrarla-

F. 5
Levent Şahverdi Arşivi

dım; hukuk yanılgısı nedeniyle idam cezasına karşı çıkmak, aslında idam cezasını savunmak oluyor. Eğer eleştirilen hukuk yanılgısıyla, yargının hatası sonucunda, ölüm cezası ise, iyi bir yargı yolu ile idam kabul ediliyor; akıl, böyle alıyor Emin Çölaşan'ın ilk kitabında da bunu gördüm; Turgut Özal, IMF ve diğer kuruluşları bilen, bunlara karşı ülke sorunlarını savunan bir kimse olarak sunuluyor. Çölaşan, IMF ile Özal'ın görüşmelerini anlatırken ve Özal'ın övünmelerini aktarırken, IMF'yi çok daha güçlü ve bunun karşısında Özal'ı yağız bir uzman olarak gösterme tuzağına düşüyor. Akıl, Türkiye'de okuyucu aklı, IMF'nin kötülüklerine alışık olduğu için, kısa bir zaman sonucunda kitaptan sadece Özal övgüsü çıkıyor

Turgut Özal, benim Türkiye'de tanıdığım uzmanların en yeteneksizi ve hiç bir konuda bir savunma alışkanlığı olmayan kimsedir. Hiç bir düşünceye sadık değildir; Erbakan'ın millet vekili adayı oldu ve Demirel'e Erbakan'ı gammazlamaya çalıştı. Demirel'in müsteşarı oldu, yıllarca «abi» dedi ve şimdi, Demirel ile Erbakan'ı öcü olarak göstermeye çalışıyor

Bu tür insanlarda övücü hiç bir yan göremiyorum.

Çölaşan kitabına, ODTÜ'de matematik okutmanını kopyede nasıl atlattığını anlatarak başlıyor Özal, arada bir ODTÜ'de «hoca» olmakla da övünüyor; bir süre okutmanlık yapıyor Bu süre, Planlama Teşkilâtı'nda Demirel ile birlikte ve Demirel'in tavsiyesi üzerine yedeksubaylık yaptığı döneme denk düşüyor Bu sırada Planlama Teşkilâtı'nda çalışıyordum; odalarımız yan yana idi. Özal'ın, yedeksubay arkadaşı Demirel'in hep üç metre arkasından yürümesinden hep rahatsız oldum.

1965 seçimlerini kazanarak başbakan olunca, doğrudan doğruya bağlı olduğum bir kimse olarak Demirel ile çalışmak istemedim. Üniversiteye ve ODTÜ'ye geçme imkânlarını araştırırken Emin Çölaşan, ODTÜ'yü bitirdi ve aramıza katıldı. «Bizler», bir politik kavga yolunu tutmuş olanlar, Emin'in kavgacı tutumundan, yerinde duramaz halinden, hep mahallenin afacan çocuğu davranışından hoş-

Levent Şahverdi Arşivi

nutluk duyduk. Özal ile ilgili kitabı benim hayal kırıklığım oldu.

Planlama küçüktü, dar bir kadro kuruluşu olarak kurulmuştu; benim türümden yeni mezunlar ile daha deneyimliler aynı ölçüde seslerini çıkarabilmeye çalışıyorlardı. Planı yapmak için bu dar kadro yeterli olamadığından yedeksubaylardan yararlanılıyordu; Demirel, bu arada geldi. Özal'ı da Demirel tavsiye etti. «Bizler», plancılar, yedeksubaylardan işe yarar görülenlere sürekli çalışma öneriyorduk; Demirel'e önerildi. Üstelik, Demirel'i müsteşar yapmayı bile önerdiler; buna itiraz ettiğimi hatırlıyorum. Sonunda Demirel, kendisi istemedi. Ancak Özal'a bir öneride bulunmak hiç bir kimsenin aklına gelmedi.

Demirel, hazırlıksız bir biçimde başbakan olduğu zamanda malî bürokrasiye hiç güvenemiyordu. Bize de güvenemiyordu; istediği raporları bir kaç nüsha fazla hazırlamamızı emrediyordu. Biz, bunları, bürokrasi dışında kimselere kontrol ettirdiğine inandık; araştırdık. Adnan Başer Kafaoğlu iie Kemal Kurdaş'a verdiğini saptadık. Adnan Başer, Sosyalist Kültür Derneği kurucusu idi ve Kurdaş burada konferans veriyordu; Demirel, başbakan olduğunda son derece yalnızdı. En sadığı iş bilmez Turgut Özal'ı müsteşar yaptı.

Bütün bunları düşündüğüm için, Planlama'da çalıştığı sürece Turgut Özal'ın planlamayı Erbakan'ın takunyalılarına peşkeş çekmesine en çok karşı çıkanlardan birisinin Emin Çölaşan olduğunu bildiğim için ilk kitabına çok şaşırdım. Üstelik bir koro tutmuşcasına Emin Çölaşan'ın araştırmacı yanına övgüler düzen, dostlarım, arkadaşlarım fıkra yazıcıları, Oktay Akbal, İlhan Selçuk, Aziz Nesin ve diğerlerine son derece içerledim. Emin'in bu bilgileri araştırarak bulmadığını, büyük bir ihtimalle Side'de Özal'dan almış olabileceğini açıkça yazdım. Cüretli bir yazıştı, şimdi Emin'e teşekkür ediyorum.

Şimdi Emin'in «Önce İnsanım» kitabından aktarıyorum: «Bülent Hiçyılmaz, öğle vakti gazetecilerin bir bölümünü Side'ye yemeğe götürdü. Ben de elime teybi alıp, sürüne sürüne ve hiç kimseye görünmemeye çalışarak

Levent Şahverdi Arşivi

Özal'ın evine girdim» (*). Konuşkan Özal, Emin'e bir kaç dizilik malzeme veriyor «Özal bana 1981 yılı sonunda Ankara bankerlerinin batışından sonra neler olduğunu anlattı. Kastelli'nin kaçışına nasıl gelindiğini, kaçtıktan sonra Konsey ve hükümette neler olduğunu, Kaya Erdem'le birlikte istifaya nasıl karar verdiklerini üç saat boyunca anlattı. Bana anlattıklarını hiç kimse bilmiyordu. İşi bitirmiştim.» Bunları Emin yazıyor ve bir yazı dizisi hazırlıyor.

Yazı dizisini hazırlarken, bu sırada, Altan Öymen - Tarhan Erdem Cüneyt Arcayürek üçlüsü, Milliyet'e egemen olmaya çalışıyorlar; Emin'in bunları bilmediği anlaşılıyor. Diziyi yayınlamamayı tercih ediyorlar. Emin şunları kaydediyor: «Eğer Milliyet o yazı dizisini yayınlasaydı, ben daha sonra '24 Ocak Bir Dönemin Perde Arkası', '12 Eylül Özal Ekonomisinin Perde Arkası' ve 'Banker Skandalının Perde Arkası' adlı kitaplarımı yazmayacaktım. Çünkü o kitaplardaki bazı olayların özü, hazırlayıp Milliyet'e verdiğim o yayınlanmayan yazı dizisinde vardı.» Böylece Emin'in, ODTÜ'de kopye ile anlattığı matematik okutmanı Turgut Özal'dan önemli ölçüde kopye çekmiş olduğu da ortaya çıkıyor. Böylece Emin, bir zamanlar kendisini bol keseden övmüş olan İlhan Selçuk, Aziz Nesin, Oktay Akbal veya Refik Erduran'ı sıkıntıya sokma pahasına kendisini eleştirdiğim kitabımdaki görüşlerimi doğruluyor. Ne de olsa, «önce insanım» diyor; gazeteciliği çok sonraya atmaya başladığı anlaşılıyor.

Aslında bu sözünü ettiklerimde övgülerinde Emin Çölaşan'dan daha çok Özal'a bir kement atmaya önem veriyorlar. Utangaçlar; açıkça övemedikleri için, Turgut Özal'ı ışıkların altına getiren bir kitabı övmeyi tercih ediyorlar. Onlar övdükçe Özal, kitaplardan binlercesini satın aldırıp dağıtıyor.

Çölaşan'ın kitabı bir tepkiyi dile getiriyor. Emin'i hep, Kabataş Erkek Lisesi'nde yatılı okul arkadaşım Örsan'a

(*) *Emin Çölaşan, Önce İnsanım Sonra Gazeteci, İstanbul, 1987, s. 154.*

Levent Şahverdi Arşivi

benzetiyorum (*); Örsan Öymen de ne çok afacan idi! Akif Kurtuluş, Edebiyat Dostları için Örsan'ı yazmamı istedi; ilk fırsatta yazmaya çalışacağım. Hasan Cemal de, lütfen okusun, bir rastlantı sonucu gittiğim bir yemekte, televizyonun Örsan programını seyrettim. Daha doğrusu Hasan'ı seyretmek durumunda kaldım; aslında duygusuzdu, giderek daha da duygusuzlaşmış gördüm. Örsan'ı ne kadar kötü anlattı; Sultan Aziz'in intihar ettiği sarayda iki etüd arasında bezden yapılmış topla futbol oynadığımız Örsan, Emin türünden, hiç bir zaman politik olmadı. Ama hep kavga etmek istedi ve hep dürüst kalmaya çalıştı. Bunu, bu basın çölünde, belki ancak içki ile yapıyordu; Emin, içki içmiyor. Bir ara bunaldığını bile işittim; bu kitabı ile bu mesleğin ahlâkı bozan yanlarına isyan ediyor, «önce insanım be!» diye bağırmak ihtiyacını duyuyor. İki patronunu, Aydın Doğan ile Erol Simavi'yi övüyor; belki yeniden işe alabilirler veya işinde tutabilirler. Ancak Aydın Doğan ile Erol Simavi'nin kapıkulları, artık, Emin'in düşmanı kesiliyorlar. Birinci kitabında Emin'i övmede yarış yapan fıkra yazıcıları, susuyorlar.

Emin ne diyor?

Bundan önce Emin'in aktardığına göre Halit Çapın ne diyor? Cevabını aktarıyorum: «Ulan Babıali ibne tarlasıdır be! Bu ibne tarlasında Tarhan'ı yaşatırlar mı? Buradan nice Tarhan'lar geldi geçti. Onun da sonu yaklaştı. Yakında abbas yolcudur. Hiç merak etmeyin» (**). Halit Çapın, bunları yazarken, Vehbi Koç'un torpiliyle Milliyet'in başına getirilen ve Milliyet'te Mümtaz Soysal'ın «camcı» adını takdığı Tarhan Erdem'in kapısının açık olduğuna işaret ediliyor. Tarhan, duyuyor.

(*) «Odada sadece Örsan'la ikimiz varız. Örsan'ı sürekli izliyorum ve ondan bir şeyler öğrenmek istiyorum. Örsan büyük gazeteci. Ona gelen gidenle de tanışıyorum. Gazetecilikte yeni insanları tanımak çok önemli. Örsan çok iyi bir insan. Tanıdıkça daha çok seviyorum.»

Emin Çölaşan, Önce İnsanım, op. cit., s. 73.

(**) *ibid., s. 210.*

Levent Şahverdi Arşivi

Tarhan'ı çok severdim; 1960 öncesinde Menderes-Bayar zulmüne karşı mücadele ederken, Teknik Üniversite'den yeni mezun bir mühendis olarak, bana, pek çok destek oluyordu. Çok becerikli buluyordum ve herkese söylüyordum. Sonra tanıyanlar, Şişe-cam'da çalıştığı sırada görenler, sözlerime inanmaz oldular; «Senin Tarhan'da hiç iş yok» demeye başladılar. Tarhan, benim güvenirliğime gölge düşürüyordu.

Tekeller, becerikli Tarhan'ı beceriksiz yaptılar. Dürüst bir insanı bir entirikacıya çevirdiler. Bir ara safdil ve çevresini en çok tutuculardan seçen Erdal İnönü'nün kulağını eline aldı; sonra başında bulunduğu gazetede kardeşinin de içinde yer aldığı Anap'ı destekledi.

Tekellerde çalışanların becerikli olduğu bir kurt masalıdır; tekeller, becerikli olanı bile aptal yapıyorlar.

Şu tekelci devletin kapıkulu ordusu olmasa, bu tekellerin hepsi batarlar Bu tekeller, Tarhan Erdem'ler, Altan Öymen'ler, Cüneyt Arcayürek'ler oldukları için ayakta kalmıyor; tekelci devlet ve bu devletin kapıkulu ordusuyla yürüyor.

Bu üç isim, bunlara ek olarak çıkan Beyhan Cenkci'yi hiç saymıyorum, Emin'in kitabında hoş olmayan portreler olarak görünüyorlar. Emin'in yargılarına katılıyorum; her yerde tanıklık yapabilirim. Milliyet'in önemli adamı Altan Öymen ile Cumhuriyet'in politik yazarı Cüneyt Arcayürek'in Türkiye basınının yüz karası olduğuna inanıyorum. Altan Öymen, çıkarı olduğu herkesin ve Cüneyt Arcayürek, şu zamanlarda, Cumhuriyet'in başında bulunan Hasan Cemal'in meddahıdırlar; basında yalnızca entirikacılığı temsil ediyorlar. Yeni kuşaklar bunlardan entirikacılığı öğrenebilir; Emin'in kitabında örnekleri var.

Emin ne diyor?

«Basında iş takipçileri var» diyor. Buna kim karşı çıkabilir; bunu herkes biliyor. Şu ana kadar büyük bir gazetede çalışmayı sürdürmesine rağmen Türkiye basınının bu kokuşmuş yanına yalnızca Emin Çölaşan parmak bastı. Bilinmiyor mu? Mehmet Barlas, Bedrettin Dalan'ı ziyaret ettikten sonra, bir büyük ihale yön değiştirerek Meh-

Levent Şahverdi Arşivi

met'in çalıştığı gazetenin inşaat müteahhiti patronuna verilmedi mi? Bu kadar mı?

Mehmet Barlas'ın yaptıkları çok açık; bunun daha önce yolları var İşini takip ettiğiniz patronun ithalatı veya ihalesi, bir genel müdürün veya müsteşarın önünde mi; ziyaret edersiniz. Olmazsa sütununuzda översiniz; okuyucular, dedikodu sütununda veya fıkra yazarlarında, bir övgü gördü mü, çok dikkat etmelidir «İlerici» yazıcılar, bunlardan masun değiller; bir yerde «Bedrettin Dalan'ın mavi gözlerini» okuyunca, artık irkilebilirsiniz. Eğer iş çıkmıyorsa kolayı var; mavi gözlerini hemen kör edersiniz. Bedrettin'in mavi gözlerini bırakıp, Anap'tan başbakan olamazsa DYP'den yeniden belediye başkanı olmanın hesaplarını yapan Bedrettin'in usülsüzlüklerinden birisine dokunursunuz. Hiç olmazsa evinizin önündeki çöpler daha düzenli alınır.

Basının önemli bir bölümü, sütunu veya yeni moda sözcükle köşesi olan yazıcılarının çoğu iş takipçisidir; köşe yazarlarının bir bölümü köşesiz oluyor.

Emin ne yazıyor?

Gazetelerin en üstünde bulunanların bile büyük ölçüde cahil olduğunu ifade ediyor. Bir zamanlar Milliyet'in başında bulunan Turhan Aytul ile arasında geçen telefon görüşmesini de yazıyor.

«— Emin, başlığı şöyle veriyorum. IMF'ye verilen iyi niyet mektubunu açıklıyoruz.

— Abi iyi niyet mektubu değil. Niyet mektubu. Aman yanlış olmasın.

— Tamam canım.

Birazdan Turhan abi yine aradı.

— Emin, hiçbir iyi niyet mektubu önceki yıllarda Türk basınında yayınlanmış mıydı?

— Abi iyi niyet değil, niyet mektubu. Hayır, ilk kez yayınlıyoruz.»

Sadece Turhan Altul mu; artık basının da işlevi kuş beyinli insanlar yaratmak olduğu için, kimse «iyi niyet» ile niyet mektubu, letter of intention, arasında bir ayrım yapma gereğini bile duymuyor. Gazeteler, en çok başlıklarıy-

Levent Şahverdi Arşivi

la, Türkiye'nin lumpenleştirilmesine katkıda bulunma yarışındalar ve kendilerine rakip olarak sadece futbol tribünlerindeki Türkçeyi görüyorlar.

Bu basın çölünde Emin Çölaşan ne yazıyor?

Bir bölümünü daha aktarıyorum: «Ancak ablamın bana göre küçük bir sakıncası vardır. Yazdığı haberlerde Amerika'yı ve batı ülkelerini biraz kollar. Bundan birkaç yıl önce, Ankara'da görevli Eli Nevo adında İsrailli bir diplomat vardı. Bu adam meşhur yahudi kasabı Eichmenn'ı Arjantin'den kaçırıp İsrail'e getirmiş ve idam edilmesini sağlamış biri. Acayip bir istihbaratçıydı. Bazen gazeteye gelir ve Türkiye'de neler olup bittiği konusunda beni de ısrarla, adeta sorguya çekerdi. Ben duruma sonradan uyandım. Eli Nevo geldiği zaman kendimi dışarıya atmaya başladım. Bu adam bir gün Nilüfer ablamdan ve kocası Aydın Yalçın'dan söz ederken 'They are the voice of America' demişti. Kaçın kurası Eli Nevo, herhalde boşa konuşmazdı» (*). İsrailli diplomat istihbaratçı, Nilüfer ve Aydın Yalçın için, «sahibinin sesi», the voice of America diyor.

Karı-kocanın Amerika'nın sesi olduğuna inanıyorlar; ancak acaba maaşlı bir ses mi? Teoman Erel, Nilüfer ve Aydın Yalçın'ın para almaksızın Amerika'nın sesi olduklarını savunuyor. Sonra para alındığı belli oluyor. Teoman Erel de «üzülerek söylüyorum ki yanılmışım» diyor ve ilk kitabından dolayı Emin'i göklere çıkaran tüm fıkra yazıcıları susuyor. Beyhan Cenkci ile Altan Öymen, Bayram Gazetesi'nde Emin'e saldırıyor.

Yazık! Yüzsüzlük bu kadar oluyor. Bir büyük gazetede çalışan bir isim yapmış gazeteci, bir yıllanmış gazeteci ile kocası profesörün Amerika'nın görüşlerini savunduklarını ve bunu para ile yaptıklarını yazıyor ve kimselerin kılı bile kıpırdamıyor; kokuşmuşluğun daha büyük ölçüsünün olamayacağını düşünüyorum. Bu gazetenin yöneticilerinden Altan Öymen, Nilüfer Yalçın ile ilgili harekete geçecek yerde Emin Çölaşan'a saldırmayı tercih ediyor.

(*) *E. Çölaşan, Önce İnsanım, op. cit., s. 102.*

Levent Şahverdi Arşivi

Aslında geçemez; çok büyük bir ayrılık görmüyorum. Bir zamanlar Altan Öymen'e, «Ecevit'in Alamancı veziri» diyordum; Nilüfer Yalçın'ın Amerikan ağızlarına bağlılığı ölçüsünde olmasa bile Altan Öymen de Alman sermayesine bakar. Bir iş bölümü görülüyor.

Artık tam bir yüzsüzlük gözleniyor; her büroda bir istihbaratçıya iş veriliyor. Gazetelerin dış olayları izlemeye önemli yazıcılarını gönderdiği zamanlar, kesinlikle, birden çok fazla gazete almakta yarar var. Hepsinin yazdıklarında fark yok; istihbarat örgütlerinden aldıklarını yazarlar. Son olarak Özal'la birlikte Şam'a giden gazetecilerin seyahat sonucu yazdıkları yorumlara bakılabilir; nerede ise aynı sözcükleri kullanıyorlar. MİT yetkilisinin verdiklerini tekrarlamayı gazetecilik sanıyorlar; utanmıyorlar.

Bu açıdan gazetelerin aralarında pek büyük fark göremiyorum. Bir zamanlar Cumhuriyet'in Cengiz Çandar'ı hakkında da Nilüfer Yalçın'a benzer yazıların çıktığını hatırlıyorum. Önce Beni Sadrcı oldu, sonra Humeyni'ye geçti; şimdi neredeydir, bilmiyorum. Bildiğim Cumhuriyet'te yazmasına karşılık hiç de cumhuriyetçi olmadığıdır; şu sıralarda çıkarı için islâmcı görünüyor. Hasan Cemal de bu türlerini tutmayı gazete yöneticiliği sanıyor. Kendisine Cüneyt Arcayürek'i meddah seçtikten sonra bir de islâmcıların övücüsü fazla görünmüyor.

Emin Çölaşan ne yazıyor? «Bizim büroda ne türde zamparalık ararsanız var» (*) diye yazıyor. Bunu bırakıyorum; bir gazete yöneticisini anlatıyor. Aktarıyorum: «Ufak tefek, beyaz saçlı, keçi sakallı, boynunda sürekli fular bulunan, gözlüklü, çipil gözlü, karga burunlu bir adam. Gazetecilik sezgileri olağanüstü. Korkunç içki içer. Günde belki beş paket Amerikan sigarası tüketir. Her gece mutlaka içkiden sızar. Gazetede boş zamanlarında iskambil kâğıtlarını masaya yayar ve fal açar. Sözü sohbeti yerinde, alçakgönüllü bir insan. Söylendiğine göre iyi zampara imiş. Ben bilmem!» Her gece sızan, gazeteden

(*) *ibid., s. 150.*

Levent Şahverdi Arşivi

küfe ile indirilen bir gazete yöneticisi nasıl sevilir; bunu anlayamadım.

Bir arkadaşım var; oğlu büyüyor ve meslek seçimine yaklaşıyor. Arkadaşım oğlunun gazeteci veya şarkıcı olmasından kaygılanıyor; her iki mesleği de bir ölçüde biliyor. «Ya olursa, ya bunlardan birisini seçerse» diye pek çok üzülüyor. Bugünlerde oğlu mesleğini seçmiş görünüyor, şarkıcı olacağa benziyor. Arkadaşım yine de üzülüyor; fakat «ya gazeteciliği seçseydi» diyerek de seviniyor.

Arkadaşım Emin Çölaşan gazeteciliği seviyor ve kitabında bunu yazıyor. Ancak «önce insanım» diyerek içini boşaltıyor. Henüz çalışma odasını boşaltmıyor; ama bunu göze almış olduğunu seziyorum.

Basınla ilgili çizilen ve katıldığım kara tabloya karşın, Emin'in kitabı, bana, umut verdi. Basın çölünde bir Emin, «önce insanım» diye bir çığlık atıyor Bu çığlığı seviyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

Beşinci Giriş

TERSİNE TARİH TURGUT ÖZAL

«Seleksiyon» kavramını toplumsal düşünceye Darwin soktu; canlılar dünyasında, mücadelenin sonucunda daha güçlü ve yeteneklinin ayakta kalmasını anlatıyor. «Deseleksiyon» sözcüğünü ilk kez, 1960 yıllarının başında, şimdiki Meclis binasının girişteki ön bölmesine yerleşik Devlet Planlama Teşkilâtı'nda, arkadaşım Aslan Başer Kafaoğlu'ndan işittiğimi hatırlıyorum. Aslan, benden çok önce bürokrasiye girmişti ve 1960 yılında bilgili ve parlak bir yöneticiydi; bürokraside bir deseleksiyon sürecinin bulunduğunu anlatıyordu. Bürokrasi, yeteneksiz ve beceriksizleri ayakta bırakıyor; bunu ileri sürüyor.

Bunu genişletmek gereğini duyuyorum ve «tersine ayıklama» kavramından söz etmek istiyorum. Turgut Özal, bir tersine ayıklama sürecini temsil ediyor; fakat sadece Özal mı? 1950, 1960 ve 1970 yıllarında Silâhlı Kuvvetler içindeki bütün gruplaşmaları inceledim. Bütün komiteleri biliyorum ve iktidara gelmek isteyenler ve bunları önlemek için çalışanlar, hepsi hepsi, biliniyor. İktidarı almak isteyenlerin de, bunu önlemek isteyenlerin de bir davaları var; bu komitelerin hiç birisinde Kenan Evren yer almıyor

Cuntalar, İspanyolca «komite» demek, birbirini yiyorlar ve yedikçe emekli oluyorlar. En son, 1970 yılları ortasında, Demirel ve Ecevit, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na Orgeneral Adnan Ersöz ile Orgeneral Ali Keskiner'i getir-

Levent Şahverdi Arşivi

me konusunda keçi inadına giriyorlar. Bu sırada yeni açılmış Ege Ordusu Komutanlığı bir emeklilik bekleyiş yeri sayılıyor; Turgut Sunalp, emekliliğini beklerken Ege Ordusu Komutanlığı'nı yapıyor. Sonra yerine ve yine emekliliğini beklemek üzere Orgeneral Kenan Evren gönderiliyor. Ancak Demirel ile Ecevit'in daha kıdemli ve parlak sayılan iki orgeneral alanında keçi inadına girmeleri Ersöz ve Keskiner'in emekli edilmeleri sonucunu doğuruyor. Kenan Evren, Osmanlı hanedanında fratricide, kardeş katli sürecinden tek kalan Osmanlı türü. Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na kayıyor; başka çare kalmıyor.

27 Mayıs öncesinde ve sonrasında, 12 Mart öncesinde ve arkasında, olumlu veya olumsuz hiç bir komitenin içine girmemiş, çağrılmamış, ilgilenmemiş General Evren'in daha sonra Devlet Başkanı oluşu biliniyor; tekrarlamak istemiyorum. Orta öğretimle ilgili ders notları da bir kez açıklandı; sınıfta kalan ve dersleri hep orta olan Evren, normal liseyi bitirdikten sonra, Ordu'ya katılıyor ve emekliliğe hazırlanırken, Cumhurbaşkanlığı'na açılan bir makama geliyor.

Eylülist Darbe'nin en baskılı olduğu zamanda bile Evren'i kütlelere benimsetmek isteyenler geçmiş yaşam sayfalarında aradıklarını bulamadılar. Buna karşın, 1982 yılında bir sandık sayımı ile Evren Devlet, ve 1983 yılında bir başka sandık sayımı ile de Turgut Özal, Bakanlar Kurulu Başkanı oldular. Şimdi Turgut Özal, bir adım daha atarak bir süre Evren'in oturduğu koltuğa talip oluyor.

Aslan Başer ile yan yana odalarda çalıştığımız sıralarda, bizim altımızdaki odalarda Cemal Madanoğlu'nun Komutan olduğu Ankara Sıkıyönetimi ve Meclis'in diğer bölmelerinde de Millî Birlik Komitesi çalışıyordu. Komite önce, Ordu içinde bir tasfiye yaptı ve çeşitli rütbeden pek çok subayı emekliye sevketti. Yıllar sonra, kalan Millî Birlik Komitesi üyeleriyle bir araya geldiğimizde, emekli edilecek subaylar arasında Kenan Evren'in de bulunduğunu ve listeden Albay Sami Küçük'ün çıkardığını pek çok kez duydum; Sami Albay, arkadaşlarının hatırlatmalarını hep gülümseyerek dinliyordu. Sami Küçük, Kenan

Levent Şahverdi Arşivi

Evren'i tasfiye listesinden çıkarırken, gelecekte Türkiye'ye bir cumhurbaşkanı kazandırdığını bilmiyordu.

1960 yılı sonu ve 1961 yılı başlarında Aslan Başer'den «deseleksiyon» üzerine dersler aldığım koridorda başka odalarda da «yedek subaylar» çalışıyordu; Devlet Planlama Teşkilâtı dar kadrolu kurulmuştu ve eksiğini Ordu'da yedeksubaylık yapan uzmanlarla tamamlıyordu. Yedek subaylığını 27 Mayıs'a kadar ertelemiş kamu görevlileri, Ali Nejat Ölçen, Saim Evizi, Süleyman Demirel, Turgut Özal, Cevdet Kösemen ve pek çoğu, yedek subaylık döneminde, hem iş yapıyorlar ve hem de parlak bir meslek haline gelen plancılığı öğreniyorlardı. Bunlar içinde Demirel'in sadık yaveri rolünü kıskançlıkla üstlenmiş görünen Turgut Özal hiç ama hiç dikkati çekmiyordu.

1848 Devrimi öncesinde Meclis'te olan asil sınıfından gelme De Tocqueville, 1850 yılında anılarını ve bu arada 48 Devrimi'ni yazıyor. Zamanın bir politikacısı için «hiç bir inancı yoktu ve inancı olanlara da inanmıyordu» diye yazıyordu. Bu sözler, bana, Turgut Özal'ı da hatırlatıyor.

Baskı ve 24 Ocak Ekonomi Politikası veya idamlar ile hapisler; hepsi anlaşılıyor. Ancak bir önemli iş daha var: Böyle bir dönemde Evren ve Özal nasıl ön planda olabiliyorlar? Bunlara bir de ve istenirse Erdal İnönü eklenebilir; Erdal İnönü'nün yaşamında da derin hiç bir çizgi bulmak mümkün olmuyor.

Geçici bir çizgi mi, yoksa süreklilik mi oluyor? Bunun soyutlanması gerektiğine inanıyorum. Bunun için somut bilgiler eklemek istiyorum.

Giriş (*)

Bu kitabın yayınlandığı 1989 yılında Turgut adlı bir başbakanımız var. Son derece tonton bir insan. Turgut'un karısı Semra var. Efendime söyleyeyim, bunların çocuk-

(*) Giriş'i Emin Çölaşan'ın satış rekorları kıran son kita-

Levent Şahverdi Arşivi

ları Zeynep, Ahmet ve Efe var Turgut'un biraderleri Korkut ve Yusuf var Yeğenleri var, hısım akrabaları var. Hemen hepsi de devlet yönetiminde olan seçkin bir aile... Bazılarına göre aile değil, adeta bir «Hanedan».

Devleti hep birlikte yönetiyorlar

1984 yılı sonlarıydı. Henüz Hürriyet'e geçmemiştim. Milliyet'te çalışıyordum. Turgut'la röportaj yapacaktım. Randevu alıp Konut'a gittim. O günlerde sinirleri henüz bozulmamıştı. Türkiye'nin sorunlarının üstesinden geleceğine inanıyordu.

Konuştuk, röportajı bitirdik. Yanımızda Hasan Celâl Güzel ve Kâzım Oksay da vardı. Ben izin istedim. Turgut kolumdan çekip beni bir kenara götürdü ve «Dur bir dakika, sana bir şey söyleyeceğim» dedi... Ve bana bir öneride bulundu

— Benim basın müşavirim olmanı istiyorum. Benim hayatımda bilinmeyen çok şey vardır. Bunları ancak sen yazabilirsin. Günü gelince bunları sana anlatırım. Ayrıca sana bir araba ve sekreter veririm. Başbakanlık basın müşaviri sıfatıyla bütün dış gezilere de benimle birlikte gelirsin.

Bu hiç beklemediğim öneri, doğrusu beni çok şaşırtmıştı. Kendisiyle 1960 yılında hoca-öğrenci ilişkisiyle başlayan ve ondan sonraki yıllarda son derece inişli çıkışlı bir seyir izleyen ilginç bir öykümüz olmuştu. Bütün bu ilişkileri «Önce İnsanım, Sonra Gazeteci» adlı kitabımda ayrıntılarıyla anlatmıştım.

Önerisine kibarca «Hayır» dedim. Ama gerçekten çok şaşırmıştım. Acaba beni niçin yanına almak istiyordu? Kendisinin ve ailesinin bazı tutum ve davranışları o günlerde böylesine açık bir biçimde henüz ortaya çıkmamıştı. Aile, devlet hayatına henüz bu boyutta girmemişti... Kendisine eğer o gün kazara «Evet» demiş olsaydım, hiç

---

bından alıyorum. Çok okunduğunu biliyorum, ancak böyle bir dizilişte yeniden okunması gerektiğini düşünüyorum.

Emin Çölaşan, Turgut Nereden Koşuyor İstanbul, 1989, giriş bölümü.

Levent Şahverdi Arşivi

kuşkunuz olmasın ki birkaç hafta sonra önce hanımefendi ve daha sonra da zorunlu olarak Turgut tarafından afaroz edilirdim... Çünkü ben aklıma geleni patır kütür söyleyiveren bir insanım. Onun da ötesinde makam arabası, sekreter, dış geziler gibi hikâyelere de karnım her zaman tok olmuştur

Turgut'un yakın çevresine girme durumum, kendi özgür irademle böylece yatmış oldu! Sonra anladım ki, Turgut'un bir huyu var Yanında çalıştırdığı kimselere mutlaka bir şeyler vaad ediyor. Onlara bir şeyler veriyor. Yanından ayrılanlara da, eğer onlara kızgın değilse (Ya da Semra kızmamışsa) vermeye devam ediyor. Elbette ki verdikleri kendisinden değil. Devletin olanaklarını veriyor.

O aşamada benim de payıma bir makam arabası, bir sekreter ve dış gezi vaadleri düşmüştü. Sonrası ne olurdu, doğrusu bilemem!

O günden beri kafama bir soru fena halde takıldı. Turgut bana «Hayatımda bilinmeyen çok şey var» demişti. Acaba neydi bu bilinmeyenler?.. Turgut sıradan bir insan değil, bizim koskoca başbakanımızdı. O makama bileğinin hakkıyla gelmişti. Son derece yetenekli bir insandı. Ülkemizin sorunlarını çok iyi bilir, onların üzerine giderdi. Ciddi ve tutarlı bir devlet adamıydı. Örneğin «Anayasayı bir kez çiğnemiş olacağız» dediği zaman, ikinci kez kesinlikle çiğnemezdi.

Böylesine saygın, tutarlı ve ciddi bir devlet adamını kendi çapımda incelemeye karar verdim. Turgut kimdi? Nereden geliyordu? Nereden koşuyordu? Araştırdıkça ilginç olaylar yakaladım. Bilinmeyenleri bilinenlerle harman edip, kitap yazmaya karar verdim.

Turgut şansının hep kendisine yardımcı olması nedeniyle iyi bir koşu çıkarmış ve buralara gelmeyi başarmıştı. Şansı, gerçekten de hep ona gülmüştü. Olaylar öylesine denk gelmişti ki... Aslında onun da hayatında, her insan gibi birçok çelişki ve başarısızlık yatıyordu. Gün gelmiş suyun altına batmış, bir daha çıkacağı konusunda kendi umudu bile yokken çıkıvermişti. Hem de birkaç kez... Birileri onu alıp çıkarmışlardı.

Levent Şahverdi Arşivi

Turgut'un en büyük özelliği, çok yönlü bir insan olması. Dincilik, tarikatçılık, Amerikancılık, işverencilik ve hatta Atatürkçülük hep onda... Gün gelmiş Nakşibendi tarikatı şeyhi Mehmet Zahit Kotku hazretlerinden feyz ve irfan almış, gün gelmiş Anıt Kabir'de Atatürk'e övgüler yazmış... Gün gelmiş işverenlere hizmet sunmuş, gün gelmiş onu Dünya Bankası'na almışlar... 1970'li yılların Türkiye'sinde AP'ye, MSP'ye ve MHP'ye oynamış... Devir değişmiş, «Atatürkçü» 12 Eylül yönetimi onu başına taç etmiş... Ve sonunda başbakan olmuş.

Bu kitabı hazırlarken çok ilginç olaylar yaşadım. İnanır mısınız, çoğu kimse Turgut ve ailesi hakkında bilgi vermeye korkuyordu. Bırakın bilgi vermeyi, geçmişte olan bir olayı soruyordum ve anlatmaktan çekinenlerin sayısı oldukça fazla oluyordu. Bunların çoğu da, tanınan insanlardı. Hepsinin tuzu kuruydu. Resmen korkuyorlardı.

Çok tanınmış eski bir devlet adamıyla bu konuyu konuşuyordum. Bana epeyce belge ve bilgi aktardı ve en sonunda bir konuda rica etti

— Emin bey, ben şimdi büyük bir kuruluşun başındayım. Lütfen size verdiklerimi benden aldığınızı yazmayın ve hiç kimseye söylemeyin... Çünkü bunlar üzerimize gelirler.

— Aman efendim, üzerinize gelseler bile bu kuruluşu ne yapabilirler? Adeta bir imparatorluksunuz Türkiye'de...

— Siz neler olduğunu bilmiyorsunuz. İnanın ki bizi bir ayda mahvederler.

Çok şaşırmıştım. O insana hak verdim ve gerçekten saygı duydum.

İnsanlarımız korkuyordu, sindirilmişti... «Aman bana bir zarar gelmesin» duygusu herkeste egemendi. Karşımda eli ayağı titreyen korkakları, zamanı gelince isimleriyle tek tek açıklayacağım ve onlarla yaşadığım bu olayları bütün ayrıntılarıyla anlatacağım. Bunların arasında büyük holdingciler, iş adamları, politikacılar, bürokratlar ve sanatçılar var... Hepsi de kendi küçük ya da büyük çıkar hesaplarıyla dolu insanlar.

Levent Şahverdi Arşivi

Burada size küçücük bir örnek vermek istiyorum. Semra'nın babasının ne iş yaptığı, benim bilebildiğim kadarıyla bugüne kadar hiçbir yerde açıklanmadı. Bu kitabın sadece birkaç cümlesini oluşturan bu konuyu, ben on gün araştırdım. Evet, birkaç cümlelik bir bölüm, benim on günümü aldı. Bunu bilenler, söylemiyorlardı. Sonuçta bir gazetecilik numarasıyla buldum.

Bunları yakınmak için anlatmıyorum. Böyle bir kitap yazmaya girişen herkes, bu zorlukları elbette ki göze almak zorundadır. Ben de aldım. Önüme çıkan bazı engelleri aştım. Ama itiraf edeyim ki, bazılarını aşamadım.

Bu nedenle, bu kitapta her şeyin dört dörtlük ve eksiksiz olduğunu lütfen zannetmeyin. Böyle bir iddiada bulunursam, yalan söylemiş olurum. Kaldı ki Turgut gibi bir insanın (Hatta her insanın) ve yakın çevresinin yaşadığı olayları eksiksiz yazabilmek, zaten mümkün değildir. Ancak ben, bunların yaşam çizgilerindeki bazı temel ve bilinmeyen yönleri yakaladığımı sanıyorum. Bilemediğim hususları kitapta açıkça belirtiyorum ve ilgili kişileri açıklama yapmaya çağırıyorum. İster yaparlar, ister yapmazlar

Kitabımda anlattığım bazı olaylarda, olayı yaşayan ya da tanık olan kişilerin isimlerini vermedim. Bu tanıkların hemen hepsi, 1989 yılı başlarında hayattadır. Bir terslik olduğu takdirde, bildiklerini kamuoyu önünde isimleriyle açıklayacakları konusunda bana güvence vermişlerdir.

Bu kitabı hazırlarken, yukarıda da değindiğim gibi korkudan eli ayağı titreyen çok kimseye rastladım. Karşımda kıvırttılar, yalan söylediler, korktuklarını açıkça itiraf ettiler... Buna karşın bana elinden gelen yardımı esirgemeyen, belge ve bilgi veren niceleriyle de birlikte oldum. Bunlardan bazılarıyla, o güne kadar hiç tanışmamıştık. Bana güvendiler ve ellerindeki belgeleri, bilgileri aktardılar. Onların hepsine burada teşekkür etmeyi bir vicdan borcu biliyorum.

Bir şeyi daha lütfen unutmayın... Ben tarihçi, biyografi yazarı, ya da bilimsel araştırmacı değilim. Sadece ga-

Levent Şahverdi Arşivi

zeteciyim ve bu kitabı da bir gazeteci olarak yazıyorum. Amacım belli bir konuda ilk ışığı yakmak... Turgut ve hanedan hakkında bundan sonra daha çok kitap yazılacak... Ve her kitapta, benim şu anda ulaşamadığım yeni gerçekler yer alacak. Bütün amacım, bu işe gelecekte girişecek olanlara bir parça olsun yol gösterebilmektir. Bu konuda yazılacak her yeni kitap, elbette ki çok daha iyi olacaktır.

Evet, Turgut geldi geldi ve başbakan oldu... Bir yerlerden koştu ve buralara kadar geldi. Bakalım bundan sonra nereye koşacak?

Turgut uzun süredir koşuyor. Şimdi biz de onunla birlikte, onun peşinden koşuyoruz. Hep birlikte koşuyorlar... Semra, Zeynep, Ahmet, Efe, Korkut, Yusuf, dayıoğlu, bacanak, davulcu, zurnacı, papatya, holdingci, hayali ihracatçı ve diğer akraba taallûkat hep koşuyorlar... Ama onlar idmanlı... Nefesleri ve güçleri çok iyi... Hepsinin de karnı tok, sırtı pek... Oysa Türk milletinin nefesi, artık tıkandı. Biz tıkandık artık.

Başbakan Turgut acaba nereden ve nasıl koştu da bu makama ulaştı?.. Nereden koşup geldi de şimdi bizi koşturuyor?

Gerçekten...

Turgut nereden koşuyor?

Tarihinin En Bilgisiz Yönetimi (*)

Hiç birisinin, kendi takımları dışında, yaşayabilir olduklarını gösteren bir kanıt yok; Demirel'i kaldırınız. Turgut Özal'ın tüm karyeri ortadan kalkıyor. Özal'ı yoksayınız, Güzel'i ile çirkini ile, Aktürk'ü ile Doğan'ı ile hiç biri kalmıyor. Turgut Özal, Demirel'in ya da başkalarının çağrısı üzerine kamu görevine geldiği zaman, Türkiye'nin telefonla bile zor ulaşılır yerlerinden, şantiyelerden, lokantalardan veya benzeri yerlerden takımını topluyor.

(*) *Y. Küçük, Quo Vadimus Nereye Gidiyoruz?, İstanbul, 1985, s. 142-145.*

Levent Şahverdi Arşivi

Osmanlı döneminde kalan «intisap» sistemi, Turgut Özal ile birlikte yeniden canlanıyor. Hiç bir önemli işin sahibi olmuyor. 27 Mayıs 1960 tarihinden sonra Devlet Planlama Teşkilâtı kurulduğu zaman, siyasal inançlarına bakılmaksızın, teknisyen yeteneklerin siyasal inançlardan bağımsız olduğu konusunda zamanında ve bir tür akademik çevrelerde geçerli olan önyargıya dayanılarak, her türden uzman Devlet Planlama Teşkilâtı'nda toplandı. 27 Mayıs Devrimi'nin görevden uzaklaştırmış olmasına karşın Süleyman Demirel'in bir teknisyen yanı olduğuna inanılıyordu. Geç katıldığı yedek subay hizmetini Devlet Planlama Teşkilâtı'nda yapması sağlandı.

Turgut Özal, Devlet Planlama Teşkilâtı istediği için değil, Demirel rica ettiği için, Devlet Planlama Teşkilâtı'na çağrılan yedek subaylar arasında yer aldı. Süleyman Bey'in bir tür yaverliğini yapmanın ötesinde hiç bir katkısı olmadı. Süleyman Demirel'in başkanlığında, çeşitli sektörlerdeki teknik darboğazları incelemek üzere kurulan Kritik Sektör Araştırma Grubunu fiilen yönetmeyi denedi. Ortaya çıkan rapor kullanılmaz derecede kötü bulunduğu için bir kenara atıldı.

Yedek subaylığını Devlet Planlama Teşkilâtı'nda yapanlar için bu dönem bir tür sınama sürecini içeriyordu. Beğenilen çeşitli önerilerle karşılaşıyordu. Süleyman Demirel'i, «solcu» Atilla Karaosmanoğlu ekibi, Şinasi Orel'den sonra müsteşarlığa düşündüler. Devlet Bakanı General Gürsel kabul etti; bir Isparta seyahatinden sonra (*) Demirel, bu öneriyi geri çevirdi. Politikayı düşündüğü belli oldu. Turgut Özal'a, hiç bir siyasal yanı olmamasına karşın hiç bir öneride bulunulmadı. Bilgisiz bir elektrik mühendisi olduğuna karar verildi.

Demirel, 1965 seçimlerini kazanarak başbakan oldu-

(*) Demirel'in dönüşü, politikaya atılacağı izlenimini verdi. Adalet Partisi'nin başına geçeceği, yıllar önce, Yön Dergisi'nde yazıldı. Sevgili Doğan'ı böyle bir gelişmeye ikna etmekte güçlük çektim. İkna olduğu ve gerçekleşme aşamasına girince, Adalet Partisi Genel Başkanlığı için Demirel'i değil, daha «millîci» saydığı Saadettin Bilgiç'i destekledi.

Levent Şahverdi Arşivi

ğu zaman, özellikle malî idareye karşı son derece kuşkucu ve güvensiz bakıyordu. Planlama, prestij erozyonuna uğramış olmakla birlikte hâlâ önemli bir «ilerici» tapınak-sığınak'ı (*) işlevini görüyordu. Temizlenmesi ve üstelik gürültüsüzce temizlenmesi gerekiyordu. Demirel bu iş için iki kademe düşündü; önce müsteşar vekili olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü görevinden emekli bir yaşlı ve «yumuşak» insan ve daha sonra da Turgut Özal görevlendirildi.

İdareye güvensiz Demirel'e sadakatı temsil ediyordu; kısa bir zaman için de olsa Planlama Teşkilâtı içinde bulunmuştu. Bütün bunların ötesinde kişiliği elverişlidir: Her insana «ben de sizin gibi düşünüyorum» dedikten sonra bu insanla ilgili en olumsuz ve acımasız kararları alabilir ve daha sonra da «bir yanlışlık olmuş» diyebilirdi.

Demirel ikinci kez Planlama Teşkilâtı'nın başına getirdiğinde, Türk ilericiliğine karşı bitmez tükenmez kinini, bir kinsizlik olarak açıklamaktan geri kalmıyor. İlk müsteşarlığında ilerici olduğu için Devlet Planlama Teşkilâtı'ndan kovduğu, ikincisinde kendisine yazar olarak seçtiği Emin Çölaşan'a anlatıyor, Emin de, olduğu gibi yazıyor. «Özal, göreve resmen başladığı 3 Aralık Pazartesi günü, siyasal eğilimlerinin sağ partiler doğrultusunda olduğunu bildiği bazı DPT uzmanlarını odasında topladı» (**). Bunlara şöyle dedi: «Bakın, size bir şey söyleyeyim. Hepiniz bu Teşkilât'ta çalışan değerli insanlarsınız. İdareye gelmişsiniz veya bundan sonra geleceksiniz. Hiç kimseye karşı kin duymayın.» Bunları söylemiş ve yine Emin'e anlattığına göre, bir de hikâye anlatmış. Emin, bu öykü-

---

(*) Tapınaklar, en son aşamada, sığınaklar'dır. İslâmda camiler ve Hıristiyanlıkta kiliseler, büyük saldırılar karşısında, en son sığınılan yerler oluyor.

Bir zamanlar DPT, sonra TRT, hep üniversiteler, şimdilerde bir kısım basın Türk ilericiliğinin tapınak-sığınak'ları oldular ve oluyorlar.

(**) *Emin Çölaşan, 24 Ocak Bir Dönemin Perde Arkası, Mayıs 1983, İstanbul, s. 56.*

Levent Şahverdi Arşivi

yü aktarıyor: «Bir gün Hazreti Ali düşmanlarla savaşırken bir adamın üstüne saldırmış ve yere düşürmüş. Tam kılıcını çekip onu öldüreceği sırada, yerde yatan adam Hazreti Ali'nin yüzüne tükürmüş. Ali de bunun üzerine adamı bırakmış. Sonra sormuşlar; 'Ey Hazreti Ali, o adam senin suratına tükürdükten sonra niçin onu öldürmeyip de bıraktın?' Demiş ki, cevap olarak, eğer onu öldürseydim, bana tükürdüğü için kin tuttum da onun için öldürdüm zannederlerdi... Onun için, benden size tavsiye, hiç kin tutmayın ve işlerinizi kinle halletmeye çalışmayın..» Böylece Turgut Özal'ın, bir devlet kurumundan temizlenmesi gereken kamu görevlilerini «düşman», bu temizlik işini «cihat» saydığı ortaya çıkıyor.

İyi ki, Emin, Turgut Özal'ın övgüsünü üzerine alıyor da, bu kinsizlik tiradını aktarıyor. Türkiye'nin en büyük işçi kıyımını yapmış Madenî İşçi Sanayicileri Sendikası'nın başkanı olmuş, işveren sendikasından başbakanlık müsteşarlığına dönmüş Özal, kendi yetkisi içindeki Devlet Planlama Teşkilâtı'nda, kurumun tanıdığı en büyük tasfiyelerden birisini yapıyor. Diğer kamu kuruluşlarındaki tasfiyeler gecikince de, tasfiyelerin verdiği ağız tadına alışkanlıkla, yakınlarına, «benim anladığım kadarıyla bunları değiştirmeyecekler, iş çok yavaş gidiyor» diyor (*). Özal, kinsizlik duası ile, devlet yönetimindeki bilgili ve yurt çıkarlarını savunan memurları işinden atmanın tadına doyamıyor.

Klasik iktisatın bir yasası var: Kötü para iyi parayı kovar. Bunu üniversitelerde okuturuz. Özal ve ekibi iktisadî işleri üstlenmekle birlikte hiç iktisat okumamış olduğu için bu yasayı bilmiyorlar. Fakat pek önemli değil. Özal ve ekibi, bu yasayı, geliştiriyorlar. Çünkü üniversitelerde okuttuğumuz «kötü para iyi parayı kovar» yasası, Türkiye pratiğinde gelişiyor. Ne oluyor; kötü para iyi parayı kovduktan sonra ne oluyor? Yasa'nın devamı ortaya çıkıyor: Kötü para daha kötü parayı çekiyor.

Demirel, kendisinden daha az bilgili ve deneyimli bi-

(*) *ibid., s. 90.*

Levent Şahverdi Arşivi

risini müsteşar yapıyor; o da hiç bilmezlerden bir ekip kuruyor. Giderek yayılıyor.

Cumhuriyet Türkiyesi, tarihinin en bilgisiz yönetimine sahiptir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Osmanlı'dan müdevver bürokrasiye yama yapılarak meydana getirilen kamu yönetimi bile, bu kadar bilgisiz ve toplumdan uzak bir ekibin eline geçmemişti.

Türkiye'ye Yeni Kılık Kıyafet (*)

AP'nin 1962 yılında yapılan ilk kongresinde en yüksek oyu alarak parti yönetim kuruluna seçilen Demirel, hemen ardından genel başkan Ragıp Gümüşpala'nın yardımcısı seçilir. Politikada hızla yükselişi artık başlamıştır. 1964 yılında AP genel başkanı olur ve İsmet İnönü koalisyon hükümetinde, dışarıdan başbakan yardımcısı olur. Bu aşamada müteahhitlik işlerini tasfiye etmiştir.

Demirel siyaset yaşamında kısa sürede hızla yükselirken, Turgut EİEİ'de çalışmaya devam etmektedir. 1965 seçimleri yapılır ve AP ezici bir çoğunlukla iktidar olur. Türkiye'nin yeni başbakanı, 42 yaşındaki Süleyman Demirel'dir... Turgut şimdi çok mutludur. Başbakan Demirel'i ilk kutlayanlardan biri olur. 1965 yılında EİEİ genel müdür yardımcısı olan Turgut'a, böylesine sevdiği ve saydığı bir insan olan Demirel, elbette ki birtakım kolaylıklar sağlayacak ve onu çok daha iyi yerlere getirecektir. Turgut, o güne kadar hiçbir çıkış yapabilmiş değildir. Bürokrasi kadrolarında yeri yoktur, ismi cismi yoktur. Kendisini hiç kimse tanımaz... Sadece, gözü yükseklerde olan bir insandır... Hepimiz gibi, çok sıradan bir insandır. Ama şimdi başbakanı tanımaktadır. Acaba Demirel onun elinden tutup ta bir kıyak yapmaz mı? Turgut'u alıp bir yerlere getirmez mi?

Evet, Demirel başbakan olmuştur ve şimdi hükümet

(*) *Emin Çölaşan, Turgut Nereden Koşuyor?, op. cit.*, 34-37.

Levent Şahverdi Arşivi

listesini hazırlamaktadır. Dışarıdan bir kişiyi, Enerji ve Tabii Kaynaklar bakanı yapmaya karar vermiştir. Bu kişi, EİEİ genel müdürü İbrahim Deriner'dir. Deriner aynı zamanda Turgut'un genel müdürüdür. Deriner mühendislik camiasının çok sevdiği ve saydığı bir insandır ve Demirel kendisine **«Abi»** demektedir. Zamanında EİEİ'de Demirel'in de genel müdürlüğünü yapmış kıdemli bir bürokrattır. Birbirlerini çok severler ve güvenirler. Turgut ta İbrahim Deriner'e **«Abi»** diye hitap eder.

Başbakan Süleyman Demirel, böylesine sevdiği, saydığı ve güvendiği İbrahim Deriner'i, milletvekili ya da senatör olmadığı halde dışarıdan Enerji ve Tabii Kaynaklar bakanlığına getirir. Hükümet kurulur, güven oyu alır ve çalışmalarına başlar. EİEİ genel müdürlüğü makamı, İbrahim Deriner'in bakan olmasından sonra boş kalmıştır. Bu göreve Turgut gelmek istemektedir. Turgut bu amaçla Necmettin Erbakan'ı araya koyar. Erbakan bu konuyu şöyle anlatmaktadır :

— Biz Özal'ı İTÜ mescidinden tanırız... Demirel başbakan olunca, EİEİ genel müdürü Deriner'i açıktan Enerji ve Tabii Kaynaklar bakanı yaptı. Turgut ise, o dairede genel müdür yardımcısıydı. Özal bunu beğenmedi ve Deriner bakan olursa benim genel müdür olmam lâzım dedi. Demirel'in kendisini genel müdür yapması için benim aracılığımı rica etmişti. Ben de bunu memnuniyetle yaptım. Fakat Demirel bu konuda İbrahim Deriner'i ikna edemedi...

Öykünün devamını burada anlatmaya devam ediyorum... Demirel, Turgut'u genel müdür yapmak istemektedir. Bakanlar kurulunun ikinci ya da üçüncü toplantısından çıkarken, İbrahim Deriner'i yanına çağırır :

— İbrahim abi, Turgut'u EİEİ'ye genel müdür yapalım mı? İstersen sen kararnameyi sevkediver de, hemen imzalayalım...

Ama o da ne?.. Deriner, Turgut'un bu makama getirilmesine karşı çıkıyor ve bunu başbakana açıkça söylüyor. Turgut hakkındaki görüş ve düşüncelerini uzun uzun anlatıyor. Anlattıkları, birtakım somut olaylara dayanıyor

Levent Şahverdi Arşivi

Ve ısrarla «**Hayır, Turgut o göreve getirilemez**... diyor. Demirel bakanını dinledikçe, şaşkınlıktan küçük dilini yutacak gibi oluyor Bir başbakan, çok sevdiği bir insanı bir göreve getirmek istiyor ve yine çok sevdiği bir başka insan buna karşı çıkıyor. Demirel iki ateş arasında kalıyor ve bakanını kıramıyor... Ve Turgut'u feda etmek zorunda kalıyor.

Genel müdürlük bekleyen Turgut, bu dönemde son derece sinirli ve gergin. Semra da kocasının elinden alınan bu fırsat yüzünden çok rahatsız. Gelişmelerin içyüzünü bilmediği için, evde Demirel'in arkasından epeyce konuşuyor. Turgut ne yapsın? Elinden bir şey gelmiyor ki... Ve bir gün, EİEİ genel müdürlüğü görevine Kutlu Büyükdoluca getiriliyor. Bu durum Turgut'un ve Semra'nın tepesini iyice attırıyor ve Turgut istifayı basıp evine çekiliyor. O günlerde kendisini hiç kimse tanımadığı için, istifa olayı basına falan da yansımıyor... İstifa kararının hemen ardından radyoya çıkıp ta (Çünkü o günlerde televizyon yok) «**Ben istifa ederim haa... Bunu evde Semra ve çocuklarla da konuştuk**» demesi sözkonusu değil...

Turgut çok üzgün... Ancak kendisine Necmettin Erbakan, Mehmet Turgut gibi mühendis arkadaşları arka çıkmaya başlıyorlar. AP içindeki belli bir kesim, özellikle Sadettin Bilgiç, Mehmet Turgut, Faruk Sükan gibi tutucu kesim, Turgut'tan yana tavır alıyorlar. Demirel'e sürekli olarak «**Bizim Turgut ne olacak?**» diye sormaya başlıyorlar.

Erbakan anlatıyor

— Demirel, kendisini Başbakanlık müşaviri olarak yanına aldı. Bu müşavirlik, kendisini kırmamak içindi. Odası vardı, işi yoktu. KİT'ler hakkında incelemeler yapıyor ve hazırladığı raporları Demirel'e veriyordu. Bu çalışmalarından bize de bilgi verirdi. Bir süre sonra Planlama müsteşarlığı boşalacak ve Turgut bu göreve talip olacaktı. Biz yine arkadaşımız olduğu için, Turgut'un müsteşar olmasına Süleyman bey nezdinde yardımcı olduk.

Evet, Demirel bir gün Turgut'a haber gönderiyor... «**Söyleyin de, gelsin burada benim müşavirim olsun**» di-

Levent Şahverdi Arşivi

yor. Böylece Turgut, başbakanlık müşaviri oluyor... O günlerde ayağında koyu gri renkli bir pantolonu var. Pantolon epey zamandan beri ütü yüzü görmemiş. Yıllardan beri aynı pantolonu ve yakaları artık iyice parlayan ceketi giyiyor. Giyim kuşamla zaten ilgisi yok. Ev kıyafeti ise pijama terlik. O yıllarda henüz takım elbiseleri, ipek kimonoları, en lüks moda evleri tarafından üretilmiş kravat ve gömlekleri yok... Dünyanın en lüks ve pahalı butiği olan Bijan, yabancı gazetelere ilân verip **«Ekselans Turgut Özal da müşterimdir»** diyemiyor.

Turgut'a başbakanlık binasında bir oda veriliyor. Orada namazını kılıyor, gelen gidenle lâflıyor. Fazla bir işi yok. Arada sırada Demirel'le görüşmek istiyor ama çoğu zaman mümkün olmuyor. Ancak Demirel ona bir kolaylık daha sağlıyor ve eline üç beş kuruş fazla geçsin de aile bütçesine katkısı olsun diye, Ereğli Demir-Çelik yönetim kurulu üyesi yapıyor.

Turgut'un başbakanlık müşaviri olduğu 1966 yılında, Planlama da başbakanlık binasına taşınmıştır. Turgut burada, planlamayla ilgili konulara da belli açıdan ilgi duymaya başlamıştır. Örneğin bir gün, bir Planlama uzmanına şöyle bir soru soracaktır :

— Din olayı, bir planlama unsuru olarak kullanılabilir mi sizce? Kullanılırsa nasıl kullanılır?

Uzman dinin planlama olayında yeri olamayacağını, planlama işinin bilimsel bir konu olduğunu Turgut'a dilinin döndüğü kadarıyla anlatıyor.

AP hükümeti, Planlama müsteşarı Memduh Aytür'ün bir yıllık sözleşmesini yenilemiyor. Aytür, görevden ayrılıyor. Yerine vekâleten, Orhan Çapçı atanıyor. Ancak işler vekâletle yönetilemeyecek kadar önemli. O yıllarda DPT henüz dincilerin ve tarikatçıların eline geçmemiş pırıl pırıl bir kuruluş. Ben de orada çalışıyorum ve büyük gurur ve mutluluk duyuyorum.

AP hükümetinin henüz ilk aylarında, parti içinde gruplar oluşuyor. AP milletvekili Mehmet Turgut, bir gün Demirel'e gidiyor

— Sayın başbakan, Planlama'nın başına hep iktisat-

Levent Şahverdi Arşivi

çı veya maliyeci mi getireceğiz? Bir de mühendis getirsek olmaz mı?

— Kim var oraya gelecek? Hangi mühendis var?

— Bizim Turgut var. Neden olmasın? Burada müşavir olarak bomboş oturuyor. Bir görev verirseniz, onu da onore etmiş olursunuz.

Turgut bu arada Demirel'e Necmettin Erbakan'ı ve diğer tanıdıklarını da gönderiyor. Planlama müsteşarlığına, herkes Turgut'u öneriyor... Aradan bir süre geçiyor. Demirel bir gün, Mehmet Turgut'u çağırıyor :

— Turgut'u Planlama'nın başına getirelim. Ama kendisine söyle de, kılık kıyafetine biraz dikkat etsin. Öyle ortalıkta gezdikçe biraz ayıp oluyor.

Levent Şahverdi Arşivi

BİRİNCİ BÖLÜM

1973 : EKONOMİK KAOSA DOĞRU

Vergisiz Sanayi

Yeni tasarı, teşvik uygulamasına açıklık ve genel olma özelliklerini getirebilmek için eski yasalarda olan birçok kontrol mekanizmasını kaldırıyor. Yeni-eski, kârlı-kârsız, kamu-özel bütün işletmeler sadece başvurarak getirilen imkânlardan yararlanacak. İmkânlar uzun uzun sayılıyor ve bir tabloda da yararlanma oranları veriliyor.

Bütün bunlara bakarak eski uygulamadaki çeşitli siyasal baskı söylentilerinin ortadan kalkacağı düşünülebilir. Bu düşünce doğru değil. Çünkü tasarıda bütün bu imkânlardan yararlanacak yatırımlar belli edilmiyor. Yatırımları, her yıl Bakanlar Kurulu Kararnamesi belli edecek. Böylece hiçbir şey değişmemiş oluyor. Milyonlar hatta milyarlara ulaşan imkânlar Bakanlar Kurulu kararına bırakıldığı sürece, siyasal baskı ve pazarlıktan kurtulmanın imkânı olamaz.

Tasarı daha açık ve içten olabilirdi. Amaç, gün gibi ortada. Sanayi üzerindeki vergiler kaldırılmak isteniyor Amaç bu olunca, bu kadar dolambaçlı yola ne gerek var? Bir madde ile sanayi tarif edilir, bir diğeri ile sanayi üzerindeki vergiler kalkıyor denilirse, sorun çözülmüş olur.

Tasarı, benzer önlemlerin Batı ülkelerinde de olduğu gerekçesiyle savunuluyor. Bu gerekçe yüzde yüz doğru. Üstelik haklı da. Türkiye böyle bir kanun çıkaracaksa, her halde Amerika'yı yeniden keşfe gerek yok. Bu yoldan geç-

Levent Şahverdi Arşivi

miş ülkelerden kopya etmek mümkün. Yalnız bir noktayı unutmamak şartıyle. Bugün alınan her ilâçta bir miktar afyon var. Belirli dozajda alınırsa faydalı bile olan bir şey, dozaj kaçırıldığı zaman öldürücü olur. Batı ülkelerinde uyarıcı dozajda uygulanan önlemler, bu tasarıda öldürücü boyutlara ulaşmış. Bunu inkârın mümkünü yok. Belki yeni sanayi yaratılacaktır, fakat ekonominin genel dengesi üzerindeki etki yıkıcı olacaktır.

Bir defa bu tasarının dozaj bakımından budanması gerek. İkincisi, Anayasal açıdan gözden geçirilmeli. Şimdi devam eden uygulamada da yeni tasarıda da Anayasal sınırları çok aşan yönler var. Bunları görmek için Anayasa uzmanı olmak bile gerekli değil.

Bir süre, hem de çok uzunca süre tarımcı vergi ödemedi. Sanayici de dahil işçisiyle, aydınıyle, şehirli ödedi. Eğer şimdi sanayici vergi yükünü azaltmak istiyorsa, bunu omuzlayacakları da göstermelidir. Sadece göstermek de olmaz. Eğer varsa, bütün ağırlığını bunun gerçekleşmesi için kullanmak durumundadır. Yoksa, su olmadan değirmen dönmez. Ya da değirmeni döndürme görevini, sadece çalışanlar yüklenemez.

Kaynak aramak için fazla düşünmeğe ne hacet? Bunlar uzun yıllar yazıldı, çizildi. Tarım, ticaret ve ithalât duruyor. İşçisi köylüsü, öğrencisi, aydını uzun yıllardır buralardan vergi alınsın, diyor. Eğer sanayici vergisini azaltmak istiyorsa, eğer bir ağırlığı varsa, ağırlığını uzun yıllardır tarımdan, ticaretten ve ithalât ihracattan vergi alınmasını isteyenlerle birleştirmeli. Yoksa istediklerini almaya ekonomik olarak imkân bulamaz. Alsa bile devamlı olarak yararlanması mümkün olmaz.

2 Ocak 5 Ocak

* *«Teşvik Tedbirleri» tartışılmaya başlandı. Teşvik Tedbirleri Yasası Meclis'e sevkedildikten sonra ortaya çeşitli görüşler atıldı. İşadamları, tasarının son derece yararlı olduğunu açıkladılar. Karşı çıkanlar ise temelde, tasarının sanayiden alınan verginin ortadan kaldıracağını belirttiler. Ayrıca Anayasa hükümleri açısından sakıncalar olduğu belirtildi.*

Levent Şahverdi Arşivi

Japon İşi

Mucize aramak, ilkel bir davranış. Ama meraklıları hep oldu. Önce mucizeyi Batı Almanya'da bulduklarını sandılar. Başlar, Batıya çevrildi. Sonra İsrail mucizesi çıktı, ortaya. Bu defa Güneye bakıldı. Şimdi, Japon mucizesi gözde. Gözler, Doğuya çevrildi. Fakat bir Batıya, bir Güneye, bir Doğuya baka baka şaşı oldular. Şaşırdılar. Üçüncü beş yıllık plan bu şaşkınlığın belgesi. Türkiye'yi, Japonya üzerinden Avrupa'ya götürmek istiyor.

Hiç veremli yakınınız oldu mu? İnce hastalıktır, inceltir insanı. Ama tehlikeyi atlatıp, iyileşme başlayınca birden kilo alınır. Hastalıktan miras olarak da sağlıksız bir şişmanlık kalır. Almanya ve Japonya'nın savaştan sonra gösterdiği gürbüzlüğün bir nedeni bu. Ekonomi, savaşın yıkıntılarının üzerinde savaş öncesi düzeye hızlı bir dönüş yaptı.

Tabiî aştı da. Yıkıntının üzerine yeni teknoloji koydu. Burda, akıllılık etti. Fazla işgücünü küçük sanayide kontrol altına alırken, ileri ve modern bir ağır sanayi yarattı. Sert bir feodalite yaşamış olan Japonya'da sert bir kapitalizm yaratılabildi. Bu da, sanıldığı gibi bir nesil içinde olmadı. Osmanlı toplumu, ondokuzuncu yüzyılın ortasında ıslahat fermanlarıyla oynarken Japonya eski feodallerin muhafız gücü olan samurayların kimine sanayicilik, kimine bankerlik ihsan etti. Modern samuraylar, sanayileşmenin önünde hiçbir engel tanımadılar. Şimdi dünyanın her yanına ticarî seferler düzenlemekle meşguller.

Japonya dış ticaretsiz olmaz. Dış ticaret, sadece ham madde ithalâtı için gerekli değil. Asıl önemlisi, ürettiğini satabilmek için dünyaya açılmak zorunda. Çünkü Japonya'nın içinde alıcı yok veya az. Gelir dağılımı böyle. Dün-

Levent Şahverdi Arşivi

yada tasarruf oranı en yüksek kapitalist ülke. Gelir, sanayide toplanıyor. Sanayi bunu üretime koyabildiği sürece yaşamaya devam edecek. Satma imkânı olmadan ise üretim yapmak anlamsız.

Son zamanlarda Japonya'nın ihracatı üretiminden daha hızlı arttı. Üretimi de hızla büyüdü. Büyürken Japonya'nın çehresi değişti. Şimdi, bütün açık denizlerle olan sahilleri İstanbul'un Haliç'inden farksız. Balıkların yaşaması, insanların hava alması mümkün değil. Japonya hızlı gelişirken Japon hayatını kirletti. Ama bunlar da gelir artışı sayıldı. Onların da istatistik enstitüleri var. İstatistikçiler, çıkartma işlemini bilmezler. Sadece toplama yaparlar. Kalkınmanın maliyetini, toplamdan düşme alışkanlıkları yok. Ne kadar büyük rakamlara ulaşırlarsa o kadar insanların mutlu olduğu sonucu elde ediliyor.

Japonya'nın ihracata dayanan büyümesi bir engele geldi, takıldı. Dünyada tek Japonya yok ki. Daha az gösterişli de olsa Almanya var, Ortakpazar, Amerika var. Hepsi aynı pazarı paylaşma durumunda. Japonya'nın payını büyütmesi onların hissesine düşenin azalması demek. Bu yüzden Japonya'ya geri çekil, diyorlar.

Japonya geri çekilirse, ne yapacak? Üretim fazlasını nerede kullanacak? Amerika, bir baş öğretmen alışkanlığıyla yol gösteriyor. Daha temiz olun, diyor. Sanki Amerika çok temiz. Ama, hocanın dediğine bakmalı, yaptığına değil.

Şimdi Japonya'ya, üretim fazlasının önemli bir kısmını, şehirlerini, dağlarını, deniz ve nehirlerini temizlemek için kullanmak düşüyor. Devlet, gelirlerini biraz daha insancıl görünüşlü bir Japonya yaratmak için kullanacak. Buna mecbur Yeni yollar, yeni sağlık kuruluşları yapılacak. Ve istatistikçiler başlayacak toplamaya. Dünya, Japon millî gelirinin arttığını işitmeye devam edecek. Tabii bundan herkes Japon halkının mutluluğunun arttığı sonucunu çıkartacak. Çıkarmayı bilmeyen dünyada, kaybolan mutluluğun bir kısmını tekrar bulmak bile, refah artışı sayılıyor.

Levent Şahverdi Arşivi

Ticaret Bakanı N. Talû, pahalılığa karşı mevzuatın yetersiz olduğunu belirterek, yeni idarî önlemler istedi.
TİSK Başkanı H. Kaya, 1972 yılında alınan ekonomik önlemlerin sabote edildiğini söyledi.

* *Devlet Demir Yolları ve Denizcilik Bankasının 1972 yılında zarar ettikleri açıklandı.*
Cumhurbaşkanı C. Sunay'ın başkanlığında toplanan siyasal parti liderleri 14 Ekim seçimlerine kadar alınacak önlemlerde tam bir görüş birliğine vardılar.

6 Ocak 12 Ocak

Parlamento'ya sunulan Teşvik Tedbirleri Yasası üzerinde tartışmalar yoğunlaştı. Başbakan F. Melen ve Maliye Bakanı M. Erez tasarıyı savunarak, belirli bir çevrenin tasarıyı yanlış tanıtmak çabasına düştüğünü kaydettiler
AET'nin (Avrupa Ekonomik Topluluğu) Türkiye ile ilişkilerine ilişkin yaptığı açıklamada. Türkiye'den rapor beklendiği belirtildi. Türkiye'den AET'ye yapılacak ihracatta uygulanacak tercihli rejimin ilkeleri açıklandı.

* *Bankaların ikramiye olarak gayrımenkul dağıtmalarını engelleyecek önlemler getirildi.*

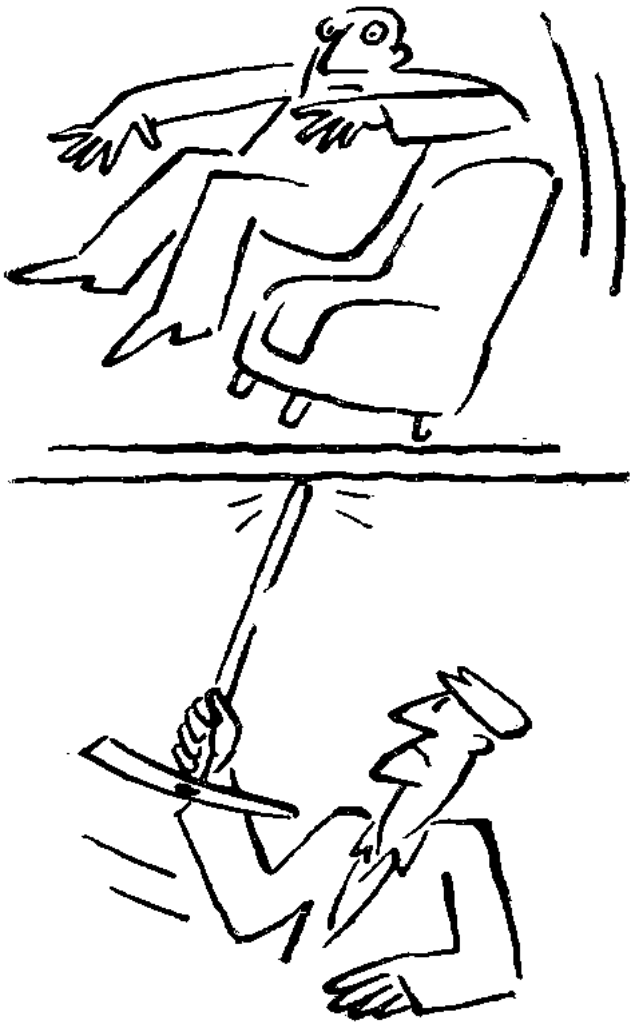
* *TPAO'nun dilediği kadar ruhsat alabilmesi için hükümetçe girişimlere başlandı.*

* *Bitkisel yağların fiyat artışını engellemek için Şeker irketinin ayçiçeği ekmesi kararlaştırıldı.*
İhracatçı belgesini devreden zeytinyağı ihracatçıların kamuoyuna açıklanacağı belirtildi.
Toprak ve Tarım Reformu Yasasına göre kamulaştırılacak toprağın değerinin Emlâk Vergisinde belirtilen miktarın üzerinde olamayacağı ve ödemede uygulanacak taksit miktarının en az 15 bin lira olacağı açıklandı.

* *CHP Genel Başkanı B. Ecevit: «Büyük bir ortamda seçimlere gölge düşer» dedi. Ayrıca 12 Mart'tan sonra işçi-işveren dengesinin işçiler aleyhine bozulduğunu söyledi.*
Tüm isteklerine karşın özel sektörün teşvik belgelerinden yararlanmakta yeterince girişimde bulunmadığı ve teşvik belgesi alan 76 projeden yalnızca 17'sinin döviz talebinde bulunduğu belirlendi.

* *Demir Döküm grevi 99. gün anlaşma ile sona erdi. Adıyaman'da 586 Sümerbank işçisi açlık grevine başladı.*

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Üst Kattaki Sarsıntı

Üst katta öğrenciler var, aydınlar, kitap ve para var. Tabandaki değişmeler ilk önce üst katta duyulur. Üst kat, bodrumdan uzak ve kopuk olduğu için değişmeler daha büyük yankı yapar. Temeldeki küçük bir kayma yukarda daha büyük bir sarsıntıya yol açar. Bu yüzden, üst kattaki sarsıntıları haberci olarak kabul etmek gerek. Belirleyici olarak değil.

Batı dünyasında önce öğrenciler sarsıldı. Bir saman alevi gibi yanıp sönmesine bakarak küçümsememeli. Batı dünyasında öğrenci hareketleri haber getirdi. Önce batı iktisat biliminin yıkılmakta olduğu haberini. Aradan birkaç yıl geçmeden batı İktisat biliminin yıkıldığı görüldü. İktisat, enflasyon ve işsizlik ikilemi üzerine kuruluydu. Ya biri ya da diğeri olabilir. Yıllarca böyle yazıldı, böyle öğretildi. Ama şimdi ikisi birden ortada. Bütün dünyada hem işsizlik, hem de enflasyon yaygın. İktisatçının, iktisat kitaplarının bu konuda söyleyecek sözü yok. Artık eskileri atıp yenileri yazmanın zamanı.

İktisat kitapları, dolara göre yazıldı. Uzun yıllar, uluslararası ticaretin istikrarı için sabit kur sistemi savunuldu. Dolar sabit kaldıkça sabit kur sistemi istikrarı sağladı. Dövizlerin dalgalanmasını savunacak bir öğrenci birkaç yıl önce sınıfta kalırdı. Şimdi iktisat profesörleri, paraların dalgalanmasını savunuyor. Bundan böyle istikrar, dalgalanarak sağlanacak.

Kimin istikrarı? Herkes için istikrarın yolu henüz bulunmadı. Dalgalanmanın sonunda Alman ve Japon paraları pahalanacak. Amerika, böylece, ithalâtını kısıp ihracatını artırabilecek. Amerika için yeni iş imkânları doğa-

Levent Şahverdi Arşivi

cak, işsizlik azalacak. Amerika, içerdeki iç kavga tohumlarını dışarıya ihraç edecek.

Enflasyon işsizlik ve para bunalımı ticaret savaşı, iç kavga dış kavga ikilemine geldi, takıldı. Güçlü olan, iş kavgasını dışarıya ihraç edebilecek. İngiltere, güçlü değil. Bu yüzden, fiyat artışlarını durdurmak, dış satışını artırarak ödemeler dengesini düzeltmek için iç kavganın eşiğine geldi. İşçiler, bütün bu operasyonların yükünü omuzlarına almak istemiyor. Amerika'nın nesi var? Almanlar teşekküle cevap veriyorlar. Dışardaki 90 milyar dolarlık yüzen paralara karşılık içerde sadece 10 milyarlık altın rezervine sahip. Ama iktisat dünyasında bir de gizli rezervleri var Dünyanın her tarafına yayılmış güçlü bir orduyla en modern silâhları var.

Amerika korkmuyor İşçileriyle bozuşmaktansa, dışarda kavga riskini almaya razı. Şimdilik Japonya'dan da çekinmiyor. Japonya'nın silâhlanmasına evet, dedi. Amerikan pazarlarını kaybedebilecek olan Japon monopolleri, hükümetlerine silâh satarak bir süre daha kârlarını sürdürebilirler. İlerde mi ne olur? Dünya o kadar uzun dönemli hesap yapmak için fazla karışık.

Bu bakımdan Almanya çok daha talihsiz. Doğusundaki Sovyetler Batısındaki İngiliz ve Fransızlar için silâhlanmış bir Almanya kâbustan beter. Alman kamuoyu da Japon kamuoyundan çok farklı, çok etkili. Almanya, doğusundan ve batısından sınırlı. Amerika, kendi iç kavgasını Almanya'ya ihraç etmekte israr ederse ne olur? Güneyi ve kuzeyi açık. Ya bundan 40 yıl önceki İtalya'ya bir dönüş yapacak. Ya da kuzeyindeki Finlandiya gibi tarafsızlaşacak.

Çözüm hâlâ üst katta aranıyor. Muhtemelen yine böyle bir çözüm bulunabilecek. Ama ne zamana kadar? Üst katın tâmiri için kullanılacak ağırlığın, yıkıntıyı çabuklaştırması mümkün. Temele inmeyen çözümlerin devamlı olmasına imkân var mı?

Levent Şahverdi Arşivi

İki Kitap, Bir Önsöz

Profesör Gülten Kazgan: Batı iktisadının Türkiye'deki en yetkili temsilcilerinin başında gelir. Ortakpazar'la ilgili ikinci kitabını çıkardı. Bu kitap, 1970 Ekiminde yayımlanan birinci kitabın iknci basımı olarak sunuldu. Aslında iki kitap birbirinden bütünüyle ayrı. İkincisinde, birincisinde olmayan bir önsöz var. Önsözde, Gülten Kazgan, «birinci baskı politikti, şimdi ise teknik yazdım» diyor.

Politik olanı, baştan sona kadar Ortakpazar'a karşı. Ortakpazar anlaşmasının 1961 Anayasasına aykırı olduğu yazılı. Teknik olanı, Katma Protokolu veri olarak almış. Yeni kitapta geliştirilen ekonomik çözümlemelerden yine Gülten Kazgan'ın Ortakpazar'a karşı olduğunu görmek mümkün. Ama bunu anlamak için biraz «teknik» olmak gerekli. Bir de yeni olan şu: Acaba Amerikan hegemonyasını kırmak için Ortakpazar bir sığınak olabilir mi? Gittikçe taraftar toplamaya başlayan bu soru, ikinci kitapta da boy gösteriyor.

Bir ağa düşünün. Ünlü, şanlı. Zaman gelir, bu ağa düşer. Düşen ağa, Avrupa. Bütün düşen ağalar gibi Avrupa da yeni-yetme bir ağaya kâhya olur. Yeni-yetme ağa, Amerika. Amerika, sonradan gelmenin güveni içinde kâhyasının da kuvvetli olmasını ister Onu kollar Eski ağa kuvvetlendikçe, yeni ağasına kafa tutmaya başlar Anlaşmazlık konusu, daha çok etraftaki küçük toprak sahipleri. İkisi de küçük toprakları yutmaya kararlı. Siz olsanız, bunlardan birine mi sığınırsınız?

İki ağa da bu işe erken başlamış. Birine sığınmak, duvarları sadece onun için açmak demek. İkisinin de malları sizinkinden güçlü. Hem nitelik, hem de nicelik bakımından. Onların semirmiş, yerinde durmayan öküzleri var.

Levent Şahverdi Arşivi

Sizin buğday tarlalarınızda başaklar filiz halinde. Hangisi için duvarları indirecek olsanız, onun öküzleri filizlerinizi ezecek. Eğer filizlerinizi korumak istiyorsanız, çit çekmeniz lâzım. İktisatta çit çekmeye gümrük koyma denir.

Bugün öküz yetiştiren ülkelerin hepsi zamanında çit çekti. Endüstri devriminin beşiği İngiltere'ye bir ara sömürgelerinden daha ucuz ve daha kaliteli, balta, kürek, çekiç girecek oldu. Yıl, 1750. İngilizler, bunların ithalini yasaklamakla kalmadı. 1750 yılında İngiliz Parlamentosu, başta Amerika olmak üzere bütün sömürgelerde balta, kürek, çekiç yapacak demir atölyelerinin kurulmasını sınırladı. Ama aynı İngilizler, 1786 yılında Fransızlarla Eden anlaşmasını imzalamayı becerdiler. İki ülke de gümrüklerini aynı oranda indirdi. Kaybeden Fransa oldu; tekstil sanayii çöktü. Fransız Devrimini, biraz da buna bağlarlar. 1789'dan sonra gelen yönetimler dışarıya karşı yeni duvarlar öldü. Ekonomi kuvvetlenip, büyüyünceye kadar. 1860'lara kadar.

Bu örnekler, Gülten Kazgan'a değil. Çünkü, «teknik düzeyde» Gülten Kazgan da Ortakpazar'a karşı. Ama ikinci kitabında politik bakımdan kuşkuya düşmüş. Ortakpazar ülkelerinin şu sıralarda Türkiye'deki gelişmelere duyduğu olumlu ilgi asıl hareket noktası. Yoksa, Amerikan hegemonyasını kırmak için Ortakpazar'ın hegemonyasına girmenin gerekli olmadığını görecek durumda. Ortakpazar'a karşı olmakla demokrasiden yana olmanın günün özel koşullarında çelişeceğini düşünüyor olmalı.

Böyle bir çelişki yok ortada. Bir kez, Türkiye'de demokrasinin geleceği her şeyden önce burada yaşayanlara bağlı. İkincisi Avrupa kamuoyunun Türkiye'ye ilgisi Ortakpazar'dan bağımsız. Üçüncüsü Ortakpazar'ın kendisinin ne kadar demokratik olduğu hâlâ tartışılıyor.

Gülten Kazgan'ın her iki kitabı da politik. Şanssız olan, ikincisine koyduğu önsöz. Birincisinin «siyasî nitelikte» olduğunu söyleyip böyle bir tutumun «teknik düzeyde» bilimsel olmadığını savunuyor. Bu görüşe katılmağa imkân yok. Şimdiye kadar dünyanın neresinde olursa olsun, iktisat adına yazılan her şey politik olmuştur. Kimin-

Levent Şahverdi Arşivi

de, Gülten Kazgan'ın ilk kitabında olduğu gibi, bu açıkça görünür. Kiminde, ikinci kitapta olduğu gibi, teknik çözümlemelerin arkasına gizlenir. Bütün fark burada.

13 Ocak 20 Ocak

* *CHP Genel Başkanı Ecevit, Teşvik Tedbirleri Yasası'nın kamuoyundan kaçırılmak istendiğini ve hükümetin tedbirleri geri almasının zorunlu olduğunu açıkladı.*
* *Bütçe'de tasarruf için kamu cari giderleri 500 milyon, KİT ödeneği 200 milyon lira azaltıldı.*
* *Devletin 10 milyar liralık tasarruf bonosu borcu olduğu saptandı.*
* *İşadamı D. Soyer, fiyat artışlarının önemli sosyal sorunlar yarattığını belirterek, önlem alınmasını istedi.*
* *Danışma Kurulu, Köy İşleri ve Gümrük-Tekel Bakanlıklarının kapatılmasını önerdi.*

CHP ile AP seçimlerde yüzde 5'lik baraj sistemi konusunda anlaştı.

20 Ocak 2 Şubat

Devlet Planlama Teşkilâtı, tüketim sanayiinin teşvik görmesinin sakıncalı olduğunu belirterek, teşvik kapsamından çıkarılmasını

* *Maliye Bakanı M. Erez, düşük faizli kredi sisteminin getirilmesini ve aradaki farkın bütçeden karşılanmasını istedi.*
* *Meclis Maden Komisyonu, bor yataklarının devlet eliyle işletilmesine karşı çıktı.*

Fiyatlar 1972 yılında yüzde 18.3 oranında arttı.

* *Ankara Ticaret Odası 50. yılda mali af istedi.*
* *TPAO 14 yıldır bir yabancı şirketin elinde tuttuğu sahada petrol buldu.*
* *Tek ve maktu Gümrük Vergisi uygulamaya kondu.*
* *Barolar Birliği Devlet Güvenlik Mahkemelerine karşı çıktı.*
* *Vietnam'da barış gerçekleşti.*

4 Şubat 9 Şubat

* *Başbakan Melen bütçenin 3 milyon lira açık vereceğini söyledi.*
* *Özel sektör sözcüleri Kurumlar Vergisine karşı çıktılar.*

Levent Şahverdi Arşivi

CHP'nin Eksiği

Ecevit solo yapıyor. Seçim tartışmalarının, CHP liderinin ortaya attığı sorunlar çevresinde döneceği şimdiden belli oldu. Hükümet partileri, hükümet etmenin de verdiği olanaklarla, Ecevit'e cevap yetiştirmekle meşgul. Demirel, CHP'ni koalisyona almamanın sıkıntısı içinde. Feyzioğlu, kendi ağırlığına bir de cuntacı cumhuriyetçilerin ağırlığını katmış durumda. Her ikisi de Ecevit'in hücumlarına yavan cevaplar bulmaya çalışıyor. Savunma halindeler. Zor bir savunma.

Buraya kadar çok iyi. Ama bir nokta unutulmamalı. «Ecevit söyledi, kütleler alkışladı, her şey tamam» yargısı gerçekçi olmaktan çok uzak. Ciddî ve ilerici bir partinin lideri, solist olmaktan öte, orkestra şefi durumundadır. Ortaya attığı düşüncelerin, bütün kadrosuyla tekrarlanması ve geliştirilmesi gerekli. Yaptığı hücumlar, bütün kadronun alkışlariyle desteklenmeli. Bunlar yapılmadıkça, Ecevit'in soloları, Ecevit'in salvoları hoş bir seda olarak kalmaya mahkûm.

Bir örnek: Çukurova üreticiler kurultayında Ecevit, taban fiyatının yanında küçük topraklı çiftçilere doğrudan doğruya prim verilmesini önerdi. Sosyal bakımdan da ekonomik bakımdan da taban fiyatı uygulamasını geliştirecek bir düşünce. Destekleme alımlarındaki ekonomik ve toplumsal bozuklukları, düzenin sınırları içinde, düzeltici bir öneri. Bu öneriden ne kaldı? Hiç bir şey. Ecevit'in Çukurova'da nasıl candan karşılandığını bildiren haber satırları arasında kayboldu gitti. Halk Partililer, bunu geliştirmek ve tekrarlamak zahmetine katlanmadı.

Küçük toprak sahiplerinin, toprak büyüklüğüne ve ürün çeşitine göre bir prim düzenine bağlanması, taban

Levent Şahverdi Arşivi

fiyatlarını yükseltme çabalarını gereksiz kılacak. Bugünkü uygulamanın sosyal sakıncalarını azaltıcı yönde bir etkiye sahip olacak. Halk Partisi'ni, bilerek veya bilmeyerek büyük toprak sahiplerinin çıkarlarını savunuyor, ithamlarından kurtaracak. Ve asıl ulaşmak istediği köylü kitlesine yaklaştıracak.

Yalnız burada geliştirilmesi gerekli iki nokta var. Biri, böyle bir düzenleme destek alımları örgütlerini ortadan kaldırmak için bir gerekçe olmamalı. Bugünkü uygulamanın büyük ölçüde toprak ağalarını kalkındırdığı düşüncesi ayrı bir konu. Bu, örgütlerin kabahati değil. Asıl sorumlu halkçı bir iktidarın olmaması. Halkçı iktidarlar, 40 yıllık geçmişi olan bu örgütlerden yararlanmak durumunda kalacak. Tarım-sanayi ilişkilerini düzenlemek için. Halkçı ve toplumcu sanayileşmeyi gerçekleştirmek için. Ortada manivelâlar var. İyi kullanmanın örnekleri ileride görülecek.

Geliştirilmesi gerekli ikinci nokta: Tarımsal kredilerden küçük toprak sahiplerinin yararlandırılması için hükümler mevcut. İstatistiklere bakarsanız, yararlanıyor da. Ama gerçekte yararlanmadıkları bugün Türkiye'de herkesin bildiği bir sır. Özellikle doğuda kredileri, ağalar için küçük toprak sahipleri alır. Onlar borçlanır, büyük toprak sahiplerinin elinde toplanır Aynı durumun, Ecevit'in önerisinde de çıkmaması için hiç bir sebep yok. Büyük toprak sahiplerinin, çok sayıda küçük toprak sahibi kisvesi altında devletin kapısını çalması mümkün. Bunu önlemek için köyün içini örgütlemek gerekecek. Düşünülmesi gerekli bir sorun.

Bu örnek CHP'deki bir önemli eksikliği vurgulamak için. Diğer eksiklikte örneğe bile ihtiyaç yok. Türkiye'de köylülük sorunun önemini tümüyle yitirdiğini söyleyen teorisyenler var. Bunlar ne kadar yanılıyorsa, her şeyin bir tek sorunda düğümlendiğini düşünenler de o kadar yanılır Halk Partisi, seçim platformuna işçi sorununu çıkarma durumunda. Her şey hazır. İki yıldır mutlak olarak kaybettiler Türk-İş, işverenlerin sınıf mücadelesi yaptığını söyleyecek duruma geldi. Geleneksel Türk-İş için olduk-

Levent Şahverdi Arşivi

ça uzun bir mesafe. Mutlak kaybın, tabandaki kaynaşmanın işareti.

İşin adını koymak o kadar önemli değil. Partilerüstü sendikacılıktan vazgeçmek bir yuttürmacadan resmen uzaklaşmak demek. Fiilen uzaklaşma adımı atılmışken, resmen uzaklaşmak için bastırmak açık kapıyı zorlamaktan farksız. Önemli olan açık kapıdan girmek. Fazla zorlamadan. Zaman zorlama zamanı değil. Demokratik düşüncenin yayılma zamanı. Zaman CHP'nin işçi sorununu köylü sorununun önüne koymasının zamanı. Gerçek sosyal demokrat hareketin tabanı sosyal demokrat işçiler olduğu için.

Feyzioğlu, solun bütün kalemşörleri CHP'yi destekliyor, diye buyurdu. Her zamanki aşırılığı, keşke öyle olsa. CHP'ye yardımcı olarak, onun işini kolaylaştırmak bütün ilericilerin bugünkü görevi. Katılmak mı? Bu, çok ayrı bir konu. CHP'ne de ilericiliğe de pek faydası olmaz. Önemli olan CHP'nin kendisiyle tutarlı olmasına yardımcı olmak. Sosyal demokrat önerilerinin gelişmesini desteklemek. Buna herkes ve bu arada CHP açık olmalı. Ne yaptığını bilerek. Bir de şunu: Bugün ortanın soluna yardımcı olmayanlar yarın CHP'nin solunda bir yere sahip çıkamazlar.

Ticaret Bakanlığının karşı çıkmasına karşın Maliye Bakanlığı, fiyat artışlarını engellemek için bazı mallardan yüksek vergi alınmasını istedi.

Türkiye'nin elektrik darboğazı içinde olduğunu açıklayan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı N. Kodamanoğlu derhal önlem alınması gerektiğini açıkladı.

İşçi dövizleri artış hızında düşme görüleceği belirtildi.

** İnşaat Mühendisleri Odası Başkanı İ. Silier, «Keban Barajı'nın maliyeti gecikmeden ötürü 3 misline çıktı», dedi.*

CHP milletvekili L. Bilgen, «içinde bulunduğumuz ara rejimde işçinin grev hakkı kısıtlanıyor» dedi.

DP Genel Başkanı F Bozbeyli hükümetin tarım ürünlerine ilişkin fiyat politikasını eleştirdi.

Ecevit, Ordu'nun cumhurbaşkanlığı seçimi için telkinde bulunmadığını söyledi.

Levent Şahverdi Arşivi

Dondurmaya Karşı

İşler çarpık bir tanımla başladı. Bütün ödünlemeler ve cezalandırmalar çarpık bir anarşi tanımına oturtuldu. Kullanılan tanımın bilimsel olarak belli anarşiyle hiç bir ilgisi yok. Politik ve ekonomik açıdan anarşizm, düzen ve kontrol tanımamak demek. Bir düzeni kaldırıp yerine yeni kontrollar koymak anarşizm sayılmaz. Bunlara anarşist denmez. Kapitalist düzeni kaldırıp, sosyalist düzeni kurmak isteyenleri anarşist olarak damgalamak koyu bir cehalet örneği.

Türkiye'de bilimsel tanımına uygun anarşizmi cezalandıracak yasalar var mı? Yargı organları ve hukuk bilginlerinin cevaplandırması gerekli bir soru. Kararların bilimsel bakımdan tutarlı olup olmadığını görmek için. Görünen şu: 12 Mart'tan önce çeşitli yollarla düzeni değiştirmek isteyenler oldu. Geçerli veya geçersiz yöntemlerle düzeni sola kaydırmak isteyenler oldu. Bir de düzeni korumak adı altında sağa kaydırmaya çalışanlar. Birinci grubun geçici başarısızlığının somut örnekleri ortada.

1961 düzenini sağa kaydırmak isteyenler de başarılı olamadılar. Hiç olmazsa ekonomik cephede. 1961 Anayasası'nın ekonomik iskeleti işlemez hale getirildi. Bu doğru. Ama bunun yerine yeni bir ekonomik düzen kurma girişimleri beklenen sonuçlarını vermedi. Ortaya, ekonomik anlamıyle tam bir anarşi çıktı. 50 yıllık Cumhuriyet'in hiç bir bölümünde son zamanlarda olduğu kadar ekonomik anarşiye yaklaşılmadı. Ne Menderes iktidarının ne de Demirel iktidarının ilk günlerinde.

Şu anlamda: İşverenler hiç bir engel, hiç bir otorite tanımadan at oynattılar. İstedikleri yatırımı yapıp, istedikleri yardımı gördüler. Mallarını istedikleri fiyata sattılar.

Levent Şahverdi Arşivi

Planlar, programlar hep bu istekleri haklı göstermeye çalışan belgeler oldu. Hükümet kararları, iş çevrelerine yol göstermedi. Onların gösterdiği yoldan gitti. Bazan danışılmadan alınmış kararlar yayımlandı ama hemen değiştirildi.

Ekonomik anarşiden yararlananların büyük iş çevreleri olduğunu söylemeğe gerek yok. Kârları arttı, finansman imkânları çoğaldı. Gösterilmek istendiği kadar olmasa bile yatırımları büyüdü. Tabii, işçilerin, köylülerin ve memurların yaşama düzeyi mutlak olarak düştü. Görece olarak geriledi.

Bugünlerde ortaya çıkan, bu anarşik, kapitalizmin klâsik koşullarını ansıtan büyümenin politik sınırına ulaşıldığı işaretler, bir bir sahneye çıkıyor. Önce CHP'nin başlattığı köylü sorunu. Sonra Türk-İş raporunun sergilediği işçi kesiminin rahatsızlığı. İkisi de kaybedenler cephesinden. Üçüncüsü ise kazananlardan. Unutmamak gerek. Kaybedenlerle kazananları biribirine bağlayan görünmesi zor kablolar vardır Alt kattaki kaynaşma iki tarafta da etkisini gösterir. Sadece görünüm farklı olur

Üçüncü işaret, iş çevrelerinden geldi. «Kontrollü, enflasyon» isteklerini dile getirdiler. Ücret ve Fiyatlar Konseyi'nin bir an önce çalıştırılmasını istediler. İkisi, bir ve aynı. Ücret ve fiyat konseyinden beklenen kontrollü bir enflasyon. Açık bir deyişle bazı fiyatların dondurulduğu, diğerlerinin serbest bırakıldığı bir düzen. Daha da açık bir deyişle, tarımsal ürün fiyatlarıyle, işçi ücretlerinin dondurulduğu bir sistem. Sanayi ürünleri fiyatları ve ticarî kârlar alabildiğine serbest olacak. İki yıldır yapılan ama artık politik bir sınırla karşılaşan bir uygulama, düzen haline getirilecek.

Tabiî piyasaya sürülecek mekanizma farklı olacak. Görünüşte hem ücretler, hem de bütün fiyatlar dondurulmuş olacak. Kılıf, bu. Ama eğer gerçekleştirilebilirse dondurulacak olan, ücretler ve tarımsal fiyatlar. Bunları yapmak kolay ve pratik. Sanayi ürünlerine gelince. Hükümetler ellerinde mevzuat olmadığında ısrarlı. Halbuki, bütün imkânlar mevcut. Bugün bütün sanayi mallarının

Levent Şahverdi Arşivi

fiyatlarını tespit ve kontrol edecek yasalar var. Fakat 12 Mart sonrası hükümetleri «ben bunlara yasa demem» deyip geçiyor. Böyle düşünenlerin sanayi fiyatlarını kontrol etmesi beklenebilir mi?

Gerçekleştirebilir mi? Güç meselesi. Talû Hükümetinde böyle bir güç yok. Bundan bir ay önce Planlama Teşkilâtı, Ücret ve Fiyatlar Konseyi'nin çalışma koşullarını Başbakan Talû'nun imzasına sundu. Henüz bir gelişme yok. Odalar Birliği, anlaşılan, Talû'yu güçlendirmek istiyor. Ama zor. Dondurmaya, ne Odalar Birliği'nin ve Talû'nun, ne de AP'nin gücü yeter. Demokrasiden vazgeçmemek şartıyle. Demokrasiye dönüş kapılarını bütünüyle kapamamak şartıyle. Belki de istenen bu. Ortaya çıkmaya başlayan köylü ve işçi muhalefetini dondurmadan, tarımsal fiyatlarla ücretleri dondurmanın imkânsızlığı deneylerle belli oldu.

CHP, Dernekler Yasasının iptali için Anayasa Mahkemesine başvurdu.

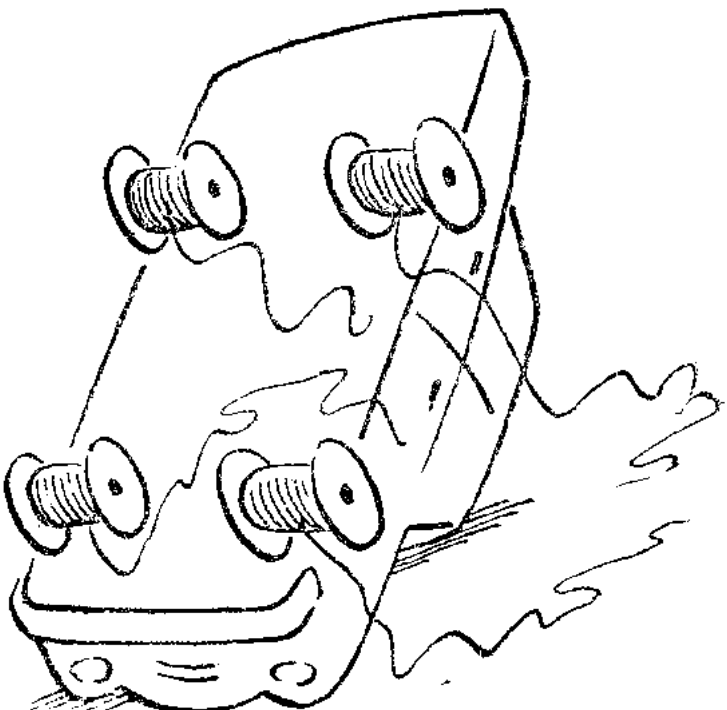
10 Şubat 16 Şubat

* *Dolar bunalımı, Japonya ve Batı Avrupa ülkelerini tehdit ederken, TL. yüzde 10 oranında devalüe edildi.*
Yatırım ödeneklerinin ancak yüzde 60'ının kullanıldığı belirlendi.
Makine Mühendisleri Odası, yabancı sermayenin yüzde 8'lik bir paya sahip olmasına karşılık, yatırımların yüzde 89'una hükmettiğini belirtti.
DİSK genel kurulu toplandı.
AP Genel Başkanı S. Demirel seçimlerin sıkıyönetim altında yapılabileceğini açıkladı.

17 Şubat 2 Mart

* *Maliye Bakanı Z. Müezzinoğlu, devalüasyonun etkilerinden kurtulmak için tutarlı para politikası uygulanması gerektiğini açıkladı.*
* *Yayınlanan OECD raporunda, Türkiye'de fiyat artışlarının durdurulması gerektiği belirtildi.*

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Çarpıklaşan Ekonomi

Türkiye'de tepkinin en az olduğu günler yaşanıyor. Sanki kollektif bir sorumsuzluk içinde. Her şey çok açık. Açık olan beğenilir değil. Buna rağmen devam ediyor. Bu yüzden tekrar gerekli. Bir kez, iki kez, üç kez.. Etkilenınceye dek.

Tekrarlanacak olan şu 1960'lardan sonra ekonomi canlandı. Gelişti. Doğasına uygun olarak, gelişme dengesiz oldu. Altmışların sonuna doğru aşırı üretimle karşılaştı. Artan dayanıklı tüketim mallarını satamaz oldu. Pazar dar geldi. Pazarı genişletmek gerekti. AP ve Demirel buna cevap veremedi. Cevap vermek için Muhtıra verildi. Birtakım ekonomik düzenlemelerle Türkiye'de kapitalist gelişmenin önüne geçen gelleri kaldırmak için. Reformların nesnel amacı bu idi. Muhtıranın içine reformların girmesi bir rastlantı değil.

Toprak reformunun ekonomik işlevi, sanayie pazar yaratmak. Orta ve verimli işletmelerle, en azından modern girdi denen gübre, traktör satımını arttırmak için. Maden reformu, en ilkel yöntemlerle işletilen madenleri çağın düzeyine getirerek önemli bir sanayi ögesi olan enerji maliyetlerini düşürmek için zorunluydu. Bunu özel madenciler yapamazsa devlet yapacak. Dış ticaret ve vergi düzenlemeleriyle daha elverişli koşullarla satma ve daha çok yatırım yapma kapıları açılacaktı. Daha çok yatırım, daha çok satmak demek. Sermaye malları üretenler bakımından. Eğitim reformunun temel görevi ise, daha ekonomik şartlarla gelişmenin gerektirdiği beceriler yaratmak.

Bütün bunlar gerçekleşmedi. Nedenleri ayrı ve uzun. Ama sadece gerçekleşmemekle kalmadı. Ekonomiyi bir on yıl daha idare edecek düzenlemeler yerine sorunla-

Levent Şahverdi Arşivi

ra yeni bir derinlik kazandırıldı. Aşırı üretimin yayılma alanı genişledi. Ekonomi, tüketim araçları üretiminde uzmanlaşmaya başladı. Şimdi tekstile hücum var. Tekstil öncü kesim olma özelliğini yitirdikten sonra, Avrupa iplik üretimini bir gerilik damgası saymaya başladıktan sonra. Türkiye, Avrupa'ya iplik satan, tekstil makinası alan bir ülke durumuna geliyor. Türkiye'den çıkan tekstil üreticileri Avrupa'nın gümrük duvarlarını zorluyor. Bugünlerde Türkiye'nin en büyük sorunu, Ortakpazar'a daha çok iplik satmak.

Başta otomobil olmak üzere diğer dayanıklı tüketim mallarını satmak da ayrı bir dert haline gelmek üzere. Maliye Bakanlığının raporunda da yazıldı. Satışlar artıyor ama kullanılmayan kapasite de daha büyük bir hızla büyüyor. Fiyatlar ve kârların artmasıyla biriken fonları devamlı olarak yatırıma döndürmek zorunlu. Sermaye mallarına gidemeyince bütün imkânlar tüketim araçları üretimine aktarılıyor. Aktarıldıkça kapasite genişliyor

Satma sorununun önemini gösteren işaretler görünmeye başladı bile. Taksitli satışlar finansman ortaklığı düzeni getirilmedikçe otomobil satışını artırmanın imkânsızlığını söyleyenler var Sanayi, büyük kârlarla çalışmaya alışmış olan sanayi, çekici olmaktan uzaklaşmak üzere. Bunun için büyük mağazacılık adı altında ticaret kesimine el atılmak isteniyor

Fiyatların hızla artışı, ücretli ve memurların yoksullaşması pazarı ayrıca daraltıyor Bir yandan pazar daralıyor, diğer yandan özel ellerde yatırım için bekleyen fonlar artıyor Dram burada. Bunun için hızlı bir reklâm savaşı başladı. Milyonlarca lira harcanarak güzel mankenler getiriliyor. Öncelikle iç sürüm için.

Artan atıl kapasite, dışarıya satma ihtiyacının bir döviz sorunu olmaktan çıkması, ödemeler dengesi açığının gittikçe büyümesi, döviz için işçi sayısının artırılması, tüketim araçları üretiminde yoğunlaşarak hem bunları satmak için, hem de gerekli makinaları ithal etmek için dışarıya olan bağımlılığın artırılması, kütlelerin yoksullaşarak satın alma gücünün azalması: İki yıl önce bunlara

Levent Şahverdi Arşivi

çözüm bulmak için yola çıkıldı. Ekonominin çarpıklığını bir-iki darbeyle düzeltmek üzere hareket edildi. Sonuç: Çarpıklığı artırmaktan başka bir şey değil.

Ticaret Bakanı N Talû, dış ticaret açıklarının istenerek verildiğini açıkladı.

Türkiye tarihinde ilk kez sanayi hammaddelerinin özel sektör aracılığı ile ithaline karar verildi.

Sanayi Odaları, yeni teşvik tasarısının teşvik tedbirlerinin etkinliğini azaltacağını belirtti. Ayrıca fiyat, ücret ve kira için «esnek dondurma» önerildi. Ege Sanayi Odası Başkanı Ş. Ertan, Türkiye'deki büyük vergi kaybının sorumlusunun Maliye Bakanlığı olduğunu belirtti.

TMMOB'ye kaydolma zorunluluğunun kaldırılması için yasal çalışmalar yapıldığı belirtildi.

Ecevit sıkıyönetimsiz seçim istediklerini yineledi. Ayrıca, hükümetin Ordu'yu istismar ettiğini söyledi.

* *Yüksek Komuta Heyeti tarafından yapılan açıklamada, Ordu'nun 12 Mart Muhtırasının sorumluluğunun idraki içinde olduğu belirtildi.*

Bakanlar Kurulu Kuvvet Komutanlarının görev süresini uzattı.

Cumhurbaşkanı Sunay tarafından sürdürülen çabalar sonunda yeni cumhurbaşkanının partiler dışından seçilmesi benimsendi. En güçlü adayın Genelkurmay Başkanı F Gürler olduğu belirtildi.

2 Mart 16 Mart

Maliye Bakanlığınca yayınlanan bir raporda 1973 yılında fiyat artışlarının yüzde 10 artacağı belirtildi.

Yatırım yapacak sanayicilerden bağlı bulundukları odaların aldıkları yüksek harçlardan ötürü, odalarla sanayiciler arasında anlaşmazlıklar çıktı. Bazı sanayiciler, bağlı bulundukları odaları, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına şikâyet ettiler

Tüm dünyada döviz rezervleri artan ülkelerin para birimleri değer kazanırken, Türkiye'de durum tersine gerçekleşti. Döviz rezervlerinin sürekli artmasına karşın TL.'nın değer kaybının sürdüğü belirlendi.

Levent Şahverdi Arşivi

Uzatmalı İktidar

Talât Paşa, İttihat ve Terakki adına Bab-ı Âli baskınını düzenleyip Başvekilin karşısına çıkar. İstifasını ister. Başvekil, istifasını yazar: askerin isteği üzerine ayrılıyorum, der. Talât Paşa mektubu beğenmez, yenisini yazdırır. Eklediği bir tek kelime. İstifa mektubu, asker ve halkın isteği üzerine istifa ediyorum, şeklini alır.

Celâl Bayar, İttihat ve Terakki'cidir. İçinde büyüdüğü siyasal örgütten etkilenmiş olsa gerek. Devletin başına gelince, mümkün olduğu kadar askerden uzak durmaya çalışır. Demokrat Parti'nin ordu politikasını çizen Bayar'dı. Ekonomik politikasını ise Menderes. Birlikte, devlet işleriyle asker işlerini birbirinden ayırmaya çalıştılar. İktidarları sallanmaya başlayıncaya kadar. Sallantı, 1957'de kendisini iyice gösterdi. Demokrat Parti, bir kısım paşaları emekli edip seçime soktu. Bayar'ın bütün teminatlara rağmen sıkıyönetim ilân etmede kuşkusu vardı. Kuşkuları gerçek oldu.

Süleyman Demirel, gözde «su işleri müdürü» olarak Bayar ve Menderes'in yanında ilerledi. Hatalarını da, sevaplarını da izleyerek. Bayar'ın çizgisini benimsedi. Menderes'in zorunlu hatalarını öğrendi. Bazıları, Menderes'in askere karşı umursamaz tutumunu tekrarlamadığı için Demirel'i daha akıllı bulur. Bunlar, bir noktada yanılırlar. Akıllılık her şeyden önce bir imkân meselesi. Bir ekonomi meselesi. İmkânınız olmazsa, istediğiniz kadar akıllı olmaya çalışın. Demirel, bir anlamda Menderes'in bürokrasiye karşı tutumlu ekonomik politikasının meyvelerini topladı. 1960'ların ekonomisi, biraz da bu tutumun sağladığı birikim üzerinde yeşerdi. 1950'lerin ekonomisiyle. 1960'ların ikinci yarısının ekonomisi imkân bakımından birbirinden oldukça farklı.

Levent Şahverdi Arşivi

12 Mart'tan sonra yürürlüğe konan yasal değişiklikler daha 1970 yılında Demirel'den istenen bugün artık herkesin bildiği bir sır. Demirel, buna yanaşmamıştı. Demokrasiye olan inancından mı? Demokrasiye olan inancının ne denli köklü olduğu gün gibi ortada. Aslında, çeşitlenmiş ve farklı kesimlere ayrılmış ekonomilerde, demokrasinin inançla ilgisi pek yok. Güçle, daha doğrusu güçsüzlükle ilgisi var. 1970 yılı ortasında AP iktidarı gücünü yitirmişti. Bir anlamda iktidarını bitirme yolundaydı. 1970 ortasında sokaklar yürümekle aşınmaz diyen kişinin, 1973 yılı ortasında hapishaneler dolmakla eskimez demesi güçsüzlük ve güç ilişkisinin açık göstergesi. İmkânı olan farklı konuşur, imkânı olan farklı hareket eder.

Demirel'in Muhtıra'ya gösterdiği ilk ve şimdiki tepkiler arasındaki farka bakın. İlk tepki, Talât Paşa Celâl Bayar ekolünün etkisiyle. Şimdiki tepki ise, ekonomideki birikimin sonuçlarını görmekle ilgili. Öznel olarak AP'ye karşı olan bir hareket nesnel olarak AP iktidarını uzatma sonucunu doğurdu. Bunun da Ahmet'in veya Mehmet'in dürüst, akıllı veya güvenilmez, aptal olmasıyla pek ilgisi yok. Bu da bir güç veya güçsüzlük sorunu. Çünkü, son iki yılda temel ekonomik iskelette önemli değişiklikler gerçekleştirilemedi. AP iktidarının bir parçası olup onu zorlayan sanayiciler biraz daha öne çıktı. Ama AP iktidarının diğer parçaları olan tüccarları, bankacıları, ithalâtçıları ayağa kaldırarak. AP iktidarının muhalefeti olan işçiler, köylüler, öğrenciler ve aydınlar susturuldu. Ama sessiz fakat duyulur muhalefetleri ortadan kaldırılamadı. Dolayısıyle AP politikasını hızlandırarak uzatmak kaçınılmaz oldu.

AP liderinin 1970 yazında söyledikleri ortada: 10 yıllık iktidarını kurma peşinde olduğunu söylüyordu. 5 yıllık iktidarın sonunda ekonomide şişkinlikler ortaya çıktı. «Şişkinlik» sözü Demirel'in. Birtakım operasyonlar gerekli, diyordu. «Operasyon» sözü de Demirel'e ait. Operasyonlar, politik olarak geldi. Ekonomik olarak değil. Dolayısiyle şişkinlikler daha da büyüdü.

1970'de biten AP iktidarı 1973 sonrasına uzayabilecek mi? Oldukça kuşkulu. Seçimlerin sonuçları bu kuş-

Levent Şahverdi Arşivi

ku bakımından önemli değil. 1970 yılında da AP'nin bir çoğunluğu vardı. Ama iktidarını güçlü kılmaya yetmedi.

AP'liler de iktidarlarının sonunun yaklaştığının farkında. Yaptıkları transferlerden belli. Asker-sivil, kapıyı çalan her büyük bürokrata açık hale geldi. Belli ki bir güvensizlik var. Güven vermek için güvenilir olduğuna inanılanları topluyorlar.

---

* *Yapılması düşünülen devalüasyon konusunda, sanayi ile ticaret kesimleri arasında görüş ayrılıkları çıktı. Ticaret kesimi yeni bir devalüasyonun ülke ekonomisi için bir felâket olacağını belirtirken, sanayiciler, fiyatlar ucuzlayacağı için, Avrupa'ya yapılacak sanayi ihracatının artacağını belirterek yeni bir devalüasyona taraftar olduklarını açıkladılar.*
Milli Güven Partisi ile Cumhuriyetçi Parti birleşti. Yeni partinin adı Cumhuriyetçi Güven Partisi oldu.
S. Sancar, genelkurmay başkanı oldu.
Gürler'in cumhurbaşkanlığı adaylığı için konuşan Ecevit, «CHP'nin alınmış bir kararı yoktur,» dedi. Başkanlık seçimine gölge düşürecek haberlere sansür kondu. Parlamentoda yapılan seçim turlarında T Arıburun 280, F Gürler 195, F Bozbeyli ise 59 dolayında oy topladılar

17 Mart 23 Mart

DPT, 1973 yılında 50 milyar liralık yatırım yapılacağını açıkladı.
TL.'nin değeri Alman markı ve İsviçre frangı karşısında düşürüldü.
Türkiye'de işsiz oranının 1972 yılında yüzde 11.2'ye çıkarak, rekor bir düzeye yükseldiği belirlendi.

* *AP ile CHP cumhurbaşkanlığı seçimlerinde kilitlenme dolayısıyla sonuç alınmaması üzerine seçimin ertelenmesi için anlaştılar. Ancak Anayasa değişikliğini öngören öneri parlamentoda gerekli 2/3 çoğunluğu sağlayamadı. Gürler ve Arıburun adaylıktan çekildiler. Yeni aday olarak Anayasa Mahkemesi Başkanı M. Taylan, CHP, AP ve CGP tarafından aday gösterildi. Cumhurbaşkanı Sunay, Taylan'ın Kontenjan Senatörü olarak atanmasını benimsemeyince, AP ile CGP Taylan'dan vazgeçtiler.*

Levent Şahverdi Arşivi

Ekonomik Politikayı Kim Savunacak?

Ecevit, Adalet Partisi'ni sorumlu ilân etti. AP, sorumun bir bölüğüne dünden razı. Politik uygulamaların baş savunucusu. Sadece işine geldiği için değil. Gerek AP ve gerekse sermaye çevreleri bakımından ilerici düşüncenin, ilerici eylemin meşakkatli olduğunu göstermek gerekli. Uygulamalar da, sonuçları da bu anlama geliyor. AP'ye göre siyasî mahkûmların sayısıyla AP'nin iktidardan uzaklaştırılmasının «haksızlığı» arasında doğru orantı var. Bu nedenle siyasal gelişmeleri bütün gücüyle savunacak.

Ekonomik gelişmeleri kim savunacak? Aklı başında herkesin uygulanan ekonomik politikayla Ecevit'e gösterilen ilgi arasında bir orantı kurması gerekir. Fiyat artışları bütün Anadolu'yu etkisi altına aldı. Etki, tepkisini doğuruyor. Fiyatlar yükseldikçe, Ecevit'i kurtarıcı olarak görenler artıyor.

Bunları, AP'nin liderlik kadrosunun gördüğü de muhakkak. Bu durumda, son iki yılın ekonomik politikasına sahip çıkması çok zor. Ama aynı şekilde zor olan bir şey daha var. Bu politikayı eleştirmesi. Bir çok nedenle. Bir defa iki yıldır, hiç bir ekonomik kararın karşısına çıkmadı. İkincisi, hepsini alkışladı. Üçüncüsü, doğrudan doğruya yürüttü. Dördüncüsü fiyatların en çok arttığı şu son dönemde Ticaret Sanayi ve Maliye gibi ekonomiyle ilgili bütün bakanlıklar AP'nin eldivensiz ellerinde.

Beşincisi ve belki de en önemlisi: İzlenen ekonomik politikadan yararlanan güçlü kesim ortada. Zaten AP'yi boşamak için etrafına bakınıp duruyor. Hızlı fiyat artışlarından en çok yararlanan büyük sanayicilerin gözününde AP'nin izlenen politikayı açıkça eleştirmesi oldukça güç.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu devalüasyonu, ekonominin bütün kaynaklarını sanayiciye çevirme politikasını reddetmek demek olur.

AP için izlenmiş olan ekonomik politikayı eleştirmek ne kadar güçse savunmak da öyle. Çünkü izlenen politikadan memnun olmayanlar sadece işçi, köylü türünden dar gelirliler değil. Özel kesim de bu politika karşısında dağılmış durumda. Ticaret kesimi, sanayiin kurmuş olduğu satış örgütlerinin yayılmasından şikâyetçi. Gittikçe ticaretin içine dal-budak salarak fiyatlar da dahil her şeyi kontrol etmek isteyen sanayii bir yerde durdurmak istiyor. İktisat Şûrası, özel kesim içinde etki alanlarını sınırlamak için öneriliyor. Büyük sanayi ise herkesin sanayici olmasından rahatsız. Sanayi sözcülerinin plan disiplininin olmadığını söylemelerinin anlamı bu. Bir yerde sanayie girişin sınırlı olmasını istiyorlar. Pazarın daralması karşısında planlamaya şimdi de bu görev verilmek isteniyor.

AP'nin izlenen politikayı savunması, anarşik gelişmeyi devam ettireceği anlamına gelir. Bu ise, özel kesimin çeşitli parçalarının AP'ye duyduğu hoşnutsuzluğun büyümesi demektir. AP, son hükümetle hoşnutsuzlukları gidermek, kuşkuları ortadan kaldırmak peşinde. Ticaret, Sanayi ve Maliye bakanlıklarını üzerine olmasının nedeni bu. Dağılmış özel kesimi, bu bakanlıkların verdiği imkânlarla, kendi etrafında tekrar toplamanın hesabı içinde. Sanayi Bakanlığının Meclisler kapandıktan sonra sanayicileri bir çatı altında toplamak için harekete geçmesi de bu hesabın bir parçası.

AP, hâlâ özel kesimin en büyük siyasal örgütü. Ama özel kesimdeki dağılmışlığın etkisiz kalmasına da imkân yok. Özellikle seçim platformunda. Şimdiki durumda AP, devamlı olarak dış duvarlarını tahkim eden bir saraya benziyor Tayinlerle, terfilerle, acele transferlerle buna çalışıyor. Fakat aynı zamanda temelin sallandığının da farkında. İşçiler, köylüler yüz çevirmeye başlarken, iş çevrelerinin gözü başka kuruluşlar aramakla meşgul.

Bütün bu nedenlerle, izlenen ekonomik politika savunucusuz kalmaya mahkûm. Devamlı bir muhalefet kar-

Levent Şahverdi Arşivi

şısında ekonomik savunma olmayacak. Bunun yerine belirsiz, her anlama gelen sözlerle yasak savılacak. Seçim tartışmalarının şimdiden görünen bir yanı böyle.

24 Mart 6 Nisan

OECD ülkeleri arasında en az vergi ödenen ülkenin Türkiye olduğu açıklandı. Ayrıca en adaletsiz vergi uygulamasının Türkiye'de görüldüğü bildirildi.

Senato'da, TPAO'ya sınırsız petrol arama ruhsatı benimsenmişken, AP'liler bu maddeyi daha sonra yasadan çıkarttılar. Devlet Bakanı Z. Baykara, fiyat artışlarının önlenmesinin kısa sürede olanaksız olduğunu belirtti.

* *İmar ve İskân Bakanlığı valiliklere gönderdiği bir genelge ile Mimar ve Mühendis Odalarının, binaların teknik kontrolü için verdiği vizeleri kaldırdı.*

CHP Genel Başkanı Ecevit, partisinin egemen güçlerin partisi olmaktan çıktığını söyleyerek 12 Mart'tan sosyal ve ekonomik alandaki isteklerinden hiçbirinin gerçekleşmediğini belirtti.

CHP Genel Sekreteri K. Kırıkoğlu ve CHP MYK'sı cumhurbaşkanlığı seçiminde Ecevit'le anlaşmazlığa düştükleri için istifa ettiler O. Eyüboğlu, Genel Sekreter oldu.

F Almanya'nın 600 bin yabancı işçiye ihtiyacı olduğu açıklandı.

Sosyal Demokrat Sendikalar Konseyi Başkanı ve CHP Yozgat Milletvekili Abdullah Baştürk, işçilerin de demokraside söz sahibi olmaları gerektiğini belirtti.

NATO Genel Sekreteri J. Luns, Amerika'nın Türkiye'ye yapmakta olduğu askerî yardımın, doğrudan doğruya Amerika'nın kendi çıkarları açısından yapıldığını ve yardımın durdurulacağını sanmadığını açıkladı.

7 Nisan 13 Nisan

* *Türkiye ekonomisi 1972'de özellikle imalât sanayiinde artan talebin de etkisiyle önemli artışlar kaydetti. Sanayiin büyüme hızı yüzde 11.9 olarak gerçekleşirken, GSMH artışı yüzde 7.7 olarak gerçekleşti.*

* *Ticaret Bakanı N. Talû, fiyat artışlarına imalâtçı firmaların kurdukları paravan şirketlerin neden olduğunu açıklayarak, fiyatların ilgili bakanlıklarca saptanmasını istedi.*

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Futbolun Siyasal İktisadı

Futbol bir işçi sınıfı oyunu olarak bilinir. Böyle bilinmesinin haklı gerekçeleri var. Bir defa takım halinde oynanır. Takım ahengi son derece önemli. Kişisel çalımlar, öne çıkma çabaları faydadan çok zarar getirir. Kaptan, ekibiyle kaynaşmak zorundadır. Kuram ve eylem elele gider. İyi antrenör ile iyi takım birbirini tamamlamak zorunda.

Futbol ve işçi sınıfının tarih sahnesine çıkışı aynı ülkede olmuştur. Aynı zamanlarda. Futbol İngiliz adalarında doğdu, İngiliz emperyalizmiyle beraber yayıldı. Bugün İngiltere'de futbolun oyuncusu da, seyircisi de genellikle işçi. Antrenörler işçi sınıfı kökenli.

Futbol Türkiye'ye İstanbul'dan girdi. İstanbul, Batı kapitalizmiyle en çok bütünleşmiş il. Meşrutiyet'in çalkantıları daha çok «gayri Müslimler»den oluşan futbol takımlarının doğuşuna yol açtı. Ama İstanbullular, iyi futbolun ilk örneklerini İngiliz işgalci askerlerden gördüler. İstanbul, uzun yıllar futbolu inhisarına aldı. Anadolu'da herkes ya Fener, ya Beşiktaş, ya da Galatasaray için heyecanlandı.

Kapitalist ilişkiler Anadolu'ya yayılırken futbol İstanbul'da kaldı. Uzunca bir zaman. Anadolu'nun sporu yine güreş oldu. Anadolu'nun egemen tarımsal yapısı futbolun girmesine pek imkân vermedi. Fakat son yıllarda çeşitli illerde adeta bir futbol patlaması görüldü. Üzerinde durmaya değer.

Futbolun, son yıllarda Anadolu'da yayılış hızı, sanayi ve işçinin yayılış hızının önüne geçti. Futbolun yayılışı ile ticarî faaliyetin, hizmet sektörünün gelişmesi arasında yakın bir ilişki var. Asıl itici güç, tüccar, nakliyatçı, otel

Levent Şahverdi Arşivi

sahipleri ve bir ölçüde Anadolu sanayicisi. Bunların bir kısmının, futbol faaliyetinden doğrudan yararı oluyor. Şehirlerarası deplasmanlar hizmet sektörünün gelişmesine sun'î bir hız veriyor.

Ama asıl yararlar başka yerde. Bir defa şehirlerarası husumet ortaya çıkmış durumda. Şehirlerarası husumet, doğabilecek başka husumetler için bir dalyan görevine sahip. Arada bir, kanlı çatışmalar olmuyor, değil. Bunlar; genel tansiyonu indirmek için gerekli küçük operasyonlar niteliğinde.

Anadolu illerinde futbolun gelişme ve yayılmasında kamu görevlileri önemli bir rol oynuyor «Mülkî ve askerî erkân» ilin gözde takımının en önde gelen destekleyicileri arasında. Takımın sorunlarını konuşmak için valiler, şehrin tüccarları, sanayiciler, meşhur avukatları, doktorlar sık sık bir araya gelirler İlin takımının etrafında, ilin resmî ve özel yöneticileri birleşiyorlar

1950'den önce bu birleşmeler, resmî parti olan Halk Partisi'nin çatısı altında gerçekleşirdi. Demokrat Parti'nin son zamanlarında DP'nin il örgütü karargâh oldu. 27 Mayıs, birçok yönetici için bunun risklerini gösterdi. 1961 Anayasasının getirdiği düzen, kamu yöneticilerinin ilin «eşraf» ile sıkı fıkı olmasına sınırlar koydu. Ama bu, birleşme, bir araya gelip çeşitli sorunlar üzerinde tartışma ve anlaşma ihtiyacını ortadan kaldırmadı. Futbol takımları, şimdi bu ihtiyacın karşılandığı yerler olarak kullanılıyor. İmkânı olan illerin zenginlerinin futbola, futbolcu transferlerine bu kadar para ayırmasının en önemli nedeni bu. İlin futbol kulüpleri, politik riski az olan politik kulüpler durumunda.

Futbol, Anadolu'da politik bir faaliyet olarak yayılıyor. Bunu, Anadolu'nun İstanbul'un egemenliğine bir baş kaldırışı olarak gören ve sunanlar da var. Oldukça yanıltıcı. Aslında, bir görünüşüyle İstanbul'la daha çok bütünleşme çabası. Takımların gönüllü destekleyicileri arasında, İstanbul sanayiinin Anadolu'daki bayileri önemli bir çoğunlukta. Futbol takımı yoluyla bulundukları illerde belirli bir tanınmışlık düzeyine gelenler, İstanbul'la daha ko-

Levent Şahverdi Arşivi

lay iş bağı kurabiliyor Futbol itibarı, kredi imkânını artırıyor.

Futbolla hemen hemen aynı zamanda İngiliz adalarında başka bir spor daha doğdu. Bunun adı, golf. Golf, işadamının sporu. Niteliği de öyle. Kişisel karar verme yeteneği, soğukkanlı olma, ağır ağır oynama golfda önemli özellikler. Türkiye'de işadamları golfa rağbet etmiyor. Bunun yerine futbolun yayılmasını destekliyorlar

İki nedeni olsa gerek. Biri, kapitalist ilişkilerin geç kalmışlığı nedeniyle, klâsik kapitalizm yaşanmadan kartelci kapitalizm aşamasının gelmesi. Tek tek kararlar yerine, toplu kararlar veriliyor. Büyük firmaların birçok kararı, müşterek olarak alınıyor İkincisi, pek az orijinal karar verilmesi. Kararların çoğu, ana hatları itibariyle dışarda belli oluyor.

Golf şimdilik, büyük birkaç ildeki minyatür golf sahalarıyle sınırlı. Buralarda, zenginlerin çocukları golf öğreniyor. Gelecek neslin işadamları golfü öğrenmeye başladı. Belki Türkiye'de de golf oynayan işadamları çıkar. Belki de vakitleri olmaz.

Maliye Bakanı Z. Müezzinoğlu, yeni vergi tasarısı ile Gelir, Kurumlar Vergisi ve Usul Kanunlarının değişeceğini açıkladı. Bu tasarıya göre yabancılara gelir vergisi alanında tanınan muafiyet ve istisnalar kaldırılıyor Ticarî kazançlarda ciro hadleri yüzde 70 oranında arttırılıyor Kurumlar vergisinin kapsamı genişletiliyor

F Korutürk cumhurbaşkanı oldu. Melen başkanlığındaki hükümet istifa etti. Ecevit Cumhurbaşkanının seçilmesi ile demokrasi için esenlik yolunun açıldığını açıkladı. AP ve CHP Melen'in yeniden başbakan olmasına kesinlikle karşı çıktılar. Ecevit, Demirel'in hükümeti kurmasını istedi ve kendisine zorluk çıkarmayacaklarını açıkladı. AP ve CGP Talû'nun başbakanlığı için anlaştı. Naim Talû Köşk tarafından görevlendirildi. DP Talû'nun adaylığını geçmişte çiftçiyi ezen adımlar attığı için kınadı. Ayrıca Ege ve Çukurovalı çiftçiler Korutürk'e telgraf çekerek Talû'nun adaylığına karşı çıktılar.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

İnönü, Demirel ve Talû

İnönü, bir düzen adamıydı. Düzeni sürdürmek için gerekli fedakârlıkları görebilen, bunları ileriye sürebilen bir lider. Ama kontrolü hiçbir zaman elinden bırakmadan. En belirgin taktiği, muhaliflerinin, düzenin muhaliflerinin elinden silâhlarını almak oldu. Türkiye'de özgürlüklerin en çok kısıldığı dönemlerden biri olan otuzlarda halkevlerini, klasikleri, köy enstitüsünü ortaya atabildi. Uygulanmayacağını belki de bilerek fakat birçok çevreyi ürkütme pahasına 1945'de meşhur Toprak Kanunu çıkardı. Elide seçimi yaptı; altmışların ortasında ortanın solunu ortaya attı. Solu düzenin sınırları içinde tutabilmek için. Muhalefetin elinden silâhını almak için.

İnönü, diyalektiği bilen birisi. Çelişkiyi görmesi, bunun için yumuşatıcı tedbirler alması diyalektikten yararlandığını gösteriyor Ama bütün «tarihî kişiliğine» rağmen tarihten habersiz. Haberi olsaydı Ecevit'in liderliğindeki ortanın solu dalgasına tepkisi farklı olurdu. Tarihi bilmediği için yetmişlerin Türkiyesinde düzenin şansının Ecevit'in çizgisi olduğunu göremedi.

Düzenin adamı olarak kontrola düşkün. Kontrol edebildiği sürece Çerkez Ethem'i kullandı. Sonra cephe aldı; Çerkez Ethem, Yunana sığındı. Ortanın solunun Halk Partisi'nde iktidara geldiği meşhur Kurultaydan önceki tek endişesi kontrol edip edemeyeceği oldu. Edeceğine inanınca Ecevit'i destekledi; Feyzioğlu'nu attı. Sonra kontrol edemeyeceği kanısına kapıldı, Erim'den sonra Feyzioğlu'nun başkanlığı için çalıştı.

Demirel'in ne tarihten, ne de diyalektikten haberi var. Tek bildiği düz aritmetik. Çıkarma ve toplama. Muhalefetin elinden silâhlarını alarak tesirsiz hale getirmek veya

Levent Şahverdi Arşivi

tesirini azaltmaya çalışmak Demirel'in kitabında yazılı değil. Bu yüzden reformların fonksiyonunu anlamadı. Kitabında yazılı olan muhalefeti ortadan kaldırmak. Tabiî kendisini güçlü görünce, güçlü hissedince. Şimdi güçlü olduğu kanısında.

Demirel'in İnönü'leştiği ileri sürülüyor İmkânsız bir şey. İnönü'nün düzene karşı, düzeni korumak için belli bir hareket serbestisi vardı. Demirel'de bunun zerresi bile yok. Tamamen dayandığı çevrelerin kıskacı içinde. Akıntıya kapılmış bir yaprak gibi. Hep üstte görünmesinin nedeni bu.

İnönü politika sahnesinden gitti. Demirel de gidecek. Akıntıyı tersine çevirmek mümkün değil. Türkiye'yi bu günlere Demirel'in yetersizliği getirdi. Savunucusu olduğu çevrelerin sorunları getirdi. Demirel, bunları çözemedi. Üstelik son üç yılda hem politik, hem de ekonomik birçok yeni sorunların doğmasına yol açtı. Hareket serbestisi olmadığı için ekonominin çelişik sorunlarının üstüne çıkamadı. Seçimden sonra çıkmanın planları içinde. Seçimden sonra bir kez daha ve son defa kaybetmeye hazırlıklı olmalı.

Demirel'in yerine Talû mu gelecek? Neden gelsin? Kısa politik hayatında Talû kadar çelişkiye düşen bir başka kimseyi bulmak mümkün mü? Taban fiyatlarının arttırılmasının en şiddetli muhalifiydi. Başbakan olarak bol keseden attırdı. Ecevit'in silâhlarını elinden almak için. Enflasyonu önlemenin tek yolunun para politikası olduğunu ileri sürdü. Yanlış olmasına ve yetersizliğine rağmen. Ama Başbakan olarak para basmaktan başka bir şey yapmadı. Kredileri kısmanın gerektiğini söyledi. Tam tersini yaptı.

Talû, iki ay içinde hububat ve ürünlerin fiyatlarını yüzde 25 oranında arttıran bir Başbakan. Politik yönetimde, hissedilir bir ağırlığa sahip değil. Kütleler için renksiz bir kişi. Memurların maaşlarını arttıracağını vaad ederek veya Türk-İş'e bir iki taviz vererek siyasî şansını devam ettireceğine inanıyor. Böyle bir inanç, en azından Türkiye'deki sorunların, çelişkilerin derinliğini bilmemek demek.

Levent Şahverdi Arşivi

Demirel'le Talû'nun şansının birbirine karşı olduğu açık. Talû'nun kalması için Demirel'in şu veya bu şekilde kaybetmesi gerek. Ama bu, Talû'nun kalması için yeterli olmaktan çok uzak. Demirel, Türkiye'yi ve AP'yi buraya getirdiği için kaybetmeye mahkûm. Talû ise Türkiye'yi ve AP'yi bulunduğu yerden çıkaramayacağı için kazanmamaya mahkûm.

TİSK Başkanı Halil Kaya 1972 yılının sanayi için gerek yatırım ve istihdam, gerek üretim ve ihracat bakımından öncekî yıllara oranla daha verimli olduğunu açıkladı.

14 Nisan — 4 Mayıs

Talû'nun başbakanlığı özel sektörde sevinçle karşılandı ve çok süratli kalkınma beklendiği açıklandı.

Merkez Bankasının taksitli satışları finanse edecek bir ortaklık kuracağı açıklandı. İthalât da dahil, dayanıklı sınaî ürünlerin taksitle satışları için kredi sağlayacak olan finansman ortaklıkları, izne bağlı olarak imalâtçı, başbayi ve bayiler tarafından kurulabilecek.

DPT ve DİE'nin hazırladığı, Milli Gelir araştırmasında ticaret gelirinin yüzde 25 eksik gösterildiği saptandı.

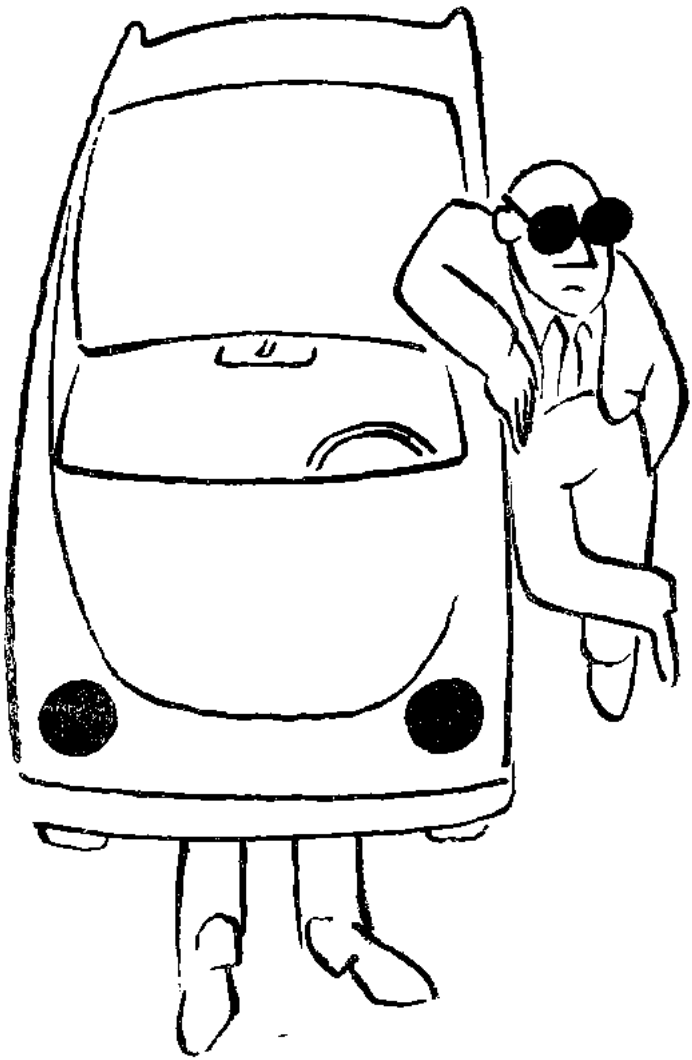
OECD'ye göre Türkiye'nin millî geliri 1972 yılında artmadı.

Adana'da yapılan toplantıda konuşan sanayiciler, fiyat artışlarından yakınarak, «biz de zarar görüyoruz» dediler.

Köp-Koop MYK üyesi A. Altun, büyük mağazaların kooperatif birlikleri kanalıyla kurulması gerektiğini açıkladı. CHP Genel Başkanı Ecevit, büyük mağazaların kurulmasına değil, bunların sermaye tekeline dönüştürülmesine karşı çıktıklarını açıklayarak, Türkiye'de büyük pazarlama örgütlerine gerek duyulduğunu ve bu örgütlerin üreticiler, tüketiciler, esnaf ve zanaatkârlar tarafından kurulması zorunluluğunu savundu. AP Genel Başkanı Demirel «hem büyük mağazalar, hem de esnaf olacak» dedi. Türkiye Şoförler ve Otomobilciler Federasyonu Başkanı H. Tiyenşan büyük mağazalara taraftar olduklarını açıkladı.

* *DPT'nin yayınladığı bir raporda Türkiye'de buğday üretiminin yüzde 35'inin, arpa üretiminin yüzde 30'unun piyasaya çıkartıldığı belirtildi.*

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

İşçiler mi, Demokrasi mi, Yoksa İkisi mi?

Lokavtlarla somutlaşan son işveren eylemlerinin hedefi ne? İşçiler mi? Demokrasi mi? Yoksa ikisi mi? Gündemdeki soru bu.

İşveren eylemleri yoğun bir şekilde metal işleyen sanayi kolunda gerçekleşti. Gündemdeki soruya geçerli cevap bulmak için metal işleyen sanayinin yapısına bakmak gerek. Önce genel olarak. Sonra Türkiye'deki duruma.

Bildiğiniz herhangi bir otomobilin motor kapağını açın. Otomobil metal işleyen sanayinin ana ürünlerinden biri. Ne görürsünüz? Bir yığın otomobil parçası. Çok çeşitli firmalara ait. Örneğin üstünde Ford yazılı bir otomobilin. General Motors'dan, General Electric'ten, Bosch'dan veya bir başka firmadan birçok parça alıp kullandığı görülür. Bu, metal işleyen sanayinin temel özelliği. En büyük, en meşhur firmalar bile ortaya çıkardıkları nihaî üretime giren birçok parçayı kendisi üretmez. Uzmanlaşmış diğer firmalardan alır.

Bunun anlamı ne? Önce şunu söylemeli. Metal sanayiinin bu genel özelliği, metal işçilerini diğer bütün işçilerden çok daha bilinçli hale getirir. Bir başka deyişle «sosyalize» eder. Teknolojinin birbirine bağlı hale gelmesi işçileri de birbirine bağlar. Firmaların birbirine parça alış-verişi dolayısıyle bağlı hale gelmesi işçileri de birbirine dayanır hale getirir. Zorunlu olarak. Yine örneğin, otomobil içinde pek de büyük bir yer kapsamayan far üreten bir Lucas fabrikasındaki grev bütün otomobil üreticilerini etkiler. Far üreten işçiler durursa, diğer fabrikalardaki otomobil işçileri de durur. Mecburen. Farsız otomobil olur mu?

Levent Şahverdi Arşivi

Genel çizgi bu ama Türkiye'de durum nasıl? Türkiye'deki durum henüz genel çizginin uzağında. Çünkü metal işleyen sanayinin birçok işletmesi hâlâ büyük atölyeler halinde. Her şeyi ya kendisi yapıyor, ya da dışardan ithal ediyor Yerli yan sanayi önemli değil. Bu sayfadaki rakamların gösterdiği gibi.

Bu yüzden metal işçileri henüz bir birlik kuramıyor. Sendikalar arasında dağılmış durumda. Fakat büyük işletmelerde çalıştıkları için sendikalara daha çok rağbet ediyorlar. Haklarını aramasını biliyorlar.

Metal işverenleri ise endüstriyel gelişmenin çok ötesinde bir politik bilinç düzeyine sahip. Koca metal sanayii işverenleri üç sendikada toplanmış. Bunlardan biri, en güçlüsü: MESS: Metal Sanayi İşverenleri Sendikası. Lokavtları uygulayan sendika bu. MESS, Türkiye'nin en önemli örgütlerinden biri.

Otomobili de içine alan metal işleme sanayiinin birtakım ekonomik sorunları olmalı. Yoksa, bu kadar yaygın bir lokavt uygulamasının anlamı olmaz. Bilinenler şu: Tofaş, ilerde satışlarının ne olabileceğinden endişeli. Melen Hükümeti'nin son günlerinde taksitli satışlar ortaklıklarının kurulmasına imkân verecek kararname için çok uğraşıldı. Yaygın bir taksit sistemi getirilmezse satışların aksaması ihtimaline inanılıyor. Renault'nun, montaj kararnamesine göre yaz başında yerli üretim oranının yüzde 67'yi bulması gerek. Hazirandan beri iki ay geçti. Eğer kararnamenin şartları yerine getirilmezse kararname iptal edilebilir Tabiî bunu yapmak için yürek ister. Ama yine de bir baş ağrısı.

Yalnız işverenlerin eylemi için ekonomik gerçekler yeterli ölçüde açıklayıcı değil. Bunların imkân verdiği politik gerekçeler olmalı. Türkiye'de şimdi politika her şeyin önünde geliyor. Ekonomik oluşumlar, politik manevralara imkân hazırlıyor.

Levent Şahverdi Arşivi

Hamiline Yazılı Bürokrasi

Bürokrasi, her zaman hamiline yazılı oldu. Ekonomik gücü elinde kim bulundurursa onun hizmetine koştu. İsmine, kişiliğine ve davranışlarına bakmaksızın. Toplu olarak ve bir eğilim halinde. Dünyada da, Türkiye'de de.

Son zamanlarda Türkiye'deki bir çok bürokrat, sermaye partisi AP'ye koşuyor Bunu görmemeye imkân yok. Ama görüp de şaşırmak için hiç bir sebep yok. Amerika çoktan keşfedildi. Yeniden keşfetmeğe ne gerek var?

Şüphesiz Ferruh Adalı veya Fatih Sırmalı türünden bürokratların bir Mohaç seferi coşkunluğuyla AP'ye koşması üzerinde durulacak kadar önemli bir olgu. En azından Türkiye'nin nerede olduğunu anlamak için. Ama üzerinde dururken abartmalardan kaçınmak şartıyla.

Önce, bir Sıkıyönetim Komutanının AP kontenjanına girmesinin, bir diğerine teklif yapılmasının anlamı ne? Bu, asker-sivil bürokratların AP veya AP'nin desteği güçlerle bütünleştiği anlamına gelir mi? Gelirse Sıkıyönetim Mahkemelerinde duruşmaları olan öğretmenler, mimarlar, mühendisler ve de plancılar ne olacak? Bunlar bürokrat değil mi? Yoksa yeni bir bürokrasi tanımı mı ortaya atılıyor?

Sonra Ferruh Adalı veya Fatih Sırmalı AP kontenjanına girip de ne olacak? Salt bu nedenle AP, Anadolu'dan daha çok mu oy alacak? Ya da salt bu nedenle İstanbul'dan AP'yi desteklemek için daha çok para mı gelecek? Her halde ikisi de değil. Peki ne? Sadece şu: AP'liler böylece kendilerini Ankara'da daha emin hissedecekler. Bunun hesabı içindeler Ankara'dan korktukları için Anadolu'da oy kaybetme pahasına da olsa AP'yi bir «bürokrat deposu» haline getirmekten çekinmiyorlar Anka-

Levent Şahverdi Arşivi

ra'da bürokratlar yaşar. Bürokrat alış-verişi nedeniyle AP'-nin endişesini görmemek olacak şey değil.

Bürokrasinin büyük bir kısmının hâlâ AP ile problemi olduğu ortada. Bu da oldukça normal. İki nedenle. Biri, sermaye partisi dayandığı güçlerin yapısı gereği, çok zaman kapitalist gelişmenin önüne çıkan engelleri cesaretle ortadan kaldıramaz. Özellikle kapitalist gelişmesini geciktirmiş ülkelerde buna rastlanır Böyle durumlarda bürokratik görünümlü yönetimler sermayeye rağmen sermayenin programını uygulamak için yönetime gelir İlk örneğini 1848'de, Fransa'da Luis Bonaparte'ın verdiği gibi.

İkincisi Türkiye, henüz çok büyük bürokratik gücü doğrudan doğruya kontrol etme zenginliğine ulaşmadı. Başka bir deyişle sermaye ile bürokrasinin ancak üst kademeleri özdeşleşme imkânına kavuştu. Özdeşleşme deyince, hiç bir problemi olmadan sermaye ile birleşmeyi anlamak gerek.

Hiç bir problemi olmaksızın özdeşleşmenin ortaya çıkmasında hamiline yazılı hisse senetlerinin büyük bir rolü var. Türkiye'de hamiline yazılı hisse senetlerinin geçmişi çok kısa.

Türkiye'de memur yasaları memurların ticaretle uğraşmasını yasaklar Onlardan mal beyanı ister Eşlerinin kollarındaki bileziklere kadar. Ama ya hamiline yazılı hisse senetleri? Kimlere, hangi fiyatlarla arzedildiği bilinmeyen hamiline yazılı hisse senetleri.

Hamiline yazılı hisse senetleri Türkiye'deki gelişmenin yeni ürünleri. Kimlerin, hangi fiyatı ödeyerek, ne miktarda edindikleri hiç bilinmiyor Nama yazılı hisse senetlerinden farklı olarak büyük bir vergi kaçakçılığı potansiyeli taşıyor. Yerli ve yabancı uzmanların görüşü bu. Bankalardaki kiralık kasalarda saklanabilen ve bir odacıyı göndererek temettüsü toplanabilen bu hisse senetlerini vergicilerin yakalaması gerçekten zor

Hamiline yazılı hisse senetleri, vergi kaçakçılığı dışında herkesin bu arada bürokratların da sermayeye ortak olması imkânını yaratıyor. Türkiye'de bürokrasinin bir

Levent Şahverdi Arşivi

kısmı bakımından yeni olan bu. Sermaye sahibi olmanın en kolay yolu.

Ama, şüphesiz herkesin, her bürokratın hamiline yazılı hisse seneti edinmesi mümkün değil. Aksi takdirde «halk kapitalizmi» olur. Halk kapitalizmi ise hiç gerçekleşmemiş, hiç gerçekleşmeyecek bir düş. Halkı avutmak, biraz da uyutmak için piyasaya sürülen bir düş.

Büyük mağazaların teşvik tedbirlerinden yararlanacakları belirtildi.

Üreticiler Kurultayında konuşan Ecevit, Toprak ve Tarım Reformunun işlemez hale getirildiğini söyledi.

N. Talû başkanlığında kurulan hükümetin programında hızlı kalkınma sağlanacağı belirtildi. Seçimlerin 14 Ekim'de yapılacağı, aşırı akımların yok edileceği, işsizlik ve yoksulluğun ortadan kaldırılacağı, özel sektörün teşvik edileceği ve fiyat istikrarının sağlanacağı vaadedildi.

Çalışma Bakanı A. N Erdem işçi-memur ayrımının işçiler lehine çözüleceğini açıkladı.

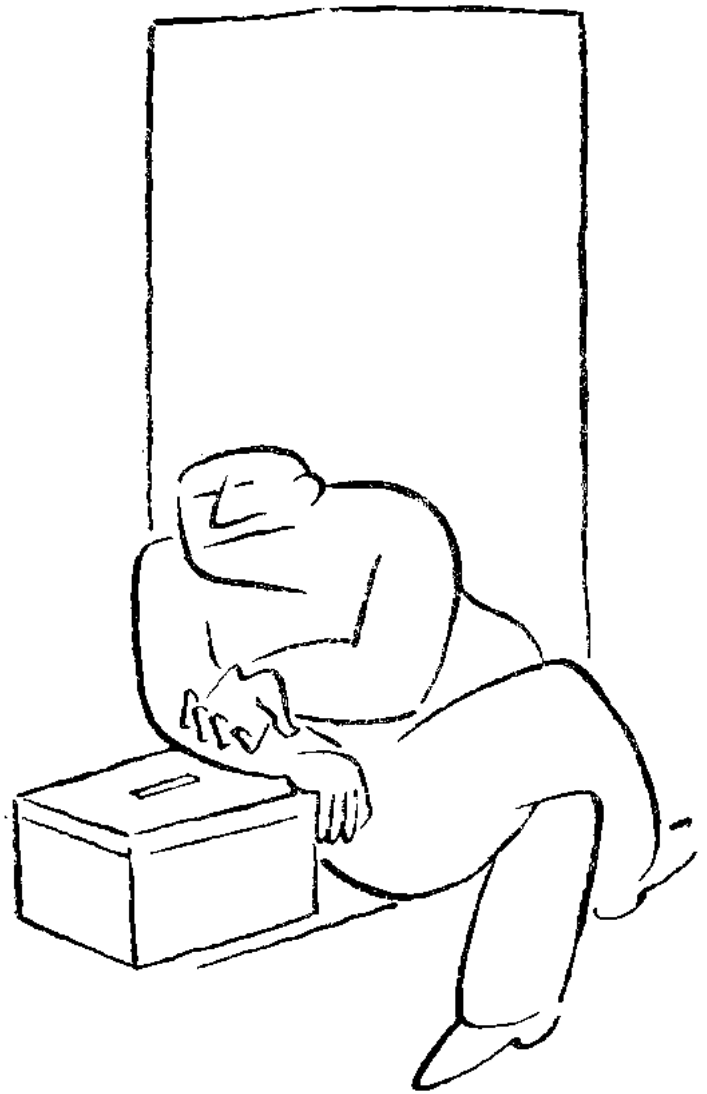
* *Başbakan Talû, normal rejime geçişin son noktasında olunduğunu belirtti.*
* *AP-CGP koalisyonu güvenoyu aldı.*
* *CHP, Talû hükümetine muhalefet yapacağını açıkladı.*
* *DP, Talû hükümetine karşı çıktı.*
* *Hava Kuvvetleri Komutanı M. Batur «rejim ders alınmış olarak yürüyecektir» dedi.*

5 Mayıs 25 Mayıs

Başbakan Talû, «ekonomiyi zorladığımız için birtakım fiyat artışları olacaktır Ayrıca teşvik bakımından da fiyat hareketlerinin biraz artması yine kalkınmaya bir vasıta olmak bakımından doğrudur, çünkü yatırımları çabuk amorti edersin» dedi.

* *Talû «taban fiyatlarını arttırmayıp, tarımsal üretimde kullanılan girdilerin fiyatlarını sabit tutacağız» derken, Başbakan Yardımcısı K. Satır, taban fiyatlarının arttırılacağını açıkladı. Bunun üzerine spekülatif amaçlı buğday alımı başladı. Tüccar TMO'dan ucuza buğday alımını hızlandırdı. Bu gelişmelerden sonra açıklanan tarımsal ürün taban fiyatlarında yüzde 15 ile 30 arasında artış görüldü.*

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Demokrasi Önünde Rantiyeler

Demokrasinin can düşmanı ranttır. Rantiyelerin olduğu yerde demokrasi tehlikededir.

Batı demokrasisi, toprak rantına karşı verilen mücadeleden doğdu. Parlamenter demokrasinin beşiği İngiltere'de demokratik mücadele toprak rantiyelerinin siyasal etkinliğini sınırlama çabası içinde geçti. Parlamentonun kurulması iktidarın toprak sahiplerinden alınıp daha yaygın bir tabana verilmesi sırasında ortaya çıktı.

Kapitalizm, o zamana kadar bilinen tek rant olan toprak rantını ortadan kaldırmak için yola koyuldu. İngiltere'de olduğu gibi bir ölçüde başarı kazanıldı. Almanya'da olduğu gibi başarısızlıkla sonuçlandı. İngiliz demokrasisi, biraz da bu nedenlerle, Alman demokrasisini geride bıraktı.

Kapitalist gelişme, kendinden önceki rantları ortadan kaldırmaya çalışadursun bir yandan da yeni bir rantla ortaya çıktı. Bu monopolcu ranttı. Büyük firmaların, tek başlarına veya birkaçının anlaşarak kontrol edecek duruma gelmeleri monopolcu rantının doğmasına yol açtı. Monopolcu rantı, yüksek fiyatlar ve dolayısiyle aşırı kârlar şeklinde kendisini belli etti.

Rantın doğması için iki ögenin birlikte görünmesi gerekli. Biri talep veya ilgi; diğeri, kontrol veya baskı. Kontrol ve dolayısiyle baskı olmadan rantı devam ettirmeye imkân yok. Kontrolun sınırlı ellerde toplandığı yerlerde ise demokrasi olmaz. Bu yüzden rantiyelerle demokrasi bağdaşmaz.

Rantiyelerin olduğu bir toplumda en çok zararlı çıkanlar, işçiler, köylüler, aydınlar ve diğer «küçük burju-

Levent Şahverdi Arşivi

valar». Çünkü rantı, bunlar öder. Bu yüzden, işçilerin, köylülerin ve küçük burjuvaların siyasal örgütleri rantiyelerle mücadele eder. Bu, bir demokrasi mücadelesi. İşçilerin siyasal örgütleri bakımından aynı zamanda sosyalizm için mücadele.

Yalnız rantiyelerle mücadele kolay değil. Çetrefilli, meşakkatli.

«Normal düzende» CHP, TİP'in baş rakibiydi. İsmet Paşa'nın, ortanın soluna TİP'i durdurmak için açıldığını bilmeyen var mı? TİP kapatıldıktan sonra ortanın solundan vazgeçmesi kendi açısından tutarlı olmalı. Ama Türkiye açısından da tutarlı mı? Olmadığını Ecevit gösterdi. Ortanın solunu düzenin sınırlarına götürmeye çalıştı. Hâlâ da çalışıyor Bu mücadelesinde karşısına çıkan «demokrasi rantiyesini» ustalıkla yenmesini bildi.

CHP ve TİP'teki bu gelişmeler, 1970 başında Demirel'in bütçe dolayısiyle düşüşü, 1970 yazında işçilerin hakları için «aşırı» titizlik göstermeleri bugünlere gelişin en önemli politik nedenleri. Üzerinde ayrı ayrı duracak kadar önemli.

Fakat şimdi çok daha önemli sorunlar var. En önemli sorun seçim değil. En önemli sorun seçimin sonuçları. Daha açık deyişle seçimlerdeki demokrasi cephesinin başarı derecesi. Daha da açık deyişle CHP'nin alacağı oylar. Sosyalist olmadığını, sosyalist olmayacağını dünyası kapkaranlık olanların dışında herkesin açıkça gördüğü CHP'nin alacağı oylar

Bu oyların artmasına karşı çıkanlar şimdiden belli oldu. Monopolcu rantiyeler, sosyalizm rantiyeleri ve de demokrasi rantiyeleri. Demokrasi rantiyesi, TİP'liler oy vereceği için CHP'nin «Marksist» olacağını ileri sürüyor. Sosyalizm rantiyesi, CHP sosyalist olmadığı için oy verilmemesini istiyor. Teşhiste ayrılıyorlar ama sonuçta birleşemiyorlar Şaşmamalı. Onlarla birleşen bir de monopolcu rantiyeler olduğunu unutmamalı.

Ekim seçimlerinde oy kullanabilecek herkes, işçiler, köylüler, öğrenciler ve «küçük burjuvalar» seçim odasına girecek. Zifaf odasına değil. Seçim gününde bir partiye

Levent Şahverdi Arşivi

nikâhları kıyılmayacak. Fakat belki de Türkiye'nin demokrasiyle nikâh tazelemesine tanıklık edebilecekler. Bu görevden kaçmak değil, bu göreve koşacakları artırmak bugünün en önemli sorunu.

Ş. Ertan, fiyat artışlarının durdurulmaması halinde sanayi ürünleri ihracatının duracağını ve işçilerin sokağa döküleceğini belirtti.

CHP Genel Başkanı Ecevit, devletin tarım fiyat politikasının anarşi içinde olduğunu belirtti. Ayrıca tarım araçlarının devlet tarafından ithal edilmesinin zorunlu olduğunu savundu. Küçük çiftçi ile büyük çiftçiye aynı taban fiyatının uygulanmasına karşı çıktı.

* *Türkiye'de enerji açığı büyük boyutlara ulaştı. Türkiye Odalar Birliği çalışma raporunda, sanayiin en büyük sorunlarından birinin enerji yetmezliği olduğu açıklandı. Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanı İ. Topaloğlu, enerji sıkıntısının temel nedeninin geçmiş AP iktidarının sorumsuzluğu olduğunu belirtti.*
* *Türkiye Nükleer Enerji Kurumu 2. Atom Kongresinde Enerji sorununun çözümünün nükleer santral olduğu kaydedildi.*
* *Meclis'ten geçen Madencilik Reformu Yasasında maden arama ve işletme konusunda kamu sektörüne öncelik tanınmadı. Korutürk'e onay için gönderilen yasayı cumhurbaşkanı veto etti.*

Merkez Bankası Başkanı M. Güpgüpoğlu, Türkiye'nin dış yardıma değil dış sermayeye gerek duyduğunu belirtti.

Türkiye, AET'den geçen yıl ilk kez olarak ortaya çıkan 300 milyon dolarlık açık için anlayış gösterilmesini istedi.

* *Aracıyı azaltıcı önlemler getiren ve Talû'nun ticaret bakanı iken karşı çıktığı ancak daha sonra imzaladığı kararnamenin ilânı Korutürk'ün onayından geçmesine karşın ilân edilmedi.*
* *Polonya Başbakanı P Jaroszewics Ankara'yı resmen ziyaret ediyor*

Af tartışmaları yoğunlaştı. CHP'nin af tasarısı şiddet olaylarını kapsamıyor Başbakan Talû, «kimse affın karşısında olamaz» derken, Demirel af tartışmalarının yapılmasına karşı çıktı.

Levent Şahverdi Arşivi

Ekonomik Kaosa Doğru

Sorumlu seyircilerin elinde Türkiye bir ekonomik kaosa doğru yol alıyor. Kimsenin dur dediği yok. Aslında kimsenin dur demeğe niyeti yok. Bugünlerde siyasal geleceklerini ekonomik kaosa bağlayanların sayısı artıyor.

Fiyat artışlarının 12 Mart'ın ilk iki yılını da geride bırakacağı belli oldu. Buna da şaşmamak gerek. Fiyat artışlarını durdurmak için hiçbir adım atılmazsa kendiliğinden durmaz.

Fiyat artışlarını durduran yok ama yararlananlar çok. Bir zamanlar her tedbir «anarşistlerin» varlığına dayandırıldı. «Anarşistlere» bağlanabilen her şey mübah sayıldı. Sonra sanayileşme adına kararlar alındı. Şimdi ise fiyat artışları adına. Öyle bir sistem geliştiriliyor ki her şeyi kendisine yontuyor Fiyat artışlarını durdurmak gerekçesiyle ithalâttaki ön fiyat kontrolü kaldırıldı. Herkes alabildiğinde ithalât yapsın, istediği fiyatla satabilsin diye.

Fiyat artışlarını durdurmak için ithalâttaki ön kontrol sisteminden vazgeçmenin bir tek etkisi olabilir: Fiyatları daha da arttırmak. Hem bugün, hem de yarın. Bugünü belli. Yarını ise şöyle: Ön kontrolün kalkması, gümrük vergilerinin azalmasına yol açar Kaçakçılık yoluyla ithalâtı hızlandıracağı için. Türkiye'de de, başka yerde de kaçak işlemlerden vergi alınmaz.

Bu yılın vergi gelirlerinin «iyi» olduğuna dair rivayet yaygın. Ama Maliye Bakanlığı her nedense alışılmış bilgileri bile yayımlamaktan çekiniyor Bu, işin bir yanı. Asıl önemlisi diğeri. Türkiye bir kısım işler için bir vergisizlik cenneti halne geldi. Hükümetin elinde, Anayasaya uygunluğu tartışmalı bir yetki var. Gümrük muafiyeti tanımak.

Levent Şahverdi Arşivi

Artık alışkanlık haline getirdi. Ne ithal edilecekse hemen bir kararname ile gümrük ve benzeri vergilerden muaf tutuyor. Ne yaptırılacaksa, yatırım indirimi adı altında gelir vergisinden bağışlıyor. Bütün bunlar, potansiyel vergi gelirlerinden kayıp. Bugün değilse bile yarın 1974'de etkileri mutlaka görülecek.

Başka görülecek etkiler de var. Taban fiyatları artırıldı. Dış dünyada fiyatlar artıyor. İçerde ham madde fiyatları yükseliyor Yükselmeyen bir tek şey var. Bazı kamu teşebbüslerinin mallarının fiyatları. Bu durumda ne olacak? Kamu teşebbüsleri açık verecek. Bu açıklar da bütçeden karşılanacak. Vergi gelirleri devamlı olarak bağışlanan bütçeden.

Dahası var İç üretimde stoklar yükseliyor. Gerek satış sorunundan, gerekse ham madde sıkıntısından stoklar artmaya başladı. Bu stoklara bir de ithalât yoluyla stoklar eklenecek. Eğer ithalât gerçekleştirilebilirse. İthalâtçıların, tüccarın Türk lirasının dolara karşı devalüasyonunu istemelerinin bir sebebi olmalı. Son günlerde ithalât kapılarının birdenbire açılmasının bir sebebi olmalı. Artık iş adamları da dış dünyada ne olup bittiğini biliyor Hiç olmazsa OECD raporunu okuyorlar. Dış dünyada fiyatların daha da artacağını görüyorlar. Artmadan önce, bugünkü fiyatlarla ithalât yapıp biriktirmek isterler. Yarın, yarının fiyatlarıyla satabilmek için.

Buna bir de çarpık yatırım politikasını eklemeli. Şu anlamda çarpık: Bir kârlı saha görüldü mü, bütün yatırımcılar, yerlisi, yabancısı aynı kola koşuyor. En başta tekstil. Sonra binek taşıtı. Yerli ve yabancı yatırım yarışı, bu kollardaki talebi çoktan aştı bile. Nasıl satılacak?

Bu soru Demirel'e sorulsa, «Türkiye müreffeh günlere lâyıktır» der. Ucuz bir lâf, aksini kimsenin söyleyemeyeceği kadar. İş Türkiye'nin daha mutlu günlere lâyık olduğunu söylemek değil. Bunu en zahmetsiz şekilde gerçekleştirmek.

Aslına bakılırsa Demirel'in bugünlerde hiç bir şey söyleyeceği yok. Şu günlerde, dış başının iktidar yolları tamamen açıldı dediği politikacıya hiç benzemiyor. Devam-

Levent Şahverdi Arşivi

ı bir suskunluk içinde. İktidara hazırlanan bir parti başkanından daha çok, emeklilik günlerini kitap müsveddeleri hazırlamakla geçiren bir eski bürokrata benziyor. Eğer kazara «iktidar teveccüh ederse» ne yapacağını, nasıl üzerinden atacağını düşünen bir hali var. Türkiye'nin sürüklendiği ekonomik kaosu farkedince pek fazla haksız saymak mümkün değil.

Ekonomik kaos görüntüsü bazılarının iktidar heveslerini kırarken, bazılarının da ümitlerini artırıyor İnanılmaz bir şekilde. Başbakan Talû'nun bu grupda olduğunu düşünmek mümkün. Başbakan olarak ekonomik olaylara bu kadar seyirci kalmasını başka şekilde açıklamaya imkân yok. Tabii Türkiye'nin Başbakansız da yönetilebileceğini ispat etmek gibi bir gizli isteği yoksa.

Ekonomik kaosdan siyasî istikbal ümit edenler olduğu muhakkak. Ama bunlara söylenecekler var: Kaosdan ne çıkacağı belli olmaz.

DGM tasarısı ve TMMOB'nin projeleri onaylarken aldığı vizeleri iptal eden tasarı Meclis'e verildi.
Yeni sıkıyönetim yasası yürürlüğe girdi. Sıkıyönetim tüm yayın organlarına sansür uygulayabilecek ve mektuplara el koyabilecek.
Avrupa Konseyi'nde, Türkiye'de uygulanan sıkıyönetimin seçimlerden önce kaldırılması istendi. Sıkıyönetim Kocaeli, Hatay ve Adana'da kaldırıldı. İstanbul, Ankara, Diyarbakır ve Siirt'te uzatıldı.

26 Mayıs 1 Haziran

Türkiye Odalar Birliği'nin yayınladığı raporda, ücret ve fiyat konseyinin bir an önce kurulması istendi, devlet memur maaşları ile yan ödemelerinin enflasyonist baskıyı artırdıkları kaydedildi. Ayrıca işçi dövizleri ile tasarruflarının hisse senetleri yoluyla yatırımlara yöneltilmesi istendi. Daha sonra yayınlanan Türkiye Odalar Birliği bildirisinde 50. yılda malî af istedi.
Talû, «hükümet özel sektörü var gücüyle destekleyecektir» dedi.

Levent Şahverdi Arşivi

İki Gün Kala

Seçim platformundaki gelişmeler, yeni stratejiyle ilgili ip uçlarının ortaya çıkmasına yaradı. AP'nin 1974'ün güçlüklerini görerek iktidar olmadaki isteksizliği, seçim tartışmalarının istese bile bunun yakın bir ihtimal olmadığını göstermesi yeni stratejiyi doğurdu. Bu, seçimden sonra da, bugün olduğu gibi, bir AP ve CGP koalisyonu sağlayabilmek.

Yaz başlarında bütün çevrelerde AP'nin iktidar adayı olarak kabul edilmesi, AP'li bakanların emrindeki ekonomik bakanlıkların politikasında en belirgin faktördü. Bu politika, özel fiyat artışlarına göz yumup kamu girişimlerinin fiyatlarını dondurmak şeklinde kendisini gösterdi. Hesap, fiyat artışlarının bir kısmını seçim sonrasına ertelemek; diğer istikrar tedbirleri arasında bunları geçiştirmek. İktidar olabilecek bir çoğunlukla gelindiğinde, ilk yılların veya ayların ekonomik ve toplumsal çalkantılarını göğüslemek.

Ekime kadarki gelişmeler, bu ihtimalin pek de kuvvetli olmadığını ortaya koydu. Seçim yaklaştıkça, hiç olmazsa işaretlere göre, AP'nin iktidarı uzaklaştı. İşaretler, gerçekçi veya değil. Bu, işin başka bir yönü. Elde dayanılacak başka bir şey olmayınca göstergelere göre hareket etmekten başka çare yok.

Göstergeler bir koalisyonu en iyi ihtimal olarak ortaya çıkarınca ekonomik politika da buna göre yön değiştirdi. Koalisyon, ne de olsa daha güçsüz bir iktidar biçimi. Bu yüzden, ekonomik ve toplumsal çalkantılara dayanma gücü daha az. Öyleyse, seçimden sonra ertelenen zamların bir kısmını şimdiden gerçekleştirmekten başka

Levent Şahverdi Arşivi

yol yok. Böyle düşünüldü ve kamu girişimlerinin bazılarına zam yapılması uygun görüldü.

Koalisyon, en kuvvetli ihtimal olarak görününce iç ve dış sermaye için yeni bir AP-CGP koalisyonu en çıkar yol. Bu koalisyonda AP'ye düşen, mümkün olduğu kadar geniş bir kütleyi, kütlelerin aleyhine olan ekonomik ve toplumsal politika etrafında toplamak. Demokratik bir desteğe dayanmadan iktidar olmaya oynayan CGP'nin rolü ise ayrı. AP'nin bir türlü etkin olmadığı, AP'nin reddeder göründüğü parlamento dışı etkin noktalarda etkin olmak. İç ve dış sermayeye, her iki almaşığı da aynı zamanda elinde tutma olanağını vermek.

Hiçbir demokratik tabana sahip olmayan CGP'yi bu denli stratejik yapan silâhın ne olduğu merak edilebilir. Bunun ne olduğunu Feyzioğlu açıkladı. «Biz atom çekirdeğiyiz» dedi. Anlaşılan, bir yerde her zaman kullanabileceğine güvendiği bir çekirdeği var. Feyzioğlu'nun güveni haklı mı, değil mi? Bilmek zor. Bilinen bir şey varsa bu iddiayı gerek sermayenin ve gerekse AP'nin ciddiye aldığı.

Böyle bir güven kaynağı varsa, seçim sonrasına ertelenen bazı ekonomik politika kararları neden önceye alındı? İki nedenle: Biri, koalisyonun her şeye rağmen zayıf olacağı, göğüslemek zorunda olduğu güçlüklerin boyutunun ise büyüklüğü. Ortada, kollektif bir sorumsuzluk varken, bazı sevimsiz kararları yavaş yavaş uygulamaya koymak akıllıca bir yol. Diğeri ise, ekonomik ve toplumsal çalkantıların ne getireceğinin kesinlikle kestirilememesi. Atom çekirdeğinin tehlikeli olduğunu bilmeyen var mı?

İki gün kala, ekonominin sağından Türkiye'ye sunulan iki almaşık bu. Peki ilerisinden sunulan ne? Görünen, demokratik hakları savunan, hayat pahalılığına karşı çıkan bir CHP. Bir de dürüstlüğünü büyük seçmen kitlesine kabul ettirebilmiş lideri.

CHP Liderinin, demokratik hakları kısıtlanmış, hayat pahasından boğulmuş büyük kitlelerden gördüğü ilgiye diyecek yok. Uzun yıllardır hiç bir kütle partisi liderine na-

Levent Şahverdi Arşivi

sip olmamış bir ilgi. Ama bu ilgi oya dönüşecek mi? Temel sorun burada.

Bu sorun, CHP Örgütüyle ilgiii. Daha önce 1970'de de, söylendi. Ecevit'in en güçlü yanı kütlelerin sevgisini kazanması. En zayıf yanı ise örgütünü değiştirememesi. Aradan geçen zaman içinde bunun bir bölümünü gerçekleştirdi. Fakat şimdiye kadar sağlanan, ilgiyi oya dönüştürmeye yetecek mi? Oyu sağlayanın, en son çözümlemede, örgüt olduğu unutulmamalı.

İki gün kala, stratejik son iki günde, en önemli sorun ilgiyi oya dönüştürmek. Burada tek görev CHP örgütünün değil. Demokrasiye bağlı herkesin. Halk Partili olsun olmasın, ilerde Halk Partisi'ne girmeyi düşünsün, düşünmesin, hattâ ilerde Halk Partisi'ne rakip olarak çıkmayı plânlasın veya plânlamasın, demokrasiye bağlı herkesin görevi, son günlerde bütün gücüyle Halk Partisine yardımcı olmak. Bir tek potansiyel oyun heba olmamasına çalışmak. Çünkü ortada olan sorun hâlâ demokrasi. Demokrasiye bağlı hiç bir kimsenin de demokrasiyi hafife almaya hakkı yok.

Türkiye ile AET arasında imzalanacak olan teknik anlaşma ile Türkiye'nin konsolide liberasyon listesini belirli ölçüde değiştirme yetkisi olacak. Ayrıca topluluğa yeni katılacak ülkeler sanayi alanındaki bütün gümrüklerini Türkiye'ye karşı bir defada sıfıra indirecek. Bazı Tarımsal ihraç maddeleri için yeni sürüm kolaylıkları tanınacak.

Türk-İş Genel Kurulu toplandı. Sosyal demokrat sendikalar partilerüstü politikaya karşı çıktılar. Genel kurulda konuşan Ecevit de partilerüstü politikaya karşı çıkarak, Türk-İş yönetimini eleştirdi. Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu adına konuşan O. Kersten, anarşiye karşı alınacak önlemlerin işçilerin sendikal mücadelesini zedelememesini istedi. Çalışma Bakanı A. N Erdem, işçi ücretlerinin fiyat artışının nedeni olamayacağını söyledi.

Meclis'e sunulan tasarıya göre DGM'ler yaz tatili yapamayacak.

* *Ecevit, insanların huzurunun kışkırtıcı ajanlar yüzünden bozulacağını söyledi.*

Levent Şahverdi Arşivi

Tarih Gibi

14 Mayıs'la ilgili olarak, çok söylendiği için doğru kabul edilen bir yargı var 14 Mayıs'ta bürokratların iktidardan indiği iddiası. Bir yerden inebilmek için önce oraya çıkmak gerek. Bürokratları, çıkmadıkları bir yerden indirmek, ispatlanması oldukça zor bir tez.

Önemli bir yanıyla 14 Mayıs, sermayenin iç sürtüşme ve çekişmelerinin keskinleşmesinin bir belirtisi. Kendisinden, kendi içinden korkan sermaye kesimlerinin halka sığınması. Şu anlamda: Karar mekanizmasına, bir ölçüde de olsa, halkı ortak ederek sürprizlerin önlenmesi. Zaten, demokrasinin gelişmesi için, ona bağlı olan güçlerin mücadelesi kadar demokrasiye karşı güçlerin iç çekişmesi de gerekli olmuş.

Peki, 14 Ekim? 14 Ekim; sermayenin bir kesiminin, tekelci sermayenin tavizsiz iktidar kurma isteğinin başarısızlığa uğratılması. 14 Ekim, bir geri püskürtme hareketi. 14 Ekim, tarihin gelişimine dur demek isteyenlerin durdurulduğu bir tarih.

Tarihi durdurmak için neler yapılmadı ki? Tarihi komputere, elektronik hesap makinesine soktular Kimbilir, belki de bu işi Washington'da yaptılar. Hem özgürlüklere şal örten, hem de Köy Enstitülerinden yana görünmüş olan birisi. Hem üniversite gençliğini desteklediğini göstermiş olsun, hem de diğer hazırlıklarla ilgisi bilinsin. Hem Halk Partili olsun, hem de DP - AP kitlesine yakınlığı tespit edilsin.

Komputerler çalıştı, adamını buldu. Sıra, toplum bilimcilerin.. Ortaya çıkan çözümü süslemek, ilk planda kabul edilir hale getirmek için işe koyuldular. Karaosmanoğlu, Çilingiroğlu, Topaloğlu, Babüroğlu ve diğerleri lis-

Levent Şahverdi Arşivi

teye alındı. Bir de Türkân Akyol.. Tıp profesörü. Ellinci yıla girerken uygun bir dekor.

Akyol'un öyküsü ilginç ve öğretici. Derbil ve Karaosmanoğlu'nun da yardımıyla meşhur ilâç kararnamesini hazırladı. Bakanlar Kurulunda. Başbakan «olmaz» dedi. «Neden?» Erim'in cevabı açık: «Büyük ilâç fabrikatörleri razı değil, yapamayız.» Prof. Akyol'un aydınlık yüzü kızardı, hiddetle «Bunları yapamayacaktık da, bizi neden buraya getirdiniz, beyefendi?»

Politikaya karşı ilgisiz Prof. Akyol, belki sonradan bu sorunun cevabını bulmuştur Belki şimdi, desteksiz iktidara gelen Karaosmanoğlu'nun, kendisini boşlukta hissedip de son defa meşhur brifinglerin birinde, kendisini göreve getirenlere, «Beni ne kadar destekleyeceksiniz?» diye sorunca, neden cevap alamadığını da anlamıştır

Peki neden? Bütün bunlara, kompüterlere, «uzmanlara» ne gerek vardı? Şunun için: Artık, büyük sermayenin oy alarak iktidarını sürdürme olanağının sonuna ulaştı. Sermaye partisi dağıldı. Büyük, küçük ve orta boylara. 1970'te sermayenin orta büyüğünü seçenler, büyük sermayenin büyük partisi olan AP'nin bütçesine kırmızı oy verdi. Sermayenin iç kavgaları, büyük sermayenin oya dayanan iktidarını tehlikeye soktu.

Ve gelişmeler bu kadarla kalmadı. 1970 yazında işçiler, anayasal haklarına karşı çok titiz olduklarını ispat etti. 1970 sonbaharında TİP, «burjuvazinin bir süsü» olmaya rıza göstermeyeceğinin belirtilerini verdi. Liderlik değişti. CHP'de Ecevit, sol politikasına yeni sınırlar bulma uğraşı içinde rakiplerini ezmeye başladı.

İşte bu sırada tarihin akışını durduracak olaylar ortaya çıktı. Erim'in Başbakanlığına TİP ve Ecevitçi CHP karşı koydu. TİP kapatıldı. Komputerden çıkan programda CHP'nin bölünmesi yazılı. Bölündü. Bölündükçe arındı. Ama arındıkça desteği arttı. 14 Ekim'de TİP taraftarları büyük bir disiplin içinde ve blok halinde CHP'ye oy verdi. CHP, işçilerden, köylülerden, memur ve aydınlardan artan ölçüde oy aldı.

Ve 14 Ekim'de tarihin gelişimine dur demek isteyen

Levent Şahverdi Arşivi

güçlere «dur» dendi. 14 Ekim'de büyük sermayenin oya dayanan iktidarının sonunun geldiği bir kez daha ortaya çıktı. 1970'deki gözlem, daha güçlü olarak doğrulandı. Öğretmenlerin en gaddarı, tanrıçaların en zalimi olan tarih, beyaz mürekkebi sevmeyen, kırmızı mürekkebe tutkulu tarih, hükmünü böyle yazdı. Tarih şaşırmadı, Washington'un komputeri açığa çıktı.

Türk-İş kapsamlı af istediğini açıkladı.

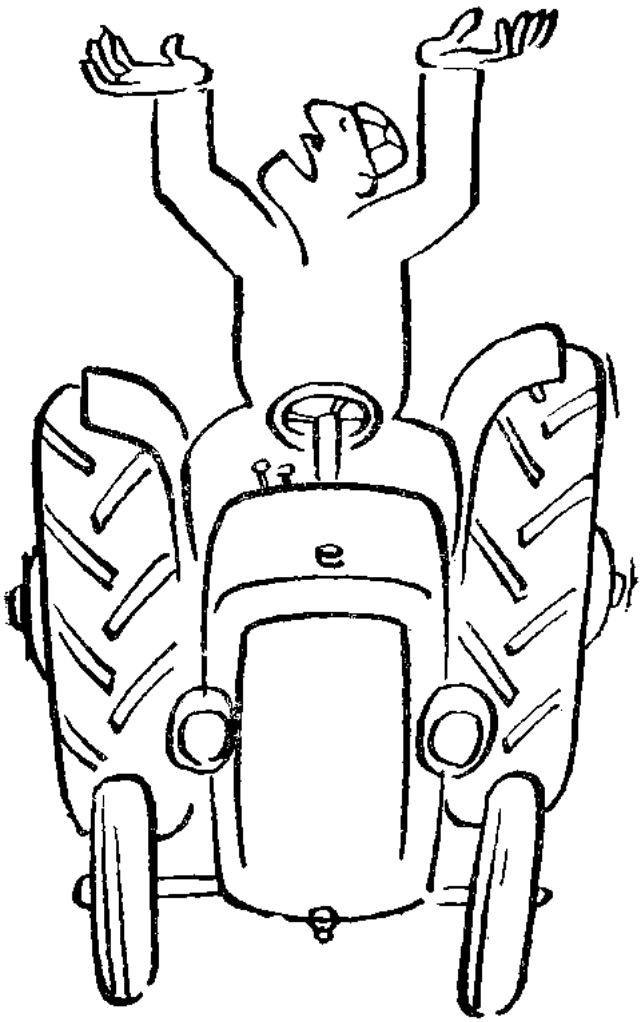
2 Haziran — 15 Haziran

Fiyatların 1973 yılının ilk üç ayında yüzde 72 oranında arttığı açıklandı.
İSO Başkanı D. Soyer, fiyat artışlarının ekonomik tıkanıklığa ve sosyal çalkantıya neden olacağını belirtti.
Pahalılığın sürmesi üzerine «Fiyat İstikrarı Koordinasyon Komitesi»nin kurulduğu açıklandı. OECD'nin Türkiye için fiyat artışlarını önleyici tedbirleri araştıracağı belirtildi.
ABD ilâç endüstrisinin Türkiye'de haşhaş ekiminin yasaklanması nedeniyle sıkıntıya düştüğü belirtildi.
Yasa çıkalı bir yılı aştığı halde, SSK ilâç fabrikası kurmak için girişimde bulunmadı.
ESO Başkanı Ş. Ertan, mamul demirin yüzde 30-60 kârla satıldığını belirterek önlem alınmasını istedi.
Meclis DGM tasarısını benimsedi. CHP karşı çıktı ve Anayasa Mahkemesine başvuracağını açıkladı.
Türk-İş genel kurulu sona erdi. Demirsoy ve Tunç yeniden seçildi. Genel-İş Başkanı A. Baştürk «Türk-İş sağ güçlerin eline geçti» dedi. Türk-İş tarafından yayınlanan bildiride dernekler yasasında değişiklik ve işçi-memur ayrımında çözüm sağlanmaması durumunda genel greve gidileceği belirtildi. Genel greve başlamak için 15 gün süre tanındı.
Ecevit Türkiye'yi bir azınlığın sınıf egemenliğinden ancak işçinin siyasete ağırlık koymasının koruyabileceğini söyledi.
Sekiz ülke petrol fiyatlarına yüzde 11.9 oranında zam yaptı.

16 Haziran — 6 Temmuz

480 bin memurun aylıklarından kesilen keseneklerle oluşan MEYAK fonundaki 2,5 milyar lira Devlet Yatırım Bankasına devredilerek yatırım kredisine dönüştürüldü.

Levent Şahverdi Arşivi

F. 10

Levent Şahverdi Arşivi

Selâmet, Edebiyat ve İktisat

Abartma ve küçültme. Bir ve aynı şey. Bir şeyi abartmak için mutlaka başka birini küçültmek gerekli. Eğer Türkiye'de ekonomik gelişme ve çelişkileri abartıyorsanız örneğin dinsel öğeleri küçültürsünüz. Eğer bürokrasiyi abartıyorsanız, ekonomik gelişme ve çelişkileri ihmal edersiniz. Şimdilerde yapılmakta olan bu. Siyasette, edebiyatta ve de iktisatta.

1960'ın hemen ortaya çıkardığı bir makine doçenti var. Millici olmaya millici. Türkiye'de de bir motor sanayinin kurulmasına gönlünü vermiş. Kolları sıvar ve yüz bin lira sermaye ile gümüş motor fabrikasını kurar. Bütün dünyanın milyarlık devleriyle mücadele etmek için. Tabii sonu iflâs. Aynı makina doçenti, altmışların sonuna doğru Odalar Birliği'nin başında. Odalar Birliği'nin imkânlarını, kotalarını, Anadolu esnafına akıtmak uğraşı içinde. İstanbul'a karşı. Zamanın Ticaret Bakanı, bugünkü Bakan. AP etiketli hükümette. Artık profesör olmuş ve Odalar Birliği'nin başına gelmiş makinacının elinden bütün olanakları alır. Ahmet Türkel, partisinin ilkelerinin ve yasaların yasakladığı bir tasarrufla Erbakan'ın altından sandalyayı çeker. Düşmesi uzun sürmez.

Erbakan deyince, Servantes'in ünlü Don Kişot'unu hatırlamamak mümkün değil. Belki Don Kişot kadar sevimli. Fakat onun kadar bile güçlü olmaktan uzak. Şimdi Selâmet'in başı. İktidara geleceğiz, diyor. Erbakan'ın yakın geçmişini bilenler için şaşırtıcı bir yan yok, bu iddiada. Şaşırtıcı olan, Erbakan'ın iddiasının saygı değer bazı iktisat profesörleri tarafından daha da büyük bir heye-

Levent Şahverdi Arşivi

canla tekrarlanması. İktisat Profesörü İdris Küçükömer, bunların en heyecanlısı.

Selâmet'in iktidar olması mümkün mü? Ne dediğine bakmak gerek. Aslında kapitalist gelişmenin nedenlerinden çok sonuçlarına karşı. Bunun için din öğesinin geçerli bir silâh olduğu kanısında. Yalnız bu öğeyi ne ölçüde kullandığı konusunda henüz açıklık yok. Seçim platformunda, Anadolu'da, dinsel öğelerle ekonomik öğeleri ne ölçüde kullandığı bilinmiyor. Herkesin bildiği Ankara'daki konuşmalar. Ankara her zaman başkadır.

Selâmet lükse karşı. Lüks ne demek, lüks gerçekten bir lüks mü? Lüksü ekonomiye sokanlar için. Eğer bugün bazı tekstil işletmeleri, metalarını sürebilmek için bir milyon değerinde defilelerle işe başlıyorlarsa bunun nedeni ne? Nedeni, bozulan gelir bölüşümünde lüks olmayan ürünleri artan ölçüde satamamaları. Şu anda büyük tekstil işletmeleri için lüks bir zorunluluk. Bu yüzden, şu anda, lükse karşı olmak bazı büyük tekstil işletmelerine karşı olmak demek.

Selâmet, lüks yapılara da karşı. Lüks yapılara karşı olmak, lüks yapı malzemesi üreten büyük işletmelere karşı olmak demek. Selâmet, turizm adına yapılan israflara da karşı. Bu da bugün, özellikle yabancılarla işbirliği halinde pahalı ve sadece dışa açık lüks tatil köyleri girişimine el atan büyük sermayeye karşı olmak demek.

Bütün bunlara karşı olan ve tek silâhı kapitalist gelişmeyle kaybedenler arasına giren esnafın, orta ve küçük çiftçinin belirgin duyguları olan bir Selâmet'i iktidar adayı ilân etmek. Büyük bir abartma. Bu abartmayı yapabilmek için Türkiye'deki ekonomik gelişmeyi küçümsemek gerek. Küçükömer, bunu yapıyor. Küçükömer'in Düzen'inde irili küçüklü özel sermayenin, kapıkullarının sarayındaki kuklalardan farkı yok. O sermayenin büyük kesimi ki, Bozbeyli çizgisindeki Ürgüplü Hükümetini, hem de 12 Mart'ın ortasında doğmadan düşürüverdi.

Ama aynı sermaye bir 14 Ekim seçimlerini ve bunların sonuçlarını önleyemedi. Erol Toy'u düş kırıklığına uğratacak bir durum. Küçükömer, Düzen'inde ne kadar

Levent Şahverdi Arşivi

bürokrasiyi abartıyorsa Toy da İmparator'unda büyük sermayeyi abartıyor. İmparator da, Aydemir'in başkaldırması bastırıldıktan sonra, büyük sermaye, bir daha 8-10 yıl sonra ortaya çıkarlar, diyor. 1963'e 8 daha koyarsanız, 71 eder. Aşırı bir determinizm.

Erol Toy, Azap Ortakları'nda, onbeşinci yüzyılın Bedrettin Olayını, bütün dinsel öğelerinden soyutlayıp bilgiç bir ekonomik temele oturtuyor. Küçükömer, Türkiye tarihini bütün ekonomik gelişme ve çelişmelerinden arıyıp dinsel bir çerçeveye sokuyor. Toy'da büyük sermaye, James Bond kadar güçlü, antenleri kuvvetli. Küçükömer'de ise sadece saray figüranları. Yanlışlığını bir türlü öğrenemeyen «büyük bürokratların» elinde. İkisi de hem abartıyor, hem de küçültüyor.

Toy'un dünyasında dinsel öğelere yer yok. Küçükömer'in dünyasında ise Selâmet, iktidar adayı. Gerçekte ise Selâmet iktidardan bütün korkusuna rağmen, arada bir iktidara ortak olacak küçük bir parti olarak kalmaya mahkûm. Tabii, bugün ancak kabaca bilinebilen imajını değiştirmezse. Eğer bu imajını değiştirmezse, her zaman için küçük bir parti olarak yaşayabilir.

Şöyle: İlerde, kapitalist gelişmenin yeni doruklara ulaşması halinde, Türkiye'de de özel metal ve ağaç işleyen büyük sanayi olacak. Bir de bunların uydusu, bunlara taşaron olarak çalışıp parça üreten ve küçük ünitelerden oluşan yan sanayi, Japonya örneğinde olduğu gibi. Bu yan sanayiin en belirgin özelliği, iş düzeyinin belirsiz olması. Ekonominin iniş ve çıkışlarında büyük sanayi için bir tampon görev görmesi. Sistem içinde kontrolu olanaksız ekonomik bunalımlarda ilk kaybedenler, bunlar İşler düzelip, ekonomi canlanınca durumlarını düzeltebilenler de bunlar. Sanayideki belirsizlik, hava koşullarına bağlı tarımdaki belirsizlik gibi dine bağlanmayı doğurur.

Küçükömer'in Düzenin Yabancılaşması kitabı. Özgür İnsan Dergisi'nin okuyucuya öğütlediği kitaplar arasında. Aynı çizgideki Kemal Tahir'in Devlet Ana'sıyla birlikte. Özgür İnsan'ın başyazarı, Ecevit. Ama Ecevit, bu çizgiyi çoktan aştı. Bu yılın başından beri Özgür İnsan'daki baş-

Levent Şahverdi Arşivi

yazılarında demokrasiye ve de gelişmeye yönelen en büyük tehlikenin tekelcilerden geldiğini açıkça yazdı. Bu tehlikenin yenilebileceğine inanıyor. Ecevit, kendini aşarak buraya geldi. Şimdi kendini aşma sırası başkalarında.

TİSK, fiyat artışlarına hükümetin seçim ekonomisi uygulamasının neden olduğunu kaydetti.

İşadamları Talû'ya verdikleri muhtırada son günlerde belirgin bir hal alan kredi kısıtlamasının önlenmesini istediler Muhtırada ayrıca fiyatların arttığı bir dönemde tedavül hacminin ısrarla sabit tutulmasının işsizlik ve durgunluk yaratacağı belirtildi. Kaçakçılığın rekabetiyle ithalâtçıların iş yapamaz duruma geldikleri kaydedilerek acil önlem alınması istendi.

* *Başbakan Talû «aşırı önlem ahlâksızlığı ve rüşveti arttırır» dedi.*

* *DPT para ve kredi sorumlusu Güngör Uras yayınladığı raporda piyasada para ve kredi darlığı iddialarının geçersiz olduğunu gösterdi. Ayrıca normalin üzerindeki fiyat artışlarının sermaye birikimini hızlandırdığını belirtti.*

Yüksek Denetleme Kurulunca yayınlanan raporda üretimde özel sektör gelişirken, kamu sektörünün gerilediği ortaya kondu. Kamu kesiminin gerileme nedenleri olarak özkaynak yetersizliği, borç ve alacak birikimleri ile hükümet müdahaleleri gösterildi.

Türkiye'de ayda ortalama 1500 lira net gelire sahip ücretli veya memur yılda 8 bin lira vergi öderken, beyan usulüne göre vergi veren tüccar, sanayici ve nakliyatçı gibi mükellefler yılda ortalama 6 bin lira vergi ödüyor.

Cezayir, Fas, İsrail, İspanya ve Tunus gibi AET üyesi olmayan ülkelere Türkiye'ye tanınandan daha fazla gümrük indirimi sağlandı. Bu gelişme üzerine toplanacak Türkiye-AET ortaklık konseyinde, AET'den Türkiye'ye verdiği tavizlerin arttırılmasının isteneceği açıklandı. Daha sonra imzalanan ticaret anlaşması ile elde edilen tavizlerin sanayileşmeyi engelleyecek, hızlı sanayileşmeyi sağlayacak nitelikte olduğu açıklandı. Ayrıca tarımsal ürün ihracında yeni tavizler elde edildiği belirtildi.

Levent Şahverdi Arşivi

Dağılmış Sermaye

Günün konusu, hırçınlık. Temel endişe, sermayenin hırçınlaşıp hırçınlaşmayacağı. Bunu bir güç sorunu olarak ele almak gerek. Türkiye'nin sermayesi, siyasal sonuçlar elde edebilmek için ekonomik hırçınlıklar yapabilecek güçte mi? Cevap: Hayır.

Nedenleri, sırasıyla ve kısaca, şöyle. Bir kez, Türkiye'deki büyük özel sermaye önemli bir ölçüde krediye dayanıyor. Yerli ve yabancı bankacıların hazırladıkları «Banka Kredi Sisteminin Yeniden Düzenlenmesi» çalışmalarının bulguları ortada. Türkiye'deki özel sermaye, Batı Alman ve Amerikan benzerlerinden çok daha fazla kredi kullanıyor. Düşük kapasite ile çalışma, bilinçli stokiar bunun nedenleri arasında. Bu kadar çok fazla krediye dayanan özel firmalar uzun süre üretimi durduramaz.

İkincisi, Türkiye'de kâr etmek için üretim gerekli. Tabii her ülkede bu böyle. Ama Türkiye'nin durumu biraz farklı. Üretim yapan, üretimini ihraç eden, yüz kuruşluk ihracata karşılık otuz kuruşa kadar çıkan vergi iadesi alıyor. Vergi iadesi vazgeçilecek bir olanak değil. Vazgeçmemek için ise üretimi durdurmamak gerekli.

Üretimi durdurmamak için ise, yatırım yapmalı. Her yerde böyle ama Türkiye'nin yine farklılığı var. Ortalama olarak her yüz kuruşluk yatırımda, yatırım indirimi, gümrük bağışıklığı, taksitleme gibi, otuz dört kuruşa varan bir olanaktan yararlanma söz konusu. Yüz kuruşluk özel yatırımın otuzdört kuruşunun gerçek veya potansiyel vergiyi almama yoluyle kamuca sağlandığını düşünmek mümkün. Bundan yararlanmak için yatırım zorunlu. Yatırımın çeşidi, planla da belirtilmesine rağmen, pek önemli değil.

Dördüncüsü, özel sermayeyi, yönetecek bir kişinin çık-

Levent Şahverdi Arşivi

maması ve bazı konularda kendi anlaşamamaları; Ege'nin ayrı bir havası, Çukurova'nın başka bir özlemi var. Üstelik, sermayenin siyasal bakımdan en etkin olduğu son iki buçuk yıl içinde bazı anlaşmalar da bozuldu. Tekstilcilikte ünlü holdingler, metalciliğe el atar oldu. Çukurova, «büyük» İstanbul bölgesine doğru yatırım seferine çıktı. İstanbul da Çukurova'ya inerek karşılık verdi. Çukurova sermayesine, Çukurova dar gelmeye başladı. Japon sermayesine, Japonya'nın dar gelmesi gibi. Japonya, Batıya; Çukurova Kuzeye. Bir yerde birleşmek durumundalar. İlk işbirliği anlaşmaları yapılmak üzere.

Sürtüşmeleri örneklemede yarar olabilir. Yalnız örneklere, olduklarından daha büyük bir anlam vermemek şartıyle. 12 Mart'ın indirdiği hükümetin Maliye Bakanı Mesut Erez. Kurduğu ilk hükümetin Maliye Bakanı ise Sait Naci Ergin. Erez, bakan oluncaya dek Akbank Grubu ile danışmanlık ilişkisinde. Ergin, bakan oluncaya dek Yapı Kredi'nin yönetim kurulu üyesi.

12 Mart'ın düşürdüğü sanayi bakanı, Çukurova Milletvekili Selâhattin Kılıç. Getirdiği ise eski plancı Çilingiroğlu. Şimdilik, Çilingiroğlu'nun bağımsız olduğunu söylemek mümkün. Belki bu yüzden 11'lerin en tereddütlü bakanı oldu. Bakanlığı boyunca 11'lerle birlikte yaptığı tek hareketi istifasıydı. Bunun dışında her konuda ayrı düştü. Yerine yine Erez geldi. Demirel kabinesinden Erim kabinesine girebilen kimse.

Yalnız Sezar'ın hakkını Sezar'a vermeli. Erez'in bakanlığı sırasında ilişkili olduğu grubun lehine bir eylemi duyulmadı. Duyulanlar, poliüretan, izocam konularında, Ortakpazar'dan taviz sağlanması sorununda diretmiş olduğu. Şimdilik bu diretmelerin, İstanbul'un başını ağrıttığını söylemek yeter. İsteyen, bunlarla Erez'in milletvekili olamayışı arasında bağ kurabilir

Erez gitti. Bayar geldi. Bayar, büyük İstanbul sanayi bölgesinin bir parçası olan Sakarya'dan milletvekili. Bayar gidince kim gelecek? MSP'li bir koalisyonda, sanayi bakanlığına MSP'nin istekli olduğu biliniyor. MSP, «Anadolu» sermayesinden yana olmakla ün yapmış. Yal-

Levent Şahverdi Arşivi

nız, yine bilinen MSP'nin müstakbel sanayi bakanının adı. TPAO eski genel müdürü Korkut Özal'ın MSP içinde, bu koltuğun rakipsiz adayı olduğu bildiriliyor. Özal, milletvekili olmadan önce İstanbul'daki Türkiye'nin en büyük iş adamlarını biraraya getiren işadamları ve sanayiciler derneğinin yüksek maaşlı bir yöneticisiydi. «Müslüman kardeşler» ile büyük sermayenin bir kesimi arasındaki ilişki konusunda, şimdilik bu kadarı yeterli.

Sermayenin dağınıklığı ve gücü uzun bir ekonomik hırçınlığı olanaksız kılıyor Peki, başka tür hırçınlıklar? Örneğin işçi sendikalarının ileri sürülmesi? Burada da cevap için ayrıntıya inmek gerekli. DİSK'in ne tabanı, ne de tavanı böyle bir denemeye yatkın. En güç koşullar altında bile üyelerinin ekonomik haklarını savunmuş, üstelik çekici siyasal tuzaklardan uzak durabilmiş bir örgüt.

Türk-İş'e gelince. Taban ve tavan birbirinden ayrı. Tabanın, temelde, DİSK'in tabanından çok farklı olduğunu düşünmek için bir neden yok. Tavanda ise Genel Başkan, çoktan çıkmış bir yasa için genel grev önerisini ileri sürdü. Genel Sekreter ise, 10 Kasım'da «Sağ» koalisyon düşüncesine karşı çıktı. AP'yi ayırıp, DP'yi hedef alarak. Bir de en sert eleştirilerini MSP'ye, MSP'nin koalisyona girme olasılığına yöneltti. Böylece, Genel Sekretere göre, koalisyona girebilecek iki parti kaldı: CHP ve AP.

Geriye siyasal hırçınlık kalıyor. Seçimden beri, her türlüsü denendi. Neden mi? Sadece bir CHP - AP koalisyonunun koşullarını hazırlamak için. Böylece bir taşla iki kur vurmanın hesabı yapılıyor. Kuşun biri, AP'li bir hükümetle eski düzenin devam ettirilmesi. Diğeri ise CHP'nin bitirilmesi. CHP'nin gelecek seçimlerdeki iktidar şansını ortadan kaldırmak için bulunacak en geçerli formül, Halk Partisi'ni AP ile hükümete koşmak.

Bu zorlamalar karşısında, CHP'ye açık olan almaşıklar neler? Birincisi, muhalefette kalmak. CHP'nin en çok kazançlı, rejimin en çok kayıplı çıkacağı yol, bu. İkincisi, MSP'nin milletvekillerinin yarısına güvenebileceği hesabıyle, bir koalisyon oluşturmak. CHP, MSP ve de rejim için en kazançlı yol. Üçüncüsü, azınlık hükümeti. Bu de-

Levent Şahverdi Arşivi

nemeden ne CHP, ne de rejim bir şey kaybeder. Dördüncüsü ise CHP - AP koalisyonu. Bundan kaybedecek olan CHP. Ama kazanacak olan da rejim değil. Rejimin bir kaç yıl sürecek kadar uzun bir dönemdeki kazancı, demokratik bir partinin güçlü ve umut kırıklığı yaratmayan varlığıyla mümkün. CHP - AP koalisyonuyla bunu sağlamak çok, ama çok zor.

Mark'ın değerinin yüzde 5,5 artması nedeniyle yapılacak ithalâtın daha pahalı hale geleceği açıklandı.
Sermayesi 100-150 milyon arasında değişen bazı firmalar fiyat artışları nedeniyle iflâs etti.
SSK'nın 1,5 milyar lirayı bulan prim alacaklarının işverenlerden tahsil edilmediği belirlendi.
Kontenjan senatörü Ö. Derbil'in DGM yasasının iptali için hazırladığı başvuruyu Tabii Senatörler ve CHP'li parlamenterler imzaladı. Derbil daha sonra Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu.
* *Af önerisinin Meclis'te görüşülmesi AP ve CGP'liler tarafından engellendi.*
Toprak ve Tarım Reformu Tasarısı yasalaştı.
Ecevit dokunulmazlığının kaldırılması için Meclis Başkanlığına başvurdu.
NATO Genel Sekreteri J. Luns ABD'nin Avrupa'dan çekilmesinin Avrupa'yı çökerteceğini belirtti.
Korutürk «5 yıllık planların değişen hükümetlerle birlikte değiştirilmesi büyük sakıncalar taşır» dedi.
Nixon-Brejnev doruk toplantısı yapıldı. 1974 yılında yeni bir görüşme için karar alındı.

7 Temmuz 27 Temmuz

Emisyon hacmi 15 günde 2 milyar lira, mevduat hacminin ise yalnızca 90 milyon lira arttığı belirlendi. Artışın 1 milyar liradan fazlası Hazine ödemelerinin finansmanı için kullanıldı. Tarım ürünlerinin desteklenmesi için emisyon hacmindeki artışın sürmesi ve fiyat artışlarının hızlanması bekleniyor.
Otomotiv sanayiinde ilk grev Tofaş'ta başladı.
Bedelsiz oto ithalâtı kararı yürürlüğe girdi.

Levent Şahverdi Arşivi

Ekonominin Öksüz Çocukları

Konu, kamu girişimleri. Ekonominin öksüz çocukları. Şimdi, yeni bütçe, bütçenin eki olan ekonomik rapor ve yeni yıllık program açıklanacak. Bunlarda, kamu girişimlerinin açıkları sergilenecek. Bundan sonra, görün gürültüyü. Kamu girişimlerinin verimsiz çalıştığı, halkın sırtına yük olduğu tekerlemeleri tekrar tekrar piyasaya sürülecek.

Neden kamu girişimleri açık veriyor? Örneğin, Sümerbank'ın şimdiden hesaplanan finansman açığı neden 2,5 milyar lira? Cevabın bir bölüğü şöyle: «Bir örnek: Sümerbank'ın 16 liraya satışa çıkardığı basma, 60 liradan değer bulup, satılıyor bugün. Devlet fabrikaları 16 liraya çıkarır ve zarar ederken, özel fabrikalar, pamuk ve diğer hammadde pahalanınca 60 liradan değerlendiriyor. Sonra aracı denklemi kuruluyor ve Sümerbank mâmulü de 60 liraya gidiyor.» Tırnak içindeki sözlerin bütünü, ne eksik, ne fazla, iktidardaki AP - CGP azınlık hükümetinin AP'li Sanayi Bakanı Bayar'a ait. Nuri Bayar'ın, gazeteci Cüneyt Arcayürek'e açıklamalarından. Aynı açıklamalarda, ilginç şu değerlendirme de yer almış: «Piyasada bir malın iki fiyatı varsa, bu ikisi arasındaki farktan tüketici, yani halk değil, aracı kazanır.»

Bu açıklamaların, «hafızaları nisyan ile malûl» okuyucuların, AP'nin de «açık yürekli» Bakanları olduğunu düşünmesi mümkün. Ama biraz durup, hatırlamalı. Seçimlerden önce, hammadde fiyatlarında bilinen artışlar olduğunda Sümerbank'ın zam taleplerini «ben Sümerbank'a zam yaptırmam» diye beyanatlar vererek durduran yine AP'li Nuri Bayar değil mi? Öyleyse bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu? Hem sorumlu bir Bakan olarak Sümer-

Levent Şahverdi Arşivi

bank'ın 60 liradan satabileceği ürünlerini 16 liradan, aracıların, spekülatörlerin ve hattâ sanayicilerin kapatmasına göz yumacaksınız; hem de bütün bu süreç tamamlandıktan sonra, bundan aracılar kazançlı çıkar diyeceksiniz. Hem Karabük'ün 280 kuruştan sattığı yassı ve hadde mamullerinin piyasada 510 kuruştan satılmasına göz yumacaksınız, ucuzken ithalâtı önleyeceksiniz; hem kilo da 250 kuruşu spekülâtörlere vereceksiniz, hem de kamu girişimleri verimsiz diye devlet radyoları dahil her şeyi kullanacaksınız. Dünyanın her tarafında satılan yayınları okuduğu, okuttuğu için sanık avına çıkanları gerçekten ilgilendirmesi gereken bir durum.

Kamu girişimleri, oldum olası, bu ekonominin öksüz çocuğu muamelesi gördü. Halkın ödediği vergilerle kurulan bu girişimler değer yarattı. Fakat yarattıkları değerler, izlenen fiyat politikasıyla, özel ellere aktı. Pahalı alıp ucuz satmak zorunda bırakıldı. Dolayısiyle açık verdi. Açıkları ise yine vergiler yoluyla veya işçi, köylü ve dar gelirliler bakımından bir vergiden farkı olmayan enflasyon yoluyla yine yoksul halka ödetildi.

Kamu girişimciliği, kapitalist ekonominin tipik «perhiz ve lahana turşusu» politikasına kurban edildi. Perhizi, vergileriyle bu girişimlerin sahibi olan halk yaptı. Lahana turşusunu ise başkaları yedi.

Ama bu politika, Türkiye ekonomi tarihinde, hiçbir zaman son iki buçuk yıllık dönemde olduğu kadar sorumsuzca ve yoğun bir şekilde uygulanmadı. Bütün fiyatlar artarken kamu girişimleri ürünlerinin fiyatlarını, sadece onların fiyatlarını dondurmanın, ucuzluk yaratmayacağını bilmek için iktisatçı olmak gerekli değil. Bütün fiyatlar artarken, kamu girişimleri ürünlerinin fiyatlarını sabit tutarak ucuzluk sağlamak için, bu ürünlerin fabrika kapısından son kullanıcıya kadar dağıtımını etkin bir biçimde denetleyecek bir örgüt şart. Bu yapılmadıkça, aradaki fiyat farkından halk değil, özel ekonomi yararlanır.

Şimdi gelin, şekere zam yapın. Bundan kim kazançlı çıkar? Elinde şeker stoku bulunanlar. Şimdi gelin, Sümerbank ürünlerine zam yapın. Kazançlı çıkacak olan teks-

Levent Şahverdi Arşivi

til stokçuları. Çimentoya, kâğıda zam yapın. Kârlı çıkacak, kârları artacak olanlar belli. Belli olan, bir de kamu girişimlerinin açıkları. Kamu girişimlerinin açıklarıyle, söz konusu kâr ve kazançlar arasında doğrudan bir ilişki var.

Gecikmiş zam, spekülatörleri kazandırır. Bu doğru. Ama, düğün alayı gibi şatafatlı törenlerle yapılan zamlar yeni spekülatörler yaratır. Şimdi, fiyat kontrol komitesinin eylemleriyle, yapılmakta olan bu. Hergün gazete haberleriyle zam yapılmaz. Zam, hoş bir şey değil. Fakat zorunluluk haline geldiğinde, Petkim'in yaptığı biçimde uygulanır. Sorumlu davranış bunu gerektirir. Çünkü, bir kez zam haberi çıkınca, o ürün kârlı stok listeleri arasına girer. Sonradan gelen zamdan, zammı yapan girişimin elde edebileceği gelir **stokçuların eline geçmiştir bile.**

Sorumluluğun en az ölçüde var olduğu zamanlarda, zamlar böyle yapıldı. İlgili **bakanlar**, öğle **ajansında zammı** kesinlikle yalanlar. Aynı zamanda, en küçük yerdeki mülkî âmire, şifreyle zam bildirilir. En küçük satıcıdaki şeker, sigara ve ne varsa tesbit edilir. Ve ancak bu tesbitler yapıldıktan sonra zam açıklanır. Bakan yalancı çıkar. Fakat asgarî sorumluluk bunu gerektirir'

Zamlar habersiz yapılır, sessiz yapılır. Ecevit **Başbakan** olacak diye Petkim zammını durduran, Demirel'e gün doğunca zammı gündeme alan, Demirel'in şansı dönünce ne yapacağını şaşıran fiyat kontrol komitesi, bunu bilmeli. Bilmiyorlarsa ve içlerinde nezle olanlar varsa, kullandıkları nezle mendilinin fiyatına baksınlar. Son günlerde yapılmış bir değişiklik yok mu? Özel kesim zammı o kadar sessiz yapıyor ki, komitenin bile haberi olmuyor

---

DPT'nin hükümete sunduğu raporda destekleme alım fiyatlarının bir yıl önce ilânı önerildi. Aynı raporda tüm destekleme alımlarının üreticilerin katılımıyla oluşacak bir holding tarafından yönetilmesinin yararlı olacağı belirtildi.

CHP-DGM, Dernekler, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, Sıkıyönetim ve Milli Eğitim Temel Yasalarının iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvuruyor Ayrıca CHP'nin sıkıyönetimsiz seçim kararından vazgeçmeyeceği açıklandı.

Levent Şahverdi Arşivi

Mahallî Seçimler ve AP'ni Kurtarma Operasyonu

14 Ekim seçimleriyle birlikte operasyonlar dizisinin biteceği sanıldı. Bir türü bitti, bir yenisi sahneye kondu. Seçimden beri sahnede olan AP'ni kurtarma operasyonu. Operasyonun bir tek başarı koşulu var. CHP'sini AP ile koalisyona zorlamak. Bütün zorlamalar, CHP'nin koalisyon kurmasını önlemeye çalışılması, «sağ» koalisyon denemelerinin başarısızlığının nedeni hep aynı.

Türlü oyunlarla sürdürülen operasyonun kaderi, mahallî seçimlerin sonucuna geldi dayandı. Böylece mahallî seçimler, ilk kez ulusal iktidarı etkileyecek bir nitelik kazandı. Şimdiye dek ulusal iktidardan etkilenen, mahallî kişilik ve nüfuz ağırlıklarıyla renklenen bu seçimler, 9 Aralık'ta ulusal iktidarın biçimlenmesine yardımcı olacak. Önceki yerel seçimlerden ayrılığı ve önemi burada.

CHP-AP koalisyonunu zorlamanın ekonomik gerekçesini anlamak için dünyadaki sosyal demokrat iktidar denemelerini hatırlamak gerekli. İngiliz İşçi Partisi veya Batı Alman Sosyal Demokrat iktidarı gibi, nesnel olarak bunlar ne zaman iktidar oluyor? Ekonomideki dengesizlikler büyüdüğü, kapitalist ekonominin öncelikli sorunun birikim değil de pazar sorunu olduğu zaman. Birikim sorunu ön plana çıkınca, Muhafazakârlar veya Hıristiyan Demokratlar iktidarda. Ücretleri kısıp, kârları artırarak görevlerini yerine getiriyorlar. Dengesizlikler ortaya çıkınca, pazarı genişletmek gerekince görev sosyal demokratlara. Biraz ücretleri artırıp, ekonomide dengesizlikleri kısa süre için giderici düzenlemelerle bunlar da kendinden bekleneni yapıyor.

Türkiye'de özellikle son iki buçuk yıl içinde birikim

Levent Şahverdi Arşivi

cephesinde önemli adımlar atıldı. Ekonomik politika gerçek ücretleri düşürücü, gerçek kârları artırıcı yönde çalıştı. Dengesizlikler yeni boyutlar kazandı; pazar sorunu öncelik kazandı. Bir sosyal demokrat iktidara gerek var. Ama Türkiye'de yok. Türkiye'de var olan sosyal demokrat olma yolunda ilerleyen bir Halk Partisi. Yalnız bugünkü Halk Partisi, tam anlamıyla sosyal demokrat olmasa bile, özellikle tekelci çevrelere güven vermiyor. Bunun nedeni ise şu: Halk Partisi, Batı'daki sosyal demokrat partilerden farklı olarak tekelci sermayenin örgütsel ve ideolojik baskısı altına alınamamış durumda. Bu yüzden, Halk Partisi'ni iktidara getirirken sermayenin has partisi AP'ni de yanına katmak zorunlu görülüyor.

Halk Partisi ile koalisyon, AP'nin parti çıkarları açısından da gerekli. Son iki buçuk yılın geniş halk kütlelerine kapalı siyasal çalkantılarının bir tek anlamı olmalı. Tekelci sermayenin iktidarın birinci ortağı olma çabası. Bu çabayı geçer akçe sayan AP, bütün gücüyle tekelci sermayenin isteklerinden yana bir tutum aldı. Özünü açığa vurdu. Ama, halk kütlelerine kapatılmış bir siyasal çerçeve içinde geçerli olan bu girişim, 14 Ekim'de gerekli tepkisini gördü. Dolayısiyle AP için tekelci sermayeyle bu denli iç içe görünmenin politik sınırları belli oldu. Halk Partisi ile kurulacak bir koalisyon bu koalisyonun tekelci sermayenin nesnel çıkarlarının elverdiği ölçüde yapabilecekleri, AP'nin tekelci imajında bulanıklıklar yaratabilecek...

Hesaplara göre kazanç hanesi bununla kapanmıyor. CHP - AP koalisyonu yanlı kalemlerin Halk Partisi'nden, liderinden tatlı-sert bir üsluba israrla istedikleri hesabın ne olduğunu açığa vuruyor. Hesap basit. CHP'nin 14 Ekim başarısı da AP'ne hayır demesi de bütünüyle solcuların marifeti. Solcular destekledi, Halk Partisi kazandı. Solcular istedi, Halk Partisi hayır dedi. Hesaba göre, CHP-AP koalisyonunda Halk Partisi vaadlerini ve kendisine bağlanan umutları yerine getiremeyeceği için solcuların desteğinden yoksun kalacak.

CHP-AP koalisyonu yanlıları, adeta tatlı-sert bir üs-

Levent Şahverdi Arşivi

lûp içinde Ecevit'e yalvarıyorlar. Kendi solundan gelen desteği reddetmesi için. Ecevit, bu konuda neler yapabilir. Çünkü bunlar, Halk Partisi'nde değil. Solcuların görüşlerini de açıklamalarına imkân vereceği için demokrasiyi savunmaktan vazgeçebilir mi? Vazgeçerse şimdiye kadar sürdürdüğü çabalar havada kalır. Solcular da hapisten çıkacak diye göstermelik bir afla yetinebilir mi? Yetinirse, solculukla ilgisi olmayan fakat etkinliği belli Barolar Birliği gibi demokrat kuruluşların desteğinden uzak kalır. Solcular da istiyor diye fiyat artışlarını durdurmaktan vaz geçebilir mi? Vaz geçerse, büyük halk kitlelerinin oyları ilk seçimde başka yerlere kaymaya başlar. Ama AP ile yapılacak bir koalisyonla bütün bunlar sağlanabilir. Yavaş yavaş CHP belli ve dar bir oy yüzdesi içinde yalnızlığa mahkûm olur.

İstenen de zaten bu. Bir yandan herşeyi hazır «sağ» hükümeti kurmamanın; diğer yandan her türlü oyunu geçerli sayarak Halk Partisi'ne hükümet kurdurmamanın gerekçesi bu. Bu gerekçenin şimdiye kadar başarısızlıkla karşılaşmamasında, son yılların politik olaylarını etkilemiş bazı sorumluların kişisel sorunlariyle Türkiye'nin sorunlarını karıştırmalarının da rolü oldu.

Mahallî seçimlerin sonuçları, AP'ni kurtarma operasyonunun da sonu olabilir. Bu yüzden, Halk Partisi'nin dışında, Halk Partisi'nin solunda, yürekleri demokrat ve ileri Türkiye tutkusuyla dolu olanlara yeni görevler var. Şu anda Halk Partisi'nin alacağı oylarda somutlaşan demokratik özlemlere yeni güç kazandırmak. Halk Partisi'nin alacağı oyları artırmaya çalışarak. AP'ni kurtarma operasyonunu boşa çıkarmak için.

AP, Korutürk'ün iki yasayı veto etmesini eleştirdi.
4 Bakanın direnmesi yüzünden işçi-memur ayrımı sorunu çözülemiyor.
Türk-İş Genel Başkanı S. Demirsoy, işçi-memur ayrımının çözülmemesi durumunda genel greve gideceklerini tekrarladı.

Levent Şahverdi Arşivi

Almanya'ya Üzüntülerle

Batı Almanya'ya üzüntüler bildirildi. Tehditler esirgenmedi. Biz de Almanya'dan makina almayız, dendi. Fare dağa küsmüş, dağın haberi olmamış. Batı Almanya'nın kararını gözden geçirmesi istendi. Bize de bu yapılır mı? yollu yakınmalar. Sanki Almanya, Türkiye'nin bir eyaleti. Ya da Türkiye Almanya'nın. Bir, Brand Hükümetinin istifası istenmedi.

Fakat tepkilerin en ilginci, İş ve İşçi Bulma Genel Müdüründen geldi. Genel Müdür, Batı Almanya'nın kararını «politik» olarak niteledi. Gazeteler de bu değerlendirmeyi ilginç buldular Herkesin görebileceği biçimde yayınladılar

Şimdi siz, Ankara'daki Alman Elçiliği üyelerinin karşılaştığı zorluğu düşünün. Bu değerlendirmeyi nasıl Almanca'ya çevirecekler? Brandt'a veya yardımcılarına nasıl anlatacaklar? Gerçekten Brandt'ın da, yardımcılarının da anlaması zor. Bir parti lideri, bir hükümet başkanının almış olduğu kararın politik bir nitelik taşımasından daha normal ne olabilir? Politika o kadar kötü mü? Politika o kadar kolay mı?

Brandt'a anlatmak için her halde Almanya'nın Türkiye masası yetkilileri, Türkiye'de politikadan hazetmeyen kesimlerin bulunduğundan söz edecekler Bu nedenle arada bir «partilerüstü» hükümetler kurulduğunu bildirecekler. Bu nedenle Türkiye'de bir eylem veya kararı «politik» olarak nitelemekte söz konusu kararın çürütüldüğüne inanıldığından söz edecekler. Her halde Brandt, anlamakta güçlük çekecek. Tatmin etmek için cevap verecekler. Siz bakmayın bu «Türk usulüne» diyecekler. Partilerüstü diye başlar, bazı partilerin altına düşer, şeklinde açıklamalar yapacaklar.

Levent Şahverdi Arşivi

Batı Almanya'nın kararı politik olmasına politik. Bir kararın, politik olması, mutlaka onun değersiz olduğu anlamına gelmez. Ekonomik eğilimleri, teknik gereksinmeleri gözeten politik kararlar, söz konusu ülke için en değerli kararlardır. Bunların, başka ülkelerin ekonomik çıkarlarına ters düşmesi ayrı bir sorun. Batı Almanya'nın bir karar alırken kendinden önce Türkiye'nin ekonomik çıkarlarını düşünmesi için hiçbir mecburiyeti yok. Böylesi iyimserlik nereden doğuyor?

Bu sayfada Batı Almanya'nın almış olduğu kararın ekonomik ve teknolojik dayanakları var. Dayanakların birincil kaynağı Batı Alman yayınları. Bunları bulmak da pek zor değil. Lisan bilmek yeter. Çalışma Bakanlığında lisan bilen yok mu? Varsa, işçi ithalinin kısıtlanması kararını neden sürpriz olarak değerlendirdiklerini anlamak gerçekten zor.

Batı Almanya'nın sorunu açık. Uluslararası rekabet gücünü ve ekonomik canlılığını sürdürebilmek için, sermayenin organik bileşimini yükseltmek zorunda. Başka deyişle, işçi başına kullanılan sermaye miktarını hızla arttıracak yatırımlar gerekli. Bozuk gelir bölüşümünde, işçilerin ücretlerini arttırmak ürettiği ürünlerin fiyatlarının hızla yükselmesine yol açıyor. Bu nedenle, başlamış olan «mucize»nin, Batı Almanya'nın uluslararası ekonomideki yerinin sürdürülebilmesi için toplam işgücü talebini azaltıcı yatırımlar gerekli.

Batı Almanya için böylesi bir zorunluluk 1970 yılından beri gündemde. 1960'larda yapılan devalüasyonlar Alman ekonomisinin enflasyon ithalini önleyemedi. Fiyatlar arttı. Alman sendika liderleri, birinci savaştan sonra takındıkları uysal ve disiplinli politikadan ayrılmadılar. Ama tabanda, sendika liderlerini de sosyal demokrat iktidarı da tehdit eden patlamalar oldu. Ücretler arttı. Gelir bölüşümü düzelmedi. Fakat Alman ürünlerinin fiyatlarını yükseltecek kadar ücret artışı oldu. Ücret artışının etkisini azaltmak için, işgücü talebini daraltmak zorunlu hale geldi.

Batı Almanya, bir plansız ekonomi. Plansız ekonomide doğrular, deneme ve yanılma ile bulunur. Zahmetli bir

Levent Şahverdi Arşivi

yol. Ayrıca uzun bir yol. Bu yüzden politikanın sonuçlarının hemen kendisini göstereceğini sanmamak gerekli. Almanlar da böyle düşünüyor, olmalı. Bu yüzden başka politikalar da oluşturmaya başladılar.

İkinci tür politika için Japon «Modeli» hatırlanmalı. Japonya'da büyük işletmeler yanında küçük işletmeler var. Bunlar bütünüyle büyük işletmelerin kontrolü altında. Ekonomik bunalım anlarında büyük işletmelere tampon işlevini görürler. İşleri azaltırlar Düşük ücretlerle çalışırlar. Daha doğrusu, bu bireysel küçük işletme sahiplerinin kazancı, düşük ücretlerden yüksek değil.

Batı Almanya endüstrileşirken ortada bir Japon örneği yoktu. Almanlar hesabına büyük şanssızlık. Ama tarih zıtlıklarla dolu. Batı Almanya'ya işçi ihracı, bu yitirilmiş şansı yeniden yarattı. Almanya'nın Japonya'sı yok. Fakat Türkiye, neden Almanya'nın yarı Japonya'sı olmasın? Alman ekonomisini tamamlayıcı, büyük Alman işletmelerinin kontrolünde, onlara servis yapan küçük işletmeler neden Türkiye'de kurulmasın? Batı Almanya ile Türkiye arasında imzalanan anlaşmanın amacı bu.

Bu anlaşma 1972'nin sonunda imzalandı. Anlaşmada, Türkiye'de iş kuracak işçilerin yetiştirilmesi için uygulanacak programın iki ülkenin ihtiyaçlarına göre düzenleneceği açık açık yazıldı. Almanlar, programın kontrolünü elden çıkarmamak için her türlü yolu denediler Başarılı oldular. Batı Almanya'nın almış olduğu son kararı politik olarak niteleyenler, bu düpedüz «politik» anlaşmayı da mı okumadılar? Okusalardı, sürprizle karşılaşmazlardı.

Sıkıyönetim Ankara ve İstanbul'da iki ay uzatıldı. Birleşimde Ecevit'e söz verilmemesi nedeniyle CHP'liler Meclis'i terketti.
Barolar Birliği Başkanı F Erem, Üniversiteler Yasasını protesto için, kürsüsünden istifa etti.

28 Temmuz 3 Ağustos

Ecevit döviz bolluğunun yanlış yerlere kanalize edildiğini belirtti.

Levent Şahverdi Arşivi

İktidarı Almak ve Kurmak

İktidarı almak, tutmak ve kurmak. Herbiri ayrı ayrı düşünülmesi gerekli sorunlar. İktidar alınır, tutulamaz; tutulur, kurulamaz. Hiç alınmayabilir de. Ya da hem alınır, hem tutulur, hem de kurulur Hepsi, ekonomideki üretici güçlerle toplumdaki ilerici güçlerin gelişmişlik ve örgütsel düzeyine bağlı.

Bugün için Amerika'da ilerici bir partinin iktidarı alması oldukça zor. Sermaye, toplumun her kesimine egemen. İşçi örgütleri bile elinde. Ama Amerika'da iktidara gelecek bir ilerici partinin kendi düzenini kurması çok kolay. Çünkü ekonomik yapıya, büyük işletmeler ve bunların tekelleri hâkim. Büyük işletmelerin olduğu bir ekonomide hem işletmeleri, hem de ekonomik yapının bütününü kontrol etmek işten bile değil. Tabiî kontrol etmek ve akılcı bir yönetim getirilmek istenirse.

İktidarı alma ve tutma konusunda Amerika bir örnek ise Yunanistan diğeri. 1960'ların ortasına doğru ne gelişmişlik düzeye, ne de örgütsel yapı ilerici bir iktidara elverişli. Ama Karamanlis'in, Yunan oligarşisiyle büyük sermayesinin çıkarlarını gözeten sağ partisinin de, seçimlere dayanan iktidarının sonu gelmiş durumda. En iyimser bir yorumla popülizme yaklaşan ihtiyar Papandreu'ya iktidar yolu açılıyor. Papandreu seçimle iktidara gelir Ama iktidarı tutamaz. Önce daha radikal olma zorunluluğunu gören genç Papandreu ile yaşlı Papandreu birbirine düşürülür. Sonra Papandreuların merkezci Merkez Birliği Partisi bölünür. Sağ, tekrar iktidarda. İktidarlarını sürdürebilecekler mi? 1967 baharında bütün gözlemciler, yapılacak seçimlerin Papandreuları iktidara getireceğinden emin. Öyleyse seçime ne gerek var?

Levent Şahverdi Arşivi

1970'in sonunda Türkiye'de bir seçim yapılmış olsaydı sonuç ne olurdu? Sermayenin partisi AP, iktidarda kalır mıydı? Şu anda 1970 sonu için ileri sürülebilecek düşüncelerin doğruluğunu da, yanlışlığını da göstermek olanağı yok. Ama son iki seçimin ortaya koyduğu bazı gerçekler inkâr edilemez. Bir kez, 1970 başındaki AP içindeki bölünmenin hiç de «kişisel» olmadığı ortaya çıktı. DP'nin ilk seçimde aldığı oylar, bölünmenin ekonomik ve toplumsal nedenleri olduğunu ortaya koydu. AP, tekelci sermaye ile orta sermaye arasında ikiye ayrıldı. Sermayenin partisi, biri büyük; diğeri küçük olmak üzere iki oldu.

Arınan ve ilerici nitelikler kazanan Halk Partisi ise, birbirini aşan iki seçim başarısı kazandı. Şimdi Türkiye'nin birinci partisi, halkçılığını geçerli temellere oturtma yolundaki Halk Partisi. Büyük sermayenin partisi ikinci plana düşmüş durumda.

Artık Türkiye'de büyük sermayenin seçime dayalı iktidarının sonunun gelmiş olduğu apaçık. Buna rağmen, halkçı CHP'ye iktidar verilmek istenmedi. Demokrasinin özü de sözü de, Halk Partisi'nin iktidar olmasını kolaylaştırmayı gerektirirken bu yola gidilmedi. Demokrasinin sözüne uygun olarak girişilen ilk denemenin başarısızlığı ile yetinildi.

Son iki ayın gelişmeleri, demokrasinin özünü ve sözünü yeteri ölçüde sindirememiş olanların, AP'nin sınırlarını aşmış olduğunu ortaya çıkardı. Demokrasinin biçimsel gereklerini yerine getirmenin şart; fakat, yeterli olmadığını gösterdi. Hele, mekanik iktisatçı ve istatistikçilerin hiç bir değerlendirmeye ihtiyaç duymaksızın kullandıkları yüzde hesaplarının, demokratik süreç içine de sokulması büyük bir şanssızlık oldu. Yerel seçimlerde Halk Partisi'nin yüzde cinsinden başarısını artırması üzerine bu tür hesapların geri plana atılması bir bakıma umut verici, bir bakıma da kırıcı.

Bir toplumun hayatında yüzdelerden çok, yüzdelerdeki değişme yön ve eğilimi önemli. Toplumun ne istediği, nereye yöneldiğinin en geçerli göstergeleri. Mustafa Kemal ile İsmet Paşa'nın güçlerinin önemli kaynaklarından

Levent Şahverdi Arşivi

biri, eğilimleri görebilmeleri. Atatürk, Çankaya'dan, toplum içindeki, ekonomideki eğilimleri görebildiği için Serbest Fırka denemesini ortaya attı. Bunları, belli bir yöne kanalize etmek üzere, Serbest Fırka'nın İzmir'de gördüğü ilgi, Atatürk'ün gözlemlerinin ne kadar keskin olduğunu belgeledi. Serbest Fırka kapatıldı.

İsmet Paşa da sermayenin o zamanki bölümlerini sezdi. Sermayenin bir partiye sığmadığını anladı. Demokrat Parti'nin kuruluşunu kolaylaştırdı. Kütlelerin sıkıntılarını yeni örgütlerde toplanması olanağını yarattı.

Çok mu güçlüydüler? Hiç de değil. Atatürk, çok istediğinden hiç kuşku duyulmaması gereken toprak reformunu yapamadı. Lozan'da kapıları kapatmaya çalıştığı, sonra artıklarını kovmak için mücadele verdiği yabancı sermayeye kapıları yine İsmet Paşa açtı. Gelişen ve büyüyen iç sermaye dışarıya açılmak isteyince.

Şimdi sermayenin büyük çoğunluğu, çengel atamadığı Halk Partisi'ne iktidarı vermek istemiyor. Demokratik özün yeterli ölçüde sindirilmemiş olmasının CHP'nin iktidarı almasını güçleştirdiği açık. Yeni bir seçimin, yüzdeleri değiştirerek bir engeli daha ortadan kaldırması mümkün. Ama yeni engellerle karşılaşılmayacağı belli değil. Bu nedenle, seçimlerle birlikte demokratik etkinliği yaygınlaştırma zorunluluğu var. Tabii iktidara gelmek için. İktidarı tutma ve kurmanın sorunları ise ayrı.

Ticaret Bakanı A. Türkel, ihracatın 1973 yılı sonunda 1 milyar dolara ulaşacağını açıkladı.

Pamuklu ürünlerdeki fiyat artışı yüzde 15'e ulaştı.

Otomotiv sektöründe işveren lokavt uygulamaya başladı. Tofaş, Renault, SKT, Mako, Coşkunöz, Karsan, Arçelik, Gentaş'ta lokavt uygulamaya kondu. Bunun üzerine Tofaş önünde toplanan 6000 işçi kararı protesto etti.

* *Ecevit, iktidara gelmeleri halinde üniversite giriş sınavını kaldıracaklarını açıkladı.*

4 Ağustos 10 Ağustos

* *Ecevit, lokavt hakkının dünyanın hiçbir ülkesinde Türkiye'de olduğu kadar kötüye kullanılmadığını belirtti.*

Levent Şahverdi Arşivi

Bursa'daki grev ve lokavt uygulamaları büyük yankı uyandırdı. Bursa'da lokavtı protesto mitingine 20 bini aşkın işçi katıldı.

* *Türk-İş Genel Sekreteri H. Tunç, lokavtların sürmesi halinde genel greve gideceklerini belirtti. Tunç, Başbakan Talû ile yaptığı görüşmeden sonra da, hükümetin işverene sempati duyduğunu açıkladı.*

Ülke düzeyinde 30 bin işçi ile işveren arasında uyuşmazlık olduğu belirtildi. Bunların arasında TPAO, Erdemir gibi büyük kamu işyerleri de var

DPT hazırladığı bir raporda 1974 yılını kritik yıl ilân etti ve istikrar programı önerdi.

Oto lâstiği ithalâtını arttırmak için gümrük vergisi oranı yüzde 1'e indirildi.

11 Ağustos 17 Ağustos

Otomotiv alanındaki grev ve lokavtlar sürüyor TMGT Genel Başkanı E. Ünsal arabuluculuk önerdi. Petrol-İş Sendikası, tüm sendikalara 24 saatlik genel grev önerdi.

* *İstanbul Sanayi Odası Başkanı E. Soysal, Bursa'daki grev ve lokavtta, tarafların gerçekleri yansıtmadıklarını açıkladı.*
* *Seka'da toplu sözleşme görüşmelerinde anlaşma olmadı.*
* *Haziran ve Temmuz aylarında hububat ve ürünleri fiyatlarında yüzde 25 artış kaydedildiği belirlendi. Bayındırlık Bakanı N Ok'un DPT'nin Polatlı'da kurulmasına karar verdiği takım tezgâhları sanayiinin Çankırı'ya nakli için baskı yaptığı açıklandı.*
* *Demir fiyatının tonuna 450-900 lira zam yapıldı.*
* *Seyitömer linyit santralının zamanında bitirilmemesi 400 milyon kwh enerji açığına neden oldu.*

17 Ağustos 24 Ağustos

* *Bakanlar Kurulu, işçi-memur ayrımı sorununu karara bağladı. Bir hizmet akdi ile ücretli çalışanlarla, yapmış olduğu işte bedenî çabası, fikrî çabasına ağır basanların işçi sayılacakları açıklandı.*

ABD ve Kanada dışındaki ülkelere dolar karşılığı ihracat yasaklandı. Diğer ülkelere yapılacak ihracatta, dolar dışında, parası Merkez Bankasınca döviz olarak alınıp satılan ülkelerin paraları geçerli olacak. Alınan kararlarla ithalâtçı ve satıcıların tekelleşme eğilimlerinin engelleneceği belirtildi.

Levent Şahverdi Arşivi

* *DPT, fuel-oil santrallarına karşı çıktı. 11 santralın gecikmesinin 1.5 milyar lira zarara yolaçtığı açıklandı.*
* *İstanbul Ticaret Odası Başkanı B. Osmanağaoğlu, fiyat artışlarının memleketin başına kısa zamanda çeşitli gaileler açacağını belirtti.*
Türk-İş'i suçlayan 5 bağımsız sendika dayanışma konseyi kurdu.
* *Başbakan Yardımcısı K. Satır Bursa'daki grev ve lokavt için arabuluculuk yapacağını açıkladı.*

25 Ağustos 31 Ağustos

* *Otomotiv sanayiinde grev ve lokavt uygulamadan kaldırıldı.*
* *ABD'li Prof. C. Shoup, Türkiye'de büyük ölçüde vergi kaçırıldığına işaret ederek, memur maaşlarından insafsızca vergi kesildiğini belirtti.*
İthal malları fiyat kontrolü yönetmeliği yürürlükten kaldırıldı. İhracatta kur garantisi sisteminin getirileceği belirtildi.
* *Anayasa Mahkemesi, istimlâkte peşin ödeme maddesini iptal etti.*
* *2 Japon otomotiv sanayiinin Türkiye'de fabrika kuracağı açıklandı.*
15 bin Topraksu işçisinin greve gideceği açıklandı.

1 Eylül 14 Eylül

* *Tüccar ve Sanayiciler Derneği, hükümetin pahalılığa karşı önlem olarak halkı bazı maddeleri boykota çağırmasını istedi.*
* *İthalâtta ön kontrol mekanizmasına son verilmesi nedeniyle vergi kaçakçılığının artacağı ve dövizlerin gereksiz yere harcanacağı belirtildi.*
* *Konsorsiyum Başkanı Giel, bazı ülkelerin Türk ekonomisinin kendi kanatlarıyla uçabilecek hale geldiğine inandıklarını ve Türkiye'ye verilmesi düşünülen kredilerin bir kısmının Kuzey Afrika ülkelerine verilmesini istediklerini, açıkladı. Konsorsiyumun bu yöndeki önerisini Türkiye reddetti.*
DSİ. işi gününden önce bitiren müteahhite para mükâfatı vereceğini açıkladı.
* *AET'nin 77 ülkeye tanıdığı tercihten Türkiye'nin ancak 1974 yılında yararlanacağı açıklandı.*
* *Sanayi Odaları yaptığı açıklamada, fiyat artışlarını engellemek için alınan önlemlerin çözüm getirmeyeceği belirtildi.*

Levent Şahverdi Arşivi

Avrupa Yatırım Bankası verdiği kredinin faizini arttırdı.
Erdemir'de grev başlayacak. Grev oylamasına katılan işçilerin çok büyük bir bölümü, greve «evet» dedi.
Şili'de faşist darbe yapıldı. Allende öldürüldü.
DİSK 14 Ekim'de yapılacak seçimlerde CHP'nin desteklenmesi doğrultusunda karar aldı.

15 Eylül — 12 Ekim

* *Türkiye'nin aldığı 185.6 milyon dolarla Dünya Bankası'ndan en fazla kredi alan ülkeler arasında en ön sıralarda yer aldığı açıklandı.*
OECD raporuna göre Türkiye'de enflasyon oranı yüzde 11.3'e ulaştı.
Buğday ve un fiyatlarının artması sonucunda ekmeğe zam yapılmasının kaçınılmaz olduğu belirtildi.
Sümerbank çeşitli ürünlere yüzde 100-150 arasında zam yaptı. İnşaat malzemesi fiyatlarının son 2 ayda yüzde 20-50 arasında arttığı belirtildi.
DPT raporuna göre 1972 yılında programa göre en yüksek uygulama yüzde 82 ile teşvik tedbirlerinde gerçekleşti.
Avrupa ülkelerinin şap hastalığı bahanesiyle, Türk ihraç mallarına limanlarını kapamasına Türkiye'nin misilleme olarak ticarî ilişkilerini keseceği belirtildi.
Seçim kampanyası yoğun olarak sürdürülüyor Sıkıyönetim uygulandığı son illerden de kaldırıldı.

Ecevit, seçim kampanyasını pahalılık ve işsizliğin ortadan kaldırılması, af çıkarılması gibi konular üzerinde durarak sürdürdü. Ayrıca işçi ve köylülerin özlemlerinin yalnızca CHP iktidarında gerçekleşebileceğini ve sömürünün tümüyle ortadan kaldırılacağını belirtti.
Ecevit, 12 Mart rejimi uygulamalarına karşı çıkarak, Anayasa değişikliklerinin gereksiz olduğunu ve Türkiye'nin sıkıyönetimsiz yönetilebilecek bir ülke olduğunu ve sıkıyönetime başvurmanın gereksiz olduğunu vurguladı. Türkiye'nin demokrasiden vazgeçmesine ABD'nin karşı çıkmayacağını savunan Ecevit, tüm sol güçleri seçimlerde CHP'de birleşmeye çağırdı.
Demirel'in seçim propagandası, temel olarak darbelerin demokrasiye zarar verdiği, Anayasa değişikliklerinin zorunluluğu görüşlerine dayandı. Af çıkarmanın gereksiz ve zarar-

Levent Şahverdi Arşivi

lı olduğunu belirten Demirel, 12 Mart uygulamalarının seçim şansını azaltıcı uygulamalarına sahip çıkmazken, seçim şansını arttıracağını inandığı uygulamaları savundu. Örneğin Anayasa değişiklikleri uygulamalarına sahip çıkarken, haşhaş yasağı uygulamasını şiddetle eleştirdi.

13 Ekim 26 Ekim

Seçimlerde CHP 185, AP 148, MSP 49, DP 45, CGP 13, MHP 3, TBP 1 milletvekili çıkardı.

Seçimlerden sonra CHP'nin hükümeti MSP ile kuracağı yolunda gelişmeler başladı. Erbakan, CHP ile hükümet kurmaya prensipte hazır olduklarını, Ecevit de kurulacak koalisyon için önyargısı olmadığını açıkladı. Demirel ise, milletin kendilerine muhalefet görevi verdiğini belirtti. Ve AP hiçbir hükümete katılmama kararı aldı. Talû hükümeti istifa etti.

Seçimden sonra hükümete girmesi beklenen CHP, af tasarısı ile Toprak ve Tarım Reformunun uygulanmasını engelleyecek bir tasarı hazırladığını açıkladı. Ecevit, AET ile olan ilişkilerin gözden geçirileceğini belirtti.

12 Mart'tan sonra gerçek ücretlerde düşme olduğu belirtildi.

* *Ortadoğu'da savaş çıktı. Arap ülkeleri İsrail karşısında savaşın başında elde ettikleri üstünlüğü yitirdiler ve İsrail savaşı kazandı.*

27 Ekim 9 Kasım

Ecevit, hükümeti kurmakla görevlendirildi ve ilk olarak Erbakan'la görüştü. MSP, Ecevit-Erbakan görüşmesinden sonra AP'ye bir mektup yazarak, AP'nin muhalefette kalma kararını değiştirmesini istedi. AP, MSP'nin isteğini reddetti. Bu gelişme üzerine Ecevit'in önerisine MSP önce, «evet» dedi. Ertesi gün ise CHP-MSP koalisyonunun kurulmasının olanaksız olduğunu açıkladı. MSP'nin olumsuz tutumu üzerine Ecevit hükümet kurma görevini iade etti.

Seçimlerden sonra, ertelenmiş durumdaki zamlar yürürlüğe konmaya başlandı. İlk olarak plâstik hammaddesine yüzde 86-90 oranında zam yapıldı. Fiyat Kontrol Komitesi Petkim ürünlerine zam yapılmasını onayladı.

Petrol konusunda görülen darlık Sovyetler Birliği'nden yapılan ithalât ile hafifledi. Petrol sıkıntısına karşı önlem ola-

Levent Şahverdi Arşivi

rak, ulusal rafinerilerin Petrol Ofisi dışındaki kuruluşlara işlenmiş ürün vermesi yasaklandı. Dünya fiyatlarının yükselmesi sonucunda, Irak ve Libya'nın yüksek fiyat talepleri benimsendi. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı K. Demir petrol ürünlerine zam yapılacağını açıkladı.

* *Türkiye'de verginin yüzde 66'sını ücretli ve maaşlıların ödediği açıklandı. 1970 yılında beyannameli vergi yükümlülerinin vergi hasılatı yüzde 10 artarken, memur ve işçiler yüzde 44 oranında fazla vergi ödedi.*

DPT yayınladığı bir raporda Türkiye'nin AET'ye girişinin temel nedeninin siyasal olduğunu belirtti.

* *Eylül ayında Merkez Bankası kredilerinin yüzde 11 yükseldiği belirtildi.*

9 Kasım 30 Kasım

1972 yılında işçi verimliliğinin yüzde 7 artmasına karşılık işçilerin reel ücretleri yüzde 1,5 oranında düştü.

DPT'nin yayınladığı Tütün Raporunda, yabancı şirketlerin, tütünü maliyetinin altında fiyatla ihraç etmelerinin devleti 375 milyon lira zarara soktuğu açıklandı. Ayrıca yabancı tütün şirketlerinin 59 yılda 4,5 milyar lira vergi kaçırdıkları belirlendi.

Federal Almanya'nın yabancı işçi kabulünü durdurmasının Türkiye için büyük sorunlar yaratacağı belirtildi. Bu konuda görüşlerini açıklayan Türk-İş Genel Sekreteri H. Tunç, işçi ithalinin durdurulması için «çok tehlikelidir» dedi.

* *TPAO, Irak'ta petrol aramak için Irak'a öneride bulundu.*

Hükümet kurma görevi, Ecevit'ten sonra Demirel'e verildi. Demirel'in temas ettiği liderlerden Ecevit ve Bozbeyli, Demirel'in önerilerini reddettiler Demirel'li koalisyona girmeyeceğini açıklayan DP'den sonra, Demirel'in, kendi başkanlığındaki AP, CHP, MSP koalisyonunu CHP reddetti.

* *Bu gelişmeler üzerine Demirel de hükümeti kurma görevini iade etti.*

* *Ecevit, CHP yetkili kurullarından azınlık hükümeti kurmak için yetki aldı ve ilk olarak Erbakan'la görüştü. Daha sonra yapılan açıklamada CHP'nin azınlık hükümeti kurmadan yana olduğu, bu gerçekleşmezse erken seçim istediği belirtildi.*

Levent Şahverdi Arşivi

1 Aralık 7 Aralık

80 milyarlık bütçede görünen açık miktarının 5,5 milyar lira olduğu açıklandı. Bütçe üzerine görüşlerini açıklayan Türkiye Odalar Birliği Genel Sekreteri O. Dizdaroğlu, 1974 yılı bütçesinin istikrar sağlayamayacağını belirtti.

Çay ihracında kilo başına 25 lira zarar edildiği belirlendi.

* *Kritik bir döneme girildiğini belirten DPT, Türkiye ekonomisinin Batı ekonomilerinden etkilenmesinin en aza indirilmesi için önem alınmasını istedi.*
* *Erbakan, partisinin gelecek hafta kurulacağını öne sürdüğü koalisyonda mutlaka yer alacağını açıkladı.*

Ecevit, partisiz başbakan formülünü CHP'nin benimsemediğini açıkladı.

Cumhurbaşkanı F Korutürk, CHP-AP koalisyonu kurulmasını istedi.

8 Aralık 14 Aralık

* *OECD yayınladığı bir raporda AP hükümetleri döneminde uygulanan kalkınma ve fiyat politikasını şiddetle eleştirdi. Raporda Türkiye'deki enflasyonun ekonomide bir yavaşlama sağlanmaksızın çözülemeyecek bir duruma geldiği belirtildi. Enflasyonun temel nedeni olarak da, özel sektörün ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli genişleyen kredi hacmi ve buna dayanarak yapılan emisyon hacminin büyümesi gösterildi.*

İstanbul Sanayi Odası Başkanlığından ayrılan E. Soysal, CHP'nin çoğunluğun yüzünü güldüreceğine, Türkiye'yi toplumsal patlamalardan koruyacağına inandığını açıkladı.

* *«Ulusal Fiyat ve Ücret Daimi İhtisas Komisyonu» raporunda ücret ve maaşların fiyat artışlarını besleyen bir kaynak olmadığı belirtildi.*

Yerel Seçimler yapıldı. CHP 33, AP 19 ilde belediye başkanlıklarını kazandılar

* *Seçim sonuçlarını değerlendiren Ecevit, yerel seçim sonuçlarının, genel seçimlerden sonra ortaya çıkan sorunları çözecek nitelikte olduğunu belirtti.*

Ecevit'in telefon faturalarının MİT tarafından ödendiği ve telefonun MİT tarafından dinlenildiği saptandı.

15 Aralık 21 Aralık

* *Eczacıbaşı Holding'e bağlı kuruluşlar, halka açılma kararı aldılar*

Levent Şahverdi Arşivi

Motor sanayiinin kuruluşu Plan'a aykırı olarak yabancı sermayeye açıldı.

F Almanya'da toplu işçi çıkarma istekleri yılbaşına kadar donduruldu.

* *Yerel seçimlerden sonra hükümeti kurma görevi yeniden N. Talû'ya verildi. Talû, Korutürk'ün isteğine uygun olarak partilere Millî Koalisyon ve erken seçim önerisini götürdü. Ecevit, CHP'nin hükümete katılmak için fazla titiz davranmayacağını açıkladı. MSP, Talû'nun önerisine karşı çıkarak, AP, MSP, CGP koalisyonu önerdi. CHP erken seçim koşulu ile Millî Koalisyona katılacağını açıkladı. AP de Millî Koalisyona katılabileceğini belirtti. DP Millî Koalisyona katılmacağını açıkladı. Son olarak CGP de Koalisyona katılacağını açıkladı. Seçim tarihini liderlerin kararlaştıracakları belirtildi.*

22 Aralık 11 Ocak

Teşvik belgesinin yüzde 60'ı en gelişmiş 7 il'e, yüzde 1'i ise en geri 8 il'e verildi.

* *1973 yılında dış borçlarda 355 milyon dolarlık artış olduğu ve toplam dış borç miktarının 2 milyar 577 milyon dolara yükseldiği açıklandı.*

* *Çeşitli büyük holdinglere bağlı şirketlerin halka açılacaklarını belirtmelerinden sonra, «halka açılma» konusu yaygın olarak tartışılmaya başlandı. Vehbi Koç, Koç Holding'e bağlı şirketlerinde halka açılacağını açıkladı. Türk-İş Genel Sekreteri H. Tunç, halka açık şirketlerin amacının ucuz kredi sağlamak olduğunu belirtti. CHP'li üç milletvekili halka açılmanın kuşku yarattığını açıkladı. CHP ise, halk tasarruflarının öncelikle halk sektöründe değerlendirileceğini belirtti.*

Çeşitli işveren sözcüleri de, halka açılma konusunda görüşlerini belirttiler. S. Sabancı, «tarif ettiğimiz mânâda halka açık şirketlerle halk sektörü arasında yakınlaşma var,» dedi. Koç Holding koordinatörü C. Kraç, «kişisel olarak CHP'nin halk sektörünün, halka açık şirketlerle bütünleşeceğine inanıyorum,» dedi.

* *İstanbul Sanayi Odası başkanlığından istifa eden E. Soysal ise, aile şirketlerinin halka açılması ile halk sektörünün arasında bir ilişki olmadığını açıkladı.*

Levent Şahverdi Arşivi

İKİNCİ BÖLÜM

1974 : YAŞANAN GÜNLERİN BİLİNCİ

Halka Açılan Güçlükler

Yıl, 1962. İsmet Paşa, Başbakan. Koalisyonun başı. İki yanında 1960 öncesinin kandırıcı şöhretleri. Ekrem Alican, tutuculuk oynuyor. Oyun için karşıt gerek. Turhan Feyzioğlu da ilerici rolünde. Her ikisi başbakan yardımcısı, İlk plan tartışılıyor. Paşa, ilerici ve tutucu tartışmaları arasında koalisyonunu korumak için taviz üzerine taviz veriyor. Demokrat Parti döneminin umut kaynağı, kendisine bağlanan umutların eridiğini görür. Yüzlerden okur. Ve kimse sormadan açıklar: «Mustafa Kemal, güçlüklerin üzerine yürürdü. Ben ise güçlükleri kuşatarak eritmeyi tercih ederim.»

Doğru bir değerlendirme mi? Gerçekten Mustafa Kemal ile İsmet Paşa arasında, Paşa'nın görmek istediği kadar bir ayrılık var mıydı? Önemli bir soru. Ama şimdilik daha çok tarihçilerin sorunu. Günlerini yaşayanların sorunu ise gözlem yapmak. Gözlem ise açık. Bugün ne üstüne yürüyerek, ne de kuşatarak güçlükleri yenme girişimi var. Sorumlulukla ve ısrarla yapılan güçlükleri artırmak. Üstelik güçlüklerin artık her yandan halka açıldığı bir zamanda.

Bugün artık güçlükler halka açılıyor. Neden? Cevap için geçmişe bakmak gerekli. Geçmiş deyince Orta Asya'ya gitmek gerekli değil. 1965 yeterli bir sınır. 1965'ten

Levent Şahverdi Arşivi

beri Türkiye, devamlı patlamalar dönemi yaşadı. Patlama baskı altında alınan güçlüklerden doğar.

1965 yılında sosyalist parti patlaması oldu. Sosyalistler ölçeği küçük fakat etkinliği büyük bir boyutla Meclis'e girdi. Bunu öğrenci uyanmasıyla başlayan gençlik patlaması izledi. Sonra Halk Partisi'nin kendi içinde Patlaması. Ortanın solu hareketinin kendi sınırlarını aşma deneyimi. Arkasından Adalet Partisi'nin bölünmesi. Daha sonra da, 1970 yazında işçilerin patlaması.

Bütün bunlardan sonra 12 Mart geldi. 12 Mart, bütün bunları bir kenara itti. Yerine suyun öbür yüzünden iki patlama getirip koymak istedi: «Sanayi patlaması» ve «ihracat patlaması». Bu iki patlamanın gürültüsünden diğerlerinin sesinin işitilmeyeceği sanıldı. Planlar, kaynaklar bu yöne çevrildi. Ama beklenen olmadı. Sanayi ve ihracat patlamaları, gerekli dersi aldı. Ardarda iki «demokratik» patlama ile gerekli cevap verildi. Biri 14 Ekim'de, diğeri 9 Aralık'ta.

Demokratik patlamaların sesi Anadolu'nun her köşesinde duyuldu. Çetin Altan'ın moda ettiği deyimle İstanbul dükalığının surlarının içinde de. Hisse senetlerini halka satma girişimlerinin bir nedeni bu.

Neden halka hisse senedi satımı kampanyası başladı? Aslında bu girişim, kampanyanın göstermek istediği boyuttan çok uzak. Ama yine de bir girişim, bir kımıldama söz konusu. Üstelik, büyük işletmelerin halka hisse senedi satmak için devletten istedikleri akçalı ayrıcalıkların gerçekleşmediği bir zamanda. Gerçi bu ayrıcalıklar teşvik tasarısına alınmış durumda. Büyük işletmelerin, istedikleri malî imtiyazları ilerde elde edeceklerini düşünmüş olmaları mümkün. Fakat büyük işletmelerin, özellikle devletten alacaklı olmayı sevmedikleri hatırlanmalı. Devlete borçlu olurlar. Alacaklı olma işlerine gelmez.

Öyleyse neden? Nedenin biri siyasal. Büyük işletmeler, siyasal ortamın içinde. Değiştiremedikleri durumlarda ayak uydurur görünmek, büyük işletmeciliğin ilk koşulu. Amerika'da da, başka yerlerde de halka ilişkiler son derece önemli. Türkiye'de bastırılmasının zor olduğu or-

Levent Şahverdi Arşivi

taya çıkan bir eğilim var. Demokratikleşmeyi şu anda görmemek olanaksız. Şu anda kabul etmemek mümkün değil. Mümkün görenler ders alsın.

Yalnız kârın ilke olduğu hiçbir yerde sadece gene politika gerektirdiği için bir yol izlenmez. Genel politikanın istekleri, ekonomik çıkarlara da uygun düşmeli. Halka hisse senedi satımında bu uygunluk bütünüyle mevcut. Halka hisse senedi satmak, halka güçlükleri açmak demek. Halkı güçlüklere ortak etmek demek. Satış güçlüklerine, finansman güçlüklerine.

Melen Hükümeti zamanında taksitli satışlar finansman örgütünün tasarısı hazırlandı. Büyük işletmeler bunu çıkarmak için Ankara'ya seferber oldu. Otomobil, dayanıklı tüketim araçları satımını artırmak, kolaylaştırmak için zorunlu görüldü. Üretim artıyor; tüketim toplumu için halkı borçlandırmak gerekli. Taksitli satışların finansmanında yine bankaları dışarda bırakan bir tasarı hazırlandı. Çıkamadan Talû geldi. Merkez Bankası eski Başkanlarından Talû. Ve tasarı yürürlüğe konmadı.

Sermaye piyasası tasarısı çıkmadı, taksitli satışlar finansman örgütü kurulamadı ama satış ve finansman sorunu da ortadan kalkmadı. Güçlük var. Güçlüğü halka açmak zorunlu. Bunun için daha çok pazarlama çalışmaları yapacak olan, hiçbir şirketin kontroluna sahip olmayan sadece çeşitli özel işletmelerin hisse senetlerini portföyünde tutan şirketler olacak. Tasarrufu olan da bunlardan hisse senedi alarak güçlüklerin yenilmesine ortak olacak. Halka açılma girişiminin özü, bu.

Yüz milyonluk bir hisse senedi portföyü, 300 milyon sayılıp halka satılırsa ne olacak? 200 milyonluk değer artışının vergisi verilecek mi? Maliyecilerin sorunu. Halk, aldığı hisse senetlerine ödediği fiyatın piyasa değerinin üstünde veya altında olduğunu nasıl bilecek? Halkın sorunu. Bu sorunlara kim sahip çıkacak? Talû'nun başkanlığındaki hükümet mi? Gerçekten bugün ne güçlüklerin üstüne yürüyen ne de kuşatanlar var. Sadece gözlerini kapatanlar.

Levent Şahverdi Arşivi

Beyin Miti

Bu oyun daha önce de sahnelendi. 27 Mayıs'ın ilk sonbaharında Planlama Teşkilâtının kurulmasıyle birlikte. Teşkilâtın kuruluş hazırlıklarını Siyasal Bilgiler öğretim üyeleri Sadun Aren, Nejat Bengül ve yardımcıları yaptı. Öğretim üyeleri, Teşkilâtın yöneticileri olacaktı. Olamadılar. Birine zamanın MİT'i izin vermedi, diğerine de sağlığı. Görev yardımcılarına düştü. Siyasal Bilgilerin genç asistanlarına. O zamana dek, yakın çevrelerinin dışında tanınmamış olan bir ekip iş başına geldi.

Düzen ve düzenin sözcüleri bu ekibi aldı, kısa zamanda göklere çıkardı. Beyin takımı oldular. Hârika çocuklar diye isim verildi. Bugünlerde kendisi de beyin rütbesiyle taltif edilen Orhan Birgit'in dergisinde, hârika çocukların, yaptıkları müzakerelerde yabancı misyonları ağlattıkları yazıldı. Ölçüyü ya da ölçüsüzlüğü bu düzeye çıkaranlar oldu. Böylece Türkiye'de iki yıllık bir umut ve uyutma süresi geçti. Düzendeki güç dengesine dokunmadan, tılsımlı formüllere sahip olanların aracılığıyla düzenin değiştirilebileceği düşüncesi yayıldı. Buna, plancıların kendileri de inanmadı. Ama bir noktaya kadar. 1962 yılında istifalarıyla bu oyuna son verdiler. Yabancı misyonlarda görev almak için dağıldılar.

12 Mart'ın alacakaranlığında tekrar toplanmak üzere. Beyin takımı olarak döndüler Kimi bakan oldu, kimi de yardımcısı. Beraber getirdikleri, bütün canlılığıyla belleklerde. Artık yabancı misyonların ağladıkları yazılmadı. Ağlayanlar, güçlü bir propaganda kampanyasıyla umutları beyin takımına bağlananlar oldu.

Şimdi aynı oyun bir kez daha sahnede. Bu kez Halk Partisi'nde. Şu, modern Türkiye'de hiçbir örgütün destek-

Levent Şahverdi Arşivi

fenmediği kadar geniş bir destek gören partide. Desteklerin bir bölümü geçici, bir bölümü bekleyişlere bağlı da olsa Halk Partisi'nin gördüğü kütle ve aydın desteği hiçbir partiye nasip olmadı. Menderes'in partisi de dahil. Düzen ve düzen sözcüleri, sanki pek ihtiyacı varmış gibi, bu parti için bir beyin takımı icat etti. Büyük propagandalarla. Ne için?

Beyin yemesini sevdiğinden. Türkiye'nin, Türkiye'ye en çok «özgü» çerezi beyin salatası. Sermaye ne kadar zenginleşirse zenginleşsin; Avrupa'yla, Amerika'yla bağlarını ne kadar arttırırsa arttırsın, beyin salatasından vazgeçmiyor. İçkisini beyin salatasız yudumlayamıyor. Belki de kökleri Osmanlı'ya uzanan bir alışkanlık.

Beyin nasıl yenir? Beyin, canlının içindeyken yenemez. Kafayı, önce kütleden, vücuttan ayırmak gerek. Sonra da beyni çevresinden çıkarmak. Şimdi de yapılan bu. Bazılarına devamlı olarak «siz beyinsiniz» diyerek.

Bu oyunun bir bilimsel temeli var mı? Var. Hem de çeşitli örneklerle doğrulanmış bir yasası var. Toplum bilimlerdeki yasalardan. Toplum bilimlerdeki yasalar, bir eğilim olarak geçerli olur Bu yasa da öyle. Yasa da şu: Adı ister CHP, ister AP, ister MSP ve de isterse TİP olsun kütleler, destekledikleri örgütten, örgüt de merkez takımından daha ilerde. Merkez takımının ileri işler görebilmesi için kütlesinden kopmamanın yolu da örgütten geçiyor.

Kütlenin etkinliğini azaltmadan, beyin takımı yaratmak, başarılı sonuçları görülmüş bir yöntem. Sermaye çevreleri bunun farkında. Ama onların karşısında olduğunu sananlardan bunun farkında olmayanlar çok. Olmadıklarını MSP'yi değeriendirirken birkaç kez gösterdiler MSP'yi destekleyen kütlede gözlenebilen yoksulluk temalarını, getirip MSP'nin beyin takımına yamadılar. Destekleyen kütlede ileri ögeler varsa merkez takımında da olur, mantığıyla.

Kütlenin ileri özlemlerinin tepeye yansıması için, her şeyden önce ikisini birleştiren bir örgüt gerekli. MSP'nin parti örgütü yok. Birçok kez yalpalaması, yerel seçimleri

Levent Şahverdi Arşivi

erteletmek istemesi, erken seçime karşı olması büyük ölçüde bu yüzden. Bu yüzden MSP'nin merkez takımı, örgüt ve kütle baskısını en az duyan ekip.

Bütün bunlar merkez takımının görüşü olmadığı anlamına gelmez. Selâmet'e sorun görüş olmaması değil, gereğinden çok görüşün olması. Neler yok ki! Herkesi rahatlatacak çeşitlikte.

MSP'nin hükümete gelmesine hiç kimsenin itirazı yok. Ne sermaye çevrelerinin, ne de diğer etkili çevrelerin. İlk deneme de Selâmet için değil, Halk Partisi için önlendi. İtiraz oraya. Selâmet giderse, bir süre tek başlarına hükümet ederler, endişesi de bunu gösteriyor. Şimdi başka çare olmadığından kabul edildi. Fakat, problemlere gebe beyin takımı örneği formüllerle birlikte.

Erbakan, Baykal'ı seviyormuş. Bir zaman da Demirel, Ülman'ı veya Mac Namara da Karaosmanoğlu'nu seviyordu. Bunlardan ne çıkar? Önemli olan kütlelerin sevmesi, örgütün tutması. Önemli olan «beyin takımının» bunu unutmaması.

---

* *Basra Körfezi ülkelerinin petrole yaptığı yüzde 112 zammın Türkiye'ye yansıyacağı açıklandı. Yabancı şirketler yeni zamlı fiyatı uygulayabilecekler. Petrol sorununun giderek büyümesi karşısında, N. Talû hükümeti, petrol arama ve üretme çalışmalarını geliştirmek amacıyla bir fon kurmayı kararlaştırdı.*

* *1974 yılında 3 milyar dolarlık ithalât yapılacağı belirlendi. Aynı yıl, ödemeler dengesinin büyük açık vereceği ve dış kredi ihtiyacının artacağı kaydedildi.*

* *Hükümeti kurmakla görevli Talû, Ecevit ve Demirel'le görüştü. Çeşitli konularda anlaşılamaması yüzünden Milli Koalisyon ümidi zayıfladı. N. Talû bir kez de sağ koalisyon kurmayı denemeye karar verdi. Talû'nun önerisini MSP ve DP olumlu karşıladılar AP bir bağımsızın başkanlığındaki sağ koalisyona katılmayacağını açıkladı ve sağ koalisyonun AP lideri tarafından kurulması gerektiğini belirtti. Bu önerinin taraftar bulamaması nedeni ile CHP-MSP koalisyonu olasılığı yeniden gündeme geldi ve Talû hükümeti kurma görevini iade etti.*

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Yüksek Ücretle Kalkınma

Özgür ve ileri Türkiye'ye giden yol koluy değil. Tümsek dolu, taş dolu. Ayıklanmak gerek. İnatla, bilgiyle ve de bilinçle. Bilgi ve bilinç en azından inat kadar önemli. Çünkü özgür olmayan ortamda hoyratça söylenen, özgürlüğe giden yolda dostça söyleniyor. Üçüncü Plan'ın hoyratça söylediği, sosyal adaletle kalkınmanın bağdaşmayacağı masalı, bugün dostça söyleniyor. Bilgi ve bilinç olmadan, dostça söylenen masalları ayırt etmek güç.

Bugün dostça söylenen masalın mantığı şöyle. Özgürlüklerin güvenlik altına alınması için yeni kurulan hükümetin ekonomik bakımdan başarılı olması gerek. Çok doğru bir yargı. Başarılı olmak için ise fiyat istikrarını sağlarken üretimi düşürmemesi zorunlu. Bu da aynı ölçüde doğru. Üretimi artırmak da yatırımları yüksek bir düzeyde sürdürmeye bağlı. Yine doğru. Yatırımları artırmak için biriktirim düzeyini yükseltmek de sosyal adaletten, yüksek ücretlerden vazgeçmeyi gerektiriyor... Mantığın özeti böyle. Yanlış olan ve bugün dostça piyasaya sürülen de son önerme.

Yanlışlığın kaynağında Batı iktisadı yatıyor. Batının karşılaştığı enflasyon ve işsizlik sorununa bir türlü çare bulamayan Batı iktisat bilimi. Şimdiye kadar Batı ekonomileri ya enflasyonla, ya da işsizlikle boğuşmak zorunda kaldı. Batı iktisat biliminin araçları, çabuk olmasa bile ayrı ayrı zamanlarda gelen bu dertlere çare bulabildi. Ama şimdi bulamıyor. Çünkü Batı iktisat bilimi için bunların birlikte gelebileceğini düşünmek mümkün değildi.

Neden mi? Hâlâ 19'uncu yüzyılda kaldığı için. Bugün dünyaya tröstler hâkim. Ama Batı iktisadının özünde küçük ve sayısız işletmeler varsayımı devam ediyor.

Levent Şahverdi Arşivi

İktisadın mantığı hâlâ 19'uncu asır İngiltere modeline dayalı. Eskidiğinin farkına yeni yeni varadılar. Temel sorunlarına uygun bir iktisatı bulma güçlüğüyle karşı karşıya.

Batı, satıcı bir toplum. Eski satıcılığı da yapar. Amerika'nın tekelleri eski makina ve tezgâhlariyle Lâtin Amerika'da fabrika kurmayı sever. Ortak Pazar ülkeleri de artık eski ve geri üretim kolu olan tekstilciliği satma peşinde. Türkiye, bunun en büyük alıcısı. Eski ve geri bir iş kolu olan tekstilcilikle kalkınacağını sanıyor.

Batı, sadece mal satmaz. Kuram satar, iktisat bilimi satar. Türkiye'de de bunların eski ve yeni alıcısı çok. İçlerinde kalpleri Türkiye'yle, kafaları Batı iktisatıyle dolu olanlar var. Önceleri hoyratça söylenen masalları, şimdi dostça söyleyenler de bunlar 19'uncu yüzyıl İngiliz ekonomik deneyimine dayalı Batı iktisatının bütün yanlışlıklarını büyük bir inançla piyasaya sürenler bunlar. Ey işçiler, özgürlüklerin teminatı ücretlerinizi artırmaktan vazgeçmenize bağlı, diyenler bunlar. İşçiler ücretlerini artırmayacaklarsa özgürlüğü ne yapsın? Bir çobanın özgürlüğüyle işçinin özgürlüğü arasında fark olmalı.

İngiliz endüstri devrimi düşük ücretle gerçekleşti. Büyük ıstıraplarla. Amerikan sanayileşmesi, İngilizlere göre, yüksek ücret düzeyinde oluştu. Nedeni gayet açık. Avrupa'dan gelen göçmenlerin önünde verimli topraklar vardı. Toprak ağasının elinde olmayan topraklar, Amerika'nın Batısına doğru genişleyebilen topraklar. Sanayici, işçi olacaklara en azından bu topraklarda sağlanabilecek geçimi sağlamak zorunda. Bu yüzden yüksek ücret verdi. Yoksa gönlü öyle istediğinden değil.

Amerika, sanayileşirken yeni teknoloji geliştirmedi. İngiltere'den ithal etti. Ama öyle gözü kapalı olarak değil. Seçerek. En ileri, en modern teknolojileri ithal etti. Çünkü yüksek ücret vermek için ileri teknoloji almak zorunda. İleri teknolojide işçi verimliliği yüksek olduğu için.

Bunu, tersinden de söylemek mümkün. Ücretler yüksek olunca, canlı işgücünden tasarruf zorunluğu ortaya çıkar. Daha az canlı işgücü kullanmak, daha çok makina kullanmayı gerektirir. Sovyetler'de de böyle oldu. 1928 yı-

Levent Şahverdi Arşivi

lında endüstrileşme dönemine girerken ücretleri yükseltmiştiler. Yüksek ücret de mekanizasyon düzeyini artırmayı gerektirdi.

Yüksek ücret düzeyiyle Türkiye'nin sanayileşmesi kösteklenmez. Rayına oturur. Türkiye, özel kesimiyle birlikte ileri teknoloji olmak zorunluluğunu duyar. Bugün Türkiye'nin en önemli sorunu.

İster kamu öncülüğüyle, isterse özel kesim eliyle olsun sanayileşmenin temel sorunu ucuz enerji ve hammadde sağlamak. Bunun da kaynağı maden ve kömür yataklarını verimli işletmek. Şu anda Türkiye'nin en geri iş kolu. Ücretlerin en düşük olduğu iş kolu. Teknolojinin geriliğiyle ücretlerin düşüklüğü arasında direkt ilişki burada da ortaya çıkıyor.

Yüksek ücret düzeyi, modern teknoloji, büyük yatırım. Bu üçlü, aynı zamanda kendi tasarrufunu yaratır. Tabii bir defa başlayınca. Tıpkı su tulumbasında olduğu gibi. Tulumbayı çalıştırmak için başka yerden biraz su getirmek gerekli. Sonrası kolay. Suyun kaynağı ise belli. Vergisini hiç vermeyenler veya az verenler.

Türk-Danış Genel Müdürü R. Harr, F Almanya'nın yabancı işçilere karşı uyguladığı yeni politika sonucunda, F Almanya'da çalışan Türk işçilerinin Türkiye'ye iadesinin sözkonusu olamayacağını açıkladı.

12 Ocak 25 Ocak

N Talû hükümetinin, yabancı petrol şirketlerinin Türkiye'de ürettikleri petrolle, ithal malı petrol arasındaki farkın Merkez Bankasına yatırılmasını öngören petrol fonuna karşı çıkan yabancı petrol şirketleri Danıştay'a başvuracaklarını açıkladılar Petrol fonunda biriktirilmesi gereken 500 milyon liranın Hazine açıklarının kapatılmasında kullanıldığı belirlendi. Basra Körfezi ülkelerinin uygulamaya koydukları ve Türkiye'ye yansıyacağı açıklanan zammın geciktirilmesinin, Hazineyi günde 10 milyon lira zarara soktuğu belirtildi.

Levent Şahverdi Arşivi

Modern Teknoloji, Yabancı Sermaye ve Araplar

Modern teknoloji, yabancı sermaye ve Araplar, bir uyuşmazlar üçgeni. Hükümet Programı, bunları uyuşturmaya çalışmış. Önce modern teknolojiyle yabancı sermayeyi yan yana getirmiş. İleri teknoloji getirdiği için yabancı sermayeye imkân sağlanacağı açıkça söyleniyor. Yabancı sermaye ile Arapların buluşturulması daha kapalı. Yabancı sermayeden yararlanmada belirli ülkelere bağımlı duruma gelinmemesine dikkat edileceği yazılı. Ticaret ve Sanayi Bakanları, bu kapalı mesajın şifresini açmada gecikmediler. Araplardan yabancı sermaye davet edileceğini açıkladılar.

Neresini ele almalı? Önce yabancı sermaye ve ileri teknoloji masalını mı? Yıllardır anlatıla anlatıla bitirilemeyen bu masalın tekrar ortaya çıkmasına şaşmamak elde değil. İlâç sanayiinde yabancı sermaye var İlâç sanayiinde, yerli sermaye ile yabancı sermayenin kullandığı teknoloji farklı mı? Demir-çelik endüstrisinde yabancı sermaye var. Erdemir'in neresi modern? Ereğli Demir-Çelik tesisleri kurulurken dünyada demir ve çelik teknolojisi neredeydi? Binek taşıtı yapımı sanayiinde yabancı sermaye var. Yabancı sermayeli binek taşıt tesislerinin modern olduğunu kim iddia edebiilr?.

Ama Karabük Demir ve Çelik tesisleri kurulurken o zamana göre en ileri teknoloji getirildi. Karabük'te yabancı sermaye yok. İlk şeker, ilk tekstil fabrikaları kurulurken mevcut teknolojinin en yenisi alındı. Bir kuruşluk yabancı sermaye olmadan Petro-Kimya tesisleri, bugün

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye'deki en ileri teknolojinin örneği. Tamamı, TPAO, Emekli Sandığı ve Ordu Yardımlaşma Kurumu'na ait.

En ileri teknolojiyi getirmek için yabancı sermayeye gerek yok. Yabancı sermaye, ileri teknoloji getirmiyor. İleri teknoloji getirmez. Bu sadece Türkiye'de değil, birçok ülkede doğrulanmış bir kural.

En ileri teknolojiyi almak gerek. Bunda hiç kuşku olmamalı. «Yurdumuzun şartlarına uygun teknolojinin geliştirilmesi için devlet her türlü desteği ve yardımı yapacaktır» biçimindeki ütopik düşüncelerden de vazgeçilmeli. Devletin de, ulusal ekonominin de kaynaklarına yazık. Çözülmüş problemleri, tekrar çözmek ilkokul mantığı. Toplumsal ekonomilerde, çözülmüş problemler için ayrılacak ne zaman, ne de kaynak var İş, yeni problemleri çözmek. Yeni problemler çıkıncaya kadar beklemek.

Amerika, böyle yaptı. Endüstriyel devrimini yaparken İngiltere'den teknoloji ithal etti. Hem de öyle gözü kapalı değil. Ne görürse alırcasına değil. İngiltere'den en yenisini, en modernini ithal ederek. Sovyetler de böyle yaptı. Uzun uzun tartıştılar Sovyetler'in endüstrileşme sürecine girdikleri zaman eskimiş olan İngiliz teknolojisi mi, yoksa dünyadaki en modern teknoloji olan Amerikan teknolojisi mi alınsın diye. Eskimiş İngiliz teknolojisinin geri Sovyet koşullarına uygun olduğunu, bu yüzden alınması gerektiğini ileri sürenler oldu. Bunlar tartışmayı kaybetti. Hain ilân edildi. Amerikan teknolojisinin ithaline çalışıldı.

Amerika da, Sovyetler de dünyada mevcut en ileri teknolojiyi bitirinceye kadar yeni teknoloji icat etmeye çalışmadı. Bundan sonra, teknoloji yaratmaya başladılar. Hâlâ devam ediyorlar. Amerika da Sovyetler de yeni teknoloji ithal etmek için yabancı sermayeye davetiye çıkarmadı. Böyle bir zorunluluk yok.

Modern teknoloji ayrı, yabancı sermaye ayrı. Yabancı sermaye başka, yabancı ülkelerden borç almak başka. Elverişli koşullarla, ülkeyi ipotek etmeden dış borç almada bir sakınca yok. Şimdi Arapların elinde dövizler birik-

Levent Şahverdi Arşivi

ti. Ne yapacaklarını şaşırmışlar. 12 Mart Hükümetlerinin artan dövizler karşısındaki şaşkınlığına benzer bir durum. Sanayileşmek için kullanamıyorlar. Daha doğrusu gerici Arap yöneticileri korkuyor. Sanayileşmenin ortaya çıkaracağı güçlerin, geri rejimlerinin başına dert olmasından çekiniyor. Öyleyse uygun koşullarla versinler Türkiye'ye. Buna kimsenin diyeceği bir şey olamaz. Borcun faizini alırlar.

Ama yabancı sermaye olarak gelmek isterlerse söylenecek çok şey var Bir kez, yabancı sermaye konusundaki masala uymaz. Arapların paralarından başka getirecekleri bir şey yok. Modern teknoloji nerde, Araplar nerde? Uzun yıllar, Arapların mücadelesini derin bir şövenizmle küçümsedikten sonra şimdi tam zıt uca giderek, Araplara modern teknoloji mi izafe ediliyor? Sonra Türkiye'nin yabancı sermayeden dolayı başı dertte. Öyle sanıldığı gibi, ne çok fazla, ne de belirli ülkelerin elinde yoğunlaşmış durumda. Ama bu kadarı da bazı kesimleri kontrol etmek için yetiyor Kontrol edecek yabancı olduktan sonra Arapla Alman arasında ne fark var?

TÜSİAD Genel Başkanı F Berker, iç tasarrufların teşvik edilerek yatırıma dönüştürülebilmesi için önlem alınmasını istedi.

Koç Holding sözcüsü H. Alisbalı, CHP'nin, yabancı sermayenin kâr transferi için önerdiği kısıtlamaların makul olduğunu söyledi.

* *F Almanya'da işsizlik rekor düzeye ulaştı, 49 bin yabancı işçi işten çıkarıldı.*

Talü'nun görevi iade etmesinden sonra biraraya gelen Ecevit ile Erbakan daha sonra Cumhurbaşkanı Korutürk'le görüştüler Korutürk görüşmeden sonra Ecevit'i hükümeti kurmakla görevlendirdi. Ecevit başkanlığındaki CHP-MSP koalisyonu, görevlendirmeden çok kısa sonra kuruldu. Hükümet öncelikle af çıkaracağını açıkladı.

TÜSİAD'dan sonra, İstanbul Tüccar ve Sanayiciler Derneği, her türlü spekülasyonu ve tekelci davranışları şiddetle kınadı.

Levent Şahverdi Arşivi

İktisatçının Sorusu

İktisatçı çok sıkıcı bir yaratık. Aslında ilgi alanı sıkıcı olduğu için. Bir de gittikçe daraldığı için. İktisatçının ilgi alanını daraltmada en büyük katkı İngiliz Alfred Marshall'a ait. Bu yüzden olsa gerek, modern iktisatın kurucusu sayılıyor Batı dünyasında. Yirminci yüzyıla girerken iktisatçıyı bir papağan olarak tanımladı. Ne sorulursa sorulsun «arz ve talebe bağlı» diye cevap veren bir papağan. Bugün bu cevabı biliyorsanız siz de büyük bir iktisatçı oldunuz.

Daha sonra gelen büyük iktisatçılar, papağanın karşılaşacağı soruları azalttılar. Artık iktisatçı papağanın cevaplandıracağı ve yine bir başka papağan iktisatçının sorduğu tek soru var «Kaça?» Bu mal kaça, bu fabrika kaça, bu adam kaça ve en nihayet bu özgürlük kaça?

Gerçekten, alışkanlıkla, sormak mümkün. Bugünkü özgürlük kaçcı? Cevap vermek için maliyetini hesaplamak gerek. Bugünkü görece özgürlük kaça mal oldu? Cevap verebilmek için Marshall'ın papağanı olmak yetmez. Zahmetini, katlanılan ıstırabı hesaplamak zorunlu. Bu ise bir araştırma konusu. Öyle bir araştırma ki, sadece bilinen bir kaç tür olgu üzerinde durmakla bitmez. Geniş araştırma gerekir. Geniş araştırma ise güç sorunu. Gücün ve zamanın yoksa hiç başlama. Gücün ve zamanın oluncaya kadar bekle.

Mantıklı bir cevap. Ama cevabın tamamı değil. Çünkü sınırlı «kaça» sorusunun cevabı da sınırlı olmak mecburiyetinde. Daha başka sorular sorulduğunda cevap da değişik olabilir. Fakat, Batı'ya giden, Batı'dan gelen iktisatçılar için, iktisat doktorları için başka soru düşünmek imkânsıza yakın.

Levent Şahverdi Arşivi

İktisatçının temel sorusu «kaça» değil. Temel soru, «kimin» sorusu. Bu mal kimin, bu fabrika kimin, bu yatırım kimin, bu üretim kimin ve bu üretim kimin için? Nihayet, bu özgürlük kimin?

Sanayileşiyorsunuz. Güzel; ama kimin için? İhracat yapıyorsunuz, kimin için? Turistik tesis kuruyorsunuz. Kimin için? Festival düzenliyorsunuz. Kimin için? Bu soruları sormadan, bu sorulara cevap aramadan bir şeyin varlığını da, yokluğunu da söylemek imkânı yok.

Örnek: Güz seçimlerinden önce Türkiye'de özgürlük var mıydı? Bir kısmı yok olduğunu iddia ediyor. Yanlış. Yanlış, çünkü, bazıları için güz seçimlerinden önceki dönem alabildiğine özgürdü. Toplumun bazı kesitleri, hiç bir zaman güz seçimlerine gelen dönemdeki kadar özgür olmadı. İstediklerini yapabildiler. Hiç bir sınır tanımadan. Özgürlük ve iktidarlarının önlerine çıkan engelleri bir bir ayıklamaya başladılar.

Bu dönemde bir yeni plan yapıldı. Sadece büyük sermaye görüşünü açıkladı. Ne kadar beğendiğini belli etti. Mimarlar Odası'nın planla ilgili tartışmalı toplantısına, konu Meclis'te tartışıldığı için izin verilmedi. Hükümetler kuruldu, hükümetler düştü. Sadece sanayi odaları, ticaret odaları ve iş adamları dernekleri konuştu. Başkalarının sesi ya çıkmadı, ya da çıkar çıkmaz boğuldu. Teşvik tasarısı hazırladı. Zamanın muhalefet lideri ancak eleştirebildi. Ama bir söyledi. Radyo, televizyon ve basının büyük kesiti bin cevap yayınladı. Hem de ne cevaplar!.

İşadamlarının düzenledikleri toplantılar, ekonomik politikanın tartışıldığı platformlar oldu. Başka kürsülerden ses çıkmadı. Sesini ve daha çok ismini duyurmak isteyen üniversiteli genç iktisat doktorları, işadamlarının toplantılarında konuşabilmek için kuyruğa girdiler Mademki iktidar oralarda oluşuyor, yeni iktidarların eteklerine ulaşmak gerek, diye düşündüler.

Gerçekten de öyle. Güz seçimlerinden önceki gelişmelerin tek anlamı var. Türkiye'de yeni bir iktidar oluşturulmak istendi. Tekelleşen sanayici sermayesinin etrafında yeni bir iktidar Yapılmak istenen, kurulmak istenen yeni dü-

Levent Şahverdi Arşivi

zen bu oldu. Anayasa, bunun için lüks ilân edildi. Büyük sanayi sermayesinin ürettiği lüks tüketim mallarının hızla yayılmasını önleyen her şeyi, bu arada toplumun bazı kesitlerinin özgürlükleri de lüks sayıldı.

Şimdi dönüşün yolları açıldı. Özgürlüklerini kaybedenlerin özgürlüklerinin bir bölümüne tekrar kavuşması süreci ortada. Ama unutmamak gerek. Bir kesitin özgürlüğünün genişlemesi, diğer kesitin özgürlüğünün daralmasını gerektiriyor. Güz seçiminden önce olduğu gibi. Bunun için özgürlüklerini genişletmek isteyenler, kimin özgürlüklerini sınırladıklarını bilme durumunda. Eğer bilirlerse gereksiz aceleciliğe düşmezler.

Acele işe şeytan karışır. Şeytanın açtığı yaraları iyileştirmeye doktorun gücü yetmez. En hızlı konuşanın en ilerde; en çok tekrarlayanın en inançlı sayıldığı günler geride kaldı. Toplum bilimlerin, iktisatın kendine özgü yasaları vardır. Bunları kullanmak gerekli. Aceleyle, örneğin tıp ilminin kavram ve yasalarını toplumsal gelişmelere uygulamanın faydası olmaz. Böyle yapılırsa, toplumsal yapıda yeni yaralar açılır Yaralıların çok olduğu bu ülkede.

Özel sektör son 9 ay içinde piyasaya 472 milyon liralık tahvil çıkardı.

26 Ocak Şubat

Yabancı petrol şirketlerinin aşırı kârlarını önleyecek yasa değişikliği hazırlandığı açıklandı.

1974 Programı yatırım malları sanayiinde öncülüğü özel sektöre bıraktı.

CHP Genel Başkanı ve Başbakan Ecevit, ülkenin güvenliğinin yalnızca NATO'ya dayanılarak sağlanamayacağını açıkladı.

AP Genel İdare Kurulunda Genel Başkan Demirel'in istifasını isteyen V A. Özkan, seçimlerin kaybedilmesinden Demirel'in sorumlu olduğunu söyledi.

2 Şubat 8 Şubat

* *DPT'nin yurda dönen işçiler arasında yaptığı bir ankete göre, işçiler şirketlere ortak olmak için çaba göstermiyorlar.*

Levent Şahverdi Arşivi

Vergi

Duvarlara yazdılar. Ne TİP'liler, ne de Dev-Genç. Yazan, Maliye Bakanlığı, «Vergisini veren halk, millettir» diye. TİP'lilerle Dev-Genç'in, hapishane ile Sıkıyönetim mahkemeleri arasındaki mekik dokudukları bir zamanda. Halkla milleti biribirinden ayırdıkları gerekçesiyle yargılandıkları bir zamanda. Halkın millete dönüşmesi için ekonomik bağın gerekliliğini savunanların bir bölümü mahkûm oldu, bir bölümü de bakan. Türkiye'de garip günler yaşandı.

Duvarlara yazdılar. Ne TİP'liler, ne Dev-Genç, ne de başkası. «Vergilendirilmiş kazanç kutsaldır» diye. Yazan, yine Maliye Bakanlığı. Vergilerini tam ödeyenlerin sadece işçi ve memurların olduğu bir Türkiye'de. Memurların sendikal haklarının ellerinden alındığı, işçilerin grev haklarının askıya çıkarıldığı bir zamanda. Enflasyonla, vergi kaçıranların kârlarına yeni kârlar eklendiği; işçi ve memurların kazançlarından yeni paylar koparıldığı bir zamanda.

Bütün bunların amacı şu: Vergi kaçıranlar ikna edilebilirse daha çok vergi öderler. Kutsal millet edebiyatı bunun için. Kapitalist mantığın kutsallıkla hiç bir ilgisi olmadığını bilmeyenlerin işi. Verginin bir zor alım olduğunu hesaba katmayan sonuçsuz bir çaba. Kapitalizmde en kutsal yasanın vergi kaçırmak olduğunu bilmeyenler sadece Türkiye'de kaldı. Bugün en ciddî «Burjuva» kitaplarında bile yazılı. Eğer Amerika Birleşik Devletleri'nde vergi yasaları tam olarak uygulanabilse, yatırım yapacak bir tek kapitalist bile bulunamaz. Amerika'da da, başka yerlerde de tekelci de tekelci olmayan da vergi kaçırır. Kapitalistin işi vergi kaçırmak. Almak isteyenin işi de her çareye başvurarak vergi almak. Vergi almanın ikna etmekle ilgili bir yanı yok. Önemli olan vergi almak istemek.

Levent Şahverdi Arşivi

Mevcut vergi veya yeni vergi? Vergi verecek olan için bu da önemli değil. Önemli olan vergi olarak ödenen. İsterseniz, mevcut gelir vergisi yasasını uygulayarak vergi hâsılatını artırın. İsterseniz, vergi oranlarını yükselterek vergi gelirlerini artırın. Göreceksiniz tepki aynı. Hiç değişmez. Bu yüzden, «biz yeni vergi getirmeyeceğiz, ama mevcut vergileri daha iyi uygulayarak vergi gelirlerini artıracağız» demenin hiç bir pratik önemi yok. Yeni vergi koymaya gücünüz yoksa, mevcut vergileri de daha iyi işletemezsiniz. Bunu iyice bilmek gerek.

Zamlar yapıldıktan sonra vergi gündemin en önemli sorunu haline geldi. Neden mi? Önerileri görüyorsunuz. Hem iş çevrelerinden, hem de başka çevrelerden gelenleri. İstikrar politikası uygulanması öneriliyor. 1960'da yapıldığı gibi kamu yatırımlarını durdurmak anlamında. Yapılırsa yeni hükümet, iktidar olamaz. Kısa bir zamanda düşer.

Bir de sosyal adalet kaygılarını bir kenara atmak öneriliyor. Ücret artışlarında, taban fiyatlarında ve memur maaşlarında dikkatli olmak anlamında. Eğer olunmazsa ne olur? Eğer hem bunlara devam edilir, hem de yatırım hacmi yüksek tutulursa enflasyon olur Doğru. Ama bir şartla: Vergi alınmazsa. Vergi, bu yüzden şu anda gündemin en önemli maddesi. Hükümet ortaklarının, en az zam konusunda ayırdığı zaman kadar, dikkatlere lâyık bir gündem maddesi.

Nedeni ne olursa olsun, CHP'nin MSP'ye teşekkür borcu var. Toprak Reformunu ertelediği için. Yasa iyi, kötü. Bu ayrı. Önemli olan Toprak Reformunun giderini azaltmak. Bunun için ise ciddî bir tarım vergisi şart. Toprak Reformundan önce tarım vergilenmeli. Arazi rantını azaltmak için. Tarımdan vergi almak için de karışık sistemlere ne gerek var ne de olanak. Büyük köylü kitlesini bağışık tutan, araziyi esas alan ve üretim hacmine göre değişen bir vergi. Yazması da kolay, alması da.

Petrol bunalımı ikinci olarağı vurguladı. Artık sadece enerjiyi değil, nakliyatı da petrol dışına kaydırmak zorunlu oldu. Kömür ve elektriğe. Dolayısıyla şehir içinde metroya; şehir dışında demiryoluna. Uygulaması zaman ala-

Levent Şahverdi Arşivi

cak. Ama şimdiden yapılacak olan var. Kara yolu nakliyatını vergilendirmek. Kamyon ve otobüsü esas alan ve gelire göre hesaplanan bir vergi. Yazması da kolay, alması da.

Bütün bunlar yapılırken vergi kaçakçılığıyla uğraşılamaz mı? Mutlaka uğraşmak gerek. Ama ikna yoluyla değil. Bazı müesseseleri kaldırıp diğerlerini getirerek. Örnek, hamiline yazılı hisse senedi. Bir kimsenin 10 milyonluk hisse senedi olduğunu düşünün. Eğer nama yazılı ise ödeyeceği vergi, en yüksek vergi dilimine göre hesaplanır. Eğer hamiline yazılı ise, her hisse senedinin bir başkasına ait olduğunu ileri sürerek en düşük dilimden vergi ödemek mümkün. Türkiye'de bu yola gidiliyor mu? İspat etmenin imkânı yok. Ama kapitalist dünyada bir şeyin yapılmasının mümkün olması, yapılması için yeter.

Örnek, bu. Türkiye'deki siyasal sisteme, bürokratik yapıya, ekonomik düzene ve vergicilik uygulamasına bir kanser gibi girip oturmuş olan bu hamiline yazılı hisse senetlerine son verilecek mi? Başlangıç için önemli olan da bu.

---

* *Türkiye'deki yabancı sermayenin 16 ülkeye ait olduğu kaydedildi. Yabancı sermaye içinde en büyük paya yüzde 18.33 ile F. Almanya sahip. ABD yüzde 14.32 ile ikinci, İsviçre ise 13.83 ile üçüncü sırada yer alıyor*
  TEK elektriğe zam yaptı.
  ABD petrol şirketleri, Ortadoğu savaşından sonra, tarihlerindeki en büyük kârı elde ettiler
  CHP-MSP koalisyonu Meclis'te 235 oyla güvenoyu aldı.
  70 AP'linin Demirel'e muhtıra vereceği açıklandı.
* *Çalışma Bakanı Ö. Sav, Demokles'in kılıcı gibi işçinin başında duran yasaların ayıklanacağını belirtti.*
* *Dışişleri Bakanı T Güneş, üslerle ilgili ikili anlaşmaların gözden geçirileceğini açıkladı.*
* *ABD'nin Türkiye'ye 1974 yılında da askerî yardım yapacağı açıklandı.*

Levent Şahverdi Arşivi

Ekonomide Özgür İnsan

Sendikaların en önemli silâhının grev olduğu hep bilinir, söylenir. Grev yapmada ve bazen de grev yapmadan hak almada en önemli gereklerden birinin, nakit olduğu genellikle unutulur. Gerçekten toplu sözleşme masasının başına oturan bir sendika için en güçlü silâhlardan birisi nakit durumu. Bankalardaki mevduat hesabı. Sendikanın bankalardaki mevduat hesabı ne kadar kabarık ise pazarlık gücü de o kadar yüksektir. İşveren, bankalarda kimin parası olduğunu bilir. Nakiti olan, grev fonu olan sendikanın grevdeki üyelerini, bunların ailelerini perişan etmeyeceğinden kuşkusu kalmaz.

Bu yüzden sendikalar üyelerinin ödentileriyle biriktirdikleri maddî varlıklarını dondurmaktan ısrarla kaçınırlar. Toplu sözleşme masası başına oturmuş bir sendika için ülkedeki kârlı ve verimli fabrikalara ait ortaklık belgelerinin hiçbir önemi yok. Ortaklık belgesi, grevdeki işçiyi, ailesini doyurmaz. Ortaklık belgesi grev fonu olarak kullanılmaz. Böyle düşünen sendikalar, paralarını yatırıma bağlamazlar. Bunun katı doktrinlerle uzaktan yakından ilgili bir yanı yok. Sadece işçi haklarının ve bunlar için mücadelenin geçerli olduğu ülkelerde kolayca anlaşılması gereken bir ihtiyaç.

Başbakan Ecevit, Özgür İnsan Dergisi'nin yazı kuruluyla yaptığı sohbette bu ihtiyacı yadırgıyor. Halk sektörü için sendika gelirlerinin önemli bir kaynak olacağı kanısında. Türkiye'deki sendikaların bu konudaki isteksizliğinin yumuşatılabileceği umudunda. Yumuşatabilir mi? Eğer gerçekten yumuşatırsa, işçiler bundan yarardan çok zarar görür. Sendikal mücadelenin yasal çerçeveye oturmasına katkıda bulunmuş ve son yıllarda başarılı bir demokratik

Levent Şahverdi Arşivi

mücadele yönetmiş olan bir liderin bu tutumunu anlamak oldukça zor.

Aslında özgür insanda anlaşılması zor olan bir tek değil, birçok nokta var. Bir kez, CHP için belli bir kadrolaşma ihtiyacını ortaya koyuyor. Bunu anlamak kolay. Ama bir dergi etrafında toplanmış kadronun ilk görevi, ortaya atılan kavram ve sloganların somut çerçevesini çizmek, eleştirici gözle geçerliliğini tartışmak. Örneğin üzerinde en çok durulan halk sektörü. Bir süredir Halk Partisi'nin entellektüel kadrosu halk sektörünü açıklamaya çalışıyor. Şimdiye kadarki denemeler aydınlatmaktan çok daha karışık hale sokmaya yaradı. Özgür İnsan'da halk sektörü üzerine çok yazı var. Fakat aydınlatmak için bir deneme bile mevcut değil. Liderin söylediklerini daha yüksek sesle tekrarlayan yazılar..

İkincisi, Özgür İnsan'ın kadrosu çok heyecanlı. Aslında heyecan daima aranan bir özellik. Yalnız mantığa, bilgiye hâkim olmamak şartiyle. Özgür İnsan'da heyecan, bilgiyi ve parti programını geliştirme ihtiyacını çok aşmış durumda. Bir yazarına göre Hükümet Programı'ndaki sanayileşme modelinin, tarihin derinliklerine inen bir geçmişi var. Burada, Romancı Kemal Tahir'i aşamayan bir iktisat görüşüyle Osmanlı'dan da önceki «zanaatkâr çarşıları» hatırlanıyor. Artık küçük sanayi, bu tarihsel «Türk Modeli»nin ışığında tekrar örgütlenecek. Ancak bu kez bir «çekirdek firma» etrafında. Çekirdek firma modern, sermaye yoğun; küçük firmalar ise eski ve emek yoğun olacak. Böylece üretilecek olan mallar ucuzluğu sayesinde bütün Avrupa pazarlarına yayılacak. Bir zamanlar atalarımızın atlarıyla yayıldıkları gibi.

Özgür İnsan yazarının görebildiği bir sakınca var. Şöyle: Çekirdek firma modern teknolojiye dayandığı ve Hükümet Programına göre modern teknoloji getiren yabancı sermayeye kapılar açık tutulacağı için çekirdek firma yabancı sermaye elinde tekelleşebilir. Ne yapmalı? Cevap: «İlk anda yan firmaların çekirdekteki montaj ünitesine ortak olmaları önerilebilir.» Bunun tarihsel zanaatkârları, modern firmalara ortak etmenin yanında ayrı faydası ola-

Levent Şahverdi Arşivi

cak: «Böylesine bir oluşum halk sektörü düşüncesine somutluk kazandırır.» Özgür İnsan yazarı'nın somutunda yerli firmaların tekelleşmesi gibi bir olgu yok. Ya da önemli değil.

Üçüncüsü, tartışma halk sektörünün boyutlarını aşınca Özgür İnsan, «basiret» örnek ve öğütleriyle dolu. Özeti şöyle: İlk planda sakın düzeni değiştirmeye el atmayın. Şimdi yapılacak iş düzeni değiştirmek değil, düzeni «düzeltmek». Eğer hemen düzen değiştirilecek olursa faşizm gelir.

Düzeni değiştirmeden düzenin düzeltilebileceğine inanan Özgür İnsan yazarının söyledikleri, kendi sesiyle şu: «Mevcut düzenin sosyal verimliliğini artıran, ekonominin ürün verme gücünü geliştiren, ekonomik yapıyı düzelten tedbirlere gerek vardır. Bunların başında fiyat artışlarını sınırlayacak bir para ve dış ticaret politikası gelmekte; sonra istihdamı destekleyen, tarımda verimliliği artıran, vergi kayıplarını önleyen, yeterli enerji sağlayan, büyük kentlerin konut, çevre, ulaşım sorunlarına eğilen politikalar sıraya girmektedir. Bu sorunların tümü ekonominin verimliliğini tehdit eden, ciddî darboğazlar yaratma eğilimi gösteren sorunlardır. Onarıcı bir yaklaşımla bu sorunlara öncelikle eğilmek yararlı ve gereklidir.»

Bunlara ne eklemeli? Belki, şu sık sık söylenen fiyat artışları ile yoksulların gelirleri arasında dinamik dengenin nasıl kurulacağı sorusu. Özgür insan için böyle bir sorun yok. Çünkü henüz Ecevit somut görüşünü açıklamadı.

9 Şubat 22 Şubat

* *12 Mart hükümetleri döneminde fiyatların toplam olarak yüzde 61.7 oranında arttığı açıklandı. Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesince yayınlanan bir raporda adı geçen dönemde emisyon hacminin 1972 yılında 17.7, 1973 yılının ilk on ayında yüzde 34.2 oranında arttığı belirtildi. Yıllık fiyat artışlarının ise 1971'de yüzde 23. 1972'de yüzde 14.9, 1973'de yüzde 29 olduğu açıklandı.*

Levent Şahverdi Arşivi

Eşikteki Tümsek

Hükümetin önünde üç yol var: Önü açık, arkası karanlık. Bir de tümsek. Tümseğin ise arkası açık. Tümseğin arkasındaki yol uzun. Bir boy uzun. Bir boyun uzunluğunu kestirmek zor. Belki dört yıl, belki sekiz. Belki de daha uzun. Tahmine çalışmak, fantaziyle uğraşmak demek. Henüz somutlaşmaktan çok uzak olan köy-kentlerde yaşayacakların davranışlarının köylülere mi, yoksa kasabalılara mı yakın olacağını merak eden Özgür İnsan'cılara uygun bir uğraş.

Yolların her birinde bir trafik levhası asılı. İlkinde şunlar yazılı: 12 Mart Enflasyonuna Gider 12 Mart enflasyonunun özelliklerini herkes bilir. Ücretleri, köylülerin ürünlerinin fiyatlarını ve memur maaşlarını dondururken, kârların alabildiğine yükselmesine izin vermek. Burjuva iktisat kitaplarında kâr enflasyonu olarak tanımlanan olgu. Türkiye'de ekonomik ve ekonomi dışı bütün değerlerin tekelciler lehine yontulduğu bir politika türü.

Sonu? Açıkça ve seçikçe söylenebilecek olanlar kısa. Eğer bu politika askerlerin öncülüğünde sürdürülecek olursa demokratik güçler tarafından izlenecek olursa, askerlerin freniyle karşılaşabilir. Frene basmak, bu politikadan vazgeçmek anlamına gelmez. Politikayı daha ustalıkla sürdürecek şoförler direksiyona geçer. Şu anda direksiyonu bu yola çevirecek şoförlerin olmadığını söylemek fazla iyimserlik sayılmamalı.

27 Mayıs Durgunluğuna Gider İkinci trafik işaretinde yazılı olan, bu. Keynes iktisatının faziletine inanmış, siyasal bilinçten yoksun plancılarla uluslararası finans örgütlerinden Maliye Bakanlığı koltuğuna transfer etmiş uzmanların izledikleri politika. 27 Mayıs'la birlikte uygulanan politika. Genel talep hacmini, istikrar politikası adı-

Levent Şahverdi Arşivi

na kısmak için başlamış yatırımları durdurma yöntemi. Böylece istihdam ve gelir düzeyi düşürüldü. Böylece 27 Mayıs'ın tarihle sınırlı eksikliklerine yeni sevimsizlikler katıldı.

Şimdi istikrar politikasının en içten taraftarı eski Maliye Bakanları ile eski Başbakan. Demirel'in oyunu çok açık. Hesabı ise belli. Türkiye sermayesinin siyasal bilinci yüksek olmakla birlikte ekonomik deneyim düzeyi çok düşük. Henüz ekonomik canlanmaların ekonomik durgunlukla sonuçlanacağını iyice anlamış olmaktan uzak. İngiliz, Batı Almanya ve Amerikan sermayesi gibi, bir süre için de olsa, işçi, sosyal demokrat veya sadece demokrat iktidarlara razı değil. Sabırsız. Demirel, bunun farkında. İstikrar politikasının, kendisine, ücretli ve köylülerle birlikte sermaye desteğini de sağlayacağını biliyor. İstikrar politikasının sıkıntıları içinde hükümeti, seçimle veya seçimsiz, düşürebileceğini düşlüyor Bu düşü boşa çıkarmak, en başta hükümetin görevi. İstikrar politikasını reddederek.

Üçüncü trafik levhasında, Menderes Peron Enflasyonu yazılı. Temel çizgisi, popülizm. Bu olasılığı, Allendecilik olarak da nitelendirenler oldu. Hiç ilgisi yok. Allende nerde, Türkiye nerede? Allende'nin çıkışının da, düşüşünün de öyküsü ayrı. Popülizmde, Menderes'in köylüleri veya Peron'un «gömleksiz» şehirlileri söz konusu. Önemli olan köylülerle, işçilerin gelirlerini yükseltmek. Ancak bunu yaparken sermayenin gelirine ve kazancına dokunulmadığı için enflasyon kaçınılmaz oluyor.

Bugün birçok «iyi niyetli» düşünenleri endişelendiren yol, bu. Sonu nereye varır? Kategorik olarak bir şey söylemek mümkün değil. Eğer, demokratik birikimin kesintiye uğramadığı bir zamanda gelecek olursa, sonu aydınlığa çıkabilir. Çünkü, Menderes veya Peron'un bütün popülist cazibesine rağmen bir bölük işçilerle «küçük burjuvaların» radikalleşmesi kaçınılmaz. Ancak demokratik birikimde kesinti söz konusu ise yolun sonu pek karanlık. Fakat yolun sonuna gelmek için en azından 27 Mayıs durgunluğundan daha uzun bir zaman gerekli.

Menderes - Peron çizgisinin temel yanlışı, «kimden ki-

Levent Şahverdi Arşivi

me» sorusunun farkında olmaması. Bazı kimselere verebilmek için, bazı kimselerden almak gerektiğini unutması. Halbuki «kimden kime» sorusu, iktidar olmanın temel sorunu. Eğer bazılarından almadan diğerlerine vermek mümkün olsa, hükümete gelenlerin hepsi iktidar olabilir. 12 Mart'ın ilk hükümeti iktidar olabilir mi?

Hükümetlerin ilk işi, iktidar olmaya çalışmak. Aslında özü itibariyle politik bir iş. Tütün fiyatlarının yükseltilmesi bu anlamda bütünüyle yerinde. Üstelik ekonomik gereklere de uygun. Bir kez, tütünde toprak dağılımı görece olarak adil. İkincisi, üretimin hepsi pazarlanıyor. Üçüncüsü, dış fiyatlar elverişli. Dördüncüsü, nihaî tüketimi ve dolayısıyla işgücü maliyetlerini önemli ölçüde etkilemiyor. Fakat, buğdaya gelince? Bu ekonomik gereklerin çoğu yok. Öyleyse, buğdayda yeni yöntemler geliştirmek zorunlu. Taban fiyatları uygulamasının dışında. Örneğin yoksul buğday üreticilerine prim verilmesi gibi.

Yoksul buğday üreticisine prim vermek, tütün fiyatlarını yükseltmek, ücretlilerin kayıplarını almalarını sağlamak ve yatırımları yüksek düzeyde devam ettirmek. Bütün bunlar güzel ve gerekli. Ama değirmenin suyu nereden gelecek? Eşikteki tümsek bu. Bu tümseğin üstündeki trafik levhasında, «İktidar Yolu» yazılı. İktidar yolu ise vergi almaktan geçiyor. Vergi alacak mısınız? Vergi politikasına el atılacak mı?

Vergi politikasını ele almak, sadece kaynak yaratmak için gerekli değil. Şu meşhur «fiyatlar ve gelir dengesi» için de gerekli. Fiyatlar artıyor, dar gelirlilerin gelirlerini de artırmak istiyorsunuz. Dolambaçlı yollara gerek yok. Vergi oranlarıyla oynamak yeter. Dar gelirlilerin vergi oranlarını indirip, en azından üç yıldır fiyatları alabildiğine yükseltenlerin vergilerini arttırmakla çok şey olur. Tabii fiyatları yükseltenler de af kapsamına alınmıyorsa?

---

* *Cumhuriyet tarihinde ilk kez Hazinenin ihale yolu ile borç alacağı açıklandı. Maliye Bakanlığının yaptığı düzenleme ile, Hazineye borç vermek isteyen özel ve tüzel kişilerin Hazineye mektupla başvurmalarının gerektiği belirtildi.*

Levent Şahverdi Arşivi

Yaşanan Günlerin Bilinci

«Hür dünya» deyimi, yalnız emperyalizm ve baskı anlamına geliyor.» Bu sözler, Nâsır'a ait. Dulles'in yüzüne karşı söylenmiş. Bütün açıklığıyla. Anti-sosyalist Nâsır, buna bütün açıklığıyla inanmış. Başkalarının da üzerinde düşünmesi, bir yanıyla anlaması gerekli bir olgu.

Ernest Sturc, Türkiye'de, Türkiye'nin en önde gelen işadamlarının bazısı Amerika'da. Sturc, «hür dünyanın» Türkiye masası şefi. Uzun yıllar Uluslararası Para Fonu'nun Türkiye işlerini yönetti. Şimdi, biraz daha yükseldi. Ama Türkiye ile ilgisini kopartmadı. Sturc'ün Türkiye'ye gelişi, ekonomik örgütün yurda bağlı, ileriye dönük kesimlerinde endişe kaynağı. Geçmiş deneyimlerden kaynaklanan bir endişe. Eskiden de çok geldi. Her gelişi, yurt çıkarlarına aykırı kararların tezgâhlanmasına yol açtı. Bu kez, davet edenler Odalar Birliği yöneticileri. Hükümete karşı güçlü bir çıkışı örgütlemeye çalışan iş çevrelerinin davetlisi olarak geldi.

Sturc, Başbakan Yardımcısıyla görüştü. TRT'nin genç yöneticileri, bunu haber sayıp yayımladılar. Aslında Sturc'un, Türkiye'ye her gelişinde Bakanlarla görüşmesinden normal bir şey yok. Artık bu haber sayılmamalı. Fakat, bu gelişinde yine de haber sayılması gereken bir gelişme oldu. «Hür dünyanın» Türkiye masası şefi, Maliye Bakanı ile görüşemedi. 20 yıldır, ilk kez karşılaştığı bir olay. Maliye Bakanı'na «basiret» dolu, biraz da tehdit kokan düşüncelerini anlatmak olanağından yoksun kaldı. TRT, bunu atladı.

Ankara - Washington arasında «gayri resmî» ziyaretler. İş çevrelerinden aynı isimlerin, başka adlar altında bitmek bilmeyen toplantıları. Yaratılmak istenen devamlı

Levent Şahverdi Arşivi

bir ayaklanma havası. Kamu girişimlerinin de üye olduğu işveren sendikalarının açıkça hükümete cephe alışı. Sermaye sözcülerinin bir Bakanı «turizm düşmanı» ilân etmeleri, MSP'li bazı Bakanların, yerlerinde kalma çabası içindeki bazı yüksek bürokratların da yardımıyla, kamu oyundaki MSP imajının prototipi olan bu Bakan harcama çabaları. Turistik otel işletmecisi bazı AP'li senatörlerden sonra CHP'li bir Bakanın da bu kampanyaya katılması.

Yaşanan günlerin görünen olayları bunlar. Bu olaylar önemli mi? Şu anda bir şey söylenemez. Olayların önemli olup olmaması, yaratacağı sonuçlara bağlı. Sonuçlar ise ilerde ortaya çıkacak. Ancak, sonuçlarını bilmemekle birlikte şu anda tespiti gerekli olaylar. Yaşanan günlerin bilincinde olanların, bu olaylara ilgi duyması zorunlu. Bu olaylara seyirci kalmak, ilerde bunların önemli olmasına yol açabilir Tarih, seyircileri affetmez. Tarihin seyircilere madalya verdiği görülmemiş.

Cumhuriyeti kuran neslin önderleri, yaptıkları işin, yaşadıkları günün bilincine varmıştı. Nereden mi belli? Çektirdikleri fotoğraflardan. Bundan 55 yıl öncesinin fotoğraf teknolojisinde, Mustafa Kemal, İsmet Paşa, Bayar ve Çerkez Ethem her anı fotoğrafla tespit ettiler. Osmanlı kayıtçılığından gelme alışkanlıkla her hareketi kâğıda döktüler. Bir gün önem kazanacağına inanarak. Fakat, fotoğraf çektiren, kâğıda iz düşürenlerin sadece onlar olduğunu düşünmek mümkün değil. Kimbilir başka niceleri aynı yolda yürüdü. Sonunda önemli olamadılar. Önemli olamadıkları için de bugün pek tanınmıyorlar. Yakınları ve uzmanlarının dışında kimse hatırlamıyor.

Yaşanan günlerin olayları önem kazanacak mı? Önem kazanmaması, olayların akışına müdahale etmekle mümkün. Tabii sadece insanoğlunun iradî müdahaleleriyle tarihin akışını değiştirmeye imkân yok. Ancak bu genel ilke, yöneticilerin ellerini kollarını bağlayarak tribünlere çıkmasının nedeni olmamalı. Doğru müdahalelere her zaman yer var. Fakat müdahale edilecekse, doğru müdahale edilmeli. Turizm konusunda olduğu gibi değil. Turizmde yabancı sermaye, Bulgaristan'da da, Mısır'da da var-

Levent Şahverdi Arşivi

mış. Bu mantık değil. Halk sektörü ne Mısır'da ne de Bulgaristan'da var. Başka yerlerde olup olmaması, Türkiye için bir örnek olamaz. Önce kendine güven gerek.

Hem turizmde de yabancı sermaye gerekli ise, nerede gerekli değil! Bunu açıklığa çıkarmak zorunlu. Halkçı iktidarın ekonomik politikasında, yerli para babalarıyla yabancıların gireceği, «halka» kapalı lüks binalar yapmak çok mu önemli? Sonra, turizm yatırımlarında yabancı sermaye neden gerekli olsun? AP'li senatörün lüks turistik yatırımında yabancı sermaye var mı? Tesisi kurduktan sonra, istenirse, yabancı uzman - yönetici her zaman getirilebilir. Müşteri bulmak için ise dünyanın her tarafına yayılmış acentalar var. Bunlar komisyonla çalışır. İşbirliğine hazır.

Heykel, Nâsır'ı anlatmaya devam ediyor. Nâsır'ın yakını Heykel'in her söylediğine güvenmek için bir neden yok. Ama Nâsır'la Che arasındaki söyleşi, tüm doğru olmasa bile, düşündürücü. Nâsır, «fabrika yapmazsanız, başarıya ulaşamazsınız» diyor. Che ise, bunların çok ötesinde. Daha temel sorunları var. Fabrikaları kim yönetecek? Örneğin teknokrat ve bürokratları politikacı yapamaz mıyız? Onu başarırsak, devrimi kurtarmış oluruz.» Ayrı dünyadan iki ayrı bakış açısı. Türkiye'nin dünyasında sorunlar biraz daha geride. Biraz daha güncel. Üstün politikacılar, biraz teknokrat, biraz bürokrat olamaz mı? Yaşanan günlerin bilincine varabilmek için.

Başbakan Yardımcısı Erbakan, paravan şirketlerin ortadan kaldırılacağını açıkladı.
Dışişleri Bakanı Güneş, petrol üreticisi ülkelerin Türkiye'de yatırıma girişebileceklerini açıkladı. Libya, petrolden kazandığı paraları Türkiye ile işbirliği çerçevesinde kullanmaya hazır olduğunu açıkladı.
Devlet Bakanı O. Eyüboğlu, haşhaş ekimine başlanacağını ve ABD ile görüşme istenildiğini söyledi.
Fransa'nın Türkiye'den işçi getirme işlemine ara vereceği belirtildi.

Levent Şahverdi Arşivi

İş Çevreleri ve Erbakan - Demirel Yarışması

Üretici güçler düzeyi ile bilinç düzeyi arasında yakın ve doğrudan ilişki var. Çok uzaklarda değil, yakın zamanlarda hem iş çevrelerinin, hem de bunların karşısında olan büyük kütlelerin bilinç düzeyi oldukça düşüktü. İş çevreleri, bir iktidarın parçası olabilmek için ona katılmayı zorunlu görüyordu. Odalar Birliği seçimleri, parti etiketi taşıyan iş adamları arasında bir yarıştı. İktidar partileri, güçlü görünmek için güçlü işadamlarının partilerine katılmalarını ısrarla istediler.

Vehbi Koç, kendi kitabında, yaşam öyküsünü yumuşak bir üslûpla anlatıyor. Benzerlerinden çok daha öğretici bir kitap. Menderes, katılması için büyük bir baskı yapıyor. «Biz tüccar ve sanayiciyi tutarız» diye haber üstüne haber salıyor. Koç, Menderes'in baskılarını günü gününe İsmet Paşa'ya iletiyor. Aracılar kanalıyla. Paşa dayanmasını öğütlüyor. Koç, bir süre dayanıyor. Menderes, kızgın. Kızgınlığını seçim kürsülerine getiriyor. 1957 yılında seçim kürsülerinden haykırıyor: «Arkadaşlar, diyorlar ki, bütün seçkin zümre, bütün zenginler CHP'den yanadır. Evet, bütün zenginler onlardandır. Vehbi Koç da onlardandır ve daha bir çok zengin onlardandır. Bir de bizim halimize, bizim partimize, bizim mebuslarımıza bakınız. Biz fakiriz, mebuslarımızı yolda görenler dilenci zannedip sadaka vermeye kalkabilirler.»

Türkiye'de bir işadamı ne denli güçlü olursa olsun, devlet aygıtını elinde tutabilen siyasal iktidarın baskısına dayanamaz. Hesap uzmanları, müfettişler, banka kredileri, ithalât lisanslarıyla devlet aygıtı, en güçlüleri bile dize getirir. Nitekim Koç, 27 Mayıs'tan iki ay önce baskılara boyun eğer. Kararı, en çok iki kişiyi kızdırır. Biri anasını. Osmanlı kadını, kapitalizmin gelişmesinden habersiz

Levent Şahverdi Arşivi

olsa gerek. «Dayanacaktın» der. İsmet Paşa da kızgın ama kızgınlığının üstesinden gelmesini bilir Yakınlarına emir verir: «Vehbi Bey'i koruyacağız.» Kime karşı? İsmet Paşa'nın 27 Mayıs'tan habersiz Koç'u. 27 Mayıs'a karşı korumayı planlamış olması mümkün.

Bir yandan, tüccar ve sanayiciyi tutup; diğer yandan fakir fukara edebiyatı yapmak. Demirel de bunu yaptı. Üstelik artık iş adamlarına parti etiketi taşıma zorunluluğunu duymadığı bir zamanda. Bir yandan İslâmköy'den gelme «halk çocuğu» edebiyatı, öbür yandan, Johnson'un güvendiği politikacı. Bu ikili imaj, sermaye partilerinin iktidara ulaşmasının ve iktidarda kalmasının değişmez anahtarı oldu.

Ancak Demirel, 12 Mart'a yaklaşırken bu imajlardan birisini yitirmeye başladı. Halk çocuğu propagandası etkisini kaybetti. 12 Mart'tan sonra halk kütlelerinden daha çok uzaklaştı. Bütünüyle büyük sermayenin izinden yürüyen bir politikacı kılığına büründü. Üstelik gerek partisinin içindeki çeşitlenmeler ve gerekse kişisel fonksiyonlarını yitirme kayguları, tekelci sermayenin bütün dileklerini yerine getirmesine de imkân vermedi. Sadece fiyat ilişkileriyle kredi kullanımını, tekelci kesim lehine çevirmekle yetindi. Politik olarak yaptıklarının dışında.

Hükümet, fiyatların akışıyla oynayarak, kredi kanallarını değiştirerek büyük iş çevrelerinin kârlarını yükseltebilir. Fakat bu devamlı bir düzen değil. Başka bir hükümet gelip, akışı yavaşlatabilir veya başka yöne çevirebilir. İş çevreleri, şimdi bunun endişesi içinde. Üstelik sadece politik düzenlemelerle önemli bir değişikliğin yapılamayacağını somut olarak görmüş durumdalar. Kütlelerin el değiştirmesinin örnekleri ortada. Bu yüzden, Demirel'in muhalefeti, bazı atamalar, TRT veya 141-142 üzerinde yoğunlaştırmasının fazla destekçi sağlaması mümkün değil. Türkiye'deki solcuların içerdeki 141-142 hükümlülerinden kat kat fazla olduğunu bilmeyen var mı?

İş çevreleri, yatırımlar duruyor, ihracat azalıyor diyerek akışın eskisi gibi devamını sağlamak istiyor. Aslında şu anda yatırımların durduğu yok. İhracattan gelen dö-

Levent Şahverdi Arşivi

viz geliri ise, mart ayı sonu itibariyle, çok yüksek. Daha da önemlisi, tekelciler arası yarış dolayısıyla büyük özel yatırımların durması da imkânsız. Çünkü biri yapmasa diğeri yapacak. Aslında kavganın bir parçası da bu. Şu anda taşıt lâstiği için proje hazırlamış ve teşvik almış dört kuruluş var Halbuki, hesaplanan talep artışı ancak birini doyurabilecek durumda.

Kredi ve pazar için kavganın iki yönü var. Biri, küçüklerle büyükler arasında. İkincisi büyüklerin içinde. Erbakan, hareketinin dış görünüşü bu kavganın birincisiyle ilgili. İç görünüşü ise her ikisiyle. Dış görünüş, belli bir amaç için gerekli. İç görünüş, tutunmak için. Büyük oynamağa azimli Erbakan, her ikisini de yapmaya kararlı.

Görünüşle öz, hiç bir zaman aynı değil. Aynı olsa, politik iktisat olmazdı. MSP hareketinin görünüşüne bakarak yanılanlar çok oldu. Dine dayalı fukara edebiyatıyla MSP'yi iktidar adayı yaptılar. MSP'nin liderleri de tek başlarına iktidar olmanın hevesi içinde. Ama sadece böyle bir imajla, böyle bir edebiyatla iktidar olunmayacağını biliyorlar. Üstelik Türkiye'nin üretici güçler düzeyi iki «halkçı» partiyi iktidar adayı yapacak nitelikte değil.

MSP, eski demokrat partiyi tekrarlamak niyetinde. Demirel ile Bozbeyli, bir kaçı hariç isimleri bile unutulmuş, bir listeyi saflarına alarak güç kazanacaklarını sanıyorlar. Erbakan'ın, bu isimlerle bir ilgisi yok. Bütün oyun, gelecek seçimlere kadar iktidarda kalmaya dayanıyor. İktidarda kalma, fukaradan yana olma imajında turizm yatırımları örneğinde görüldüğü gibi bazı gedikler açsa bile, iş çevrelerinden gelecek desteği genişletebilecek. Yerel ve işletme düzeyinden, daha geniş ölçeklere yayılmasına yol açabilecek.

İktidarda kalma, şu anda 141-142'ye takılmış durumda. Erbakan ve Demirel, yakın siyasî geleceklerini bu maddelere astılar. Af, Meclisin kabul ettiği biçimde kanunlaşırsa, affı geciktirmenin sorumluluğuyla birlikte Demirel bir kez daha kaybedecek. Eğer tersi olursa, Erbakan'ın hülyaları yıkıcı bir darbe olacak. Ve yakın zamanlar Demirel'in bir kez daha kaybettiğini gösterecek.

Levent Şahverdi Arşivi

Ortakpazar'la Evlilik

Fransız tarihinin ünlü Dışişleri Bakanlarından birinin adına yazılı bir söz var: «Savaş, askerlerin eline bırakılamayacak kadar ciddi bir iş.» Türkiye'de, Türkiye'nin yapısını, bürokratik düzenini yakından izleyenlerin öteden beri anlatmaya çalıştıkları bir görüş var: «Ortakpazar, Dışişleri Bakanlığının tekeline bırakılmayacak kadar önemli bir sorun.» Bakan olduktan sonra Dışişleri Bakanlığının içine kapanan Turan Güneş'in yapmış olduğu konuşma, bu görüşü, büyük ölçüde doğruluyor. Ayrıca, Ortakpazar'dan Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda «tâvizler» alma olanağını ortadan kaldırıyor. Hükümet Programında kabul edilmiş olan ilkelerin birisinin gerçekleştirilmesi için ters bir adım atılmış oluyor.

Hükümet Programı şu hükmü getirdi: «AET ile olan ilişkilerin esas anlaşmalar doğrultusunda yürütülmesine devam edilmekle birlikte geçmiş dönemi koşullarını düzenleyen protokollar yeniden ele alınacak, toplumun ortaklık dışı ilişki kurduğu diğer ülkelerin şartları ve bu ülkelere uygulanan rejimler gözönünde bulundurularak Türkiye'ye en uygun şartların sağlanması için gerekenler yapılacaktır.» Daha önce, Katma Protokol'da değişiklik yapılması için verilmiş bir muhtırayı, anlaşmanın ihlâli olarak nitelemek, Hükümet Programında kabul edilen ilkeyle bağdaşmaz. Çünkü geniş dönemini düzenleyen protokolların başında Katma Protokol gelir. Ortakpazar'a her ne fiyatla olursa olsun girmeye kararlı Dışişleri teknisyenlerinin, yeni Bakana bu teknik bilgiyi vermemeyi uygun gördükleri anlaşılıyor.

Üstelik yeni Bakanın, Dışişleri Bakanlığında geçerli deyimle başka «meslekdaşlarının» ne yaptığından da ha-

Levent Şahverdi Arşivi

berdar edilmemiş olduğu görülüyor. Şu anda Birleşik Krallık Dışişleri Bakanı da, benzer bir sorunla karşı karşıya. Yeni İngiliz Hükümetinin yeni Dışişleri Bakanı, İşçi Partisi'nin sağ kanadından James Callaghan. Callaghan'ın Ortakpazar'ın Bakanlar Konseyinde yaptığı konuşmasının tam metni yabancı gazetelerde yayınlandı. Nisan ayı başında. Callaghan'ın konuşmasının ikinci cümlesi şöyle: «İşçi Partisi Hükümetinin, Topluluğa girdiğimiz Ocak 1973 tarihindeki koşullarla üyeliğimizi devam ettirmeye karşı olduğu, sizin için sürpriz olmalı.»

İngiliz Dışişleri Bakanı, üyelik anlaşmasının gözden geçirilerek isteklerinin kabul edilmesini istiyor. Eğer isteklerinin kabul edilmesi için üyelik anlaşmasının değiştirilmesi yeterli olmazsa, Ortakpazar'ın Anayasası sayılan Roma Anlaşmasının değiştirilmesini öneriyor. Eğer bütün bunlar gerçekleşmezse Anlaşmayı İngiltere için «bağlayıcı saymayacaklarını» açıklıyor. Ortakpazar üyesi bakanların yüzlerine karşı. Bununla da yetinmiyerek, bu koşullar içinde Toplulukta kalamayacaklarını, Topluluktan ayrılmak için seçmenlerden yetki isteyeceklerini söylüyor.

İngilizlerin, Ortakpazar'dan ne istedikleri Türkiye'nin sorunu değil. Nasıl istedikleri, sadece bir örnek. Ancak, Türkiye ile Ortakpazar arasındaki ticarî ilişkilerin gelişimi, Ortakpazar üzerinde konuşan herkesin temel sorunu olmalı. Başta Dışişleri Bakanlarının, Türkiye'nin Ortakpazar'a ihracatında olumlu gelişmeler olduğunu söyleyebilmek için elde rakamlar bulunmalı. Mevcut ayrıntılı rakamlar 1972 yılına kadar 1964-1970 yılları arasında Ortakpazar'a yapılan ihracatın, diğer ülkelere yapılan ihracattan daha hızlı artmış olduğu doğru. Ama bu doğru orada duruyor. Bundan sonraki iki yılda, Ortakpazar dışına ihracat daha hızlı artmış durumda.

İhracat, bir doğrunun yarısı. Diğeri ithalâtla ilgili. 1964-1972 yılları arasında Türkiye'nin Ortakpazar'a ihracatı yüzde 152 oranında arttı. Ortakpazar'dan olan ithalâtı ise yüzde 322 oranında. 1964 yılında Türkiye'nin Ortakpazar'la ticaretinden doğan açığı 17 milyon dolar iken, 1972 yılında 306 milyon dolara çıktı. Ortakpazar dışındaki ülkeler-

Levent Şahverdi Arşivi

den doğan açık ise 110 milyon dolardan 372 milyon dolara. Bu mu Dışişleri Bakanlığının «haklı» bulduğu görüş?

Katma Protokol, imzalandığı zaman çok iyiymiş ama, «Türkiye'deki hızlı sanayileşme birtakım previzyonları geçersiz hale getirmiş.» Bu mantığın neresini düzeltmeli? Bu mantığın anlamı şu: «Katma Protokol, Türkiye'nin bir tarım ülkesi olarak kalacağı varsayımına, görüş birliğine dayanılarak hazırlandı, imzalandı. Ama Türkiye, bu görüş birliğini bozdu. Sanayileşme tutkusuna kapıldı. Bu yüzden Protokol'ün bazı hükümleri geçersiz oldu.

Bu mantığı, dış politikada da, iç politikada da savunma yükümlülüğü Dışişlerine ve Bakanına ait. Savunulabilir mi? Savunurlarsa, inanacak kimse bulunur mu? Bu onların sorunu. Türkiye'nin sorunu ise Ortakpazar'la olan ilişkilerinden sanayiini korumak. Fakat, bu mantıkla, böyle bir yöntemle Türkiye'nin sanayiini koruması çok zor.

Ama, Ortakpazar'ın Türkiye karşısındaki «sert» tutumunu sürdürmesinin oldukça kolay olduğu anlaşılıyor. Ankara'yı geçen hafta ziyaret eden Ortakpazar Komisyonu Başkanı Ortoli'nin cebinde Güneş'in yapmış olduğu konuşmanın çevirisinin bulunması çok mümkün. Başkan, Ankara'da Bakan'ın en yakın iş arkadaşları olarak Çağlayangil'den kalma «kraldan fazla kralcı» dışişleri bürokratlarını görünce çok rahatlamış olmalı. Bu rahatlığı, görüşmelerden sonra yaptığı basın toplantısında iyice belli etti. Ortakpazar'ın bilinen tezleri bütün çıplaklığıyle tekrarlandı. Ortoli, Türkiye'nin yükümlülüklerinin yumuşatılması, Akdeniz rejimiyle ilgili isteklerinin gözönünde tutulacağı konusunda hiç bir ümit verme ihtiyacını duymadı.

Zaten başkası da beklenemez. Çünkü Ortoli'nin karşısına Dışişleri Bakanlığının Ortakpazar'cı teknisyenlerinden başka hiç kimse çıkarılmadı. Hazırlık toplantılarına ise sadece Planlamacılar alındı. Ortakpazar adını taşıyan bir genel müdürlüğe sahip Ticaret Bakanlığı'ndan, Milletlerarası İktisadî İşbirliği Teşkilâtı adı altında Genel Müdürlüğün de üstünde bir örgüte sahip Maliye Bakanlığı'ndan hiç kimse çağrılmadı. Plânlamacıların bile yalnız bir toplantıya çağrılarak gönülleri alınmak istedi. Böylece Or-

Levent Şahverdi Arşivi

takpazar'ın kalkınma, sanayileşme üzerindeki etkisini oldum olası hesaba katmayan dışişleri, istediği gibi at oynattı. Doğrusu Çağlayangil zamanında da, Bayülken zamanında da görülmemiş bir durum.

Bir yanlış anlamaya gerek yok. Hiç kimse Ecevit Hükümeti'nin Türkiye'nin Ortakpazar'la olan nişanlılığını sonaerdireceğini ummuyor, beklemiyor. Ecevit, Türkiye'yi Amerika'dan boşayıp Ortakpazar'la evlendirmeye kararlı. Ancak verdiği umut, nişanlılık dönemini iyi kullanarak Ortakpazar'ın altında ezilmeyecek bir evliliği sağlamaktı. Şimdi, bu umuda gölge gelmiş durumda. Üstelik gölge, en yakınlarından geliyor.

23 Şubat 8 Mart

Demir-çeliğe yüzde 100. şeker, çay ve kâğıda yüzde 40-50, Sümerbank ürünlerine yüzde 20-30 oranında zam yapıldı.

KİT'lerin özel sigorta şirketlerine 12 yılda 999 milyon lira prim ödedikleri, bu durumun sakıncalarının ancak iç sigorta sistemine geçilmesiyle önlenebileceği Yüksek Denetleme Kurulu tarafından açıklandı.

Fiyatlarla birlikte halkın gelirlerinin de arttırılacağını açıklayan Ecevit, zamların devredilen mirasın sonucu olduğunu belirtti.

Tüm işçileri DİSK'e çağıran DİSK Genel Başkanı K. Türkler, CHP-MSP hükümetinin ilk uygulamalarının umut verici olduğunu açıkladı. Ayrıca bağımsız sendikalarla DİSK'in yaptığı ortak bir açıklamada, hükümetin programının alınteri ile geçinenlerden yana olduğu için destekleneceği ve hükümeti yıpratma çabalarına var olan güçle karşı konulacağı belirtildi.

Irak'ın Türkiye'ye indirimli fiyatla petrol satacağı açıklandı. Irak-Yumurtalık petrol boru hattının Türkiye'deki bölümünün TPAO tarafından kurularak işletileceği belirtildi.

* *Petrole yapılacak yüz kuruşluk bir zammın imalât sanayiinde yüzde 4-5 artışa yol açacağı belirtildi.*

ABD'li Senatör Buckley, haşhaş üretimine başlaması halinde, Türkiye'ye yapılan her türlü yardımın kesilmesini istedi.

Levent Şahverdi Arşivi

Ecevit ve İş Çevresi

12 Mart şaka değildi. Ama büyük bir başarısızlık olduğunda hiç kuşku olmamalı. Sermaye hesabına, sermayenin ekonomik hesabına. Politik hesabına değil. 12 Mart iki buçuk yıldan uzun sürdü. Meclisler devamlı çalıştı. Sadece anti-demokratik yasalar çıkarmak için. Ekonomik yasalar çıkarmak için değil.

Öğrenci eylemleri olmasaydı, ne olurdu? Öğrenci olayları yaratılırdı. Ya da gerekli olan diğer öğeler. Çünkü egemen sermayeye, 12 Mart'tan önce bir çıkmazın başına geldi. Sermayenin has partisi, Adalet Partisi, daha fazla parçalanmadan bu çıkmazdan kurtulmasına imkân yoktu. Demirel, çeşitli başkent oyunlarıyla buna karşı durdu. Sonunda düştü. Demirel, düşüşünü büyük sermayeye bağladı.

Sermaye Demirel'i düşürdü. Demirel'siz Demirel politikasını sürdürdü. Kütlelerden kopmaya başlayan Demirel bu oyuna baş eğdi. Erim'i Demirel çıkarmadı. Ama Melen ve Talû, Demirel'in dümen suyunda gitti. Melen, sermayenin yükselen kesimlerinde karamsarlık yarattı. Talû ise umutsuzluk. Talû sermayenin kaybının başlangıcı oldu. Sermayenin adamı olmasına rağmen.

Neden? Neden, sermaye kendi oyunuyla ekonomik cephede başarısız oldu. Neden, iki buçuk yıl yüzlerce yasa çıkaran Meclisler sadece iki ve de çok da önemli olmayan ekonomik yasayla yetinmek zorunda kaldı? Cevabı açık. Sermaye kendi içinde bölünmüş olduğu için. Kendi içinde bölünmüş sermayenin dümen suyundan gidenler, teşvik yasası, sermaye piyasası, bankalar yasası, odalar birliği yasası gibi ekonomiyi doğrudan doğruya ilgilendiren yasalara el atamadı. Kendi içinde bölünmüş ol-

Levent Şahverdi Arşivi

duğu için taksitli satışlara, tekelci sermayenin istediği yönde bir düzen getiremedi. Kendi içinde anlaşmazlık halinde olduğu için «vergilendirilemeyen alanlara» el atamadı.

Demirel, bunları göremedi ya da görmek istemedi. Antidemokratik yasalarla sermayeyi teskin etme yoluna saptı. Aynı antidemokratik bağnazlığını devam ettiriyor. Üstelik sermayeye kalıcı bir takım yasalar vermek yerine kredi ve fiyat politikasıyla yüksek kârlar sağlamanın geçiciliğinin anlaşıldığı bir zamanda. Fakat Ecevit'in bütün bunları yeterli ölçüde değerlendirebildiği anlaşılıyor. En yakınlarına, parti grubunun önde gelen kişilerine, «heyetleri» kabul etmekten çalışamadığını söyleyen Başbakan, tekelcilerden oluşan ve kendi içinde parçalı bir derneğin yöneticilerini kabul etmek için zaman bulamıyor. Her halde rastlantı değil. Rastlantı olmadığı, taktiğinin, iş çevrelerindeki olumlu yansımalarından belli. Tabii hükümet bakımından olumlu yansımalar

Ecevit'in iş çevrelerindeki parçalanmaları değerlendirmeye dayanan taktiğinin meyveleri toplanmaya başlandı. Yalnızlığa doğru itilen tekelci kesimin bir parçası iş çevreleri içinde hırçınlık işaretleri verdi. İstanbul Sanayi Odası oyunbozanlıkla itham edildi. Kusurları, 14 Ekim sonuçlarına vadeli kredi açmaları. Hükümetle genel bir platborunda anlaşmak için beklemeleri. Ecevit'in, yasal ve politikaya girmemeye kararlı Sanayi Odalarını iş çevrelerinin sözcüsü olarak tanıma eğilimi, iş çevrelerinin büyük bir kesiminde rahatlık yarattığı anlaşılıyor. Bu rahatlık ise 12 Mart'ın fiyat ve kredi politikasından en çok kazançlı çıkan ve bu kazancın kaybolabileceğini gören tekelci kesimin huzursuzluk kaynağı oluyor. Bunları, bütün sermayeyi sürükleyememenin çaresizliği içine itiyor.

Tekelci kesim çaresizlik içinde, «Hükümeti devirmek ve değiştirmekten» vazgeçtiğini ilân ederken, sermayenin büyük kesimi umutlu bir bekleyiş içinde. Bu umudun tek kaynağı dağınıklığı değerlendirmeye dayanan politika değil. Burada, Ecevit'in iş çevrelerine karşı yürüttüğü politika kadar kendi iş çevresinin de önemi var. Başbakanın yönetici ve danışmanlarını seçerken gösterdiği titizlik bel-

Levent Şahverdi Arşivi

ki sokaktaki sade vatandaşın dikkatinden kaçar ama iş çevrelerinin herhalde gözünden kaçmaz.

Bunlar neler? Hükümetin Halk Partisi kanadının göreve çağırdığı kişilerin kişilikleri. Halk Partisi'nin bazı Bakanları, özel kesimin bağrından yönetici çıkarmanın uğraşı içinde. En halkçı bir banka kuruluşunun başına, yabancı sermayeli bir bankanın yöneticisini getirmekte sakınca görmüyor. En eski bir kamu girişiminin yöneticisi olarak, özel kesime piyasa araştırması yapan bir firmanın sahibi bulunabiliyor Amerika'daki «lobbyism» sanatının Türkiye'deki uygulaması olan malî müşavirlerden yönetici yaratılıyor.

Eklenecekler var 12 Mart'ın ikinci ve sonraki hükümetleri, kamu yöneticileri arasında «solcu» avına çıktı. «Solculuk» sembolü sayılan bir bölük yönetici yerlerinden atıldı. Bunlardan ikisi, 14 Ekim'den sonra Danıştay'dan göreve dönme kararı aldı. İşe başlamaları için kararname çıkarmak gerek. Ama Ecevit Hükümetinin Bakanları kararnameyi imzalama konusunda farkedilir bir yavaşlık içinde. Bu yavaşlığın da dikkatlerden kaçmasına imkân yok.

Ecevit, iş çevresini ortanın sağından seçmede özel bir titizlik gösteriyor. Şu anda görülen, ortanın solu politikasını yürütme sorumluluğunun ortanın sağında bir kadroya verilmek istenmesi. Bu kadro içinde dış dünyadan gelenler ayrı ve önemli bir yere sahip. Bütünüyle Türkiye'yi ve özellikle 12 Mart'ı Paris'in uluslararası örgütlerinden seyredenlere yakın görevler verildi. Washington'un finans kurumlarından da yeni yöneticiler gelmek üzere.

Bir yandan iş çevrelerindeki ayrılıkları değerlendirmek; diğer yandan, ortanın sağında bir iş çevresi yaratmak. Bu da bir politika. Bu politikanın iki taktiği de aynı amaca yönelmiş durumda. Kısa dönem yararlarını kimsenin inkâr etmesi mümkün değil. Uzun döneme gelince? Uzun dönemin sakıncalarını tartışmak için zaman çok erken.

Köy İşleri Bakanı M. Ok, «köy-kentlerin kurulmasında silâhlı kuvvetlerden yardım istenecek» dedi.

Levent Şahverdi Arşivi

9 Mart 15 Mart

DPT kamu kuruluşlarının yatırımlarının yavaşlamasına ilişkin hazırladığı bir raporda, zamların gecikmesinin kamu yatırımlarının gecikmesinde önemli bir etken olduğunu belirtti. Taksitli satışların fiyat artışlarını körüklediği ve Merkez Bankasının satışların düzenlenmesine ilişkin yasal yetkilerini kullanmadığı belirtildi.

* *Sosyal Sigortalar Kurumu ve Türk-İş, prim, borç ve gecikme faizlerinin af kapsamına alınmasına karşı olduklarını açıkladılar İşverenlerin SSK'ya olan borçlarının 1.5 milyar lira olduğu belirtildi.*
* *Ecevit, yapılan son zamlarla ucuza alıp pahalıya satarak haksız kazanç elde etme döneminin sona erdiğini belirterek, alınacak önlemlerle zamların etkisinin eriyip gideceğini açıkladı.*
* *Zamlar konusunda görüşlerini açıklayan Maliye Bakanı D. Baykal, İktisadî Devlet Teşekküllerinin kısmen rahatladığını belirtti.*

16 Mart 22 Mart

* *Dünya Bankası, Ecevit hükümetine verdiği son raporda, tarıma ağırlık verilmesini önererek, Türkiye'nin ithalâtını tümüyle libere etmesini ve dış ticaret açığını dış borç ve işçi döviziyle kapatmasını salık verdi.*
* *Ticaret Bakanlığı, 1973 yılında fiyat artışlarının yüzde 50 olduğunu açıkladı.*
* *Traktör fabrikası için verilen yabancı sermaye izninin iptal edileceği belirtildi.*
* *ABD, Türkiye'nin sınırlı bile olsa haşhaş ekimine başlamasının ilişkileri olumsuz yönde etkileyeceğini belirtti.*

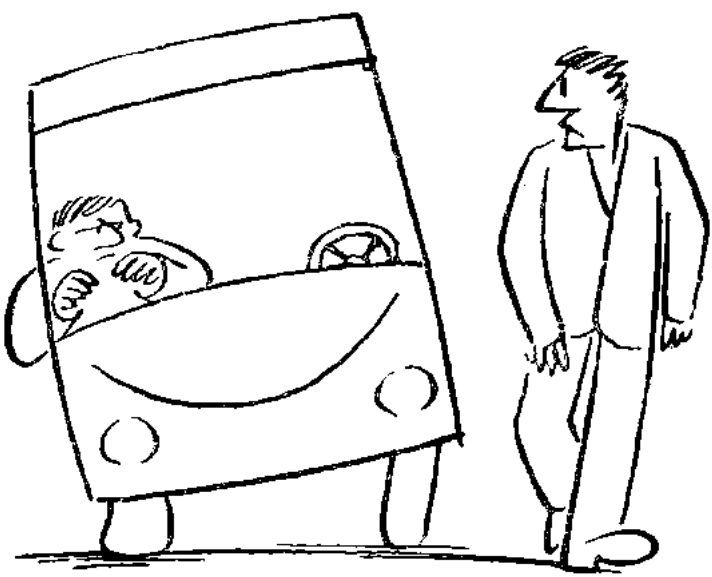
23 Mart 29 Mart

* *Haşhaş ekimine 6 bölgede başlandı.*
* *Türk heyeti Suudî Arabistan'da temaslarını sürdürüyor. Ana konuyu Suudî Arabistan'ın Türkiye'de yatırım yapmasının oluşturduğu belirtildi.*
* *Maliye Bakanı Baykal, ücretliler üzerinde vergi yükünün azaltılmasına çalışıldığını açıkladı.*
* *AET - Türkiye Karma Parlamento Komisyonu, Türkiye'nin işçilerin, AET ülkelerinde serbest dolaşımını da içeren önerilerini olumlu karşıladı.*

Levent Şahverdi Arşivi

Yazgı ve Uyarı

Af oylamasının dalgalanması devam ediyor. Anlaşılması zor, ne için olduğu belli olmayan bir pazarlık sürdürülüyor. Türkiye, bir anlamda, yeni bir dönüm noktasında. Bu noktanın, hükümetin kaderini aşan boyutları var. Af oylamasının yarattığı ters konjonktür içinde, yenilgiyi yeni bir başarıya çevirmenin olanakları belirmişti. Şimdi kâğıt üzerinde başarılarla yetinme eğilimi görülüyor. Kütlelerden, kendisine oy verenlerden ve kendi örgütünden kopuk dar bir kadronun, inançsız siyasal «stratejileri» pahasına, af yasasının iç çelişkilerinin yüksek yargı yoluyla dü-

Levent Şahverdi Arşivi

zeltilmesi yolları da kapatılmak isteniyor. Türkiye'nin yazgısı mı? Yazgı olmaması için uyarmak gerek.

Af neden böyle çıktı? Çeşitli yorumlar yapmak mümkün. En kolaylarından biri, ilkel bir determinizm. Türkiye'nin sınıfsal dengesi içinde, bundan başka türlü olmayacağı söylenebilir. Ama inandırıcı olmaz. Türkiye, 1922 Türkiyesi değil. 1936 Türkiyesi değil. 1950 Türkiyesi değil. Ve 1966 Türkiyesi değil. Sermaye kurbanlarının affı, bugün kütlelere ve kütlelerin bilinçli kesimlerine mal olmuştur. Bunu önlemek zor. Bunu önlemek isteyenler, yüksek bir fiyatı göze almalı. Kütlelerden kopuk, oy veren geniş seçmen kütlesinden habersiz dar bir particilik hesabıyla mümkün olan bütün yolları denemekten kaçınanlar sonuçlarına katlanmalı. Yola çıkarken iyi hesap gerekli. Sadece sağıyla pazarlığa dayanan bir hesabın yanlış olduğunu anlamak için Bağdat'a gitmeğe gerek yok.

Kolayından ikinci yorum, aldanma ya da aldatma ile ilgili. Bu yorumu çok uzatmak her bakımdan zararlı. Zararını görmek isteyenler için bir öykü var. Masalımsı bir öykü. Kısacası şöyle: Bir ülkede, bir büyük şair varmış. Üstad veya Şair-i Azam diye bilinirmiş. Dış dünya görmüş, gezmiş, şiir yazmış ve en sonunda kendisinden çok genç bir hanımla evlenmiş. Asalet Hanım. Asalet Hanım, adı gibi asil. Tarihin derinliklerine uzanan soylu bir aileden gelme. Gözü dışarda, işi her yerde. Asalet'le ilgili dedikodular almış yürümüş. Sonunda, büyük şairin yakınlarına kadar gelmiş. Yakınlarından biri, bir gün, Üstad'ı uyarmış Aile Kurulunda, «Üstad» demiş; «Asalet Hanım, sizi aldatıyor.» Üstad, renk vermeyip, «icabına bakarım» demekle yetinmiş. Başka bir aile kurulunda da icabına nasıl baktığını açıklamış: «Söylediğiniz sorunla ilgilendim. Aslı yokmuş. Asalet Hanım'a sordum» buyurmuş.

Aldanma ya da aldatma kuramıyla ilgili şimdilik bu kadar. Bunun ayrıntılarına inmek, dedikoduların gerçek olduğunun anlaşıldığı bir «kader» günü izlenen tutumu tartışmak, gerçekten şu an için zararlı. Üstelik de önemli değil.

İlkel determinizm, her zaman olduğu gibi yanlış. Al-

Levent Şahverdi Arşivi

danma kuramı, hiçbir zaman önemli değil. Amerika'nın da, sermayenin de, Demirel'in de bir oyunu olacak. Önemli olan, bütün bu oyunları bilerek yola çıkmak. Dünyanın ekonomik ve siyasal pratiğinin bugünkü oluşumunda, Türkiye'de şimdiye kadar hiçbir siyasal örgütün elde edemediği geniş ve bilinçli bir desteğin varlığında, bu yolda başarıyla yürümek mümkün. Yol arkadaşının açık kaypaklığına rağmen. Alınan destekten ürkülmemesi şartıyle.

Öyleyse, ortadaki somut başarısızlığın nedeni ne? Neden dünya pratiğinin derinliklerinde. Ancak bunun için sondaj araçlarına gerek yok. Çünkü Türkiye'nin sıkışmış tarihi, nedeni gösteren örnekleri her gün fışkırıyor. En son saçılan örnek, düşün özgürlüğü yasasıyla ilgili. Halk Partisi, bir düşün özgürlüğü yasası hazırladı. Düşün özgürlüğünü getirmek isteyen, Halk Partisi. Her konuda uzmanlara danışmayı bir ilke olarak benimsediğini ilân eden, Halk Partisi. Tasarıyı hazırlayanlara da, tasarı üzerinde görüşme açacak olanlara da şunu söylemeli: Bu tasarı Meclise gelirse üye sayısının tamamından oy alır Çünkü, pratikte mevcut durumu bir adım bile ileriye götürmüyor.

Tasarının belkemiği, 141 ve 142. Bu iki madde, Türkiye'de bir uzmanlık dalı haline geldi. Uzmanları, sanıkları ve savunma avukatları. Bunun dışında uzmanı yok. Halk Partisi'nde ise 141 ve 142 uzmanı mevcut değil. Ama yardıma hazır birçok uzman var. Halk Partisi, bunlardan yararlanmayı düşünmüyor Bunu ihmalle açıklamak zor. Bunun gerçek nedeni, ürkmek. Şu anda Halk Partisi'ne kendi solundan ürküntü hastalığı gelmiş durumda. Tehlikeli bir hastalık.

Soldan ürküntü, kütlelerden kopmaya giden yolun başlangıcı. Buğday fiyatları konusunda alınmış karar, bu yolda atılmış önemli bir adım. Düşün yasasını oluşturmada izlenen tutum ile buğday tablosu arasında yakın bir ilişki olmalı. İkisi de aynı kapalılığın sonucu. Bu sonucu, parlak cümleler örtmeye yetmez. Buğdaya yüksek fiyat vererek, üretimi arttırıp petrolden kaybedilen dövizleri geri alma tasarıları bir düş olmaktan ileri gidemez. Bu düşe

Levent Şahverdi Arşivi

kimse inanmaz. Zamanla herkes, böyle ilginç buluşların nereden geldiğini merak etmeye başlar.

İp uçları belli olmaya başlayan yeni strateji şöyle: «Solun, Halk Partisi'nin nerede bırakacağı belli olmaz. Bu yüzden, Halk Partisi sağ kadroya dayanmalı.» Halk Partisi'nin kurmaylarının böyle düşünmüş olmaları mümkün. Buna da şaşılmaz. Çünkü, böyle düşünce, sosyal demokratların alın yazısı. Aynı zamanda da zayıflıklarının temel kaynağı. Zayıf olan, tereddüt içinde olan, en iyi niyetle istediğini bile gerçekleştiremez. Niyet, sonuç almak için yeterli değil. Niyet, sosyal pratiğin en az önemli unsurlarından biri. Üzerinde durmaya bile değmez.

Türkiye'de bir sosyal demokrat parti yok. Sosyal demokrat eğilimi gösteren parti var. Sosyal demokratların bütün ürküntü ve kuşkusuyla birlikte. Bunun, Türkiye'nin yazgısı haline gelmesini önlemek zorunlu. Devamlı uyararak. Bir yandan, 12 Mart öncesinin bazı çevrelerin yaygın maksimalist eğilimlerine; diğer yandan 14 ekim sonrasının yine bazı çevrelere egemen minimalist eğilimlerine kapılmadan. Halk Partisi uygulamasının ne kadarının koalisyon veya geçmişin kalıntılarından geldiğini, ne kadarının başka nedenleri bulunduğunu inceden inceye hesaplayarak.

Yerli otomobil yapımcıları zam için Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına başvurdular

* *Buzdolabı, çamaşır makinesi ve elektrik süpürgesine yüzde 3 oranında zam yapıldı.*
MSP af için olumlu oy verme kararı aldığını açıkladı.

30 Mart 5 Nisan

DPT, Dünya Bankasının, tarıma ağırlık vermeyi ve kalkınma hızını düşürmeyi öngören önerilerini kınadı. Demiryolu, gübre gibi mal ve hizmetlere olan talebin kısılması önerileri de benimsemedi. DPT, Dünya Bankası raporunu, Türkiye'yi tanımayan uzmanların hazırladığını açıkladı.

Levent Şahverdi Arşivi

İşçi Cephesinde

Yunan cephesi ve işçi cephesi. Son günlerin en önemli iki gelişmesi. Birinde, Yunan cephesinde, durum açık. Ecevit Hükümeti, uzun yıllardır özlemi duyulan bir kararlılık ve soğukkanlılık içinde yürüyor. Bu alandaki tutumun, Ecevit'ten tedirginlik duyan bazı çevrelerde de saygınlık yarattığında kuşku olmamalı.

İşçi cephesindeki gelişmelerin ise aynı ölçüde bir açıklık gösterdiğini söylemek zor Bunda en önemli etken aktörlerin çokluğu. Bir yanda, DİSK var Diğer yanda Türk-İş. Türk-İş içinde ayrı bir baş çekmeye çalışan sosyal demokrat sendikalar Bir de bütün bunların dışında sendikasız işçiler Sendikasız işçilerin yarattığı sendikalaşma yarışı. İşçi cephesindeki her manevra bütün bu aktörler topluluğunu farklı biçimde etkiliyor Karışıklık, burada. Hükümet de bu karışıklığı açıklığa çevirmemek için özel bir dikkat gösteriyor

Gündemin ilk iki çıkışı, kıdem tazminatı ve asgarî ücretlerle ilgili. Kıdem tazminatının bir aya çıkarılması ve asgarî ücretlerin yükseltilmesi tüm işçilerin lehine. Burası çok açık. Bu politika, Ecevit Hükümetinin açıkladığı program doğrultusunda. Ama iş burada bitmiyor. Çeşitli sendikalar ve sendikasızlar bakımından, söz konusu iki çıkışın etkisi ne olacak? Üzerinde durulacak sorunlar

Kıdem tazminatının onbeş günden bir araya çıkarılmasının DİSK için ve DİSK'li işçiler için önemi çok az. Bunlar bakımından değişecek olan sadece, bileklerinin hakkıyla aldıkları bir hakkın, kısmen de olsa, yasalara geçmesinden ibaret. Çünkü, DİSK'in yapmış olduğu sözleşmelerde onbeş günlük kıdem tazminatı, tarihe karıştı. DİSK, pazarlığa oturduğu zaman en az otuz günlük kıdem taz-

Levent Şahverdi Arşivi

minatı alıyor. Kırkbeş günü, hattâ altmış günü de var Yakın dönemin bütün baskılarına rağmen DİSK'i yaşatan, üyelerinin ekonomik haklarını almada göstermiş olduğu başarı.

Tazminatın bir aya çıkarılmasıyla ilgili yasa tasarısı, işçi sınıfının bir kesiminin müktesep hak haline getirdiği bir uygulamayı yasalaştırmak girişiminden ibaret. Bunun bütün işçiler için ileri bir adım olduğunda kuşku yok. Ama bu durum, yapılmak istenen, bazı sendikalar için bir ulufe olduğunu da gözlerden uzaklaştırmamalı. Türk-İş, sendikal mücadele ile elde edemediğini, elde etmek istemediğini Hükümet'ten alacak. İşçiden yana hiç bir kimsenin, böyle bir gelişmeye itirazı olamaz. Bazı sendikaların yıllardır sürdürdüğü işçi çıkarlarına ters oyunlarının, kısmen de olsa, Hükümet tarafından düzeltilmesi, herhalde olumlu bir gelişme. Üstelik söz konusu hükümet, işçi oylarıyla iktidara gelmişse gayet de normal.

Yalnız işçi cephesinde, tohum halinde de olsa, normal olmayan gelişmeler de var. Türk-İş'in yıllardır sürdürdüğü tutumu belli. Genellikle kamu işyerlerinde aslan kesilen, özel işyerlerinde uysal bir strateji izleyen sendika olarak gelişti. Kuruluşundan beri, hükümet paralelinde bir politika uyguladı. Hükümet paralelinde demek, Demokrat Parti ve devamı olduğunu şimdi resmen açıklayan AP yandaşı bir örgüt anlamına geliyor. 14 ekim'den sonra göreve gelen AP'siz hükümeti «hazmedemediği» her halinden belli. Hükümete karşı çeşitli oyunların içinde. Asgarî ücretler konusunda, kendi geçmişine yabancı bir mücadele açarak, genel grev tehdidini ortaya attı. Genel grev Türk-İş'in harcı değil. Bunun yanında bazı «politik» grevler tezgâhlanıyor

Bütün bunların, hükümetin varlığı konusunda titizlik gösteren sendika liderlerini tedirgin ettiği anlaşılıyor Bu tedirginlik de normal. Fakat normal olmayan, sağlıksız olan ortadaki oyunlara karşı çıkılırken işçinin grev hakkına da gölge düşürülmesi. Grev hakkı ve grev yapmak işçinin haklarını almada en çok güveneceği silâh. Bu silâhın işçilerin desteklemiş oldukları bir hükümete karşı çevrilme-

Levent Şahverdi Arşivi

si sırasında gösterilecek aşırı titizlik, eldeki silâhın gerekli hallerde paslanmış, işe yaramaz bir hurda durumuna dönüşmesine yol açabilir.

Bu tür aşırı bir titizliğin Ecevit'e de ters geldiğini gösteren işaretler var. Muhalefetteki Ecevit hareketini desteklemek için bir sosyal demokrat sendikalar girişiminin başlatıldığı hatırlarda. Türk-İş içindeki bu hareketin başarılı olamadığı biliniyor. Başarısızlıkta işçiye dayanma yerine hükümete yaslanma alışkanlığının etkisi büyük. Şimdi Ecevit, Hükümetin başında. Tabanı DİSK'e doğru kayan Türk-İş içinde sosyal demokrat sendikalar güçlenerek tutucu bir görev oynayabilir mi? Bunun için her şeyden önce iyi sözleşme yapmak gerek. Hükümetin bu konuda tutumu ne olabilir? Bunu soranlara Ecevit'in verdiği cevap açık: «Yapın mücadelenizi, alın.»

Yol-İş Federasyonu'nun Karayolları Genel Müdürlüğü ile yapmış olduğu sözleşme, mücadele yaparak hak alma ile hükümete yaslanma arasında, orta bir yerde. Sözleşmeyi yapan sosyal demokrat liderler, ilgili Bakan ve Genel Müdürün tutumundan övgü ile söz ediyor. Bu işin bir yanı. Diğer yanı ise, işçi cephesinin gündeminin ikinci maddesiyle ilgili. İkinci maddesi, asgarî ücretler. En taze sözleşmede bile kabul edilen asgarî ücretler Türk-İş'in genel grev tehdidi için kullandığı asgarî ücretlerin üstünde. Türk-İş, en çok 55 lira isterken, Türk-İş'e bağlı Yol-İş sadece 1974 yılı için 59 lirayı almış durumda. Öyleyse Türk-İş'in hırçınlığının sebebi ne?

Nasıl kıdem tazminatı konusundaki yeni girişimin DİSK'le ilgisi yoksa, asgarî ücretler konusundaki oyunun da sendikalı işçilerle bir ilgisi yok. Türk-İş de dahil sendikalar, hükümetin kabul ettiği asgarî ücretler sınırını, sözleşmelerle rahat rahat aşabiliyor. Asgarî ücretler, sendikasız işçilerin sorunu. Sendikasız işçiler ise yalnız Sosyal Sigortanın gitmediği kollarda mevcut değil. Büyük işletmelerde bile işveren ile çeşitli sendikalar arasında bir kavga var. İşverenler baskı ile sendikalaşmayı önlemek istiyor. Sendikalar da sendikalı sayısını artırmak çabası içinde. Sendikalaşmak ise, işletme düzeyinde işçinin hakla-

Levent Şahverdi Arşivi

rını korumakla mümkün. Türk-İş sermaye karşısında elde edemediğini hükümetin karşısına çıkarak sağlamaya çalışıyor.

Buna da bir bakıma mahkûm. Yakında Türk-İş'in üye sayısında önemli ve birdenbire bir düşüş olacak. Yakında sosyal güvenlik uygulamasının başlamasından sonra 25 yılını dolduran işçiler toplu olarak emekli olacak. Sayıları tam olarak bilinmiyor ama 500 bin tahmini var Bunların çoğu, kamu girişimlerinde. Çoğu Türk-İş üyesi. Çoğu; usta, evsaflaşmış işçi. Türk-İş'in tutucu sendikacılığının temel dayanaklarından biri. İşçi cephesinin bu yakın gelişmesinin tüm işçi, hareketine yeni bir nitelik kazandırması mümkün.

Başbakan Yardımcısı Erbakan, özel sektörün lokomotif, devlet sektörünün vagon olması dönemının sona erdiğini açıkladı.

* *Türk Sevk ve İdarî Derneği raporunda, 1974 yılının başından beri alınan önemlerin özel sektörün üretim olanaklarını kısıcı, yatırımları geciktirici veya caydırıcı yönde olduğu belirtildi.*

* *TÜSİAD, hükümetin ekonomik politikasına açıklık getirilmesini istedi. Ayrıca TÜSİAD'ın Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyesi E. Gönensay'a hazırlattığı bir raporda, enflasyonu birdenbire frenlemenin sakıncalı olacağı kaydedildi.*

D. Baykal, enflasyon ve fiyat artışlarını önlemek için alınacak önlemlerin hazır olduğunu açıkladı.

Fosfat yataklarının işletilmeyip ithalât yoluna gidilmesinin yılda 2.7 milyar liralık döviz kaybına yol açtığı belirlendi.

TPAO'nun yaz aylarında Ege'de petrol arayacağı açıklandı.

6 Nisan 12 Nisan

İşadamları V Koç ile N Eczacıbaşı Amerika Birleşik Devletleri'nde Dışişleri Bakanlığı ve Dünya Bankası yetkilileri ile görüşmeler yaptılar Eczacıbaşı, Halk Sektörünü olumlu bulduklarını bildirdi.

* *Danıştay, ilâç fiyatlarının Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca saptanmasına ait kararnamenin iptali ile ilgili istemi reddetti.*

Levent Şahverdi Arşivi

Seçim Ekonomisinde Zamanlama

Daha önce İlhan Selçuk yazdı. Seçim ekonomisinde zamanlamanın önemi üzerine. Bugün erken görünse de gündemin maddesi. Çünkü ekonomide anlık uygulamalarla anlık sonuçlar elde etmek mümkün değil. Bundan altı ay ya da bir yıl sonra ortaya çıkacak siyasal sonuçlar, bugün izlenecek ekonomik politikalara bağlı.

Aslında zamanlama iktisatın özü. Fakat aynı zamanda Batı iktisatının en çok gözden uzak tuttuğu bir öz. Batıda okutulan iktisatta bugün geçerli olan bir önlem, aynı zamanda yarın veya bir başka zamanda da geçerli olabiliyor. Daha doğrusu geçerli olduğu düşünülüyor. Batı ekonomilerinin bunalımından kurtulamamasında, sistemin anarşik yapısı kadar olmasa bile, kullanılan yöntemin bu eksikliğinin de rolü var.

Bu yüzden, ekonomide zamanlamanın önemini görebilmek için örnekleri Doğudan almak gerek. Gerçi Türkiye'de örnekleri yalnızca Batıdan alma alışkanlığı henüz bütünüyle yıkılamadı. Ama bu alışkanlık pek önemli değil. Önemli olan örnek. Örnek şöyle: Stalin ile Trotskiy mücadelesinin kökeni 1920'ye kadar uzanır. Ancak, ilk kez açıklık kazanması 1923 yılında. Tarımsal ve sanayi ürünleri fiyatlarının ayarlanması konusunda, Trotskiy ve taraftarlarının görüşü, tarım fiyatlarını düşük, sanayi fiyatlarını yüksek tutarak sanayileşmeyi hızlandırmak. Karşı tez, 1923'lerin koşulları içinde bunun mümkün ve gerekli olmadığı. Tartışmaya iktisat tarihinde, sanayileşme tartışması adı veriliyor. Bugünün sorunları içinde bir fiyatlar ve gelirler tartışması demek de mümkün.

1923 yılında Trotskiy kazanamadı. 1928 yılında Trotskiy'i temizlemiş Stalin uygun düzenlemelerle tarımdan

Levent Şahverdi Arşivi

kaynak aktarmaya başladı. Buna Trotskiy'siz trotskist politika dediler. İlgisi yok. Çünkü aradan beş yıl geçti. Birçok koşul değişti. Mümkün olmayan mümkün hale geldi. 1923 yılında yapılsa, bir iktidarı tehlikeye atabilecek bir ekonomi politikası 1928 yılında güçlendirilmiş temeller üzerinde geçerlilik kazandı.

Örnekten sonra bir kısa özetleme gerek. 1974 temmuzundan 1973 temmuzuna uzanan bir özet. Geçen yıl bu zamanlarda ekonomi tam bir kâr enflasyonunun içinde idi. Özel işletmelerin mallarının fiyatları alabildiğine yükselirken, kamu girişimlerinde fiyatlar baskı altında tutuldu. Büyük işletmelerin fonları artarken işçi, memur ve küçük köylünün geliri mutlak olarak azaldı. Bir çoklarının göstermek ve görmek istediği kadar sağlam gözlemlere sahip olmamakla birlikte Bayar ve Menderes'in yakınında müdürlük, daha sonra da Başbakanlık yapmış olmanın kazandırdığı yeteneklerle Demirel bu durumu değerlendirdi. İktidara gönülsüz davrandı. Sermayenin de isteğine uygun olarak AP'nin öncülüğünde, örneğin CGP'li bir koalisyonun hesabiyle seçime girdi. Seçimler bu hesabı yanlış çıkardı. Sermayenin karar verme gücü eksik kaldı.

Ecevit, gerekli ve mümkün olanı yaptı. MSP ile koalisyon kurup bekleyen zamları yürürlüğe koydu. Bundan sonra, bir din paradoksu yaratıp MSP'ye ilericilik yakıştıran yakın ve uzak danışmanların da etkisiyle yavaştan aldı. Af oylamasına kadar normal seçimlere kadar sürecek bir hükümetin başkanı gibi davrandı. Af oylamasıyla başka bir paradoks ortaya çıktı. Siyasal tutukluların özgürlüklerinin ertelenmesi, CHP'nin işine yaradı. Bu oylama oyunu, uyandırıcı etki yaptı. Böylece Başbakan Ecevit'in kısa imajının, CHP Genel Başkanı Ecevit'in uzun imajını gölgelemesini önleyecek ekonomik önlemler belirli bir hız kazandı.

Şimdiki durum böyle. Dış ticarette herhangi bir sorun yok. Beklenen tarım üretimi yüksek; sanayi üretimi düşük değil. Taban fiyatları, yoksul köylü ile toprak ağalarını bir arada gözetmeyi amaçlayan yüksek bir düzeyde tutuluyor Memurlar, maaşlarının bugünkü düzeyinden hoş-

Levent Şahverdi Arşivi

nut değillerse de hafta tatilinin ve birikmiş alacaklarının zamanında ödenmesinin rahatlığı içinde. Gerçekleştirilen asgari ücretlerin kıdem tazminatı alanındaki öneri, işçi kesiminde olumlu etkiye sahip. Türk-İş devlete dayalı sendikacılığın en kolay başarılarını sağlıyor. Ecevit Hükümeti zamanında, sermayeyle doğrudan çıkar birliği yapan bazı çalışma müdürlerinin oyunlarıyla karşılaşmasına rağmen DİSK'in bilinen tutumunda bir değişiklik yok.

Bütün bunlar herkesin çıplak gözle görebileceği gelişmeler. Üzerinde tartışmak bile gereksiz. Ancak üzerinde tartışılması gerekli başka sorular var. Bu durum ne zamana kadar sürebilir?

Bu soruyu gerekli kılan iki nedenden biri, bütün yapılanların, düzenin temel yapısını değiştirmeden, geçmiş dönemin yarattığı adaletsizliklerden, uyumsuzluklardan yararlanılarak gerçekleştirilmesi. Başka bir deyişle geçmiş dönemin olumsuz rezervlerine güvenilerek ortaya çıkarılması. İkincisi ise, hiç kimsenin saklamadığı gibi, fiyatların artmaya devam etmesi.

Bu iki gerekçenin yol açtığı bulgu ise şöyle: Aynı ekonomik politikayı örneğin gelecek yılın aynı zamanlarında uygulamak çok zor. Öyle ise ne yapılabilir? Görünen bir yol var. Bunun için fazla birşey yapmaya gerek yok. Sadece hesabını yapmak yeter. Buna göre yeni yılın bütçesi çıktıktan sonra bu koalisyonun bozulabileceğini düşünmek mümkün. Şubat ve mart ayları fiyatların mevsimlik olarak geriye çekildiği aylar. Bu nedenle, muhalefet fazla istekli görünmeyebilir. Ama daha önce millî cephe hükümetini kuramadığı için yüksek tirajla fincancı katırlarını ürkütmeye koyulan Bayar'ın aceleciliği var

Bu durumda ya hükümetlerini kurarlar ve kaldırmayacakları yükün altına girerler Ya da daha büyük bir yenilgi olasılığı yüksek bir seçime razı olurlar. Bu iki almaşık arasında seçim yapma özgürlüklerine saygı göstermek gerek.

Eğer bu hesap güçlü görünürse, aradaki zamanda en büyük öncelik iki projeyle ilgili. Biri, devam eden ve 1974 yılında bitmesi mümkün yatırım projelerinin bitirilmesi ko-

Levent Şahverdi Arşivi

nusunda. Bunların tamamlanması için gerekli titizliğin gösterilmesi halinde yeni üretimle birlikte önemli çalışma alanları açılabilecek. Diğeri ise Hayat Holding'in başlatılması konusunda. Bugünün konjonktürü içinde Hayat Holding halk sektörü hülyasını geride bırakarak, enflasyonist baskıyı azaltıcı bir özellik kazanmış durumda. Devlet kapitalizminin güçlü geçmişe sahip olduğu Türkiye'de işçi dövizleri ile yaratılan ek satın alma gücünü toplamanın mümkün bir yolu olarak Hayat Holding ortaya çıkıyor. İdeolojik olarak karşı çıkılsa bile, bunun için devlet katkısı ve kâr güvencesi zorunlu oluyor.

Burada ekonomik bir engelle karşılaşmak söz konusu değil. Fakat siyasal güçlük var. MSP'den gelen güçlük. Bir kez yatırımcı kuruluşların çoğu MSP'ye bağlı. İkincisi Tarım Bakanının liderlik yarışını hisseden Erbakan da büyük sermaye ile doğrudan ilişki kurmuş görünüyor. Büyük sermaye ise halk sektöründen daha çok motor sanayi kuracak olan Hayat Holding'ten ürküyor.

Eğer gelecek yılın ilk yarısında bugünkü koalisyonun herhangi bir kaza ile karşılaşmayacağı hesabı yapılıyorsa izlenen ekonomik politika üzerinde yeniden düşünmenin zamanı. Bunu yaparken sadece para ve kredi politikasına dayanarak, ekonomik faaliyeti yavaşlatmadan ve zaman zaman gerekli kontrolleri yapmadan fiyat hareketlerinde çok büyük değişiklikler sağlamanın mümkün olmadığını hatırlamakta yarar var. Bir de Erbakan'a ne kadar güvenilebileceğini.

---

* *Türkiye'nin AET ile ilişkilerinde üçüncü üllce durumunda olduğunu söyleyen, K. İnan, Türkiye'nin bu durumdan kurtarılması gerektiğini açıkladı. İnan, Türkiye'nin durumunun AET ile ilişki kuran yüz ülkeden biri olarak benimsenmesine son verilmesini istedi.*

* *ABD'nin, tıpta kullanılan afyon darlığı nedeniyle haşhaş ekimi planladığı açıklandı.*
Traktör fiyatlarında yüzde 12, meşrubat fiyatlarına yüzde 21, pastörize süt fiyatlarına yüzde 25 oranında zam yapıldı.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Yabancı Sermaye Raporu

Başbakan Ecevit'in başlattığı ve teknisyenler düzeyinde sürdürülen yabancı sermaye çalışmaları tamamlandı. Fakat hazırlıkların hükümet düzeyinde değerlendirilmesi bir süre gecikecek. Gecikmenin nedeni, dış politika sorunlarının ön plana çıkması. Ege sahanlığıyla önem kazanan, haşhaşla kızışan ve haşhaş kararının etkisiyle Kıbrıs'ta patlama noktasına gelen dış politika gelişmeleri, bir süre, diğer bütün sorunları bastıracak. Ne kadar süreceğini kestirmek zor

Ancak dış politika olayları ile yabancı sermaye düzenlemelerinin zaman içinde çakışması, genellikle ihmâl edilen bir gerçeği su yüzüne çıkarması bakımından oldukça öğretici oldu. Bu gerçek, yabancı sermaye sorunu aslında bir dış politika sorunu olmasıyla ilgili. Başka bir deyişle Kıbrıs olayları, yabancı sermaye alanında getirilecek yeni düzenlemelerin izlenen dış politikadan ayrı düşünülemiyeceğini gösteren anlamalı bir rastlantı oluyor.

Aslında Cumhuriyet Tarihinin çeşitli dönemlerinde, yabancı sermaye ile dış politika tutumları arasındaki paralelliği gösteren bir çok örnek var Cumhuriyet Devrimi, antiemperyalist bir eylem olduğu için aynı zamanda yabancı sermayeye karşı bir tutum aldı. Fakat antikapitalist bir nitelikten yoksun olduğu için yabancı sermayeye karşı tutum, somut bir özellik kazanamadı. Bununla birlikte ikinci büyük savaş öncesinin dünyadaki bloklaşma hareketlerinin dışında kalabilen Türkiye, 1930'larda yabancı sermayeyi geri atan eylemleri gerçekleştirdi. İkinci savaştan sonra, Batı blokuna bağlanma politikasıyla yabancı sermayeyi davet politikası zaman içinde de çakıştı. Ve böylece sürdü. Bugüne kadar.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu hatırlatmalar, yabancı sermayeyi teknik bir sorun sananlar için. Aynı zamanda Ecevit Hükümetinin başlatmış olduğu yabancı sermaye çalışmalarının ulaşabileceği sınır ve kapsamı gösterebileceği için. Bugünkü durum ne? Demirel, bütün umudunu dıştaki sömürgen güçlere bağladığını hiç saklamıyor Ege'de, Afyon'da izlenen tutumu «hayalcilik» olarak niteliyor İnancınca. Amerika'dan icazet almadan yapılan her iş hayalcilik. Aynı zamanda yabancı sermayeden yana olduğunu, şu sıcak günlerde de, açıklamak ihtiyacını duyuyor. Bir de, «Ecevit Hükümeti zamanında Türkiye'ye yabancı sermaye gelmez» diyor Yine aynı sıcak günlerde.

Ecevit'in yaptıkları ne? Gerçekte yaptıklarını ve yapmak istediklerini soyut olarak, tarihten koparark, değerlendirenler için önemli değişiklik olmayabilir. Fakat tarihsel gelişme içinde değerlendirilince, Ecevit'in, mevcut bloklar içinde kalarak Türkiye'nin dış politikasına yurt çıkarlarıyla tutarlı bir kişilik kazandırmaya çalıştığı görülüyor Yabancı sermayede de yapmak istediği bundan ibaret.

Burada dış politikayla kurulan paralelliği bir kenara bırakıp sormak gerek: Hükümet yabancı sermaye alanında tutarlı bir politika sürdürebilir mi? Cevap, fazla bir şey yapamayacağı. Çünkü bir ülke ya, 1930'larda olduğu gibi yabancı sermayeye kapılarını kapatır. Ya da otuz yıldır devam ettiği gibi, kapılarını açar. Açık kapıdan ise giren sermaye, en azından girdiği ülkenin ekonomisinde kişilik bırakmaz.

Bu durum, doğrudan doğruya, yabancı sermayenin yapısıyla ilgili. Ne için hareket eder sermaye? Temel neden, kapitalist ekonominin biriken kârları kullanma sorunuyla karşılaşması. Kullanılamayan kâr, kâr olmaktan çıkar. Kârın, kâr olarak kalabilmesi için yatırım mahreçleri bulması gerekli. Nerede? Batı iktisatına göre, sermayenin az olduğu gelişmemiş bölgelerde. Gerçekte ise, çok büyük bir çoğunlukla, yine gelişmiş ülkelerde.

İstatistikler, imalât sanayiinde yabancı sermayenin yüzde 80'e ulaşan bir bölümünün yine gelişmiş ülkelerde

Levent Şahverdi Arşivi

gerçekleştiğini gösteriyor. Yabancı sermaye, büyük bir bölümüyle, bir gelişmiş kapitalist ülkeden diğerine akıyor. Bu akışın gerisinde, kapitalist ekonomilerin eşit olmayan gelişme yasası var Kapitalist ekonomilerin hepsi, zamanın aynı kesitinde, bütün kesimlerini aynı düzeyde geliştiremiyorlar. Mahreç arayan sermaye, bir gelişmiş ekonomide görece olarak geri bir üretim alanı görünce buraya akıyor.

Neden, bütün kesimleri görece olarak geri ekonomilere akmıyor? Bütün kesimleri geri ekonomilerin pazarı da küçük olduğu için. Küçük pazarda, ileri teknolojiyi içeren büyük ölçekli işletmeleri kurma olanağı yok. Bu yüzden, ister yeni isterse kullanılmış makineler yoluyla olsun, daima geri teknolojiyi getirmek zorunda kalıyor. Küçük ölçek ve geri teknoloji ise kârların düşük kalmasına yol açıyor.

Bu nedenle, hammadde kaynaklarının kontrolü için zorunlu olanların dışında ve özellikle imalât kesiminde, yabancı sermaye azgelişmiş ülkelere gitmeye fazla istekli değil. Birçok azgelişmiş ülke yöneticisinin yabancı sermayeye her gün davetiyle çıkarmasına rağmen büyük bir akışın olmamasının nedeni bu. Yabancı sermaye, kendisi için sömürge koşulları hazırlayan ülkelere ve bu koşulların hazırlandığı ölçüde gidiyor. Sömürge koşulları içinde kârını, hiç bir gelişmiş ülkede elde edemeyeceği düzeye çıkarabiliyor.

Azgelişmiş ülkelerdeki yabancı sermaye işletmelerin asıl kârları, bilânçolarda gösterilen kârlar değil. Asıl kâr, ana firmadan alınan ham ve yarı mamullerin fiyatlarını çok yüksek göstererek üretim sırasında gerçekleştirilen ve vergiden kaçırılan kâr. Bir de yabancı sermaye firmalarının monopol gücünden doğan kârlar var. Yabancı sermayede yurt çıkarlarına uygun bir düzenleme bu iki kaçağı kapatmakla mümkün. Fakat bu kaçak kapılarını gerçekten kapamakla, yabancı sermayeye kapıları kapamak arasında fark yok. Çünkü kaçak kapıları kapanırsa, yabancı sermaye gelmez. Demirel, bu konuda uzman.

Gittiği ülkelerden büyük kârlar koparan yabancı sermaye, bu ülkelere ne veriyor? Şimdi piyasaya sürülen

Levent Şahverdi Arşivi

düşünceye göre, ileri teknoloji. Son zamanlarda piyasaya sürülen düşünceler arasında gerçeklere bundan daha fazla ters düşen bir başkasını bulmak zor. Bir çok nedenle. Birincisi, ülke ekonomisinin sınırları, her türlü sermaye için geçerli. Küçük pazar, yerli sermaye için olduğu kadar yabancı sermaye için de bir sınır. İkincisi, teknoloji makinada somutlaşan sermayeden bağımsız olarak getirilemez. Makinenin niteliği ise, getirenin yerli veya yabancı olmasına göre değişmez. Üçüncüsü, Türkiye'de Petkim'in, İpraş'ın, İskenderun Demir-Çelik'in, yerli ilâç firmalarının benzerleri yabancı sermaye firmalarından daha geri bir teknolojiyi yansıttığı söylenemez.

Öyleyse Türkiye'de yabancı sermaye neden isteniyor? Bu sorunun cevabını, ikinci büyük savaştan sonra Türkiye'nin yabancı sermayeye neden açıldığını hatırlayarak vermek mümkün. Yerli sermaye, kendi içinden ve de kendi dışından çekinmeye başladığı için kendisine güçlü bir koruyucu aradı. Bunu Batı'da ve Batı sermayesinde buldu. Bu durum, bugün de devam ediyor.

Maliye Bakanlığı, dış özel kredilerin yurt içinde kullanımını yasakladı. Kredilerin TL'ye çevrilip yurtiçinde kullanılması yasaklanırken, yalnızca ithalât için kullanılmasına olanak tanındı. Kararın alınmasındaki amacın, yurt ekonomisine yararlı olmayan yabancı sermayenin kısıtlanması olduğu belirtildi.

Bir milyondan fazla buğday üreticisinin piyasadan buğday satın aldığı belirtildi.

İlâçlara yüzde 10-15 kâr haddi tanınacağı açıklandı.

* *Genel af yasası önerisi Meclis'te kabul edildi.*

13 Nisan — 19 Nisan

* *KİT'ler 1972 yılında 2.6 milyar lira kâr ettiler.*

Türkiye'de kâr oranının en yüksek olduğu alanın ithalât müteahhitliği olduğu açıklandı. İthalât müteahhitliğinde kâr oranı yüzde 46, dağıtımcılıkta kâr oranı yüzde 44, turizm işletmeciliğinde ise kâr oranı yüzde 28.

Özel yatırımların durduğunu öne süren V. Koç, vergi gelirlerinin azalacağını belirtti.

Levent Şahverdi Arşivi

Dışişlerine Çıkarma

Dünyanın her yerinde dışişleri bürokrasisi okumayı sevmez. Araştırma ve incelemeden hiç hoşlanmaz. Buna karşılık abartmaya bayılır. Özellikle bilgiçce yapılan abartmalara. Örneğin doktrin kelimesini çok sever. Dışişleri bürokrasisine göre, her Amerikan Cumhurbaşkanının bir doktrini var. Truman, Eisenhower, Kennedy, Johnson ve de Nixson bile doktrin sahibi. Doktrin nedir, ömründe hatıratından başka birşey yazmamış olan bir kimse nasıl doktrin kurar? Bütün bunlar önemli değil. Önemli olan Amerikan Cumhurbaşkanlarının doktrinlerinden bilgiçce söz etmek.

Dünyanın her yanında dışişleri bürokrasisi aynı zamanda oldukça mütevazi. Doktrin kurmayı, Cumhurbaşkanlarına bırakır. Plan yapmayı da kendisi üstlenir. Her Amerikan Dışişleri Bakanının en azından bir planı var. Her konu için. Aynı konu için birden fazla plan hazırlayan Dışişleri Bakanları da oluyor. Kissinger gibi Amerikanın kurmuş olduğu bilmeceleri, yine Amerika'nın yararına çözmekle ünlü bakanların, aynı sorun için her gün plan yaptıkları görülüyor. Öyle sayılıyor.

Türkiye daha da mütevazi. Daha doğrusu çok yakınlara kadar böyleydi. Yakın zamanlara kadar Türkiye'nin Dışişleri Bakanları plan hazırlamazdı. Bu açmazı, bir başka deyişle bu aşağılık durumu, ilk yenen Talû Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Bayülken oldu. Bakanlığının sonlarına doğru Arap-İsrail sorununu çözmek için «Bayülken Planı»nı hazırladı. Fakat ne yazık ki pek fazla ilgilenen olmadı. Bazı gazetelerin magazin yazarlarından başka.

Bayülken'li Dışişleri delegasyonu, ilk başarısızlığın umut kırıcılığına kapılmadan, Cenevre'de bir barış planıy-

Levent Şahverdi Arşivi

la ortaya çıktı. Hem de çok hızlı bir biçimde. Türkiye'nin Kıbrıs çıkarması 20 temmuz'da oldu. Başbakan Ecevit, çok yerinde bir deyişle, bu tarihten sonra Kıbrıs'ta ve dünya dengesinde çok şeyin değiştiğini açıkladı. Bunun anlamı, bir plan yapmanın bütün öğelerinin birdenbire alt-üst olması. Ama dışişleri bürokrasisi bu büyük değişmelerin üstesinden gelmeyi bildi. Bir hafta içinde yepyeni bir planla diğer ülkelerin karşısına çıktı.

Dışişleri bürokrasisine, meşhur bektaşi öyküsünü hatırlatmak gerek. Ya hiç dayak yememişler, ya da saymasını bilmiyorlar Plan yapmak için önce mevcut durumu gerçekçi bir biçimde değerlendirmek zorunlu. Sonra, sistemin bağımlı ve bağımsız değişkenlerini ortaya çıkarmak gerekli. Sonra da ne istendiğini saptamak. Nedir Kıbrıs gerçeği? 20 temmuzdan önce ve sonra. Tek başına ve dünya sistemi içinde. Kimlerdir, Kıbrıs sisteminin bağımlı ve bağımsız değişkenleri? Makarios neyi temsil ediyor? «Kızıl papaz» olmaktan başka niteliği yok mu? Nedir, Türkiye'nin amaçları? Somut olarak. Yakın ve uzun dönemde.

Bu sorunların gerçekçi bir biçimde cevaplarını bulmadan bir plan yapmaktan söz etmek, plancılıkla alay etmek demek. Uluslararası sorunlara kör, kendi önyargılarından başka bir ışığı olmayan bir bürokrasinin bütün bu sorunları bir haftada çözebileceğini düşünmek ise Yirminci Yüzyılda mucizelere inanmak demek.

Kimdir, Makarios? Dışişleri bürokrasisinin sokaktaki insanla birlikte düşündüğü gibi din adamı kılığına bürünmüş bir şeytan, gizli bir Enosis'çi mi? Öyleyse Yunan darbecilerinin ENOSİS girişimine neden karşı çıktı? Karşı çıkarken dayandığı güçler nelerdi? İçerdeki ve dışardaki solcu güçlerden başka. Bu soruları cevaplandırmadan Kıbrıs konusunda bir plan yapımına başlanamaz bile. Dışişleri bürokrasisinin ise bu tür sorunlardan haberi yok.

Doğru soruların doğru cevaplarının ipuçlarını bulmak için Kıbrıs uzmanı olmak gerekli değil. Her dışişleri bürokratının kolayca yapabileceği gibi Londra'nın alış-veriş yerlerini dikkatlice izlemek; Lefkoşe'de ne satılıp alındığını bilmek yeter. Kıbrıs Rumlarının önemli bir ihraç kaynağı

Levent Şahverdi Arşivi

olan içkilerin başlıca alıcısı İngiltere. Yunanistan değil. Birçok tarımsal üründe olduğu gibi. Kıbrıs ise başta giyim ve tekstil olmak üzere İngitlere'nin bir pazarı. Yunanistan değil. Londra'daki büyük mağazaların hemen hepsinin Lefkoşe'ye uzanan kolları var. İki ülke arasındaki ekonomik bağ Yunanistan'la olandan çok daha güçlü. Bu da normal. Çünkü Kıbrıs, İngiltere'nin siyasal boyunduruğundan çıktı. Ekonomik bağlarını koparmadı. Ortakpazar'la ilişkisini bile Yunanistan'dan çok sonra, İngiltere Ortakpazar'la ilgili kuşkularını yendikten sonra güçlendirdi.

Kıbrıs, ekonomik bakımdan Yunanistan'dan önce İngiltere'ye bağımlı. Bu bir. İkincisi Kıbrıs'ın Rum bürokrasisi Yunan bürokrasisinden daha yüksek gelir düzeyine sahip. Yunanistan'la birleşmekle bunlardan yoksun kalması mümkün. Üçüncüsü Kıbrıs işgücü, Commonwealt ilişkileri içinde İngiltere'ye kolaylıkla kayabiliyor. Bütün bu olanaklar da Kıbrıs'ta bütün şöven etkilere karşın Yunanistan'la birleşmeyi istemeyen bir gücün doğmasına yol açıyor. Bağımsızlıktan yana Makarios, bu güçleri temsil ediyor. Bu yüzden ENOSİS darbesi, Yunan subaylarına düşüyor.

Dışişleri bürokrasisinin değerlendirmek istemediği Makarios olayının ana çizgileri böyle. Peki, dışişleri bürokrasisinin sevgilisi Denktaş'ın temel çizgisi ne? Ne olduğunu darbeden sonra açıkça gösterdi. Ecevit, bunun bir dış müdahale olduğunu günlerce bütün dünyaya haykırırken Denktaş, Amerikan teziyle kurduğu ilginç bir paralellikle, Samson olayını Rumlar arası bir iç çatışma olarak değerlendirdi. Dışişleri bürokrasisinin Kıbrıs kolu da bunu günlerce görmezlikten geldi.

Kıbrıs'taki Türklere gelince. Aslında bunların çok büyük bir kesiminin ne Türkiye ile, ne de kendi aralarında ekonomik bağları var Basit meta üretimi düzeyinde yaşayan biribirinden kopuk topluluklar. Bu nedenle, ne bir taksimin gerektirdiği yerel kaydırmalara, ne de Türkiye ile birleşmeye istekli olabilirler Kıbrıs'taki Türk burjuvazisinin isteği İngiltere'ye açılan kapının devamlı olarak açık kalması. Büyük çoğunluğun istediği ise Rumlara kar-

Levent Şahverdi Arşivi

şı güvence. Gönüllerindeki güvence ise ancak her birinin yanına Anadolu'dan bir asker vermekle mümkün. Bu da çok masraflı, çok zor bir yol.

Bir de işin demokrasi yanı var. Makarios zamanında Kıbrıs Rum kesiminde demokrasi geçerliydi. Türkiye'nin çıkarması Rum kesimindeki demokrasiyi ortadan kaldırma girişimini durdurdu. Ama çıkarmadan önce Türk kesiminde demokrasi yoktu. Son seçimlerde Denktaş'ın rakibi baskı ile adaylıktan çekilmeye zorlandı. 14 ekim seçimlerinden sonra Kıbrıs'ı ziyaret eden CHP Milletvekili Profesör Güneş, birçok demokrasi yakınması dinledi. Bunun üzerine Kıbrıs'ta «özgürlükten yakınma özgürlüğü olduğunu» keşfedilip dünya siyaset doktrinine armağan etti.

Ecevit, Türkiye'de demokrasi kapısının açılmasında en büyük rolü oynadı. Sorumluluğunu cesaretle aldığı çıkarma kararıyla dünya barışına önemli katkıda bulundu. Rum kesiminde ve Yunanistan'da demokrasi kilidini açtı. Cuntaları geriletti. Ancak yaptıklarından somut sonuçlar elde edebilmesi için yapacağı iki işi daha var. Biri, Türk kesimine de demokrasi getirmesi. Diğeri bununla birlikte ve bunun için dışişleri bürokrasisine çıkarma yapması

---

* *Gümrük ve Tekel Bakanı M. Türkmenoğlu, 1965-1972 yıllarında özel sektörün araç ve makine ithalâtında 18.5 milyar liralık gümrük muafiyeti tanındığını açıkladı.*
Fiyat istikrarını korumak için Ticaret Bakanlığında bir daire kuruldu.
SSK Genel Müdürü E. Atabek, ilâç ve konut yapımına ilişkin çalışmalara başlandığını açıkladı.
CHP, örgütüne, yaklaşan Odalar Birliği kongresinde CHP'nin etkinliğinin artması için çalışma yapılmasını isteyen bir genelge yayınladı.

* *TİSK Genel Başkanı H. Kaya, işçilerin gayet iyi örgütlenip maddî güçlerini birleştirebildiklerini, işverenlerin ise bunu başaramadıklarını söyledi.*
ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'e, Türkiye'nin haşhaş ekeceği resmen bildirildi.

Levent Şahverdi Arşivi

Dış İlişkilerde Demokrasi

Kıbrıs operasyonunda Amerika veya Kissinger, nerede ve neden yanıldı? Yanıldığı yer açık. Otuz yıldır onurlu bir dış politikaya susamış Türkiye'nin, Ecevit'in kişiliğinde, gerektiği ölçüde katılaşabileceğini değerlendiremedi. Şimdi, bundan sonra değerlendireceğini vaad ediyor. Neden yapıldığı sorusuna verilecek cevap ise o kadar açık değil. Çünkü bu cevabın kişileri aşan sistemlerle ilgili bir yanı var. Bunu ortaya çıkarmak zorunlu.

Yirminci yüzyılın gördüğü çeşitli savaşlardan önce ekonomilerin durumu şöyle: Birinci büyük savaştan önce dünya ekonomisinde fiyatlar düşüyor, ekonomik eylem yavaşlıyordu. Savaş, bu duruma son verdi. İkinci büyük savaştan on yıl önce, dünya büyük bir ekonomik bunalım yaşadı. Otuzların ilk yıllarındaki silâhlanma yarışı ekonomiyi canlandırdı ise de, 1937 yılında dünya yeniden bir bunalımın eşiğine geldi. 1937 yılının sonlarıyla 1938 yılının başları arasındaki dokuz aylık bir zaman içinde, Uluslar Birliği'nin istatistiklerine göre, dünya sanayi üretim endeksi yirmi puan düştü. İkinci büyük savaş bu düşüşü, büyük bir ekonomik canlanmaya çevirdi.

1948 ağustosuyla 1949 ağustosu arasındaki dönem, başta Amerika olmak üzere dünyanın belli başlı merkezleri için ekonomik durgunluğun geçerli olduğu bir zaman kesiti. Bunu önlemek, 1949 eylülünde, 18 ülkenin Amerikan parasına karşı paralarını devalüe etmelerini gerektiriyor Ekonomi canlanıyor ama yeterli değil. Yeterli olması ancak Kore savaşıyla sağlanabildi. Kore savaşıyla bütün dünyada fiyatlar yükseldi, ekonomiler canlandı.

Bu canlılığın da bir sonu var. Son, 1954 yılında. Tekrar başlayan ekonomik yavaşlama Ortadoğu'da silâhların

Levent Şahverdi Arşivi

patlamasıyla bastırılıyor. Fakat 1958-1960 yılları arasındaki ekonomik durgunluğun, birkaç sınırlı savaşla giderilemiyeceği anlaşılıyor. Vietnam savaşını büyütmek imdada yetişiyor. Vietnam savaşıyla başlayan Kennedy - Johnson refah döneminde Amerikan ekonomisinin büyüme hızı, normalin iki katı oluyor.

1947 yılının baharından itibaren kapitalist ekonomik merkezlerde önemli bir durgunluk korkusu yayılmaya başladı. OECD'nin hazırladığı raporda bu tehlikeden açık açık söz edildi. Hatta yabancı basında, büyük bir telâş yaratmamak için, OECD'in sekreteryasının raporunun baskı ile yumuşatıldığı bile yazıldı. Belli başlı merkezlerde meta fiyatları düşmeye başladı. Ellerinde stok olanlar stoklarını piyasaya sürüp paraya çevirdiler Hisse senetleri fiyatları onbeş yılın en düşük düzeyine indi. Amerika'da önemlice iflâslar oldu. Bazı bankalar çöktü.

Kıbrıs'taki silâhlı eylemin, böyle bir ekonomik platformda ortaya çıkması oldukça düşündürücü. Etkilerinin nereye kadar gideceği bunalımın süresine bağlı. Türkiye'nin kararlı tutumuyla bunalımın uzunca süreceğini söylemek kehanet olmaz. Ayrıca, bundan sonra Türkiye'nin savunma harcamalarını arttırmasa bile, kullanım alanlarını değiştirmesi kaçınılmaz olacak. Dışarıya dönük bir savunma gücünde kadro şişkinliğinin yerini, araç ve gereç harcamaları alacak.

Kıbrıs operasyonunun ikinci önemli yanı, dış ekonomik ilişkilerin etkinliğiyle ilgili. Kapitalist ülkelerle emperyalist ülkeler arasındaki ticaret, yabancı sermaye ve ekonomik yardım yoluyla kurulan bağlar, her iki tarafta da karar mekanizmasında birinci derecede söz sahibi sermayedarlar arasında gerçekleştirildiği için etkin olabiliyor. Ancak Türkiye'de ilerici güçlere dayanan Ecevit, bu etkinliği azaltmanın yollarını bulabildi. Burada gösterdiği başarıda, uluslararası politika konjonktürünü gerçekçi bir biçimde değerlendirmesinin rolü büyük oldu. Kıbrıs harekâtı, Mısır'daki Sovyet ekonomik yardımlarının etkisini yitirdiği bir zamanda ortaya çıktı.

Mısır'da, yirmi yıla yakın bir geçmişe sahip olan Sov-

Levent Şahverdi Arşivi

yet ekonomik yardımları, doğası gereği, kamu harcamaları için kullanıldı. Bu yardımlar devam ederken Mısır ekonomisiyle emperyalist güçler arasındaki bağlar zayıflamadı. Üstelik güç kazandı. Yardımlar Sedat'ın Mısır'ı Amerikan etki alanına sokmasını da engelleyemedi. Mısır başarısından sonra Amerika, bir taşla iki kuş vurmak için Kıbrıs darbesini planladı. Böylece Kıbrıs'da Amerika'ya üs vermeyen Makarios ve Batı dünyasında onurlu bir lider olarak ortaya çıkan Ecevit'ten kurtulmak istedi. Eğer Kıbrıs'taki oyun bozulmamış olsaydı Ecevit'in Türkiye ile birlikte büyük bir darbe yiyeceğinden kimsenin kuşkusu olmamalı.

Türkiye'nin Kıbrıs çıkarmasını Mısır desteklemedi. Yenilgiyi gören Amerika, Türkiye'nin başarısını sınırlandırmak için hemen bir ateşkes çağrısı düzenlendi. Sovyetler Birliği'ni, Güvenlik Kurulunda, ateşkes çağrısını sekiz saat geciktirmekle suçladı. Doğu Akdeniz'de barışçı bir hükümete sahip olan Türkiye'nin ağırlığı arttı. Bundan dünya barışının kazançlı çıktığında hiç kimsenin kuşkusu olmamalı.

DİSK Genel Başkanı K. Türkler, DİSK'in demokrasiye yürekten inanan, demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla uygulanmasını isteyen bir kuruluş olduğunu belirterek DİSK'in CHP'yi bu nedenlerle desteklediğini açıkladı. Türkler, DİSK'in CHP'yi desteklemesinin bir diğer nedeninin de, ekonomik ve siyasi açıdan halk sektörü sistemine inanması olduğunu söyledi. CHP-MSP hükümetinin ise, halk sektörü sistemini mihver alan programı nedeniyle desteklendiğini açıklayan Türkler, hükümet programı içinde en güzel halk sektörü örneğini vermek üzere DİSK üyesi sendikalar ile DİSK üyelerinin kollektif girişim sonuçlarının pek yakında uygulamaya girmiş olacağını belirtti.

141 ve 142 af kapsamından çıkarıldı.

20 Nisan - 26 Nisan

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının, DPT'nin yerini alacak nitelikte bir örgüt kurmak istediği belirtildi.

Dünya Bankasının, kredi vereceği projeleri iki kez hazırlatarak kamu kuruluşlarını zarara soktuğu kaydedildi.

Levent Şahverdi Arşivi

Şimdi, Türkiye'nin Akdeniz'de bir derdi var. Kıbrıs'taki Rumların birbirini vurmasından endişe ediliyor. Makarios'un dönüşünün, böyle bir kavgayı alevlendireceği ileri sürülüyor. Bu yüzden Türkiye, Makarios'un Ada'ya dönmesinden endişe duyuyor. Ada'ya dönüşe karşı.

Türkiye, hep başkalarının derdini dert edinmiş bir ülke. Böyle bir tezi, böyle bir ünü var. NATO'ya girişi, kalışı ve NATO'yu savunması hep, yakın zamanlarda Kissinger'in piyasaya sürdüğü deyimle, «endüstrileşmiş demokrasileri» korumak içgüdüsüne dayandırıldı. Bunu bir ölçüde, kendi dertlerinin, endüstrileşme ve demokratlaşma sorunlarının çözümünün ertelenmesi pahasına yaptı. Türkiye başkalarını düşünmekten kendi dertlerini unutan bir ülke.

Görünüm, bu. Görünüşte ileri sürülen tezler, bunlar. Ama gerçeğin de böyle olduğunu iddia etmek zor. Üstelik, Makarios'un dönüşüne yöneltilen itirazın salt Rumlar arası çatışmaya veya bu çatışmanın Ada'daki Türklere sıçraması olasılığına dayandırılması da pek inandırıcı değil. Hiç olmazsa Ada'da yeterli bir güç bulunduran Türkiye'nin böyle bir sıçramadan rahatsız olabileceğini düşünmek için sebep yok.

Makarios'un dönüşünün Türkiye için yaratacağı sorunlar Kıbrıs'ta değil. Kıbrıs'ın dışında. Dünya politika platformunda. Makarios, dünyanın bloksuzlar bloku denilen üçüncü kesimindeki ülkeler arasında saygınlık, güvenirlik kazanmış bir lider. Haklı veya haksız. Aslında çok da haklı değil. Yönetimi sırasında İngilizlerin üslerini hiç bir zaman problem yapmamış, Amerika'ya askerî olmasa bile başka üsler vermiş. Kıbrıs, şimdi de bir Amerikan propaganda üssü. Türkiye'ye, Ortadoğu'ya propaganda yayını

Levent Şahverdi Arşivi

yapan güçlü Amerikan istasyonları Kıbrıs'ta. Bazısı, silâhlı kuvvetlerin kontrol ettiği bölgelerde.

Sayıları artan, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası sahnelerde sesleri güçlenen yeni ülkelerle ilişkilerde Makarios'un güçlü olması mümkün değil. Ancak başkalarının güçsüz olmasından doğan bir güçlülük söz konusu. Kıbrıs barış eylemi, Türkiye'nin dış politikası üzerinde büyük bir sis perdesi yarattı. Uzun yılların çekingen uygulamalarından sonra bir atılım olarak ortaya çıktı. Ama dış politikanın genel yönünü değiştirmedi. Eskiden Amerikancı bir dış politika vardı. Şimdi «kişilikli» oldu. Bu da, kişiliğe düşkün bir ülkede çok şeyin değiştiği kanısını yaratıyor.

Türkiye'nin Batı cephesinde değişen fazla bir şey yok. Kıbrıs sorunu dolayısiyle Arap ülkelerini gocundurmamak için Yunanistan'ın girmediği Enerji Ajansı'na Türkiye, balıklama girdi. Dışişleri bunu «İkinci Kıbrıs çıkartması» olarak niteliyor Büyük başarı sayıyor Yunanistan'ı Amerika'dan koparmak, dışişleri için büyük başarı. Hâlâ aynı mantık. Amerika'nın dümen suyunun en emin yol olduğunu düşünen mantık. Çeşitli uluslararası oylamalarda, bugün bile kendisini gösteren bir uygulama devam ediyor. Böylece Makarios da kendisinde olmayan bir gücü elde etmiş oluyor

İç politikasında Makarios, dışardakinden daha güçlü değil. Bir kez, Kıbrıs'ın büyük burjuvazisinin temsilcisi, AKEL'in desteğine sahip. Kıbrıs burjuvazisi, Yunanistan'dan çok emperyalist ülkelere bağlı. Ticari ilişkileri öyle. Enosisçi olması için bir neden yok. Ayrıca, Türklerle bütünleşmede ekonomik çıkar var. Pazarı genişleyeceği için. Kilise, Kıbrıs'ın en gerici kurumu. En büyük toprak ağası. Fanatik, Enosisçi. AKEL ile Enosis şövenizminin ağır baskısı altında. Açıkça Enosisçi. Bu tutumu ile Yunan Komünist Partisi'yle bile anlaşmazlığa düştüğü oldu.

Makarios, iç politikasında da dengeci. Dengeci olduğu için de demokrat. Yönetimde olduğu zaman Kıbrıs'ın Rum kesiminde burjuva demokrasisi geçerliydi. Şimdi de öyle. Ama dengeci olduğu için de Kıbrıs'ta demokrasiyi koruyacak araçları kullanamadı. EOKA'cıların üstüne güç-

Levent Şahverdi Arşivi

lü bir biçimde gitmedi. Kendi solundan korktuğu için gerekli hazırlıkları yapmadı. Faşist darbe «geliyorum» dedi. Ve geldi.

Denktaş'ın bugün bile en büyük boy hedefi Makarios. Faşizmin sembolü Samson değil. Bunda Kıbrıs'taki Türklerin Makarios döneminde çekmiş olduğu acıların, Kıbrıslı Türklerin kullandığı güzel deyimle ezgilerin (işkence), rolü mutlaka var. Türkiye'de veya Türkiye dışındaki bazı solcuların bilmesi yararlı. AKEL'e rağmen, AKEL'in desteğindeki Makarios yönetiminde Türkler gerçekten insanlık dışı bir yaşantıya mahkûm edilmişti.

Ancak faşist darbenin Türklere, mutluluk ve zeytin dalı getireceğini düşünmek için hiç bir neden yok. Buna karşın, Denktaş ve yanındakiler faşist darbeden rahatsız olmadıklarını hemen açıkladılar. Çünkü faşist darbeyi doğru değerlendirdiler. Amaç, Kıbrıs'ın Türk kesiminde hâlâ var olmayan, Rum kesiminde hâlâ geçerli olan demokrasiyi ortadan kaldırmaktı. Darbenin içe yönelik amacı buydu. Böylece Kıbrıs'ın iki yakası demokrasi yokluğunda eşitlenecekti.

Şimdi olanlar, bilindiği gibi oldu. Geride savaşın bıraktığı bir yıkıntı kaldı. Bu yıkıntıdan bir barış çıkarılmaya çalışılıyor. Türkiye, barışı eski bir teze dayandırmak istiyor. 1964 yılında Londra Konferansı'nda Türkiye'nin ilk kez ortaya attığı coğrafi temele dayalı federasyon tezi. Bu tez, Türkiye'nin «resmen» reddettiği taksime en yakın bir görüş. Taksim ise geçerliliği olmayan Ada'ya da, bölgeye de barış getirmeyecek olan bir tez.

Barışa, erken bir barışa, hiç kimsenin itirazı olamaz. Ancak, bir barış planından doğrudan doğruya ilgili halkların istek ve özlemlerine uygun olması halinde. Bugün Kıbrıs'taki iki topluluğun da gerçekten ne istediğini, neyi isteyebileceğini söylemek çok zor. Çünkü bir bölümü, ne istediğini, neyi isteyebileceğini ortaya koyacak bir örgütsel düzenden, demokratik tartışma ortamından yoksun. «Türklerin» durumu böyle. «Rumlar» ise henüz tarımsal sanayi ve konutla ilgili varlıklarının en büyük bir bölümünün kendi kontrollarından çıkışını içlerine sindirememiş bir du-

Levent Şahverdi Arşivi

rumda. Yeni realite, kendisini duyuracak kadar zaman geçmedi.

Türklerin, yeni örgütsel bir düzen kazanması, şiddetten ekonomik çıkarı olmayan yeni bir liderliğe kavuşması için zamana gerek var. Makarios'lu Rumların ise, Türklerin de nihayet insan olduklarını anlamaları için bir süre düşünmeleri gerekli. Asıl önemlisi, her iki toplum da, ikiye ayrıldığı zaman her biri için olduğundan da küçülecek bir Ada'da bir arada yaşama zorunluluğunun ortaya çıkması gerek. Bunun için de zaman geçmeli.

Makarios, 1961 yılından itibaren 1974 yazına kadar geçen zamanı kullandı. Şimdi sıra değişti. Zamanı kullanmak şansı başkalarında. Bu zaman, Ada'da yaşayanların, Türkiye'nin ve bölge güvenliğinin yararına kullanmakta yarar çok. Zamanın, hazır ve aceleci çözümleri eskiteceğini düşünmek mümkün.

K. Türkler yaptığı açıklamada, sermaye sınıfının, CHP-MSP iktidarını işbaşından uzaklaştırmak için oyunlar düzenlediğini açıkladı. Azınlıkta bulunan sermaye sınıfının ve temsilcilerinin DİSK'in oy çağrısı yaptığı bir iktidarı işbaşından uzaklaştırmak için akla hayale gelmedik oyunlar düzenlendiğini belirten Türkler, «bu durum karşısında sadece bir iktidarı oylarla işbaşına getirmek yeterli değildir, en önemlisi işbaşına getirilen iktidarın programını desteklemektir,» dedi.

TİSK Genel Başkanı H. Kaya, TİSK'in her zaman sosyal ve ekonomik bakımdan istikrarlı bir demokratik düzenden yana olduğunu ve özel sektörün kaygılarının giderilmesi gerektiğini belirtti.

Ecevit, özel sektörün bazı unsurlarında hükümete karşı bir direnç görüldüğünü açıkladı.

Petrol-İş Sendikası, akü işvereninin, akü fiyatına zam almak için sendikayı greve zorladığını ve aküyü karaborsaya düşürttüğünü açıkladı.

* *Suudî Arabistan ortak uçak sanayii kurmayı önerirken, Türkiye, Suudî Arabistan'a et kombinası kurmak istediğini belirtti. Ecevit'in toplandığı uzmanlar AET Katma Protokolünü eleştirdiler.*

Levent Şahverdi Arşivi

Keynes'in Yeniden Ölümü

İktisatçılar, toplum yaşantısıyla ilgilenenler, Türkiye'yi ileriye götürme savı içinde olanlar, Türkiye'nin Uluslararası Enerji Ajansı'na girişine dayanak olan belgeyi dikkatlice okumalı. Türkiye'nin, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ndeki büyükelçisinin görüşlerini temel alan Dışişleri Bakanlığının tezleri üzerinde ısrarla durmalı. Uluslararası sömürü düzeninin yeni manevraları karşısında teslimiyetçi bir tutum sergileyen bu görüşlerin üzerinde önemle eğilmeli. Bu belgenin, Enerji Ajansı'nı aşan boyutları olduğu gözlerden uzak tutulmamalı.

Belgede ileri sürülenler, basitçe söylendiğinde şu anlama geliyor Uluslararası kapitalist düzen yeni ve büyük bir bunalımın eşiğinde. Eşikten içeriye adım atmamak için yeni bir savunma sistemine ihtiyaç var. Savunma sisteminin dayanakları, ekonomik gelişme. Araçları, uluslararası petrol tekelleri. Mücadele biçimi siyasal savaş. Petrol tekellerini güçlendirmeye yönelik teknolojik gelişmelerle petrole bağlılığı azaltmayı amaçlayan ve siyasal tehditle petrol üreten ülkeleri gerilemeye zorlamayı planlayan bir savaş. Batılılar, bu anlamda, yeni bir haçlı seferinin hazırlığı içinde. Türkiye, bu savaşta Batılıların yanında.

Ortada, böyle bir savaş olmadan kapitalist düzen, yeni bir bunalımdan kurtarmanın mümkün olmadığı tezi var. Bu teze parmak basmak gerek. Çünkü böyle bir tezin zorunlu yargıları olacak. Çünkü böyle bir tez, Keynes iktisatının yeniden ölümü anlamına geliyor.

Keynes iktisatı, 1930'ların büyük ekonomik bunalımının çocuğu. Bu bunalımdan nasıl kurtulacağını gösterdi. Gittikçe zenginleşen kapitalist ekonomilerde yatırımların, herkesçe iş yaratacak düzeyde gelişemeyeceğini ileri sür-

Levent Şahverdi Arşivi

dü. Bunalımlardan çıkmak için toplam harcamaların arttırılması gerektiği açıklandı. Düşük kâr oranlarında gerekli yatırımları yapmayan özel girişimcilerin yarattığı eksik harcama düzeyini aşmak için, devletin ister savaşları, isterse verimli olmayan bayındırlık hizmetleriyle ekonomiyi canlandırması, Keynes iktisatının temel tezi olarak ortaya çıktı.

Bu iktisata, «Keynes devrimi» dendi. «Yeni iktisat» dendi. Bundan böyle Batı ekonomisinin bir bunalımla karşılaşmayacağına inanıldı. Ama gerçekler, bu inancı doğrulamadı. Şimdi, dünyanın yeni ve büyük bir ekonomik bunalımla karşı karşıya geldiği söyleniyor. Üstelik bu bunalımı önlemek için hiç kimse Keynes iktisadına güvenmiyor. Batı'nın yeni güvenceleri, Keynes'in düşünmediği, Keynes'in küçümsediği araçlar oluyor.

Zenci yüzlü İngiliz iktisatçısı Sir Arthur Lewis çok önce söylemişti. Keynes iktisadının, kendinden önceki Batı iktisadının «uzun ve büyülü bir dip notu» olduğunu. Şimdi bu özellik daha da açık. Keynes de kendinden öncekiler gibi, teknolojinin gelişimini, tekellerin varlığını ve iktisadın bir siyasal mücadelenin parçası olduğunu hiç ciddiye almadı. Daha doğrusu bir deyişle, bunların değişmez ve ebedi olduğunu düşünerek yola çıktı. Keynes'den önce ve sonra Batı iktisadı, tekelleri, teknolojiyi ve tarihi yok saydı. Bugünlerde, artık dünya gerçeği, bu ölçüyü gözetmeyen, bu üçlüyü sistemin temeli yapmayan hiç bir sosyal bilimin olmayacağını ortaya koyuyor.

Dünyanın yeni bir ekonomik bunalımın eşiğine gelmiş olduğuna inanılması. Batılıları, yıllardır sürdürdükleri ikiyüzlülüğü bırakmaya zorluyor. Başta Kissinger olmak üzere Batı ekonomisinin uygulayıcıları sistemlerinin yaşamasının tekellerin yaşamasiyle eş anlamlı olduğunu açıkça sergiliyorlar. Bu önemli bir adım. Bundan sonra kuramcılarının da, tekelleri ekonomik sahnenin ön planına çıkarmalarını beklemek gerek.

Aslında böyle bir bekleyiş için başka nedenler de var. Son otuz yılda Batı iktisat bilimini Keynes'le birlikte en çok etkileyenlerden birisi Samuelson, bir yandan, Keynes

Levent Şahverdi Arşivi

iktisatını geliştirirken; diğer yandan, iktisatı matematikleştirme gerekçesiyle soyutlamaya çalıştı. Başka bir deyişle Batı iktisatının soysuzlaşmasına katkıda bulundu. Son zamanlarda Amerika'nın çok satan haftalık dergilerinde yazı yazan Samuelson'un görüşlerinde de bir değişme ortaya çıkıyor. Uzun yıllar matematik teknikler kullanarak Marx'ın iktisatının yanlışlığını anlatmaya çalışan Samuelson şimdi devamlı olarak Marx'ın okunmasını salık veriyor. Bunun nedeni açık olmalı. Teknolojinin gelişimi, firmaların büyümesi ve sınıflı tarihin aşamaları Marx'ın sisteminin başlıca aktörleri.

Teknoloji ve tekellerden sonra tarihin de iktisat biliminin temel çerçevesi içinde yer alacağı günler fazla uzak değil. Samuelson'la birlikte Batı iktisatının soyutlaştırılmasında en büyük şerefe sahip olan İngiliz iktisatçısı Hicks'in, meslek hayatının sonlarına doğru, iktisat tarihi yazması oldukça düşündürücü. Yalnız, tarihin iktisatın parçası olması her zaman tek başına aydınlatıcı olmuyor Geçmişe bakarak bugünü anlamaya çalışmak da tarihçi yaklaşım. Ama getireceği ipuçları sınırlı. Bir de geçmişe bakarak yarını anlamaya çalışmak var Asıl tarihçi yaklaşım bu. Asıl kalıcı olan da bu. Adam Smith, geçmişine bakarak yaşadığı günleri anlamaya çalıştı. Ve yaşadığı günlerde kaldı.

Tekellerin, teknolojinin önemini görmek yetmiyor. Bir de tarihin yönünün ileriye doğru olduğunu kabul etmek gerek. Bu yapılmadığı zaman, teknoloji ve tekeller karşısında teslimiyetçi bir tutum almak kaçınılmaz. Batı ve Türkiye. Enerji Ajansı'nı yaratmakla, bu teslimiyetçi tutumlarını sergilediler. Bununla, ekonomik bunalım tehlikesinin uzaklaştırılacağına inanıyorlar Yanıldıklarını anlayacaklar. Çok geçmeden.

Merkez Bankası 1973'te 1.3. milyar lira kâr etti.
Disiplin cezaları da af kapsamından çıkarıldı. Af Senato'da görüşülmeye başlandı.
NATO lâğvedilirse, Varşova Paktı'nın varlığına son verece-ği açıklandı.
* *Portekiz'de ordu yönetime el koydu.*

Levent Şahverdi Arşivi

27 Nisan 3 Mayıs

* *Ecevit, uzmanlarla yaptığı toplantıdan sonra, AET Temel Anlaşması aynı kalmak koşuluyla, özellikle geçiş dönemine ilişkin protokollerin ve Katma Protokolün gözden geçirileceğini açıkladı.*
* *14 milyar liralık arttırımı karşılamak için bütçede yüzde 1'lik kısıntı yapıldı.*
  Türkiye Odalar Birliği Başkanı S. Dıblan, hükümetin olumlu kararlarının yanında olacaklarını açıkladı.
* *Margarine yüzde 15-20 oranında zam yapıldı.*
* *Gümrük ve Tekel Bakanı Türkmenoğlu 2.5 yapraktan fazla çayın satın alınmayacağını açıkladı.*
* *Türk-İş, sanayi işçilerinin taban ücretlerinin 10 lira arttırılmasını istedi.*
* *Kâr oranını yetersiz bulan akaryakıt bayilerinin boykot yapacakları açıklandı. Bunun üzerine akaryakıt bayilerinin kâr oranı yüzde 30 arttırıldı. DİSK Genel Başkanı Türkler, CHP-MSP koalisyon hükümetinin işbaşına gelirken büyük ekonomik problemlerle karşı karşıya olduğunu ve Ecevit hükümetinin bu zorunluluk karşısında gerekli zamları yaptığını ileri sürdü.*
* *İstanbul ve Ege Sanayi Odaları biribirlerini politikaya fazla karıştıkları gerekçesiyle eleştirdiler*
* *Askerî Yargıtay, 141-142'nin fikir suçu olduğuna ilişkin karar aldı.*
* *Celâl Bayar, Tabiî Senatörlük önerisini geri çevirdi.*
* *Senato'da değiştirilerek benimsenen af yasası, geri gönderildiği Millet Meclisi Komisyonunda, Meclis'ten çıktığı biçimde, Senato'da yapılan değişiklikler kabul edilmeden geçti.*

4 Mayıs 10 Mayıs

* *Türkiye Sanayi Odaları toplantısında, halk sektörü, kooperatifçilik gibi kavramların açıklığa kavuşturulması istendi. Firmaların zam taleplerinde, maliyetleri yüksek gösterdikleri saptandı.*
  ABD 20 milyon dolarlık yardımı vermek için Türkiye'nin haşhaşla ilgili kararını beklediğini açıklarken, ABD Kongresine, haşhaş ekmesi durumunda her türlü yardımın kesilmesi için karar tasarısı verildi.
* *Çalışma Bakanı Ö. Sav, işverenin, işyerini devretmesi du-*

Levent Şahverdi Arşivi

rumunda bile, devralanın da kıdem tazminatını ödemekle sorumlu olacağını açıkladı.

* *Meclis Komisyonunda, af konusunda yapılan değişiklikler benimsendi.*

11 Mayıs 17 Mayıs

TİSK Başkanı Narin, «Sosyal anlayışı daha önceki hükümetlerden farklı olan CHP-MSP hükümeti, göreve başladığı günün katı ve teorik düşüncelerinden giderek uzaklaşmakta ve gerçekçiliğe yaklaşmaktadır,» dedi.

Avrupa borsalarında değer kaybeden dolar karşısında TL.'nin değeri 50 kuruş yükseldi. Bunun üzerine İstanbul Sanayi Odası Başkanı N Gezgin, bu durumun ithalâtta yüzde 3.5'luk bir ucuzluk sağlayacağını, buna karşılık ihracatta oluşacak kayıp için hükümetin prim ödemesini istedi.

TL.'nin değer kazanması ile ilgili görüşlerini açıklayan TÜSİAD Başkanı F Berker, ihracatta olumsuz etkiler doğuracağı için karara ihtiyatla baktıklarını belirtirken, Maliye eski Bakanı K. Kurdaş, kararın tüketimi teşvik edici, ihracatı, tasarrufları ve hükümet kaynaklarını zayıflatıcı olduğu için olumsuz bulduğunu açıkladı.

TPAO, Ege'de petrol aramak için bir Amerikan şirketi ile anlaştı.

Zeytinyağına yüzde 20 zam yapıldı.

* *Meclis'teki oylama sırasında 20 MSP'linin oy vermemesi nedeni ile 141-142 af kapsamı dışında kaldı. Affın dar kapsamlı çıkması üzerine CHP-MSP koalisyonu ciddi bir bunalıma sürüklendi. Ecevit hükümet içinde güven bunalımı doğduğunu açıkladı, ayrıca hükümet olarak verdikleri çeşitli sözlerin tehlike altına girdiğini belirtti. Kişisel olarak istifa etme eğiliminde bulunan Ecevit ve Bakanlar ile CHP örgütü arasında görüş birliği olmadığı kaydedildi.*

İstanbul Sanayi Odası Başkanı N. Gezgin, af nedeniyle ortaya çıkan olumsuz durum sonucu ortaya çıkacak bir hükümet bunalımına ülkenin tahammülü olmadığını açıkladı.

18 Mayıs 24 Mayıs

Bor ve linyit madenlerinin devlet eliyle işletilmesi için Meclis'e yasa tasarısı verildi.

Türkiye Odalar Birliği raporunda, fiyat artışlarının finansman güçlükleri yarattığı belirtildi.

Levent Şahverdi Arşivi

CHP parti meclisi Ecevit'in hükümetten çekilme önerisini benimserken. CHP MYK'sı çekilme kararını benimsemedi. Affa karşı çıkan 20 MSP'linin bir kısmının MSP'den çıkarılacakları kaydedilirken, MSP'nin karar almak için il başkanlarının eğilimini saptayacağı açıklandı.

25 Mayıs 31 Mayıs

* *TİSK Başkanı H. Narin, siyasal mücadelenin ön planda tutulması yüzünden ekonomik problemlerin unutulduğunu belirtti.*
* *Gümrük ve Tekel Bakanı M. Türkmenoğlu, bir duty-frreshop'ın günlük kazancının 70 bin lira olduğunu açıkladı.*
* *Pentagon çevrelerine göre Yunanistan, Ege petrolü için Türkiye ile savaşacağını ABD'ye bildirdi. Türk petrol arama gemisi Çandarlı, bir savaş filosunun koruması altında Ege'ye açıldı.*
* *Ecevit, buğday taban fiyatına yüzde 70-90 zam yapılacağını açıkladı. Öte yandan, şeker kıtlığının olmayacağı ve fiyatının arttırılmayacağı belirtildi.*
  1974 yılı bütçe tasarısı kabul edildi.
* *Erbakan, hükümetin mutlaka süreceğini açıklarken, AP, DP ve CGP hükümeti eleştirmeğe ve Sağ Cephe için çalışmalara başladılar*

1 Haziran 7 Haziran

* *Türk işçilerinin 1976 yılından itibaren AET ülkelerinde serbestçe dolaşabilmelerini engellemek için bir eyalet başbakanı Federal Almanya hükümetine başvurdu.*

  H. Narin kıdem tazminatının 30 güne çıkarılmasına karşı çıkarak, hiç bir işletmenin bu yükü kaldıramayacağını belirtti.

  Yunanistan'la gerginlik sürerken, BP ve Mobil Türkiye'ye petrol ithalâtını durdurdular. İki şirkete ithalâtı sürdürmeleri, aksi durumda ATAŞ'ın hükümet tarafından res'en işletileceği bildirildi.

  Petkim-İş Sendikası Genel Başkanı M. Kılınç, Ataş'ın derhal devletleştirilmesini istedi.
* *Türkiye Odalar Birliği'nin elinde bulunan lisans ve fiyat tescil yetkisinin yeniden Ticaret Bakanlığına verileceği açıklandı.*

Levent Şahverdi Arşivi

Sabancı Holding'e bağlı Lassa ile B.F Goodrich firması arasında Türkiye'de lâstik imaline ilişkin anlaşma imzalandı.

8 Haziran 12 Temmuz

BP ve Mobil'in yüksek fiyatla petrol ithal etmek istemeleri yüzünden durdurdukları petrol ithalâtı, yürütülen çalışmalar sonunda başladı. BP ve Mobil'in hükümetin istediği fiyattan ithalât yapacakları açıklandı.

Faturasız satış yaparak döviz kaçakçılığı yaptıkları belirlenen 5 duty-free shop Gümrük ve Tekel Bakanlığınca kapatıldı. 5 satış mağazasının sahipleri Danıştay'a başvurdular

İşverenlerin, SSK'ya olan 146 milyon liralık faiz ve gecikme zamları borcu af kapsamına alındı.

Yabancı petrol şirketleri 1972 yılı sonuna dek Türkiye'ye 59.3 milyon dolarlık nakit getirdiler, buna karşılık kâr ve sermaye transferi yolu ile 135.6 milyon dolarlık parayı Türkiye dışına transfer ettiler

* *Türkiye, AET'den kendisinden habersiz olarak Ortadoğu ve Afrika ülkeleri ile ilişki kurmamalarını istedi.*

BP ve Mobil'in, yüksek fiyat ve fiyat indirimini yüksek göstererek ithal ettiği petrolden sağladığı 296 milyon liranın geri alınacağı açıklandı.

Tüm tekstil ürünlerine yüzde 10 zam yapıldı.

Halk Sektörüne motor sanayi ile başlanacağı açıklandı.

Başbakan Yardımcısı Erbakan, kıdem tazminatının 30 güne çıkarılacağını söyledi.

* *Asgari ücret 40 lira olarak belirlendi.*

Hükümet 6 ilde haşhaş yasağını kaldırdı. ABD, Türkiye Büyükelçisini haşhaş konusunu görüşmek üzere geri çağırdı.

ABD Kongresi üyesi L. Wollf, Türkiye'deki üs ve tesislerin modasının geçtiğini belirtirken, ABD Kongresi, Türkiye'ye her türlü yardımın kesilmesini öngören bir karar aldı. Ecevit, yardımın kesilmesinin, Türkiye'nın dış politikasını etkilemeyeceğini açıkladı.

Türk-İş Genel Sekreteri H. Tunç, CHP'nin işçinin partisi olmadığını ve gerçek işçi partisinin yakında kurulacağını belirtti ve yeni kurulacak partinin CHP'nin içinden bazılarını da alıp götüreceğini açıkladı. Daha sonra Türk-İş'ten yapılan açıklamada, Tunç'un sözleri yalanlandı.

Bursa küçük sanayi sitesi inşaatında ve İsdemir'de işçiler

Levent Şahverdi Arşivi

direnişe geçtiler İsdemir'de 26 işçi tutuklandı. Bursa'da ise 387 işçi işten atıldı. H. Tunç, ideolojik amaçlı grevlerin karşısında olduklarını açıklayarak Bursa ve İskenderun'daki direnişleri kınadı.

Erbakan, hükümetin özünde özel sektörcü bir hükümet olduğunu söyledi.

Toplanan CHP tüzük kurultayında, CHP'nin demokratik sol bir parti olduğu tüzük hükmü olarak benimsendi.

TSİP kuruldu. Genel Başkanlığa A. Kaçmaz getirildi.

* *Kıbrıs'ta durumun gergin olduğu belirtildi. Makarios, Yunan cuntasının Kıbrıs'ta dikta rejimi kurmak istediğini açıkladı. Yunanistan Dışişleri Bakanı Tetenes istifa etti.*

Anayasa Mahkemesinin af yasasının 5. maddeyi iptal etmesi üzerine, fikir suçları da af kapsamına girdi. Tahliyelerin yakında gerçekleşeceği açıklandı.

* *Milli Eğitim Bakanı M. Üstündağ hakkında verilen gensoru önergesi reddedildi.*

Türk ve Yunan kuvvetleri Ege'de tatbikatlar yaparken, Başbakan Ecevit ile Yunan Başbakanı Androçopulos Brüksel'de biraraya geldiler

Yunanistan, Türkiye'nin önerilerini reddetti. Ecevit, «Yunan ulusu kimin barıştan yana olduğunu gördü,» dedi.

13 Temmuz 19 Temmuz

* *DPT hükümete ticaret kesiminde kâr oranlarını düşürecek önlemler önerdi.*

Ticaret Bakanlığı, yeni ilâç fiyatlarını kendisinin saptaması gerektiğini belirtirken Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı buna karşı çıkıyor

Oto lâstiği fiyatlarına zam yapıldı.

Parlamenterlerin ABD'ye yapacağı iyi niyet gezisi iptal edildi.

Kıbrıs'ta darbe yapıldı. Yunan cuntasına bağlı faşist güçler, Kıbrıs Yunan Cumhuriyetini kurduklarını açıkladılar. Darbenin başlarında Makarios'un öldürüldüğünün açıklanmasına karşın, daha sonra Makarios'un kurtulduğu anlaşıldı. Ecevit, Türk yönetiminin Kıbrıs'ı temsil eden tek meşru yönetim olarak tanınması gerektiğini açıkladı. Türkiye garantörlük hakkını kullanmak üzere girişimlere başladı. Ecevit, İngiliz Başbakanı Wilson ile görüşmek üzere Londra'ya gitti. Millet Meclisi olağanüstü toplantıya çağırıldı. ABD ve

Levent Şahverdi Arşivi

İngiltere, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etmemesini istedi. Sovyetler Birliği ise Sampson darbesini «faşist» olarak niteledi.

20 Temmuz 2 Ağustos

27 aydan bu yana ilk kez fiyatlar düştü. Düşme oranı yüzde 3 olarak belirlendi.

Sun'i gübreye zam yapıldı.

Türkiye 20 Temmuz'da Kıbrıs'a çıkarma yaptı. Kısa zamanda duruma hâkim olundu. Sampson istifa etti. Yunanistan'da da cunta istifa etti. Karamanlis göreve çağrıldı. Ateşkes sağlanmasından sonra, Erbakan, Türklerin ve Rumların Kıbrıs'ta ayrı bölgelerde yaşaması gerektiğini belirtti. Cenevre'de toplanan barış görüşmelerinde Türkiye'nin resmî tezinin iki bölgeli federasyon olduğu açıklandı. Daha sonra Cenevre görüşmeleri çıkmaza girdi. Ecevit. «Kıbrıs'ta yeni düzenin temeli atıldı.» dedi.

3 Ağustos 9 Ağustos

Bedelsiz ithalât uygulaması getirilen malın cinsi ve miktarı yönünden kısıtlandı.

DGM yasasının geçici 1. maddesi Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi.

AET'nin Türkiye'ye tanıdığı ayrıcalıkların, üçüncü ülkelere tanınan kolaylıklar sonucunda, önemi kalmadı.

Amerikan Temsilciler Meclisi Genel Kurulu Türkiye'ye her türlü yardımın kesilmesini öngören şartlı öneriyi benimsedi. Önerideki şartın, Türkiye'nin ekeceği haşhaşın Amerika'ya girmesinin engellenmesi olduğu belirtildi.

ABD Cumhurbaşkanı Nixon, Watergate skandalının ulaştığı boyutlar nedeniyle istifa etti.

25 Kasım 28 Kasım

TL.'nin değeri mark, frank, şiling, kron ve florin karşısında düşürüldü.

Ecevit'in Başbakan iken DPT'ye hazırlattığı AET Raporunda AET'nin, Türkiye'nin sanayileşmesini engellediği belirtildi.

İstifa eden CHP-MSP Koalisyonunun yerine kurulan S. Irmak hükümetinin programı Meclis'te okundu. Başbakan Irmak, erken seçim tarihini saptamak için, liderlerle toplantı yapacağını açıkladı.

Levent Şahverdi Arşivi

CIA Başkanı Colby ABD'nin, çıkarları açısından gerekli görmesi durumunda dünyanın her yerine müdahale edeceğini belirtti.

29 Kasım 5 Aralık

* *DPT'nin hazırladığı bir raporda, AET üyeliğinin, Türk işçilerinin AET ülkelerinde serbest dolaşımı konusunda herhangi bir avantaj sağlamadığı belirtildi.*

Teşvik tedbiri olarak uygulanan gümrük vergisi muafiyetinin, gümrük vergisi gelirlerini yarı yarıya azalttığı belirtildi.

Irmak hükümeti 17 kabul oyuna karşı, 358 red oyuyla güvenoyu alamadı. AP, CHP dışındaki partilere sağ koalisyon çağrısında bulundu.

6 Aralık 12 Aralık

DP Genel Başkanı F Bozbeyli, seçim tarihi ve şartlarında anlaşmak kaydıyla CHP ile koalisyon kurabileceklerini açıkladı.

CHP Genel Başkanı Ecevit, Demirel'in uyguladığı taktiklerle hükümet kurulamayacağını, bunalımın artacağını belirtti.

Kıbrıs'taki İngiliz üslerinde rehin tutulan Türklerin durumlarının NATO Bakanlar Konseyine götürüleceği açıklandı.

Makarios Kıbrıs'a döndü.

ABD, Türkiye'ye askerî yardımı kesti.

F Almanya'nın askerî yardıma başlaması için ise yoğun temasların yapıldığı belirtildi.

13 Aralık 20 Aralık

KİT'lerin 1975 yılı finansman açığının 31 milyar lira olduğu belirlendi.

Dışişleri Bakanlığının hazırlattığı Enerji Ajansı Raporunda, Enerji Ajansının «iktisadî NATO» niteliğinde olduğu belirtildi.

DP, AP'nin koalisyon çağrısını resmen reddetti. AP, MSP, CGP ve MHP aralarında güçbirliği kurdular

Yerine yenisi çıkarılmadığı için Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası ortadan kalktı. Her türlü gösteri ve yürüyüşün serbest olacağı belirtildi. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı ise toplantı ve gösteri yürüyüşlerini izine bağladı.

* *ABD Senato ve Temsilciler Meclisi Uzlaştırma Kurulu, Türkiye'ye askerî yardımın 5 Şubat 1976 tarihine kadar uzatılmasına karar verdi.*

Levent Şahverdi Arşivi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1975 : ŞİDDETİN SİYASAL İKTİSADI

Karanlığı Arayan Parti

Ortada, herkesin görebildiği bir çıkmaz var. Bu çıkmaz, bütün partilerden çok, AP'nin çıkmazı. AP ve lideri, bir yandan, seçimin kaçınılmaz olduğunu görüyor. Diğer yandan, seçim sandığından AP'nin çıkmayacağını görecek kadar gerçekçi olmaya başladı. Üçüncüsü, gerek büyük sermayenin önemli bir kesiti ve gerekse başta Cumhurbaşkanı olmak üzere bazı etkin noktalar, CHP'siz bir AP hükümet ortaklığını gönülden istemiyorlar. Dördüncüsü, AP ve lideri, 1969 yılından beri devam eden ve devam ettiği sürece sadece derinleşen Türkiye'nin ekonomik sorunlarına, kuvvetli çoğunluğa dayanan bir parti hükümeti kurulmadan, el atılamayacağını biliyorlar.

CHP, erken seçimde ısrarlı. Böyle bir ısrar da CHP'nin en doğal hakkı. Halk Partisi, seçimlerden başarıyla çıkmayı bekleyen bir örgütün rahatlığı içinde. Biraz da umursamazlığı içinde. Soldan, ortadan ve biraz da sağdan büyük destek görmenin umursamazlığı içinde güncel fakat önemli gelişmeleri bile etkilemek istemiyor. Türkiye'nin karşılaştığı ve yakın zamanlarda karşılaşacağı somut sorunların çözüm yolları üzerinde düşünmekten kaçınıyor.

Halk Partisi'nin açıklık getirme ihtiyacını duymaması, en çok AP'nin işine yarıyor Çünkü artık AP, içinde bulunduğu çıkmazların etkisiyle, karanlığı arayan bir parti haline dönüştü. AP'nin tek umudu karanlık oldu. Eğer ka-

Levent Şahverdi Arşivi

ranlığı yaratmak için tezgâhladığı «millî cephe» hükümetine istemiyerek takılmazsa, karanlık bir ortamda erken seçime gitmeyi planlıyor. Son günlerde yoğunlaşan şiddet hareketlerinin gerekçesi bu. Şimdi faşist örgütlerle elbirliğiyle bir şiddet ortamı yaratılıyor. Sol tehlike izlenimi yayılarak, Halk Partisi'ne destek olan esnaf, şoför, küçük toprak sahibi yığını ile büyük sermayeyi ürkütmek istiyor. Seçimlerin böyle karanlık bir ortam içinde yapılması AP'nin son şansı olarak değerlendiriliyor. Böyle bir ortamda yapılacak seçimlerin Halk Partisi'ne gidecek oyları azaltacağı düşünülüyor.

Adalet Partisi'nin bir millî cephe hükümetini ciddî olarak istediğinden şüphe duymak gerek. Bu tür hükümetin, ister açıkça büyük sermayeden yana bir politika ile, isterse daha halkçı görünümlü politikalarla olsun, ekonominin karşılaştığı sorunlara çözümler araması olanağı yok. Ekonomi 1969 ve 1970 yıllarında, büyüyen hacmine yeni kaynak ve çerçeve aramaya çalıştı. AP'nin çıkarmaya çalıştığı emlâk ve finansman vergileri, kendisini parçaladı. AP'nin çıkardığı ve gider vergileri oranını yüzde yüz arttırmak için hükümete yetki veren yasa, iş çevrelerinin isteğine uygun olarak, zamanın Cumhurbaşkanı Sunay tarafından veto edildi. AP, genişleyen tüketim araçları sanayiine pazar bulmak için personel yasasını çıkardı. Enflasyonu hızlandırıp kârları arttırmak ve dolayısiyle de sermaye birikimini büyütmek için devalüasyona gitti. Fakat bütün bunlar da AP Hükümetinin sonu oldu.

Aradan geçen zamanda birçok hükümet gelip geçti. Hükümetler, fiyat ücret ve kredi manivelalarının dışında hiç bir ekonomik alete dokunmak cesaretini gösteremedi. Bugün kim hükümet olursa olsun, bunların dışındaki düzenlemelere başvurmak zorunda. 12 Mart hükümetlerinin büyük sermayeden yana; Ecevit Hükümetinin yoksul kütlelerden yana bir çizgide harekete geçirdiği bu araçları kullanma girişimlerinin sonuna gelindi. AP, 12 Mart'ın büyük sermayeden yana fiyat, ücret ve kredi politikasını desteklediği için yıprandı. CHP, kısa hükümet döneminde bunu tersine çevirdiği için yeni destekler ka-

Levent Şahverdi Arşivi

zandı. Ancak bu yol ikisi için de bitti. CHP, büyük ölçüde bunu gördüğü için hükümetten çekildi. AP, bunu görebildiği için yamalı bohçayı andıran bir hükümete istekli değil.

AP, hükümet kurmak için değil, kendisine göre seçim koşullarını hazırlamak için faşist örgütlerin yanına gidiyor. Üstelik ilerici görünüm ile AP'nin iyimser yorumlarını yapmayı iş edinenlerin sandığı gibi faşist örgütler AP'nin yanına gitmiyor. Tam tersi. Çünkü devletin bazı kollarıyla bütünleşmiş böyle bir faşist örgüte AP sahip değil. Ancak ihtiyacı var.

Burada önemli bir nokta şu: Hiç unutulmaması gerekir, büyük sermayeli ekonomilerde faşist örgütlerin maddî kaynağı daima büyük sermayece sağlanır Fakat büyük sermayenin tamamınca değil. Büyük sermayenin bir bölümü faşist örgütleri besler. Büyük bölümü buna ses çıkarmaz. Çünkü büyük sermayenin bir «rezerv ordu» olarak böyle kuruluşlara ihtiyacı olacak. Çünkü, küçük mülkiyet savunuculuğuyla ortaya çıkan bütün faşizm denemeleri, eninde sonunda büyük sermayenin kucağına düşer. Şimdi durum da böyle. Büyük sermayenin bütünü bugünlerde bir faşist girişime fazla şans tanımıyor. Ekonomik ortam ve ekonomik sorumlar, taze demokratik güçleri yenecek kuvvette olmadığı için, AP de bunu biliyor Bildiği için de faşist örgütlerin kapısına giderken biraz da kendisinden soğumaya yüz tutan büyük sermaye kesimlerini yola getirmeyi plânlıyor Bunların, devletin çeşitli kollarına uzanan hücreleri olduğu varsayımına dayanarak güçlü görünmek istiyor.

Bütün bunlar, 1974 yılının sonlarına doğru yoğunlaşan şiddet eylemlerinin, ilericilerin öldürülmesiyle sonuçlanan olayların, 1975 yılının ilk yarısında da devam edeceğinin işareti. Şiddet olaylarının bir sol tehlike korkusu yarattığı bir sırada seçim sandığına gitme konusunda anlaşma sağlanabilir. CHP, erken olmak koşuluyla her zaman ve her türlü seçime hazır olduğunu söylediğine göre seçime de gidilebilir. Bunun AP'ye iktidar kapılarını aç-

Levent Şahverdi Arşivi

ması beklenemez. Hiç kimse bu kadar iyimser değil. Ama her halde CHP'nin potansiyel oylarını azaltır.

AP'nin karanlıktan umutlanmasının nedeni ve boyutu bu. CHP'nin ve CHP'nin dışındaki solcuların karşısına çıkarılan yeni oyun da bu. Bu oyunun üzerine gerçekçi bir biçimde eğilmek gerek. Başta CHP'nin eğilmesi gerek. Demokrasiyi genişletmedeki görevini bilen CHP'nin demokrasiyi korumada da görevi olduğunu hatırlaması gerek. Tabiî başkalarıyla birlikte.

20 Aralık 9 Ocak

1975 yılı ithalât programı 4 milyar dolar olarak saptandı. Liberasyon oranı yüzde 100 arttırıldı.

İhracatta vergi iadesinin denetime başlanacağı açıklandı.

Büyük demir stokları bulunmasına karşın, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ara malı için demir ithaline izin verdi. Aynı biçimde büyük stok bulunmasına karşın sun'i gübre ithaline de izin verildi.

DPT'nin belirlediği yatırım politikasında tarıma özel bir önem verildi.

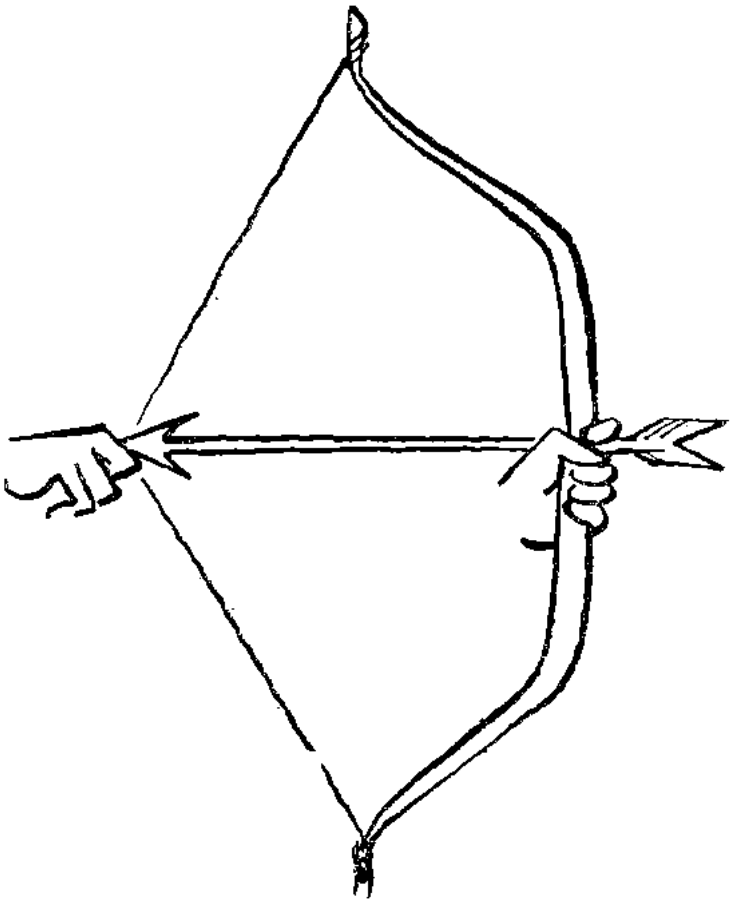
Hazine'nin, gümrük indirimi uygulamasında 1974 yılında 5 milyar lira kaybı oldu.

Milliyetçi Cephe adı altında biraraya gelen partilerin seçim ittifakını görüştüler CHP, MSP dışındaki partilerin liderlerinin biraraya gelmesi için girişimde bulunduğunu açıkladı. DP'li Sükan, itibarını yitirmiş kişilere devletin teslim edilemeyeceğini belirtti. MSP Genel Başkanı Erbakan, Korutürk'ün hükümeti kurma görevini, Demirel'e vermesini istedi. DP, Celâl Bayar'a genel başkanlık önerdi. Tüm bu gelişmeler sonunda, MC, hükümeti kurmaya talip olduğunu açıkladı. Avustralya, Danimarka, Hollanda ve Fransa yabancı işçi kabulünü durdurdular

H. E. Işık, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye bir süre önce uçak sanayii kurma önerisinde bulunduğunu açıkladı.

Cenevre'de sürdürülen Kıbrıs görüşmelerinde. Yunanistan'ın coğrafî federasyon tezini benimsediği açıklandı. Kıbrıstaki İngiliz üslerinde rehin tutulan Türklerin bir bölümünün bakımsızlıktan öldüğü ileri sürüldü.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Halk Partisi'nin Sağı Solu

Halk Partisi'ne gittikçe yerleşen bir kanı var. Solun Halk Partisi'ni eleştirmesi konusunda. Öyle düşünülüyor ve öyle inanılıyor. Sol, Halk Partisi'ne muhtaç; sol Halk Partisi'ni eleştirmez; deniliyor. Bu inanç çeşitli kesitlerde oldukça yaygın. Yaygın olan bir de şu var: Sol eleştirinin, Halk Partisi'ne yarardan çok zarar getireceği.

Yaygın olan düşünceler her zaman doğru olmaz. Çok zaman da yanlış olur. Bu örnek de böyle. İki bakımdan.. Birincisi, şu aşamada, Halk Partisi'nin sola ihtiyacının solun Halk Partisi'ne duyduğu ihtiyaçtan çok fazla olduğu rahatlıkla söylenebilir. İkincisi, yine şu aşamada, Halk Partisi'nin soldan eleştirisi zarardan çok yarar getirir

Hükümet döneminin örnekleri ortada. Bu dönemin en az başarılı uygulamaları, bütün eleştiri hakkının sadece sağa bırakıldığı alanlarda görüldü. Sağın, kurnazca saptadığı bir taktik sonucu, kuvvetli bir ateş altında tuttuğu alanlarda Halk Partisi devamlı olarak geriledi. Sağdan gelen eleştiri bombardımanı karşısında solun içine düştüğü anlaşılması zor suskunluk sadece sağın işine yaradı. Üstelik sağın devamlı baskısı altında, tek yanlı eleştiri altında ortaya çıkan ürünün ilerici bir özelliği olduğu inancı yayıldı. En tehlikelisi, bu uygulamaların yürütücüleri de yaptıklarını ileriki işler sanmaya başladılar. Böylece sağın en çok hücum ettiği uygulamaların solculuk sayılması gibi garip bir gelişme doğdu. Gerçekle hiç bir ilgisi yok iken.

Birinci örnek, TRT ile ilgili. İlk denemelerden sonra sağ cephe buradaki zayıflığı hemen sezdi. Ve hep birlikte her hafta devamlı olarak TRT'yi eleştirdi. TRT bu eleştiriler karşısında gittikçe geriledi. Tarafsız olması gereken bu yayın organı yayınlarıyla sağın en güçlü seslerin-

Levent Şahverdi Arşivi

den birisi haline geldi. Hâlâ da öyle. Hem güncel konularda, hem de uzun dönemin yayıncılık anlayışında. Çürüyen toplumlarda radyo ve televizyonculuğa düşen «uyutuculuk» görevini, tüketim ekonomisini kamçılama işlevini, yaygın bir biçimde yayma endişesi içinde.

İkinci örnek ulusal eğitimle ilgili. Sağ cephe, kendisine güvensizliği burada da hemen gördü. Aynı taktiği uyguladı. Öyle bir şiddetle ki, sol eleştiri burada da suskunluğu seçti. Sonunda ne oldu? AP'nin başlattığı Amerikancı eğitimin ilkeleri yine AP'li teknisyenlerin yardımıyla daha hızlı bir biçimde uygulamaya kondu. Özerk olmayan yüksek öğretim kurumlarındaki faşizan hücreler bütün canlılıklarını koruma olanağını buldu. Ecevit'in çekilmesinden sonra eylemlerini tekrar sahneye koyabilmek üzere. Bir de halkçı ve ilerici bir eğitim düzeninde ancak yardımcı bir görev yapabilecek olan yazışma ile eğitim, sistemin bütün bozuklukları ile birlikte baş role geçirildi. Buna «halkçı devrim» adı verildi. Çok büyük bir abartma ile. Öyle ki, liseyi bitirmiş öğrencilere, hem de mektupla, sevk ve idare öğretmek üzere yüksek okul açmanın ne eğitimle, ne halkçılıkla, ne de yurt ihtiyaçlarıyla hiç bir ilgisi olmadığı bile anlaşılamadı.

TRT'deki oyun bir süre sonra anlaşıldı. Belki de göze hitap ettiği için. Ama anlaşıldığı zaman iş işten çoktan geçmişti. Eğitimdekiler ise çok sonra anlaşılacak. Bu sayısız mektuplu üniversite mezunları diplomalarını almaya başladığı zaman bir Halk Partili Bakanın sahneye koyduğu oyunu belki bütün Bakanlar sahneden kaldıramayacak. Tabii iktidarda iseler

Bu örneklerin amacı, sadece sol eleştirinin olmadığı zaman Halk Partisi'nin sağa çekilmesi bir yana, kendi özlemlerinin bile gerisinde kaldığını göstermek. Bu yüzden Halk Partisi'nin kendi çizgisinde yürüyebilmesi için sola ve sol eleştiriye muhtaç olduğunu ortaya koymak.

Yalnız bunun ortaya konmasıyla iş bitmiyor. Bu eleştiri nereden gelebilir, sorusu ortaya çıkıyor. Kuşkusuz bir parti olarak kendi içinden kaynaklanan bir sol eleştiriye sahip olması tercih edilir. Ancak son Kurultay ortaya koy-

Levent Şahverdi Arşivi

du. Böyle bir olasılık pek sınırlı. Kurultay'da kimin ne için mücadele ettiği bile anlaşılamadı. Demokratik sol adına ortaya çıkanlarla bunun karşısında olanların hangi somut konularda anlaşamadığı bile belli olmadı. CHP'nin hükümet ortaklığı sırasında ortaya çıkan ve eski söylediklerine ters düşen Ortakpazar, yabancı sermaye, dış ekonomik ve siyasal ilişkiler konusundaki uygulamaları üzerinde hiç kimse durmadı.

Kurultaydan sonraki gelişmeler de bu yönde. Görüntüye bakılacak olursa Halk Partisi'nin İngiliz üslerindeki on bin Kıbrıslı Türk'ten başka bir sorunu yok. Halbuki şu anda Türkiye'de önemli olaylar oluyor. Irmak Hükümeti adı altından yönetimin CGP'leştirilmesi girişimi hız kazanıyor. Bir program yapılıyor. Petrolde bazı kamu yöneticilerini de içine alan bir kampanya ile yurt çıkarlarına ters düşen oyunlar tezgâhlanıyor. Bütün bunlarla ilgili Halk Partisi'nden hiç bir işaret gelmiyor. Yakın bir zamanda yapılacak seçimlerle iktidar olması beklenen Halk Partisi'nden.

Halk Partisi'nin bu iç canlılığının iki nedeni olmalı. Daha doğru bir deyişle, Halk Partisi ile birlikte Türkiye'nin geçirdiği iki şokun etkileri açıkça görülmeli. Bunlardan ilki Ecevit şoku. Ecevit'in yoksul köylü ve işçilerin güveni ile aydınların saygınlığını kişiliğinde birleştirmiş olması, böyle bir lider olarak ortaya çıkması. Halk Partisi'ni Türkiye'nin somut sorunlarını düşünme zahmetinden kurtarmış görünüyor. Aynı zamanda liderin bütün isteklerine karşın Halk Partisi içinde eleştiri gücünü zayıflatıyor. Halbuki böyle bir eleştiriye en çok Halk Partisi lideri muhtaç.

Ecevit şokundan sonra Türkiye, Kıbrıs şokunu yaşadı. Tabii Türkiye ile birlikte ve en çok Halk Partisi. Bunun üzerinde söylenecek çok şey var. Bu yazının boyutlarını aşan. Ancak özet olarak şu söylenebilir: Sanıldığının aksine Kıbrıs, Türkiye'nin dış politika doğrultusunda hiç bir değişiklik yapmadı. Türkiye'nin dış politikadaki yeri Kıbrıs'tan önce ne ise sonra da öyle kaldı.

Şimdi Halk Partisi'nin de, solundakilerin de, bu iki şoku geride bırakmalarının zamanı. Şoklarla ülke yönetmek oldukça zor. Şimdi, ne söylendi, ne yapıldı ve bundan son-

Levent Şahverdi Arşivi

ra ne yapılabilir, bunları tartışmanın zamanı. Ancak bunlar somut sorunlar. Dikkatle ve yaratıcılıkla üzerinde çalışılması gerekli.

Halk Partisi böyle bir çabayı gösterir mi, göstermez mi? Her halde göstermek zorunda. Kendi çapını gerçekçi bir biçimde değerlendirebilmek için. Ve bu değerlendirme sırasında solun dıştan eleştirisine muhtaç. Sadece solun yaratıcı gücünden yararlanmak için değil. Yalnızca sağ eleştiriye ağırlık veren değerlendirmelerin sakıncalarını azaltmak için.

Kamu işletmelerinin, işçilerle tek tip sözleşme imzalayacakları belirtildi. İstanbul'da 54 tekstil işyerinde Türk-İş'e bağlı TEKSİF ile Tekstil İşverenleri Sendikası, karşılıklı grev ve lokavt ilân ettiler Aliağa'daki rafineride grev başladı.

Türkiye'yi ziyaret eden Libyalı Lider A. Callud, kopmuş bulunan Arap-Türk ilişkilerini düzeltmeye çabalayacağını belirtti. Yapılan görüşmeler sonunda, Libya'nın, Türkiye'nin her türlü ihtiyacını karşılayacağı açıklandı.

10 Ocak 16 Ocak

S. Sabancı, «fiyatlara baskı yapmak için özel sektörü krediden yoksun bırakmak büyük bir hatadır,» dedi.

Tütün tüccarının kredi olanaklarından büyük ölçüde artırılması sonucunda, Tekel piyasaya giremezken, tüccarın büyük miktarda alımda bulunduğu belirlendi.

TL.'nin değeri bir kez daha düşürüldü.

Yabancı petrol şirketlerinin, fiyat farklarını petrol fonuna ödeme süresi 4 aydan 1 aya indirildi.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı E. Işıl, ATAŞ'ın devletleştirilebileceğini açıkladı.

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Z. Baykara, AET Katma Protokolünün düzeltilmesi için girişimlerde bulunulacağını belirtti.

Kıbrıs'taki İngiliz üssünde rehin tutulan Türkler direnişe geçince, İngiliz askerleri havaya ateş açtılar.

Callud, «Türkiye'ye yapılacak bir silâhlı saldırı durumunda, Libya, Türkiye'ye var gücüyle yardım edecek,» dedi.

17 Ocak 31 Ocak

IMF, Kıbrıs harekâtının malî yükünün derhal bildirilmesini istedi.

Levent Şahverdi Arşivi

Trajedi ile Komedi

Bu sözün kökeni Hegel'e kadar gider. Tarihte her olay iki kez olurmuş. Her tip, iki kez tarih sahnesine çıkarmış. Birinci çıkış, trajedi ile bitermiş. İkincisi de komedi ile. Tarihçiler, Napolyon Bonapart'ın tarih sahnesine çıkışını, serüvenini, trajedi olarak niteliyor. Kendisinden elli yıl sonra Fransa imparatoru olarak Napolyon'a özenen Lui Bonapart'ın serüveni ise komedi olarak değerlendiriliyor.

Erim'le birlikte tarih sahnesine çıkan 12 Mart her bakımdan bir trajedi olarak gelişti. Nurhak dağlarından Arnavutköy sahillerine kadar uzanan bir şerit kanla sulandı. Ezgi (işkence) olaylarını konu alan romanlar, öyküler ve incelemeler yazıldı. Ama trajedi sadece bunlarla sınırlı kalmadı. En azından on beş yıllık bir hükümet dönemini düşleyen Erim, kısa bir zaman sonra, koltuğunu bırakmak zorunda kaldı. Tekelci kapitalizmin ekonomik düzenlemesini gerçekleştireceklerini umanlar, kısa süreli ücret ve fiyat politikası ayarlamalarının sağladığı kârlarla yetindiler. Kendi programının kitlelere ters düşen sorumluluğunu birtakım sorumsuzların sırtına yükleyebileceğini sanan Adalet Partisi, 14 Ekimde trajik bir ders aldı.

Şimdi aynı oyun tekrar sahneleniyor. Ömrünü hükümet başkanı olarak tamamlamaya özenen bir Başbakan var. Adalet Partisi, bu başbakanın şemsiyesi altında yaratılacak şiddet kampanyası içinde geçiştirilecek bir seçim olduğuna inanmış. Şiddet, hem başbakan için, hem de AP lideri için gerekli görülüyor. Birisi, vazgeçilmezliğini kanıtlayacak. Diğeri seçim şansını artıracak. Karşılıklı oyunlar böyle. Karşılıklı oyunlar bir noktada birleşiyor.

Herkes söyledi. Bir 12 Mart döneminin tekrar getirilmek istendiğini. Birincisi trajedi ile sonuçlandı. İkinci de-

Levent Şahverdi Arşivi

neme komedi olarak gelişecek. İkinci denemeyi komik bir serüven haline getirmek, bütün demokratik güçler yelpazesinin bugünkü görevi.

12 Mart'ın nesnel ekonomik gerekçeleri vardı. Sermaye kesiminden gelen. Yapısal olarak Türkiye kapitalizmi, tüketim araçları üretiminden üretim araçları üretimine geçiş sancılarını yaşadı. Devresel olarak tüketim malları üreten ekonomi kolları, satış sorunlarıyla karşılaşır. Üretim malları sanayilerini kurmak için ek ve önemli yeni kaynaklar gerekli. Sermaye Partisinin yapısı, yeni kaynakları bulmada yetersiz kaldı. Bu açılımı sağlamak için 12 Mart ciddi bir deneme olarak ortaya çıktı. Fakat bu açılımı sağlamada başarılı olamadı.

Bu açıdan bakıldığında 1975 yılının başı ile 1971 yılının başı arasında pek büyük bir fark yok. Türkiye kapitalizminin sorunları yine ayakta. Çözüm görmemiş bir durumda bekliyor Uluslararası kapitalizmin bunalımlarıyla derinleşen yerli kapitalizmin sorunları çözüm arıyor Çözüm yine bir umutsuz 12 Mart denemesinde aranabilir. Bu denemeyi arayanlar, bu denemeyi özleyenler var. Gizli örgütlerden sermaye kesiminin bazı kesitlerine kadar uzanan bir hazırlık var Görmemek mümkün değil.

Ancak görülmesi gereken, unutulmaması gereken bir nokta daha var Bu da demokratik güçlerin diriliği ile ilgili. Trajik 12 Mart öncesinde demokratik ve ilerici güçler diri idi. Fakat dağınıklıktan gelen bir güçsüzlüğü vardı. Asıl önemlisi. Halk Partisi bu güçlerin çok gerisinde kaldı. Halk Partisi kendisini tüm demokratik ve ilerici güçlerden soyutlamıştı.

Bu noktanın üzerinde durmak gerek. Geçmişten çok bugünün sorunlarına getireceği açıklık bakımından. 12 Mart öncesinin kütle eylemlerinin, gençlik taşkınlıklarının oluşmasında devletin bir kolu olan polisin tahriklerinin rolü büyük. Bu, tartışma götürmez. Fakat, diğer bir nokta unutulmamalı. Özellikle gençlik eylemlerinin kökeninde bir umutsuzluk yatar Kütlelere dayalı demokratik örgütlerle Türkiye'nin sorunlarına ilerici çözümler getirmede duyulan

Levent Şahverdi Arşivi

umutsuzluk. Açıkçası zamanın Halk Partisi'nden gelen umutsuzluk.

Eğer 14 Ekim'de bütün demokratik güçler Halk Partisi'ni destekledi ise, bu destek, sanıldığı gibi «yanılgıların anlaşılmış olmasına» dayanmıyor. Bu desteğin temelinde Halk Partisi'nin, demokratik hakları genişletme ve ekonomik sorunlara ilerici çözümler bulma konusunda yarattığı umut yatıyor.

Bu umut hâlâ var. Irmak da, Demirel de, yardımcıları Türkeş ve Feyzioğlu da bu umudu hedef almışlar. Kütlelerde «komünizm» korkusu yaratarak bu umudu kırmak istiyorlar Demokratik ilerici gençliğin üzerine takviyeli komandoları salarak gençliği silâhla karşı koymaya zorluyorlar Hesap, böyle bir durumda Halk Partisi'nin yine ilerici kesimden soyutlanacağı.

Yalnız bu kez her şey biliniyor. Her oyun açık. Irmak'ın düşü, nehirleri tersine akıtmak. Ancak nehirleri tersine akıtmayı başardığı takdirde vazgeçilmez olabileceğini hesaplıyor. Fakat nehirlerin tersine akmayacağını henüz bilmiyor

Ama bilmesi gerekli. Türkiye'deki güçlü demokratik umudun sermaye kesimini de etkilediğinin farkında değil. Şu anlamda: Önemli bir çoğunluğuyla sermaye kesimi de demokratik çözümün zorunluluğunu kabul etmiş görünüyor Başka bir alternatifi şimdilik gerçekçi görmediği için.

Ekonomik gerekçe olsa bile bugün siyasal açıdan yeni bir 12 Mart denemesi hiçbir şansa sahip değil. Bu yüzden yeni bir deneme, kahramanlarıyla birlikte komedi ile sonuçlanmaya mahkûm. Tarihsel olarak bu, böyle. Ancak güncel olarak da böyle olabilmesi için demokratik güçlerin kendilerine düşen görevi benimsemesi gerekli. Bu görev anti-demokratik akımların üzerine yürümekle ilgili. Maskeleri düşürmekle ilgili. Çünkü seçim olasılığını ortadan kaldırmak isteyenlerin var olduğu bir ortamda, ilk görev seçime kastedenleri sahneden uzaklaştırmak.

---

* *Boya, plâstik ve ayakkabı hammaddelerine yüzde 16-235 oranında zam yapıldı.*

Levent Şahverdi Arşivi

Kamu İşletmeleri

Türkiye'nin içinde bulunduğu aşama, eski soruları yeniden ortaya atmayı gerektiriyor. Eski sorulara yeni cevaplar bulmak gerekli. Soruların ilki ilerici düşünce akımıyla ilgili. İlerici akım, devlet işletmeciliğini savunmaya devam edecek mi? Edecekse gerçekler ne olacak? İkinci soru sermaye kesimi ile ilgili. Sermaye kesiminin devlet işletmeleri karşısındaki tutumu ne? Karşı çıkmaya devam edecek mi?

Sorular, bunlar. Aslında bunlar soru olmaktan çok sorun durumunda. Değerlendirilmesi gerekli sorunlar. Şu anlamda: Bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu gelişme aşamasında devlet işletmelerinin temel işlevini saptamak gerek. Bu işletmeler kimin yararına çalışıyor? Ayrıca bu işletmeler kimin yararına çalışabilir?

Sorunun saptanması için önce kuramsal çerçeveyi çizmek zorunlu. Somut bilgi ve gözlemlerin ışığında kuramsal çerçeveyi çizmek şimdi daha kolay. Devlet kapitalizmi kavramının çok eskiden beri gelen bir geçerliliği var Ancak devlet kapitalizminin işlerliğini ortaya koymak o kadar kolay değil. Başka bir deyişle, en azından Cumhuriyetin başından itibaren devletçilik uygulamasının kapitalizmin sorunlarını çözmek için geliştirildiğini anlatmak pek kolay olmadı. Ama şimdiki gelişme daha ileri aşamada. Bu yüzden bugün kamu işletmelerinin temel işlevi daha da açık oldu.

Açık olan örneklerle göstermek mümkün. Önce Makina Kimya Endüstrisi örneği var. İleri bir teknoloji ile kuruldu. Teknik nitelikleri üstün bir üretim düzenini kurdu. Sonradan, bir yandan, Amerikan emperyalizminin; diğer

Levent Şahverdi Arşivi

yandan, yerli sermayenin baskısıyla sadece basit tüketim araçları yapan bir duruma geldi. Son yıllarda, bu kuruma motor sanayiini kurma görevi verildi. Planlara, programlara yazıldı. Ama yapmıyor. Neden yapmıyor? Neden yapmadığını, uzun yıllar kurumun bağlı olduğu bakanlığın en üst noktalarında çalıştıktan sonra şimdi, bakanlık yapan teknisyen açıklıyor: «Motor sanayiini bu yıl kurmazsak, batarız» diyor. Makina Kimya'nın motor sanayiini bu yıl da kurması söz konusu değil. Ama motor sanayiine bu yıl acele ile girmek isteyen özel sermaye var. Bu hükümet zamanında bu girişi gerçekleştirme çabaları var.

Örnekler, Makina Kimya ile sınırlı değil. Petro Kimya'da başka örnekler görülüyor. Oto lâstiği yapımı, bu alandaki uzman kuruma verilmiş. Talep açığı var. Petkim, otolâstiği işletmesini kurmakla görevli. Ama görevi yerine getirmek için büyük bir isteksizlik içinde. Buna karşılık özel sermayeden oto lâstiğine girmek isteyenlerin hazırlıkları tamam. Petkim'in isteksizliği sadece bunların işine yarıyor Belki ikisi birden girecek. Petkim, biraz geç olmak üzere. Sonunda talep yetersizliği yüzünden Petkim ekonomik bir üretim düzeni kuramayacak. Hesap da bu, işlerin gidişi de.

Petrolün kendisi ayrı bir örnek. Bütün gürültülere rağmen ulusal petrol şirketinin yıldan yıla petrol aramadaki ihmali çok düşündürücü. Üstelik yakın zamanlarda, yabancı petrol şirketlerinin Türkiye'yi petrol konusunda sıkıştırdığı bir zamanda, ulusal petrol şirketinin yöneticilerinin işçileri greve zorlamak için elinden geleni yapmış olması son derece ilginç. Bu ilginç durum, resmî yazılarla da saptandı.

Bütün bu örnekler neyi gösteriyor? Bugünkü aşamada, tekelci kapitalizmin devlet aygıtı üzerindeki etkinliğini arttırdığı bir zamanda, devlet işletmeleri tekelci kapitalizmin bir parçası haline geliyor. Bu yüzden devlet işletmeleri, bütünüyle, özel sermayenin kontrolüne giriyor.

Bu gelişmenin ortaya çıkardığı tablo açık olmalı. Özel sermaye, kendi girebileceği alanlarda devlet işletmeciliğine karşı. Kendi girebileceği alanlarda devlet işletmecili-

Levent Şahverdi Arşivi

ğinin hızını kesebilecek durumda. Burada bir sorun yok. Ancak bir bütün olarak özel sermaye devlet işletmeciliğine karşı değil. Şu anlamda: Motor sanayiini kurmayı planlayan özel sermaye, devlet işletmeciliğine karşı çıkıyor. Fakat motorla ilgili olmayan kesimin motoru devletin yapmasına bir itirazı yok. Hatta bu kesim için motoru devletin yapması özel kesimin yapmasından daha iyi. Çünkü devletin satış fiyatlarını etkileyebilir. Özel kesimin satış fiyatlarını etkileyemez.

Özel kesim, doğrudan doğruya ilişkide bulunmadığı devlet işletmelerinin zararla çalışmasını da istemez. Buğday, bunlardan birisi. Şeker, bir diğeri. Buğday ve şeker fiyatları, özel kesim için, dolaylı olarak işçi ücretlerini etkileyeceği için önemli. Ancak işçi ücretleri de her gün değişmiyor Buna karşın, buğday ve şeker fiyatlarını arttırarak Hazine'nin kaynaklarını sağlamlaştırma özel kesimin çıkarına. Çünkü böylece devletin özel kesime açık veya gizli transfer gücü artar. Böylece özel kesimin girdi olarak kullandığı başka devlet ürünleri veya hizmetleri zararına satılabilir Bu yüzden kesinleşen buğday zammı, tartışılan şeker zammı, özel kesimin de istediği bir gelişme.

Tekel'de durum biraz daha farklı. Tekel gelirlerinin arttırılması yine özel kesim için de gerekli. Ancak sadece gelir artışı için değil. Özellikle sigara fiyatlarının artmasının başka sonuçları olacak. Devletin önlemek istemediği kaçak yabancı sigaralar Türkiye'de daha çok alıcı bulacak. Yerli sigara ile kaçak Amerikan sigarası arasındaki fiyat farkının azalması, Amerikan sigarası alışkanlığını körükleyecek. Bu alışkanlık üzerine bir süre sonra yabancı sermayeli sigara firmalarının kurulması her halde sürpriz olmaz.

Bütün bunlar, özel sermayenin devlet işletmeciliği üzerindeki etkinliğini göstermesi bakımından yeterli. Bu durumda, gelenekselleşmiş devletçilik tezini tekrar ele almak gerekli. Bütün bu gelişmeler içinde ilerici düşünce akımı devlet işletmeciliğini savunmaya devam edecek mi?

Her halde edecek. Ama ekonomik gerekçelerle değil. Daha çok siyasal gerekçelerle. Bir kez, devlet işletmeleri

Levent Şahverdi Arşivi

özel büyük sermayenin ekonomik çıkarını destekiemekle birlikte siyasal manevralarının içinde yer almıyor. Özel kesim, siyasal olarak ortaya koyduğu manevralar içine devlet işletmelerini sokamıyor Gelişme henüz bu aşamaya gelmedi. İkincisi, devlet işletmeciliği her şeye rağmen ileri bir toplum düzeninin tohumlarını taşıyor. Özel mülkiyetin dışında kamu mülkiyetinin varlığı ve yaşayabileceğini gösteriyor.

AP Sakarya senatörü M. Tığlı, bankaların devletleştirilmesi için yasa önerisinde bulundu.
Meclis'te çoğunlukta bulundukları sırada MC partileri yaptıkları bir değişiklikle, bütçeye 1 milyarlık ek yük getirdiler.
Millî Savunma Bakanı İ. Sancar, Ege'de güç dengesinin Türkiye lehine olduğunu açıkladı.
Bayar, siyasî hakları iade edilen, eski DP'lilerin hiç bir partiye girmemelerini istedi.
F Almanya'nın Türkiye'ye yaptığı askerî yardımın yeniden başladığı açıklandı

1 Şubat 7 Şubat

Maliye Bakanı B. Gürsoy, bazı eski vergilerin yerini yenilerinin alacağını açıkladı.

* *Irmak hükümetinin talimatına karşın Ege'de petrol aramak için kiralanan Norveç gemisi Türk-Yunan gerginliğini bahane ederek Ege'ye açılmadı.*
* *ABD'nin Türkiye'ye yaptığı askerî yardım kesildi. Türkiye, ABD'ye bir nota vererek ikili anlaşmaların ve üslerin durumunu görüşmek istediğini belirtti. ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Anderson yardımın kesilmesinin Türkiye'nin NATO'dan çıkmasına yolaçabileceğini söyledi.*
* *Yardımın kesilmesi üzerine görüşlerini açıklayan Ecevit alınan kararın NATO ortak güvenlik kavramını tümüyle yeniden ele alınmasını gerekli kılabilecek boyutta olduğunu açıkladı.*
* *Avrupa Toplulukları Komisyonu Başkanı Ortoli AET'ye üye olacak ülkelerde siyasal kurumların iyi işlemesinin gerektiğini söyledi.*

Levent Şahverdi Arşivi

Sıkışan Dünyada Türkiye

Mecelle'nin bir ilkesi var. Bir kez daha hatırlatılması yararlı. «Sıkışırsa, genişler» anlamına geliyor. Bu sözde büyük bir bilgelik saklı. Kapalı bir hacmin içine çok fazla gaz sıkıştırmak mümkün değil. Sıkıştırılırsa, genişler. Patlar.

Türkiye'de uzunca süre dünya, Batı dünyası anlamına kullanıldı. Batı dünyası şimdi sıkışıyor. Hem kendi içinden, hem de dışından. Zor bir durum. Patlar mı patlamaz mı? Şu anda söylemek zor. Çünkü dünyanın hacmi pek bilinmiyor. Bilinen, Batı dünyasının sıkışmaya devam ettiği ve devam edeceği.

Şu petrol bunalımı denilen olgu ortaya çıktığı zaman ileri sürüldü. Petrol fiyatlarının arttırılması girişiminin bir «Amerikan oyunu» olduğu söylendi. Çıkışında öyle olabilir. Hatta, geçen hafta Paris'te toplanan ve Türkiye'nin de gönüllü üyesi olduğu Uluslararası Enerji Örgütü'nde tartışılan Kissinger'in en yeni planına bakılacak olursa, bütün petrol gelişmelerinin bir Amerikan oyunu olarak piyasaya sürüldüğünü düşünmek mümkün. Niyetin böyle olduğunu görmek mümkün. Ama çok önemli değil. Sadece, artık Amerika'nın oyunun bütün aktörlerini kontrol edemediğini göstermesi bakımından önemli. Kontrol ettiği aktörler hâlâ var. Batı Almanya gibi. En azından Türkiye'nin Dışişleri Bakanlığı örgütü gibi.

Kissinger, Paris'te Enerji Ajansı'nın toplantısında petrol fiyatları için bir taban fiyatı önerdi. Tavan fiyatı değil, taban fiyatı. Petrol fiyatları belli bir düzeyin altına düşmesin istiyor. Petrol tüketicisi ülkeler, Ajans'ın üyesi ülkeler ve bu arada Türkiye, bir taban fiyatında anlaşsın istiyor. Toplantıdan sonraki açıklamada, Kissinger'in önerdiği taban fiyatının miktarı konusunda bilgi verilmiyor. Ancak varilin 7 doların altına düşmemesi söz konusu.

Levent Şahverdi Arşivi

Şimdilik petrol fiyatları 7 doların çok üstünde. Amerika, petrol fiyatlarının artışını felâket olarak niteliyor. Öyleyse neden bir taban fiyatı? Çünkü petrolün bu fiyatın altına inmemesi halinde Amerika Birleşik Devletleri'nde zengin olmayan petrol rezervleri işletilebilecek. Amerika, petrole almaşık olabilecek enerji türlerini geliştirecek. Amerika, kendi silâhının ters tepkisinin olumsuz etkilerinden kurtulabilecek.

Peki diğerleri? Ajans'ın üyesi İtalya için böyle bir olanak yok. Fransa için de. Bu yüzden İtalya, örgütün içinden; Fransa ise dışından Kissinger önerisinin karşısına çıktı. Artık Amerika'nın ve Amerika petrol tröstlerinin gelişmesi, kurtulması, dünyanın kurtulması sayılmıyor. Herkes, ılımlı da olsa, kendi başının çaresine bakma eğiliminde. Fransa, bu eğilimde önde. Petrol üreticisi ülkelerle, Amerika'nın çatık kaşlarına karşın doğrudan ve ikili anlaşmalar yapıyor. Amerikancı olarak seçim kazanan Fransız cumhurbaşkanının yönetiminde. Sermaye, Fransız sermayesi, kişilerden daha önemli. Kişileri değiştirebiliyor.

Ya Türkiye? Şu Longva denilen petrol araştırma gemisinin hareketiyle ilgili olarak Dışişleri Bakanlığının «resmî» görüşleri bir gün elbette yayınlanacak. Şimdi gerekli değil. Şimdi gerekli olan sadece şu soru: Dışişleri Bakanlığı kimden yana? Türkiye'den mi, Yunanistan'dan mı, yoksa Amerika'dan mı yana? Petrol arama gemisini Amerikan yardımının tartışılacağı 5 Şubata kadar durdurmanın ve bu arada başka güçlerin araya girmesini sağlamanın hesabını vermek durumunda.

Aslında bir noktayı abartmamak gerek. Dışişleri, sıkışan dünyada Türkiye'nin yerini bulmasında sadece bir ayak bağı. Daha fazla değil. Daha fazla olmadığını da önceden kanıtladı. Bugün Amerika'nın çatık kaşla gözlediği Türkiye'nin Arap dünyasına açılması, dışişlerinin karşı çıkmasına, ayak sürümesine rağmen oluyor. Hem de Demirel'in hükümet döneminden başlayarak devam ediyor Çünkü sermaye Türkiye'de de güçlü. Yakında bu gücünü Ortakpazar konusunda da gösterecek. Göstermeye alttan alta başladı bile. En alt kademelerde «Ortakpazar ne ge-

Levent Şahverdi Arşivi

tiriyor?» diye sorulmaya başladı. Dışişleri gibi kendi dar dünyası içine kapanmış bir kuruluş için önemli bir adım.

Bir süredir Batı dünyasının Batıya göçü başladı. Yavaş yavaş ve kendi bunalımlarıyla yüklü olarak. Amerika'da işsizlik oranı yüzde sekizi, Batı Almanya'da yüzde beşi aştı. Amerika, veba ile kolera arasında seçimini yaptı. Ford'un açıkladığı programla, enflasyonla işsizlik arasında enflasyonu seçti. Anlamı: Azgelişmiş ülkeler, sanayi ürünlerini daha yüksek fiyatla satın almak zorunda kalacak. Amerika'daki işsizlik önlenebilecek mi? Çok kuşkulu.

Amerikan yardımının kesilmesi, Batının Batıya göçünde bir halka. Türkiye'nin yeri Doğuda. Ama Doğuda kalmak kolay değil. Batının da kendi sıkışıklığı içinde çeşitlenmesi gerekli. Türkiye'nin ekonomik ilişkilerini başta Arap ülkeleri olmak üzere başka yerlere çevirmesi gerekli.

Petrol bunalımı, Arap dünyasını zengin bir ticaret ortağı haline getirdi. Ama ticaret gözlerin rengine göre ayarlanmaz. Ticarette fiyatlar önemli. Karşılıklı fiyatlar İki ülke arasındaki fiyatlarda da döviz kurlarının ağırlığı var.

Genel bir devalüasyonun Türkiye'nin ticaret ortaklarını çeşitlendirmesinde hiçbir etkisi olamaz. Olsa olsa, Batı'ya daha çok bağlar. Genel bir devalüasyondan beklenen de bu olmalı. Buna karşılık iki ülke arasında karşılıklı kurları ayarlamak mümkün. Bu, ikili ticaret anlaşmalarıyla yapılabilir Türkiye'nin bazı Arap ülkelerine bazı ürünlerine pahalı satmasının karşısında petrolü pahalı satın almasıyla, petrolü ucuz alıp ürünlerini ucuz satması arasında fark yok. Bunu, ülkeler arasında kur farklılaştırması olarak görmek gerek. Eğer petrol üreten bazı Arap ülkeleri Batı hegemonyasının dışındaki ülkelerle ticaret ve siyasal ilişki kurmak istiyorsa ve bu istek karşılıklı ise, izlenecek başka yol yok. İki tarafın da yararına. Uluslararası Para Fonu'nun yararına değil. Fakat olmasa da ne çıkar?

20 bin üyeli Tekstil sendikası DİSK'e katıldı. Yaygınlaşan referandum uygulamalarında DİSK'e bağlı sendikalar büyük başarı kazandı.

Levent Şahverdi Arşivi

Adalet ile Hareket ve Selâmet

Adalet ile Hareket ve Selâmet, Doğu Anadolu'da sefere çıktı. Hareket, Adalet'in vurucu gücü oldu. Selâmet, tahrik görevini üstlendi. Şimdiki görevi Anadolu'yu karıştırmak. Güven, Ankara'da ihtiyat kuvveti olarak bekliyor. Güven'in sorumluluğuna Ankara'yı karıştırmak düşüyor.

Anadolu'daki sefer kanlı oluyor. Bugüne kadar Anadolu'da kanlı çok sefer düzenlendi. Ancak sonuncusu diğerlerinden önemli bir ayrılığa sahip. İstenmeyen, beklenmeyen birtakım sonuçların da su yüzüne çıkmasına yol açtı. «Komünizme ölüm» sloganıyla başlayan hareket «Mülkiyete hücum» niteliğini kazandı. Bilinçsiz kitleleri, ilericilerin üzerine salabilmek için mülkiyeti yem olarak kullanmak gerekti. Banka şubeleri, oteller, avukat yazıhaneleri, bayiler taşlandı. Talan edildi. Görünen ve bir ilerici avında ortaya çıkan yenilik burada. Artık mülkiyete hücum edilmeden öğretmene tecavüz edilemiyor. Anadolu kentlerinin yalnızlığında böyle bir durum ortaya çıkıyor Adalet ile Hareket ve de Selâmet bu yeni gelişmeyi sergiliyor

Böyle bir gelişmenin ortaya çıkması oldukça şaşırtıcı. Şaşırtıcı olduğu için de yeni değerlendirmelerin, yeni yorumların yapılmasına yol açıyor Bunlardan ilki, Adalet Liderinin «kurnazlığı» ile ilgili. Şöyle: Sermaye Partisi Adalet'in mülkiyete hücum seferinin düzenleyicisi olmasının bir anlamı var Adalet, bu seferle hem Hareket'in, hem de Selâmet'in kapatılması için gerekli gerekçeyi hazırlamış oldu. Temel amacı, bu. Yoksa Adalet gibi bir partinin mülkiyete hücum etmek sorumsuzluğuna katılması mümkün değil. Adalet'e yakıştırılan ve bir Halkçı milletvekilinin Meclis'te yaptığı konuşmayla güç kazanan değerlendirme böyle.

Bu değerlendirmenin gerçekleri yansıttığını söylemek

Levent Şahverdi Arşivi

çok zor. Bir kez, Adalet'in bu seferin sorumluluğundan kurtulması çok güç. İkincisi böyle bir niyeti yok. Üçüncüsü, Hareket daima sermayenin yedek ve vurucu gücü niteliği taşıyor. Sermaye, Hareket gibi bir yedek güçten yoksun bir ortamda rahatlık duymaz. Dördüncüsü, Hareket'in vurucu gücü bir partiye dayanmıyor.

Devlet denilen örgüte ve bunun bazı organlarına dayanıyor. Beşincisi ve asıl önemlisi, Adalet de, Hareket de, Selâmet de sermayeden yana. Sermaye ile genel organik bağlara sahip. Özgürlükleri kısıtlama, günün konjonktürü içinde bunu zorbalığa götürme bu bağların doğal sonucu.

İkinci değerlendirme CHP ve Lideri ile ilgili. CHP, sermaye partisi Adalet'in sermaye çevrelerinde yarattığı şaşkınlığı, özgürlükleri kısma eyleminin mülkiyete hücum kampanyasına dönüşmesinin yarattığı açmazı, kendi soluyla ilişkilerini yeniden değerlendirmek için yararlı bir fırsat olarak gördü. Çok genel çizgileriyle, Adalet'e açık kapı bırakan ve kendi soluyla entellektüel bağlarını koparmayı amaçlayan bir çıkış yaptı. Bu çıkışta kendi solunu reddederek Adalet'i daha özgürlükçü bir kanala sokabilme inancı var.

Halk Partisi'nin bu çıkışının herhangi bir geçerliliği var mı? Çok geniş tarihsel deneyimleri hatırlamaya gerek yok. Türkiye'nin ve Halk Partisi'nin yaşadığı deneyimler bile böyle bir çıkışın Adalet'i özgürlükçü bir platforma çekmeye yetmediğini gösteriyor Bundan on yıl kadar önce CHP, o zamanki genel sekreteri ve şimdiki genel başkanının ağzından, Adalet'in kendi sağıyle bağlarını koparması karşısında CHP'nin kendi soluna «duvar» çekebileceğini ilân etti. Bir sonuç alınmadı. 12 Mart'ın karanlığında CHP, Adalet'e özgürcülük yakıştırarak uzun süre Adalet'i savundu. Bundan da bir sonuç alınmadı. CHP, özgürcülük yolunda ancak 1973 başından itibaren Adalet'i gerçek yerine koymaya başlayınca etkinlik yolunu açabildi.

CHP'nin son çıkışında bu değerlendirme yanılgısının yanında, bir nokta gözden uzak tutulmamalı. CHP, solunu eleştirirken de kendisini solda saydığını ilân ediyor. Bu, CHP'nin kendisini Türkiye'nin en akıllı solu olarak değer-

Levent Şahverdi Arşivi

lendirmesinden belli. Böyle bir değerlendirme olunca ortaya birtakım ciddî sorunlar çıkıyor. Ciddî sorunların en ciddisi CHP'nin solculuğunun kanıtlanmasıyla ilgili. Buraya açıklık getirmek gerek. Ortada, CHP'nin yedi aylık iktidar dönemi var. Yedi ayda yaptıkları var. CHP'nin yedi ayda yaptıklarını CHP'nin solu da destekledi. Bunda kuşku yok. Ama hiç kimse ortaya çıkıp da izlenen ekonomik politikanın solculuk olduğunu söylemedi. İzlenen ekonomik politika, ana çizgileriyle başarılı bir seçim ekonomisi oldu. Ne daha fazla, ne de daha az.

İzlenen bir dış politika var. İlk Kıbrıs çıkartmasının uluslararası ilişkilerde ileri bir adım olduğu da söz götürmez. Ancak daha sonrası? Ve bugün ulaşılmış olan durak. Bundan büyük kuşku duymak gerek. Yunanistan'ın NATO'dan ayrılmasından sonra ortaya çıkan «boşluğu doldurma» istekleri de ayrı. En sonuncusu bu hafta, CHP adına Meclis'te enerji bütçesi üzerine uzun bir konuşma yapan sözcünün, Enerji Ajansı diye bir örgütten tüm habersiz olması da çok düşündürücü.

Bütün bunlar ortada. Bütün bunlar ortada iken solculuk iddialarını ciddî olarak düşünmek gerek. Solun halk sektörünü eleştirmesini de iyi değerlendirmek gerek. Ciddî sol, halk sektörünü çok ciddiye aldı. Yapıcı eleştirilerle bunun siyasal ve ekonomik yapıda geçerli bir yere oturtulmasını istedi. Halk sektörünün bir kavram olmaktan çıkartılıp geliştirilmesini salık verdi. Henüz Halk Partisi bunu yapmadı. Bunun yapılması Halk Partisi'nin soluna düşmez. Sorumluluk ve yerine getirilmeyen sorumluluk Halk Partisi'nin.

Son olarak bir nokta daha. Özgürlük getirme iddiası var. Tarih çok öğretici. Birisi size özgürlük vaadederse, ekonomik programını sorun. Çünkü ancak büyük kitlelerin ekonomik çıkarlarını, özlemlerini geliştirmeyi amaçlayanlar gerçek özgürlükçü olur. Özgürlük lüks değil. Özgürlük, ekonomik politikadan ayrılmaz. Eğer Adalet ile Hareket ve de Selâmet özgürlükçü değilse, ekonomik programları büyük kitlelerin çıkarlarına ters düştüğü için. Yoksa neden onlar da özgürlükçü olmasın? İşçilere, yoksul köylü-

Levent Şahverdi Arşivi

lere, memurlara ekonomik vaadleri olmayanlar, bunları gerçekleştirebileceğini gösteremeyenler, ne kadar iyi niyetli olursa olsun özgürlükleri sağlayamazlar.

Bütün bunların anlamı şu: Adalet ile Hareket ve Selâmet eğer yapısal olarak özgürlüklerin üstüne yürüyorsa bunun nedeni ekonomik programlarında aranmalı. Yapısal olarak özgürlükçü olmayan kuruluşları da özgürlüğe inandırmanın sınırları bilinmeli.

8 Şubat 14 Şubat

İthalât yapan özel firmalar 1974 yılında 11 milyar lira kâr ettiler

TÜSİAD Başkanı F Berker askerî yardımın kesilmesinin ABD ile olan ticarî ilişkileri etkileyeceğini söyledi.

F Almanya'daki işsiz Türk sayısının 55 bine ulaştığı, 23 bin işçinin Türkiye'ye dönüş yaptığı belirtildi.

1974 yılında 40 milyar liralık yatırım için teşvik belgesi verildi.

Norveç gemisi ile yapılan anlaşma feshedildi.

Kıbrıs harekâtının 1974 yılı bütçesinde 4.5 milyar lira açığa neden olduğu belirtildi.

Dünya tekstil piyasasının bunalım içinde olduğu, buna bağlı olarak pamuk fiyatlarının yüzde 45 oranında düştüğü açıklandı.

Ecevit, «ABD, Türkiye'ye silâh ambargosu uygulamaya başladı,» dedi.

ABD'nin, Türkiye'nin Arap dünyası ile, özellikle Libya ve Irak ile kurduğu ilişkilerden rahatsız olduğu belirtildi.

ABD'nin yardımı kesmesi nedeniyle Türkiye'nin NATO ile ilgili kararlarında serbest davranabileceği belirtildi.

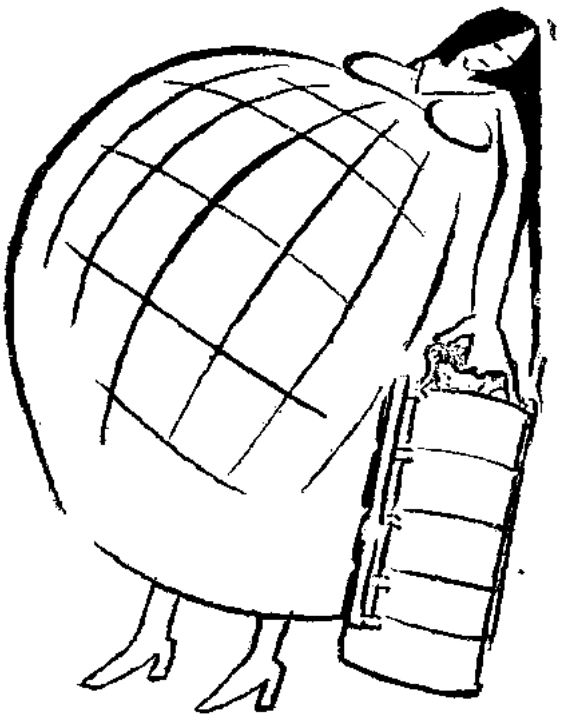
Kıbrıs Türk Federe Devleti ilân edildi. İngiltere kararı tanımadığını açıkladı.

Başbakan Irmak iç ve dış koşulların millî koalisyonu gerektirdiğini belirtti.

15 Şubat 21 Şubat

Türkiye'nin Uluslararası Enerji Ajansına üye olmasına ilişkin kararname Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı E. Işıl'ın imzalamaması yüzünden askıda kaldı.

Levent Şahverdi Arşivi

F. 18
Levent Şahverdi Arşivi

Dünyanın Kadınları

Dünyanın her yanında ikinci sınıf insan var. Amerika'da zenciler; Fransa'da Kuzey Afrikalılar; İngiltere'de İrlandalılar, Türkler, Yunanlılar ve diğerleri. İkinci sınıf insanın kaderi, daha çok sömürülmek ve daha ağır işlerde çalışmak. Gerekçesi, yabancı olmak. Başka ülkelerden, başka ırklardan gelmek.

Dünyanın her ülkesinde ikinci sınıf işlem gören bir tür insan daha var. Yaratıcı olmayan işlerde çalışan, çalıştığı işte eşit ücret almayan ve bütünüyle iş güvenliğinden yoksun insanlar Bunlar, dünyanın kadınları. Dünyanın çalışan kadınlarının bugün temel sorunu, eşit işe eşit ücret almak. Aynı işi yaptıkları erkekler kadar ücret alabilmek. Ekonomide işsizlik çoğaldığı zaman, ilk olarak işten atılanlar arasına girmemek. Bugün Batı Avrupa'da çalışan nüfusun üçte biri kadın. Ancak işsiz olanlar arasında kadınların oranı yarı yarıya. Kadınlar, dünyanın diğer ikinci sınıf yaratıklarıyla birlikte kapitalist ekonomilerin yedek işçi ordusu görevini üstlenmiş durumda.

Böyle bir iş bölümü geçerli. Genellikle kadına, monoton ve fazla beceri istemeyen işler düşüyor. Bobin sarmak, tekstil makinalarının başında iplerin kopup kopmadığına gözcülük etmek, sigara ya da ilâç fabrikalarında ambalajcılık yapmak veya gittikçe bir ziynet görünümü alan sekreterlik görevlerini üstlenmek. Bütün bunlar çoğunlukla kadınlar tarafından yapılan işler. Mevcut üretim yapısında kadınlar, temel üretim sürecinin dışında tutuluyor. İnsanlığın en büyük onuru ve hazzı olan üretim süreci içinde yaratıcı işlevlerden uzak kalıyor. İş bölümü böyle.

Bu durumun bir nedeni insanlığın bildiği en eski iş bö-

Levent Şahverdi Arşivi

lümüne kadar gidiyor. İnsanlığın tanıdığı iş bölümü, başka bir yaratıcılıkla ilgili. Erkekler, henüz çocuk doğuramıyor. Teknolojik yapıları buna elverişli değil. Teknolojiyi bu yönde geliştirmek için de bir çaba yok. Teknolojinin yarattığı bu iş bölümü başka bir iş bölümüne yol açıyor. Çocuğa ve eve bağlılık, kadının, mutfak işlerinde uzmanlaşmamasına yol açıyor. Başka bir deyişle kadın, mutfağın esiri oluyor. Bütün enerji ve yaratıcılığını burada kullanmak zorunda bırakılıyor. Üretim süreci içindeki yaratıcılığa ancak arta kalan zamanını ayırabiliyor. Böylece kadın ya ikinci sınıf bir üretici olmak zorunda kalıyor. Ya da zamanını zorlayarak kendini kanıtlamak.

Böyle bir açmaz içinde kapitalist gelişmenin kadına getirdiği kolaylıklar neler? Taylorizm denen ve kapitalist işletmeyi bilimsel temellere oturtmak amacıyla geliştirilen yöntemin ilk bulgusu, çalışan kadına ayın belirli zamanında bir iki gün izin vermek. Erkeklere tanınmayan bir ayrıcalık. Bugün pek uygulanmıyor. Bunun yerine bugün Türkiye'de tartışılan, kadınların erkeklerden bir süre daha önce emekli olmaları. Bu yolla kadınların yaşamının erkeklerden daha yıpratıcı niteliği yasal bir kabul görmüş olacak. Ancak mevcut sistem temel özelliği ile sürdürülmüş olacak.

Mevcut sistemi temelinden değiştirmek için ne yapılabilir? Cevabı bulmak için ne yapılmadığına bakmak gerek. Belli bir erkek şovenizmi ile çocuk doğurmada kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği kaldırıcı teknolojilerin aranması lüks görülebilir. Fakat doğumu insanın bilinçli planlamasına bırakacak tekniklerin geriliğine ne demeli? Bugün kapitalist ekonomiler, silâh teknolojisini geliştirmek için ayırdıkları araştırma giderlerinin milyonda birini, yan etkisi olmayan doğum kontrolü tekniklerine ayırmıyorlar. Ayırmak istemedikleri için. Sağlık koşulları içinde ve özgürce çocuk almayı önlemek için ellerinden geleni yapıyorlar. Bunu, mümkün olduğu kadar, sadece varlıklıların bir lüksü halinde bırakmak istiyorlar.

Çünkü kapitalist ekonomiler her türden yedek orduya muhtaç. İşçi ücretlerini baskı altında tutabilmek için.

Levent Şahverdi Arşivi

Ayrıca yaratıcı emeği gerektirmeyen, aynı işin tekrarından oluşan işlevleri yerine getirmek için de ucuz işgücüne muhtaç. Bu tür işgücü olunca da üretim süreci içindeki otomasyon hızını oluruna bırakmak mümkün.

Üretim sürecinde otomasyon düzeyinin artması, kadının ikinci sınıf yaratık durumundan kurtulması için en gerekli adım. Otomasyon, işletme içindeki işbölümünü azaltıcı bir nitelik taşır. İşbölümünün kalkması ise bütün eşitsizliklerin azalması sonucunu doğuracak. Başta kadınla erkek arasındaki eşitsizlik olmak üzere.

Yalnız genel olarak otomasyonun ilerlemesinin de çözemeyeceği sorunlar var. Mutfak hizmetlerinin tam bir otomasyona kavuşacağı günler görünürde değil. Bunun için çok beklemek gerek. Bu yüzden mutfak hizmetlerinde teknolojiyi aşan örgütsel düzenlemeler üzerinde düşünmek gerek. Kadının mutfağa esaretine son verecek örgütsel düzenlemelerin tohumlarını mevcut ekonomik yapıda bulmak mümkün.

Tatil köyleri. Bugünün gelişen toplumlarında örnekleri görülüyor. Yine sadece belirli gelir gruplarının yararlandığı bir düzenleme. Çalışan kadının mutfak esaretinden yılda ancak yarım ay kurtulabildiği bir düzenleme. Kahvaltı ve yemeğin ortak kazandan sağlandığı ve diğer bütün ev hizmetlerinin yılda onbeş gün tatil edildiği bir düzenleme. Günün belli saatinde kadının işe gider gibi denize gittiği bir uygulama.

Kadının ikinci sınıf yaratık olmaktan kurtulabilmesi için kadının denize gider gibi işe gidebileceği düzenlemeyi bulmak gerek. Üstelik yılda onbeş gün değil. Yılın on iki ayında geçerli bir düzenleme olmalı. Üretim süreciyle bütünleşen ve on iki ay süren tatil köyleri. İkinci sınıf yaratık durumundan kurtulmak için gerekli olan bu.

Bunu düşünmek ve söylemek kolay. Gerçekleştirmek ise çok zor. Çünkü bunu gerçekleştirmek için konut teknolojisini gözden geçirmek gerekli. Toplu konutlar modelinde olduğu gibi. Mutfak hizmetlerinin merkezileştirilebileceği bir konut düzeni. Bununla uyumlu bir kent düzeni. Toplu konutların üretim merkezlerini kuşattığı yeni

Levent Şahverdi Arşivi

bir kent konumu. Ve bütün bunlara ek olarak da toplu taşıma sistemleri.

Bütün iş burada. Kolay bir iş değil. Sadece kadınların yapabileceği iş değil. Kadının ikinci sınıf yaratık durumundan kurtulması için erkeklerle işbirliği yapmasını gerektiren bir görev. Daha akılcı bir toplum düzeni için gerekli olan bir işbirliği. Bunun dışında başka bir yol görünmüyor. Bu durum kadının ancak daha akılcı bir toplumda kurtulabileceğini gösteriyor.

Devalüasyon söylentilerini yalanlayan Maliye Bakanı B. Gürsoy, TL.'nin değerinin en dengeli durumda olduğunu söyledi. Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerden alınan kredilerin düşük faizli olmasının Batılı ülkelerden alınan kredilerin faizlerinin düşmesine yol açtığı belirtildi.

TÖB-DER'in 7 ilde düzenlediği gösterilere faşistlerin saldırması nedeniyle siyasal ortam gerginleşti. Başbakan Irmak saldırıları «millî facia» olarak nitelerken, Ecevit saldırıları devleti ele geçirmek isteyen bir azınlığın isyan hareketi olarak niteleyerek rejime yönelen tehlikenin kaynağına inilmemesi durumunda siyasal ortamın daha da gerginleşeceğini belirtti.

DP'de S. Bilgiç'in başını çektiği muhalefet giderek büyüdü ve etkinliğini arttırdı.

KTFD'nin ilânı tüm dünyada tepkiyle karşılandı. ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği Makarios yönetimini tanıdıklarını açıkladılar.

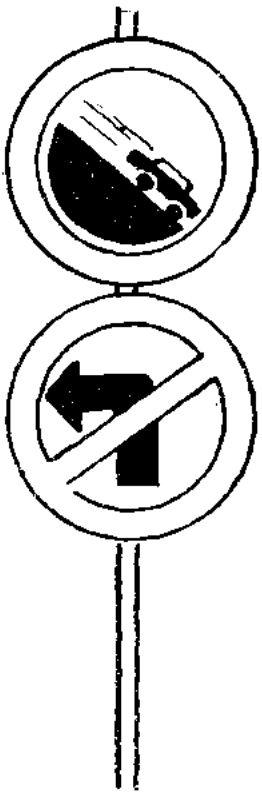
* *ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı ambargo nedeniyle ortaya çıkan durum üzerine Başbakan Irmak, «Türkiye nereden bulursa oradan silâh alacak,» dedi. ABD Dışişleri Bakanı H. Kissinger'in çabaları sonucunda ABD'nin yarattığı silâh boşluğunu F Almanya'nın doldurabileceği açıklandı.*

Teksif sendikasının grevleri sürerken 7 bin otomotiv işçisini ilgilendiren toplu sözleşme dönemi geldi.

22 Şubat - 28 Şubat

Elektrik ve Kimya Mühendisleri Odoları yaptıkları açıklamada, UEA'nın dışa bağımlılığı arttıracağını belirttiler.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Demokrasi ve Sanayide Hız Sorunu

Bülent Ecevit, Almanya'da, solla ilişkisini bir kez daha açıklamak ihtiyacını duydu. Dostuna ve düşmanına karşı, solun Halk Partisi'ni; Halk Partisi'nin de kendi solunu beğenmediğini tekrarladı. Yeri tartışılabilirse de, özüne hiç kimse itiraz edemez. Eğer Halk Partisi ile solu ayrı düşünülüyorsa, karşılıklı beğenmeme kaçınılmaz. Birbirini her bakımdan beğenseler, ayrılık olmaz.

CHP lideri yine Almanya'da, yine dostuna düşmanına karşı, solun Halk Partisi'nden ne bekleyebileceğini somuta indirdi. «Demokrasiden başka bir şey beklemesinler» dedi. Mutlu bir vaad. Çünkü şu anda ve gelecek yıllarda Türkiye'nin en çok ihtiyaç duyduğu olgu, demokrasi. Ancak demokrasi vaadini bir lûtuf olarak düşünmemek gerek. Çünkü Alman tarihinin çok acıklı örnekleri ortada. Demokrasinin ortadan kaldırılışı süreci başlayınca solcular da durmuyor. Demokrasi düşmanlarının freni yok. Sosyal demokratları, sosyal demokrasiye özenenleri de eziyorlar. Zaman içinde çok kısa bir fark tanısalar bile sonuç değişmiyor.

Halk Partisi lideri iyi söyledi. CHP ile solu arasında ortak özlem, demokrasiye bağlılık. Ortak bağ, burada. Yalnız, bu bağ demokrasiye bağlılığın somutlaşması için yeterli değil. Çünkü demokrasinin başka bağları var. Genel olarak ekonomiyle, özel olarak sanayi ile olan bağları.

«Özgürlükçü parlamenter demokrasi» ilk kez İngiltere'de ortaya çıktı. «Sanayi Devrimi» de ilk kez İngiltere'de oldu. Aynı zamanlarda. Her halde rastlantı değil. İngiltere'yi izleyen örnekler rastlantı olmadığını gösteriyor. Sadece örnekler değil. İşin mantığı da. Aynı zamanda mekanizması da. İngiltere'de demokrasinin tarih sahnesine çıkışı, daha çok makina biçiminde sermaye kullanan sanayicilerin toprağa dayalı siyasal iktidarı sınırlaması ve

Levent Şahverdi Arşivi

eritmesi süreci olarak belirdi. Parlamento bu sürecin sonuçlarının alındığı yer oldu.

İngiltere'de sanayi sermayesinin hızla genişlemesi, toprak ağalarının ayağının altındaki toprağı çabuk eritti. Bu yüzden parlamenter demokrasinin kuruluşu, muntazam aralıklı küçük darbelerle gerçekleşti. Geçiş, Fransa'daki gibi şanlı ve kanlı darbelerle sağlanmadı. Toprak ağalarının sanayicilik işlevlerini de üstlendiği Almanya'dan farklı olarak daha ileri boyutlara ulaştı. Köle ticaretine dayalı tarımcı güney ile sanayici kuzeyin bölgesel olarak ayrıldığı Amerika'dan farklı olarak daha ileri boyutlara ulaştı. Köle ticaretine dayalı tarımcı güney ile sanayici kuzeyin bölgesel olarak ayrıldığı Amerika'dan farklı olarak ayrılıkçı savaş olmadan gerçekleşti.

Ondokuzuncu yüzyılın ilginç örnekleri bunlar. Sanayileşmenin hızı ile demokratikleşme süreci arasındaki bağı gösteren örnekler. Bu örnekler yirminci yüzyılda geçerli değil. Daha doğru bir deyişle yirminci yüzyılda, ondokuzuncu yüzyıl yöntemleriyle sanayileşmeye çalışan ülkelerdeki durum tam tersi. Bu terslik şuradan geliyor: Bir yandan, ileri sanayi ülkelerinin mallarıyla rekabet zorunluluğu; diğer yandan, ekonomik işletme ölçeğinin büyümüş olması, sanayileşme çabalarının bir bütün olarak ve daha hacimli bir biçimde ele alınmasını gerekli kılıyor. Bu ise daha çok birikimin sağlanması ve sanayiye aktarılması demek. Kısacası ister vergi, isterse fiyat politikası yoluyla olsun, daha çok sömürü. Buna da kimse gönlünce razı olmayacağına göre, demokratik hakların askıya alınması sorunu ortaya çıkıyor.

Türkiye, 1960'ların ikinci yarısında, ekonomik yapısıyla ilgili önemli bir aşamayı geride bıraktı. Bu dönemde, üretim değeri bakımından, sanayi tarımı aşarak ekonominin birinci kesimi oldu. Bundan sonra sanayiin sorunu, sanayicilerin yarattığı problemler hem ekonomik yapıda, hem de demokratik yapıda ön plana çıktı. 1970 yılı yeni dönemin en demokratik yılı olarak geçti. Ancak sanayiin büyüme hızı yüzde 3,7'ye düştü. Son yılların en düşüklerinden birisi. 12 Mart'ta demokrasi askıya alındı. Sanayiin

Levent Şahverdi Arşivi

hızı tırmanmaya başladı. 1971, 1972, 1973 yıllarında, sırasıyla, yüzde 10.1; 12.5 ve 13.8'e tırmandı. Ekim seçimlerinden sonra demokrasi, kapıda yeniden göründü. 1974 yılında sanayiin hızı yüzde 7.1'e indi.

Kuşkusuz rakamların böyle sıralanmasında dış ekonomik gelişmelerle sistemin tarihsel doğrultusunun etkinliği var. Ancak bu etkinlikle birlikte demokratik hakların kullanılmasının, sömürüye dayanan biriktirim hızını sınırlayıcı etkisi de var. AP lideri bunun farkında görünüyor. Antalya konuşmasında Halk Partisi'ni eleştirirken, «Biz kalkınmacıyız, siz statükocusunuz» demesi bununla ilgili. Sistemini veri olarak demokratik haklardan yana olmakla sanayiin hızında somutlaşan kalkınmacılık arasındaki çelişkiyi sömürmek istiyor.

Bu çelişkiyi çözmeden demokrasiye bağlılığın fazla bir anlamı yok. Çelişkiyi çözmek için de sisteme bazı yeni düzenlemeler getirmek zorunlu. Halk Partisi'nin yeni düzenleme önerisi, halk sektörü. Bu önerinin şimdiye dek geliştirilememiş olması bir yana, son Almanya gezisi yeni güçlükleri de ortaya çıkardı. Batı Almanya gezisi dolayısiyle Halk Partisi'nin Ortakpazar'a, şimdiye kadar açıklandığından çok daha fazla «angaje» olduğu belli oldu. Gümrük duvarlarının indirildiği şu sıralarda çok büyük özel işletmeler bile Avrupa tekellerinin soğuk nefeslerini enselerinde hissederken küçük ve dağınık halk sektörü işletmeleri ne yapacak? Üzerinde düşünülmesi gerekli sorunlardan bir yenisi de bu.

Ancak bu soruları sadece Halk Partisi'nin sorunları saymamak gerek. Çünkü Halk Partisi ile solu arasındaki bağ Halk Partililerin sandığından çok daha güçlü. Şu aşamada demokrasiye bağlılık, bütün bağlardan önde geliyor. Bu yüzden Halk Partisi'nin sorunları biraz da solun kendi sorunları oluyor. İstense de, istenmese de kendi sorunları üzerinde düşünmek olanağını bulamayan Halk Partisi, yaratıcılık hızı yavaşlasa da, bazı kesitleri geçmiş yanılgılarına tutkuyla bağlı kalsa da, solundan yararlanmak durumunda. Demokrasiye bağlılığı somut temellere dayayabilmek için kaçınılmaz olan bu.

Levent Şahverdi Arşivi

Hükümeti Aşan Bunalım

Bugünkü bunalım, bugünün bunalımı değil. Çok gerilere gidiyor. Bugünkü bunalım, bir hükümet bunalımı değil. Hükümeti aşan özelliklere sahip. Bugünkü bunalımın sürüp gitmesi, demokrasinin gücünü de gösteriyor.

Demokrasinin güçlü olup olmadığını anlamanın anahtarı, ne bugünde, ne de dünde. Anahtar yarında. En azından beş yıldır biriken temelli sorunlara, çözüm getirebilenlerde.

En azından beş yıldır Türkiye'de unutulan bir söz var: Temelli çözümler. Beş yıldır Türkiye'nin temelli sorunları donduruldu. Morga kaldırıldı. Morgun soğukluğunda uyutuluyor. 1975 yılında Türkiye'nin sorunları uyutularak öldürülüyor. Ölüme çözüm derseniz, bu da bir çözüm. Ancak çaresizlerin, çözümsüzlerin ortaya koyabileceği bir çözüm.

Bir kez daha söylemeii. 12 Mart, sermayenin parlamentoda çoğunluğa dayalı güçlü bir hükümet kurma şansını yitirmesinden sonra geldi. AP'nin kendi içinde çatlayarak hazırladığı bütçenin Meclis'te red oyu almasından bir yıl sonra ortaya çıktı. Sermayenin aşırı kesimleri ile durgun kesimleri arasında, sermaye partisinin çoğunluğu dağılmaya yüz tutunca, 12 Mart dönemi başladı.

İlk kuşkulu dönemden sonra 12 Mart'a sermayenin büyük kesiminin sahip çıkması, demokrasi ile bekledikleri temel çözümlerin çelişmesinden ileri geliyor. Demokrasi ve demokratik süreçleri, herkes işine geldiği sürece benimser. 12 Mart'ın şafağında sermayenin büyük kesimi, demokratik süreçler içinde beklediği temelli çözümleri elde edemeyeceği bilincine ulaştı. Bir yandan, kendisi ve partileri bölündüğü için. Diğer yandan, kendi dışından

Levent Şahverdi Arşivi

güçlü bir muhalefetle karşılaştığı için. Bu bilinçle 12 Mart'a sarıldı. Fakat 12 Mart, beklediği temelli ekonomik düzenlemeleri yapamadı. Sermayenin temelli sorunları, temelli düzenlemelere kavuşamadı.

Sermayenin büyük kesimi için 12 Mart'ın yarattığı düş kırıklığının kaynağı burada. 14 Ekim'e varışta, bu düş kırıklığının rolü büyük. Demokrasiye bağlı güçlerin canlılığının yanında, 14 Ekim'in sonuçlarının, sermayenin bazı kesimlerince hemen saygı ile karşılanmasında da bu düş kırıklığının etkisi var.

Seçimden önce AP liderinin sık sık söyeldiği sözler hatırlanmalı. Demirel, 1973 ve 1974 yıllarını tehlikeli yıllar ilân etti. Seçimden hemen sonra «milletin kendisine muhalefet görevini verdiğini» ileri sürmesi de bununla ilgili. Biriken sorunlara, sermaye açısından da olsa temelli çözümler getiremeyeceğinin farkında idi. Kurulacak her hükümetin, bir yandan, sermayenin, diğer yandan geniş halk kütlelerinin temelli çözüm baskıları altında eriyeceğini düşündü. Ecevit, Demirel'in düşünemediğini ortaya koydu. Temelli hiç bir soruna el atmadan, toplumun bütün kesimlerinin bekleyişlerini ayakta tutarak seçim şansını artırmaya yönelik girişimleri denedi. Bunun başarılı olduğunu gören Demirel, şimdi aynı yöntemi kendi açısından uygulama yollarını arıyor. Kısa bir süre, hükümet olanaklarını eline alarak, seçim şansını artırmaya çalışacak. Zamlardan sonra ekonomik konjonktür kısa bir süre için böyle bir denemeye elverişli.

Bütün bu denemeler, 1975 yılının ölü bir yıl olmasını ortadan kaldırmıyor. Parlamentonun bu yapısından hangi hükümet çıkarılırsa çıkarılsın, 1975 yılının bu temel özeliğini değiştirmeye imkân yok. Hükümetlerden önce parlamentonun yapısı, temelli düzenlemelere uygun değil ve bu yapı, özü itibariyle, en azından 1970 yılından beri sürüp geliyor. Bu yapı, en azından beş yıldır Türkiye'nin sorunlarını biriktirerek artırıyor.

Bugünkü bunalım, hükümetle değil, parlamento ile ilgili. Parlamento ile birlikte Türkiye'nin temel güçler dengesiyle temel sorunlarındaki kilitlenme ile ilgili. Bu kiliti

Levent Şahverdi Arşivi

açmadan, bu parlamentodan çıkacak çeşitli hükümet türlerini denemek demokrasiye şans tanımamak anlamına geliyor. Cansızlık işaretleri veren 1975 yılını uzatmaya çalışmak ilerdeki yıllarda demokrasiye taşıyamayacağı yükler yüklemekten farksız. Gerekli olan bu kiliti hemen açmak.

Ancak bugünün donukluğu ve kısırlığı içinde seçimin her derde gerekli çareyi getirebileceğini düşünmek büyük saflık. Bugünün cansızlığı içinde ayakta olan sadece iki kesim var. Biri işçi kesimi, diğeri sermaye, ikisi de temelli düzenlemeler bekleyişi içinde. İkisi de kendi doğrultularında yeni düzenlemeler istiyor. Bir yanıyla umut verici, diğer yanıyla ürkütücü olan bekleyişler. Seçim sonuçlarında elde edilebilecek başarıları tutmak, bu bekleyişlere verilecek cevaplara bağlı. Aslında büyük ölçüde seçimin sonuçları da bu bekleyişlerle ilgili düzenleme önerilerine bağlı. Seçim sonucunda demokratik sürecin ne yönde gelişeceği de.

Hangi hükümet çözümü denenirse denensin 1975 yılı seçim yılı olmaya mahkûm. Ancak bu özellik 1975 yılını ilginç yapmaya yeterli değil. Çünkü bu yılın aktörleri karşılaştıkları sorunların bilincinde olmaktan çok uzak. Açıkça ve bilinçli olarak temelli düzenlemelere oturtulmayan bir seçim mücadelesinden elde edilebilecek sonuçlara fazla umut bağlıyorlar. Ayakları yere basmayan umutlar. Fazla bir şey getirmez.

Yapılacak seçimlerin sonuçları ne olursa olsun gelecek yıllara işçi ve sermaye kesiminin bekleyişleri ile yapıları damgasını vuracak. Bekleyişleri söylendi. Yapılarında görülen özellikler ise şöyle: Sermayenin tabanı çatlak. Sermayenin siyasal kadrolarının bütün çabalarına, tavandaki birleşme ve birleştirme girişimlerine rağmen tabandaki çatlak yamanamıyor. Demirel'in hükümet denemesi sırasında bu durum bir kez daha açıklığa çıktı. Sermaye bütünüyle Demirel Hükümetine destek olmadı.

İşçi kesiminin ise tavanı delik. Tabanı, bütün. Su yüzündeki aktörlerin çeşitli fantezi denemelerine, hoyrat çıkışlarına rağmen taban parçalanamıyor. İşçi yöresi Kar-

Levent Şahverdi Arşivi

tal'daki son seçimlerin yazılmayan özellikleri bunu bir kez daha ortaya koydu.

Bu iki yapısal özellikle birlikte dış ilişkiler rol oynayacak. Dış ilişkilerdeki bağlantılarla ilgili açık bilgi henüz yok. Amerikan yardımının kesilmesinin arkasındaki olaylar açıklıkla belli olmadı. Yunan baskısı veya Kongre'nin yanılması tezlerinin, bu tezlere sahip çıkanları bile ikna ettiğinden kuşku duymak gerek. Bu konuda inandırıcı olabilecek tez NATO Genel Sekreteri Luns'tan geldi. Geçen hafta, Türkiye'den doğacak boşluğu kapatmak için Akdeniz'deki NATO donanmasını güçlendirmek gerektiğini açıkladı. Bunun ise daha çok Avrupalıların omuzuna düşen masraflı bir proje olduğunu ekledi. Böylece Türkiye'nin NATO'daki yerinin bir masraf hesabına indirgendiği su yüzüne çıktı. Eğer doğru ise, bundan sonraki yıllarda Türkiye'yi etkileyecek önemli bir değerlendirme.

Savaş sanayiinin kurulması için 1975 yılı bütçesine 7.3 milyar liralık ek ödenek konacağı açıklandı.

* *Yurtdışında çalışan işçilerin tasarruflarını değerlendirmek amacıyla DPT 122 proje hazırladı.*

* *Sanayi ve Teknoloji Bakanı M. Gölhan motor sanayiinin kurulması için 1975 yılı bütçesine 15 milyar liralık ödenek konması gerektiğini belirtti.*

* *Türkiye'nin 4 aylık ithalâtını karşılayacak düzeyde döviz rezervi kaldığı açıklandı. Bunun üzerine Maliye Bakanlığı DÇM mekanizmasının yeniden işletilmesini kararlaştırdı.*

İhracatın ithalâta oranı 1923'ten beri en düşük düzeyde gerçekleşti.

Bakanlar Kuruluna toplu sözleşme esaslarını saptama yetkisi veren madde çıkartılarak 1975 yılı bütçesi Meclis'te kabul edildi.

Tekstil işverenleri Teksif sendikasının başlattığı grevlere karşı aldığı lokavt kararını Başbakan Irmak'ın isteği üzerine erteledi.

Northern elektrik fabrikasında Maden-İş'e geçen 1100 işçi direnişe başladı.

Levent Şahverdi Arşivi

Çukur Hükümetinin Ömrü

Demirel, halk yığınlarıyla sermayenin bazı kesimlerinin güvenini yitirdiğini anlayınca kendisini tüm taklitçiliğe verdi. Elinden geldiği ve yapabildiği ölçüde Ecevit'i örnek alıp taklite çalışıyor. Önce Ecevit'in kullandığı kelimelerin bir bölümünü benimsedi. Sonra yakın zamanlarda olduğu gibi Ecevit Antalya'da toplantı düzenleyince Antalya'ya koştu. Ecevit, dört doğu ilinde sıkıyönetime karşı çıkınca, şaşkınlık içinde aynı yolu izlemekten başka çare bulamadı. Ecevit, diğer illerdeki sıkıyönetimi onaylayınca Demirel'in onaylama işi de kolaylaştı. Halk Partisi karşı çıksa idi Demirel ne yapardı? Söylemek zor. Bilinen sadece Demirel'in yine şaşıracağı.

Ecevit, Ekim seçimlerinden önce, demokrasiye bağlılığı konusunda halka güven ve aydınlara saygı verdiği için her türlü solun oylarını topladı. Demirel'in gücü ve kişiliği, sağın oylarını toplamaya yeterli değil. Bu yüzden Demirel, Anadolu'ya yayılan sağı toplamak yerine Ankara'nın sağcılarını birleştirmeyi seçti. Çapı, ancak buna yetiyor. Ecevit, seçimdeki gücüne dayanarak ve bu gücün el verdiği sürece hükümet etti. Demirel, Ankara'nın taşlarına basarak hükümet etmeye niyetli.

Halk Partisi liderinin hükümeti kısa sürdü. Bitmesi gerekli zamanda bitti. Bunda kuşku yok. Seçim ekonomisinin olanaklarını önce yarattı. Vergilere el atmayınca zorunlu zamların yarattığı imkânları, daha çok kır kesimi için ve seçim şansını artırmak amacıyla kullandı. Demirel ise başkalarının hazırladığı pozisyonları kullanma niyetinde. Irmak Hükümeti'nin yaptığı ve hiç bir ses çıkarmadığı zamların yarattığı bütçe olanaklarını, yine bir seçim ekonomisi için kullanmayı planlıyor. Ortak Protokol, bu konuda hiç kuş-

Levent Şahverdi Arşivi

ku bırakmıyor. Gübre fiyatlarını indirmek, traktörde benzer girişimleri hazırlamak, planlar arasında. Yakında yüksek bir taban fiyat politikasıyla geniş tüketici kitlesini ilgilendiren bazı kamu girişimleri mal ve hizmetlerinde sembolik indirmeleri sürpriz olmaz. Eskilerin deyimi ile Hazine, buna elverişli. Bu yıl için.

Irmak Hükümeti'nin işi bitti. Irmak'tan seçim umanı safdiller, kendilerine yeni avuntular bulsun. 12 Mart'ın partilerüstü hükümetlerinden ders almayanlara, kısa dönemli hükümetlerde ekonomik konjonktürün önemine inanmayanlara son ders olsun. 12 Mart, partilerüstü hükümet formülü ile AP'nin siyasal stratejinin yanında sermayenin doğrudan ve günlük ekonomik politikasını uyguladı. Ekim sonrasının partilerüstü hükümeti, AP'ne bir seçim hükümeti kurma cesaretini verdi. Bu olanak başka bir biçimde de kullanılabilirdi. Ancak İsmet Paşa'nın, bazı yönlerden, eksikliği duyuluyor. İsmet Paşa'nın dış ilişkilerde muhalefette iken de devam eden «sorumluluk rolünü» benimseme çabalarının yanında iç ekonomik konjonktür ile politikayı günü gününe değerlendirme niteliği bugün eksik kalıyor.

Demirel, dört yıl sonra bir 31 Mart günü, bir hükümet kurdu. Bu hükümetin güvenoyu alıp almayacağı henüz askıda. Askıda olma, sadece koalisyon ortaklarının oylarının yeterli olmamasından ileri gelmiyor. Burası işin bir yanı. Yalnız bunun kadar önemli bir başka yan daha var. Demirel Hükümeti, sermaye için, daha doğru bir deyişle büyük sanayi sermayesi için bir koalisyon hükümeti olmaktan uzak. Demirel Hükümeti'nin kaderi bakımından ve Türkiye'de üretici güçler düzeyinin gelişmesiyle ilgili sosyal araştırıcılar bakımından daha önemli olan yan burada.

AP Lideri'nin hükümeti, ekonomik karar noktaları açısından bir koalisyon hükümeti değil. Genellikle bilindiği şekliyle bir Çukurova, yaylalarındaki köylülerin deyimi ile, bir Çukur Hükümeti. Yeni hükümetin «çatısında», ekonomik karar noktaları rakipsiz olarak Adana sermayesine yakın kişilere geçti. Şu faşizmin başbuğ çadırını kurduğu Adana ilinin sermayesine yakın kişilere.

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye'de üretici güçler gelişiyor Geliştikçe bilinçlenme ve aydınlanma ilerliyor Bundan 66 yıl öncesi bir 31 Mart gününde ortaya çıkan gelişmeleri, bugünün bilinç düzeyi ile bilmek çok ilginç olurdu. Şimdilik bu mümkün değil. Mümkün olan, bugün. Bugünde ise görünen şu: Demirel'in kurduğu çatıda, malî ve enerji işleri, AP kanalıyla Çukurova sermayesine yakın kişilere geçti. Genel olarak sanayi ve özel olarak traktör sanayii, MSP kanalıyla yine Çukur'a bağlandı. Ticaret işleri ise sanayi sermayesinin dışında, fındık ticaretindeki spekülâtif eylemleri, resmî görevi dolayısiyle, yakından gözlemiş birisine verildi. Millî Cephe hükümetinin ateşli savunucusu İzmir, eğitim konularıyla ilgilenmek zorunda. Halil Tunç'a bile tahammül göstermeyenler arasında kendisinden geçercesine uygun kelimeleri birbiri arkasına sıralayan İzmir'in ahlâk derslerine ihtiyacı olduğu anlaşılıyor. İstanbul sermayesi ise tümden yoksun kaldı. Irmak Hükümeti'nde tümden silinen Adana'nın cevabı sert oldu.

Çukur ya da Çukurova denince akla bir holding geliyor. Gelmemeli. Gelmesi, Türkiye'deki düşün yaşantısı için büyük haksızlık. Çukur denince akla Yaşar Kemal gelmeli. Çukurova'nın zalimliğini, bitmez tükenmez bir coşku ve düş ile anlatmaya devam eden Yaşar Kemal. Bunlar içinde belki de en kalıcısı «Bin Boğalar Efsanesi». Kışın Çukur'da bir yer kapmaya çalışan bir yörük obasının efsane dolu serüveni. Bu serüvende Kerem var. Kerem, küçük bir çocuk. Ağalar, Kerem'in obasının çadırlarını ateşe verince, Kerem, tutku ile bağlı olduğu şahini gaspeden onbaşının peşine düşüyor. Arkasından «elinde yangını» ile bir kara atlının kovaladığını düşündüğünden.

Demirel, Çukur'dan aldığı güç ile hükümete koşuyor. «Elinde yangını» ile. Şimdiki görev, ya da Demirel'i durdurmak. Ya da Demirel'i hükümete hapsetmek. Elindeki yangınla birlikte.

Nasıl? Bu hükümetin güvenoyu alıp almaması hâlâ Halk Partisi'nin elinde. Kıbrıs Harekâtı'ndan sonra kendi solu ve sağına karşı önemlice değerlendirme yanılgıları gösteren Halk Partisi'nin. Halk Partisi ister ve göklerden

Levent Şahverdi Arşivi

yere inerek gerekli becerikliliği gösterirse Demirel'in koşusu, başladığı yerde biter. Durum ve siyasal konjonktür, böyle.

İstemezse yapılacak iş açık. Demirel'in bu hükümetle 1975 yılını dönmek istediğini söylemek çok güç. Hazinenin olanakları, döviz durumu, elverişli tarım koşulları, dünyadaki mal fiyatlarının gelişimi, hepsi bir araya getirildiğinde, bu hükümetin şansı sonbaharda hükümeti bırakmaya bağlı. Bundan sonrası, iki yanlı savaş sanayii istekleri, ekonomideki temelli sorunlar, yan ödeme istekleri ve yeni zam ve vergi zorunlulukları bakımından hiç de umut verici değil. Artan fiyatlar, artan fiyatlarla birlikte yeni ve önemli zamlar ve bütün bunlara ek olarak kaçınılmaz olarak ortaya çıkacak olan döviz sıkıntıları, 1976 yılını her hükümet için ateşten bir gömlek haline sokacak nitelikte. Her hükümet derken, ne yapmak istediğini bilen ve Meclis'ten yeni ekonomik yasalar çıkarmaya yetecek güçte hükümetler kastedilmiyor. Bu türlü hükümetleri bu Meclis'ten çıkarmaya kimsenin düş gücü yetmez. Eğer Demirel güvenoyu alırsa, Demirel'e en değerli armağan 1976 yılında da hükümet etmesini sağlamak olur. Hem Demirel'e, hem de Türkiye'ye. Bundan sonra Demirel, hatıralarını yazmaya, Türkiye de kendi yoluna koyulur.

Seçim işbirliği için karar alan MC partileri hükümeti kurmak için görev talep isteyeceklerini belirttiler

1 Mart 8 Mart

* *Motor sanayii kurulması ile ilgili çalışmaları ertelendi. Korutürk'ün başkanlığında yapılan parti liderleri toplantısından sonra, Korutürk, erken seçim ve millî koalisyon istediğini açıkladı. Bu amaçla Başbakan S. Irmak yeniden hükümeti kurmakla görevlendirildi. Irmak'ın görevlendirilmesine Demirel karşı çıkarken, Ecevit ve Bozbeyli, erken seçim koşuluyla desteklediklerini açıkladılar Yaygın olarak istenen AP-CHP koalisyonuna karşı çıkan Demirel, «Bu koalisyon işlemez, 15 gün sonra dağılır,» dedi.*

* *İzmir'de 1500 işçiye lokavt uygulandı.*

Levent Şahverdi Arşivi

Gübre Politikası

Demirel, tümden gübreye bağlandı. Umudu, gübrede. Kısa şans döneminde, bütün geleceğini gübreye bağlamış durumda. Güvenoyu bile almadan gübre fiyatlarını indirerek, indireceğini açıklayarak, yeni bir iktidar dönemini açmanın sevdasında. Umut dünyası. Bu dünyada bugün varılan aşama Demirel için bile bir gelişme. Demirel'ci gelişme böyle oluyor. Geriye doğru.

Tarım üretimi insanoğlunun en büyük devrimlerinden biri. Yerleşik tarım. Tarihçiler böyle söylüyor. Yerleşik tarımın ne zaman başladığını söyleyemiyorlar. Söyledikleri bir de şu var: Yerleşik tarımdan sonra gübre kullanmaya başlamak, insanoğlunun ikinci büyük devrimi.

Büyüklüğü şuradan belli. Yerleşik tarımda gübre kullanma teknolojisi, dünyanın bazı yörelerinde pek az değişti. En azından iki bin yıldan beri, değişmeyen ve Anadolu da dahil, dünyanın birçok yöresinde hâlâ geçerli olan gübreleme yöntemi üç tarla sistemine dayanıyor. Örneğin bir yıl buğday, ikinci yıl mısır ve üçüncü yılda nadastan oluşan üç tarla sistemi. En büyük gübreleme keşfi bu. Büyüklüğü, bugün de Anadolu'da kullanılan temel gübreleme yöntemi olmasından anlaşılıyor. Meksika ile birlikte buğday tarımcılığını ilk keşfeden yörelerden biri olan Anadolu'da, Meksika ile Anadolu'nun bir başka benzerliği daha var Yirminci yüzyılın başında millî demokratik devriminin ender örneklerini verme konusunda biribiriyle yarış halindeler. Bu ayrı konu.

Anadolu insanları yavaşladı. Batılılar hızlandı. Nedenleri de ayrı bir konu. Batı ve sonradan da Doğu'nun bir bölümü kimyasal gübre kullanmaya başladı. Doğu'nun bir bölümü, Rusçasiyle, «Himizatsia» diye yeni bir kavram

Levent Şahverdi Arşivi

yarattı. Batılılar sonradan bunu «kimyasallaştırma» diye kendi dillerine uydurdular. Bu kelimenin İngilizceye, Fransızcaya ve Amerikancaya girişi oldukça yeni. Öz olarak tarımda kimyasal gübre kullanmaya, sanayi teknolojisini kimyaya dayandırmaya kadar gidiyor. Meteorolojideki yeni gelişmeleri de içine alıyor.

Anadolu durdu. Cumhuriyet döneminde de duruyor. Bugün Türkiye'nin tarım topraklarının ancak üçte biri kimyasal gübreden yararlanıyor. Geleneksel tarım türü olan tanelilerde bu oran daha düşük. Geriye kalan atadan kalma üç tarla sistemine devam ediyor. Kimyasal gübre kullananlar, kamu yönetiminin kimyasal gübre dağıtımı ile ilgili tutarlı uzmanların deyimi ile «tuzu kuru» olanlar. Varlıklı çiftçiler. Pamuk, ayçiçeği, fındık üreticilerinin üst dilimleri.

MC hükümetinin lideri Demirel, şimdi bütün umudunu bunlara bağlamış. Tuzu kuruları ucuzundan gübreleyerek bir iktidar kapısını açacağını sanıyor. Halktan uzak düşenlerin bir kez iktidardan inince bir daha dönemeyeceği kuralının farkında değil. Farkında olması da beklenemez. Neyin farkında ki? Ayrıca farkında olmamak da bir özür sayılamaz.

Demirel'in umudunu gübreye bağlamasına kimse itiraz edemez. Özgürlük kisvesi altında herkes istediğini umut edebilir. Yalnız sadece umut etmekle kalmıyor. Bir de iddialı Kalkınma hamlesine kaldığı yerden devam edecekmiş. Bu iddiayı ele almak gerek. Gübrenin somutunda Demirel'in kalkınmacılık iddiasını değerlendirmek gerek. Sezar'ın hakkını Sezar'a vererek.

AP lideri Demirel zamanında da, son zamanlarda açıkça atası olduğunu savunduğu Menderes zamanında da, Türkiye'de gübre fabrikası kuruldu. İyi, kötü. Ekonomik veya değil, gübre fabrikaları ortaya çıktı. Bunu kimse inkâr etmemeli. Çünkü gözle görünecek kadar ortada, ancak gözle görünmeyecek olan eksiklikler de var. Gübre üretiminin temel maddeleri olan fosfat ile amonyak üretimi Demirel zamanında, Demirel'den önce şimdiki atası Menderes zamanında da Türkiye'ye girmedi. Türkiye

Levent Şahverdi Arşivi

gübre fabrikaları arttıkça gubre üretiminin hammaddesi için dış bağımlılık artti. Fosfat da, amonyak da dışarıdan getirildi.

Şimdi Sezar'ın hakkını tam anlamıyla Sezar'a vermenin zamanı. Arapların kurdukları temel mal birlikleri sadece petrolle ilgili değil. Bir de Arap Fosfat Kayası Birliği var. Üyeleri: Lübnan, Suriye, Libya, Ürdün, Tunus, Cezayir ve Fas. Bu birliğinin başını Fas çekiyor. Şu krallıkla idare edilen Fas. Ve Türkiye'ye fosfat kayası ihraç ediliyor. İhraç ettiği fosfat kayasının birim fiyatı 1969 yılında 11 dolardan 1974 yılında 80 dolara çıktı. Türkiye'ye fosfat kayası ithal etmek için Demirel'in eski hükümetleri zamanında eski cuntacılar, eski cumhurbaşkanlarının oğulları yarıştı. Yarış sadece Türkiye'nin zengin fosfat kayası yataklarını işletmekte görülmedi. Mazı dağındaki fosfat kayaların, Demirel'in zamanından başlayan bu eksiklik ancak CHP Hükümetinin Enerji Bakanı Cahit Kayra zamanında giderildi. Ancak Kayra'nın zamanında, Mazı dağı fosfat kayası yataklarını işletme çabaları başladı. Bu çabaların sonunda bu yıl yerli fosfat kayası kullanılabilecek.

Bu, bir. İkincisi amonyakla ilgili. Amonyak, gübre sanayiinin ikinci temel ham maddesi. Gübreci Demirel'in aklına amonyak üretmek de gelmedi. Kalkınmacı Demirel'e Türkiye'ye Kuveyt'in de ortak olduğu gübre fabrikası kurdurdu ama amonyakı hep ithal etmeyi tercih etti. Amonyak üretecek ve dışarıya bağımlılığı azaltacak fabrikanın temeli de CHP lideri Ecevit zamanında atıldı. İki yılda fiyatı 36 dolardan 280 dolara çıkan amonyakı Türkiye'de üretmek amacıyla kurulan fabrikanın temelini Ecevit, Kıbrıs Harekâtı'nın sıcağı soğumadan İstanbul yakınında attı. Kalkınmacı ve gübre politikacı Demirel değil.

Demirel, yarım kalmış «kalkınma hamlesini» tamamlamak için iktidara geldiğini iddia ediyor. Eğer gübreye bakılacak olursa yapacağı iş, Halk Partisi'nin kısa hükümet döneminde başlattıklarını sürdürmek. Onuruna yedirebilirse yapabileceği tek iş bu. Ama bu işde onurdan ayrı engeller var Demirel'in kendisi.

Türkiye'de kalkınmanın önünde birçok engel olduğu

Levent Şahverdi Arşivi

ileri sürülebilir. Pazar sorunu ortaya atılabilir. Finansman güçlüklerinden söz edilebilir. Kamu yönetimini etkin bir biçimde kullanmadan bahsedilebilir. Bütün bunların doğru olduğunda kuşku yok. Fakat Türkiye'de kalkınmanın önündeki en temel engel bunlar değil. Bunlardan da önemli olan dışa bağımlı politikacılar. Demirel'in kişiliğinde en saf örneğini bulan politikacılar. Bu tür politikacılar ortadan çekilmedikçe Türkiye kalkınmayı göremez.

Hangi kalkınmayı? Dışa bağımlılık çemberini kırabilen kalkınmayı, zaten dışa bağımlılık çemberini kırmadan kalkınmada hamle olmaz. Olsa olsa, dışa bağımlı politikacıların, dışa bağımlı sermayenin istekleri ölçüsünde ve doğrultusunda gerçekleştirebileceği bir kalkınma olur. Bugünkü gibi. Ne az ne çok.

MC lideri bu açmazını gübreye dayanarak yenmenin peşinde. Somutta hiç bir şey değişmeyecek, gübre fiyatları değişecek ve Anadolu'nun insanları yakın bir seçimde Demirel'i iktidara getirecek. İş bu kadar kolay değil. Anadolu'nun insanı bu kadar saf, bu kadar tek yanlı değil. Demirel de bunu öğrenmiş olmalı. Yaptığı programdan belli. Programda ne yok ki? «Büyük bir dert halini alan, trafik kazalarının önlenmesi ve trafikte şikâyet konusu olan hususların düzeltilmesi önemle ele alınacaktır.» (Hükümet programı, S. 38) bile var.

Başka ne var? Umutsuzluğa kapılan bir insanın yapabileceği her şey. Tek kelime ile taklitçilik. Demirel hükümetinin programı, CHP hükümetinin programının kötü, içten olmadığı yüzü gülen bir taklidi. Halk Partisi'nin Meclis'e getirdiği ve tüm partilerin sabote ederek çıkmasını önlediği kıdem tazminatlarının bir aya çıkarılması var. Sosyal adalet var. Kooperatifçilik var. Aynı kelimelerle olmasa bile halk sektörü bile var. Her şey var. Samimiyetten başka 12 Mart'tan önce ve sonra ölenlerle alay edercesine «Kardeş kavgasını önlemek» bile var. Bu kadarı biraz fazla.

Hükümet programında, azotla fosfatın karışımı biraz fazla yoğun. Ancak bu fazlaya da kızmamak gerek. Çünkü ortaya çıkan sonuç, gübreyi de aşan bir gübreleme poli-

Levent Şahverdi Arşivi

tikasının etkileri. Sol, özellikle 1960 yılından sonra açıkça ileri düşüncenin gübrelerini attı Türkiye topraklarına. Tuttu. Ve ekim seçimlerinden önce ve sonra, bu gübrelemenin etkisiyle bir Halk Partisi çıktı. Kendi yapısının elverdiği ölçüde. Halk Partisi örneğinin başarısını gören MC aynı sloganları kullanmaya başladı. Halk Partisi'nin attığı gübrelerden bir yaban otu gibi Cephe Hükümetinin programı çıktı. İçten olmadığı sırıtırcasına belli.

Buna da kızmamak gerek. Cephecilerin bile ilerici sloganların oy potansiyelini anlamaları ayrı bir kazanç. Bundan da ayrı olan şu: Artık Türkiye de gelişiyor. Artık Türkiye, söylenenler kadar ve belki de söylenenden daha çok kimin söylediğine bakıyor.

Döviz rezervleri hızla azalırken, özel sektöre bir hafta içinde 850 milyon liralık kredi açıldı.
DPT, savaş sanayiinin finansmanı için KİT'lerin halka açılmasını önerdi.

9 Mart 14 Mart

* *Sanayi Odaları yayınladığı bildiride, güçlü ve istikrarlı bir hükümetin acilen kurulması zorunluluğuna işaret etti.*
İşçi Kurultayında konuşan H. Tunç, bir siyasî partiyi desteklemek gerekirse destekleyeceklerini, bir siyasal parti kurmak gerekirse kuracaklarını belirtti.
ABD Dışişleri Bakanı Kissinger Ankara'ya geldi.
Hükümet kurma çalışmalarını sürdüren Irmak'ın yaptığı görüşmelerden bir sonuç alamadığı belirtildi. Yeni bir olanak olarak CHP'nin dışarıdan destekleyeceği DP ve teknotratlar hükümeti ortaya çıktı.
CHP lideri Ecevit yurtdışı gezisine çıktı.

15 Mart 21 Mart

Bankaların mevduatında, 1974 yılı sonuna oranla 2.5 milyar liralık düşüş olduğu belirlendi.
İhracatta düşüş, ithalâtta artış olacağı için, döviz sıkıntısının artarak süreceği belirtildi.
* *Tonu dünya pazarlarında 100 dolar olan bor madeni, 1978 yılına kadar bir paravan şirketi tarafından tonu 35 dolara kapatıldı.*

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye'de Zaman

Ne ağlamak, ne de gülmek var. Gerekli olan ciddiyetle değerlendirme yapmak. Önce, bu noktaya nasıl gelindi, sorusunu sormak gerekli. Cevabı da açıkça vermek. Açıklık her zaman yararlı. Herkes için.

Cephe hükümetinin kurulmasını Demirel'in kişisel başarısına bağlamak yenikçi tutumun en abartılmış örneği olur. Ortada Demirel'in kişisel başarısı görünmüyor. Görünen Halk Partisi'nin örgütsel başarısızlığı. Bu başarısızlık, birtakım değerlendirme yanılgılarından kaynaklanıyor. Başında da Demirel'e, bir ölçüde de olsa «demokratik» yakıştırma geliyor. Uzunca süre Halk Partisi, bu yakıştırmanın etkisinde kaldı. Uzunca süre Halk Partisi Demirel'in isteyerek, demokrasi düşmanı güçlerle işbirliği yapmayacağını düşündü. Bütün cephe kurma girişimlerini bir manevra saydı. Demirel'in milletvekili çetelesi tutmadaki «başarısının» gösterdiği gibi hiç gerekli olmadığı halde parlamento dışı güçleri hükümete sokarak Demirel, bu değerlendirmenin yanlışlığını sergiledi. İyi etti. Hem Halk Partisi için, hem de ülke için.

Halk Partisi'nin «ayakları yere basmayan» teorisyenleri Irmak Hükümetinin yarattığı kısa dönemli ve olumlu ekonomik konjonktürü de değerlendirmede yanıldılar Bu yıl ekonomik olanakların bir seçim ekonomisine yetmeyeceğini düşünerek Demirel'in hükümete gelmeyeceğini varsaydılar. Buna ek olarak Cumhurbaşkanının 1 Mart konuşmasında da yanılgıya düştüler. Bir bölüm ilerici kalemle birlikte Cumhurbaşkanının Cephe Hükümetini ve yüzen milletvekilerine dayalı hükümet türünü reddeden sözlerine fazla ağırlık verdiler Demirel, bu konuşmaya karşı çıktı.

Levent Şahverdi Arşivi

Kendi sağ kütlesini ve yayın organlarını bu konuşmaya karşı çevirdi. Eğer bir başarısı varsa, burada.

Halk Partisi, bütün bu yanılgıları çok geç gördü. Bundan çok inatçı ve her şeye rağmen başarılı bir çaba sürdürdü. Her şeye rağmen Halk Partisi, liderliği ve grubuyla birlikte çok başarılı ve demokratik bir sınav verdi. Bir de Siirt iliyle birlikte Cephe Hükümetine, tüm olarak güvenoyu vermeyen Siirt, son demokrasi sınavının en başarılı yarışçısı oldu.

Buraya nasıl gelindiğinden sonra yapılması gerekli ikinci değerlendirme cephe hükümetinin ömrü ile ilgili. Burada da ilk yanılgılar ortaya çıktı bile. Bu hükümetin fazla ömürlü olmayacağı ileri sürülüyor. Gerekçe olarak hükümetin «anarşik» yapısı üzerinde duruluyor. Ortakların anlaşamamaları yüzünden bu hükümetin içinden patlayacağı düşünülüyor.

Yanılgı şurada: Kapitalizmin anarşik yapısının hükümete açıkça yansıması, her hükümet için patlama konusu olmaz. Anarşik yapı, ya bunu kökten düzeltmek isteyen sosyalistler, ya da bunu disiplin altına almak isteyen sosyal demokrat için dert kaynağı. Cephe Hükümetine bu tür nitelikler «izafe» etmek pek zor. Bu yüzden bu hükümet, kurucularının planladıkları kısa dönem içinde, kendi içinden patlamaz. Şimdiye kadar örnekler görüldü. Erbakan anahtarını bir hükümete girmek için kullanıyor. Çıkmak için değil. İlk hükümette çıkış anahtarı Ecevit'te idi. Şimdi bu yıl içinde, bu anahtar Demirel'in elinde.

Üçüncü soru, Demirel'in bu hükümette ne kadar kalmak isteyeceği ile ilgili. Sonbahar Demirel için düşünülebilecek en elverişli tarih. Cephe Hükümetinin en hararetli savunucusu bazı sermaye kesimi de böyle düşünüyor. İstanbul'da toplanan son Sanayi Odaları Başkanları toplantısındaki konuşmalar çok ilginç. İzmir sermayesinin bu toplantıda söylediği şu: «Göreceksiniz Süleyman Bey, ekimde seçim isteyecek; ama, Ecevit buna yanaşmayacak.» Büyük İstanbul sermayesi adına verilen cevap da aynı ölçüde ilginç: «Gübre fiyatlariyle oynasanız bile seçimi kazanamayacaksınız.»

Levent Şahverdi Arşivi

Bu ara hem İzmir, hem de Büyük İstanbul mantıklı konuşuyor. Demirel'in destekçisi İzmir, hükümeti bozmada anahtarı eline alan Demirel'in seçim konusunda anahtarı Ecevit'e kaptırdığının farkında. Seçim Türkiye'de bir şifreli kasaya benziyor. 77'den önceki bir seçim için Ecevit'le Demirel'in yan yana gelmesi gerekiyor. Diğer bütün yaklaşmalar, çözümü sağlamak için yeterli değil.

Yetmişbeşi artık bir kenara atmak gerek. Demirel, demokrasi ile bağlarını bu kez açıkça kopardı. Artık demokrasi için mücadele Demirel'e karşı mücadele ile özdeş. Yüzde yüz. Bu yüzden Irmak Hükümetinin yarattığı olanakları Demirel'in seçim şansını artırmak için kullanmasına göz yummak olmaz.

Kırkaltı, 50 ve 54 seçimleri çift yıllarda yapıldı. Sonra durum değişti. Bundan sonra tek yıllar başladı. 51, 61, 69, 73 gibi. Yetmişbeşten sonra 77 var. Yetmişyedinin önemi bir de Cumhurbaşkanı seçecek meclis olması. Yetmişyedi yılının seçmenleri, seçilmiş üyelerden bir Cumhurbaşkanı seçebilir. Bu da önemli bir gelişme.

Yetmişyedi'ye kadar geçecek yıllar meşakkate gebe. Öğrencilerin bir bölümünün güvenlik kuvvetlerine yardımcı olduğunu iddia edenlerce yaralanmasına, diğer bölümünün gözaltına alınmasına tanık olarak iktidara yaklaşılamayacağı belli oldu. Kütlelerden kopulduğu zaman Ankara'daki etkinin bile yetmeyeceğinin belli olması gibi.

Bunun riskleri olduğu söylenebilir. Doğru. Ama söylenecek başka sözler de var. Birincisi, bu riski düşünmek biraz da erken seçime gerekli ağırlığını koymayanların omuzlarına düşüyor. İkincisi kitlelerin demokrasi bekleyiş ve örgütsel düzeyi yüksek tutulduğu sürece, bu riski fazla abartmamak gerekli. Üçüncüsü ise, eski Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Halk Partisi Lideri İsmet Paşa'dan bir uyarlama. İsmet Paşa, namusluların en az namuslu olmayanlar kadar cesur olmalarını öğüt veriyordu. Öyle. İster sosyalist, ister sosyal ve varsa isterse sade demokrat olsun tüm demokratlar, en az demokrasi düşmanları kadar cesur, sabırlı ve inatçı olmadığı sürece ne yapılırsa yapılsın demokrasiyi yaşatmak mümkün olmaz.

Levent Şahverdi Arşivi

Sermayenin Gelişiminde Memurların Ayrışımı

Bir Tanzimat dönemi var. Bir de en büyük memurları olan sivil asker paşaları. Ali, Fuat, Reşit Paşalar ve diğerleri. Bunların yaptıkları ve özellikleri çok açık. Gizlenmesi mümkün değil. Bu yüzden tarih kitaplarında bile yazılı. Tarih kitaplarında kimi İngilizci, kimi Fransızcı olarak geçiyor.

Yirminci yüzyılın başında özgürlükçü girişimler içinde «Beyler» görülüyor. Bunların da, özgürlük çabaları dışındaki, özellikleri biliniyor. Kimi yine İngilizci, kimi Almancı olarak geçiyor. Kalıntıları, yirmilerin başına kadar sürüyor. Şimdiye kadar İngiliz sermayesinin görülmemiş en açık savunucusu Cavit Bey gibi. En çok anıldığı ismiyle Maliye Nazırı Cavit Bey.

Cumhuriyet'in daha sonraki memurları hakkındaki bilgiler karanlık. Bağlantıları, bağlantılarının yönleri konusunda bilinçli bir bilgisizlik var. Bu bilgisizlik içinde bunların «bağımsız» oldukları tezi var. Kuşku ile karşılanması gerekli bir tez. Çünkü ortadaki karineler, kuşku duymayı gerektiriyor. Kuşku duymayı, İstanbul'un lüks sayfiye yerlerindeki köşkler zorunlu kılıyor 1950'lere kadarki dönemde, henüz Adana, Kayseri, Antep ve benzeri illerin zenginlerinin İstanbul'u keşfetmedikleri zamanlarda, buraların sakinleri hep devlet memurları idi. Özellikle Maliye ve Ticaret Bakanlıklarının yüksek memurları.

Kuşku duyulmasını gerekli kılan bir de bölük pörçük tarih araştırmaları var Türkiye'deki memurların geleneksel olarak, hep gösterilmek istendiğinin tersine, ticarete düşkün olduğunu ortaya koyan çalışmalar. Tarihçi Halil İnalcık, ondokuzuncu yüzyıldaki büyük Osmanlı tüccarla-

Levent Şahverdi Arşivi

rının bir bölümünün büyük memur olduğunu su yüzüne çıkardı. Mehmet Zeki Pakalın'ın basılmamış, çok ağır bir dille yazılmış fakat çok değerli yapıtı, bu eğilimin çok daha gerilere gittiğini gösteriyor. Pakalın, daktilo ile yazılmış yapıtında, tarihî belgelere dayanarak Osmanlı defterdarlarının kökenini inceliyor

Önemli bir örnek Fatih'in defterdarı Muhittin Çelebi, «Hoca Şemsi bini Şuayib'in oğlu» olan Çelebi, «Peygamberin bile takdirine mazhar olmuş, ziyadesiyle muteber bir meslek iken her nasılsa sonradan reayaya lâyık addolunarak Türkler ve Müslümanlarca itibar olunmayan bir işe, ticarete sülûk etti! Muhittin Çelebi hakkında verilen bilginin devamı şöyle: «Muhittin Çelebi uzak diyarlardan getirdiği nadir ve aynı zamanda kıymetli eşyadan bir kısmını saray için satın alınması Fatih tarafından tanınmasına sebep oldu. Peyda ettiği münasebet sayesinde Mehmet Sani'nin makabli ve nihayet bu suretle gösterdiği arzu üzerine devlet hizmetine intisapla Anadolu ve müteakiben 891 (1486) da o zaman baş defterdarlık makamı demek olan Rumeli defterdarı oldu.

Muhittin Çelebi'nin zamanında özel kesimden devlet hizmetine geçilirken, sermayenin bugünkü gelişme aşamasında devlet hizmetinden özel kesime transfer daha yaygın. Daha doğru bir deyişle bugünkü transfer tek yönlü. Sadece devlet hizmetinden özel kesim hizmetine oluyor. Özel kesimin bazı sözcüleri de bu durumu «şükranla karşıladıklarını» söylemekten geri kalmıyor Gerçekten şükrana değer bir durum. Bugün özel kesimin büyük işletmelerinin büyük yöneticilerinin çok büyük bir bölümü devletin büyük memurlarından oluşuyor. İstatistik kullanmayı gerektirmeyecek kadar açık bir durum. Dikkatli gazete okumak yeter

Bu durumu bir yönetici alış-verişi olarak görmek yüzeydeki görüntülere aldanmak olur. Bir büyük devlet memuru ayrılışının haftasında bir büyük holdingin yöneticisi oluyor Türkiye'de iş aramak, iş bulmak bu kadar kolay ve çabuk mu? Holdingler, bu kadar çok ve âcil yönetici açığıyla mı karşı karşıya? Kesinlikle hayır. Kesinlikle

Levent Şahverdi Arşivi

doğru olan da şu: İlişkiler çok daha önceden başlıyor. Bağlantılar çok daha önceden yapılıyor. Daha çok Ticaret, Sanayi Bakanlıkları, kamu girişimleri, yeni yeni Turizm Bakanlığı ile daha az ölçüde Maliye Bakanlığından özel kesime yönetici transferi oluyor. Özel kesimin de ilgisi daha çok bu bakanlıklarla. Savaş sanayiin kurulma hazırlıklarıyla birlikte yeni transfer kolları da çıkacak.

Türkiye'de sermayenin büyümesi, tekelleşme ve holding kurma akımı, bu açıklığı getirdi. 1950'lerin anlamsız CHP'li veya DP'li yüksek memur ayrımını geri plana itti. Bugünkü CHP'li, AP'li yüksek memur ayrımının anlamsızlığını ön plana çıkarmaya yaramadı. Türkiye'de AP'li yüksek memur yok. Türkiye'de sermayenin kadroları var. Bağlantısını kurmuş ve yerini seçmiş olanlar. Bunların sermaye partisi AP ile bağları, dolaylı bir bağ.

Türkiye'de sermaye güçlü. Daha da güçlenecek. Ama her gücün belli bir sınırı var. Her güç herkesi etkisine alamıyor. Garip ama bazı memurların gözü zenginlikte değil. Bunlar çok bilinçli olmasa bile, kökenlerinin dengeciliğini kişiliklerinde barındırsalar bile, bir ülke yararı, bir toplum yararı tutturmuşlar. Maddî dünyada maddî olmayan bir tutku. Halk Partisi, kısa hükümet zamanında, her taraftan gelen binbir engellemeye rağmen, çok sayıda olmasa bile, bunların bir bölümünü buldu. Bunların bir bölümüne görev verdi. Şimdi bunlar temizleniyor. Demokrasi adına yapılan ve biçimsel demokrasi adına kolaylık gösterilen şimdiki temizlik, bu.

Sermaye güçlü, daha da güçlenecek. Ancak bir yanda şimdiki beslenme düzeyini yeterli bulan yüksek memurlar var. Bir yanda da sermayenin eşitsizliği var. Sermaye yapısı olarak herkesi eşit olarak beslemez. Eşitsiz olarak besler. Bir bölümünü de hiç beslemez. Kamu kesiminde böyleleri var. Özel kesimde eşitsiz olarak beslenenler var. Özel kesimde tekelleşmenin yarattığı çelişkiler ortaya çıkıyor. Teknokrat-bürokrat, kadro işverenle kişisel ilişki aşamasını geride bırakarak belirli bir bürokrat-teknokrat yaşam içinde ilerici akımların etkisi altına giriyor. Tekelleşmenin sonucu olarak özel kesimin sıradan memur-

Levent Şahverdi Arşivi

ları radikalleşiyor. Sermayenin gelişme süreci içinde işveren kesimi devlet bürokrasinin üst noktalarıyla bağlarını güçlendirirken kendi tabanının erimesiyle karşı karşıya kalıyor. Şimdi durum bu.

---

* *DPT'nin yayınladığı bir raporda, özel imalât sektörünün aşırı kâr sağladığı, 1974 yılında özel sektör sanayi mallarının fiyatlarının kamu malları fiyatlarına oranla daha fazla arttığı belirtildi.*

S. Bilgiç, DP ve teknokratlar hükümetini CHP'nin dışarıdan desteklemesini olumlu bulduğunu açıkladı. Bilgiç'in demeci AP tarafından tepkiyle karşılandı.

Hükümet kurmayacağını açıklayan Irmak'ın görevi bırakması üzerine. Ecevit'e önerilen başbakanlık önerisini Ecevit reddetti. Demirel hükümeti kurmakla görevlendirildi. Demirel'in temasları sonucunda MC partilerinin ortaklık protokolü üzerinde anlaştıkları açıklandı. DP Genel Başkanı Bozbeyli, partisini parçalamaya kimsenin gücünün yetmeyeceğini belirtti.

22 Mart 28 Mart

* *H. Tunç, lokavt ilân edilen işyerlerinde üretimi sürdüreceklerini söyledi.*

Ege'de petrol aramalarının bundan böyle MTA tarafından Türk gemileri aracılığı ile yürütüleceği açıklandı.

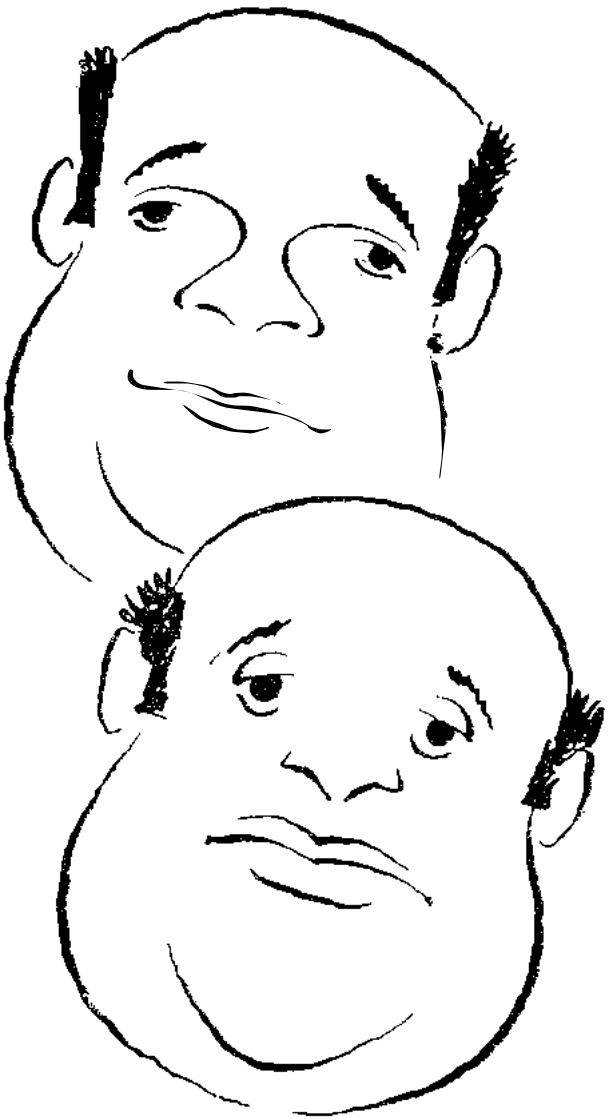
DP Genel Başkanı ve Genel Sekreteri, Demirel'in hükümeti kurma görevini derhal bırakması halinde, bir hükümet kurulabileceğini açıklarken, DP'den ilk kopma gerçekleşti. Yurt dışında iken başbakanlık görevini reddeden Ecevit, yurda dönüşünden sonra yaptığı açıklamada, erken seçimi AP'ye şantaj olarak kullanma fırsatı vermeyeceklerini söyledi.

29 Mart 4 Nisan

Bir hafta önce, CHP destekli DP hükümetini savunan S. Bilgiç ve 8 arkadaşı, Türkiye'nin beynelmilel komünizmin tehdidi altında olduğunu belirterek, DP'den istifa ettiler.

MC hükümetinin programı Meclis'te okundu. Ecevit, MC'nin güvenoyu almaması durumunda Türkiye'nin önünde yeni olanaklar açılacağını belirtti.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Denk Taşlar

Bir zaman önce Yunanistan'da albaylar, hükümeti zaptetti. Türkiye'de zamanın hükümet başkanı Demirel, albayları ilk tanıyan ve ilk kutlayan hükümet başkanı oldu. Sonra Ecevit Kıbrıs çıkartmasını gerçekleştirdi. Zamanın Türk Cemaat Başkanı Denktaş, Türkiye'ye geldi. Başbakan Ecevit, büyük bir cezbe ile havaalanına koştu. Denktaş'ı «bir devlet başkanı olarak karşılayamadıkları» için özür diledi. Daha sonra Denktaş'ın «devlet» başkanlığı ilân edildi. Daha da sonra Demirel hükümet kurmakla görevlendirildi. Denktaş, güvenoyu almadan Demirel'i kutlayan ilk «devlet başkanı» olarak tarihe geçti. Bir süre sonra da Demirel, güvenoyu almış hükümet başkanı statüsünü kazandı. Böylece Ecevit'in farkına varmadığı bir denklik tersinden gerçekleşti.

Herşeye rağmen, Türkiye'de Ecevit Başbakan iken Kıbrıs'ta Denktaş'ın başkan olmasında bir terslik vardı. Kıbrıs'ın ve Türkiye'nin ilericileri bu tersliği anlatmakta güçlük çektiler Karşılarına, bütün sosyal demokratlarda olan bir yanılgı, olanca katılığıyla, çıktı. «Dereyi geçinceye kadar atın değiştirilmeyeceğine» inanıldı. Daha doğrusu Ecevit'in dış politika uzmanları böyle önerdi. Dereyi geçinceye kadar binicinin ata alışacağına inanarak. Binici ata alıştı. At biniciye alışamadı.

Alışamama durumu, Demirel hükümeti ufukta iyice belli olunca bütün açıklığıyla ortaya çıktı. Kıbrıs'ta Denktaş'ın yürüttüğü politikaya denk düşmeyen iki yönetici, çok kısa aralıklarla görevlerini değiştirdi. Kıbrıs Komutanı Korgeneral Demirel, Cephe Hükümeti ile birlikte cephesinden alındı. Bundan herhalde en çok hoşnut olan Denktaş. Eğer Ecevit Başbakanlığı sırasında Kıbrıs'tan

Levent Şahverdi Arşivi

gönderilen raporları okumuşsa, bu gelişmelere sürpriz gözüyle bakmaz...

Cephe Hükümeti ile birlikte Kıbrıs'ın Planlama ve Koordinasyon Bakanı Orhon da görevinden alındı. Orhon, Kıbrıs'ta iktidarı elinde bulunduran üçgene ters düştü. Bu üçgenin bir ucunda büyükelçilik var. Türkiye'deki sivil bürokrasinin uzantısı. Bir ucunda sivil-asker karışımı bayraktarlık. Bir ucunda da Denktaş yönetimi. Kıbrıs'taki burjuvazinin temsilcileri.

Kıbrıs, küçük bir yer. Burjuvazisi de küçük. Türkiye ölçülerine göre. Ancak Kıbrıs'a göre etkili. Ve her yerde olduğu gibi becerikli. Becerikliliği şurada: Kıbrıs'ta bağımsız Kıbrıs devleti kurulunca ilk anayasal anlaşmazlığın konusu gelir vergisi ile ilgili. Türk kesimi usulüne uygun olarak çıkarılan yeni gelir vergisi yasasını 1961 yılında onaylamadı.

Makarios, bu yasayı yürürlüğe koydu. Anlaşmazlıklar böylece başladı.

Kendi sanayii çok sınırlı Kıbrıs Türk burjuvazisi için, ayrılık her zaman ekonomik kazançlar getirdi. Kıbrıs'ın Türk ekonomisi Rum tarafından yapılan ithalâta, daha doğrusu alışa dayanıyor. Eğer iki toplum arasında şiddet yoksa, herkes gidip Rum kesiminde alış verişini yapabiliyor. Eğer sınırlar gerginse, ancak belirli kişiler bu alışları yapıp Türk kesiminde dağıtabiliyor Böylece önemli aracı kârları elde ediliyor. Ya da besin ve içki kollarındaki cılız işletmeler Rum rekabetinden korunuyor.

Ayrılık ve şiddet her zaman yüksek kazançlar getiriyor. Dar ve belirli bir kesite. Aynı zamanda muhalefetini doğuruyor Kıbrıs harekâtından önce de, sonra da bu muhalefet vardı. Önceleri muhalefetin kaderi işsizlik ve zaman zaman hapisti. Harekâttan önce Rum kesiminde çalışan ve en kötümser hesaplara göre 12 bini bulan Türk işçi vardı. Şimdi bunlar işsiz. Bunlar içinde yüzlerce üniversite mezunu. Denktaş'a muhalefetten başka bir suçu olmayan üniversite mezunları.

İşsizler hâlâ işsiz. Belki biraz daha özgür. Özgürlüklerinin artmasında Türkiye'nin hiç bir katkısı yok. Daha

Levent Şahverdi Arşivi

doğrusu ancak dolaylı bir katkı, söz konusu. Rum burjuvazisinin baskısından kurtulma ve büyükçe sayılar halinde bir arada yaşama olanağının ortaya çıkması. Bir de Kıbrıs'taki ilericilerin Kıbrıs'ın iç özgürlüklerinin sağlanmasında Türkiye'deki hükümetlerden hiç bir yardım gelmeyeceğini anlamaları.

Ulaşılan bu bilinç düzeyi ve kazanılan yeni mücadele gücü, ilk başarısını kurucu meclis çalışmalarında gösterdi. Kıbrıs burjuvazisine katıksız ve sınırsız yetkiler veren Anayasa Tasarısı, önemli ölçüde demokratikleştirildi. Muhalefet, ilk seçimde Denktaş ve grubuna ciddi bir rakip olabileceğinin işaretlerini verdi.

Ama Denktaş, günün değerlendirmeyi ve sınıfına karşı sorumluluğunu yerine getirmeyi biliyor. Türkiye'de dengini buldu. Yunanistan'daki hükümet başkanına da bir itirazı olmasa gerek. Şimdiki tek itiraz Makarios'a. Makarios gidip yerine, Kıbrıs'la ilgili yabancı kitapların yazdığına göre, Denktaş'la aynı locadan ve EOKA'cı. EOKA'cı olduğu kadar da Amerikancı Klerides gelirse hiç bir sorunu kalmayacak. Böylece NATO'nun Doğu Akdeniz kanadını güvence altına alma girişimleri daha rahat uygulamaya konabilecek. Bundan da Demirel, Karamanlis, Denktaş ve Klerides kadar Amerika da hoşnut olacak.

Başbakan Demirel, önce yoklukları kaldıracaklarını belirterek, gübrenin ucuzlayacağını, elektrik kısıntılarının ortadan kaldırılacağını, gecekonduya tapu verileceğini söyledi.

5 Nisan 11 Nisan

Maliye Bakanlığının, gelir, emlâk, oto alım vergilerinde arttırım istediği açıklandı.

Başbakan Demirel, Türkiye'nin dünya enflasyon şampiyonu olduğunu söyledi.

* *F. Almanya, AET'den, Türk işçilerinin serbest dolaşım hakkının iptalini istedi.*

MC'nin kurulması ile birlikte milletvekili transferleri büyük bir hız kazandı. Hemen her partiden istifalar oldu. İstifa edenler çok kısa bir süre sonra başka partilere girdiler. Transfer sonunda MC oy tabanını arttırdı.

Levent Şahverdi Arşivi

MC Hükümetinin Getirdiği Açıklık

12 Mart Hükümetlerinin niteliği açık. Bir «bağımsız» başbakanın başkanlığında AP'nin çizgisini sürdürmek. Ecevit Hükümeti, bu çizginin dışına çıktı. Ecevit'ten sonra 12 Mart modeline dönüş yolları arandı. Yine bir «bağımsız»ın başkanlığında hükümet kurma iki kez denendi. Olmadı. Yerine AP liderinin başkanlığında bir «12 Mart hükümeti» kuruldu.

Benzerlik yersiz ve dayanıksız değil. 1970 yılı sonunda AP, 1965'den beri sürdürdüğü çizginin sonuna geldi. Sanayiciden ve büyük tekellerden yana bir politika. İleri gitse, tabanı parçalandığı için eriyor. Geri gitse hükümet kuramıyor. Bu yüzden ve öznel nedenlerle değil nesnel nedenlerle, dış dayanak ihtiyacı ortaya çıktı. 12 Mart'ın «saf» modelinde dayanak muhtıra oldu. 1975 yılının modelinde dayanak ise komando gücü. İkisi de en azından parlamento dışı.

Benzerlik bu kadar değil, 12 Mart'ın ilk hükümetinin ilk büyük «reformu» arazi vergisinde 1970 öncesi AP'nin getirdiği vergi yasasından geri dönüş oldu. Orta ve büyük toprak sahibine verilen ödün. MC Hükümetinin ilk «icraatı» gübre fiyatlarını indirmek olarak ortaya çıktı. Orta ve büyük çiftçilere verilen ödün. 12 Mart'ın ilk ve önemli eylemlerinden birisi haşhaş ekimini yasaklamaktı. Dış güçlerin karşısında boyun eğme. MC Hükümetinin ilk eylemlerinden birisi yabancı petrol şirketlerinin şimdiye kadar kabul ettiremedikleri, Ecevit Hükümeti ile Irmak Hükümeti'nin «hayırsız evlâdı» Işıl zamanında reddedilen, isteklerinin kabulü oldu. Dış güçler önünde boyun eğme.

Paralellik sadece görüntü değil. Aynı zamanda özde. 12 Mart'ın temelinde yatan bir çelişkiyi tekrarlamakta

Levent Şahverdi Arşivi

yarar var: Türkiye'de sermaye partileri, sermayenin uzun dönemli özlem ve düzenleme isteklerini gerçekleştirecek güç ve bütünlükte değil. Bugün de durum aynı. 12 Mart iktidarları, yasama organını, ekonomik düzenlemeler için harekete getiremedi. Bugün de getiremiyor. Getiremediği için MC Hükümeti parlamentodan kaçıyor. Kaçmaya devam edecek. MC Partileri ancak, siyasal baskı özlemlerinde birleşiyorlar. 12 Mart döneminde böyle oldu. Bugün de böyle olmaya devam edecek.

1950'den sonra Türkiye kapitalizmi belirli bir gelişme çizgisini sürdürdü. Kendi dinamiğinin dışında iki «kolaylıktan» yararlanarak. Bunlardan birisi dış krediler, diğeri toprakların zorlanarak tarıma açılması. İçsel dinamiğin gelişmeleri ve bu kolaylıkların sonuna varılması 1960 yılını getirdi. Sonra 1960'ların başlarındaki bazı vergi düzenlemeleriyle birlikte yeni kolaylıklar veya Kolomb'un yumurtalarının keşfi ortaya çıktı. Batı Avrupa'ya işçi göndermek ve ithalât ikamesine dayanan tüketim araçları sanayiinin kurulması. Ancak sanayi kendi sorunlarının büyümesinin ve daha çabuk ortaya çıkmasının nedeni oldu. Tüketim araçları sanayiinde ithalât ikamesinin sonunun gelmesi, 1960'ların sonuyla denkleşti. Bundan sonra 12 Mart.

12 Mart'tan sonra hep yeni kolaylıklar ve yeni çözümler, düzenlemeler aranıyor. İşçi kesimi, ayrı. Onun sorunları ve özlemleri başka. Ama sermayenin sancısı burada. Sanayiciler ve İş Adamları Derneği, son zamanlarda hep bu sancıyı dile getiriyor. Tabii sermayenin büyük kesimleri açısından. Finansman ve pazar diye bir türkü tutturmuş gidiyor. Bugünlerde gerçekleştirileceğinden hiç umutlu olmayarak.

MC Hükümeti, sermayenin uzun dönemli özlem ve düzenleme isteklerinden uzak. Ancak yakın olduğu yönler var. Birisi, siyasal. Siyasal bakımdan bu hükümetin çizgisi ile sermayenin tümünün doğrultusu arasında tam bir paralellik var. Tıpkı 12 Mart hükümetlerinde olduğu gibi. Diğeri, kısa dönemli bekleyişlerle ilgili. Şimdi üretim araçları sanayiilerinde köşe kapma dönemi başladı. Lâstik, güb-

Levent Şahverdi Arşivi

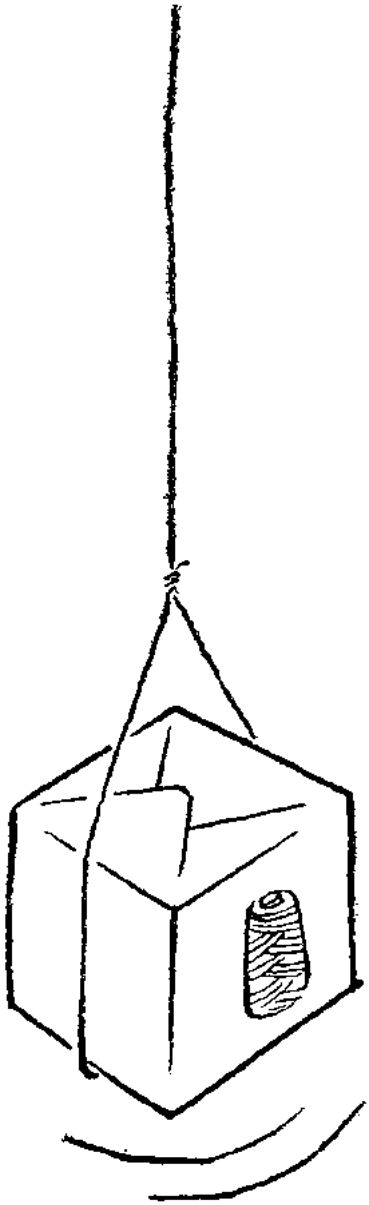
re, motor, traktör bu köşe kapmacanın alanları. Bu oyunu, birbirine karşı; hem de devlet işletmeciliğine karşı oynuyorlar. Kim kaparsa o bir adım ileri gidecek. Şimdi gübre fiyatlarını indirmenin, TRT Genel Müdürü'nü boy hedefi almanın arkasında gizlenmek istenen ciddi oyun bu. Bu hükümetin yapısı, böyle bir oyuna elverişli. Bu hükümetin yapısı, bu oyunda kamu işletmeciliğinin kaybedeceğinin kanıtı. Hepsini birleştiren nokta burada.

Demirel başkanlığındaki MC Hükümetinin getirdiği açıklığın bir bölümü buraya kadar. Ancak burada bitmiyor. Daha önemli açıklıklar da var. Bunlardan birisi, bir bakıma, Türkiye'deki sermayenin ne kadar güçsüz ve cılız olduğunu göstermesi yüzünden çok ilginç. Türkiye ciddî ve açıkça faşist bir parti bile çıkaramıyor. Ciddî ve açıkça faşist partilerin tarihte örnekleri görüldü. Bunlar nasyonal sosyalist tezlerle ortaya çıktı, çıkıyor. Bunların nasyonalizminin, ırkçılıkla süslenmiş bir uluslararası kapitalizm olduğu; bunların sosyalizminin, tekelcilik anlamına geldiği, ancak iktidara tam olarak gelip bir süre yerleştikten sonra ortaya çıkıyor. Türkiye'de her şey çok açık. Her şey gününde belli. Ortada sadece, zorlanan devlet «legalitesi»nin sınırlarının ötesinde iş gören bir grup var.

Açıklığın tersi de ilginç. Sermaye partileri, AP, MSP, hep demokrasiden, devlet legalitesinden söz etti. Ama yaptıkları toplantıların güvenlik «nizamını» resmî güvenlik güçlerine değil komandolara bırakıyorlar. Devlet legalitesinin zorlanmasıyla yetinmeyerek komandolara dayandıklarını her fırsatta göstermek ihtiyacını duyuyorlar. Parlamento aritmetiğinde önemli olmadığı belli olan bir görev var. Demokrasi ve hukuk devleti iddialarıyla bağdaşmaz bir görev. Bu bağdaşmazlık onlara yeter. Sadece bugün için değil. Yarına da yeter.

MC Hükümetinin açıklığı burada da kalmayacak. 12 Mart özlemlerini uygulamaya koydukça, çeşitli çıkışlar yapıp kararlar aldıkça, açıklık devam edecek. Ve bu açıklık sadece MC Hükümetini değil, başkalarını da bağlayacak. Onları da açıklığa çıkaracak.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Pamuk İpliği ile Hükümet

İktisat tarihi okuyanlar Lancaster'i hatırlar. İngiltere'de bir kent. Ama bütün dünya halkları için özelliği olan bir yer. Bir bakıma endüstri devrimi burada filizlendi. Tekstil sanayii, Lancaster'de doğdu. Bir süre dünyanın tarımcıları Lancaster'e pamuk yetiştirmek için çalıştı. Türkiye'ye pamukçuluk Lancaster'in fabrikalarını çalıştırmak için girdi. Dışarıdan sokuldu.

İş burada kalmadı. Lancaster'in dokumalarına pazar bulmak gerekti. Pazar, mevcut sanayileri öldürerek gelişti. İngiltere ile ticaret anlaşmalarından sonra Lancaster'in dokumaları Osmanlı'ya girmeye başladı. Ondokuzuncu yüzyılın başlarında. Bursa'daki dokuma tezgâhları bir bir düştü. Lancaster'in pazar sorununu çözebilmek için Bursa'nın binlerce dokuma zanaatkârı işsizliği kader olarak bildi. Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısından itibaren.

Lancaster'e tarihsel görevlerini Bursalılar, Hintlilere göre, daha insancıl koşullar içinde gerçekleştirdiler. İşsiz insan olarak yaşadılar Eğer bu yaşamaya insancıl denilebilirse. Hintlilerin kaderi ise daha zorlu çıktı. Hindistan'a, Lancaster'in dokumalarıyla aynı zamanlarda İngiliz askerleri girdi. Bunlar, yakaladıkları bütün dokuma zanaatkârlarının ellerini kestiler. Fiilen kestiler. Sözle değil. Lancaster'in dokumalarının ucuz olmasına karşın, Hintlilerin dokumaları çok daha güzel olduğu için. Bu güzel dokumaları bir daha hiç üretemesinler diye.

Şimdi zaman değişti. Şimdi zaman Lancaster'de kötü. Tekstil, uluslararası kapitalizmin geri teknolojisi haline geldi. Bu yüzden genel olarak «geri» ülkelere bırakıldı. Türkiye gibi, Hindistan gibi. Ucuz işgüçlerini yoğun olarak kullanarak vakit geçirsinler diye. Yalnız bu vakit ge-

Levent Şahverdi Arşivi

çirme işinde kapitalizmin eşitsiz gelişme yasasının boyunduruğundan kurtulamadıkları için, veri gelir bölüşümünde, yurt içinde tüketebileceklerinden fazla üretmeye başladılar. Bunları dışa satmak zorunda kaldılar Lancaster'in zorluğu buradan geliyor. Türkiye'den, Hindistan'dan, Pakistan'dan gelen pamuk ipliği ile rekabet edemiyor. İngiliz gazetelerine göre bugünlerde Lancaster'de dokuma fabrikaları birbirinin ardından kapanıyor. Şu tarihin işine bakın.

Lancaster'in hatırı için İngiltere, Türkiye'den, Pakistan'dan gelen pamuk ipliğine sınırlama koydu. Halûk Cilov'un Ticaret Bakanlığı zamanında da Türkiye ekonomik misilleme kararı aldı. Lancaster'deki fabrikatörlerin hatırı için kendi tekstil fabrikatörlerinin sıkıntı çekmesine gönlünün razı olmayacağını açıkladı. «Koskoca» İngiltere'ye Türkiye ekonomik misilleme kararı aldı. Şu Türkiye'nin cesaretine bakın.

Ekonomik misilleme ne demek? Belirli bir amacı gerçekleştirmek için İngiltere'nin Türkiye'deki ekonomik çıkarlarını sınırlamak demek. İngiliz şirketlerinin en azından haksız isteklerinin karşısına çıkmak, yeni yatırım olanakları tanımamak demek. Misilleme, şu çok kullanılan «devletin devamlılığı» ve «devlet haysiyeti» kavramları bunları gerektiriyor. Ama MC Hükümetine göre ekonomik misilleme, İngiliz şirketlerinin haksız isteklerini kabul etmek, onlara yeni izinler vermek anlamına geliyor. Şu milliyetçi cephe hükümetinin milliyetçiliğine bakın.

MC Hükümeti, özel tekstil fabrikatörlerinin İngiltere'yle olan pamuk ipliği sorununu çözemiyor. Çözemez. Çünkü MC Hükümeti, Türkiye'ye pamuk ipliği ile bağlı. Çünkü dış dünyaya gemici halatıyla bağlı.

Ancak MC Hükümetinin tekstil fabrikatörlerinin pamuk ipliği sorununu yine de çözmeye kararlı olduğu anlaşılıyor. Gücü İngiltere'ye yetmiyor. Gücünün halka, dar gelirlilere, işçi ve emekçilere, verginin büyük bölümünü ödeyenlere yeteceğini sanıyor. Pamuk kooperatifleri elindeki pamukları özel sanayicilere zararına vermeyi planlıyor. Ya açıkça zararına. Ya da pamuk ipliği ihracatındaki mevcut vergi iadesine çok daha artırarak. Böylece, tekstil

Levent Şahverdi Arşivi

fabrikalarının zararının azalmasına meydan vermeden dış dünyaya daha ucuzundan pamuk ipliği satmalarını sağlayarak. Aradaki farkı Hazine'ye yükleyerek. Hazine'nin yükünün verginin büyük bir bölümünü ödeyen dar gelirlerinin omuzunda olduğunu bilerek. Şu MC Hükümetinin halkçılığına bakın. Ancak bir ay sürdü. Bir ay içinde halkçılıklarının çeşitlemesi ortaya çıktı.

Halkçılık, sözle de olsa, kolay değil. Taklit ve inançsız bir programa dayanan halkçılık ancak bir ay sürer. Yeni hükümetine, sosyal adaletle başlayan Demirel, bir ay içindeki kıskacın etkisini derinden duyarak, halkçı çağrıları «benim var, senin yok» kavgası olarak niteler. Demirel, bildiği kavramlardan şaşmaz. Sermaye, Demirel'in başka türküler söylemesine en çok bir ay izin verir. Çünkü Demirel'in, Türkiye'nin çoğunluğuyla bağı pamuk ipliği ile. Sermaye ile, bağı eskimiş gemici halatı ile.

Pamuk ve pamuk ipliği, MC Hükümetinin turnusol kâğıdı. Kâğıt rengini gösterdi. Bundan sonraki görev MC Hükümetinin ipliğini pazara çıkarmak. Türkiye pazarına. Türkiye'nin bütün yüzeyine. Sadece Ankara'da değil, Ankara ile birlikte. Ankara'daki yandaşlarıyla beraber Türkiye'nin pazarına. Eldeki bütün demokratik olanakları kullanarak şimdi yapılacak iş bu.

MC Hükümeti, Türkiye'nin beş yıllık siyasal iktisatına büyük bir açıklık getirdi. 12 Mart'ın niteliği biraz daha belirginleşti. Çünkü 12 Mart döneminde arkada görünenler şimdi öne düştü. O zaman önde görünenler şimdi arkadaki, destekdeki yerlerini aldı. Görüntü, arkaya geçti. Öz, bütün çizgileriyle, ön plana çıktı. TRT örneğinde vurgulandığı gibi.

Niyet aynı. Eğilimde değişiklik yok. 12 Mart'ın dar ekonomik politikası yine sahnede. İthalâtçısıyla, stokçuluğuyla, özel firmalara Hazine'den kâr transferleriyle, Merkez Bankası kaynaklarının zorlanmasıyla. Sahnedeki olanlar bunlar. Sahnede olamayacak olan ise şu: Balyoz. Çünkü Demirel'in de kabul ettiği gibi demokratik güçler çok daha canlı, çok daha bilinçli. Çünkü pamuk ipliği örneğinin gösterdiği gibi MC Hükümeti güçsüz. Yıpranmış bir oyunu

Levent Şahverdi Arşivi

oynuyor Pamuk ipliğiyle birbirine bağlanan güçlerden aldığı desteğe dayanarak.

DİSK'e bağlı TEKSTİL sendikası 12 bin işçiyi kapsayan sözleşme imzaladı. İşçilerin ücretlerinde yüzde 50-120 artış sağlandı.

12 Nisan 18 Nisan

* *İşadamı V Koç, Türkiye'de harp sanayiinin tümüyle kurulmasının ve geliştirilmesinin mümkün olmadığını söyledi.*
IMF, Türkiye'nin dış krediden yararlanmasının mümkün olduğunu bildirerek kredi alabilmek için öngördüğü tavizleri açıkladı.
Tütün tüccarları, yabancı bankalardan yüzde 20 faizle 150 milyon lira kredi aldı.
* *Dışişleri Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı ve DPT'nin AET'ye karşı yükümlülüklerin azaltılmasına ilişkin önerilerini macera olarak niteledi.*
MC Hükümeti Meclis'te 222 kabul, 218 red, 2 çekimser oyla güvenoyu aldı.
DP'den istifa eden milletvekillerinden başka. DP'li bir milletvekili de oylamaya katılmadı. MC'nin güvenoyu alması üzerine, CHP Genel Başkanı Ecevit, «milyonlar ortaya dökülmüştür,» dedi.
* *Türkiye, Norodom Sihanuk hükümetini tanıdı.*

19 Nisan 2 Mayıs

AET, Türkiye'ye 1975 yılı programındaki yabancı sermaye hükümlerinin değiştirilmesini önerdi.
Dünya Bankasının Türkiye için açtığı kredilerin kullanılma hızının giderek arttığı belirlendi. Normal aylık kullanımın 5-6 milyon dolar olmasına karşılık, Şubat 1975'de kullanılan miktar 8.4 milyon dolara yükseldi.
Merkez Bankasındaki net döviz rezervleri tümüyle tükendi.
DPT, elektrik, PTT ve kömüre zam önerdi.
Tekstil ürünlerine zam geleceği belirtildi. DİSK'e bağlı TEKSTİL sendikasının Genel Başkanı R. Güven, zamların kaçınılmaz olduğunu, ancak oranının iyi belirlenmesinin gerektiğini belirtirken, Türk-İş'e bağlı TEKSİF sendikası maliyetler düştüğü için zamların yapılmasına karşı çıktı.

Levent Şahverdi Arşivi

Özgür Olmayan Hükümet

Muhalefet başka, hükümet başka. Muhalefette, bir anlamda, sorumsuz olabilirler. Bağlı oldukları güçlere karşı sorumsuzluk. Bağlı oldukları güçler, bu tür sorumsuzluğu hoşgörü ile karşılar. Ancak hükümete gelinceye kadar. Hükümette ise sorumsuzluk biter. İktidarı elinde bulunduranlar, hükümetlerinin, kendi doğrultularının dışına çıkmalarına izin vermezler.

Cephe Hükümetinde olduğu gibi. Cepheciler neler söylemedi? Hükümeti oluşturmadan önce ve hükümet programında bir seçim ekonomisinin ana çizgilerini ortaya koydular. Aşağı-yukarı Ecevit hükümeti neye el attıysa hepsi programda yazıldı. Fakat sadece gübre ile oynayabildiler. Sadece gübre fiyatlarında belirli bir indirim yapabildiler. Bunu da, daha önce çok fazla «angaje» oldukları, sözünü çok ettikleri için yapabildiler. Ondan sonra işler tıkandı.

Artık Cephe Hükümetinin halk yararına «müjdeleri» bitti. Daha doğrusu başlamadan bitti. Demirel'in halk yararına son müjdesi yurt dışından izinli gelen işçilerin dönüşlerinde uçak biletlerinin sıkışıklığa meydan vermeden sağlanacağı oldu. Kıdem tazminatını programına alan ve Meclis'te Halk Partisi'nin verilmiş kıdem tazminatı tasarısını engelleyen Cephe Partilerinin halk yararına yapabilecekleri bundan ibaret.

Bu kadar birikim ve bu kadar vaadden sonra Cephe Partilerinin birdenbire tıkanmaları üzerinde durmak gerek. Neden Cephe Partilerinin en küçük bir hareket serbestliği yok? Neden, Türkiye'nin beş yüzden fazla ilçesinden birinde bile tüm çalışmaları tamamlanmış toprak dağıtımını durduracak kadar güçsüzler? Türkiye'nin bir ilçesinde hazırlanmış toprakları dağıtmanın büyük propaganda değeri var Bu topraklar sonradan geri alınsa bile dağıtımı, Cepheciler, cephe televizyonunda günlerce gösterebilirlerdi. Bunu bile yapamıyorlar. Gerisini siz düşünün.

Levent Şahverdi Arşivi

Ancak nedeni, belki gerisinden daha önemli. Nedeni ise Cephe Hükümetinin özgür olmaması. Hükümetin özgür olmaması da cephe partilerinin yapısından ileri geliyor. Sermayenin partilerinin kurduğu hükümet ancak sermayenin tanıdığı özgürlük içinde hareket edebiliyor. Sermaye, sadece gübrede özgürlük tanıdı. Bundan sonraki bütün hareket ancak sermayenin dikte ettiği sınırlar içinde kalıyor.

Cephe Hükümeti özgür olmadığı kadar da güçsüz. Aslında özgür olma ile güçlülük yan yana giden kavramlar. Sadece güçlü olanlar özgür hareket edebilirler. Özgürlüğe doğru yol alabilirler. Bu yüzden Cephe Hükümetinin güçsüzlüğü gayet doğal. Kaynağı da dayandığı güçlerde. Sermayede. Bugün Türkiye'de sermaye güçsüz. Şu anlamda: İktidar olmak için kendi arasında koalisyon yapmak zorunluğunu duyuyor. Ekonomik planda, siyasal planda değil, sermayenin en geri ve en ileri kesitleri birleşerek bu hükümeti kurabildi. Siyasal planda aralarında fark olmamasına rağmen en gerici toprak ağalarıyla, Ortakpazar'la sorunları olduğu için ekonomik planda ileri sayılabilecek sanayi kesimleri bir araya gelerek Cephe Hükümetini kurabildi. Bu yüzden bu hükümet güçsüz. Bu yüzden bu hükümet, sermayenin geri kesimlerinin yükümünü artırarak kaynak toplayamıyor. Bu yüzden bu hükümet, sermayenin hiç bir kesimini karşısına alamıyor; bir seçim ekonomisi uygulayamıyor. Bu yüzden bir seçimi kazanmak için de olsa geniş köylü ve işçi kesimine birtakım ekonomik çıkarları sağlayamıyor.

Güçsüz olma ve özgür olmama sadece iç ekonomiyle ilgili değil. Dışa karşı da. Olaylar çabuk geçiyor. Çabuk geçtiği, günler uzun tarih aralıklarına sıkıştığı için, belki unutuluyor Bu yüzden Cephe Hükümetinin kuruluş günlerini hatırlamak gerek. Bir-iki ay öncesini. Bir-iki ay öncesi Cephecilerin başı Demirel'i, Amerikalıların Vietnam savaşı dolayısıyla geliştirdikleri deyimle, tam bir çaylaktı. Kıbrıs için savaşa hazır birisi. O kadar ki, Ecevit yaptı diye, bir seçim kazanmanın sevdasıyla, gereksiz bir savaşı başlatabileceği izlenimini verdi. Ama çok uzun sür-

Levent Şahverdi Arşivi

medi. Şimdi tam bir güvercin. Yine Amerikalıların deyimi ile. Fakat sadece Amerikalıların etkisiyle. Bundan bir süre önce Demirel'i bir «gazi» olarak selâmlamaya hazırlanan Cepheci basın şimdi «barış» kahramanlığından söz ediyor. Şanssızlığa bakın, olayların gelişimi yüzünden gaziliği Vural Önsel Olayı'ndan da kazanmak olanağı kalmadı.

Cephe Hükümeti, dışarıya karşı da güçsüz. Dışarıya karşı da özgür değil. İran, ekonomik bakımdan güçlü olduğu için kapitalist dünya içinde belirli bir sınırla «özgür» davranabiliyor. Cepheciler ekonomik bakımdan güçsüz oldukları için dışarıya karşı bağımlı. Hem yapısal olarak, hem de güncel nedenlerle yapısal nedenler biliniyor. Güncel olanı şu: «İcraat» yapmak için ortaya çıktı. Kaynakları yok. Ya «İcraat» sözlerini unutacak. Ya da dışarıdan borç alacak. Borç alabilmek için de gerekli her türlü siyasal ödünü verecek. Batılılar siyasal ödün almadan borç vermezler Bazan da siyasal ödün alır borç vermezler.

İçte ve dışta güçsüz, içte ve dışta özgür olmayan bir hükümet. Olanakları dar bir hükümet. Bir tek olanağı var. Gübreden sonra devamlı olarak kullanabileceği. Bu, Merkez Bankası kaynaklarını kullanmak. Şimdi de yaptığı bu. Hızlı bir şekilde Merkez Bankası kaynaklarını zorluyor. Hızlı bir şekilde sonunu hazırlıyor. Sonuna doğru yaklaşıyor

Bütün bu gelişmelerin ilk işaretlerini görenler şimdi şaşkınlık içinde. Bir süre önce Cephecilerin başı Demirel'e «akıl» izafe edenler, şimdi soruyorlar. Demirel, Türkiye'yi nereye götürüyor? Aslında bunların Türkiye ile fazla ilgileri yok. Daha çok kendilerinin nereye götürüldüğünü merak ediyorlar. Bu onların sorunu. Cevabını bulmak, için de düşünmek zorundalar

Ancak akılla ilgili söylenecekler var. Akıl, kişilere özgü bir özellik değil. Akıl, tarihle sınırlı. Dayanılan güçlerle ilgili. Tarihi ileriye götürmek isteyen güçlerin dışındaki yerlerde akıl aramak, Demirel'in bir ara kullandığı deyimle, «abes» ile uğraşmaktan farksız. Tıpkı özgür olmayanlardan özgürlük beklemek gibi.

Levent Şahverdi Arşivi

Rüzgâr Ekenler

Demokratik güçler, bir rehavete kapılarak, kütleleri unuttu. Sorumlular, sorumsuz davrandı. Etkililer, etkisiz kaldı. Sermayenin hipermetrop kesimi, gözlüğünü takmak istemedi. Miyop kesimi öne düştü. Böylece Cephe Hükümeti kuruldu. Ve böylece rüzgâr ekenler tekrar hükümet koltuğuna oturdu. Şimdi büyük bir telâş içinde rüzgâr ekmeye devam ediyorlar. Yakında fırtına biçmeye başlayacaklar. Fırtına biçecekleri, rüzgâr ekmekleri kadar tartışma götürmez. Burada sorun yok. Tek sorun, fırtınanın şiddetinden demokrasinin rahatsız olmaması. Bu sorunun da bir tek çözümü var: Fırtınanın şiddetini artırmak. Demokrasiyi korumak için rüzgâr ekenlerin biçecekleri fırtınayı kütlelere yaymak.

Erken seçim kampanyası, birçoklarına, şaka veya demokratik güçlerin anlamsız bir kaprisi gibi geldi. Bunu, bir siyasal manevra olarak değerlendirdiler. Başka türlü değerlendirmeye güçleri yetmediği için. Toplumdaki ve ekonomideki gelişmeleri görmek istemedikleri için.

Gerçekleri görmek istemeyenlerin egemen olduğu bir toplum da, şimdilik gerçekleri tekrarlamaktan başka çare yok. 1960, Türkiye'deki sınırsız kapitalist gelişmede bir durak. Her türlü üretici güçlerin gelişimi ile mevcut toplumsal ve ekonomik ilişkilerin çatışması sonucu ortaya çıktı. 1961 Anayasası da, 1965 yılına kadar geçen sürede yapılanlar da, toplumsal ve ekonomik yapıyı üretici güçlere göre yeniden düzenleme çabası. Bir anlamda uzunca bir ara dönemi. Bu dönemde sağlananlar, hem sermayenin, hem işçi sınıfı ile dostlarının güç ve bilinç düzeyini yansıtıyor. Bu ara dönemini AP'nin katıksız ve seçime dayalı iktidarı izledi. AP'nin seçime dayalı iktidarı aslında

Levent Şahverdi Arşivi

1969 yılında bitti. Seçimi kazanmasına rağmen 1969 yılında bitti. Öyle anlaşılıyor ki, bir daha gelmemek üzere sona erdi.

İleriye dönük muhalefet her zaman öncü işlevini görüyor. 1969 öncesinde başlayan keskin muhalefet, 1969 yılından itibaren ortaya çıkan keskince ekonomik bunalımın habercisi görevini üstlendi. Altmış dokuz ve yetmiş yıllarının ekonomik ve toplumsal bunalımı AP hükümetinin sonunu getirdi. Bundan sonra AP'nin seçimsiz iktidarları devam etti. Kısa ve temelde hiç bir değişiklik yapmayan Halk Partisi hükümeti dönemi bir yana bırakılacak olursa, AP'nin seçime dayanmayan hükümeti devam ediyor.

Başta AP olmak üzere sermaye partilerinin güçsüzlük ve çaresizliği, en azından, beş yıldır sürüyor. Kapitalist ekonomi, kendi doğal ve eşit olmayan gelişme sürecini sürdürüyor. Sanayi ve özellikle tüketim sanayii ağırlığını artırıyor. Kapitalizm ve fabrika öncesi sahaların fethine dayanan pazar genişlemesinin hızı yavaşlıyor. Pazar sorununu çözmek, artık bundan sonra, birikim sorununu çözmeye dönüşmüş durumda. Bu aşamada artık birikim ve yatırım düzeyini önemli boyutlara çıkarmadan yeni pazarlar bulmak imkânsız. Beş yıldır birikim için yapılan sadece enflasyon. Tekelci eğilimlerden güçlenen bir enflasyon politikasından başka çözüm getirilemiyor. Enflasyon ise tüketim araçları sanayiinde aşırı üretim rahatsızlığının belirgin hale gelmesinden başka bir sonuç vermez. Vermediği ortaya çıktı. Türkiye ekonomisi, içerde ve dışarda ürettiğini satamaz duruma geldi.

Dünya ekonomisinin yeni düzenleme ve dengeler aradığı son beş yıl içinde Türkiye ekonomisi tam bir bunalımın içinde yüzüyor. Büyük bir çıkmazın eşiğinde. Artık bunları sadece «solcu» iktisatçılar söylemiyor. Türkiye ekonomisiyle ilgili, her eğilimdeki iktisatçılar, hem Türkiye'nin bugünkü ekonomisini, hem de geleceğini değerlendirirken çok kötümser. Paris'te hazırlanan Konsorsiyum Raporu, bunun bir örneği. İstanbul'da bir derginin toplantısı dolayısıyla bir araya gelen ve ekonomik sorunları özel kesimin bakış açısından görme alışkanlığıyla tanınan ikti-

Levent Şahverdi Arşivi

sat profesörlerinin değerlendirmeleri diğer bir örnek. Her ikisi de derin bir karamsarlıkla ancak derin bir istikrar programı önerebiliyor. Başka çareleri yok. Üretim düzeyini, istihdam hacmini, ithalâtı azaltmadan Türkiye'yi içinde bulunduğu bunalımdan çıkarmanın imkânsızlığında birleşiyorlar. Bugün Türkiye, bu noktada.

Ancak bu noktaya geliş, beklenmeyen bir gelişme değil. 1973 yılının yazı, belki unutuldu. 1973 yılının yazında Planlama Teşkilâtı, 1974 programının ilkelerini saptadı. 1974 programının bir istikrar politikasına dayanmasını kararlaştırdı. Demirel, bu yüzden, 1973 seçimlerinden sonra hemen «muhalefet» görevini üstlendi. Halk Partisi, çürük koalisyonu döneminde, bir istikrar programının riskini üzerine almama akıllılığını gösterdi. Bir istikrar programının ancak parlamentoda güçlü ve en azından dört yıl hükümet edecek bir partinin üstlenebileceği bir iş olduğunu anladı. Koalisyonu bozup erken seçim üzerinde durması, biraz da, artık ekonominin temelli yeniden düzenlemeler olmadan rayına konamayacağını görmesinden ileri geliyor.

Erken seçimin asıl gerekçesi bu. Ancak, bu gerekçe bugün çok geride kaldı. Sermaye ve sermaye partileri, kendilerine açık almaşıklar arasında en az kötü olan bu yolu, ellerinin tersi ile ittiler. Güçlerine ve çaresizliklerine bakmadan hükümet olmak istediler. Irmak Hükümetinin sağladığı fonları, kısa bir zaman içinde gübrede yediler. Arkasından 12 sayılı kararnamenin malî yükünün altına girdiler. Amerikan ambargosunun savunma harcamalarının getirdiği ek yüklerle karşılaştılar Bundan böyle büyük kitlelere verecek hiç bir şeyleri kalmadı. Pahalılık, kıtlık ve sıkıntıdan başka. Kütlelerin yararına yapabilecekleri hiç bir iyilikleri yok. Bittiler.

Sermaye partileri, daha az zararla atlatabilecekleri erken seçim anlaşmasından kaçtılar Şimdiki sorun bunların hükümetten de kaçmalarını önlemek. Çünkü hükümetteki görünümleri sadece rüzgâr ekmek. Ne kadar uzun kalırlarsa o kadar çok rüzgâr ekecekler. Kütlelere, pahalılık, kıtlık, sıkıntı götürüp, onları, İmam-Hatip Okulu, ma-

Levent Şahverdi Arşivi

nevî kalkınma, komando baskını, öğretmen ve memur kıyımı ile avutmaya çalışacaklar. Avutamadıklarını görmeye başladılar. Ancak, bu kadarı yeterli değil. Biraz daha rüzgâr ekmelerini beklemek gerek. Biçecekleri fırtınanın daha da şiddetlenmesi için.

Ekonominin yapısal ve devresel bunalımı içine sıkışan sermaye partilerinin demokrasiden tümden ve açıkça umudunu kesmesi mümkün. Böyle bir olasılığı düşünmemek safdillik olur... Ancak, sermayenin, sadece nesnel ekonomik koşullara dayanarak demokrasiye paydos diyebileceğini düşünmek de mekanik determinizmden başka anlam taşımaz. Mekanik determinizm, toplumsal yaşamın en tehlikeli hastalıklarından birisidir. Kaçınılmaz olarak pasifizmi, kütlelerden korkmayı ve kaçmayı içerdiği için. Halbuki bugün en gerekli olan kütlelerin demokratik ve ileriye dönük bir Türkiye için harekete getirilmesi. Birikiminin artırılması. Ve bugün Türkiye'de MC, bir yandan, anti-demokratik akımların nesnel tabanını oluştururken, diğer yandan da, kütlelerin demokratik birikimini artırmak için en elverişli koşulları hazırlıyor. Başka deyişle, birleşerek MC Hükümetini kuran sermaye partileri şimdi demokratik fırtınayı hazırlıyorlar.

TÜSİAD, sınırlı oranlarda sık sık devalüasyon istediğini açıkladı.

* *Millî Savunma Bakanlığı, Ecevit döneminde reddedilen, Good-Year'e lâstik imali için yeni izin verilmesi konusunda DPT'ye yazı yazarak işleme geçilmesini istedi.*

* *OECD, azgelişmiş ülkelerin doğal kaynaklarının yabancı sermayeye açılmasını istedi.*

Yabancı petrol şirketlerinin zamlı ithal istekleri kabul edildi. Genel-İş Başkanı A. Baştürk, Türk-İş, DİSK ve tüm sendikaların birleşmesini istedi.

* *2 DP'li milletvekili daha istifa etti.*

* *İstanbul ve Ankara'da yapılan faşist saldırılarda 1 işçi öldürüldü.*

Türkiye İşçi Partisi kuruldu. Behice Boran Genel Başkan ***oldu.***

Levent Şahverdi Arşivi

İç Yapı Üzerine Dış Politika

Önce eski bir yanlışa yeni bir düzeltme ile başlamalı. Bir ara çok tartışıldı. «Karşı Devrimin» ne zaman başladığı sorunu. Daha açık bir deyişle karşı devrimi, İsmet Paşa'nın mı, yoksa Menderes'in mi başlattığı sorunu. Karşı devrimden kastedilen Türkiye'nin Batı kampı içindeki sadık yerini alması. Uzun uzun tartışıldı. Bir sonuç elde edilmeden.

Elde edilmesi de mümkün değil. Çünkü yanlış sorulara doğru sonuçlar bulmanın yöntemi henüz bulunamadı. Devrimin, karşı güçlerini yarattığı bir süreç içinde «karşı devrimin» başlangıcını saptamak mümkün değil. Üstelik bunu kişilerle simgelemenin imkânı yok. Eğer dikkatler kişiler üzerine yoğunlaşacak olursa, az doğruyla az yanlışın bir karışımına ulaşmak kaçınılmaz. Az doğruyla az yanlışın karışımı ise kaçınılmaz olanların en verimsizi.

Türkiye'nin batı kampı içindeki sadık yerini alması, iç yapıdaki ve dış dünyadaki gelişmelerle ilgili. Cumhuriyet dönemi, 1920'den itibaren kapitalist gelişme çizgisini sürdürdü. Kapitalist yapıyı geliştirdi. İkinci savaşın sonunda, gelişen kapitalist yapı, kendi iç çelişkilerinin sonucunda dış dünyada bağlarını arttırmak ihtiyacını duydu. Kapitalist iç yapının aradığı dış ilişkilerin kapitalist ve emperyalist dünya olması kaçınılmaz.

Bu zamanda kapitalist ve emperyalist dünya, gelişen ve ilerleyen sosyalist sistem karşısında askerî paktlarla sınırlarını koruma endişesi içinde. İki endişenin biribirini bulması normal. İşçi sınıfının etkinliğini gösteremediği, ikinci savaş sonrası Türkiye'sinin, kapitalist dünya sistemi içine girmek için aşırı çaba göstermesi sürpriz değil.

Levent Şahverdi Arşivi

Başka ülkelerde sürpriz olmadığı gibi. Nâsır'ın «kapitalist olmayan» kalkınma yolu da kapitalist yapıyı geliştirmekten başka bir sonuç vermedi. Bu gelişme üzerine, Türkiye'de Mustafa Kemal'den sonra İsmet Paşa'nın yüklendiği görevi, Mısır'da Sedat üstlendi. Arap halkının çözüm bekleyen temel sorununu bir tarafa bırakıp, Mısır burjuvazisinin eğilimlerine uygun olarak, Amerika'ya doğru yalpalamakla meşgul. İç yapı, Mısır'da dış doğrultuyu çizmekten geri kalmıyor.

Yugoslavya'da da geri kalmadığı gibi. Tito'nun Yugoslavya'sının sosyalist kamptan ayrılışının, sosyalist mülkiyet türünden ayrılışına denk düştüğü hatırlanmaya değer. Tito'nun üçüncü dünyaya transferi, mülkiyet türünü de bir «üçüncü modele» çevirmeye çalıştığı zamanda oldu. Hangisinin hangisini önceliği şimdilik önemli değil. Önemli olan üretim biçimi ile dış politika bağlantıları arasında yakın bir özdeşliğin olması. Bu özdeşliğin kişileri aşan bir boyut kazanması. Şimdi somut olan ve görülen de bu.

Türkiye'nin güncel somutunda da. Türkiye'nin dünya içinde yalnızlığa sürüklendiği iddiasıyla göreve gelen MC Hükümeti'nin bu yalnız arttırmasının nedeni burada. Kapitalist ve geri üretici güçleri simgeleyen MC Hükümeti ve liderlerinin, Türkiye'nin yalnızlığını daha da arttırmasından doğal bir şey düşünülemez. Çünkü MC Hükümeti içerde yalnız. Çünkü MC Hükümetinin sadık dostları gittikçe dışarda yalnızlaşıyor. Gittikçe dünya coğrafyasının eski ve köhne parçalarına çekiliyor.

MC Hükümeti görevde kaldığı sürece, bu yalnızlığı kimse önleyemez. Yalnızlardan yalnızlığa çare gelmez. Türkiye Devleti'nin en mümtaz görevinde bulunan Cumhurbaşkanı Korutürk'ün MC'nin dünyadaki yalnızlığına, CHP aracılığıyla Türkiye'nin ilerici yarısını ortak etme çabalarının bir sonuç vermediği görülüyor. Gayet normal ve anlamlı. Üstelik, Türkiye'nin dış politika doğrultularının saptanmasında etkinliğini kanıtlamış olan öğrenci kesimine cephe açan 12 üniversite rektörünün önerilerinin, Cumhurbaşkanı'nca da desteklendiğinin açıklanmasıyla da ilgili. İzmir'de mini grev yapan işçilere silâh açmayan vali-

Levent Şahverdi Arşivi

nin, üç gün içinde görevden alınma kararnamesinin onaylanmasıyla ilgili olduğu gibi.

İç yapı, dış doğrultudan ayrılmaz. İç politika dış politikadan koparılamaz. Buna kimsenin gücü yetmez. Bu anda en güçlü olan Ecevit'in bile. Ecevit'in, bugün, Amerika'nın boşaltmaya başladığı «boşluğu» Batı Almanya'nın doldurmasını öneriyor Böyle bir özlem içinde olduğunu saklamıyor. Batı Almanya olmazsa bu boşluğun sosyalist sistem tarafından doldurulacağını, bir endişe olarak, dile getiriyor Bunun, iktisat tarihini bir kenara bırakınız, iki dünya savaşıyla resimlenmiş olaylar tarihinden de yoksun bir özlem ve endişe olduğunu şimdiden söylemek gerek.

Kimse üretici güçlerin gelişme çizgisinin belirlediği doğrultuyu saptıramaz. Kimsenin nehirleri tersine çeviremeyeceği gibi. Türkiye'nin nehirleri nereye doğru? Çok şey söylenebilir. Fakat en doğruyu tarih söyleyecek. Çünkü tarihten daha büyük bir doğrulayıcı henüz bulunamadı. Eylemlerle oluşan tarihten. Ancak tarihin en büyük doğrulayıcı olması, doğruları gösterme işini tarihçilere bırakma anlamına gelmez. Tarihçilerin işi daha kolay. Yarından bugüne baktıkları için. Bugünü eylemde yaşayanların işi daha zor. Tarihi bugünden anlamaya çalıştıkları için. Ama zor olan daha çok gerekli. Doğruların doğrultusuna göre hareket edebilmek için.

Amerika, Avrupa'ya doğru çekiliyor. Kıbrıs harekâtı, bu çekilme süreci içinde ortaya çıktı. Hangisi hangisini önceledi? Bu tarihçilerin işi. Bugünü eylemde yaşayanların işi. Birinci Kıbrıs Harekâtı'nın dinamiğini anlamak. Solun bir bölümü bu dinamiği anlamadı. Diyalektik yerine Aristo mantığından hareket ettikleri için. İki NATO ülkesi arasındaki bir çatışmayı, süper Amerika'nın basit bir oyunu olarak değerlendirmekle yetindiler Halkları, halklarının bilinçsiz ve bilinçli tepkilerini unuttular. Yunanistan ve Türkiye'de yaşayanların bilinçli ve bilinçsiz tepkilerini.

Sadece Amerika çekilmiyor Kapitalist sistem de çekiliyor. Yumuşama, kapitalist sistemin çekilmesinin şimdiki yöntemi. Yumuşama içinde kuşak bölgelerin yumuşaması da var. Öyle görünüyor Henüz herkese görünmüyor.

Levent Şahverdi Arşivi

Karmaşık somutun zigzagları içinde. Yumuşama, bu karmaşık somutun şimdiki kavramı. Bu kavramın Türkiye'de iyice anlaşılması gerekli. Özellikle iktidara oynayanların anlamaları gerekli. Hem kısa dönemde, hem de biraz daha uzun dönemde iktidara oynayanların.

Kıbrıs dinamiği, Yunanistan'ın Ortakpazar'a girme isteğini çabuklaştırdı. Türkiye için yeni ve son derece önemli bir gelişme. Hem iyiye, hem kötüye. Ya Türkiye de hızlanacak. Bir Yunan ülkesi gibi Avrupa'nın hizmet kesimini oluşturacak. Batı Almanya'nın bir taşaronu gibi çalışacak. Ya da ortaklık özlemini ticaret anlaşmasına çevirecek. Bir yığın üçüncü veya dördüncü dünya ülkesinin yaptığı gibi.

Amerika, Ortakpazar veya Batı kapitalizmi Türkiye'nin artan açıklarını kapatabilecek mi? Yarının tarihini düşünürken göz önünde tutulması gerekli, en büyük etkenlerden birisi, bu. Dış ticaret açığı 2 milyar doları aşıyor. Her bunalımdan sonra işlerin durduğu yerden başlayacağını hesap etmek sadece burjuva iktisatçılarının alışkanlığı. Batı kapitalizminin bu bunalımdan sonra eskisi gibi ve eski hızla artan bir şekilde işçi ithal edeceğini düşünmek hayal. Artan açık ne ile kapanacak? İç yapıda ve buna paralel olarak dış doğrultuda ne yapılacak? Şimdiden belirlenen yarının sorunu.

Bu sorunu kapitalist dünyanın çerçevesi içinde çözmek olanakları gittikçe daralıyor. Türkiye'nin iç yapıdaki sorunlarını kapitalist yöntemlerle çözme olanaklarının daraldığı gibi. İç ve dış yapıdaki gelişmeler bir yerde yine kilitleniyor. İçte ve dışta biribirine özdeş yeni doğrultularla çözülmek üzere.

Çeşme'de yapılan Bilderberg toplantısında konuşan Ecevit, NATO'nun Kıbrıs'a karışmaması gerektiğini söyledi. Dışişleri Bakanı Çağlayangil. İsveç radyosuna verdiği demeçte Sovyet sınırındaki ABD üslerinin kapatılacağını söyledi.

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye'de Kilitlenme

Türkiye'nin ekonomik sorunlarına, en üst düzeyden, en soyut çizgiden bakılabilir. Böyle yapıldığında, iki temel çıkmazı görmek mümkün. Bunlardan birisi, dövizle ve artan dış açıkla ilgili. Boyutları gittikçe büyüyor. Diğeri ise iç kaynakların yaratılmasıyla ilgili. Dış açık veya döviz sorunu, bir dış pazar sorununa indirgeniyor. İç kaynak sorunu da yeni vergilemelere. Gelecek yılların şimdiden görünen dertlerinin başında bunlar var.

Bunlar, çözülmez sorunlar olmaktan uzak. Çözülebilir. Bunları çözmek için de çok büyük bir dirayet gerekli değil. Kapitalist yönü olan, açıkça sermayeden yana iktidarlar bile bunları çözebilir. Çözmek zorunda. Ancak üst düzeyden alt düzeylere indikçe, ya da soyuttan somuta doğru yol aldıkça kapitalist iktidarların işinin göründüğü kadar kolay olmadığı ortaya çıkıyor. Somutta üretim yapısı var. Üretim yapısında da sanayiin gittikçe artan ağırlığı söz konusu. Türkiye'de sanayiin ağırlığı gittikçe artıyor. Fakat tarımın sorunları hafiflemiyor. Eski örneklerde, sanayi büyüdükçe tarımın sorunları hafifledi. Sanayi büyümek için tarımdaki bazı temel sorunları çözmek zorunda kaldı. Türkiye'de durum böyle değil. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki toprak yapısı, sorunlarıyla birlikte kendisini koruyabiliyor.

Üretim yapısında temel sorun, üretimin anarşik niteliği. Kapitalist sistem için normal ve kaçınılmaz. Ancak içte ve dışta pazar sorununu çözebilmek, içte ve dışta yeni kaynaklar yaratabilmek için üretimin anarşik yapısını bir disipline sokmak gerekli. Özellikle üretim araçları üreten özel kesim sözcülerinin daha işler, daha disiplinli bir planlama istemelerinin nedeni bu. Üretim, içerde tü-

Levent Şahverdi Arşivi

ketilemeyen, dışarda satılamayan bir yapıya sahip olmaya devam ettikçe pazar ve kaynak sorununu çözmek mümkün değil.

Somutta, sistemin sorunlarını çözmek biraz daha güç. Güçlük, kapitalist sistemden kendi mantığına ters çözümler beklemekle ilgili. Sistemin, kendi kendine disiplin getirmesi zor. Zorluk, sadece bu mantığı bulma veya disiplinin sınırlarını ortaya koymamakla ilgili değil. Türkiye'nin üretim yapısını yeni doğrultulara çekmek eski doğrultulardan vazgeçmek demek. Aynı zamanda eski doğrultuları temsil eden menfaat gruplarıyla çatışmak demek. Güçlük burada.

Güçlük şu: Türkiye kapitalizminin temel sorunlarına çözüm bulması için bütün sermaye içinde yeni çözümlerden çıkarı olanların hâkim olmaları gerekli. Dünyanın diğer ülkelerinde ve Türkiye'de kapitalist gelişmenin altında yatan hep bu oldu. Tarihsel olarak kapitalizmin ilericiliği, sermaye sınıfı içinde ileri ögelerin etkinliğinin artmasıyla özdeş. Türkiye'de şimdi gerekli olan bu özdeşliğin yeniden kurulması. Ancak bu gereklilik, sermaye için çok şanssız bir zamanda ortaya çıkıyor. Sermayenin bir bütün olarak seçim ve dolayısıyla seçime dayalı iktidar şansının azaldığı bir zamanda. Sermaye bir bütün olarak iktidar şansını yitirirken sermaye içinde bir bölümün kuvvetli ve egemen olması gerekli. Güçlük ve sermaye için şanssızlık burada.

Sermayenin güçlü ve şanslı olduğu zamanlarda, tarihsel olarak ilerici ögelerin geri ögeleri bir kenara atması mümkün. 1970 yılına kadar yapıldığı gibi. 1970 yılına kadar AP, MHP'ye eski MNP'nin ortaya çıkmasına ve DP'nin ayrılmasına razı oldu. Bundan, sınıfsal olarak, ayrı bir haz duydu. Sermaye de, sermayenin öz partisi AP de, karşısındaki muhalefete bakarak, karşısındaki muhalefetin gücünü küçümseyerek, gerçek ve potansiyel parçalanmadan rahatsızlık duymadı. Ama şimdi durum farklı. Şimdi sermaye bir bütün olarak kayıyor. Sermaye bir bütün olarak kayarken, bütün ögelerini birleştirmek ihtiyacını du-

Levent Şahverdi Arşivi

yuyor. Tarihsel olarak geri veya ileri olmasına bakmaksızın.

Türkiye'de kilitlenme burada. Türkiye'de sermayenin bütünleştikçe güçsüzleştiği bir süreç başladı. Bütünleştikçe, çözümlerden uzaklaşan bir iktidar ortaya çıktı. Güçsüzlük, kendi sorunlarını çözememekle ilgili. Yoksa, karşısındaki güçlere baskıyı artırmakla ilgili değil. Kendi sorunlarını çözemeyen, kütlelerin sorunlarına yaklaşamayan bir iktidarın büyük kütlelere baskı getirmesinden doğal bir şey olamaz. Bunu yapıyor. Ancak yaptıkça yalnızlaşıyor. Yalnızlaştıkça güçsüzleşiyor. Güçsüzleştikçe daha geri ögelerle özdeşleşiyor Özdeşleştikçe de daha çok umutsuzlaşıyor Umutsuzlaştıkça daha yeni oyunları tezgâhlıyor.

Türkiye, bu kilitlenmeden nasıl kurtulacak? Kim kurtaracak? Kimin kurtaracağını, kurtarıcının kim olduğunu kütleler belirler. Bugün kütleler ayakta. Bütün kütleler, demokrasi ve kurtuluşun simgesi olarak kabul ettikleri Ecevit'in etrafında, ayakta. Kütlelerin bu ayaklanışı ile bir seçim kazanma olasılığı yüksek. Fakat, Türkiye'nin kilitli sorunlarını çözme olasılığı zayıf. Çünkü kütleler zayıf. Henüz maddeleşmemiş durumda. Daha doğru bir deyişle, henüz belirli çözümler kütlelere mal olarak maddeleşmemiş durumda.

Kilitlenmenin niteliğine iyice parmak basmak gerekli. Kilitlenme dönemlerinde kavramlar nitelik değiştiriyor. Bugün de kavramlar, çözümler, nitelik değiştirdi. Ekonomik reformlar, demokratik reformlar oldu. Bir zamanlar, demokrasiyle bağdaşmaz, demokratik bir ortam içinde gerçekleştirilemez diye nitelenen ekonomik reformlar, demokratik reformlara dönüştü. Şu anlamda: Kilitlenmeyi çözmek için, kilitli kalmanın yarattığı anti-demokratik tehlikeleri ortadan kaldırmak için ekonomik reformlar vazgeçilmez oldu. 12 Mart bunu anlamadığı için, 12 Mart'ı yapan sermaye bunu anlayamadığı için ekonomik reformları gerçekleştiremedi. Demokrasiye karşı olduğu için ekonomik reformlara karşı çıktı.

İlhan Selçuk, «Demokrasinin korunmasında «En iyi

Levent Şahverdi Arşivi

müdafaanın taarruz» olduğu bilincindedir Ecevit» diye yazdı. Halk Partisi'nin, TÖB-DER olaylarının ters gelişiminden sonra, bu bilince varması çok ileri bir aşama. Hem Halk Partisi ve hem de demokrasi için. Ancak bir noktayı unutmamak şartıyla. Unutulmaması gereken nokta şu: Silâhsız, araçsız taarruz olmaz. Taarruzun araçları, Türkiye'nin kilitlenme aşamasında artık demokratik nitelik kazanan ekonomik reformlar. Silâhı ise bunun kütlelere mal edilmesi. Bunu yapmadıkça, bu doğrultuda hareket edilmedikçe seçim kazanmak mümkün, ama demokratik reformları, dolayısıyla da demokrasiyi gerçekleştirmek mümkün değil.

4 Mayıs - 9 Mayıs

* *İmalât sanayiinde. kamu sektörünün özel sektörden daha yüksek ücret ödediği açıklandı.*
* *Başbakan Demirel ile görüşen Ticaret ve Sanayi Odaları başkanları, kredi darlığının giderilmesini, bu amaçla Merkez Bankasındaki munzam karşılıkların serbest bırakılmasını istediler.*

Genelkurmay Başkanı S. Sancar, Amerikan askerî yardımının tek taraflı bir yardım olmadığını söyledi. Dışişleri Bakanı Çağlayangil, «Türkler Rus çarı ile 13 kez savaştı ve o zaman ne ABD, ne de NATO vardı,» dedi.

* *MC, TRT Genel Müdürü İ. Cem'i görevden almak için kararname hazırladı, ancak Cumhurbaşkanı Korutürk imzalamadı.*

Anayasa Mahkemesi, DGM yasasını iptal etti.

10 Mayıs 16 Mayıs

Bakanlar Kurulu 2 milyar liralık yük getirecek olan demir-çelik fiyatlarının indirilmesi kararnamesini uzun görüşmelerden sonra açıkladı.

İndirim oranı yüzde 6-16 arasında değişiyor.

* *İlâç ihalelerinde sonuç alamayan SSK'nın yılda 100 milyon lira zarar ettiği belirtildi.*

Korutürk'ün Cem ile ilgili kararnameyi imzalamaması üzerine Demirel, Cumhurbaşkanı ile görüştü. Korutürk görüşmeden sonra Cem'i görevden alan kararnameyi imzaladı.

Levent Şahverdi Arşivi

Dünyada Yer Ararken

Bundan on yıl kadar önce gerçekleştirilemeyen bir Kıbrıs çıkarması dolayısıyla zamanın Başbakanı İsmet Paşa, dünyaya kızdı. Yönetici kadroların dünyayı Amerika Birleşik Devletleri ile sınırlı saydığı bir zamanda Türkiye'nin yeni bir dünyada yerini bulacağını söyledi. Johnson özel uçaklarından birini göndererek İsmet Paşa'yı Amerika'ya çağırdı. Çok iyi kabul gördüğünü söyledi. Yıllar sonrası hiç bir şeyin değişmediği ortaya çıktı.

Son yılların önde politikacılarından hiç birisi yola, dünyada Türkiye'ye yeni bir yer bulmak amacıyla çıkmadı. Böyle bir bilinçli çaba ve istek yok. Ama bugün Türkiye, dünyada yeni bir yer arıyor. Daha doğrusu Türkiye, dünyada yeni bir yer aramaya itiliyor. Türkiye'nin yeni yeri arayışı Amerika'dan uzaklaşma ile başlıyor. Burada, dönüşü olmayan bir eğilim var.

Eğilimin hızı, ayrı bir sorun. Şu anda önemli olan nedenleri. Nedenlerin başında Türkiye'deki ilerici akımların etkinliğinin artması var. Etkinlik, sadece yönetim yerlerine geçmekle belirlenmiyor. Etkinlik sadece, yönetim yerlerine ileriye dönük kadroların gelmesiyle ilgili değil. Kütlelerin ağırlıklarının hissedilmesi, bunların etkisinin hesaba katılmasıyla da ilgili. Demirel'in eski yönetimi sırasında da İncirlik üssünün Arap-İsrail savaşı için bir atlama yeri olarak kullanılamamasının bir nedeni bu.

Ancak yönetime gelemeyen kütlelerin etkinliği her halde sınırlı olmak zorunda. Bu yüzden dünyada yer aramanın başka nedenlerini bulmak gerekli. Bu nedenlerin biri de dünyanın kendisinin yer arama uğraşı içinde olması. Sosyalist ve kapitalist sistemlerden oluşan dünyada kapitalist sistem yeni savunma çizgisini ve stratejisini ku-

Levent Şahverdi Arşivi

ruyor Bunun yarattığı çalkantılı günleri yaşıyor. Bu çalkantılı yerleşim, Türkiye'nin yerini bulmasında hem kolaylık yaratıyor, hem de güçlük.

Kolaylığı görmek çok kolay. Kapitalist dünyanın lideri Amerika'nın Türkiye'ye karşı izlediği politikada ipuçlarını bulmak mümkün. Bir kez Amerika, Türkiye'ye silâh ambargosu uyguluyor İkinci kez diğer ülkelere tanıdığı ticarî kolaylıklardan Türkiye'yi yoksun bırakarak ticaret ambargosu uyguluyor. Üçüncü olarak en azından dört yıldır, bir zamanların ünlü Amerikan ekonomik yardımını durdurmuş durumda. Bunların Amerika açısından haklı veya haksız gerekçeleri olabilir. Bunlar ayrı. Fakat Amerika'daki egemen çevreler, bu tür bir politikanın tepkisiz kalmayacağını bilecek kadar deneyim sahibi. Demirel başkanlığındaki MC hükümetinin bu tepkileri en az düzeyde tutmak için elinden geleni yapacağından eminler. Ancak olayların MC hükümeti ve partilerini aşan bir yanı olduğu ortada. Ortada olan bir de, MC hükümetinin geçici olduğu.

Kolaylık burada. Güçlük ise bunun arkasında. Kapitalist dünyanın geçirdiği çalkantı içinde ortaya çıkan yeni bağların görülememesinde. Bunların birisinin, hiç olmazsa belli kesimlerde, görülmeye başlandığı anlaşılıyor. Türkiye'nin Amerika'dan boşanmasından doğan boşluğu Batı Avrupa ile doldurmanın hiçbir şeyi değiştirmeyeceği görüşü yeni yeni yaygınlık kazanıyor. Hiç bir şeyi değiştirmemesi, kaba süper emperyalizm tezlerinde olduğu gibi Amerika'nın Avrupa'ya egemen olmasından ileri gelmiyor Avrupa ile Amerika arasındaki ticaret ve sermaye bağları nedeni ile iki kıtanın kaderlerinin ve yönlerinin aynı olmasından doğuyor. Türkiye'ye karşı sürdürülen yakın günlerin Avrupa politikası, bunu gözler önüne serdi.

Yalnız gözler önünde o kadar açık olmayan bağlar oluştu. Bunlar Batı ekonomisi ile petrol üreticisi, bir beşli arasında. Batı ekonomisi ile İran, Suudî Arabistan, Küveyt, Katar ve Abu Dabi arasında. Petrol üreten ülkelerin petrol ambargosundan sonra bu beşli ile Batı ekonomisi arasındaki bağlar zayıflamadı. Güçlendi. Amerikan iktisatçılarının yeni bir anlam verdikleri içdayanırlık (in-

Levent Şahverdi Arşivi

terdependence) arttı. Özellikle petrol üreticisi bu beşlinin izleyeceği politikayı, başta Amerika olmak üzere Batı Avrupa ile özdeşleştirme ihtiyacı arttı.

Artışın nedeni, petrol üreticisi bu beşlinin elde ettiği petrol dolarlarının önemli bir bölümünü, Batı Avrupa ve Amerika'da büyük işletmelerin hisse senetlerini satın almada kullanmaları. Bu satın alışların örnekleri sık sık günlük basına yansıdı. Bunları tekrarlamak gerekli değil. Ama hisse senedi satın alışların ekonomik ve siyasal etkileri üzerinde durmak gerek. Amerikan dış politikasına yön verme amacıyla yayımlanan bir kitapta şunlar yazılı: «Birleşik Amerika'daki bu tür yatırımlar, yatırımcının, ABD ekonomisini sağlıklı tutmasını gerektirir. Örneğin, eğer Suudî Arabistan, Amerika Birleşik Devletleri petrol rafinerisi ve dağıtım işleri veya otomotiv endüstrisine büyük ölçüde yatırım yaparsa, Birleşik Amerika'ya yeni bir petrol ambargosu uygulamadan önce kendi malî zararını düşünmek zorunda kalır.»

(The U.S. And Word Development, Agenda For Action 1975).

Petrol zengini bu beşli, başta Batı Almanya ile Amerika Birleşik Devletleri'ne olmak üzere Batı ekonomilerine önemli ölçüde yatırım yaptı. Yatırım yapmak hisse senedi almak anlamına. Böylece şimdiye kadar tek yanlı olan dayanırlık bundan sonra iki yanlı olacak. Batı'nın bu geri rejimleri yaşatmak için gösterdiği çabalara, bu beşlinin Batı ekonomisini sağlıklı tutma endişesi eklenecek. Eklendi bile. Eklendiği, MC hükümetinin İran'la başlattığı ilişkileri, Küveyt, Katar ve Abu Dabi ile devam ettirmesinden, şu anda da yeni bir Suudî Arabistan seferinin hazırlığının yapılmasından belli. Bu ilişkilerden Batı'nın sadece hoşnutluk duyacağı açık.

Petrol dolarları, böylesine yeni bir bağlar zinciri yarattı. Batı için bir yandan daralan alan, diğer yanda güçleniyor. Ancak bu yeni bağların özellikle Amerika için «olumsuz» etkileri yok değil. «Olumsuz» etkileri, en çok ABD Savunma Bakanı dile getiriyor. Petrol üreticisi ülkelerin ABD'de işletme satın almasını; Amerika'nın «ba-

Levent Şahverdi Arşivi

ğımsızlığına» bir darbe olarak görüyor. Tekellere ortak olmanın Amerika'nın dış politikasını da etkileyeceğini ileri sürüyor. Bu yüzden hisse senedi satan işletmelerin her birinin «teker teker» incelenmesi ve Amerikan politikası bakımından önemsiz olanlarının hisse senetlerinin satılmasına izin verilmesini istiyor. Yeni ilişkilerin ortaya çıkmasında en etkili durumda olan Kissinger de bu endişelere katılıyor. Hisse senedi satarken «korunmamız gereken tehlikelerin belirlenmesi gerekiyor» diyor.

Tarih cilvelerle dolu. Türkiye'de yabancı sermaye yatırımlarının bağımsızlıkla bağdaşmayacağı uzunca zaman söylendi. Türkiye'nin yönetici çevreleri buna aldırış etmedi. Şimdi Amerikan Dışişleri ve Savunma Bakanları da aynı görüşü savunuyor. Kendi açılarından. Onlar zaten hep kendi açılarından görüş savundular. Türkiye'deki yöneticiler de onların açısından. Petrol dolarlarının serüveni bunu bir kez daha ortaya çıkardı.

Ortaya çıkardıkları bundan ibaret değil. Dahası var. Ticaret ve sermaye bağlarının, askerî bağlardan daha önce geldiği. Askerî bağların yönünün, ticaret ve sermaye bağlarıyla belirlendiği. Ve İsmet Paşa'nın ticaret ve sermaye bağlarının içinde olduğu için Türkiye'ye yeni bir yer bulamadığını.

Vural Önsel adında bir deli başbakanlıkta Demirel'i yumrukladı. Demirel'e bir şey olmadı.

17 Mayıs 23 Mayıs.

* *OECD ülkeleri arasında, Türkiye'nin kişi başına düşen gelir açısından sonuncu olduğu açıklandı.*
Pamuk ihracında, pazarlama koşullarının iyi değerlendirilememesi yüzünden, Devlet 460 milyon lira zarara girdi.
Spekülatif nitelikli malların ithalâtı 4 misli artti.
Nevzat Yalçıntaş, TRT Genel Müdürü oldu.
Türk-Yunan Dışişleri Bakanları Roma'da biraraya gelerek Kıbrıs konusunda görüşmelere başladılar.
ABD senatosu, Türkiye'ye uygulanan silâh ambargosunun kaldırılması yolunda karar aldı.
DİSK olağanüstü genel kurulu toplandı.

Levent Şahverdi Arşivi

Seçimlerden Sonra Devalüasyon

Cephe Hükümeti'nin Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon devalüasyonun yapılmayacağını söyledi. Maliye Bakanının sözünün hiç bir değeri yok. Çünkü, bir ilke olarak Maliye Bakanları, kapının eşiğindeki devalüasyonları bile yalanlamak durumunda. Sanayici ve İşadamları Derneği'nin son raporunda da bugün için bir devalüasyonun gerekmediği yazıldı. Ancak bu raporda yeralan devalüasyon görüşleri de içtenlikten ve inandırıcılıktan uzak. Fakat bütün bunlara karşın, bugünlerde bir devalüasyon beklememek gerekiyor. Devalüasyonu seçimlerden sonra beklemek gerekli.

Devalüasyonu seçim sonrasına ertelemek, devalüasyon iktisatı ile ilgili değil. Doğrudan doğruya seçim politikasıyla ve devalüasyonun kütleler üzerindeki etkisiyle ilgili. Geçmiş örnekler, bu ilişkiyi çok açık bir biçimde ortaya koyuyor. Şöyle: Cumhuriyet döneminin üç büyük devalüasyon örneği var. Üçünde de ortak özellikler var. Üçü de seçimlerden hemen sonra yapılmış. Eylül 46 devalüasyonu, 46 seçimlerinden sonra; ağustos 58 devalüasyonu, 57 seçimlerinden sonra; ağustos 70 devalüasyonu, 69 seçimlerinden sonra yapıldı.

Ortada üç gözlem duruyor. İstatistikçiler, üç gözlemden bir ilişki çıkarmazlar Üstelik çıkarılamayacağını yazar, söylerler. Bir ilişki bulabilmek için en azından onbir, oniki gözlem gerekli. İstatistikçiler, kendilerince, haklı. Çünkü hep küçük işlerle, küçük görüntülerle uğraşıyorlar. Devalüasyon ise önemli. Önemi şuradan belli. Devalüasyonlardan sonra hep hükümetler değişmiş. 46 devalüasyonundan sonraki ilk seçimde 27 yıllık Halk Partisi hükümeti düşmüş. 58 ve 70 devalüasyonlarından sonra da DP ve AP hükümetleri düşürüldü.

Levent Şahverdi Arşivi

Devalüasyonlar, daha doğrusu büyük devalüasyonlar, seçimlerden hemen sonra yapılıyor. Bu, bir bulgu. Bu bulgudan hemen çıkarılacak sonuçlar olmalı. Eğer hükümetler devalüasyonu seçimlere girerken değil de, seçimlerden çıktıktan hemen sonra yapıyorlarsa bunun birinci anlamı şu: Devalüasyonlar, kütlelerin çıkarlarına ters düşüyor. İkinci anlamı ise şöyle: Hükümetler ya da hükümetlere egemen olan çevreler, devalüasyonun kütlelerin çıkarlarına ters düştüğünü biliyorlar. Bunun bilincindeler. Bilincinde oldukları için, seçim şanslarının azalmasını istemedikleri için, seçimlerden sonraya alıyorlar. Üstelik bunu çok iyi bildikleri için de seçimlerden hemen sonraya alıyorlar. Bir sonraki seçimlere kadar kütlelerin devalüasyonun etkilerini unutacağını düşündükleri için.

Kütlelerin devalüasyondan kayıplarını açmak gerek. Bunun mekanizmasının açıklanması bir zorunluluk. Yapılmadığı durumda, salt gözlemlerden bir sonuç çıkarılmış olur. Ancak tarihsel ve mantıksal çözümleme yapılmadıkça salt gözlemlerden doğru sonuçlar çıkmaz. Zaman zaman yanlış sonuçlar çıkar. Bundan sakınmak gerekli.

Paranın dış değerinin düşürülmesi anlamına gelen devalüasyon kavramı, dış ticaretle ilgili. Dış ticarete konu olan, metalar. Yalnız metaların dış ticarete konu olması sadece bir görüntü. Aslında dış ticaretle değiştirilen iki ülkenin işgücü. Dış ticaretle, iki ülke meta görünümü almış, metada somutlaşmış işgücünü değiştiriyor. Değişimde standart olan, yalnızca işgücü. Devalüasyonla birlikte iki ülke arasında alışverişi yapılan işgücünün değişim katsayısı, değiştiriliyor. Parasının değeri düşürülen ülke daha çok işgücü karşılığında daha az işgücü almaya razı oluyor

Başlıbaşına bu yüzden devalüasyon büyük kütlelerin aleyhine. Çünkü işgücü onların. Ancak metaları fizik olarak değil de, değer olarak ele almak gerekirse iş biraz daha karışık. Biraz daha açıklama gerekli. Değer olarak metalarda, sadece işgücüne yapılan ödemeler değil, aynı zamanda kârlar da var. Bu durumda ortaya şöyle bir soru çıkıyor: Devalüasyonla birlikte kârlar veya kâr oranları

Levent Şahverdi Arşivi

da azalmıyor mu? Bu soruyu cevaplandırabilmek için devalüasyon öncesi koşullara ve devalüasyon sonrası gelişmelere bakmak zorunlu.

Burada ise Keynes iktisatının öğretilerini kullanmada bir sakınca yok. Can çekişen bir iktisat olmasına karşın, Türkiye'de ve başka yerlerde kafalar hâlâ Keynes iktisatına yakın. İktisat öğreticileri bile dünyayı sadece Keynes'in hediye ettiği gözlüklerle seyrediyor. Keynes iktisatına göre ise, devalüasyon kararı alabilmek için, elde ihraç edilebilir stok bulunmalı; ihraç malları kolaylıkla artırılabilir ve ithal mallarına talep kolaylıkla azaltılabilir olmalı. Her devalüasyondan önce bunlar tartışılır. Ancak şu anda yapılan tartışma için bunlar önemli değil. Önemli olan devalüasyondan sonra neler yapılacağı.

Yapılması gerekenlerin başında, iç fiyat düzeyinin baskı altında tutulması gerekiyor. Devalüasyondan beklenen yararların gerçekleşebilmesi için devalüasyon sonrasında iç fiyatların artışını önlemek zorunlu. Devalüasyon, ithal fiyatları yoluyla başlı başına fiyatları yükseltici bir etkiye sahip. İç fiyatların yükselmesini önlemek için iç talep düzeyini kısmak, kredileri azaltmak ve dolayısıyla ekonomiyi yavaşlatmak zorunlu. Kaçınılmaz. Ancak bunların yapılması, kârları düşürmek demek. Devalüasyonun başarılı olması için kârların düşürülmesi gerekiyor. Fakat kârlar düşürülmediği zaman iç fiyat düzeyi yükseldiği için ücret-kâr oranı kârlar lehine değişiyor. Bu değişme, devalüasyonun iş gücünü satan büyük kütlelerin çıkarlarına ters düşmesine yeni bir açıklık getiriyor.

Şimdi soru şu: Üç büyük devalüasyondan sonra gerekli önlemler alındı mı? Devalüasyonun son ikisi yakın zamanlarda oldu. Sonuçları hemen biliniyor. 70 devalüasyonundan sonra Demirel'in ömrü uzun sürmedi. 12 Mart'ın ilk günlerinde «vaktim olsaydı, gerekli tedbirleri alacaktım» dedi, durdu. Vakit verilmedi. 58 devalüasyonundan sonra Menderes, gerekli önlemleri bir ölçüde almayı denedi. Fena halde düştü. 45 devalüasyonuna gelince, bu biraz eski. Bu yüzden tarih kitaplarına bakmak yararlı.

Erhan Bener'in bir değerli çalışması var. Adı fazla

Levent Şahverdi Arşivi

çekici değil: Türkiye'de Para ve Kambiyo Denetimi. Eskiden yazılmış ve tarihsel bilgileri içeren bir çalışma. Türkiye'de iktisatçıların zahmetlerine değer bulmayacakları ölçüde «kuru» bir dille yazılmış. 46 devalüasyonuyla ilgili bölüm şöyle başlıyor: «Cumhuriyetin ilânından sonra ilk olarak hükümet, 7 Eylül 1946 tarihinde, Merkez Bankası Kanununun 37. maddesine dayanarak, Türk parasının kıymetini devalüe etti» (sayfa, 131). Şöyle devam ediyor: «Devalüasyondan sonra, operasyonun başarıya ulaşması için gerekli tedbirler alınmamış, hatta ters davranışlarda bulunulmuştur..» (sayfa, 132). Bu kadar.

Yalnız seçim sonrası devalüasyon tartışması burada bitmiyor Türkiye'de Keynes iktisatına bağlı devalüasyon taraftarlarını da, enflasyonda olduğu gibi, ikiye ayırmak gerekli. Parasal ve yapısal devalüasyoncular diye. Parasal görüş sahipleri ödemeler dengesi sorunlarını ön plana çıkarıyor. Yapısal görüş sahipleri ise sanayiinin sorunlarını. Türkiye'de parasal görüşler ileri sürülüyor. Aslında yapısal görüşlerin ağırlığı var. Bu ağırlık şuradan geliyor: Devalüasyon, iç ve dış fiyatlar arasındaki katsayıyı değiştirerek, iç üretim için fiyatlardan oluşan bir gümrük duvarı meydana getirebilir Devalüasyondan bir de iç pazarı, dış rekabete karşı koruma işlevi beklenir. Bugün Türkiye'de sanayi sermayesi, iç pazarını koruma ve genişletme kaygısıyla karşı karşıya. Öteden beri liberasyon ve Ortakpazar tutkusuna sahip büyük sanayiin, şimdi liberasyon oranını indirip Ortakpazar ilişkilerini yeniden düzenlemek istemesi, bu kaygıdan kaynaklanıyor. Devalüasyon, liberasyon oranını indirme veya Ortakpazar ilişkilerini yeniden düzenleme işlevlerini görebilir. Ancak bu işlevleri görebilmesi için büyük olması gerekli. Siyasal sonuçları bakımından da büyük seçimlerden sonra yapılması yararlı.

Büyük seçimden sonra büyük bir devalüasyon. Eğilim bu yönde. Gelecek yaz başında büyük seçim olursa yaz sonunda büyük devalüasyon. Devalüasyonlar hep ağustos ya da eylül ayında oluyor. Bir pazar günü. Tarihsel bilgilere göre üç büyük devalüasyonun arasında iki tane on iki yıl var Bu hesaba göre dördüncüsü, altı yıl sonra

Levent Şahverdi Arşivi

olacak. Altı yıl şimdiye kadarki kuralı bozmuyor Sadece Türkiye'de ağırlık noktaları değişirken zamanın yoğunlaştığını gösteriyor. Bugünün altı yıl, dünün on iki yılı demek. Buna göre hazırlanmak gerek.

24 Mayıs 30 Mayıs

* *Türkiye Odalar Birliği'nin 30. genel kurul toplantısında, girdi fiyatlarındaki artışlarının ürünlere yeterince yansıtılamadığından şikâyet edildi.*
* *DPT'nin hazırladığı buğday raporunda, buğday taban fiyatlarının 1975 yılında arttırılmaması önerildi.*
* *ABD, Türkiye'den, AET'ye tanıdığı tavizlerin kendisine de tanınmasını istedi.*

ABD Dışişleri Bakanı Kissinger, Ankara'ya geldi. Kissinger-Ecevit görüşmesinden sonra, bir açıklama yapan Ecevit, muhalefette bulunan bir partinin, devletin dış politikasını belirleyemeyeceğini, hükümetin Kıbrıs politikasını açıklığa kavuşturmasının zorunlu olduğunu belirtti.

Türkiye'nin zırhlı araç ve yedek parça gereksinimini F Almanya'nın karşılayacağı açıklandı.

* *DİSK'in gizli oturumunda CHP'nin desteklenmesi kararlaştırıldı. K. Türkler, karara gerekçe olarak, sol partilerin faşist güçler karşısında bölünmesini ve CHP'nin sağ ve faşist güçlere karşı mücadele veren güçlü bir demokratik kuruluş olmasını gösterdi.*

31 Mayıs 6 Haziran

Motor sanayii için 4'ü yabancı, 5 şirket başvurdu.
İran'la, ekonomik işbirliği için Türkiye'den AET ile olan bağlantlarının azaltılmasını istedi.

* *Türkiye, Dünya Bankası tarafından, «borçlarını ödeyemez duruma gelen ülke» ilân edildi.*
* *IMF, Konsorsiyum ve Dünya Bankasının, ekonomik konularda Türkiye'ye ağır baskı yaptığı kaydedildi.*
Demirel'le Karamanlis, Türkiye-Yunanistan arasındaki tüm sorunların barışçıl yollarla çözülmesi için çalışılacağını açıkladılar.

Levent Şahverdi Arşivi

Cinnetin Kapısında Demirel

Şu işe bakın. Bir büyük kentin ticaret odası umumi kâtipliğinden, MC Hükümetinin kaldıracı ve Cumhurbaşkanı Korutürk'ün onayı ile, Ticaret Bakanlığı müsteşarlığı koltuğuna oturan kişinin söylediklerine şaşmamak mümkün değil. MC Hükümetinin Ticaret Bakanlığı müsteşarı, «yağ yokluğu sun'idir» buyurdu. Ülkenin çeşitli kentlerinde devletin yağ stoku yapmak üzere çeşitli örgütler kuracağını açıkladı. Devletin kuracağı yeni örgütler, özel kesimin stokçuluğunu ve karaborsacılığını önleyecek. Bunları söyleyen özel kesimci MC Hükümetinin bir ticaret odası kâtipliğinden gelme müsteşarı. Hem özel kesimci, hem ticaretin içinden geldiği için, hem de şimdi devlet aygıtından olayları seyrettiği için söylediklerine güvenmek gerek. Özel kesimin yağ karaborsacılığı ve stokçuluğu yaptığına inanmak gerek.

Şu işe bakın. Doğu'nun ezilen insanlarının tepkilerinin bir simgesi haline gelen «halklar» sözünden tir tir titreyen MC Hükümetinin bir valisinin yaptığına şaşmamak mümkün değil. MC Partileri, inanmasalar bile, «halklar» sözcüğünün, giderek Doğu bölgesine pasaport alarak gitme sorumluluğuna yol açacağı propagandasına dayanıyorlar. Ama valilerinden birisinin çimentoya pasaport koymasından endişe duymaz görünüyorlar. MC Hükümetinin İzmit Valisi, il sınırından çıkmak isteyen çimentolar için pasaport mecburiyeti koydu. MC'nin haber kaynağı Anadolu Ajansı'na göre İzmit Valisi «hiç bir bayi aldığı çimentoyu Valilikten izin almadan il sınırı dışına çıkartamayacaktır. Bu konuda Jandarma Alay Komutanlığı, Emniyet ve Trafik Teşkilâtı sürekli ve aralıksız olarak kontrol edeceklerdir» şeklinde bir emir çıkardı. Böylece Doğu'nun ezilen in-

Levent Şahverdi Arşivi

sanları ile İzmit çimentolarının kaderi birleşti. Doğu'nun ezilen insanları ile çimento arasında bir yakınlık var. Kaderleri arasında fazla bir fark görünmüyor. Doğu'nun insanı çimento yığınlarının altında eziliyor.

Çimento yokluğu da «sun'i», Türkiye İnşaat Sürveyan ve Kalfa Dernekleri Genel Başkanı, bu hafta içinde verdiği bir demeçte, «çimento karaborsasının sun'i olduğunu» ileri sürdü. Karaborsanın yapay olan ve olmayan biçiminde ikiye ayrılması. Dernek Başkanının dünya görüşü konusunda yeterli bir bilgi veriyor. Ama dünya görüşünün belirginliğine karşın, işin bir karaborsa sorunu olduğunu açıklamaktan geri kalmıyor. Ancak iş burada kalmıyor. MC'nin haber kaynağı Anadolu Ajansı bu demeci bültenlerine alarak yayıyor. Demecin bundan sonraki bölümleri daha öğretici

«Son aylarda çimento karaborsası ve karaborsayı istismar edenlerin artmış olduğunu görüyoruz. Karaborsayı yaratan bazı fabrika yöneticilerinin, çimento karaborsasını istismar edenlerle bir ilişkilerinin olup olmayacağının araştırılmasını hükümetten istiyoruz.»

İşin burası tatsız. Hem yapım işlerinde çok büyük bir rol oynayan Türkiye İnşaat Sürveyan ve Kalfa Dernekleri Genel Başkanı'nın, hem de MC'nin haber kaynağı Anadolu Ajansı'nın işin iç yüzünü fazla bilmedikleri anlaşılıyor. Bu «çimento karaborsasını istismar edenler» araştırılsa ne çıkar? Bu sorunun cevabı en iyi bir şekilde, Mustafa Ekmekçi'nin sevdirdiği üslûpla verilebilir: «Bu iş, Yahya Demirel olayında olduğu gibi MC Hükümetinin zirvelerine kadar uzanır mı? Ne bileyim ben.»

Yağ ve çimentodan sonra demir ve çelik var. Burada da bolluk içinde kıtlık görünüyor. Burada da stokçuluk ve karaborsacılık var Dünyanın, bırakınız dünyayı, Afrika'nın herhangi bir ülkesinde olsa, hükümetleri devirecek ölçüde yolsuzluklar var Yolsuzluklar yazıldı. İsim verilerek yazıldı. Hiç bir ses yok. Ne hükümetten, ne de muhalefetin anasından. Hem dünyanın ithalâtını yapacaksınız, hem de evini yapacak olan kimse demir bulamayacak, bulursa karaborsa fiyatı ödeyecek. Bu işin de araş-

Levent Şahverdi Arşivi

tırılması mümkün. Ama araştırılırsa ne çıkar? Cevap, Ekmekçi'nin biçimiyle, şöyle

«Bu iş araştırılsa bazı çok müslüman bakanlar okkanın altına gider mi? Gider.»

Demir, çelik, çimento ve yağ. Hem yemek için, hem de yapmak için temel metalar. Bugün bunlar karaborsada. Bugün bunlar MC Hükümetinin yüz karası. Hangi yüzün karası? MC Hükümeti bunun için kuruldu. Bazıları yanıldı. Yanılgının mekanizması, daha doğrusu mekanik mantığı şöyle: MC, gericilerin hükümeti. Bu yüzden toplumun en gerici kesitleri MC Hükümetinin görevde kalmasını ister. Mantığın buraya kadar olan bölümüne itiraz edilemez. Ama bundan sonrası şöyle devam ediyor: MC, toplumun en gerici kesitlerine dayandığı için bunlar MC Hükümeti zamanında karaborsa yapmazlar, fiyatları artırmazlar. Böyle düşünüldü. Doğrusunu ise olaylar gösterdi. Karaborsa olmayacaksa MC'yi neden kursunlar? Karaborsa olmayacaksa MC'yi neden tutsunlar?

Böyle şey olmaz. Kapitalizmin anarşik mantığı buna imkân vermez. Karaborsacılar bir araya gelip ancak MC'yi kurabilirler. MC'nin yaşam gücünü artırmak için bir araya gelemezler. Sistem, bu. Son zamanlarda Demirel'i, cinnetin kapısına getiren sistem de bu. Şimdi daha iyi ortaya çıkıyor. MC Hükümeti bir 31 Mart olayı olarak kuruldu. Bütün ilerici kesime büyük bir umut kırıklığı serperek. O zaman yazıldı. Demirel'in parti kurtaran aslan görünümünün, 1975 yılı sonbaharı ile 1976 yılının başlarında ne olacağı. Şimdi sonbahar. Bolluk içinde kıtlığı en yakından duyan Demirel. Cinnetin kapısında zaman kazanmakla meşgul.

Cinnetin kapısı çok tehlikeli bir yer. İnsan kendisini kaybeder. Demirel de, seçim kampanyası dolayısıyla bir yakını gazeteciye verdiği demeçte hükümet kurarken ortaya attığı tezlerden birisini kaybetti. Artık «icraat» tezini tümden unuttu. «Bizim hükümetimiz» diyor, «komünizm tehlikesine karşı kuruldu, tehlike devam ediyor, biz de görevde kalacağız.» Çok, ama çok tehlikeli bir mantık. İki bakımdan. Birincisi MC Başkanı Demirel'in komünizm mez-

Levent Şahverdi Arşivi

hebi çok geniş. «Castro taklitçisi» olarak nitelediği Ecevit ve partisi de orada. Orada da kalacak. Cumhuriyetten beri legal tek kalıcı parti olduğu gibi. İkincisi, Demirel'in gücü, Halk Partisi de dahil, gerçekten komünist veya değil bütün partileri ortadan kaldırmaya yeter mi? Yetmez. Yetmediği halde hükümetinin varlığını nasıl olur da, kendi mezhebine göre, oldukça geniş komünizm tehlikesinin ortadan kaldırılmasına bağlar? Cinnet, burada. Sıkıntıdan, en gerici kesitlerin hükümeti olmaktan, bunlara esir düşmekten ileri gelen bir cinnet.

Cinnet ne? Ne olduğunu anlamak için örneği hayvanlar âleminden almak mümkün. Bir böcek var. Zehirli. Çiftleştikten, doğurmanın yaratıcılığına neden olduktan sonra, kendisini zehirleyen bir böcek. Dünyada daha çok yavru, daha çok zehir getireceğine emin olduktan sonra kendisini zehirliyor. Örneklerin birisi bu. Diğerini ise insanlar âleminden, Türkiye'nin âleminden almak mümkün. İstiklâl Savaşı'nın, daha sonra da İstiklâl Mahkemeleri'nin ünlü Sarı Efesi. İzmir'deki ünlü mahkemede devamlı olarak yalvarıyor: «Ben muhbirdim» diye. Ali Fuat, Kâzım Karabekir Paşalar tekrarlıyor: «Evet, biz biliriz, muhbirdi, bize de haber verirdi» diye. Yargıçlar kuruiundakiler de kuşku duymazlar muhbir olduğundan. Ama düzen kendisini korumak için en sadık elemanlarını bile feda etmek zorunda. Sarı Efe, «Anayasa'ya uygun bağımsız mahkemenin» kararıyla idam edilir. Düzen rahatlar. Bir süre için. Hep gittikçe kısalan süreler için.

Cumhurbaşkanı Korutürk. İran'a gitti. Yapılan görüşmeler sonunda, Türkiye ile İran'ın ortak savaş sanayi kuracakları açıklandı. Ayrıca İran'ın beş yıl içinde Türkiye'ye 3.5 milyar dolar kredi vermesinin beklendiği kaydedildi.

KTFD Başkanı Denktaş, Kıbrıs için Türk ve Rum toplumlarının katılacağı geçici ortak hükümet önerdi.

* *Danıştay, Yalçıntaş ile ilgili kararnameyi durdurunca, İ. Cem TRT Genel Müdürlüğü görevine başladı.*

7 Haziran 13 Haziran

* *1000 doların üzerindeki trasnfer işlemleri durduruldu.*

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye'nin Yalnızlığı

Dünya küçüldü. Küçüldükçe olaylar, çok daha aydınlatıcı olmaya başladı. Son günlerin önemli olaylarından birisi İspanya'da. İspanya'da faşistler, Vedat Dalokay'ın deyişi ile «beş fidanı» kestiler. Dalokay da Ankara'daki İspanyol Büyükelçiliğinin suyunu kesmeyi kararlaştırdı. Bundan sonra işe ince diplomasi karıştı. İspanyol Büyükelçisi, faşizmde idam etme özgürlüğü olduğunu ve faşist ülkelerin biribirinin idam etme özgürlüğüne müdahale etmemeleri gerektiğini hatırlatarak «Biz sizin idamlarınıza karıştık mı?» dedi. MC Hükümeti, İspanyol'un sözünü dinledi. Amerika Birleşik Devletleri'nin İspanya'daki faşizmin idam etme özgürlüğü karşısında takındığı saygılı tavrı gördü. Bunun üzerine Ankara Belediye Başkanı hakkında «devletin haysiyetini» düşürdüğü gerekçesiyle soruşturma başlatıldı. Bu arada Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'deki üslerini korumak için silâh ambargosunda çok küçük bir gedik açtı. Aynı zamanda İspanya faşizmi ile çok masraflı yeni bir üs anlaşması imzaladı. Gençlerinin bağrına kurşun dolduran İspanyol faşizmi, ülkesinin bağrını yeniden Amerikan silâhlarına açtı. Kurşunsuz kalmamak için.

Beş İspanyol gencinin öldürülmesi, ölüme doymaz MC partileri için parlak bir fırsat oldu. Bu fırsatı kullanarak Türkiye'nin dünyadaki yalnızlığını bir ölçüde azaltacaklarını düşündüler. Birleşmiş Milletler'de bir oy, bir oy demek. Bütün dünyanın ilerici halkları ve bunların tepkisiyle de bir çok kapitalist ülke hükümeti İspanyol faşizmini protesto ederken Türkiye'nin sessiz onayı, Türkiye'ye sağlam bir dost kazandıracak. Böyle düşünülürken Ankara

Levent Şahverdi Arşivi

Belediye Başkanı MC'nin yoluna taş koydu. Şimdi Dalokay'a bir ceza biçilecek. Güçleri yeterse.

Demirel Hükümeti kurulurken önemli gerekçelerden birisi Türkiye'nin dünyadaki yalnızlığına çare bulmak idi. Demirel'in ve partilerinin dünyası çok dar. Öz olarak Amerika Birleşik Devletleri'nden ibaret. Bir de Amerika Birleşik Devletleri ile paralel hareket ettiği ölçüde Batı Avrupa var Bu dünyada, ulusal kurtuluş savaşı vererek bağımsızlığını elde eden ülkeler yok. Sosyalist ülkeler kesinlikle yok. Demirel ve ülküdaşları, Kıbrıs çıkartmasının Türkiye'yi bu dar dünyada daha da yalnızlaştırdığını düşünüyor. Türkiye'nin Amerika ve Batı Avrupa ile olan siyasal bağlarını yumuşattığına inanıyor Bu bağları tekrar kuvvetlendirmek için hükümet oldular Yalnızlığa çareden anladıkları, bu.

Cephe partilerinin dünyası aldatmaya dayanan bir dünya. İçerde olduğu gibi dışarda da tek silâhları aldatmaca. İslâm ülkeleri konferansına katıldılar. Müslümanları aldatmayı denediler. İslâm ülkelerinin İsrail ile ilgili kararına imza attılar. Ve hemen Amerikalı patronlarına bildirdiler: «İmzamızın aslı yok, biz onları kandırmak için imza attık.» Kimin kimi kandırdığı Lima'daki tarafsızlar konferansında ve New York'taki Birleşmiş Milletler toplantılarında ortaya çıktı. Küçümsedikleri arap köylüleri kadar cahil sandıkları İslâm hükümetleri, Lima ve New York'ta Cepheyi yalnız bıraktı. Derse doymaz Cepheciler yeni bir dersle karşı karşıya geldiler.

Türkiye'nin dünyadaki yalnızlığına çare bulmak için yola çıkan Cepheciler, kapitalist dünyada da yalnızlaştılar. İspanyol faşizmine bu kadar dört elle sarılmalarının bir nedeni burada. Bir nedeni ise sınıfsal yapılarında. Demirel, Erbakan ve Türkeş'ten oluşan bir üçlü yapıdan başka ne beklenebilir? İçerde en gerici üçgeni oluşturanların dışarda en gerici üçgenin bir köşesi olmak için büyük bir istek göstermesinden normal bir şey düşünülemez.

Yalnız Cephecilerin kapitalist dünyada daha da yalnızlaşmalarının kendi boyutlarını aşan yanları var. Cephe altı aylık hükümet döneminde Türkiye'yi daha çok yal-

Levent Şahverdi Arşivi

nızlaştırmakla kalmadı. Aynı zamanda daha çok Batı kapitalizminin boyunduruğu altına soktu. Böylece, bir yandan, daralan dünyasındaki hareket serbestisi azaldı. Diğer yandan da, Batı dünyasının da en geri, en tutucu ülkeleriyle daha çok yakınlaşmak zorunda kaldı.

Bu zorunluluk, MC Hükümetinin izlediği ekonomi politikasından ileri geliyor. Demirel Hükümeti, altı ay içinde Avrupa'nın para piyasalarından 800 milyon dolar borç aldı. 300 milyon dolar da uluslararası finansman örgütlerinden. Bu ikincisi, son zamanlarda ve bir yıl içinde sağlanabilen en yüksek borçlanma düzeyi. Uluslararası kapitalizmin Cephe hükümetine nasıl yardımcı olmak istediğini göstermesi bakımından son derece ilginç. Fakat Avrupa para piyasalarından elde edilen borçların da ilginç yanı var. Bu borçlar kısa dönemli. Gelecek altı ayın sonunda çekilmesi söz konusu. Batı kapitalizmi bunları çekebilir. Çekmemesi ise Dr. Öztin Akgüç'ün söylediği gibi siyasal ödünler almasına bağlı. Cephe'nin kaderi de en azından bu dış borçların devam etmesine bağlı. Bu yüzden Demirel Hükümeti varlığını sürdürebilmek için devamlı olarak siyasal ödün vermek zorunda.

Fakat iş burada bitmiyor Daha uzun dönemli ve daha yapsal sorunlar görülüyor. Bu sorunun özeti şöyle: Türkiye'nin dış ticareti, Batı kapitalizminin kapatmakta güçlük çekeceği boyutlara ulaştı. Zamanla açık daha da artacak. İşçi dövizlerinin kaynağı Batı Almanya bunalımdan kurtulmadı. Bunalımdan kurtulmak için kendi iç ekonomisinde açık finansmanı zorlaması gerekiyor. Japonya ve Birleşik Amerika'daki durum da aynı. Açık finansman bunların iç piyasalarına para çıkarmaları anlamına geliyor. Ancak bunların iç piyasaları aynı zamanda dünya piyasası. Bu bir. İkincisi, altının rayicinin piyasa kuruna yükseltilmesi kararı yakında kesinleşecek. Her ikisi dünya rezervinin büyük ölçüde artmasını sağlıyor. Bu ise Batı kapitalizmi için yeni bir sorun yaratıyor. Batı kapitalizmi, içinde bulunduğu ve otuzlardan sonraki en büyük bunalımdan çıkmak isterken yeni ve büyük bir bunalımla karşılaşacak. Batı'nın en liberal, dolayısıyla en

Levent Şahverdi Arşivi

bağnaz; iktisatçıları bile 1977 yılına girerken Batı kapitalizminin yeni bir bunalımın içine düşeceğini sürüyorlar.

Türkiye için önemli. Önemi şurada. Batı, büyüyen ve imalât sanayii aracılığıyla yapısal olarak Batı'ya bağlanan Türkiye ekonomisinin ithalât açıklarını finanse edebilecek durumdan çıkıyor Görülebilen yakın yılların manzarası böyle. Yakın yıllar Türkiye'ye bu türden önemli bir sorun getiriyor.

Bu sorun nasıl çözülecek? İçerde ilerici bir hükümetin bunu çözmesi mümkün. MC için böyle bir olanak yok. Çünkü içerde bu sorunun çözümü çok ciddi ve çok temelli ekonomik düzenlemeleri gerektirecek. Başarı atılacak adımların büyüklüğüne bağlı. Adımların büyüklüğünü karşılaşılan sorunun büyüklüğü belirliyor. Ancak gerekli adımların atılacağı kararlaştırılsa bile bunlar meyvelerini verinceye kadar dış kaynak aramak gerekecek. Dış kaynağı ise petrol zengini ülkelerden bulmak fazla bir hayal. Petrol zengini ülkeler ne kadar zengin olurlarsa olsunlar bu açığı kapatacak olgunluk ve zenginliğe ulaşmış değiller.

Bu durumda bir tek yol kalıyor. Sosyalist ülkelerle ekonomik işbirliğini artırmak. Türkiye'nin özel durumu bu imkânı yaratıyor. Fakat imkânın yaratılması başka, kullanılması bambaşka. Dış ekonomik ilişkiler dış siyasal politikadan ayrı düşünülemez. Her ikisi de iç ekonomik ve toplumsal politikadan ayrılamaz. İçerde idam etme özgürlüğünü kutsal sayanlar, Amerika, İspanya üçgenini tamamlarlar. İspanya'da üslerini güvence altına alanlar Türkiye'deki üsleri tehlikeye girince ve içerdeki koşulları elverişli bulunca yeni bir İspanya yaratmaktan çekinmezler. Ama buna güçleri yetmezse çekilip gitme yollarını ararlar. Çünkü artık Avrupa'nın batısı çok daha önemli. Bu yüzden de bir hafta sonra yapılacak seçimler çok önemli. Türkiye'yi İspanyalaştırmak isteyenler güçlerini deneyecekler.

OECD'nin Türkiye ile ilgili raporunda ücret artışlarının durdurulması. destekleme alımlarının sınırlı tutulması ve kamu yatırımlarında kısıntıya gidilmesi istendi.

Levent Şahverdi Arşivi

Haziranda Erken Seçim

Seçim günü bütün gazetelerde bir haber yer aldı. Anayasa Mahkemesi'nin Devlet Güvenlik Mahkemesi kuruluş yasasını iptal eden kararı, tam seçim günü kamuoyuna duyuruldu. Gerekçeli karar, Resmî Gazete'de, seçim günü bütün günlük basının kullanacağı bir tarihte yayınlandı. Bu duruma bakıp MC Hükümeti'nin tüm ilericilere seçim sabahında bir müjde vermeyi planladığını düşünmek mümkün. Ya da Yüksek Mahkeme'nin kararının bütünüyle bir rastlantı sonucu seçim günü açıklandığı düşünülebilir. Fakat iki düşünce de gerçekleri yansıtmaz. Ortada ne bir rastlantı, ne de MC Partilerinin halka bir müjdesi var. Ortada sadece, seçim propagandasının yasak olduğu bir günde hükümeti işgal edenlerin bir seçim propagandası var. Tabii kendi akıllarına ve kendi ideolojilerine göre.

Anayasa Mahkemesi kararları yazıldıktan sonra Resmî Gazete'de yayınlanmak üzere Başbakanlığa gönderilir. Bunun gönderildiği gün yayınlanması mecburiyeti yok. Resmî Gazete'nin sayfalarına bakılır. Normal olarak Başbakanlıktaki bir memur gününü ayarlar. Ancak böylesine önemli bir kararın günü küçük bir memurun boyunu aşar. Hele böyle bir kararın seçim gününe yetiştirilmesi, ancak başbakanlıktaki çok yüksek kişilerin yetki alanına girer. MC, Devlet Güvenlik Mahkemesi kararını seçim gününe yetiştirmiş. Halka «bakın güvendiğimiz Güvenlik Mahkemesi de kalkıyor» demek için. Seçim gününde, bütün seçim kampanyasında dillerinden eksik etmedikleri bir propagandayı sürdürmek için.

Propagandayı sürdürdüler ve sonucu gördüler. Yığınlar, son otuz yıldır iki kez Demokrat-Adalet Partisi ikilisine iktidar kapısını kapadı. Adalet Partisi, ilk kez kesin

Levent Şahverdi Arşivi

bir yenilgiye uğradı. Kesinlik şuradan geliyor. Bu seçimlerle Demokrat-Adalet Partisi'nin ezelî rakibi Halk Partisi, tek başına hükümet kurabilecek çoğunlukta oy topladı. Seçim bunu gösterdi. Bununla birlikte bir de şunu gösterdi: Açıkça faşizmin oylandığı bu seçimde halk yığınları açıkça faşizmi reddetti. Bundan sonra faşizm heveslileri heveslerini uygulamaya koyarken çok düşünmek mecburiyetindeler.

Seçim, faşizm heveslilerinin heveslerini kursaklarında bıraktı. Ancak buna bakıp da bu heveslerin kökünün kazındığını düşünmek mümkün değil. Mümkün olmadığını gösteren işaretler de var. Seçimden sonra ilk toplananlar da bunlar oldu. Morali bozuk Demirel'e moral vermek için kalemlerine sarıldılar. Bu seçimlerden Adalet Partisi'nin çok kazançlı çıktığını yaymaya başladılar. Buna gerekçe olarak MC oylarının Adalet Partisi içinde toplanmış olduğunu gösterdiler. MSP'nin oylarında, seçimlerin niteliğine göre fazla sayılmaması gereken, bir gerileme üzerine sevinç çığlıkları atmaya başladılar.

Aslında bir nokta açık. MC oylarının AP içinde toplanmasından en çok sevinenler, bunu Demirel'e bir moral iğnesi olarak sunanlar, aynı zamanda seçimden önceki uzun bir zaman aralığında Hareket ve Selâmet'in seçim gücünü en çok abartanlar oldu. Hareket ve Selâmet Partilerinin seçim potansiyelini, uzun bir zamandır yayınlarıyla ve kısa bir zaman önce de iyi niyetli araştırıcıların korkulu rüyaları ile kendi özlemlerini birleştirerek elde ettikleri «bilimsel anketlerin» tefrikalarıyla şişirenler, şimdi balonlarının sönmesinden büyük bir haz duyuyorlar. Balonsuz kalmamak için şimdi Adalet Partisi'nin balonunu şişiriyorlar. Faşizm özlemlerine sınır tanımıyorlar

Açık olan iki nokta daha var Bunlar seçimlerden çok önce söylendi. Ancak tekrarında sadece yarar var Türkiye, kapitalistleşme sürecinde önemli adımlar atmış bir ülke. Böyle bir ülkede dinci siyasal örgütlerin seçim gücü belirli ve sınırlı. Selâmet'in 73 Ekiminde aldığı oylar, bu gücün üst sınırı 75 Ekiminde aldığı oylar da alt sınırı. Selâmet'in kapısına anahtar vurulmadığı sürece bu oyları

Levent Şahverdi Arşivi

alabilir. Selâmet'in bu oyları almasından da ülke hiç bir şey kaybetmez. Selâmet'in kaybolmasının yolu, bir yandan, Doğu'da temelli ekonomik düzenlemelerin yapılmasına, diğer yandan da bilinçlendirme sürecinin hızlandırılmasına bağlı.

İkinci nokta da şu: Hareket türü faşist örgütlerin de Türkiye'deki kütle tabanı çok sınırlı. Çünkü faşist örgütler, iktidara iyice yerleşinceye kadar sosyalist sloganların bir çoğunu, tutarsız bir biçimde de olsa, kullanmadan edemezler. Halk yığınları içinde kendilerine dayanak bulabilmek için bunu yapmak zorundalar. Hepsi, iktidara iyice yerleşinceye kadar, iktidarın büyük sahibi oluncaya kadar iç ve dış büyük sermayeye karşı fakat bunun yanında mülkiyete özellikle küçük mülkiyete sahip çıkan bir programla ortaya çıkarlar Türkiye'deki faşist örgütün bu kadar bile cesareti yok. Bu kadar bile gücü yok. Olmadığını seçim sonuçları bir kez daha ortaya koydu.

Demokratik Parti'nin durumu ise biraz daha başka. Demokratikler orta sermayenin partisi olarak siyaset içinde yer alıyorlar. Ancak bu seçim, faşizm ile demokrasi arasında bir referandum niteliği de yapıldı. Faşizmi ise AP bayrağı temsil etti. Orta sermayenin bir bölümünün, faşizm bayrağının bu kadar açık bir biçimde dalgalandırılması halinde bu bayrağa koşması normal. Buna ek olarak seçim, bir referandum olmakla birlikte, az sayıda adayın söz konusu olduğu seçim bölgelerinde yapıldı. Bir çok yerde tek veya iki aday çarpıştı. Böyle durumlarda toplanmanın bu ölçüye ulaşmasına şaşmamak gerek. Fakat, aynı koşullar içinde yapılacak genel seçimlerde AP içindeki toplanmanın bu düzeye ulaşmayacağını beklemek gerek.

Bütün bunların özeti şöyle: Seçimlerde AP, MC oylarındaki toparlanmanın üst sınırını ulaşmış durumda. Bundan sonraki kazançları çok sınırlı olacak. Eğer bundan sonra da olacaksa. Bunun yanında solun önü, görüldüğünden de açık. Açık olduğunu gösteren sadece iki örnek: Trabzon ve Urfa. Solun ters bulduğu adayların listelere girdiği yerlerde oyların gelişmesi belli bir sınırla karşıla-

Levent Şahverdi Arşivi

şıyor. Solun önüne sınır konduğu zaman oyların gelişmesi de sınırlanıyor. Sol liderlerin bütün çabaları, halk yığınlarındaki bu sağlam ve çok değerli engeli aşmıyor. Sağlıklı ve büyük potansiyel taşıyan bir engel.

Yeni Ekim seçimleri AP ve Liderini, tek başına veya bir MC Hükümetinin başı olarak iktidardan uzaklaştırdı. Bu yüzden seçimlerin asıl mağlûbu AP ve Lideri. Ancak bunun yanında AP ve özellikle Lideri, seçimlerden faşizm bayrağının tek sahibi olarak çıktı. Demirel, faşizm uygulayıcılarına biraz daha yaklaştı. Bir açıdan, bunların en çok korkutuldukları Selâmet'i kontrol eden kişi niteliğini kazandı. İkincisi bütün seçim kampanyasında, 12 Mart öncesinde kendisine en çok yöneltilen, bir yandan, komandolara sahip çıkmama; diğer yandan, sola yumuşak davranma eleştirilerinden kurtuldu. Faşizmin uygulayıcıları için gerekli nitelikleri toplayan bir kişi haline geldi.

Bu durumda çözüm kendiliğinden ortaya çıkıyor. Artık MC ve Adalet Partisi'ni seçimle iktidardan uzaklaştırma yolları açılmıştır. Bundan sonraki her gün MC ve Adalet Partisi'nin daha da erimesine yol açacak. Fakat aynı zamanda bundan sonraki her gün Adalet Partisi'ni şaşmaz bir biçimde faşizm çözümüne götürecek. Bu yüzden haziranda erken seçimi sağlamak için seçim kampanyasını sürdürmek gerekecek. Mevcut kampanyayı kapatmadan.

Türkiye'nin, ABD'nin teslim edip etmeyeceği belli olmayan uçakların taksitlerini düzenli olarak ödediği açıklandı.

GATT'ın, Türkiye'nin kurmak istediği haşhaş türevleri fabrikası ihalesine sosyalist ülkelerin katılmasını engellemeye çalıştığı kaydedildi.

* *H. Narin, MC'nin getirdiği kıdem tazminatı yasasının hür teşebbüsü ortadan kaldırmayı amaçladığını belirtti.*

* *Çağlayangil, «AET, Türkiye'siz bir Yunan üyeliği düşünmemelidir,» dedi.*

Kissinger, Türkiye'nin Kıbrıs'ta ödün vermemesi durumunda ambargonun kalkma şansının zayıf olduğunu belirtti. Çağlayangil ise, «ambargo kalkmadan Kıbrs'ta çözüm olanaksızdır» dedi.

Levent Şahverdi Arşivi

Çaresiz Demirel

Seçimlerin ilk heyecanı geçince, kimin daha kazançlı, kimin daha kayıplı olduğu görünmeye başladı. Kaybedenin görünümü, şaşkınlık. Seçim sonuçlarını değerlendirme konuşmalarında en şaşkın parti lideri olarak Demirel göründü. Demirel, seçimden sonra, «ilk bilimsel» değerlendirmesini yaptığı demecinde şunları söylüyor: «Esasen Cumhuriyet Halk Partisi ortanın solu sloganını artık kullanmıyor ve düzen değişikliği sloganını da kullanmıyor. Cumhuriyet Halk Partisi 1975 seçimlerinde bu sloganları kullanmadı. Daha çok hükümeti tenkitle uğraştı. Hükümete birtakım ağır ithamlarda bulundu, ağıza alınmayacak sözler kullandı. Memleket meselelerini de münakaşa etmedi. Şunu yapacağım diyememiştir.»

Bu sözleri, Halk Partisi'nin solundakiler söylerse, anlamlı ve şaşkınlık değil. Halk Partisi'nin solundakiler söyledi. Şimdi Demirel tekrarlıyor. Şaşkınlık burada. Çünkü Demirel, bütün seçim kampanyasını, Halk Partisi'nin de içinde bulunduğu solculuk üzerine yoğunlaştırdı. Ecevit'e Allende veya Castro yakıştırmaları, Demirel'e ait. Şimdi, Demirel, Halk Partisi'ni solcu bulmuyor. Halk Partisi'nin solculuğunu yeterli görmüyor.

Demirel'in seçimden sonraki bu görüş değiştirmesinin bir çok nedeni var. Bunlardan birisi çok açık. Seçimlerden sol kazançlı çıktı. Solun yakını da, düşmanı da gördü. Türkiye'nin içine girdiği süreç içinde en büyük oy potansiyeli solda. Sermaye de, emekçiler de bunu anladı. Demirel'in şimdiki sorunlarından birisi, bunu küçültmek. Küçültmezse, destekçileri çok kızarlar.

Nasıl küçültecek? Bunun için, Demirel'den, Ecevit'e gönderilen bir mesajı bilmekte yarar var. Mesaj, kapita-

Levent Şahverdi Arşivi

list sisteminin mantığına uygun bir biçimde, aracılarla gönderiliyor. Seçimlerden hemen sonra bir yerel yönetim başkanı, Demirel'e gidiyor. Demirel, çok «lütufkâr». İkinci aşama, Maliye Bakanını ziyaret etmek. Demirel'in en yakını Yılmaz Ergenekon, daha da «mültefit» Maliye Bakanı, «İyi seçim oldu, iki parti kazandı» diye söze başlıyor. Devam ediyor: «Zaten aramızda da fazla fark yok. Bakın, bugün sizin gazete ne yazıyor? Bankaları devletleştireceğimi söylediğimi yazıyor. Söyledim. Plan ilkelerine uygun çalışmıyorlar. Bu sözler, tutanakta da var» Ergenekon, tutanaktaki, «Bir tedbir olarak bankaları devletleştirelim» bölümünü okuyor.

Görünen şu: Ekonomi ve dış politika sorunları açısından, Demirel için mevcut çarelerin en iyisi, hükümeti bırakmak. Demirel, karşılaştığı ekonomik ve dış politika sorunlarını çözemeyeceğini bilecek kadar Başbakanlık deneyimine sahip. Ancak, ekonomi ve dış politika açısından bir çare olarak görünen bu çözüm, iç politika açısından çare olmaktan çok uzak. Çünkü, hükümetten uzaklaşmak, DP ve MSP ile ilgili bitmemiş operasyonları bitirme şansını tümden bırakma olacak. Ayrıca, sermayenin tavanındaki transferlerle bir yamalı bohça haline getirilen Adalet Partisi'ni çok güç sorunlarla karşı karşıya bırakacak. Hükümetten ayrılırsa AP, bu transferleri sindirip özümleyemez. Hükümetten ayrılırsa oburluktan doğan bir hazımsızlık derdiyle karşılaşacak. Ayrılmazsa, bunu bir süre erteleyebilir. Ama, insanoğlunun bayat pirzolaların yaratacağı sorundan bütünüyle kurtulması mümkün değil.

Bu yüzden Demirel, hükümetten ayrılmakla ayrılmamak arasında çaresiz. Görebildiği tek çare, Halk Partisi ile hükümet ortaklığı kurmak. Böylece hem hükümette kalacak, hem de Halk Partisi'ni durdurabilecek. Böylece bir adımla sermayenin iki isteğini birden gerçekleştirmiş olacak.

Demirel'in yüksek tirajlı gazeteye verdiği demeçte şaşkınlık ve çaresizlik ifade eden bölümler yukardakinden ibaret değil. Halk Partisi'ni solcu bulmayan Demirel, Halk Partisi'nin aldığı oyları şöyle çözümlüyor: «Aslına bakar-

Levent Şahverdi Arşivi

sanız, Türkiye'de hali vakti yerinde olan, Anadolu kasaba ve şehirlerinde hali vakti yerinde olanların büyük bir kısmı CHP'lidirler ve bunların soldan kazanacağı bir şey yoktur. Nasılsa sol gelip bizim elimizden bir şey alamaz düşüncesi hâkimdir. Cumhuriyet Halk Partili olmaktan başka bir şey olamadıkları için CHP'lidirler. Buna pek çok yerde tüm Cumhuriyet Halk Partililer için tanık olmuşuzdur. Ve bu olayları tasnif ederken Cumhuriyet Halk Partisi'nin oylarının bir kısmının sol oylar olduğunu kabul etmek lâzımdır. Esasen Türkiye İşçi Partisi, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi falan filân seçime girerlerse...» Konuşmayı burada kesmek gerekiyor. Çünkü bundan sonrasından bir anlam çıkmıyor. Kaç kez okursanız okuyun.

Buradaki şaşkınlık ve çaresizliği görebilmek için yazbaşında AP Grubunda Demirel'in yaptığı konuşmayı hatırlamalı. Bu konuşmada Demirel, kendisinin mahkeme yoluyla kapatılmış bir partinin devamı olduğu iddialarını unutmuş görünerek, Türkiye'de en şaşılası gelişme olarak 12 Mart döneminde kapatılmış olan bir partinin yeniden kurulmasını gösterdi. Şimdi aynı partinin seçimlere girmesinden büyük bir özlemle söz ediyor. Ancak bir noktayı da açıklamaktan geri kalmıyor. Halk Partisi'nin solu seçime tek örgüt olarak girmemeli. «Falan filân» örgütler halinde girmeli. Sermayenin bundan sonra solda «falan filân» örgütleri kurdurmak, yaşatmak ve güçlendirmek için çabalarını hızlandırmasını beklemek gerekiyor.

Demirel'in ise asıl çaresizliği buradan geliyor. Sola karşı bir cephe kurmuş olan partinin liderinin geldiği duruma bakın. Bir ara seçiminden sonra, kendisinin de kabul ettiği gibi, sol kilit durumuna geldi. Bundan asıl büyük operasyonlar bu kilit üzerine düzenlenecek. Şu anda en açık görünen nokta burası.

Sermayenin çaresizliği ve solun kilit durumuna gelmesi, solculara büyük bir sorumluluk yüklüyor. Planlar ortada. «Demokratik sol» Halk Partisi, Türkiye İşçi Partisi, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi ortada. «Falan filân»lar da ortada. Hepsinin tutumları, yeteri ölçüde, açık. Ama tutumları yeteri ölçüde açık olmayan bir karışık grup var:

Levent Şahverdi Arşivi

«Partiler üstü solcular». Partiler üstü solculuk, 12 Mart döneminin partiler üstü hükümetçiliği gibi, solun daha da güçlenmesi en büyük ayak bağlarından birisi. Ama Türkiye'nin bunu da geride bırakma aşamasına girdiği görülüyor. Bu aşama da geride bırakıldığında, Demirel'in çare olarak gördüğü çözüm, daha büyük bir çaresizlik olarak karşımıza dikilecek.

Kıbrıs'a ilişkin görüşmelerin kesilmesi üzerine Türk-Yunan ilişkilerinin gerginliği belirtildi.

14 Haziran 4 Temmuz

* *Türkiye-Irak petrol boru hattı anlaşması imzalandı.*
AET'nin, özellikle tarım ürünleri konusunda Türkiye'ye karşı uzlaşmaz bir tavır aldığı belirtildi.
DÇM'lerin hızla piyasaya intikal ettiği belirlendi.
* *Türkiye'de 1974 yılı içinde 3.5 milyar liralık gelir vergisinin kaçırıldığı, yapılan ithalâttan 10-15 milyar liralık ek vergi gelirinin sağlanabileceği belirtildi. Türkiye durumundaki ulusal gelirlerinin yüzde 28'i vergi olurken, Türkiye'de bu oranın yüzde 18 olduğu açıklandı.*
Kıdem tazminatı yasası 30 gün olarak yasalaştı. Türk-İş'in İzmir'de düzenlediği direnişe 60 bin işçi katıldı.
* *Çağlayangil, «ABD'nin günün birinde hiç bir şey vermeyeceğini düşünmemiştik» dedi.*
CHP Genel Başkanı Ecevit ve CHP konvoyu Gerede'de saldırıya uğradı.
MHP Genel Başkanı Türkeş, Diyarbakır'a sokulmadı. Çıkan olaylarda 2 kişi öldü.

5 Temmuz 11 Temmuz

Dünya Bankası, Afşin-Elbistan santralına kredi açmak için elektriğe zam yapılmasını istedi. Dünya Bankasının zam gerekçesi kredi verilecek işletmelerin en az yüzde 8 kâr etmelerinin zorunluluğu oldu.
Dünyanın en büyük bankası olan First National City Bank'ın Türkiye'de şube açacağı açıklandı.
* *F Almanya'nın Türkiye'ye askerî araç ve malzeme vereceği ve 100 milyon marklık askerî yardımdan da kısıntı yapmayacağı açıklandı.*

Levent Şahverdi Arşivi

Tersine Dönen Dünya

Dünya tersine dönüyor. Bunu görebilmek için şu satırları okumakta yarar var; «Gerçekten, modern iktisatçıların göremedikleri ve Marx'a kadar uzanan klasik iktisatçıların açıklıkla ortaya koydukları gibi, bütün uygarlık tarihi sermaye birikimine dayanmaktadır.» Bu satırlar, Business Weerk Dergisi'nde yer alıyor. Dergi, Wall Street'in görüşlerini dile getiriyor. Wall Street, Amerikan kapitalizminin kalbi ve dünya emperyalist sisteminin beyni durumunda. Emperyalist sistemin nabzını elinde tutmak isteyenler, haftalık Business Week Dergisi'ne bakmak zorundalar.

Amerikan kapitalizminin kalbi kötü atıyor. Gelecek on yıl için Amerikan ekonomisinin 4,5 trilyon dolarlık sermaye biriktirmek sorunuyla karşı karşıya olduğu ileri sürülüyor. Bunun imkânsızlığa yaklaşan güçlükleri üzerinde duruluyor. Dergi, eğer bu yapılmazsa, Amerikan ekonomisinin çökeceğini söylüyor. Marx'a dayanmak sorunun önemini belirtmek için gerekli sayılıyor. Sermayenin bu teşhisinin karşısına Amerikan işçi örgütleri çıkıyor. Şu, başlarında CIA ile ilişkileri açıkça saptanan, Amerikan Sendika Liderleri, «Olmaz, böyle şey» diyorlar. «Amerikan ekonomisi sağlamdır, çökmez.» Söyledikleri bundan ibaret. Çaresizlik içinde başka önerileri yok.

Dünya ilerliyor. İlerlerken, kimileri ölüyor; kimileri doğuyor. İktisatta ölenlerin başında Keynes geliyor. Amerikan sermayesinin Dergisi'nde bugünü görmeyen iktisatçılar olarak nitelenenlerin başında Keynes var. Marx'ın kitabını, «bir öğrencinin müsvedde defterine» benzetmişti. Kapitalizmin, sermaye birikimi sorunuyla karşılaşabilece-

Levent Şahverdi Arşivi

ğini aklına bile getirmedi. Emperyalist aşamada, belli başlı kapitalist ekonomilerin karşılaştığı sorunları çözmek için reçeteler hazırladı. Emperyalist sistemi veri aldı. Teker teker büyük kapitalist ekonomileri restore etmeye çalıştı. Çareyi, kamu yatırımlarını arttırarak işsizlere iş bulmakta gördü.

Şimdi Keynes öldü. Yeni bir iktisatçının yıldızı parlıyor. Meslekten iktisatçı olmayan, Amerikan üniversitelerinin önde gelen iktisatçılarının iktisattan hiç anlamaz dedikleri birisi: Kissinger. Amerika Dışişleri Bakanı. Esas olarak Kissinger'in üstlendiği görev, Keynes'in yaptığından pek farklı değil. Kissinger de bir restorasyon uğraşı içinde. Dünya emperyalist sistemini restore etmeye çalışıyor. Restorasyon sanatında Keynes'den önemli bir ayrılığı görülüyor. Emperyalist sistemin bütününü restore etmeye çalışıyor. Teker teker kapitalist ekonomileri veri alarak. Belli başlı kapitalist ekonomileri koruyabilmek için, uzak savunma kalelerini, sosyalizme ve ulusal kurtuluş mücadelelerine terkederek.

Bugüne göre çok önceden «1973 Avrupa Yılı olacak» dedi. Emperyalizm için gündemin en önemli sorunlarından birisinin Avrupa olduğunu böyle açıkladı. Avrupa ekonomilerinin yöneticileri bile inanmadı. Ama Portekiz'den, İtalya seçimlerinden sonra, Kissinger'e geldiler Kissinger, «Dertli Süleyman» ile (Süleyman the Troubled) sayfalarını paylaştığı TİME Dergisi'nin son sayısında, övünme dolu bir dille, «Avrupa Yılını ilân ettiğim zaman kimse kabul etmedi. Ekonomi politikaları arasında eşgüdüm sağlanması önerim reddedildi, ama şimdi benimsendi» diyor.

Neden Avrupa? Bu sorunun cevabı, ne dünya para bunalımında, ne de petrol fiyatlarında. Sorunun cevabı, batı kaynaklı yabancı sermaye yatırımlarında. Daha önce yazıldı. Ama bir kez daha yazılabilir. İkinci savaştan sonra Batı kaynaklı yabancı sermaye yatırımları önemli nitelik değiştirdi. Artık eskisi gibi tarım, maden ya da petrole kaymıyor. Öncelikle imalât sanayiine gidiyor. Artık eskisi gibi dünyanın, Asya ve Afrika gibi eski kıtalarına gitmiyor. Öncelikle, başta Avrupa olmak üzere batı ya-

Levent Şahverdi Arşivi

rım küresine yöneliyor. Önde gelen kapitalist ülkelerin imalât sanayii üretimi, ülke sınırlarını aşarak batı yarım küresinde toplanıyor. Batı yarım küresinde de Avrupa ağırlıklı bir yer tutuyor.

Yatırım ve üretim bakımından Amerika, Avrupa'ya doğru çekiliyor. Bir eğilim olarak ortaya çıkan durum böyle. Kissinger, bazı üretim kollarında, bu eğilimi hızlandırmak istedi. Enerji, bunlardan birisi. Yeni bir NATO olarak tezgâhlanan Enerji Ajansı'nda petrol fiyatlarının yüksek tutulması için özel bir çaba harcadı. Bu strateji karşısında başta Nobel nişanı sahibi Amerikan iktisatçısı Samuelson dahil bir çok iktisatçı hayret ve kızgınlığını ifade etti. Modern iktisatçılar, iktisat bilmez Kissinger'i anlamadılar. Kissinger'in batı yarım küresinde petrolün yerini alabilecek enerji kaynaklarının bulunmasını kârlı hale sokarak enerji alanında, Asya ve Afrika'ya bağımlılığı azaltmaya çalıştığını göremediler.

«Modern iktisatçılar» için yüz karası bir durum. Ama kaçınılmaz. Çünkü tarihi sevmezler. Tarihsiz iktisat olabileceğini düşünürler. Halbuki iktisatçı, sık sık tarihe, gerilere bakmak zorunda. Eldeki tartışmayla ilgili olarak, yakın zamanlarda yayınlanmış bir tarih kitabı var. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi mezunu Stefanos Yerasimos, tarihe ve tarihle birlikte iktisata merak sarmış. Fransa'da yaptığı doktora tezi, kalın iki cilt halinde Türkçede yayınlandı. Bizanstan bugüne kadar uzanan incelemesinde Osmanlı toplumunu Asya Tipi Üretim Kalıbına sokmak için elindeki bütün kaynakları zorlamış. Kullandığı malzeme, tam tersi bir kalıp için çok daha elverişli ve uyumlu.

Ancak Yerasimos'un kitabında, sayısı çok fazla olmayan fakat değeri yüksek Fransız kaynakları yer alıyor. Bu kaynakların ortaya çıkardığı tablo şöyle: Osmanlı devamlı olarak Doğu'dan Batı'ya kayan ticaret merkez ve yollarını kovalamış. İstanbul, Trabzon seferleri, Ege'ye açılma, Cezayir'e uzanma, hep kaçan ticaret yollarını kovalamak için. Kaçan ticaret, hep silâhla kovalanıyor. O zaman da, şimdi de. Fransız kaynaklarına dayanarak, Ye-

Levent Şahverdi Arşivi

rasimos, Osmanlı fetihlerinin ticaret yollarını değiştirmediğini, ticaret yollarının değişmesinin fetihlere neden olduğunu ileri sürüyor.

Osmanlı, kaçan ticaret arkasından Batı'ya doğru sefer düzenliyor. Yerasimos'a göre durum böyle. Peki şimdi Türkiye ne yapıyor? Pek farklı değil. Farklı olmadığını gösteren gelişmeler geçen hafta ortaya çıktı. Viyana'dan sonra Paris'te. Güçlü ve üstün deneyime sahip bir cinayet örgütünün işlediği cinayetten sonra Fransız «resmî» makamlarının gösterdiği umursamazlık. Vatikan'dan Papa'nın, Franko İspanya'sının komondör nişanlarına sahip büyükelçinin öldürülmesini, Fransız devlet adamları, «devlet adamlığına» yakışan bir duygusuzlukla karşılıyor. Dış dünyada yalnızlık denilen olgu, her halde, bu olmalı.

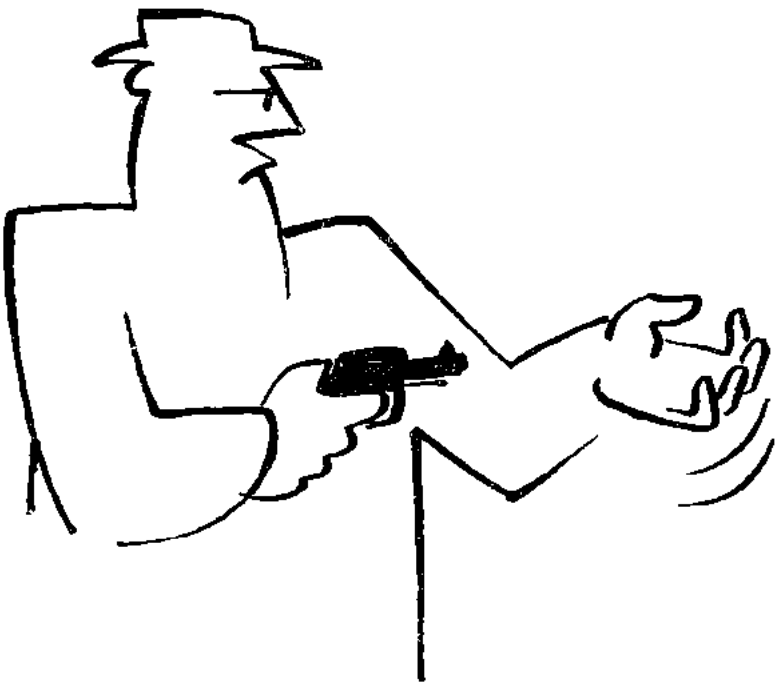
Öldürülme olayının simgesel bir görünümü var. Dünyayı boynuzunda taşıdığı inanılan öküzün, boynuzunu sıkıca tutup gövdesini tahrik etme isteği var. Batı kapitalizmi, Türkiye piramidinin tavanını elinde tutup gövdesini dışarda bırakmak istiyor. Gövdeye ve tabana güvenemeyeceğini 12 Ekim'de bir kez daha gördü. Ya bunu gerçekleştirecek. Ya da tavana, tabanı ezdirecek. Başka yol yok. Türkiye, Yunanistan'dan farklı. Türkiye'de dünya daha hızlı dönüyor. Gövde, daha hızlı sola gidiyor. Batı kapitalizmi, Yunan kapitalizmine daha büyük bir güvenle bakıyor.

Dünya sadece dönmüyor. Aynı zamanda daha hızlı dönüyor. Business Week'den sonra Demirel de, Marx uzmanı oldu. Hem de hızlı bir biçimde ilerliyor. Şu anda Marksçı olmayan solu beğenmiyor. Sol için, Demirel'in beğenilerinin mânâ ve ehemmiyeti yok. Şimdi anlamlı ve önemli olan Ecevit'in tutumu. Ecevit, Halk Partisi'nin marksist olmadığını, ancak, bir düşünme sistemi olarak marksizmden yararlanılabileceğini söyledi. Bazıları, buna kızdılar. Kızmak için hiç bir neden yok. Şu anda Ecevit'in söylediklerine, Halk Partisi adına sevinmek gerek. Çünkü bir yıldan az bir zaman önce Ecevit, aynı görüşleri, yüz yıl önce ortaya atıldığı için mahkûm ediliyordu. Dünya ile birlikte Türkiye de hızlı dönmüyor mu?

Levent Şahverdi Arşivi

Şiddetin Siyasal İktisatı

Şiddetin siyasal iktisatı hiç bir yerde Kıbrıs'ta olduğu kadar gözle görülür bir çıplaklığa kavuşamıyor. Kıbrıs'ın

«Türk» kesimi, kapitalist aşamada ilkel bir toplum özelliği taşıyor. Türk kesiminde biribirinden kopuk, biribirinden çok Kıbrıs'ın «Rum» kesimi ile meta alışverişi yapan yerleşme birimleri var. Toplumlar arası şiddet, bu meta alışverişinin, yerleşme birimlerindeki küçük mülk sahip-

Levent Şahverdi Arşivi

lerinin aracılığıyla yapılmasını önlüyor. Toplumlar arası şiddet olmadığı zaman, Türk kesimindeki küçük esnaf, Rum kesimindeki üretim birimlerinden doğrudan doğruya meta alıp Türk kesiminde satabiliyor. Ticaretten doğan kârların, Türk kesimindeki bir avuç büyük burjuvanın elinde toplanması, tekelleşmesi için, toplumlar arası şiddet gerekiyor.

Kıbrıs'ta toplumlar arası ilişkilere bu açıdan bakmak, son yılların olaylarına yeni zenginlikler getirecek nitelikte. Taksim tezi, Kıbrıs'a, «Taksim-Kola» ile girdi. Rum kesimindeki «Koka-Kola» yerine, Türk kesimindeki bir büyükçe politikacı-işveren yerli kola üretmeye başladı. Adına, «Taksim-Kola» dendi. Ancak, Rum kesiminden Koka-Kola'nın gelmesinin önlenmesi gerekti. Bunun için de taksim tezi ağızlara alınmaz olunca, Kola'nın da adı değişti. Fakat bugün bile Kıbrıs'ta değişen fazla bir şey yok. Toplumlar arası şiddetin devamından yararlananlar aynı kimseler. Sigara, hâlâ Rum kesiminden geliyor. Sözde yasak. Sözde yeşil hatta nöbetçiler var. Yasak olduğu için de herkes getiremiyor. Bir avuç politikacı-işveren, bu işin artan kârlarını elinde topluyor

Yeşil Ada'da şiddetin siyasal iktisatı çok açık görülüyor. Tarihte de başka açıklıklar var. Şiddet, sömürüyü artırırken, kapitalizmin önündeki birtakım engelleri de yıkmak için kullanılıyor. Örneklerin biri Rusya'dan. Rusya'da 1905 Devrimi'nden hemen sonra adına Stolipin terörü deniden bir dönem yaşandı. Bu dönemde şiddet çok sınırlı da olsa toprak reformu ile birlikte uygulandı. 1930'lar Yunanistan'ında da durum aynı. Metaksas diktatoryası, bir toprak reformu ile beraberce yaşandı. O kadar ki, 1967 yılındaki Papadopulos dönemine iş bırakılmadı. Doğu'da Şah, aynı gösteriş içinde. Şiddetini, Ak Devrim ambalajı içinde sunmaya özel bir özen gösteriyor. Toprak reformu gösterişini kimseye bırakmak istemiyor.

Türkiye'de durum başkalıklar gösteriyor 1930'lar şiddetin çok koyulaştığı bir dönem. Ama toprak reformu sadece tasarılarda kaldı. Bunun yerine ciddî sanayileşmenin derin temelleri atıldı. Toprak dağıtılamadı. Fakat kent ke-

Levent Şahverdi Arşivi

siminde özel sanayileşmenin önündeki engellerin bir bölümü kaldırıldı. Deyim uygunsa, özel sanayileşmenin alt yapısı kuruldu. Üretici güçlerde yeni bir birikim dönemine girildi.

Tarih geçmişi öğrenmek için yazılmaz. Tarih geçmişi anlamak için okunmaz. Yazılı tarih geleceğe ışık tuttuğu ölçüde anlamlı. Ancak, 12 Mart'ın koyu şiddeti Türkiye üzerine çökünce, gelen dönemin anlamı geçmişte arandı. Hep birlikte. Hep birlikte yanılma ortaya çıktı. Şiddetle birlikte Türkiye kapitalizminin önündeki bazı engellerin ortadan kaldırılacağı umut edildi. Bu umut en açık ifadesini, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği'nin kuruluş bildirisinde buluyor. Bu bildiride, üstü kapalı da olsa, bir toprak düzenlemesi, tarım vergisi, sermaye piyasası düzenlemesi dile getirildi. Ardarda «reform» hükümetleri kuruldu. Bunların hiçbirisi gerçekleşmedi. Siyasal baskıdan başka, kır ve kent kesimindeki sermayedarlar arasındaki alışverişin koşullarını belirleyen iç ticaret hadleri kent kesimi lehine döndü. Kent kesiminde ücretler donduruldu.

12 Mart şiddetinde ortaya çıkan bu durum, geçmiş örneklere göre, bir sapma niteliğinde. Siyasal iktisatın yönteminde sapmalar, yeni çözümlemelerin başlangıç noktası. Bu yüzden, en az tarih kadar öğretici. 12 Mart'taki tarihsel sapma, Türkiye'ye yeni açıklıklar getirdi. Toplumsal-ekonomik yapının kilitlenmiş olduğunu gösterdi. Son beş yılda Türkiye bütününün gösterdiği bir tek esneklik var: Dörtte üçlük siyasal af. Siyasal afta; çeşitli partilerin olumlu ya da olumsuz tutumları bir kenara bırakılacak olursa, bunun sistemin bütünü için bir esneklik olduğu görülüyor. Esneklik olduğu şuradan ileri geliyor: Eğer dörtte üçlük siyasal af olmasa, Türkiye bugünlere gelemezdi.

Son beş yılda ortaya çıkan bu durum gerilere gidiyor. En azından 27 Mayıs'a kadar. Türkiye, on yıl kadar 27 Mayıs'ın getirdikleri ile idare etti. 27 Mayıs ve 27 Mayıs sonrası CHP-AP Koalisyonlarının getirdiği vergileme ve yeni düzenleme önlemleri ile 1970 yılına kadar geldi. AP, tek başına hükümet döneminin birinci dört yılında hiç bir soruna el atmadı. İkinci dört yılda, emlâk ve finansman

Levent Şahverdi Arşivi

yasalarına uzandı. Uzanır uzanmaz da parçalandı. Kilitlenmenin ilk işaretleri böylece ortaya çıktı.

Tarih, kuram ve sapmadan başka öğretici olanlar da var. Eylem ya da pratik. Pratik, her sınıf için öğretici. Demirel için de. Demirel, bir muhtıra ile uzaklaştırılmasını, önceleri, «CIA ve İstanbul beni devirdi» diyerek değerlendirdi. Sonra böyle bir değerlendirmenin kendisine hiç bir açık kapı bırakmadığını gördü. Kilitlenmiş Türkiye'de kendisi için gerekli olan şiddeti gördü. Resmî yayın organında şimdi yıldızlarla yazan birisi, bunu, eski arkadaşlarına anlatmaya çalışıyor. Devamlı olarak ve ısrarla «artık Demirel, sizin bildiğiniz Demirel değil» diyor. Demirel, artık şiddeti seviyor. Bunu anlatmaya çalışıyor.

Demirel ile Türkeş ilişkisi, bazı «tarafsız» muhaliflerinin yazdığı gibi, melek ile şeytan benzetmesiyle açıklanamaz. Açıklanamayacağının en çıplak kanıtı, Demirel'in yayın organı. Artık sadece belli okuyucular için, faşizmin örgütsel çatısı bu organda kuruluyor. Yalnızca Türkeş'in organlarında değil. Bunun bir anlamı olmalı. Demirel, sermaye içindeki rakiplerini, birtakım siyasal manevralarla ortadan kaldırmayı denemiyor. Rakiplerinin elindeki silâhları alarak, onları, «tesirsiz» hale getirmeye çalışıyor. Türkeş'ten komandolarla faşizm örgütçülüğünü üstleniyor. Erbakan'dan İmam-Hatip Okullarını, Bozbeyli'den orta sermayenin lâfazanlığı ile milletvekillerini.

Rakiplerden silâh alarak onları silâhsız bırakmaya çalışmak eski bir yöntem. İsmet Paşa, bunun ustalarından. İkinci savaştan sonra uluslararası sermaye ile bütünleşme eğilimleri ortaya atılınca, bunu, ilk başlatan İsmet Paşa oldu. Din, bir sorun olarak, karşısına çıkarılınca, yine okullara din dersini İsmet Paşa açtı. Toprak dağıtımına karşı tepki, karşılaştığı muhalefetin temel direği olunca, bazı maddeleri dolayısıyla güçlü bir yasa olan, toprak dağıtımı yasasını uygulamadan yine İsmet Paşa kaldırdı. Rakiplerinin bütün silâhlarını aldı. Ama yine de düştü.

Parti içi politikada olmasa bile kütlelerle ilişkide İsmet Paşa'dan çok farklı yöntemler izleyen Ecevit, silâhlara hiç ilgi duymuyor. Ne silâhları, ne de silâhlıları sevi-

Levent Şahverdi Arşivi

yor. Bu ilgisizlik ve sezgisizlik, bir noktanın unutulmasına yol açıyor. Bu nokta, şiddetin silâhsız durdurulmasının imkânsızlığı ile ilgili. Silâh denilince, yalnızca top tüfek anlaşılmaması gerektiği açık. Kütlelerin en güçlü silâhı, belli program ve stratejileri etrafından birleşmeleri. Sol yelpazede bugün Halk Partisi kütlesi silâhsız. Oylarından başka silâhları yok.

27 Mayıs da, 12 Mart da geride kaldı. CHP-AP koalisyonları da... Aynı nitelikte tekrarlanmaları mümkün değil. Ancak yeni ve daha koyu bir şiddet için hazırlıklar var. Planlar var, sözler var, demelçer var. Bütün bunları boşa çıkarmanın yolları da var. Kütleleri, belli programlar etrafından harekete getirmek.

Oleyis sendikasının da Türk-İş'ten ayrılacağı açıklandı. DİSK'e bağlı Kimya-İş ile Petrokimya-İş sendikaları birleşti. DİSK Genel Başkanı K. Türkler, Türk-İş'in bir süre sonra bütünüyle çökeceğini belirterek, CHP'nin 1973 seçimlerinde oy çokluğu ile iktidara gelmesiyle bazı çevrelerin büyük yara aldığını fakat, işin vehametini kavrayan sağ partilerin cephe kurduklarını söyledi.

ABD Başkanı Ford, Türkiye'ye uygulanan askeri ambargonun kaldırılacağını açıkladı. Türkiye, ABD üslerine karşılık olarak ABD'den kira isteyecek.

12 Temmuz 18 Temmuz

* *Kamu kesiminin finansmanı için emisyon hacmi bir haftada 2.5 milyar lira arttırıldı.*

  Maliye Bakanı Y Ergenekon, Türkiye'nin dövize çok fazla miktarda ihtiyaç duyduğu için yeni önlemler almak zorunda kaldıklarını açıkladı.

  Sanayi Odalarının yaptığı açıklamaya göre, dış ödemeler dengesindeki açık çok tehlikeli boyutlara ulaştı.
* *Sanayi ve Teknoloji Bakanı A. Doğru, Azot Sanayiindeki Kuveyt payının Türkiye'ye devredilmesine karşı çıktı.*
* *Maliye Bakanı Ergenekon'un, Petkim'in taşıt lâstiği imaline ilişkin projesini engellediği kaydedildi.*

  ABD'ye ambargo konusunda tanınan süre biterken hükümet yeni bir süre tanıdı. Bu arada ABD üsleriyle ilgili geçici statü yürürlüğe girdi.

Levent Şahverdi Arşivi

Kına ve Kur'an

Cumhurbaşkanı Korutürk'ten önce bir iş adamları kurulu Pakistan'a gitti. Hazırlanan rapor, Korutürk'e, Pakistan'a hareketinden önce ulaştırıldı. Rapor, iki ülke arasındaki ekonomik bağların güçlendirilmesi ve bunun yolları üzerinde duruyor. Ekonomik bağları güçlendirmek karşılıklı mal alışverişi ile olacak. Raporda bu tür mallar sıralanıyor. Bu sıralamada Türkiye'nin Pakistan'dan kına alıp, bu ülkeye Kur'an ihraç edebileceği de yer alıyor. Kına alıp Kur'an ihraç edilerek Bağdat Paktı'ndan devrik Cento'nun iki ülkesi arasındaki bağlar güçlendirilecek.

Bir ülkede daha çok, kına yakılıp, öteki ülkede ise daha çok Kur'an okunarak iki ülke arasındaki bağları güçlendirmek mümkün değil. Bunu iş adamları da biliyor. Bu yüzden iki ülke arasındaki bağları kuvvetlendirmede ağırlık başka yerde. Türkiye, buzdolabı, çamaşır makinası, binek aracı gibi dayanıklı tüketim araçlarının satışına öncelik veriyor. İçerde satmakta güçlüklerle karşılaştığı tüketim araçlarının bir bölümüne Pakistan'da pazar bulabileceğini düşünüyor. Bunun için elinden geleni yapmaya hazır. Pakistan'a her türlü yardım ve kabul ederlerse montaj türünden yabancı sermaye götürebilecek. Rapor, Türkiye'nin montajcılık yoluyla yabancı sermayecilikte uzmanlaştığını, bu uzmanlıktan başka ülkeleri de yararlandırabilecek duruma geldiğini ortaya koyuyor.

Türkiye'de son yıllarda hazırlanan planlar sanayi kesimini, Türkiye ekonomisinin «sürükleyici» sektörü olarak niteliyor. Şimdi sanayi kesiminin sürükleyicilik niteliği, ekonomiyi çoktan aştı. Artık sanayi kesimi, yalnızca ekonomiyi değil Türkiye'nin dış politikasını da sürükleyici bir düzeye ulaştı. Bu durum, bugün çok daha açık. Açıklıkta

Levent Şahverdi Arşivi

yarar var. Sadece bugün için değil, Pakistan ve daha önceki İran raporları, Türkiye'nin bugününe olduğu kadar geçmişine de açıklık getiriyor. Türkiye'nin yakın geçmişinde batı kapitalizmiyle bütünleşmesine ışık tutuyor. Türkiye'nin batı kapitalizmi ile siyasal ittifaklar kurmasında ekonominin ve iş adamlarının öncülük yaptığını hatırlatıyor.

Sanayi, Türkiye'nin sürükleyici kesimi, yalnızca kalkınma ve dış politika girişimlerinde değil. Aynı zamanda ve bunlardan çok daha fazla bunalımlarda. Sanayi kesimi, Türkiye'yi bir bunalımdan başka bir bunalıma sürüklüyor. Türkiye'yi 12 Mart'a, sanayinin mevcut üretim ilişkileri içinde çözülemeyen sorunları sürükledi. 12 Mart'tan hemen önce asıl bunalım sanayii kisiminde ortaya çıktı. Sanayinin büyüme hızı, 1970 yılında, son yıllardaki en düşük düzeyine düştü, yüzde üçün altında indi. Sanayii, bu düşük düzeyden 12 Mart'ın şiddeti mi çıkardı? Geçici bir süre için.

Siyasal iktisatın geçerliliğini hiçbir zaman kaybetmeyen, kendisini her gün doğrulayan bir yasası var: Kapitalizmin eşit olmayan gelişme yasasına göre kapitalizmde, çeşitli ülkelerin gelişme hızları birbirine eşit olamıyor. Bir süre İngiltere, bir süre Amerika, bir süre Almanya veya bir süre de Japonya daha hızlanıyor. Eşitsizlik uluslararası ölçekte bunalım yaratıyor. Bir ülke içinde üretimin artış hızı ile satın alma gücünün genişleme hızı arasında eşitlik sağlanamıyor. Bir ülke içinde bunalım ortaya çıkıyor. Bir ekonomide kesimler arası büyüme hızlarında eşitsizlik görülüyor. Bazı sanayi kesimleri hiç gelişemezken, bazı sanayi malları ülke boyutlarını aşacak düzeylerde üretiliyor. Bu eşitsizlik de ayrı bir bunalıma yol açıyor. Mal ihracı ve mal ihracını gerçekleştirmek için sermaye ihracı zorunlu oluyor.

Ülkede, buzdolabı, çamaşır makinası türünden tüketim araçlarına kavuşturulamamış büyük bir kitle var. Türkiye'de tüketim araçları sanayilerinde çalışan çok sayıda firma var. Bu firmalar kârlarını artırmak için üretimlerini çoğaltmak zorundadır. Ama Türkiye'de, gelir bölüşümü ile sınırlı satın alma gücü dayanıklı tüketim araçları üretimin

Levent Şahverdi Arşivi

hızlı bir biçimde gelişmesini önlüyor. Eşitsiz gelişme yasası bir kez daha kendisini gösteriyor. Tüketim araçları sanayileri pazar arıyor. Pazar, ihracat kapılarında aranıyor. Türkiye'de sermaye sıkıntısından dertli özel sanayi, ihraç kapılarında pazar bulabilmek için sermaye ihracına da razı. Eşitsiz gelişme yasası işliyor. Pakistan'da montaj sanayii kurma önerisi biçiminde ortaya çıkıyor. Bu öneriyi çekici yapabilmek için kına ithal edilecek, Kur'an ihraç edilecek.

Bugün Türkiye'de hangi bunalıma el atarsanız atın, altından sanayi çıkıyor. Türkiye'de enflasyon, mevcut sanayinin doğal ürünü. Türkiye sanayii, ülke ekonomisinin bütününden çok daha büyük ölçülerde borçla kuruluyor: Borçla yaşıyor. Borç, kredi: Kredi de enflasyon demek. Türkiye'de enflasyonu durdurmak, sanayii durdurmak demek. Türkiye'de sanayi ekonominin bütününden çok daha büyük ölçülerde dövizle yaşıyor. Sanayi, ekonominin bütününden çok daha büyük ölçüde dışa bağımlı. Sanayi üretmek için ithal etmek zorunda. İthal etmek için de döviz bulmak zorunda. Türkiye'de döviz sıkıntılarının arkasında sanayiinin yapısı yatıyor. Türkiye'de döviz sıkıntısını yenmek için ithalâtı kısmak, sanayii kısmak demek.

Türkiye sanayii, bugün Türkiye'nin sorunu. Türkiye'nin bütün bunalımlarının önünde sanayii ve mevcut sanayiin yapısı var. Bunalımdan kurtulmak için bu soruna çözüm bulmak, sanayiin mevcut yapısını değiştirmek gerek. Bunun için ileri, tutarlı bir program ortaya koymak gerek. Eğer Türkiye'de, sanayi için ileri bir program ortaya konmazsa, bu program etrafında kütleler hazırlanmazsa, faşizmin sanayii programına yeşil ışık yakılmış olacak. Bu durumda da bazılarına kına yakmak, bazılarına da Kur'an okumak düşecek.

19 Temmuz 25 Temmuz

İhracatta ön fiyat kontrol sistemi yürürlükten kaldırıldı, böylece bazı mallara yurtdışına serbestçe çıkma olanağı tanındı.

Levent Şahverdi Arşivi

Dünyada demir-çelik fiyatlarının düşmesine karşın, hükümetin yüksek fiyatlı demir-çelik ithalini sürdürdüğü belirlendi.

* *Türk-İş'in motor sanayii kurmak için girişimlerde bulunacağı açıklandı.*

Toprak kamulaştırma bedellerinin hisse senetleri ile ödeneceği belirtildi.

Türkiye ile Bulgaristan arasında enerji alışverişini sağlayacak sistem hizmete girdi. Bu amaçla Edirne'de Demirel ile Jivkov arasında resmî görüşmeler yapıldı.

Bulgaristan'dan sonra, Sovyetler Birliği ve İran ile enerji konusunda işbirliğine gitmek için çalışmalar yapıldığı belirtildi.

Ecevit, hükümetin üsler konusunda hareketsiz kaldığını ve tavizci politika izlediğini belirtti.

ABD Temsilciler Meclisi, Türkiye'ye uygulanan silâh ambargosunun kaldırılmasını reddetti. Bu durumda Türkiye'nin parasını daha önce ödemiş olduğu silâh ve malzemeyi alamayacağı açıklandı.

Bakanlar Kurulu, Shell ve Antalya pil fabrikasındaki grevleri bir ay erteledi.

26 Temmuz 1 Ağustos

Türkiye-Irak boru hattının temeli atıldı.

Başbakan Demirel. iktisaden güçlü olmayan milletlerin siyasî ağırlığı ve savunma gücünün olamayacağını belirtti.

İncirlik dışındaki tüm ABD üslerine el kondu. Daha sonra yapılan açıklamalarda bazı üslerin NATO'ya devredilerek faaliyetlerini sürdürecekleri belirtildi.

Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye çok amaçlı helikopter satmayı önerdiği açıklandı.

Helsinki Zirvesi başladı. Demirel, ABD Başkanı Ford'la görüştü.

2 Ağustos 15 Ağustos

TÜSİAD, kamuoyuna, devalüasyon yapılmayacağına ilişkin kesin kanı uyandırılması gerektiğini ileri sürdü.

Sanayi Odaları Başkanı S. Sabancı, Türkiye'nin tarihinin en büyük, en ciddi dış ticaret açığı ile karşı karşıya kaldığını açıklayarak, hükümetin acil önlem almasını istedi.

Levent Şahverdi Arşivi

Bir Planlama Güldürüsü

Genelkurmay Başkanı'nın son bayram ve yas demeçleri çok ilgi çekmeye başladı. Genelkurmay Başkanı Sancar, radyo ve televizyonda yayınlanan demeçlerinde bir çok isteği dile getirdi. En sonuncusunda «tedbir isterim» dedi. Açıkça. Fakat en sonuncu demecinden kısa bir süre sonra, Cephe Hükümeti'nin Başkanı Demirel ile kapalı bir görüşme yaptı. Bu görüşmede ele alınan konuların, demeçlerin içeriğinden daha önemli olduğunu düşünmek mümkün. Çünkü, belki de çok zor bir rastlantı, bu görüşmeden hemen sonra Demirel, plancılık oynamaya başladı. Ülkenin kaderi ile ilgili olduğunu, «böyük» Türkiye'yi kurmak için planlar yaptığını ve bunun için biraz zamana muhtaç olduğunu göstermek isteyen bir hali var. Yüksek Planlama Kurulu toplantıları şimdi böyle bir işlev görüyor.

İlk kurulduğu zaman planlama teşkilâtına karşı çıkıp «bize plan değil, pilâv lâzım» diyen bir partinin Genel Başkanı, şimdi Yüksek Planlama Kurulu toplantılarına sığınmış durumda. Neden mi? Cevabını 26 Temmuz 1975 tarihli Son Havadis gazetesinde bulmak mümkün. Demirel'in yayın organında yayınlanan Demirel'in demeci şöyle: «Allah kısmet ederse, ekimde ikinci pakette iki tane 30 milyar olmak üzere 60 milyarlık bir yatırımı daha milletin hizmetine sunacağız.» Ekim ayı geçti, kasım ayı geçti, kar başladı, inşaat mevsimi bitti. Ve 60 milyar liralık yatırım paketini milletin hizmetine sunmayı «Allah kısmet etmedi.» Allah kısmet etmeyince, Planlama'ya başvurmak gerekiyor.

Son görüşmeden sonra Demirel Hükümeti'nin davranışları, sessiz çağın unutulmaz kahramanı Buster Keaton'-

Levent Şahverdi Arşivi

ın filmlerini hatırlatıyor. Tabii eskidiği için kısalan, kısaldığı için de daha hızlı hareket ediyor görüntüsünü veren filmler. Yüksek Planlama Kurulu'nun son toplantıları da filme alınsa ve milletin hizmetine sunulsa, en az Keaton'ın filmleri kadar ilgi çeker. Demirel, bu toplantılarda «böyüklüğe» ne kadar düşkün olduğunu ortaya koyuyor. Tarım mı? Bir buçuk saat «böyük tarım» üzerine bir nutuk. Dördüncü demir-çelik mi? Demirel, saymaya başlıyor. Beşincisi de gerek. Altıncısı da gerek. «Böyük demir-çelik» gerek. Bu arada Plancılar, yeni bütçe ve programının açıkları hakkında yumuşak bilgiler vermeye çalışıyorlar. Demirel'in tepkisi aynen şöyle: «Olmaz, bu açıklar daha böyük olacak.» Bütçe açığı, program açığı, ticaret açığı Plancıların getirdiklerinden daha büyük olacak. Tam planlama güldürüsü.

Demirel, beşinci, altıncı, yedinci ve daha sonraki demir-çelik işletmelerinin hayali içinde. O kadar içindeki dördüncü demir-çelik tesisinin sorunlarını tam anlamıyla unutmuş durumda. Mart sonundan aralık başına kadar geçen zaman. Bu zaman aralığında dördüncü demir-çeliğin bir tek sorununa el atılmadı. John Miles adlı bir yabancı firmaya daha önceki hükümetler zamanında yaptırılan fizibilite etüdü olduğu gibi bırakıldı. Buradan başlayıp uygulanabilir etüdlerin yapılması gerekiyor. Cephe Hükümeti'nin görev süresince bütün bunlar unutuldu. Bu yüzden, bırakınız bu yılı, dördüncü demir-çeliğin temelini 1976 yılı sonunda bile atmak imkânsız. Dış ve iç finansman sorunlarını da bir kenara bırakınız. Temel atmak için gerekli mühendislik etüdleri bile yok. Demirel'in «böyük» Türkiye'si böyle kurulacak. Demir-çelik ithalâtını artırarak.

Bir masal gidiyor. Masalların kaynağında bilgisizlik yatar. Demirel'in daha «icraatçı» olduğu, bürokrasiyi daha iyi çalıştırdığı yolunda bir masal. Rakamlar ortada. Kamu yatırımlarının uygulama sonuçları, eylül ayı sonuna göre, derlenmiş durumda. Kamu yatırımları için ayrılan ödeneklerin yüzde 51'i harcanmış durumda. Geçen yıl Ecevit Hükümeti zamanındaki oran yüzde 43. Ecevit Hükümeti'nin daha «tecrübesiz» olduğu, inşaat mevsiminin önemli

Levent Şahverdi Arşivi

bir bölümünü, gerektiğinden fazla bir ölçüde, Kıbrıs'a ayırdığı bir kenara. Demirel'in icraatçılığı nerede? Yüzde 51'-in içinde harcanmış görünen fakat Merkez Bankası'ndan döviz transferi sağlanamadığı için gerçekte kullanılmayan paralar var Bunun ötesinde Merkez Bankası'nın delinen kredi tavanları var Bütün bunlara karşın, inşaat mevsiminin sonuna yaklaşılırken ulaşılan düzey hiç de parlak değil.

Planlama, bugün Türkiye'nin süsü değil. Planlama bugün Türkiye'nin en acı güldürülerinden birisi. Üstelik bu nitelik bir hükümetten diğerine de değişmiyor. Planlamanın durumunun Ecevit Hükümeti zamanında bugünkünden farklı olduğunu söylemek büyük bir haksızlık. Böyle gelmiş. Şimdilik böyle gidiyor. Gelip giden hükümetlerle birlikte.

Böyle gelmiş böyle gidiyor. Bu acıklı güldürünün fiyatını da geniş halk kütleleri ödüyor Hükümetler, planlamayı, bir vitrin olarak görüyor. Planlama, yine bırakınız ekonomiyi yönetmeyi, ekonomide ne olup bittiğinden bile habersiz. Örneği bu sayfada. Belli başlı bütün sanayi ürünlerinin fiyatları artmış. Hem de Devlet İstatistik Enstitüsü'nün sanayi anketlerine göre artmış. Planlama'nın da, diğer resmî kuruluşların da görüşü, sanayi ürünleri fiyatlarının artmadığı. Ama artmış.

Burada, planlama güldürüsü, Devlet Planlama teşkilâtı'nı aşıyor. Genel anlamda bir planlama güldürüsü niteliğine bürünüyor. Çünkü Fiyat Kontrol Komitesi de genel anlamda planlama kavramının içinde. Çünkü planlama, her şeyden önce, kontrol demek. Kontrolsuz planlama olmaz. Hükümetin elindeki bütün kontrol araçları planlamanın emrine verilmedikçe, planlama olmaz. Bir ekonomideki kontrol araçları geliştirilip bunlar kullanılmazsa, planlama hiç olmaz. Sadece planlama güldürüsü olur.

Şimdi Türkiye'de planlama güldürüsü var. Fiyat Kontrol Komitesi'ne rağmen, bu komitenin yetki ve ilgi alanına giren sanayi ürünlerinin fiyatları artıyor. Hem de çok hızlı artıyor. Bu artıştan, ne toptan eşya fiyatları endeksinin, ne de Planlama Teşkilâtı'nın haberi var. Peki nasıl oluyor? Nasıl olduğunu anlamak için müteşebbislerin dillere destan «yaratıcı gücünü» hatırlamak gerekiyor

Levent Şahverdi Arşivi

Bir de Mahmut Tali Öngören'in Cumhuriyet'in televizyon sayfalarında yer alan son yazılarını okumak gerekiyor. Öngören, bu yazılarında, televizyon programları ile tüketim araçları sanayileri arasındaki ilişkiyi kuruyor. Bu ilişki ilk adım. Bundan sonra, devamlı yayın ve reklâmların niteliği ön plana çıkıyor. Son zamanlarda Türkiye'de tüketim araçları üreten sanayilerde bir marka ve model yarışı başladı. Bilinen mallar, «kullanma değeri» değiştirilmeden, yeni isim ve modeller biçiminde piyasaya sürülüyor. Belli bir aracın sadece bir kolunu değiştirip, bunun için beş yüz lira masraf yaptıktan sonra, bu malı yeni bir model olarak ve on bin liralık bir fiyat ilâvesiyle piyasaya sürerseniz ne olur?

Traş olurken, dişinizi fırçalarken veya tuvaletinizi yaparken kullandığınız bir malı, daha küçük boyutlarda almaya başlarsanız; ya da televizyon ekranlarında boy gösteren saydam modelerin çekiciliği ile aynı kullanma değerini veren traş bıçağı, diş macununu, başka isimler altında, daha pahalıya satın almaya razı olursanız ne olur? Birim kullanma değerine göre ödediğiniz fiyat artar. Hem de çok artar. Fakat bu fiyat artışları, yeni bir mal olduğu gerekçesiyle, Fiyat Kontrol Komitesi'ne gitmez. Toptan Eşya Fiyatları endeksine de yansımaz. Saydam modelleri seyretmenin verdiği hâz ile tüketiciler de bu oyunu hemen farketmez. Ancak çok sonra, Millî Gelir tahminlerine dayanan fiyat artış hızları saptanınca, gerçekleşen fiyat artışlarının Toptan Eşya Fiyatları endekslerindeki artışların çok üstünde olduğu ortaya çıkar.

Türkiye'de müteşebbislerin «yaratıcı» gücüne güzel bir örnek. Atı alan Üsküdar'ı çoktan aşmış. Bir de merak ediliyor. Fiyat zamlarını bekleyen sanayiciler neden bu kadar sabırlı oldular? Sabırlı olan ikmse yok. Yaratıcı müteşebbisler, Fiyat Kontrol Komitesi ile de, Planlama ile de alay ediyor. Demirel, saatlerce Yüksek Planlama Kurulu toplantısı yapıp, bu toplantıları televizyon ekranlarına yansıtarak gününü gün ediyor. Televizyon ekranlarında «yeni» diş macunu, «yeni» traş bıçağı satan modeller biribirini izliyor. Her yerde bir bütünlük var.

Levent Şahverdi Arşivi

Ölü Yılda Ölüm Hızı

Bu yılın bir ölü yıl olduğu daha başından yazıldı. 1975 yılı bir ölü yıl oldu. Temelindeki hiç bir soruna çözüm bulamayan bir yıl. Kendinden önceki yıllardan biriken hiç bir soruna çözüm getirilmedi. Sorunlara, yeni ve derinleşen sorunlar eklendi. 1975 yılı biriken sorunlarını çözemedi. Türkiye ekonomisinin lokomotifi durumuna gelen sanayi, önceki iki yıldaki artış hızına bile yetişemedi. Sanayiinin artış hızı düştü. Toplumdaki ölüm hızı arttı. Tıpkı 1970 yılında olduğu gibi. Ölü yıl, ölüm sergiledi. Birbiri arkasından.

Yaşanan yılda çaresizlik ölüm getiriyor. 1975 yılı çaresizlik ve ölümlerden oluşan bir tabloyu sergiliyor. Çaresizliklerden birisini 1976 bütçesi ortaya koyuyor. Cephe Hükümeti'nin Maliye Bakanı Ergenekon açıkladı. 1975 yılı gümrük vergileri toplamı, 4 milyar 650 milyon lira çevresinde gerçekleşecek. Bilinir ama tekrarlamak gerek. Gümrük, ithalât üzerinden alınıyor. 1975 yılı ithalâtı ise 5,5 milyar dolara ulaşacak. Dolarla lira arasında 15 katsayısı var. Dolar, lira ile çarpılır, sonra da gümrük vergisiyle oranlanırsa ortaya çıkan tablo çok ilginç. Türkiye'de ithalât üzerinden alınan gümrük vergisi oranı yüzde beşin altına iniyor. Türkiye'de ortalama olarak ithalât değerinin yüzde beşinden de az gümrük alınıyor. Türkiye'yi bu hale getirdiler. Türkiye'yi çok gelişmiş sanayi ülkelerinden bile çok az gümrük alınan bir ülke haline soktular.

Sermaye ve sermayenin hükümetleri. İthal malları, Türkiye'ye, fiilen gümrük ödemeden giriyor. Sermaye çevrelerinin istediği, hükümetlerin uyguladığı gümrük teşvik ve bağışıklık sistemi ile. Burası, işin bir yanı. Diğer yanı ise Cephe Hükümetinin 1976 bütçe tasarısında. Tasarıya

Levent Şahverdi Arşivi

göre gümrük vergisi gelirleri yüzde 34,4 oranında artacak. Nasıl artacak? Döviz sıkıntıları yüzünden ithalâtın artamayacağı, en azından yüzde 34,4 oranında artamayacağı biliniyor. En azından Maliye Bakanlığı'nın bilmesi gerek. Bildiklerinde de kuşku yok. Çünkü en azından saymasını biliyorlar. Bu durumda bütçe tasarısına bu kadar büyük artış nasıl konur?

Bir tek cevap var: Bütçe tasarısı, yüzde 20 çevresinde bir devalüasyonu içeriyor. Saymasını bildikleri varsayılanların hazırladığı rakamlar bunu gösteriyor. Devalüasyonla lira ile dolar arasındaki katsayı yükselecek. Böylece lira cinsinden ithalât ve gümrük vergisi artacak. Uluslararası finans örgütlerinin önerdiği, dış kredi alabilmek için Cephe Hükümetinin kabul ettiği, ama, içerde tepkilerden korktuğu için bir türlü uygulamaya koymadığı devalüasyon tekrar sırıtıyor. Çaresizlik içinde uygun siyasal ortamı bekliyor.

Cephe Hükümetinin çaresizliğine bir örnek Türk lirasının değerinin düşürülmesi. Olgunlaşmış kararını, bir türlü uygulamaya koyamıyor. Cesareti yok. Ama her alanda değil. Çok cesur olduğu alanlar da var. Bunlardan birisi şöyle: Olay, Ankara'daki bir yüksek okulda geçiyor. Öğretmenler odasında. Bir öğrenci, öğretmenler odasına sığınıyor. Arkasından birkaç komando ile bir üniformalı polis. İşkence öğretmenler odasında başlıyor. Polisin gözetiminde. O kadar ki, bir bayan öğretmen dayanamıyor. «Artık beni dövün» diye araya giriyor. Komandolar, kibar ve insaflı. Bayan öğretmeni dövmüyorlar. İşkenceyi durduruyorlar. Polis de görevine düşkün birisi. Yaralı öğrenciyi kaldırıyor ve soruyor: «Bir şikâyetin var mı?» Öğrencinin cevabı çok kısa: «Hayır.» Kimi, kime şikâyet edeceksiniz?

Olayı, yer ve tanıklarıyla kanıtlamak kolay. Değer mi? Mevcut tanık ve kanıtları kullanma olanağı varken. Kuşkusuz, başka bir olayda. Bu «olay» Çankaya'da geçiyor. Cumhurbaşkanı Korutürk'ün başkanlığında Bakanlar Kurulu toplanıyor. Şu Amerikancadan ilk önce silâhlı kuvvetlere giren deyimle «brifing» var. Anarşik güvenlikle il-

Levent Şahverdi Arşivi

gili brifing değil. Ekonomik güvenlikle ilgili brifing. «Devlet» Planlama Teşkilâtı, ekonomik güvenlik için alınması gerekli önerileri sıralıyor. Yaz ortasında, 3 Temmuz 1975 tarihinde.

Alınması önerilenler arasında ne yok ki? Cephe Hükümetinin bakanları, Başbakan yardımcıları ve Başbakanından gayri herkesin birleşebileceği öneriler Kira kontrolu, dış ticarette fiyat kontrolu. Gümrük bağışıklıklarının azaltılması. Dövize çevrilebilir mevduat girişlerinin sınırlandırılması. Tasarrufların artırılması ve kamu yatırımlarının hızlandırılması. Ne düşünülebilirse hepsi var. Ama Cephe Hükümetinin bakanlarından, Başbakan yardımcılarından, Başbakanından, Cephe Hükümeti adına her gün konuşanlardan bir tek ses yok. Çaresizliklerini dinlemişler. Sonra da bildiklerini yapmışlar. Yapmaları gerekenleri yapmayarak.

«Ölü çıkmazsa, öğrenime ara verememem.» Bu sözler, bir fakülte dekanına ait. Ankara'da, Dışkapı'da. İki fakülte var. Ziraat ve Veteriner. Bir de yurt var. Yıldırım Beyazıt Yurdu. Bu yurt, bu iki fakülteyi «tutuyor». Yurtta komandolar var. Fakültelerin önünde polisler. Komandolar, devrimci öğrencileri üniversiteye sokmuyor. Gelirlerse vurulacaklar. Bir «öğrenci çatışması» daha. Şu anda çatışmamak için okula gitmiyorlar. Çatışmaktan ve vurulmaktan korktukları için değil. Şu anda yoğun bir «anarşik ortam» gevelemelerine ortam hazırlamak için. Ama dersler devam ediyor. Devrimci öğrenciler derse giremiyor. Öğretimin durdurulması tek çare. Ancak dekan ölü çıkmadan bu çareye yanaşmıyor. Ölü yılda ölüm tek çare olarak görülüyor.

Yurt, dünden kalma bir sorun. Halk Partisi hükümeti zamanında, öğrenciler ilgili bakanın kapısını çok aşındırdılar. Bu yurdun temizlenmesi için. İlgili bakan yanaşmadı. Üstelik gitti, yurttaki «milliyetçi» gençlere teşekkür etti. Halk Partisi'nin kendinden menkul ikna gücü meyvelerini bu yıla bıraktı. Halk Partisi zamanında yurtta stoklanan silâhlar şimdi ateşe hazır hale getirildi. Hedefe kurulmuş biçimde.

Levent Şahverdi Arşivi

Ölü yıl stok yılı oldu. Çok doğal. Stoklama, metaların, geçici bir süre için dolaşımdan çıkarılması demek. 1975 yılında özel kesiminin elindeki stoklardaki artış geçen yılın iki katını aştı. Stoklanan metalar, uygun olarak ortamda, kan pahasına satılacak. Bu amaçla stoklandı. Stok artışlarının tek nedeni, satış sorunu ile karşılaşmak değil. Satış sorunu tek neden olsa, bu kadar ithalât yapılmaz. Döviz sıkıntısının bu kadar arttığı bir yılda ithalâta bu kadar açık kapı bırakılmaz. Maliye ve Merkez Bankası'nın elindeki araçlarla ithalât stokçuluğunu sınırlamak her zaman mümkün.

1975 yılında stoklar arttı. Ölümler arttı. Fakat bir de önemli değişiklik ortaya çıktı. Artık Türkiye'de, şairin deyişi ile, kan toprağa bulaşmıyor. Artık büyük kentin toprağı, akan kanları emmiyor. Torna ve tezgâhlar arasında dolaşıyor Bu yüzden TÖB-DER planladığı toplantıları, büyük kentlerle sınırlandırmak kararını aldı. Sonra da, bir yandan, demokrasiyi anlamayanların yalnız bırakmaları; diğer yandan, sıkıyönetim arayıcılarının oyununun somutlaşması ile tüm toplantıları erteledi. Sorumlulukla hareket etti. Ancak öğretmen örgütünün sorumlu davranışı, diğer sorumsuzlukları ortadan kaldırmaya yetmedi. Her gün demokrasiden söz eden örgütler kendilerini, demokratik kütlelerden soyutlama girişiminin acı bir örneğini verdiler Toplantılara katılmamaları için üyelerine telgraf çektiler Örnekler çoğaldıkça, bunların, daha da soyutlanmasını önlemeye kimsenin gücü yetmez.

Cephe partileri, 1975 yılını çaresizlik içinde ve ölüm sayarak tamamlıyor Halk Partisi ise bir ateşkes çağrısı ile bitirmeyi planlıyor Halk Partisi, şimdi, yurt dışına gitti. Ortaya atılan önerinin nereye götürüleceği henüz belli değil. Bir taktik mi, yoksa, pazarlıkla demokrasi mücadelesinden gerilemeyi amaçlayan yeni bir strateji mi? Her ikisi de mümkün. Çünkü Haik Partisi'nin «bir kolu öbür kolunun tersini yapıyor.»

Bu son sözler, Halk Partisi'nin aylık kuramsal dergisinden, dergide bu yakıştırma Amerika Birleşik Devletleri için yapılıyor. Yunanistan ve Şili cuntaları değerlendirile-

Levent Şahverdi Arşivi

rek yapılmış bir çözümleme. Çeşitli ülkelerde darbe düzenlerken Amerikan Hükümeti'nin bir kolu diğerinin tersini yapıyormuş. Yakıştırma. Amerikan darbeciliğinden çok Halk Partisi'nin demokrasi mücadelesine uyuyor.

Sermaye, kaba oyunlarını cephe partileri ile ve onlar üzerinde uyguluyor İnce oyunlarını da Halk Partisi'ne ayırıyor. Genel Sekreterlik etrafında yaratılan toz-duman bu ince oyunların bir parçası. Ama devamı da var. Halk Partisi'nin aylık kuramsal dergisinin son sayısında ince örnekler görülüyor «Demokratik sol, iktidarı devralınca, gerçekten ekonomik düzeni değiştirmeye yönelirse, kapitalist üretim ve birikim mekanizmasının aksatmadan sürmesi olanaksızdır.» Yazı, bu durumun ne kadar kötü olduğunu anlatıyor. Sonra, işçi ve çalışanların maaşını yükseltmenin kötülükleri de sayılıyor. «İlk aylarda bunalım kendini belli etmeyebilir. Stoklar erir, kapasite zorlanır. Ancak çok zaman geçmeden talepler karşılanamaz olur.» Böylece bunalım ortaya çıkar «Sahne böylece karşı-devrim ve sağcı diktaya hazırlanmış olur.» Böylece, halkçı bir ekonomi politikasının ne kadar kötü bir iş olduğu anlatılıyor

«Kurulu üretim ve birikim düzenini, yerine işler bir yenisini getirmeden yıkmak, mevcut kaynaklardan fazlasını halka dağıtmaya kalkışmak, ekonomik bunalımın daha bilincine yeni varırken bunalıma yenik düşmek tehlikesidir.» Demirel'in Ecevit hükümeti zamanındaki «kimin malını kime dağıtıyorsunuz» yollu eleştirileri unutulmadı. Ölü yılın sonunda Halk Partisi ile Adalet Partisi'nin ekonomik stratejileri birbirine yaklaşıyor. Demokrasi anlayış ve stratejileri de yaklaşacak mı? Yurt dışından dönüşte belli olacak.

ABD'nin Türkiye'ye silâh ambargosundan sonra, ticarî ambargo uygulamaya koyduğu kaydedildi.

Çağlayangil, ambargonun Türkiye-NATO ilişkilerini etkilemeyeceğini, Türkiye'nin Mirage uçaklarını satınalmaya hazır olduğunu söyledi.

F Almanya Dışişleri Bakanı Genscher, Türkiye'nin Kıbrıs'ta toprak tavizi vermesini istedi.

Levent Şahverdi Arşivi

Ecevit, Amerikalı personelin Türkiye'den çıkarılmasını istedi.

Başbakan Demirel, Türkiye'nin karşı karşıya olduğu sorunların hükümetleri aşan boyutlarda olduğunu söyledi.

KTFD Dışişleri Bakanı V Çelik, Kıbrıs'ta bağımsızlık ilân edebileceklerini açıkladı.

16 Ağustos 22 Ağustos

İşadamları, Demirel'e bir muhtıra vererek isteklerini dile getirdiler İşadamlarının istekleri arasında, ihracatta vergi iadesi oranlarının arttırılması. ihracata kredi uygulamasının getirilmesi, ihracat sigortası önlemlerinin uygulamaya konması yer alıyor Muhtırada, uzun dönemde garantisi olmayan işçi gelirleri ve sınırlı ihracat olanakları olan tarım ürünleri ile istenilen hedeflere ulaşılamayacağı belirtildi.

DPT'nin yayınladığı bir raporda, 1964 yılında, imalât sanayiinde payı yüzde 7 olan çok uluslu şirketlerin paylarının 1973'te 16.4'e çıktığı belirtildi.

Filistin Kurtuluş Örgütü'nün, Türkiye'de büro açması sorun haline geldi. Daha sonra FKÖ'nün büro açması isteğinin reddedildiği açıklandı.

Giderek yoğunlaşan işçi eylemleri karşısında demeç veren TİSK Başkanı H. Narin, eylemlerin çalışma barışını ve millî ekonomiyi baltaladığını kaydetti. Adalet Bakanı ve İçişleri Bakanı Vekili Müftüoğlu, grevlerin ve iş bırakmaların alışkanlık haline gelmemesi için valilerden önlem almalarını istedi.

Genel-İş Sendikası, Türk-İş'ten ayrıldı.

Ecevit, dört siyasal partinin biraraya gelerek devleti yağmaladıklarını söyledi.

23 Ağustos 29 Ağustos

Erdemir'de Maden-İş üyesi 7 bin işçi grev kararı aldı.

MC bir kez daha devalüasyon yaparak TL.'nin değerini düşürdü.

Free-Shop'ların yeniden özel sektöre devredilmesi için çalışmalar yapıldığı açıklandı.

Türk-İş, çeşitli işyerlerinde sürdürülen eylemler konusunda işverenleri ve DİSK'i suçladı.

Demirel, sürdürülen grevleri düpedüz kanunsuzluk ve kışkırtıcılık olarak nitelerken, Ecevit, asıl kışkırtıcılığın, işçi hakları ile oynanması olduğunu söyledi.

Levent Şahverdi Arşivi

Cumhuriyet Düşmanları

Türkiye'de faşist örgütler ve sermaye partileri kavram ve slogan sıkıntısı içinde. Biribiri arkasından yeni sloganlar deniyorlar Birara «hürriyetleri ortadan kaldırma hürriyeti» kavramını kullandılar. Sonra «son Türk devleti» sloganı ortaya çıktı. Kendileriyle birlikte bu sloganları da eskittiler. Şimdi «Cumhuriyet düşmanları» modası başladı. Şimdi bu modanın üstüne yürümenin zamanı.

Cumhuriyet düşmanları isnadı, ilericileri, devrimcileri ve sosyalistleri ilgilendirmez. Türkiye'de ve dünyada, ilericilerin, devrimcilerin ve sosyalistlerin cumhuriyet düşmanı isnadı karşısında alınganlığa kapılmasına imkân yok. Dün yoktu, bugün de yok. 1930 yıllarında İspanya'da cumhuriyeti, anarşistlerden komünistlere kadar uzanan bir ilericiler yelpazesi savundu. Bunun için kan döküldü. Kanlı iç savaşı, cumhuriyet düşmanı faşistler kazandı. Bugün İspanya'da cumhuriyet düşmanı faşistler, krallığın «liberal» mirasçısını bir kenara iterek faşizme yatkınını kral seçtiler.

Bugünün dünyasında sosyalist bir çok toplum var. Bunların hepsinde cumhuriyet yönetimi geçerli. Kuşkusuz burjuva cumhuriyeti değil. Bazı toplumlar için burjuva cumhuriyeti geride kaldı. Bu bir gerçek. Ama unutulmaması gereken başka gerçekler de var Yakın tarihin ilk ve en büyük cumhuriyet devriminin oluşmasında, ilk büyük burjuva devriminde, ilericiler burjuvalardan daha etkin bir rol oynadı. 1789 temmuzundan hemen sonra büyük burjuvazi, kral ve soylularla anlaşma yollarını ararken Millî Meclis'in solunda oturan «solcular», krallığa uzanan köprüleri yıkmaya çalışıyorlardı.

Dün olduğu gibi bugün de cumhuriyeti kuranlar, cum-

Levent Şahverdi Arşivi

huriyeti koruyanlar ve geliştirenler, yalnızca, ilericiler. Cumhuriyet düşmanları ise, başkaları. Bu başkalarının kimler olduğunu anlamak için ilk büyük cumhuriyetin ne için kurulduğunu hatırlamak gerekli. Fransız Millî Meclisinin, 1789 haziranında kralın iradesine karşı toplanan ilk Millî Meclis'in ilk yasama kararı, vergi koymak yetki ve görevini yürütme organını elinden almak oldu. Cumhuriyet, o zamana kadar kralın elinde toplanan vergi alma yetkisinin, yürütme organından alınıp, halkın temsilcilerine geçmesini sağladı. Cumhuriyetçilikle, cumhuriyeti korumakla yürütme organının keyfî vergi koyma alışkanlıklarına son vermek arasında çok yakın bir bağ var.

Türkiye'de cumhuriyet düşmanlığı akımları ararken, bu bağın serüvenine dikkat etmek gerekiyor. 12 Mart'tan bu yana Türkiye'de, yasama organlarının vergi işleri ile hiç uğraşmadığı görülüyor 1972 yılının önemsiz bir-iki vergi yasasının dışında Meclisler, Cumhuriyet Meclisleri, cumhuriyetçiliğin temelinde yatan vergi koyma yetkilerini hiç kullanmadılar. Yürütme organları, Cumhuriyet Hükümetleri, Cumhuriyet Meclislerine vergi yasası gönderip bunların ciddi izleyicileri olmadılar. Cumhuriyet Meclisleri de, Cumhuriyet Hükümetleri de böyle bir zahmetten uzak durdu.

Ama Türkiye'de işler durmadı. Yasama organları vergi yasaları çıkarmadı. Fakat geniş halk kütlelerinin ödediği vergiler çok arttı. Enflasyonlar yoluyla arttı. İktisatçılar enflasyonu «zorunlu vergi» olarak tanımlıyorlar. Gerçekten çalışan kütleler için yasama organından geçen vergi ile enflasyon yoluyla alınan vergi arasında bir fark yok. Çalışanların ücret ve maaşı üzerine yüzde 20 oranında yeni bir vergi koymakla, enflasyon hızını yüzde 20'ye çıkarmak arasında hiç bir fark yok. Vergi olarak alınanları, teşvik ve benzeri sistemler ile doğrudan doğruya veya başka sistemlerle dolaylı olarak, üretim araçları sahiplerine aktarmakla, aynı işi enflasyon yoluyla yapmak arasında fark yok.

Sonuç olarak arada fark yok. Yöntemler ise ayrı. Enflasyonları, yaratmak da önlemek de hükümetlerin elin-

Levent Şahverdi Arşivi

de. Bugün Türkiye'de enflasyonların sorumlusu hükümetler. Dolayısıyla halkın temsilcileri varsayılan Meclislerin elinden vergi koyma yetkisini alanlar da hükümetler. Dolayısıyla cumhuriyetçi akımlara ters düşenler de hükümetler. En çok ters düşen de «cumhuriyet düşmanları» sloganını günlük hükümet açıklaması haline getiren cephe hükümeti.

Cephe hükümetinin cumhuriyetçiliğe ters düşen, Türkiye Cumhuriyetini temelinden sarsan «icraatı» bundan ibaret değil. Cumhuriyet tarihi ile ilgili okul kitaplarında da yazılı. Türkiye Cumhuriyeti, Türkiye'yi «düyûnu umumiye» denilen dertten kurtardı. Dış borçlar, Türkiye'nin siyaset ve ekonomisini ipotek altına almıştı. Cumhuriyetin kurulması Türkiye'yi bu ipotekten kurtardı. Cephe iktidarı, Türkiye Cumhuriyeti'ni tekrar ipotek altına soktu.

Demirel başkanlığındaki cephe hükümeti bu işi nasıl yaptı? Cevabı, bu sayfada. Demirel'in dövize çevrilebilir mevduatlar kanalıyla gelen dövizleri, Türkiye'nin brüt döviz rezervlerine ulaştı. Kaynağı, meçhul; bir bölümü yurt dışındaki işçilere ait. Bir bölümünün Mafia veya Papa'ya kadar uzanan karanlık ellere bulaşmış olduğu iddia edilen bu dövizler olmasa, Türkiye'nin brüt döviz rezervleri sıfırı bulacak. Eğer karanlık ve karışık eller, dövizlerini çekecek olurlarsa, Batı dünyasının karşısında Türkiye Cumhuriyeti «müflis» durumuna düşecek.

Burada önemli bir nokta var. Önemli olan bu dövizlerin geri çekilip çekilmeyeceği değil. Önemli olan hesapların görünümü. Önemli olan Türkiye'nin döviz bilânçosunun bu acıklı görünümü. Böyle acıklı bir durumda Batı finans merkezlerinin, büyük bir katı yüreklilikle, dövizlerini geri çekeceğini beklememek gerek. Beklenmeyeceğini gösteren işaretler de var. Demirel hükümetine, çok kısa bir zaman içinde, Uluslararası Para Fonu'nun açtığı yine kısa dönemli krediler 300 milyon doları aşmış durumda. Bu miktar hem Demirel için, hem de Uluslararası Para Fonu için büyük bir başarı. Bu başarının da anlamı şu: Batının özel veya örgütlü finans merkezleri, Türkiye'yi iflâsın eşiğine getirmiş durumdalar. Batının finans merkezleri için,

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye'nin iflâsın eşiğine getirilmesi, Türkiye'nin iflâs etmesinden daha yararlı. Çünkü iflâs eden kişiyi veya kurumu kontrol etmek mümkün değil. Ama iflâsın eşiğindeki kişi veya kurum, borç verenlerce ipotek altına alınmış demek.

Artık dünya da, Türkiye de gelişti. Geliştikçe değişti. Değiştikçe daha ince yollar, daha ince oyunlar ortaya çıktı. Vergi koymak için yasama organlarına gidip zaman kaybetmeye, sinir bozucu tartışmaların içine girmeye gerek yok. Üstelik yasama organından vergi çıkarıldığı zaman bunun sorumluluğu da hükümetlere yükleniyor. Şimdiye kadar çıkarılan veya çıkarılmayan vergilerden dolayı bir yasama organının geliştirildiği görüldü mü? Enflasyon ise daha ince bir yöntem. Vergiden farksız sonuçlar doğuruyor. Bir de cumhuriyetçiliğe ters düşüyor Cumhuriyet düşmanlığı oluyor.

Dış borçlar da öyle. Artık düyûnu umumiye adında kaba kurumlara gerek yok. Üstelik Batı kapitalizmi ve finans merkezleri için önemli olan borcun geri alınması da değil. Borç nasıl olsa geri alınır Altın yumurtlayan işçilerin Batı Almanya'dan gönderdikleri dövizler var. Az da olsa alacaklılar arasında pay edilebilir. Batı için gerekli olan, Kıbrıs'ın düğümlendiği şu anda Türkiye'nin borçluluk duygusunun altında ezilmesi.

Faşist örgütler ve sermaye partileri, «cumhuriyet düşmanları» sloganını unutsunlar Unutmazlarsa iyi olmaz. Faşist örgütler ve sermaye partileri için iyi olmaz. İlericiler, devrimciler ve sosyalistlerin ise cumhuriyet düşmanlarını unutmamaları gerekli. Gözden uzak tutmaları gerekli. Çünkü cumhuriyeti korumak ve geliştirmek, ilericilerin, devrimcilerin ve sosyalistlerin tarihsel görevi. Tarihin miras bıraktığı bir görev. Yerine getirilmesi gerekli.

İşadamı V Koç, AP-CHP koalisyonu isteyerek, Türkiye'nin içinde bulunduğu durumdan başka yolla çıkamayacağını açıkladı.

Erbakan, Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nden silâh satınalabileceğini açıkladı.

Levent Şahverdi Arşivi

Lima'da toplanan bloksuzlar konferansına KTFD sözcüsü alınmadı.

30 Ağustos 5 Eylül

DPT'nin hazırladığı bir raporda, Türkiye'nin daha önce ithalâtının yarısını karşılayacak düzeyde olan ihracatının, 1975 yılında ithalâtın ancak yüzde 26'sını karşılayacak düzeyde gerçekleşeceği belirtildi.
Romanya'ya yaptığı ziyaretten dönen Demirel, Türkiye'nin Romanya'ya pamuk ve tarımsal ürün satacağını, buna karşılık Romanya'dan lokomotif, termik santral alınacağını belirtti.
İşçi ve ihracat gelirlerinin sürekli olarak düşmesi nedeniyle kullanılan dış kredi miktarı 1974 yılına oranla yüzde 937.6 artarak, 292.6 milyon dolara ulaştı.

6 Eylül 19 Eylül

* *Genel bütçe gelirlerinde 1974 yılına oranla yüzde 37'lik artış görüldü.*
* *DİSK demokratik haklar için eylem kararı aldı.*
AP ile CHP'nin birleşeceği ve Feyzioğlu'nun AP Genel Başkan Yardımcısı olacağı ileri sürüldü.
* *MC partilerinin adayları paylaşamamaları yüzünden, kurmak istedikleri seçim ittifakı gerçekleşmedi.*
Başbakan Demirel, AET'nin Türkiye'de giderek güçlenirken, Türkiye'nin AET'de elde ettiği hakların giderek önemini yitirdiğini açıkladı.

20 Eylül 26 Eylül

* *Sanayiciler, hükümetin tüketim malları ithalâtını kısıtlamasını istediler.*
* *İthal edilen demiri ihraç edenlere de vergi iadesi verileceği açıklandı.*
* *Vergi iadesi oranının yüzde 30 olduğu belirtildi.*
* *Bakanlar Kurulu buğday ve arpa tohumlukları ile sun'i gübrenin fiyatını düşürdü.*
Birleşmiş Milletler'de yapılan Kıbrıs oylamasında, Kıbrıs Rumlarının önerisi 99'a karşı 1 oyla benimsendi. Yalnızca Türkiye aleyhte oy verdi. Bunun üzerine Denktaş'a KTFD'nin bağımsızlığını ilân etme yetkisi verildi.

Levent Şahverdi Arşivi

Dış Bağlantı ile İç Düzenleme

Görünen köy kılavuz istemez. 1975 yılının başlarında belli oldu. Türkiye kapitalizminin iç ve dış finansman güçlükleriyle körüklenen pazar sorununun neler getireceği, Türkiye'de artan döviz darboğazının Türkiye dış politikasını nasıl zorlayacağı, 1975 yılının başlarında ortaya çıktı. 1976 yılına dönülmeden gerçekleşti. Yurt içinde nezaketi karakola kadar götürmeye kararlı Demirel, Sovyet kredisiyle kurulan İskenderun Demir-Çelik İşletmesi'nin sembolik açılış törenine, Sovyet Başbakanı Kosigin'i çağırma nezaketini gösterdi. Döviz pozisyonunun nezaketi, yurt dışına karşı Demirel'i nazik davranmaya zorluyor. Batı kapitalizminin Kıbrıs konusundaki isteklerine yumuşak cevaplar verirken, sosyalist ülkelerle yeni bir diyalog kurmaya çalışıyor.

Demirel, yalnız değil. Ecevit'le bir yarış içinde. Ecevit, Halk Partisi'ni iktidara hazırlıyor. Ancak açık ve tek bir hazırlık var. Sadece dış politikada. Ecevit sayesinde Halk Partisi, Romanya, Libya ve Bulgaristan'dan sonra, İskandinav ülkelerinin iktidar partileriyle bağlantılar kurdu. Yeni bir Ecevit hükümeti zamanında geliştirilip gerçekleştirilecek ayrıntılı bağlantılar. Ecevit ve Halk Partisi, bu bağlantıların, İskandinav ülkelerinde çalışan işçilere somut yararlar sağlayacağını belirtmeye özen gösteriyorlar.

Halk Partisi, yurt içinde ataleti seçerken, yurt dışına akınlar yapıyor. Yurt içinde kapanıp kilitlenirken, yurt dışında açık bir politika izliyor. Yurt içinde, ekonomik ve sosyal politikası üzerindeki sisi dağıtmak için en küçük bir çaba harcamazken, dış politikasına yeni açıklık ve ayrıntılar getiriyor. Ve bütün bu gelişmeler, Halk Partisi'nin

Levent Şahverdi Arşivi

içerde ne yapabileceğini anlamak için yurt dışındaki girişimlerine bakmak gereğini ortaya çıkarıyor Dış bağlantıları, Halk Partisi'nin yapabileceği iç düzenlemelere ışık tutuyor.

Dış bağlantıların getirdiği aydınlıkta göze çarpan iki nokta var. Bunlardan ilki, 12 Ekim seçimlerinden önce Ecevit'in öne sürdüğü, daha sonra tekrarladığı bir tezle ilgili. Ecevit, Halk Partisi'nin kendi solundaki örgütlerle yakın bağlar kurmasını, partisi açısından sakıncalı buluyor. Bu tür yakın bağların Halk Partisi'nin iç bütünlüğünü sarsacağına inanıyor. Şimdi toplantı gerçekleşmedi ama, Ecevit yurt dışında iken Halk Partisi'nin yetkili organları görüştü. Gizli bir toplantıda «sosyalist» enternasyonale giriş kararı alındı. İzmir yöresinden Halk Partisi yöneticiliğine gelmiş bir-iki politikacının itirazıyla Ecevit'in istediği onay sağlandı. Örgütsel olarak Halk Partisi, tırnak içinde sosyalist bir enternasyonale girmiş oldu.

Halk Partisi, büyük bir örgüt. Kararlarının, kendi içinde bir mantığı ve tutarlığı olmalı. Bir kararı, kendi solundaki örgütlerle bağ kurmamak. Bir diğer kararı ise, tırnak içinde sosyalist bir enternasyonale girmek. Bu iki karardan çıkan tutarlı bir tek sonuç var: Halk Partisi, sosyalist enternasyonalin diğer partilerinin, en azından kendi sağında olduğuna inanıyor. Ya Halk Partisi kadar solcular, ya da Halk Partisi'nin de sağındalar.

Yeni bağlantıların getirdiği açıklıkta görülen noktalardan birisi, bu. Ancak bu nokta pek o kadar önemli değil. Diğerinin yanında. Diğeri ise şu: Halk Partisi tırnak içinde de olsa, ardında sosyalist olan bir enternasyonale girmekten çekinmiyor. İçerde, ekonomik ve sosyal düzenlemelerde ileriye dönük açıklıklar getirmekten ısrarla çekinen, bu açıklıkların siyasal rakipleri tarafından kullanılabileceğinden endişe eden Halk Partisi, tırnak içinde de olsa sosyalist enternasyonale girme kararının yol açacağı tartışmalardan korkmuyor. Cesur bir adım. Fakat nedenleri olmalı.

Bu neden, bir güvenden ileri geliyor. Son bağlantıların en önemli meyvesi olarak yurt dışında çalışan işçilere

Levent Şahverdi Arşivi

birtakım kolaylıklar sağlanmasını ön plana çıkarmak, işin reklâmcılığıyla ilgili. Yurt dışında çalışan işçilerle onların yurt içindeki ailelerini hoşnut etmek, sağlanan diğer olanakların yanında pek önemsiz. Sağlanan, doğrusu, yeni bir Ecevit hükümeti zamanında sağlanabilecek olanakların çoğu, sermaye ile ilgili. Halk Partisi'nin güven kaynağı şurada: Yeni dış bağlantılar, sermayeyi rahatsız etmeyecek. Hoşnut edecek. Hoşnut ettiği de hemen ortaya çıktı. «Sosyalist» enternasyonale girişten en çok sermayenin sözcüleri heyecanlandı. Bunu haklı çıkarmak için kaleme sarıldılar. Ecevit'in Kuzey gezisinin, Batı'nın teknolojisi ile Arapların petrol dolarlarının Türkiye'de birleştirilmesi için önemli bir adım olduğunu yazdılar. Yabancı sermayeli meşhur halka kuramı tekrar ortaya çıktı.

Kuzey gezisinden en çok sermayenin sözcülerinin heyecanlanması, bu gezinin ve sonuçlarının değerini azaltmaz. Azaltmamalı. Ecevit'in yeni girişimleri, her türlü siyasal akımın artık enternasyonal bir nitelik kazanmış olduğunu geniş kütlelere götürdü. Bunun dışında saldırmazlık paktı gibi dünya barışına olumlu katkılar getirebilecek önerilerin tartışma platformuna çıkmasına olanak sağladı. Ayrıca Akdeniz'de barışı tehdit eden «bağımsız Türk devleti» önerisi de, Ecevit'in karşı çıkması ile, geriledi. Ecevit'in, evsahibi ülkelerin sosyal demokrat liderleriyle yapmış olduğu görüşmelerde, Kıbrıs'taki göçmen sorununda daha insancıl tezlere yaklaştığını da düşünmek mümkün.

Yalnız dış dünyadaki bu adımlar, ancak sermayenin döviz ve finansman sorunlarına yeni açılımların sağlanması halinde ve bunlarla birlikte ortaya atılabiliyor. Ortaya çıkan bu paralellik son derece düşündürücü oluyor İç düzenlemelerin de, ancak, sermayenin iç ve dış finansman güçlükleri ile döviz sorununa çare getirdiği ölçüde uygulamaya konabileceğini gösteriyor. En azından Ecevit'in hükümetten ayrılmasından beri devam eden ekonomik ve sosyal alandaki ısrarlı suskunluğun temeline ışık tutuyor İçerde vergi, toprak, yabancı sermaye, dış ticaret, kamu işletmeleri, motor sanayii ve hatta Halk Partisi'nin damgasını taşıyan meşhur halk sektörü konularında hiç

Levent Şahverdi Arşivi

bir açıklık yokken, dış bağlantılarda somut ve açık girişimlerden çekinmeyi başka şekilde değerlendirmek mümkün değil.

Elmanın bir yarısı diğerinden pek farklı olmaz. Bir yanı çok güzel, diğer yanı çok kötü olmaz. Biribirini etkiler. Bir yanı diğer yanını belirler Halk Partisi'nin dış bağlantıları, iç düzenlemelerini belirleyici nitelikte. Türkiye'de sermayenin güncel güçlükleri Halk Partisi'ni etkileyici nitelikte. Demirel'i de tersinden etkilediği gibi. Demirel, dördüncü demir-çeliğe Sovyet kredisi sağlayabilmek için Kosigin'e nazik davetiye gönderiyor Cephe hükümeti ile bir anlaşma imzalanmış olmasına karşın hesap adamı Kosigin, yeni kredi görüşmelerini yeni hükümet dönemine bırakmayı hesaplıyor. İlk hükümet deneyiminde Sovyetlerle kredi görüşmelerini ağırdan alan Ecevit'in, yeni bir hükümet denemesinde çok daha çabuk hareket edeceğini düşünmek mümkün. Zorlama, hareket hızını artırıcı nitelikte.

27 Eylül 3 Ekim

AET'nin değerlendirmesine göre, Türkiye ödemeler dengesi ve dış ticaret açığı yönünden çok karanlık bir duruma girdi.
OPEC ham petrole yüzde 10 zam yaptı.
Genel-İş'in yaptığı, DİSK ve Türk-İş dışında oluşturulacak 3. bir konfederasyona Çağdaş Metal-İş sendikası olumlu yanıt verdi.
ABD Temsilciler Meclisi, Türkiye'ye uygulanan silâh ambargosunu kısmen kaldırdı.

4 Ekim 17 Ekim

Türkiye'nin AET ülkelerine olan ihracatı 973 milyon dolardan, 738 milyon dolara düştü. İhracat yapan firmaların yatırdıkları sermayenin 16 katı kâr edebildikleri açıklandı.

* *MC 12 Ekim seçimlerinden on gün önce emisyonu 4 milyar lira arttırdı.*
* *ABD Temsicliler Meclisi'nin ambargoyu kısmen kaldırması Dışişleri Bakanlığınca yetersiz bulundu. Erbakan ise kararı Türkiye'nin iç işlerine bir müdahale olarak niteledi.*

Levent Şahverdi Arşivi

CHP'nin Ankara mitinginden dönenlere polisin açtığı ateş sonunda 1 kişi öldü.
Anayasa Mahkemesinin, DGM'yi iptal kararı gazetelerde yayınlandı.
Yapılan Senato seçimleri sonunda AP 27, CHP 25, MSP 2 senatör çıkardı.
18 Ekim 24 Ekim
Maliye Bakanı Y Ergenekon, Hükümet ile işbirliği yapmamaları durumunda. özel bankaların devletleştirileceğini açıkladı.
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı S. Kılıç petrol ürünlerine zam yapılmayacağını açıkladı.
İran'ın Türkiye'ye 1 milyar dolar kredi vereceği haber verildi.
Sanayiciler, fiyat kontrol komitesinin kaldırılmasını istediler
Reel ücretleri ilk kez 1974 yılında artış gösterdi.
Türk-İş Genel Sekreteri S. Şide, Türk-İş'in ya bir partiyi destekleyeceğini, ya da yeni bir parti kuracağını tekrarladı.
ABD üslerinin faaliyeti için, ortak kullanım ve Türkiye'ye tazminat ödenmesinin, koşul olarak öne sürüleceği açıklandı.
25 Ekim 31 Ekim
S. Sabancı, ücret, kira, fiyat ve kârların birlikte dondurulmasından yana olduklarını açıkladı.
TL.'nin değeri bir kez daha düşürüldü, 1 dolar 15 TL. oldu.
Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nden 60 adet helikopter alacağı haber verildi.
İran Şahı ve eşi, Korutürk'ün çağrılısı olarak Türkiye'ye geldi.
Genelkurmay 2. Başkanı ile Hava Kuvvetleri Komutanı, Sovyetler Birliği'ne davet edildiler
1 Kasım 7 Kasım
Orta vadeli kredilerin limiti aşması fiyat artışlarına neden oldu.
Kredi olanaklarını arttırmak için bankaların ikramiye dağıtımı yasaklandı.
Yabancı petrol şirketlerinin zam isteklerinin kabul edilmemesi üzerine Türkiye'de petrol arama çalışmalarına son verecekleri açıklandı.
Ticaret açığını kapatmak amacıyla ithalât tazminat oranlarının yüzde 100-150 oranında arttırılacağı belirtildi.

Levent Şahverdi Arşivi

Millî Güvenlik Kurulu, ulusal güvenlik ve ekonomik dengesizlik konularında uyarıda bulunarak, yatırımların Doğu'ya yöneltilmesini istedi.

* *Türkiye ile İran ortak tank sanayii kurma yolunda anlaşmaya vardılar*

Fransa'nın, Türkiye'nin silâh ihtiyacının bir bölümünü karşılayacağı açıklandı.

Ges-İş Sendikası, DİSK'e katılma kararı aldı.

8 Kasım 14 Kasım

Fiyat kontrol komitesi bugüne kadar olan uygulamada hiç bir zam talebini reddetmedi.

DPT ihracatı arttırıcı önlemler alınmasını önerdi.

* *ABD'nin tazminat ödeme koşulunu kabul etmeme durumunda, Türkiye'nin, üslerle ilgili hiçbir görüşme yapmayacağı açıklandı.*

15 Kasım 28 Kasım

Ege Bölgesi Sanayi Odası Başkanı Ş. Ertan, AET'de bir meydan savaşını göze alacak durumda olduklarını açıkladı.

Fiyatların yılda yüzde 25 arttığı, kırsal kesimde reel gelirin 7 yılda yüzde 13 arttığı belirlendi.

Büyük ilâç şirketleri, SSK'nın ilâç ihalelerini boykot etti.

IMF'nin yeni bir devalüasyon için yoğun baskı yaptığı kaydedildi.

Türkiye'nin Fransız-Alman yapımı jetlerin yapımına Türkiyenin de katılacağı açıklandı.

TRT Genel Müdürü N. Yalçıntaş, görevinden istifa etti.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, bloksuzların Kıbrıs'a ilişkin tasarısını 117'ye karşı 1 oyla kabul etti. Aleyhteki tek oyu Türkiye verdi.

Vladivostok Zirvesi yapıldı. Brejnev ile Ford çeşitli konularda anlaştılar

* *Kıbrıs konusunda Türkiye'nin yalnızlığı, tek çare olarak KTFD'nin bağımsızlığını gündeme getirdi. Denktaş, bağımsızlık ilân edeceklerini açıkladı. Dışişleri Bakanı Çağlayangil de, bağımsızlık ilânını destekleyeceklerini açıkladı. Daha sonra yaptığı bir açıklamada ise, hükümet programında Kıbrıs'ın bağımsızlığı ile ilgili bir madde olmadığını belirterek, yaptığı ilk açıklamadan geri döndü.*

* *Ecevit, Türkiye'nin tarihinin en yalnız günlerinde olduğunu söyledi.*

Levent Şahverdi Arşivi

CHP Parti Meclisine sunulan, Türkiye'nin, NATO'nun askerî kanadından çekilmesine ilişkin bir önerge, zamansız bulunarak gündeme alınmadı.

29 Kasım 5 Aralık

Ticaret Bakanlığı, Başbakanlığa başvurarak, AET ile ilgili yükümlülüklerin 1976 yılı için ertelenmesi gerekli olduğunu belirtti.

IMF, Türkiye'den yabancı bankalara kolaylık göstermesini istedi.

Millî Savunma Bakanı Melen, tank ve helikopter sanayiinin kurulacağını açıkladı.

Denktaş, Kıbrıs'ta bağımsızlık ilânı için referandum yapılacağını açıkladı. CHP, Denktaş'ın kendi başına önemli kararlar alarak, bunları Türkiye'ye kabul ettirme peşinde olduğunu belirtti.

ABD, Türkiye'nin üsler için kira istemesini gülünç bulduğunu açıkladı.

İstanbul'da Türkiye İşçi Partisi üyesi iki genç yüzlerce kişinin gözü önünde öldürüldü. Daha sonra düzenlenen cenaze törenine saldıran polis, cenazeyi kaçırarak töreni engelledi. Yüzlerce kişi yaralandı. DİSK, MC'nin derhal istifa etmesi gerektiğini açıkladı. Başbakan Demirel, hükümetin gerekirse sıkıyönetim ilân edebileceğini belirtti.

6 Aralık 12 Aralık

1975 yılında özel kesim stoklarının rekor düzeye yükseldiği belirlendi. Bakanlar Kurulu toplantısında, CGP ve MHP'nin sıkıyönetim istekleri reddedildi.

Ecevit, CHP ile AP'nin temel ilkelerde anlaşamadığını belirterek, «sıkıyönetim ilân edilecek duruma gelinmişse, bu MC'nin çaresizliğini gösterir.» dedi.

* *Türk-İş genel grev yapma kararı aldı.*

TÖB-DER'in düzenleyeceği mitingler iptal edildi.

* *Ecevit, Türkiye'nin güvenliği için komşuları ile saldırmazlık paktı imzalayabileceğini açıkladı.*

13 Aralık 19 Aralık

MC'nin, DÇM borçlanması dışında 360 milyon dolarlık kredi kullandığı belirlendi. Ayrıca DÇM dövizlerinin brüt döviz rezervlerine yaklaştığı belirtildi.

Birtakım yeni mamuller ihracatta vergi iadesi uygulamasına alındı.

Levent Şahverdi Arşivi

Sanayiciler, girdileri oluşturan mal ve hizmet fiyatlarını, Fiyat Kontrol Komitesinin ön izni olmadan arttırabilmek istediklerini açıkladılar

Ağır sanayii projeleri için bütçeye 2 milyarlık fon ayrıldı.

* *Aşırı sağcı militanların teşvik görmemesi durumunda, Türkiye'nin barış içinde yaşayacağını açıklayan Ecevit, ayrıca, Parlamento aritmetiğinde yakın bir gelecekte değişiklikler olacağını belirtti.*

20 Aralık — 26 Aralık

TÜSİAD Başkanı F Berker, büyük çapta bir devalüasyona karşı olduklarını söyledi.

* *Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığından yapılan açıklamada, Türkiye'de kömür yataklarının yeterince işletilemediği belirtildi.*

* *F. Almanya'ya yaptığı geziyi tamamlayan CHP Genel Başkanı Ecevit, Türkiye'ye döndü. Ecevit yaptığı açıklamada, Türkiye'nin dışa açılmasında büyük yarar olduğunu ve CHP için iktidar olma zamanının geldiğini belirtti.*

* *CHP Kars Milletvekili K. Güven Meclis Başkanı seçildi.*

27 Aralık — 2 Ocak

* *Sovyetler Birliği ile Türkiye'nin yaptığı ticaretin AP hükümetleri döneminde artış gösterirken, CHP-MSP koalisyonu sırasında düşüş gösterdiği belirlendi.*

IMF'nin, Türkiye'ye açtığı kredinin 35 milyon dolarlık kısmını vermediği açıklandı.

Sovyetler Birliği Başkanı Kosigin Türkiye'yi resmen ziyaret etti. Sovyet yardımı ile kurulan İskenderun Demir-Çelik Fabrikası Kosigin'in de katıldığı bir törenle işletmeye açıldı. Ziyaret sırasında, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında Dostluk Belgesi hazırlanacağı açıklandı.

* *Yargıtay genel kurulu, işçilerin sendika seçmelerinde en etkin yol sayılan referandumu yasa dışı olarak nitelendiren bir karar aldı.*

Gerçek işçi ücretlerinin 5 yılda 2 kuruş arttığı belirtildi.

* *F Almanya ile, Türk Kara Kuvvetlerinin gerek duyduğu silâhların ortak yapımına ilişkin girişimlerden sonra, Şubat ayı içinde yeni bir savunma işbirliği anlaşmasının imzalanacağı açıklandı.*

Levent Şahverdi Arşivi

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1976 : ÇELİŞKİNİN DEMİR YASASI

Çelişkinin Demir Yasası

Son hafta demir-çelik haftası oldu. Çelişkinin demir yasasından örnekler ortaya çıktı. Örneklerin birisi Türkiye Demir-Çelik İşletmeleri ile ilgili. İşletmenin Genel Müdürü İskenderun Demir-Çelik İşletmeleri'nin açılış töreninden hemen önce istifa ederek görevinden ayrıldı. Sonra da bir açıklama yaptı. Biri Ecevit hükümeti zamanında, ikisi Demirel hükümeti zamanında olmak üzere, görevinden ayrılması için üç kararname hazırlandığını söyledi. Cumhurbaşkanının bu kararnameleri onaylamadığını ileri sürdü. Selâmet Partisi'nin baskıları karşısında cephe koalisyonunu devam ettirmek için istifa yolunu seçtiğini açıkladı.

Çok ilginç bir durum ve açıklama. Cumhurbaşkanlığı basın danışmanının bir açıklama yapmasını gerektirecek kadar önemli bir açıklama. Gerçekten Cumhurbaşkanı Korutürk, cephe hükümetinin devamı için kendisini feda etmeye razı bir genel müdürle ilgili üç kararnameyi imzalamadı mı? Bir örnek olarak, mobilya yolsuzluğunu durdurmaktan başka bir suç yüklenemeyen Ticaret Bakanlığı Müsteşarının görevden alınma kararnamesi hızla onaylanırken demir-çelik işletmeleri genel müdürünün kararnamesinin bir buçuk yıldan fazla imzada beklemesi açıklamayı gerektirmez mi?

Geçen hafta demir-çelik haftası oldu. Geçen yıl ise

Levent Şahverdi Arşivi

demir-çelik skandalı yılı. Bunlar biliniyor. Bilinmesi gereken, en azından resmî arşivlerde yer alan, bir başka nokta daha var. 1975 yılında doruğa ulaşan demir-çelik karaborsacılığında, kamunun demir-çelik işletmelerinin bir sorumluluğu olmalı. Kesinlikle olmalı. Resmî arşivlerde yer alan iddia şu: Kamunun demir-çelik işletmeleri, üretim programlarını, demir-çelik karaborsacılığını cazip hale getirecek şekilde ayarlıyorlar. En azından, bunu önleyecek şekilde ayarlamıyorlar Türkiye'nin en büyük kamusal demir-çelik işletmesi ise Türkiye Demir-Çelik İşletmeleri. Bu yüzden, en azından, söylenebilecek olan şu: Cephe hükümetinin devamını sağlamak için kendisini feda ederek istifa eden son genel müdür, demir-çelik karaborsasını önlemede fazla başarılı olamadı. Karaborsayı önlemede başarılı olamayan genel müdür, hazırlanan üç kararnameye karşın, başarılı olduğu gerekçesiyle görevinde tutuldu. En azından, Cumhurbaşkanının gerçek bilgileri elde etmede güçlüklerle karşılaştığına inanmak gerekiyor.

Cumhurbaşkanı, genel müdürün görevden alınma kararnamesini onaylamadı. Basında da yer aldı. Cephe hükümetini yaşatmak için kendisini feda eden genel müdür, cephe hükümeti başkanı Demirel'in çok yakını. Öyle anlaşılıyor Demirel, cephe hükümetini korumak için yakınlarını feda etmek zorunda kalıyor. Çelişkinin demir yasası işliyor Demirel, cephe hükümetini korumak için kişisel yakınlarını feda etmek zorunda kalıyor. Bu bir başlangıç.

İskenderun Demir-Çelik İşletmeleri'nin açılışı için Türkiye'ye gelen Kosigin candan bir ilgi gördü. Demirel, çağrının ve ilginin içten olduğunu göstermek için, Demirelüstü bir çaba gösterdi. Ancak dördüncü demir-çelik işletmesi için gerekli Sovyet kredisini sağlayamadığı anlaşılıyor. Türkiye'de bir hesap adamı olmanın yanında açık bir diplomasi örneği veren Kosigin, şimdilik cephe hükümetine yeni krediler sağlamaktan yana olmadıklarını belli etti. Mikrofonların önünde yaptığı iki konuşma, bu konuda hiç kuşku bırakmıyor.

Demirel, dördüncü işletmenin Sivas'ta kurulacağını ilân etmişti. Kosigin, İskenderun'un yerinin bir demir-çelik

Levent Şahverdi Arşivi

işletmesi için çok uygun bir yer olduğunu söyledi. Kosigin, Türkiye'deki demir-çelik uzmanları ile aynı görüşü savunuyor. Çünkü bundan sonraki demir-çelik işletmeleri ithal malı girdiler ile kurulacak. Demir ve kömür rezervlerinin durumu, yeni işletmelerin deniz kenarında kurulmasını gerektiriyor. Sivas, deniz kenarında değil. İskenderun deniz kenarında. İkincisi, Kosigin, İskenderun işletmesinin 10 milyon tona yükseltilebileceğini söyledi. Bu ise Sovyetler Birliği'nin yeni bir işletme yerine üçüncü işletmenin genişletilmesinden yana olduğunu ortaya koyuyor. İskenderun'un on milyon tona çıkarılması için kredi görüşmelerinin uzaması ise çok normal. Yeni bir hükümete kadar uzaması mümkün.

Kosigin-Demirel görüşmelerinde yeni kredi anlaşmaları ile ilgili olarak önemli adımların atılmadığı anlaşılıyor. Buna karşın, siyasal ilişkilerde önemli adımların atıldığı çok açık. Bu açıklık, iki türlü kapalılığa yol açıyor. Bunlardan birisi, cephe hükümetinin atmış olduğu adımlarla yurt içinde sürdürdüğü komünizm ticareti arasındaki sözde çelişki üzerinde yoğunlaşıyor. Buradaki sözde çelişkinin iki kaynağı var. Birincisi, yaşanan günlere durağan bir açıdan bakmakla ilgili. İkincisi ise, Türkiye'de demokratik mücadelenin iç sınıfsal yapı ve görevlerle sınırlı olduğunun unutulmasıyla ilgili. Cephe hükümetinin Sovyetler Birliği ile kredi anlaşmaları imzalaması, sürdürdüğü komünizm ticaretine son vermesini gerektirmiyor. Kullandığı komünizm ticareti silâhının etkisizleşmesine yol açıyor. Sermaye ve sermaye partilerinin kullandıkları silâhların giderek etkisizleşmesi, yaşanan günlerin en belirgin özelliklerinden birisi. Bu etkisizleşme süreci içinde demokratik hak ve özgürlükler için yapılan mücadelede yeni atılımlar kaçınılmaz oluyor.

İkinci kapalılık Vladivostok görüşmelerine kadar gidiyor. Nixon ile Brejnev arasında yapılan görüşmelerde MC hükümetinin Sovyetler Birliği'ne yönelen politikasının izleri aranıyor. Gelişmeler, Vladivostok görüşmeleriyle ilgili «söylentilere» kadar uzatılıyor Görüşmelerden sonra Türkiye'nin çevresinde ortaya çıkan önemli gelişmeler, bu söy-

Levent Şahverdi Arşivi

lentilere bir inanırlık sağlıyor. Mısır'ın hızlı bir biçimde Amerikan yörüngesine ve arkasından Kıbrıs olaylarıyla Türkiye-Amerikan ilişkilerinin dönüşü olmayan bir yola girmesi, «söylentilere» kaynaklık eden gelişmeler arasında.

Biribirine düşman iki dünya sisteminin liderlerinin bir masa etrafına oturmalarının Ondokuzuncu Yüzyıl Viyana kongrelerine benzemeyeceğini kabul etmek gerek. Kaybeden sistemle kazanmaya devam eden sistem arasındaki görüşmelerde karşılıklı güç değerlendirmesi yapıldığında kuşku yok. Bu değerlendirmede de iç sınıfsal yapının önemi büyük. Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'deki solu, Türkiye'deki bir çok «gözlemci»den daha güçlü gördüğünü ortaya koyan işaretler var. CIA'nın Türkiye uzmanı George Harris'in kitabı, bu işaretlerden birisi. Harris, Mustafa Kemal'in «resmî» komünist partisi kurmasını, 1920 yıllarında Türkiye'deki solun gücünü önlemek istemesiyle açıklıyor (G. Harris, The Origins of Communism in Turkey, 1967, sayfa 7). Harris'in tezi, Mustafa Kemal'in girişimini Sovyet yardımına bağlayan Türkiye'deki resmî teze de, Türkiye üzerinde kitap yazan yabancı gözlemcilerin tezine de ters düşüyor. CIA ajanının tezinin gerçeği yansıtıp yansıtmadığı ayrı bir konu. Burada önemli olan CIA'nın böyle düşünmesi. CIA'nın böyle düşünmesinin de bir önemli sonucu var: Uzun dönemde Amerika'nın Mısır ve Yunanistan'ı Türkiye'den daha güvenilir bulması mümkün. Tıpkı bu değerlendirmenin tersinin yapılmasının da mümkün olduğu gibi.

Cephe hükümetinin Sovyetler Birliği ile ilgili son girişimlerinin Amerika Birleşik Devletleri'nin icazeti ile başladığı söz götürmez. Ama Demirel'in tutumunda bu icazeti aşan izleri de gözden kaçırmamak gerekiyor Bir yandan iç güçlüklerin, diğer yandan, Kıbrıs ve dış ekonomik konularda Amerika'nın baskısı altında sıkışan Demirel'in, icazeti geniş kullanarak Amerika Birleşik Devletleri karşısında pazarlık gücünü artırmaya çalıştığı anlaşılıyor. Demir-çelik genel müdürü örneğinde kişisel yakınını feda eden Demirel, uluslararası plandaki yakınlarını da feda edebileceğini göstermek istiyor. Bir gösteri de olsa, bunu ser-

Levent Şahverdi Arşivi

gilemek istiyor. Çelişkinin demir yasası, Demirel'i böyle bir gösteriye zorluyor.

3 Ocak 9 Ocak

MC, Dışişleri Bakanlığının, AET'ye tanınacak ödünlerin ertelenmesi ile ilgili önerisini reddetti.
Dış ticaret açığı 3 milyar 134 milyon dolara yükseldi.
Çekoslovakya Başbakanı Strougal, Başbakan Demirel'in konuğu olarak Ankara'ya geldi.
Tüketici fiyatları 1975 yılının ilk 11 ayında yüzde 18'in üzerinde artış gösterdi.
Ecevit, CHP'nin iktidara gelmesi için yapılacak çalışmalar karşısında CHP meclis grubundan yetki istedi.

10 Ocak 16 Ocak

* *TÜSİAD Genel Sekreteri G. Uras'ın AET'ye ilişkin hazırladığı raporda, Türkiye'den iflâs masasına doğru hızla yol alan bir ülke olarak söz etti .Aynı raporda, AET'nin Türkiye'yi yabancı sermayeye açılmaya zorladığı kaydedildi.*
Kâr oranlarının arttırılmasını isteyen akaryakıt bayileri bir günlük boykot yaptılar
Türkiye'de gelir vergisinin üçte ikisini, işçi ve memurların ödediği açıklandı.
Türk-İş Genel Başkanı Tunç, sıkıyönetimde en çok işçilerin sıkıntı çektiğini, bu yüzden sıkıyönetime kesinlikle karşı olduklarını açıkladı. MHP'li S. Somuncuoğlu, devlet güçlerinin yanında solculara karşı çatıştıklarını açıkladı.
Ankara, İzmir ve İstanbul'da meydana gelen olaylarda bir çok kişi öldürüldü.

17 Ocak 23 Ocak

1976 yılı programında, AET'nin diğer ülkeler ile olan ilişkilerinde Türkiye'yi dikkate almadığı belirtildi.
Cezayir, imzaladığı bir anlaşma ile AET'den istediği her türlü ödünü kopardı.
1975 yılı içinde 45.5 milyar liralık yatırım için teşvik belgesi verildi.
Hisse senetleri son iki yılın en yüksek düzeyine çıktı.

Levent Şahverdi Arşivi

Büyük Sermaye ve Halk Partisi

Ticaret Gazetesi, İzmir'de yayınlanıyor. İş çevrelerinin en eski günlük yayın organı. Ticaret adı tarihten kalma. Şimdi yalnızca ticaret kesiminin görüşlerini yansıtıyor. Sermayenin bütünündeki eğilim ve özlemleri Ticaret Gazetesi'nde bulmak mümkün. İş çevrelerinin ekonomik olduğu kadar siyasal görüşlerini de okumak mümkün.

Ecevit'in İskandinav ülkelerine yapmış olduğu gezi, Ticaret Gazeteşi'ne yansıdı. Nasıl yansıdığını görmek için 26 Aralık tarihli ve «Kımıldamak Gerek» adlı başyazıdan bir paragraf okumak yeter. Okunacak paragraf şöyle: «Dış ticaret dengemizdeki açık büyüktür. Bu açığı sadece ihracatı arttırmak ve işçi tasarruflarının ülkemize gönderilmesini özendirmekle kapamak - olanaksız değilse bile - çok zordur. İthalâtın optimum fiyatlarla yapılmasını, komisyonların yurt içinde kalmasını sağlamak suretiyle bu açığın bir an önce kapatılması yoluna gidilmelidir. Bu amaçla, komisyonculuk yapan Türk firmalarının, ülkemize ihracat yapan İskandinav ve Avrupa firmalarının Türkiye mümessilliklerini alarak yabancı komisyoncuları aradan çıkarmaları..»

Ecevit'in İskandinavya gezisinin sermaye kesimindeki yansıması böyle.

Özgür İnsan Halk Partisi'nin aylık kuramsal dergisi. Ocak sayısında Ecevit, İskandinavya gezisini değerlendiriyor. Ecevit, 27 Mayıs'ın şafağında ortaya çıkan Beyaz Zambaklar Ülkesi efsanelerini hatırlatan bir biçim (üslup) ile şunları yazıyor

«Türkiye'nin bu dört Kuzey Ülkesiyle işbirliğinden çok şeyler kazanacağına ve insanlığa da çok şeyler kazandırabileceğine inanıyorum. Bu ülkelerle yakın işbirliğinin bir koşulu barışçı olmaksa, bir başka koşulu da onların in-

Levent Şahverdi Arşivi

sanca ilkelerini paylaşan bir düzen kurmayı amaçlamak. Onun için demokratik sol bir CHP iktidarı, o ülkelerle aramızda işbirliği olanaklarını çok genişletecektir. Türkiye'nin benzer ilkelere dayalı bir düzeni başarıyla kurması ve geliştirmesi ise, gelişme sürecindeki tüm uluslara yeni ufuklar açacaktır. Öylece yalnız Türk ulusuna değil, tüm insanlığa yararlı olacaktır.» Ecevit'in, İskandinav ülkeleriyle kurduğu bağlantıyı, dış politikadan aşırıp içerde uygulanacak bir modele dönüştürmek istediği anlaşılıyor.

Business Week, artık okuyucularca da tanınıyor. Wall Street'in haftalık yayın organı. 22 Aralık tarihli sayısını görenler ne rastlantı diyecekler. Olayları rastlantı ile açıklamayı bir alışkanlık haline getirenler için gerçekten zor durum. Rastlantıya hiç bir zaman inanmayanlar için ise hiç bir zorluk yok. Çünkü, dünya bir bütün. Ve bu bütün dünyada, Ecevit'in İskandinav gezisine denk düşen bir zamanda, Amerikan tekellerinin haftalık yayın organında, Sosyalist Enternasyonal'in övgü ile tanıtılması ve İskandinav sosyal demokratlarının şahı Palme'nin kapak yapılmasına şaşmamak gerek.

Derginin sosyal demokrasiye ayırdığı kapak yazısı çok öğretici. Burada, İsveç'in ikinci büyük bankasının yöneticisinin İsveç vergi sisteminin büyük şirketler için dünyadaki en iyi sistem olduğunu söylediği açıklanıyor. Dergi'nin okuyucuları, genellikle Amerikan iş adamları, Business Week, Sosyalist Enternasyonal'in, komünizmi, «yeni emperyalizm» saydığını belirtiyor. Amerika'da bile tekelleri önleyici yasalarla başı dertte olan IBM'in İsveç bölümünün yöneticisi, İsveç'te rahatlarının pek yerinde olduğunu bildiriyor.

Ama, en ilginç yan burası değil. En ilginç yan, İngiliz komünist partisinin önde gelen liderlerinden Palme-Dutt'ın yeğeni ve Ecevit'in değerlendirmesine göre, Kuzey ülkelerinde en ileri adımların sahibi Olof Palme ile yapılan görüşme. Bu görüşmeden bir soru ile bu soruya verilen cevabın bir bölümü çok aydınlatıcı olacak. Business Week'in sorusu şu: «Amerikalılar İsveç'i bir sosyalist ülke olarak düşünüyorlar ama ekonomideki kamu katılması

Levent Şahverdi Arşivi

çok az. Bu artacak mı?» Palme'nin cevabının özü ise şöyle: «Bir çok alanda daha planlı bir kalkınma için gereksinim artıyor. Fakat bu sanayi mülkiyetinde zorunlu bir değişikliğe yol açmıyor.» Soru da, Palme'nin cevabı da Beyaz Zambaklar Ülkesi'ni anlamaya yetiyor.

Aslında çok daha fazlasına da yetiyor. Halk Partisi'nin temel ekonomik sorunlardaki suskunluğunun kuramsal temellerini açıklamaya da yetiyor. Çok yakın zamanlarda bu suskunluğun gözleri kamaştıran örnekleri ortaya çıktı. Bunlardan birisi fiyat artışları ile ilgili. MC Hükümeti'ne anayasadan söz etmeye gerek yok. Ama anayasada fiyat artışlarının toptan eşya fiyatları endeksi ile ölçüleceğini gösteren bir madde de yok. Ortada Ticaret Bakanlığı'nın hazırladığı geçinme endeksleri var İstanbul Ticaret Odası'nın hazırladığı ücretliler geçinme endeksi var Devlet İstatistik Enstitüsü'nün derlediği onbir ile ait tüketici fiyatları endeksi var. Bütün bunlara göre fiyatlar, geçen yılı da geride bırakan bir hızla artıyor. Ancak her gün MC Hükümeti'nin bir başbakanı, bir yardımcısı, bir bakanı fiyat artışlarının durduğunu söylüyor Halk Partisi'nde ses yok. Cevap yok. Sessizliğin, suskunluğun bir nedeni olmalı. Bilgisizlik bir neden olamaz. Çünkü Halk Partisi'nde en az endeksleri okuyacak kadar milletvekili veya senatör var.

Ama suskunluk yalnızca endekslerde değil. MC Hükümeti, fiyat kontrol komitesiyle ilgili yeni bir karar aldı. İthal ve döviz girdilerinden doğan zam isteklerini otomatik hale getirdi. Bunun dışında, isteyen yüzde beş oranında bir artışı da ayrıca ve hemen uygulayabilecek. Bu kararın, fiyat kontrol sisteminden vazgeçmek olduğunu ve yakında fiyat artışlarının ortaya çıkacağını söylemek için büyük iktisatçı olmaya da gerek yok. Ama Halk Partisi'nde yine ses yok. Halk Partisi, fiyat kontrol sisteminin korunmasından veya değiştirilmesinden yana mı, değil mi? Fiyat artışlarını umursuyor mu, umursamıyor mu? Kimsenin bilmesine olanak yok. Çünkü suskunluk var.

Neden suskunluk var? Bunun cevabını özel kesimin yıl sonu açıklamalarında bulmak mümkün. Özel kesim fiyat artışlarının yavaşladığını, ekonominin ilerleme yolunda

Levent Şahverdi Arşivi

ilerlediğini savunuyor. Demirel'e kızsa da, Ecevit'e dönse de bunu savunuyor Çünkü özel kesim ekonominin ilerleme yolunda ilerlediği görüşünü savunurken artık Demirel'i savunmuyor. Kendisini savunuyor. Çünkü artık ekonominin başarısından da, başarısızlığından da kendisinin sorumlu olduğunu kabul etmiş durumda. Özel kesim ile karşısındaki güçlerin ulaşmış olduğu bilinç düzeyinde bu kabul, bir zorunluluk. Kurtuluş yok. Özel kesim, böyle bir gerekçe ile 1975 yılı ekonomisini savunuyor. Halk Partisi, böyle bir gerekçe ile fiyat artışlarını, fiyat kontrol mekanizmasını politize etmekten kaçınıyor Çünkü böyle bir politizasyon, özel sermayeye karşı durmak anlamına geliyor İsveç sosyal demokrasisi özel sermayeye dokunmadan, sosyal demokrasi uyguluyor.

Böylece, özel kesim, ekonomi ve hükümetler özdeşliği ortaya çıkıyor. Ancak bir eğilim olarak ortaya çıkan bu özdeşliği Halk Partisi, her olaya uyguluyor. Örnek olarak, Ortakpazar konusunda MC Hükümeti'nin izlediği politikayı, özel kesimin istediği politika sanıyor Halbuki, Ortakpazar konusunda izlediği politika ile MC Hükümeti, büyük sanayinin gerisine düştü. MC'nin Ortakpazar politikasına karşı çıkmayarak Halk Partisi de en azından büyük sanayinin gerisinde kaldı. 1975 yılının sonunda Halk Partisi'nin özel kesimin yörüngesine teğet düşmesi, Halk Partisi'nin büyük sanayinin de gerisinde kalmasına yol açtı.

12 Mart, bir yangındı. Alevsiz, kara dumanlı, çirkin bir yangın. 12 Mart sonrası yangın yerinde 12 Ekim seçimi yaşandı. Yangına tepki, Halk Partisi'nin aldığı oylarda simgelerini buldu. Göstergelerini değil. Şimdi Halk Partisi, büyük sanayinin yörüngesine giriyor Kütlelerde de simgeler parçalanıyor

Piraye, mahpus Nazım'a mektup yazıyor. Hapishanede Nazım bunları şiirleştiriyor Bir tanesi şu: «Fakat yangın yerini gördüm demin / yangın yeri çirkin / halbuki alevler güzeldir / şaralînin, kızılın, turuncunun nüansları / biraz da gazel yaprağı hatta. / Her yangının 12 Mart gibi çirkin, her yangının yerinin 12 Mart sonrası gibi donuk olacağını kim söyleyebilir?

Levent Şahverdi Arşivi

Kişisel ve Sınıfsal Kurban

Türkiye'de bir tırmanma yaşanıyor. Herkesin gördüğü faşizan tırmanma. Bir de bu tırmanmanın gerisinde, Türkiye sisteminin özünde tırmanma var. Bu da kilitlenmenin tırmanması. Türkiye'nin toplumsal ve siyasal yaşamında kilitlenme, her gün bir basamak tırmanıyor. En son basamak sıkıyönetimde. Demirel, sıkıyönetim ilânını, bir kurtarıcı olarak görüyor. Ancak bugün Demirel'li bir sıkıyönetimin ilân edilemeyeceği anlaşılıyor. Demirel, sınıfsal ve kişisel kurtuluşunu sıkıyönetimde arıyor. Ama Demirel'li bir sıkıyönetimi ilân edip uygulamak zor geliyor. Demirel'li bir sıkıyönetimin, uygulayıcılar için çok yıpratıcı olacağı anlaşılıyor.

Sıkıyönetim ilânı da kilitlendi. Demirel, bu kilidi kırma sevdasında. Kilidi kırmak için her gün bir devrimci öğrencinin kafasını kırıyor. Devrimcilerin, sosyalistlerin bu oyunu ustaca sergilemeleri yüzünden kırıcılıkta her gün biraz daha tırmanıyor Sıkıyönetim kilidini parçalamaya kararlı. Bunun için demokrasiyi, hukuk devletini parçalamaktan başka bir yol bulamıyor. Bunun için gangster çeteleri ile işbirliği yapmıyor. Onları doğrudan doğruya kullanıyor. Saldırı ve kırıcılık eylemlerini yaygınlaştırıyor. Yaygınlaştırdıkça da karşısında direnen kütlenin büyüdüğünü görüyor. Çareyi sıkıyönetimde buluyor.

Yılbaşında bir yakını gazeteciye demeç vermiş. «Üzerimize gelirseniz, biz kenetleniriz» demiş. Halk Partisi yöneticileri bu sözü, göründüğü gibi anladılar. Demokratik direnişin, Demirel ve takımını kenetlenip kilitlenmeye zorlayacağını düşündüler. Demokratik direnişteki ataletin kaynağı burada. Son zamanlardaki sert eleştirilerde bile Demirel'i, gangster çeteleri ve reislerinden ayırmak için

Levent Şahverdi Arşivi

gösterilen özenin kaynağı da burada. Halbuki Demirel'in «üzerine çekmek» istediği başka. Demirel, sıkıyönetimi çekmek istiyor.

Çankaya Köşkü'nün kapısında bunu açıkça belli etti. 1971-1973 dönemine açık çağrı gönderdi. 1971 ile başlayıp 1973 yılında sonuna doğru yaklaşan olaylar zincirinin ilk noktası Demirel'in başbakanlığı bırakması. AP Genel Başkanı, 1971 yılında başlayan gelişmeleri millet iradesine bir darbe olarak niteliyordu. Şimdi görüşünü değiştiriyor. Sınıfı için millet iradesine darbe sözlerini geri almaya razı. Uygun bir davranış. Zaten millet iradesi deyimi ağzına pek yakışmıyor. Görünüşe göre, sınıfı için kendisini kurban etmeye gönüllü. Demirel'li sıkıyönetimi başaramayınca Demirel'siz sıkıyönetime de çağrı çıkardı.

Ancak sınıfı için kişisel kurban olma özverisi, yalnızca görünüşte. İstifa ederek görevden ayrılmak kendi partisine ve tabanına ters düşecek. Ecevit tarafından yıkılmak, bunlara ek olarak, bir de onur kırıcı. Ama bir sıkıyönetim döneminde görevden ayrılmaya diyecek yok. Görünüşte Demirel'e ve partisine karşı, özünde ise işçi sınıfı ile devrimcilere karşı bir sıkıyönetim. Düzmece kurban olmanın meyveleri de ayrı. Demirel, son şansını burada görüyor. Böyle bir oyunda aradığı kenetlenmeyi bulabileceğini umuyor. Sıkıyönetim kilidini kırmak için bunca cana kıymasının nedeni burada. Zorlayarak kilidi açmaya çalışıyor.

Demirel'in en son oyunu burada. Ancak, bu oyunun da özü daha derinlerde. Faşizm denemelerinin yalnızca Demirel için kurtarıcı olduğunu düşünmek yanıltıcı. 12 Mart örneği ortada. Hangi politikacı, tekrar oturmak için o kadar kanın akmasına razı olduğu bir koltuktan kendisini uzaklaştıran bir harekete tekrar çağrı düzer? Eğer daha derinlerde bazı oluşumlar ve destekler olmazsa. İlhan Selçuk, 12 Mart öncesi yıllarında gerçek ücretlerdeki artışlarla 12 Mart yıllarında, o çağrılar düzülen 1971-1973 yıllarında, gerçek ücretlerdeki düşüşleri sıraladıktan sonra şunları yazdı

«Görülüyor ki 12 Mart sıkıyönetimi Deniz Gezmiş ve

Levent Şahverdi Arşivi

arkadaşlarını asarken ve aydınları, bilim adamları ve yazarları mahpushanelere atarken; asıl işçileri kimvurduya getirmiş... Şimdi aynı işi yapmak istiyorlar.»

Yapılan da, yapılmak istenen de bu kadar açık.

Bu açıklığın da gerisinde yatanlar var. Şöyle: Kilitlenme, bölünmeden doğuyor. Ters görünür ama, terslik olayların kendisinde. 1961 ve 1973 seçimlerinden sonra Meclis'te başkanlık seçimleri kilitlendi. Sandalyelerde bölünme olduğu için. 12 Mart, bir yandan, işçi sınıfı ile sermaye arasındaki bölünme netleştiği, diğer yandan da, sermaye sınıfı içinde bölünme olduğu için ortaya çıktı. Bu bölünme içinde Türkiye'nin ileriye dönük çözümler bekleyen sorunları kilitlendi. 12 Mart ve Cephe Hükümetleri, bir yandan, sermaye içindeki bölünmeleri birleştirmek; diğer yandan da, işçi sınıfına cephe almak için düzenlendi. Şimdi daha da tırmanmak zorunluluğunu duyuyor

Şimdi büyük sanayi sermayesinde yeniden bölünme işaretleri var Üstelik 12 Mart öncesi bölünmeye göre aktörler rol değiştiriyor Çok üst düzeyde genellemenin sakıncaları ile birlikte iki grup ve iki ayrılık noktasını saptamak mümkün. Ortakpazar'a karşı tutum ayrılık noktalarından birisi. Adana sanayicileri, eskiden Ortakpazar'la bütünleşmenin ateşli savunucuları değildi. Şimdi de Ortakpazar çıkmazı, onları pek etkilemiyor. Tekstillerini kolayca satabileceklerini düşünüyorlar Ortakpazar rekabetiyle yıkılacak dayanıklı tüketim sanayileri de az. Ama İstanbul sanayicilerinin çok. Bu yüzden Ortakpazar sorununun etkilerinde ayrılıyorlar.

Ama daha çok ayrıldıkları noktalar var. Devalüasyon, daha büyük bir ayrılık noktası. Adana sanayicileri, daha doğru bir deyişle, Çukurova sanayicileri için büyük bir devalüasyon çok yararlı olacak. İhracatı artacak ürünler, elde stoklar ve Çukur'un bankalarında DÇM dövizleri var. İstanbul sanayicilerinde ise ithal girdilerinin mal maliyetlerinde payı çok yüksek. Yüksek bir devalüasyon maliyetleri, iç fiyatları ve dolayısıyla satış sorunlarını birdenbire artıracak. İstanbul sanayicileri için büyük oranda bir devalüasyon sakıncalı. Bunun yerine küçük küçük «yedire-

Levent Şahverdi Arşivi

rek» yapılan bir devalüasyon çok daha iyi. Ayrıca bir de toprak reformu olsa iyi olur. Çünkü iç pazar genişler. Ayrıca büyük bir devalüasyonun sakıncalarından, toplumsal çalkantılarından, bugün için koyu bir sıkıyönetim olmadan kurtulmak mümkün değil. Sıkıyönetimle büyük bir devalüasyon da yanyana gidiyor Büyük sanayici kesimdeki ayrılıklar da somutlaşıyor. Ortakpazar ve devalüasyondaki tutum ayrılıkları sıkıyönetime kadar yansıyor.

Ancak ayrılıklara karşın, birleşme noktaları da var. İşçi sınıfının canlılığı ve hızla gelişen bilinçlenme süreci. Burada herkes birlik. Ama bu birlik içinde bile ikincil bir yöntem ayrılığı görülüyor. Acaba işçi sınıfı sorunu, sosyal demokrasi uygulaması içinde çözülemez mi? Böyle düşünerek ikircikli davranan büyük iş adamları da var. Ve böyle düşünenler olduğu için de sıkıyönetim ve faşizm denemeleri daha da ön plana çıkıyor. Unutmamak gerek: 1930'lar Japonya'sında faşizm tırmanırken ikircikli davranan bir çok büyük iş adamı-politikacı öldürüldü. Almanya'da da bunun örnekleri görüldü. Faşizm tırmanırken sermaye kişisel kurbanlar verdi.

Son günlerde yoğunlaşan saldırılar karşısında, çeşitli kişi ve kuruluşlar görüşlerini açıkladılar TÜSİAD, kaba kuvvetten çare umanlara karşı olduklarını açıklarken, V Koç, «1976'da yasalar karşısında kaba kuvvetin yaşama şansının olmadığı ispat edilmelidir,» dedi. CHP Genel Başkanı Ecevit ise, demokratik rejime yönelen saldırılar karşısında, DİSK ile Türk-İş'in işbirliği yapmaları için çağrıda bulundu. DİSK Genel Başkanı Türkler, DİSK'in, CHP'nin yapmış olduğu işbirliği çağrısına hayır diyemeyeceğini açıkladı. Türk-İş de, demokrasinin korunması için DİSK ile görüşmeye hazır olduğunu açıkladı.

24 Ocak 30 Ocak

* *MC, Petkim'in tekerlek lâstiği yapımını öngören kararnameyi engellerken, bu sektörde yabancı sermaye ile özel sektör tümüyle egemen duruma geldi.*
Buzdolabı ve çamaşır makinasına yüzde 10 oranında zam yapıldı.

Levent Şahverdi Arşivi

En Zayıf Halka

Pazar gününün, Sıkıyönetimi görüşmek üzere Millî Güvenlik Kurulu'nun toplantıya çağrıldığı pazartesi gününden önceki pazar gününün, üç önemli olayı var. Birincisi Cumhurbaşkanı Korutürk'ün Çankaya ile Başbakanlık arasında mekik dokuyan televizyon kararnamesini Demirel'in isteğine uygun olarak imzalaması. Bunun anlamı açık. Korutürk, Meclis Başkanlığı seçimlerinde gerileme zorunda bırakılan Demirel'e ihtiyaç duyduğu siyasal morali veriyor. İkinci olay, Türkeş'in, Ecevit'e küfürler yağdırması. Bu da Başbakanlığa oturmuş bir savcı işlevini görüyor. Üçüncüsü ise İstanbul'da bir işçi mahallesine polisin baskın yapması. «Silâhlı anarşinin» işçilere kadar yayıldığı gösterilmek isteniyor. Her üç olay da Türkeş'in çapsız boyunu çok aşıyor.

Üçüncü olay üzerinde ayrıca durmak gerekiyor. İstanbul Valiliğinin kontrolünde ve de böyle gösterilerde kullanılmak için denetim altında tutulan kurbanların bulunduğundan kuşku yok. Burası pek önemli değil. Önemli olan, ilk önce, siyasal iktidarın gerekli gördüğü zamanda, kontrol altında tuttuğu kurbanlarının ölümünde en küçük bir acıma duymaması. İkincisi, sözde gizli tutulan bu öldürme operasyonunun Türkiye'nin en büyük tirajlı gazetesi ile birlikte yapılması. Tertipli baskının, böylesine açığı, böylesine çirkini şimdiye dek görülmedi.

Sözde gizli tutulan baskınla ilgili açıklama çok ilginç. «Tahkikatın selâmeti» için gizliliğe titizlik gösteren İstanbul Valiliği, yakalanan hücrede hiç öğrenci olmadığını açıklamakta sakınca görmüyor. Hepsi işçi imiş. Şimdiye kadar silâha meraklılar hep öğrenci olarak gösteriliyordu. Şimdi, silâh ve dinamit merakının işçilere yayıldığını göstermek istiyorlar. İşçi semti Zeytinburnu'nda, işçilerden

Levent Şahverdi Arşivi

oluşan bir hücre ve cephane deposu bir ev. Tereddüt gösteren, en azından Sıkıyönetim için etkili oldukları yerlere ağırlıklarını koymayan İstanbul sanayicileri için ürkütücü bir tablo. Son oyun İstanbul sanayicilerini ürkütmeyi amaçlıyor.

Oyunların bütünü de Türkeş'in boyunu aşıyor Türkeş'in tabanı, kolları ve bütün gücü, böyle bir oyunlar bütününü sahneye koymanın gerektirdiği çaptan çok uzak. Artık hızlanan gelişmelerin açıklığında yaygın yanılgıyı bırakmanın zamanı geldi. Faşist tırmanma zincirinde Türkeş, Demirel'i kullanmıyor. Demirel, Türkeş'i kullanıyor. Türkeş, faşizmi yerleştirmek için Demirel'in kullandığı bir araç işlevini üstleniyor Türkeş'in ön plana salıverilmesi, demokratik direncin hedefini saptırmaya yarıyor. Faşizmin tırmanma zincirinde en zayıf halkanın gözlerden uzak kalmasına yol açıyor.

Cephe koalisyonunda, adının başında milliyetçi veya millî tanımlamaları olan iki parti var. Ama Cephe Hükümeti'nin izlediği politikalarda milliyetçilikle ilgili hiç bir yan yok. Dış politikada, iç ve dış ekonomik politikada, izlenen uygulamalara damgasını vuran Adalet Partisi. Ne Türkeş, ne de Erbakan'ın en küçük bir izi bile görülmüyor İç ve dış ekonomik politika ile dış ilişkilerde Adalet Partisi ve lideri, koalisyon liderliğine hiç gölge düşürmüyor. Ama faşist baskılarda kalın bir gölge yaratılıyor. Bu gölgeden en çok yararlanan Demirel oluyor.

Ana muhalefetin yönetici kadrolarının çok «ince» politikalarla uğraştığını gösteren örnekler gelmeye başladı. İnceliklerin birisi, cephe koalisyonuna yöneltilecek gensoru önergelerini kimlerin imzalayacağı ile ilgili. Genel Başkan imzalayacak mı, imzalamayacak mı? Önce Demirel hakkındaki yolsuzluk önergesi mi, yoksa Türkeş hakkındaki komandoculuk önergesi mi verilecek? Doğrusu bu ince politika sorunlarına herkesin aklı ermez. Bu yüzden de, büyük politik yanılgılara düştüğünü bilmeden, «nasıl vereceksenız verin, ancak, gerçekten vermek istiyorsanız bir an önce verin» deyip işin içinden çıkar

Yalnız ana muhalefetin yönetici kadrolarını yoran bu

Levent Şahverdi Arşivi

«ince» politik sorunların yanında çok daha kalın bir başka politik sorun var. Kalın politik sorun şöyle: Faşizan tırmanmanın bir simgesi haline gelen komandoculuk gensorusu, neden Türkeş'e yöneltiliyor? Neden Demirel'e yöneltilmiyor? Hatırlatılması gerekli görülmeyebilir ama yarar var: Demirel, başbakan. Demirel'in bütün bu cinayetlerin birine bile karşı çıktığı görülmedi. Hepsini destekledi. İkincisi, olaylar ortada. Vurucu komando gücü, üç buçuk kişiden oluşan bir çete. Çok hızlı bir biçimde bir kentten diğerine, bir yerden öbürüne kaydırılıyor. Devlet denilen aygıtın açık işbirliği olmadan bu üç buçuk kişilik çete, bu kadar büyük tahribat yapabilir mi? Hükümet başkanı olarak Demirel'in açık katkısı olmadan devlet denilen aygıt böylesine açık bir işbirliğine girebilir mi? İnce politik sorunların yanındaki kalın politik soru burada. Ana muhalefeti yorması gereken soru da burada.

Bir soru sorulmazsa, mutlaka bir cevaba sahip demek. Kalın sorunun cevabı ise bir değil, iki. Birincisi, ana muhalefetin kadrolarını aşan bir yaygınlık gösteriyor. Hâlâ yirminci yüzyıl sermayesi, idealize edilen on dokuzuncu yüzyıl sermayesi ile karıştırılıyor. Sermaye sınıfının demokratik bir nitelik taşıdığı ve faşizme karşı olduğuna inanılıyor. Nesnel sınıfsal tutum ile öznel bireysel tutum karıştırılıyor. Sermayenin, ancak zorlanarak demokrasiye razı edilebileceği unutuluyor. Bu unutkanlık ana muhalefetin dışına taşıyor. Fakat ana muhalefetin yönetici kadrolarında elverişli bir toprak buluyor. Bu yüzden Demirel, gölgede tutulup faşist tırmanmanın simgesi olarak Türkeş seçiliyor.

İkinci cevabın başlangıcı, ana muhalefetin kadrolarının niteliği. Uzun bir siyasal geçmişi ve pratiğin günlük uyarıları ile her gün kendisini aşan Ecevit'in durumu ayrılık gösteriyor. Ecevit'in dışında ana muhalefetin yönetici kadrolarının çok büyük bir bölümü bürokrasiden yeni kopmuş kişilerden oluşuyor. Demirel'in en üst noktasında bulunduğu bürokrasiden yeni kopan kadrolar. Bunlar, başbakan olarak gördükleri Demirel'in gücünü abartma eğiliminde. Hâlâ memurluk günlerinin sabah kahvesi sohbet-

Levent Şahverdi Arşivi

lerindeki değerlendirmelerden kurtulamadılar. Ana muhalefetin kadrolarının büyük bir bölümü için Demirel hâlâ, «Oyunlar ustası» güçlü bir lider. Bir zamanlar İsmet Paşa'ya yakıştırılanlar, şimdi Demirel'e uygun görülüyor. Toplumsal gelişmeleri arkasına alarak İsmet Paşa'yı siyaset dışına iten Ecevit, şimdi, Demirel'i cephe birliğinin en güçlü halkası sayan bir kadro ile çalışıyor.

Oysa, Demirel, cephe koalisyonunun ve faşist tırmanma zincirinin en zayıf halkası. Birincisi, partisini inişe getiren bir lider. İkincisi, partisini, bir yamalı bohça haline sokan bir başkan. Üçüncüsü, sermayenin katı desteğini kaybeden bir politikacı. Dördüncüsü, Cumhuriyet tarihinde, hakkında en çok yolsuzluk iddiaları ortaya atılan bir başbakan. Beşincisi, planlar ve oyunlar ne olursa olsun, başbakanlığında toplumu kana boyayan bir kimse. Altıncısı, artık kendisine destek olan herkesi ve her kurumu yıpratan bir adam. Artık çok sert bir yıpranmaya razı olmadan Demirel'e kimse yardımcı olamıyor.

Faşist tırmanma zincirinin en zayıf halkası, Demirel, her tırmanışta, kendisine destek olanları desteksiz bırakan bir yaratık haline geldi. Tırmandığı her basamakta durabilmek için yeniden tırmanmak zorunda kalıyor. Yalçıntaş'tan sonra Karataş'a ihtiyaç duydu. Cumhurbaşkanı Korutürk, bu ihtiyaca karşılık verdi. Ecevit de «Hukuk devleti, Korutürk'ün elinden bir darbe daha yedi» dedi. Böylece Cumhurbaşkanlığı, Ecevit'in elinden çok ağır bir yara almış oldu. Faşist tırmanma zincirinin en zayıf halkası için değer mi?

Karataş, televizyon müdürü oldu. Demirel burada açık oynadı. Açıkça «Tartışma var» dedi. Ana muhalefet ise kamuoyunu bir tarafa bırakıp mektuplara umut bağladı. Karataş'ın müdürlüğü, Demirel için bir başarı oldu. Ancak başarı tek başına değil. Aynı zamanda bütün ilericiler ve bu arada ana muhalefet için bir yüz karası oldu. Burada da faşist tırmanmanın en zayıf halkasını görmemek çok etkili bir rol oynadı. Faşist tırmanmanın en zayıf halkasını açıklığa kavuşturmak, destekleri oluşmadan önlemenin ve tırmanma zincirini kısmanın en kestirme ve etkin yolu.

Levent Şahverdi Arşivi

Yolsuzluk Çemberi ve Sıkışan Yönetim

En zayıf halkanın telâşına bakın. Silâhlı Kuvvetlerin komuta kademesinin «uyarı» mektubunu konu alan Yankı Dergisi pazartesi günü satışa çıktı. Çıkar çıkmaz da Demirel soluğu Genelkurmay Başkanlığında aldı. Bir de demeç. Demecin özü çok açık! «Biz Silâhlı Kuvvetlere çok para veriyoruz. Daha da vereceğiz.» Demirel'in paradan başka bildiği bir silâh olmadığı anlaşılıyor. Anlaşılan bir başka nokta daha var. Demirel'e sormak gerek: Bu kadar zayıfsanız, neden faşizme heves ediyorsunuz?

Demirel, faşizme neden heves ediyor? Bu sorunun tek cevabı, Demirel'in çok zayıfladığını bilmesi. Demirel artık bir seçim kazanma şansına sahip olmadığını çok iyi biliyor. Üstelik, artık son ara seçimlerindeki kadar bile başarı sağlamasının mümkün olmadığını da görüyor. Bu yüzden bir seçime gitmeden önce karşısındaki güçlerin iyice budanması gerektiğine karar vermiş durumda. Budanması gerekenler solun bir bölümü olacak. Yalnız Demirel, solda görünen kimilerin görüşlerinin aksine, solu bir bütün olarak değerlendiriyor. Maceracı bir-iki grupçuğun dışında, sol yelpazenin birbirini çok etkilediğini anlıyor. Bu yüzden, Demirel için, solun bir bölümünü budamak bütününü budamak demek. Demirel, solun bütününü budamadan seçimlerden umutlanıyor.

Burası, işin bir yanı. Diğer yanı daha güncel. Daha kısa dönemli. Bugünlerde hep (M) yazılıyor, hep okunuyor. Temel mallara zam ile yüzde yirmi çevresinde bir devalüasyon gündemde. Demirel bunları geciktirdi. Geciktirdiği için de devamlı olarak yazılıyor. Ancak iyice açık olmak gerek. Bir sıkıyönetim düzeni kurulmadan Demirel bu zamları ve devalüasyonu ertelemek için elinden geleni yapa-

Levent Şahverdi Arşivi

cak. Demirel'in yönetimi çok sıkıştı. Sıkışan yönetim, kurtuluşunu sıkıyönetimde görüyor.

En son fiyat endeksleri aralık ayına ait. Aralık ayındaki fiyat artış yüzdesi, son yılların en yükseği. Geriye doğru gidildiğinde, aralık ayı fiyat artışları ile yalnızca Ecevit'in bütün kamu mal ve hizmetlerine zam yaptığı ayın fiyat artışları karşılaştırılabiliyor. Bu, bir. İkincisi, yalnızca aralık ayı artışlarına bakmak yeterli değil. Geçen yılın son üç ayındaki fiyat artışları, önceki yılın son üç ayındaki fiyat artışlarından devamlı olarak yüksek. Bu yüksekliğin anlamı şu: Fiyat artışları, bir eğilim olarak ortaya çıktı. Üçüncü nokta da var Henüz, Fiyat Kontrol Komitesi ile özel kesimin zam isteklerini otomatik hale getiren kararın sonuçları alınmadı. Özel kesimde otomatik zamların sonuçları, ocak ve daha sonraki ayların endekslerinde ortaya çıkacak.

Dördüncü nokta, Demirel'in «böyük» adam olmasıyla ilgili. Demirel, «böyük» adam oldu. Büyük adamlar «literatüre» geçerler. Gizli örgüt tutkulusu Demirel'in son Başbakanlık döneminde «gizli zamlar» ortaya çıktı. Demirel'in fiyat politikası için bulunan «gizli zamlar» deyimi şimdi yaygınlık kazandı. Artık Halk Partisi yöneticileri de gizli zam deyimini kullanmaya başladı. Bundan öte özel kesimin meslekî yayın organlarında da kullanılıyor Bunlardan birisi, bilinen cama yapılan gizli zammı ortaya çıkardı. Hesaplanan gizli zam, yüzde yirmi beş çevresinde fiyat artışını içeriyor Eskiden fabrikanın fiyatında ambalaj için bir ödeme yokmuş. Şimdi ambalaj farkı alınıyor. Satışlarda kredi kolaylıkları uygulanırmış. Şimdi bunlar da kalkıyor Biraz da camın boyutları değişiyor Böylece gizli zam ortaya çıkıyor Bu gizli zam, diğer örneklerde olduğu gibi, toptan eşya endekslerine yansımıyor. Ama bu gizli zamların toptan endekse yansımamasına karşın toptan fiyat endeksleri yine de artıyor

Demirel ve yönetimi sıkışıyor Çünkü Demirel'in gizli zamları, tutku ölçüsünde sevdiği gizli örgütlerinden daha açık. Kütleler, Demirel'in gizli örgütleri kadar gizli zamlarını da biliyor. Bilmemeleri olanaksız. Bildikleri bir nokta

Levent Şahverdi Arşivi

daha var Artık özgürlükleri ortadan kaldırma girişimleri ile fiyat artışlarının doğrudan orantılı olduğunu gördüler. 12 Mart yönetimi, kütlelere, bu bilinci hediye etti. Hediye etmek istemezdi. Ama istemeden oldu. 12 Mart deneyimi, kitaplardaki bilgileri kütlelere yaydı. Faşizm girişimlerinin, fiyatları ve sömürüyü arttırmakla eş anlamlı olduğunu ortaya koydu. Şimdi kitaplardan kütlelere yayılan bu bilgi, Demirel'i ve yönetimini sıkıştırıyor.

Sıkıştıranlar çok. Karanlıkta ıslık çalmak kolay. Ama dosyalara dayanmak için yürek ister. Bir uyarının karşısında soluğu kesilenlerin önünde dosyalar birikiyor Mobilya dosyasından kurtulmak kolay değil. Arkasından Halk Partisi İstanbul Milletvekilinin gündeme getirdiği demir-çelik dosyası var Demir-çelik dosyasından kurtulmak ise çok daha zor. Demir-çelik dosyasının bir bölümü, belgeleriyle, Cumhuriyet'te yayınlandı. Yayınlanmayan bölümleri ise çok daha ilginç. Otomobil galerisi sahiplerine verilen ithal izinleri, bakan kardeşlerinden futbol sahalarına kadar uzanan bir demir-çelik çemberi, üç buçuk kuruşluk sermayesi ile Türkiye'nin en büyük cirolu işletmeleri arasına giren demir-çelik tacirleri. Yüreği olanlar, kendisinden korkmayanlar, demir-çelik çemberinin Meclis soruşturma komisyonunun önüne getirilmesine razı olmak durumundalar

Devam etmeden önce bir açıklama gerekiyor. Türkiye kapitalistleşme sürecinde ilerliyor Kapitalizm, feodal sistemden farklı. İlerleyen kapitalizmde «hamiline yazılı» hisse senetleri yaygınlaşıyor. Hamiline yazılı hisse senedi gerçekleştirilen bir rüşvet işlemini ortaya koymak kolay değil. Yalnız son zamanlarda ortaya çıkan olayların bc ka kolaylıkları var Olaylar ve belgeler çok açık. Toplum çıkarına açıkça ters düşen, bazı kişi ve firma çıkarlarına açıkça uygun düşen olaylar ve belgeler var Kapitalizmin bu gelişme aşamasında ve olay ve belgelerin açıklığında, artık rüşvet mekanizmasını bütün boyutlarıyla ortaya koymak gerekli olmaktan çıkıyor Olay ve belgelerin aktörleri, rüşvet almadıklarını kanıtlamak zorundalar. İlgili firma ve kişiden rüşvet almadan, firma ve kişinin çıkarlarını koruyan, korurken de toplum çıkarlarını açıkça bir kenara atan

Levent Şahverdi Arşivi

eylemlerini açıklamak zorundadırlar. Paranın tek silâh olarak bilindiği bir yönetimde oldukça zor bir açıklama olacak.

Bundan sonra sıra lâstik dosyasında. Millî Savunma Bakanı Ferit Melen, cephe koalisyonu ile birlikte hükümete gelir gelmez, bir yabancı sermayeli ortaklığın yabancı sermaye istemi için Ticaret Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilâtına yazı yazdı. Yabancı sermaye ile ilgilenmek Millî Savunma Bakanları'nın görevleri mi? Cephenin Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon, kamu girişimi Petkim'in teker lâstiği yapımı için gerekli olan kararnameyi ne kadar erteledi? «Kalkınmacı» bir partinin bir bakanına bir yatırımı uzun süre ertelemek yakışır mı? Daha sonra aynı partinin bir başka bakanı Selâhattin Kılıç, aynı kararnameyi neden imzaladı? Petkim, Kılıç'ın bakanlığına bağlı. Daha sonra Demirel'in Müsteşarı Ekrem Ceyhun, bir Meclis Komisyonu önünde ifade verebilecek memurların önünde, neden, «Petkim yatırımını unutun» dedi? Daha sonra özel ve yabancı sermaye bu alanda Üsküdar'ı geçmişken, Petkim'in yatırımı neden 1976 Yatırım ve Finansman Programına alındı? Yatırım için hazır kararnameyi dokuz ay beklettikten sonra ve hâlâ kararname imzalanmamışken, Petkim'in lâstik yatırımı Kamu İktisadî Teşebbüsleri Yatırım ve Finansman Programına almanın, kılıfı hazırlamaktan başka bir anlamı var mı? Bu sorular ortada. Dokuz aydır parça parça yazılıyor. Şimdiye kadar yazılanların hiç biri yalanlanmadı. Artık yazılanların doğru olmadığını göstermek ve ilgili kişileri temize çıkarmak için ayrıntılı bir araştırma gerekiyor. Başka çare yok.

Ve bütün bunlar, Demirel'i ve yönetimini sıkıştırıyor Demirel, kaybettiğinin farkında. Bunun için hükümetten ayrılamıyor. Hükümetten ayrılırsa, sıkıyönetime gerek kalmayacak. Bunun için seçime gidemiyor. Tek kurtuluşu sıkıyönetimde buluyor. Demirel'in bu durumu, istifa ve seçim almaşıklarını denemeden sıkıyönetimde ısrar etmesi, sıkıyönetim isteminin biçimsel hukuk temellerini de ortadan kaldırıyor. Demirel ve sıkışan yönetimi için bir sıkı-

Levent Şahverdi Arşivi

yönetimin, anayasa ve hukukla bağdaşır hiçbir yanı kalmıyor.

* *Meclis Bütçe Komisyonu, bütçeyi 1 milyar 102 milyon lira arttırarak benimsedi.*
* *F Almanya'daki 12 milyarlık işçi dövizlerinin Türkiye'ye getirilmesi için MİT'in çalışmalar yaptığı haber verildi.*
  Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Demirel'e geçtiğimiz ay içinde çeşitli konularda uyarıda bulunduğu kaydedildi. Silâhlı Kuvvetlerin üzerinde durdukları konuların başında, Kıbrıs, anarşi ve hükümet sorununun geldiği belirtildi.
* *Silâhlı Kuvvetlerin uyarısının basına yansımasından sonra, Demirel, Genelkurmay Başkanı Sancar'la görüştü. Silâhlı Kuvvetlerin malî istekleri ile, küçük illerde sıkıyönetim uygulaması konusunda Demirel'in Sancar'a güvence verdiği belirtildi.*
  Malatya'da üç gencin öldürülmesi ile sonuçlanan operasyonda tank ve helikopterler kullanıldı. Malatya Valisi R. Küçüktiryaki, «öldürülen kimse yok, aslında intihar ettiler,» dedi.

31 Ocak 7 Şubat

AET Komisyonu Yunanistan'ın tam üyeliğine şartlı olarak, «evet,» dedi.

* *Otomotiv sanayiinde, iki yeni yabancı sermaye izni verildi.*
* *Amerikan Lockheed uçak firmasının Türkiye'de rüşvet dağıttığı açıklandı.*
  Elektrikli ev âletlerine yüzde 5 ile 15 arasında zam yapıldı. F Almanya Savunma Bakanı Leber Türkiye'ye silâh satışı için görüşmelerde bulunmak üzere Türkiye'ye geldi. Leber, Türkiye'ye yabancı sermayenin gelmesi için uygun koşulların yaratılması gerektiğini söyledi. Yapılan resmî görüşmeler sonunda Türkiye'nin, F Almanya'dan parasını peşin ödemek koşuluyla her türlü silâhı alabileceği belirtildi.

8 Şubat 13 Şubat

MC'nin iktidarda olduğu 1975 yılını ekonomik açıdan başarılı göstermek amacıyla 1976 yılı programında tahrifat yaptığı ileri sürüldü.

Levent Şahverdi Arşivi

Selâmet İçin Son Şans

Demirel ile Türkeş yarış içinde. Siyasal yazını zenginleştirmek için birbiriyle yarış ediyorlar. Demirel, gizli zamlar kavramını buldu. Ama artık gizlilik açığa çıktı. Türkeş'in Başbakanlıkta bir odaya yerleşmesi ise Frankeştayn deyimini, siyasal yazına yerleştirdi. Yakıştırma, Asiltürk'e ait. Sonraki «tevil» hiç bir değişiklik yapmıyor. Yapmadığı, Türkeş'in yayın organlarındaki kabulden de belli. Türkeş'in yayın organı, Asiltürk'ü ve Selâmet'i tehdit ediyor Frankeştayn, ilk önce fareler üzerinde deneme yaparmış. Fare yakıştırması da Selâmet ve Asiltürk türünden Selâmet'çiler için.

Hak vermemek mümkün değil. Bozuk bir saatin günde iki kez doğruyu göstermesi gibi, Türkeş'in yayın organı doğruya parmak basıyor Kuramsal ve edimsel olarak bir doğruyu dillendiriyor Faşizm gelince Asiltürk türünden Selâmetçilere ve bir örgüt olarak Selâmet'e ihtiyaç kalmayacak. Bu yüzden yok etme eylemleri, fareler üzerinde yapılan denemelerle zenginleştikten sonra sürüp gidecek. Açıkça söylenen, bu. Bir bayram kutlaması dolayısıyla «davadan dönenler» için belirlenen cezalandırma yöntemi. Şimdi de, cephe ortaklığından dönme eğilimi gösterenlere uzatılmak isteniyor.

Bir noktada çok açık olmak gerekli. Ondokuzuncu ve yirminci yüzyıl sermayeleri arasındaki ayrım burada da geçerli. Yirminci yüzyıl sermayesi, baskısını ve egemenliğini sürdürebilmek için dine muhtaç. «İlerici» kapitalizmin dinsel ideolojiye muhtaç olmadığı masalı çok gerilerde kaldı. Bugün kapitalizmin en ileri aşamaya ulaştığı Amerika Birleşik Devletleri'nde kilise, düzenin en temel direklerinden birisi. Bugün sermaye, ilerici düşünce ve eylem-

Levent Şahverdi Arşivi

lere karşı baskısını sürdürebilmek için dini kullanmak durumunda. Ama Türkiye'nin somut koşullarında ilerici düşünce ve eylemlere karşı baskısını sürdürebilmek için dini kullanmayı zorunlu yapmıyor. Polisin yardımıyla bir caminin avlusuna bir bomba atmak, yüznumarasına orakçekiç çizip, bir yandan belediye hoparlörü ile diğer yandan paralı askerlerle köylere «komünist kıyamı» yalanlarını ulaştırmak yeterli. Selâmet'in tabanını harekete geçirmek için bu kadarı yeterli. Selâmet'in tavanına gerek yok. Türkeş'in yayın organındaki doğrunun kaynağı burada.

Böyle bir doğrunun yüzlerine çarpılmasında Selâmet yöneticilerinin sorumluluğu çok büyük. Partinin ne demek olduğunu, parti ile şirketin arasındaki ayrılıkların ne denli büyük olduğunu bir türlü anlayamadılar Bir türlü parti olamadılar. Osmanlı'nın mehter oyunundaki gibi bir o yana, bir bu yana sallanmakla, ya da, ellerindeki bakanlıkları belirli tarikat üyeleri ile doldurmakla parti olacaklarını sandılar Doldurdular da ne oldu? Açıkça söylenmeli. Sezar'ın hakkı, Sezar'a verilmeli. Cephe ortaklığında Selâmet, Ecevit ortaklığından çok daha fazla devlet aygıtına yayıldı. Demirel zamanında, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığındaki bütün Adalet Partisi kadroları temizlendi. Ecevit'in Başbakanlığı sırasında yapılamayanlar, Demirel'in Başbakanlığı zamanında yapıldı. Ne oldu? Son ara seçimlerinde Selâmet'in oyları az da olsa, düştü.

Din, bir toplumsal olgu. Kapitalist toplumda dini yaşatan, ekonomik yapıdaki anarşi. Piyasadaki anarşi, dine yaşama olanağı veriyor. Anarşinin en etkin olduğu alanlar, esnaf, küçük sanatkâr ve küçük çiftçiler Küçük çiftçilerin, hava koşulları ile piyasadaki fiyat dalgalanmalarını kontrolları mümkün değil. Esnaf ve küçük sanatkârlar ise piyasadaki talep dalgalanmalarının kurbanı. Devamlı olarak bu böyle. Kapitalist toplumdaki ekonomik anarşi, en çok bunları etkiliyor Küçük çiftçiler, esnaf ve sanatkârlar, piyasadaki düzen eksikliğini dinde bulmak istiyorlar, küçük mülkiyete dayalı sınıfsal yapının çaresizliği, dinsel düzene, bir çare olarak sarılmaya yol açıyor Kontrol edemedikleri bugün ve yarınlarını, dinsel düzen ile kontrol et-

Levent Şahverdi Arşivi

meye çalışıyorlar. Tıpkı eski zamanın denizcileri ile şimdiki zamanların havacılarının birer fetişi uğur sayıp hayatlarını güvenceye almaya çalışmaları gibi. Fetişizm ile «uğur» ilkel dinin kökeninde yatıyor.

Selâmet, küçük çiftçi, esnaf ve sanatkârların fetişi olma amacıyla yola çıktı. Türkiye'deki eski dinsel ve siyasal akımlardan farklı olarak, dinsel özlemlerle sanayileşmeyi ve kalkınmayı birleştirmeye çalıştı. Dine sarılmanın tabanında ekonomik anarşi ve geriliğin olduğunu çok açıkça görüyorlar. En «dinci» örgütün en çok motor sanayiini sayıklaması her halde bir rastlantı olamaz. Burası açık ve olumlu bir değerlendirme. Ancak bu olumlu değerlendirmeden sonrası için olumlu demek mümkün değil. Selâmet küçük çiftçi, esnaf ve sanatkârların fetişi olmayı amaçlarken, büyük toprak ve sanayi sermayesi ile kurmuş olduğu bağları geri plana atamadı. Selâmet'in yetmişüç seçimlerini finanse edenler, karşılığını istemekte gecikmedi. Ecevit ortaklığı sırasında verilen karşılıklar, bir sis perdesinin arkasına gizlenebildi. Cephe ortaklığı sırasında, Selâmet'in büyük toprak ve sanayi sermayesinin bir bölümü ile bağları, çok açık bir biçimde ortaya çıktı. Fetiş yıkılmaya başladı. Küçük çiftçi, esnaf ve sanatkârların kuru vaazlara karınlarının tok olduğu, bir eğilim olarak, görülmeye başladı. Fetişin çatlaklarından büyük toprak sermayesi ile sanayi sermayesinin bir bölümünün yüzü seçilmeye başlandı.

Selâmet, şimdi, bu aşamada. Tam bu aşamada, ortak olduğu cephe batmaya yüz tuttu. 1975 sonbaharında bir genel seçim stratejisiyle kurulan Demirel ortaklığı, ateşten gömleği sırtında duymaya başladı. Hiç bir ciddî yatırım eyleminin yapılmaması bir yana, demir, çelik, cam, çimento, pamuk ipliği ve benzerlerinin fiyatları hızla artıyor. İthalât ise sınırına doğru hızla yaklaşıyor. İthalâtın bol ve kolay olduğu bir zamanda karaborsayı önlemeyen Demirel ortaklığının, ithalât sınırlamalarında yalnızca karaborsayı hızlandırmasını beklemek gerek. Karaborsaya dayalı bir ekonomide, çok yüksek kârlar olacak. Ama bu kârları, küçük çiftçi, esnaf ve sanatkârların yapabileceğini düşün-

Levent Şahverdi Arşivi

mek çok zor. Buna bir de DÇM girişinin azalması ve diğer ekonomik nedenlerle kredi daralması eklenmeli. Kredi daralması, küçük çiftçi, esnaf ve sanatkârın ödediği tefeci faizinin yükselmesi demek. İzinsiz bir düzen kurmak isteyenler için gerçekten zor bir durum.

Zorluğu, Demirel, çok iyi görüyor. Dolu dizgin faşizme yol almasından belli. Demirel, dolu dizgin faşizme yol alıyor. Cephenin ikinci büyük ortağı ne yapıyor? Mehter yürüyüşündeki gibi sağa sola sallanıp duruyor. Sağa sola sallanması yapısındaki ikilikten ileri geliyor. Ancak nereden gelirse gelsin durum çok açık. Demirel'in dolu dizgin yürüyüşünün son durağında Selâmet'in tavanı yok. Bunu Demirel-Türkeş ortaklığının yayın organları da saklamıyor. Selâmet'in yöneticileri, bir sağa bir sola sallanarak, kendi son duraklarına doğru yürüyüşe ortaklık ediyorlar. İntihara bu tür yürüyüşün modellerini ancak Amerikan filmlerinde bulmak mümkün.

Bir nokta daha açık olmalı. Faşizm durağından önce Selâmet'i kapatabilmek, Demirel-Türkeş ortaklığının harcı değil. Kan akıtmaya güçleri yetiyor. Ama güçlerinin yetmeyeceği işler de var. Kimi alanlarda Demirel-Türkeş ortaklığından daha güçlüler var. Bunlar, Türkiye'deki ilericiler yelpazesi. Çok ama çok açık söylenmeli. Faşizm durağından başka her yerde Selâmet'in yaşama gücü, ilericilerin elinde. Türkiye'de ilericiler, dinin bir tehlike olmadığını biliyorlar. Ama Selâmet, bir tehlike olmadığını, gösterme durumunda. Gerçekten zaman, bu zaman: «Bu iş ya biter, ya biter.» Son şansını kullanmak Selâmet'in elinde. Son şansı Selâmet'in geleceğinin anahtarı durumunda.

Ticaret Bakanlığınca yayınlanan bir raporda, AET'nin Türk sınaî ürünlerine tanıdığı ödünlerin önemini yitirdiği ve Türkiye-AET ilişkilerinin iflâs noktasına geldiği belirtildi. AET uzmanları Türkiye'ye daha fazla ödün verilemeyeceğini belirttiler, buna karşılık Türkiye'de bulunan AET heyetinin, Türkiye'den yabancı sermaye konusunda önemli ödünler istediği açıklandı.

Levent Şahverdi Arşivi

Bütçe ve Program Eleştirisi

Eleştiri üzerine bir atasözü var Bu atasözüne göre eleştiri çuvaldızla başlamalı. Çuvaldız önce basına batırılmalı. Sinemalar ve eğlence yerleri kadar büyük basın da televizyonun rekabetinde. Sadun Tanju'nun açıkladığı tiraj sayıları bunu açıkça gösteriyor. Cem gidiyor, Yalçıntaş gidiyor, Karataş geliyor Bu arada kütlelerin bilinci artıyor. Sosyalist örgütlerdeki gelişmeler, büyük basını da, televizyonu da ilgilendirmiyor. Ama diğer partilerin görüşleri, dünyada ne olup bittiği, belli bir seçme ve tahrifatla da olsa, televizyon ekranına yansıyor. Kütleler, büyük basından bir gün önce bunları duyuyor. Büyük basına iş azalıyor Tek istisna ile tirajlar düşüyor. Düşmeye de devam edecek. Kaçınılmaz. Basında fiyatlar da yükselecek. Bu da kaçınılmaz.

İleri kapitalist ülkelerin bir süre önce yaşadıklarını Türkiye bugünlerde yaşıyor. Kapitalistleşme gecikerek başladığı için sorunlar da arkadan geliyor. Daha ileri kapitalist ülkelerin basını televizyon rekabeti karşısında araştırıcı habercilik dedikleri bir yolu denedi. Bunun en belirgin örnekleri ekonomi alanında ortaya çıkıyor. Türkiye'de de büyük basın bu alana yöneldi. Ekonomi siyasal haberlerle yarışır hale geldi. Ancak, eski alışkanlık ve gelenekler devam ediyor Hazırcılık ve hazırı kullanma, ekonomi alanında hâlâ en yaygın habercilik yöntemi.

Bütçe denilince akla yalnızca bütçe gerekçesi geliyor Bütçe gerekçesinde hazır tablolar ve birkaç klişe söz var Bütçe Yasa Tasarısı ise sıkıcı. Bir yığın madde. Yalnızca maddeler sıralanmış. Bütçe Yasa Tasarısını okumak zahmete değer bulunmuyor. Halbuki bütçe yasa tasarısında her yıl «inci» hazineleri gizli. Bu yıl da öyle.

Levent Şahverdi Arşivi

Cepheci partiler topluluğunun hazırladığı bütçe yasa tasarısı, Bütçe Karma Komisyonunda görüşülüp cepheci partiler çoğunluğunca kabul edildikten sonra tekrar yayınlandı. Başında Karma Komisyonun raporu ile Komisyonun Halk Partili üyelerinin karşı oy yazısı var İşe buradan başlarken iğneyi hazırlamak gerekiyor. İğne, ana muhalefete. Daha doğrusu, ana muhalefetin en muhtelif ve aynı zamanda da en demokratik sol üyelerine. Bu yıl Bütçe Komisyonunda ana muhalefeti, en demokratik sol üyeler temsil ediyor.

Karşı oy yazısı, kısa iki maddeden oluşuyor Birinci madde, hep biliniyor. Buradaki tez, bütçenin yasal olmadığı. Bu tezin geçersizliği daha önce yazıldı. Devlet Planlama Teşkilâtı Daire Başkanlarının Süleyman Demirel'e verdikleri protesto yazısı da açıklık getiriyor. Yüksek Planlama Kurulu, kasım ayı sonunda, 1976 programını kabul etmiş durumda. Temel dengeler, bir yazı ile Maliye Bakanlığına bildiriliyor Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, bütçe ve program üzerine bir rapor hazırladı. Bu raporun, işin içinde ve işi bilen uzmanlarca, hazırlanmış olduğu çok açık. Bu raporda da belirtildi. Gerçekte de öyle. 1976 Bütçesi ile 1976 yılı programının genel dengesi, şimdiye kadar görülmemiş bir biçimde biribirini tutuyor. Kılıfın bu bölümü iyi hazırlanmış. Bu yüzden bütçenin yasal olmadığı tezi çok havada bir tez. Biçim yönünden hiç bir eksiklik görülmüyor.

En Demokratik sol üyelerin karşı oy yazısının ikinci maddesi, aynen şöyle: «Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Yıllık Programlar hedefine aykırı olarak halkımızın mutluluğunu azaltıcı, sosyal adaleti zedeleyici, istihdamı daraltan enflasyonist etkileriyle ekonomiyi dar boğazlara sürükleyen bir belge niteliğindedir. Bu nedenle muhalifiz..» Altında en demokratik sol imzalar Ve aynen böyle. En demokratik sol üyeler, bu bütçeye, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planına aykırı olduğu için muhalif kalıyor. Demirel'in ağzından işitilmeden burada işitmelerinde yarar var. Üçüncü Beş Yıllık Planın 12 Mart dönemi yasama meclislerinde görüşülmesi sırasında, Ecevit'in liderliğinde Halk Par-

Levent Şahverdi Arşivi

tisi, en tutarlı, en bilinçli ve en inatçı savaşlarından birisini verdi. Bu planın faşist bir plan olduğunu, ülke çıkarlarına kökten aykırı nitelikler taşıdığını açıkladı. Zamanın 12 Mart hükümetini düşecek kadar zorladı. Hükümet kurduğu zaman da, bu planı değiştirmeyi planladığını açıkladı. Üçüncü Beş Yıllık Planın Türkiye'de faşizm yolunda geliştirilmiş en tutarlı ekonomik sistemi ortaya koyduğunda hiç kuşku yok. Şimdi ana muhalefetin en muhalif, en demokratik sol üyeleri, bu faşist plana uymadığı gerekçesiyle bu bütçeye muhalif kaldıklarını açıklıyorlar. Gülmek mi, ağlamak mı gerekiyor?..

Bırakın soyut lâf cambazlığını. En azından bir kez, bütçe yasa tasarısını okumak gerek. Okunursa bu bütçeye tutarlı bir biçimde muhalif olmak için tutarlı gerekçeler bulmak çok kolay. Bu bütçe, MİT bütçesi. Bütçe Karma Komisyonu karar almış. Bütün ödeneklerde yüzde iki indirim yapılacakmış. Ama jandarma, emniyet, savunma ve MİT bütçeleri, bu indirimin dışında. Neden dışında olsun? MİT, bu ülke için, toprak-su çalışmalarından, elektriklendirme çalışmalarından, yol çalışmalarından daha mı önemli? Zaten dünya kadar para ayrılmış. Kütlelerin, su, elektrik, yol gereksinimlerini MİT mi karşılayacak? MİT'e çok para vermek, kütlelerin karnının doyması mı demek?

Sonra cephe hükümetinin yasa tasarısında, Karma Bütçe Komisyonunun yalnızca numarasını değiştirerek 86'dan 97'ye çıkardığı, içeriğine dokunmadığı madde var. Buna göre MİT için ithal edilen ham petrol ve ham petrolden elde edilen ürünler vergiden bağışık tutulacakmış? Kimin vergisini kimden almıyorsunuz? MİT, Hazine'ye bağlı bir kamu kuruluşu değil mi? Böylece dolambaçlı ve gizli yollardan MİT'in ödeneği neden arttırılıyor? Sonra MİT'in petrol kullanımı ne ki? Normal binek taşıtlarının dışında mekanize birlikleri mi var? Sonra aynı maddedeki bu yolla getirilen ham petrolden «elde edilen ürünlerin ciheti askeriye ve Millî İstihbarat Teşkilâtı'na tahsis olunmayan kısmı yukarıdaki istisnadan faydalanamaz» hükmünün anlamı ne? MİT'in ya da MİT için başka kuruluşların ham petrol ithal etmesi mi söz konusu? Şimdiye kadarki uygu-

Levent Şahverdi Arşivi

lamaya göre, böyle bir şey olamaz. Bütün kamu kuruluşlarının petrol ihtiyacını ulusal petrol dağıtım örgütü karşılar.

Bütçenin enflasyonist niteliğine gelince. Enflasyon, bütçe açıkları ile ilgili görülüyor. Ancak bu görüş çok eskidi. Daha önce de yazıldı. Türkiye'de enflasyonun temel kaynağı kamu kesiminden özel kesime taştı. Kapitalizmin gelişmesine paralel olarak yeni yönler, yeni oyunlar ortaya çıktı. Bu oyunun özeti şöyle: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, 1976 Bütçe ve Program ile ilgili bir rapor hazırladı. Buna göre, 1976 Bütçesinin açığı 21 milyar lira çevresinde. Geçen hafta, Cumhuriyet'te yer aldı. İşin içinde ve işi bilen kimselerin katkısıyla hazırlanan raporun tahminleri son derece güvenilir Bu yüzden bu bütçenin enflasyonist olduğunu söylemek mümkün.

Mümkün ama pek doğru değil. Doğru olmadığını göstermek için kısa bir parantez gerekli. Türkiye'de plan düşmanı hükümetlerle çalışa çalışa plancılar da yeni yöntemler geliştirdiler. Ülke ekonomisi için söylemek istediklerini, her yılın plan ve programında değil, bir önceki yıl ve dönemin değerlendirilmesi sırasında söylüyorlar. Plan ve programların ilk bölümlerinde, bir önceki yıl veya dönemi değerlendirirken teknisyen namuslarının gerektirdiği «kurtlarını» döküyorlar. Geçmişe geçmiş diyen politikacı bakanlar da bu değerlendirmelere pek aldırmıyorlar. Faşist Üçüncü Beş Yıllık Plan da böyle. Üçüncü Beş Yıllık Planın değerlendirme bölümü son derece değerli bir çözümleme ve belge. Cephe Hükümetinin büyük tahrifatına uğramasına karşın, 1976 Yılı Programının Resmî Gazete'ye yansıyan değerlendirme bölümünde de değerli çözümlemeler bulmak mümkün.

Cephe Hükümetinin Resmî Gazete'de yayınlanan programının altıncı sayfasında oniki numaralı tablo var. Bu tablo şunu söylüyor: Sabit fiyatlarla yapılan hesaplara göre, kamu yatırımlarının gerçekleşme oranı 1973 yılında yüzde 83, 1974 yılında yüzde 79 ve 1975 yılında yüzde 90. Yıldan yıla dalgalanmanın özel nedenleri ayrı. Ancak eğilim kendisini gösteriyor. Kamu yatırımları devamlı olarak

Levent Şahverdi Arşivi

konulan amaçların gerisinde kalıyor. Aynı tabloya göre özel yatırımlarda gerçekleşme oranı, sırasıyla, yüzde 123, yüzde 116 ve yüzde 111. Hükümetler gelip geçiyor Kamu yatırımları için ayrılan ödenekler kullanılmıyor. Özel kesim ise cömert hedeflerini de aşıyor. Her yıl sonunda da kamu yatırımları aksatıldığı için, bütçe başındaki açık, bütçe sonunda daralıyor. Oyun, böyle oynanıyor.

Kamu kesimi enflasyoncu gösterilip, asıl enflasyon kaynağı gizleniyor. Asıl enflasyon kaynağı üzerinde daha önce duruldu. Şimdi yalnızca güncel bir örnek. Örneğin tablosu, bu sayfada. Ocak sonu itibariyle bu yılki ithalât gideri, geçen yılla karşılaştırmalı olarak, görülüyor. Bu yıl, geçen yılın üçte birinden az. Cephe Hükümeti geçen yıl her ay yarım milyar dolara ulaşan ithalât yapıyordu. Şimdi ilk ayda 100 milyon çevresinde. Neden? Geçen yıl mı fazla ithalât yapıldı, bu yıl mı eksik ithalât yapılıyor? Hangisi yanlış? Geçen yıldan dövizleri hoyratça kullananlar uyarılmadı mı? Geçen yıldan bu ay bilinmiyor mu idi? Bu yıl stokların yüksek fiyatla piyasaya sürülmesi için ithalâtın kısılması gerek. Döviz durumu da bunu gerektiriyor. Cephenin asıl bütçe ve programı da bunu gerektiriyor. Piyasada da karaborsa kırata binmiş, yaza doğru hız alıyor. Enflasyonun bir kaynağı böyle oluyor.

Cephe Hükümeti, bütün bu oyunları üstü kapalı bir biçimde dile getiren 1976 programını tahrif ediyor. Yüksek Planlama Kurulu üyesi olarak Demirel'in de imzası olan 1976 programı, fiyatların 1974 yazından itibaren artış hızını azalttığını yazıyor Endeksler ortada. Ama Adalet Partisi ile Millî Hareket Partisi'nin komandoları, bunu 1975 nisanı olarak değiştiriyorlar. Programlar, sonbahar istatistiklerine göre hazırlanır. Sonbahardan sonraki istatistikler ele alınmış olsa idi, sonbahardan itibaren fiyat artışlarının hızlandığını yazacaktı.

Türkiye'de ilk kez ortaya çıkıyor. Bir hükümet, kendi başkanı ile başkan yardımcılarının imzasını taşıyan bir resmî belgeyi tahrif ediyor. Örneklerden küçük bir demet, yine bu sayfada. Ne biçim hükümet? Kendinize güveniyorsanız, Yüksek Planlama Kurulunda tartışıp görüşleri-

Levent Şahverdi Arşivi

nizi savunun. Yasa, hükümete bu hakkı veriyor. Ama yasalar, hükümete Yüksek Planlama Kurulunda tartışmadan programları istediği gibi değiştirme yetkisi vermiyor. Bu yüzden 1976 Yılı Programının öyküsü, iktisatçılardan çok savcıları ilgilendiriyor.

Bütçe ve program eleştirisinin özeti böyle. Özetin de özeti şöyle: Bu bütçenin, bütçeyle birlikte MC programının reddedilmesi gerek. Reddedilmesi için red oylarının bir fazla olması yeterli. Bundan sonrası kolay. Bundan sonra Demirel ve yardımcıları hükümette kalamaz. Kalmayı denerse, hem anayasayı değiştirmeyi ve hem de bir sınıfın egemenliğini yasa dışı yollardan perçinlemeyi denemiş olur. Bu ise hem 146 ve hem de 141 demek. Demirel, böyle bir şeyi kesinlikle yapmaz. Çünkü Türkiye siyasetinde zoru en kolay anlayan siyasetçi Demirel. Şapkayı alıp gitme öyküleri hep biliniyor. Türkiye siyasetinde sayı saymayı en çok Demirel biliyor.

13 milyonluk Lockheed rüşvet olayı Meclis'e yansıtıldı, Lockheed Türkiye temsilcisinin defterlerine el kondu.
Türkiye'ye petrol satmayı reddeden İran, Yunanistan'a özel anlaşma ile petrol satışı yaptı.

* *Türkiye'deki pahalılığı, işçi ücretlerine bağlayan Sanayi ve Teknoloji Bakanı A. Doğru, ortaçağın, iftihar edilecek bir mazi parçası olduğunu söyledi.*
MC, Türkiye'nin psikolojik savaş saldırısı ile karşı karşıya olduğunu iddia etti.
CHP Genel Başkanı Ecevit, MC parti gruplarının Demirel'e suç ortağı olmayı kabul etmeyeceğini umduğunu söyledi.

14 Şubat 20 Şubat

TÜSİAD'a göre plan hedeflerinin ancak yarısına ulaşılabildi ve ekonomide yapısal değişme gerçekleşmedi.
4 milyarlık yeni yatırım için yabancı sermaye izni verildi. AET'den yapılacak ithalatta Merkez Bankası teminat oranı yüzde 10 düşürüldü.

* *Türkiye, AET'den, diğer ülkelere yaptığı ihracatı engelleyecek biçimde davranmamasını istedi.*

Levent Şahverdi Arşivi

Bürokrasiyi Parsellemek

Olmaz, böyle şey. Bugün en yüksek sesle ve devamlı olarak söylenmesi gereken söz. Olmaması gerekenler o kadar çok oluyor ki, kütleler, olmaması gerekenleri olağan görmeye alışıyorlar. Bunun için devamlı olarak «Olmaz, böyle şey» diye seslenmek gerek. Yalnız seslenmeden önce, olağan görünüp de olmaması gerekeni saptamak gerek. Son zamanlarda yasal ya da yasa dışı yollarla televizyonun başına oturanların, «tebrik ve teşekkür» ziyaretleri yoğunlaştı. Yasa ya da yasa dışı yollarla televizyonun başına getirilen kamu görevlileri, başka kamu görevlilerini ziyaret ediyorlar. Ziyaret edilenler de daha sonra ve de uygun bir zamanda ziyareti iade ediyor. Olağanlaştırılan fakat kamu görevinde olmaması gereken bir durum. Ne oluyor? Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterliğine: Başbakanlık veya Planlama Teşkilâtı Müsteşarlığına birisi atanınca, «tebrik ve teşekkür» ziyaretleri oluyor mu?

Uygun bir zamanda iade-i ziyaretler. Hangi zamanlar uygun oluyor? Kime göre uygun sayılıyor? Bu soruların cevabını bulmak zor. Ancak Batılı iktisatçıların cevaplarını bulamadıkları sorular için geliştirdikleri bir yöntem var Bu, istatistik yöntemi. İstatistik yönteminde, aynı niteliği taşıyan gözlemler birleştirilir. Bu gözlemler arasında bir uygunluk olup olmadığı araştırılır. Televizyonla ilgili bazı «tebrik ve teşekkür» gözlemleri, Batılı iktisatçıların istatistik yöntemlerini» ön plana getiriyor. Getirince de, «olmaz, böyle şey» sonucu ortaya çıkıyor. Ne zaman, Danıştay, sabah toplanıp Cephe Topluluğunun yasa dışı bir televizyon işlemini durdurma veya iptâl etme kararı alırsa, öğle sonrasında yüksek dereceli bir memur televizyon müdürünün ziyaretini iade ediyor. Televizyon, yasa

Levent Şahverdi Arşivi

dışı televizyon müdürü ile ilgili Danıştay kararını duyururken, yasa dışı televizyon müdürü ile bir yüksek dereceli memurun görüntüsünü veriyor. Yalçıntaş döneminde de, Karataş döneminde de aynı şey oldu. Olmaması gerekenler oldu.

İstatistik yöntemleri, olmaması gerekenlerin olduğunu ortaya çıkarıyor. Danıştay, Karataş'ı durdurma kararı aldığı gün, yine yüksek dereceli bir kamu görevlisi, yasa dışı müseccel Karataş'ı, yasa dışı olarak işgal ettiği Televizyon Müdürlüğü makamında ziyaret ediyor. Gerçekten «Olmaz, böyle şey!»

Kamu görevi dikkat isteyen bir iş. Kamu görevine gelenler, çok dikkatli olmak zorundalar. Kişisel davranışları nedeniyle dikkatli olmak zorundalar. Yakınlarının davranışlarıyla ilgili olarak dikkatli olmak zorundalar. Kardeşleri, yeğenleri, oğulları ve kızlarıyla ilgili olarak dikkatli olmak zorundalar. Yakınlarının ne yaptıklarını çok iyi bilmek ve bunların hesabını vermek durumundadırlar. Çünkü kapitalistleşme süreci ilerledikçe bürokrasinin kilit noktaları çok daha önem kazanıyor. Bürokrasinin kilit noktalarında bulunanların verecekleri kararlar, milyonluk, milyarlık bir işin, şu veya bu işletmeye akmasına yol açabiliyor Bu yüzden, kapitalistleşme ilerleyip büyük işletmelerin ortaya çıktığı bir düzende, bürokrasiyi parsellemek dönemi başlıyor. Bürokrasiyi parselleme, kilit noktalardaki bürokratların yakınlarını parselleme ile başlıyor.

Kapitalistleşme ilerledi. Bu yüzden arsa ve arazi parselleme sürecinin sınırları daraldı. Tüketim araçları sanayi alanlarını parselleme dönemi de gerilere kaymaya başladı. Şimdi, sermaye araçları üretim alanlarını parselleme dönemi başladı. Sermaye araçları üretim alanlarını parsellemek, kaçınılmaz olarak, bürokrasiyi parsellemeyi gerektiriyor. Özel ekonominin büyükleri, bürokrasinin büyüklerini parsellemek ihtiyacını duyuyor. Ekonominin küçüklerinin bu parsellemede yeri yok. Şansı yok. Bürokrasinin küçüklerinin de parsellenme şansı yok. Buna kimsenin gücü yetmez. Yetmediği, bürokrasinin küçüklerindeki bilinçlenme düzeyinin hızla artışından da belli. Parselleme

Levent Şahverdi Arşivi

ve parsellenme ilişkisi, büyükler arasında. Demirel de hep «büyük» Türkiye'den söz etmiyor mu? Bir bildiği olmalı.

Rüşvet iddialarını genel olarak ve kolay kolay reddetmek kolay değil. Bir geleneği var. Bu geleneği gösteren belgeler, araştırmalar var Zeki Pakalın'ın Maliye Tarihi'nden daha önce de söz edildi. Henüz kitap haline getirilmemiş bu dört ciltlik incelemede, Osmanlı'nın kuruluşundan yakın zamanlara dek bürokrasinin üst noktalarını dolduranların kişilikleriyle ilgili belgesel bilgiler yer alıyor. Maliye Tarihin'de Mülhame Paşa ile Osmanlı Nazırı Mahmut Celâl Paşa hakkında, Sait Bey tarafından yazılan ve Meşrutiyet'ten sonra yayınlanan şu manzumeye yer veriliyor: Mülhame Paşa ile Mahmut Celâl / Oldu iki vasıtai cem'i mâl / Verdiğini etmiyor âlem helâl / Pek mi uzaktır şafakı inkılâp / Böyle mi memur edelim intihap / (M. Zeki Pakalın, Maliye Tarihi, Cilt: 3, sayfa: 514). Aynı Mahmut Celâlettin Paşa için, Reji Müdürlerinden Lui Amber'in hatıralarında (Vakit, 6 Nisan 1927) şöyle yazılıyor: «Bu yakınlarda Nafia Nazırı Mahmut Celâlettin Paşa öldü ve yerine Zihni Paşa Nafia Nazırı oldu. Mahmut Paşa, Kabinenin yegâne faal adamı idi. Fakat irtişası o derece gelmişti ki para için her şeyi satardı.»

Mülhame Paşa, Mahmut Celâl Paşa dönemleri geride kaldı. Osmanlı düzeni geride kaldığı için. Artık herkese iş yapmak eskisi kadar kazançlı değil. Bunun örnekleri, gümrük ve tapu dairelerinde görülüyor. Bunlar, perakendeci işleri. Asıl iş, büyük birimler arasında. Büyük harcama yapan, büyük karar alan büyük bürokratlarla, büyük iş yapan büyük işletmeler arasında. Büyük kararlar, üç-dört büyük işletme arasında bir seçim demek. Seçimin sonucunda yüz milyonluk, milyarlık bir iş almak demek. Bu durumda seçimin sonuçları, rastlantıya bırakılamaz. Eğer büyük ve çok iş yapıyorsanız, bürokrasiyi parsellemeyi denemeniz kaçınılmaz. Deneme, başarılı olur veya olmaz. Bu, ayrı.

Sonuç alıcı işlerin yapılmadığı bir dönemde araştırma eylemlerinin artması da kaçınılmaz. Kütlelerin rahatsızlıkları, sonuç alıcı eylemlere dönüştürülmüyorsa, araş-

Levent Şahverdi Arşivi

tırma eylemlerinin artması da kaçınılmaz. Kütlelerin rahatsızlıkları, sonuç alıcı eylemlere dönüştürülmüyorsa, araştırma girişimleri artacak. Son zamanlarda araştırma önergeleri artıyor Araştırma kuralları artıyor Ancak bu araştırma girişimlerinden sonuç alınması isteniyorsa, neyin araştırılacağını iyice saptamak gerek. Bugün araştırılması gereken konulardan birincisi şu: Hangi büyük kamu görevlisinin kardeşi, yeğeni, kızı veya oğlu hangi büyük işletmede çalışıyor? Aldıkları ücretler ne? Çok mu büyük? Çok büyük ise, üniversiteden taze mezun birisi neden bu kadar yüksek ücret alabiliyor? Aldığı ücret ile kardeşinin, amcasının, dayısının veya babasının bulunduğu kamu görevi arasında bir istatistik ilişki kurulabiliyor mu?

Böyle bir araştırma akademik sonuçlar da verse zahmetine değer. Yalnız bu araştırmayı başka bir araştırma ile tamamlamak gerekiyor. İkisini birlikte yapmak mümkün. Mümkün olan da şu: Türkiye gelişti. Türkiye büyüdü. Bu yüzden daha önce büyüyen kapitalist ülkelerdeki bazı gelişmelere Türkiye'de de rastlanır oldu. Bir genel müdür, bir genel sekreter, bir başkan, bir müsteşar, bir bakan ve hatta bir Başbakan görevden ayrılır ayrılmaz bir büyük işletmenin yöneticisi oluyor. Büyük işletmenin yöneticisi olan büyük kamu görevlisi eskileri, hep ekonomi ile ilgili. Danıştay Başkanları, Yargıtay üyeleri, kamu görevinden ayrıldıkça böyle önerilerle karşılaşmıyor. Büyük sermayenin sözcüleri, devamlı olarak bürokrasinin iş bilmezliğinden yakınıyor. Ama yakındıkları bürokrasinin en büyüklerini, görevden ayrılır ayrılmaz özel kesimde yönetici yapmaktan çekinmiyor. Çelişki değil mi? Çelişki olduğuna göre üstüne gidip araştırmak gerek. Bu büyük işletmelere transfer olan büyük bürokratların, kamu görevinde iken yaptıkları işlerle sonradan transfer oldukları işler arasında bir ilişki var mı? İstatistik olarak bir bağlantı kurulabilir mi? Sonuçlar akademik kalsa da bu da araştırmaya değer Rahatlamak ve aklanmak için böyle bir araştırma gerekiyor. Remo yasası gereğince üstelik muhasebe-i umumiye yasasının dışında harcamalar yaptığı ve emekli

Levent Şahverdi Arşivi

olan bazı kamu görevlilerinin büyük işletmelerde görev almaya başladıkları bir zamanda böyle bir araştırmaya mutlak gerek var.

Bir başka nedenle de gerek var. Ekonomik olarak büyük bürokrasinin büyük işletmeler tarafından parsellenmesi sürecinin kuramsal temellerinin oluştuğu bir zamanda ekonomiyi siyasetten ayırmak çok zor. Parsellenme süreci bütünlüğü olan bir süreç. Ekonomik eğilimlerle siyasal eğilimleri biribirinden ayırmak çok güç. Sömürüyü artırma eğilimi ile faşizan eğilimlerin biribirinden ayrılmasının çok zor olduğu gibi. Bu yüzden böyle bir açıklık çok gerekli. Böyle bir açıklığın, örneğin bir sıkıyönetim uygulaması altında, sağlanamayacağı bilinmeli. Zaten biliniyor ama, bir kez daha hatırlanması çok yararlı.

Genelkurmay'ın Lockheed rüşvet olayını soruşturduğu açıklandı.

Ani olarak Ankara'ya gelen NATO komutanı, Genelkurmay Başkanı Sancar'la görüştü. Görüşmeden bir gün sonra ise Sancar'ın görev süresinin bir yıl uzatıldığı açıklandı.

* *Bütçe 208'e karşı 229 oyla kabul edildi.*

21 Şubat 27 Şubat

* *Petrol aranmasında kullanılması gereken 4 milyar lira Gübre Sanayii ile KİT'lerin zararlarının kapatılmasında kullanıldı.*

* *Sanayi ve Teknoloji Bakanı A. Doğru, AET sermayesinin Türkiye'de büyük zararlara yol açacağını ve yabancı sermaye açısından en liberal ülke olan Türkiye'nin yabancı sermayeye yeni ödünler vermesinin mümkün olmadığını söyledi. İşçi dövizlerinde, 1976 yılı Şubat'ına kadar gelen miktarın, 1975 yılının aynı dönemine oranla 92.3 milyon dolar daha az olduğu belirtildi.*

* *Türkiye'nin döviz rezervlerinin Merkez Bankasının denetiminden çıkarak, yabancı ve özel bankaların eline geçtiği açıklandı.*

* *Lockheed uçak firmasından rüşvet alanların listesi ABD'den istendi.*

* *Ecevit, Demirel'in siyasal hayatta kalmaya hakkının olmadığını belirtti.*

Levent Şahverdi Arşivi

Özgürlükçü Sayılar

Olgun kapitalist ülkelerle ilgili olarak Keynes'in kehaneti hep bilinir. Keynes'in, olgun kapitalist toplumların geleceği için söyledikleri şunlar: «Uzun dönemde biz hepimiz, ölüyüz!» Ölüm, çaresizlikten doğuyor. Olgun kapitalist toplumlarda çaresizlik, biriktirilen kârlarda, kârlı yatırım alanlarının daralmasında görüyor. Daralma, ölüme götürüyor. Keynes iktisadının özü burada yatıyor.

Türkiye gibi kapitalistleşme sürecinde olgunluğa erişmemiş toplumların durumu farklı. Burada da çaresizlik var. Yalnız başka türlü. Türkiye'de sermayedarların yatırım alanı sorunu birinci derecede önemli değil. Kârlarını, sömürülen sınıfların siyasal dayanma sınırı zorlayacak ölçüde, artırsalar ve bunları istedikleri gibi yatırsalar bile sorunlar bitmiyor. Bırakınız geniş halk yığınlarının beklevişlerine cevap bulmayı, kendi kâr düzenlerinin devamını bile güvence altına alamayacak durumdalar. Bugün Türkiye'de sermaye sınıfına sınırsız kâr elde etme ve sınırsız yatırım yapma özgürlüğü tanınsa bile, sermaye sınıfı, kendi düzenini koruma ve sürdürme olanağından yoksun. Çaresizlik, burada. Bu çaresizlik, ölüme götürmüyor. Özgürlüğe götürüyor. Bu yüzden Türkiye'de Keynes'in kehaneti tersine çevrilebiliyor: «Uzun dönemde biz hepimiz, özgürüz.»

Uzun dönem, ne kadar uzun veya ne kadar kısa? Bunun için sayılara bakmak gerekiyor. Birkaç sayı yeterli. Bunlardan birisi, taşkömürü ile ilgili. Yurttaşlık bilgisi kitaplarında, aynı anlama gelmek üzere bugünün televizyonunda, hep söyleniyor. Türkiye'nin yerüstü ve yeraltı zenginlikleriyle ilgili edebiyatın sonu yok. Yeraltındaki zenginliklerin yerüstünde yaşayanların kurdukları düzenin bir par-

Levent Şahverdi Arşivi

çası olduğunu kabul etmek için özgürlükçü sayıları hatırlamak gerekli. Türkiye, bundan beş yıl sonra, bugün ürettiğine yakın ölçüde taşkömürü ithal etmek zorunda kalıyor. Taşkömürü ithalâtı, çoktan başladı. İthal etmezseniz, simgesel açılışı yapılan İskenderun Demir-Çelik İşletmesi'ni çalıştırmanız mümkün değil. İlerde daha çok ithalât yapılacak. 1982 yılında taşkömürü ithalâtı, 5 milyon tona yaklaşacak. Bugünkü üretim düzeyine yaklaşacak.

Taşkömürünü herkes küçümser. Üretilen taşkömürünü, sanayi ve metalurjiye ayırabilmek için ısınmada linyite öncelik veriliyor. Linyit, taşkömüründen de «aşağı» maden türü. Artan sayılara bakılınca linyit manzarası da parlak değil. Bundan on yıl sonra Türkiye, bugün ürettiğine yakın ölçüde linyit ithal etmek zorunda kalacak. 1986 yılında linyit ithalâtı, 10 milyon tona yaklaşacak. 1975 yılının üretimi de bu düzeyde. Türkiye, gelecek beş yılda, gelecek on yılda en «harcıalem» madenleri bile ithal etmek durumunda. Çaresizlik, burada. En harcıalem madenler ithal edilirse, dığerleri ne olacak? Petrol ne olacak?

Petrol manzarası çok daha umutsuz, çok daha ölümcül. Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığı'nın, üstelik Cephe Hükümeti kurulduktan sonra yayınlanan, ayrıntılı bir çalışmasına göre, gelecek on yıl içinde yerli ham petrol üretimi yüzde on oranında artacak. Her yıl yüzde on oranında değil. On yılda toplam olarak yüzde on. Bugün üç buçuk milyon ton çevresinde olan yerli ham petrol üretimi, 1987 yılında dört milyon tona yaklaşacak. 1987 yılında ise ham petrol talebi 54 milyon tona ulaşıyor. İthal ise 50 milyon ton çevresinde. Bir yıllık ham petrol ithali, 50 milyon ton çevresinde. 1975 yılı ithalâtına göre, 1987 yılında ithalât beş kez artıyor. Bu ithalât nasıl ve hangi dövizle yapılacak? Bugünün üretimine eşit ölçüde taşkömürü ve linyit ithal edilecek bir zamanda, ham petrol ithalâtı beş kez artacak. Birazcık sayı saymasını bilenler, bunun ne demek olduğunu kolaylıkla anlayabilirler.

On yıl ne demek? On yıl uzun mu, kısa mı? Uzunluk ve kısalığı yapılan işle ölçmek gerekiyor. Hep söylendi. Petrolün almaşığı, hidrolik enerji. Şimdi hidrolik enerji de-

Levent Şahverdi Arşivi

nilince akla Keban geliyor. Ne zaman başladı, Keban? 27 Mayıs'tan sonraki ilk planlama çalışmalarında Keban gündeme girdi. 1961 yılından beri Keban tartışılıyor Türkiye'yi kurtaracak bir proje olarak ele alınıyor. O zamandan bugüne onbeş yıl geçti. Henüz Keban'ın yarısı demek olan beş ile sekizinci üniteler ihale bile edilmedi. Onbeş yılda o kadar çok sözü edilen bir Keban bile kurulamıyor Büyük Keban'ı bir kenara bırakınız. Aslantaş barajı projesi var 1968 yılında programa alınmış. Bugün sekiz yıl olmuş. Ecevit'in de söylediği gibi ortada hiçbir şey yok. Bu işler böyle. On-onbeş yılda bir baraj bile kuramıyorsunuz. On yıl bir baraj kurmaktan da kısa bir zaman aralığı.

Petrol denilince motorlu taşıtlar geliyor. Bugün Türkiye'de motorlu taşıt sayısı, 500 bin çevresinde. 1982 yılında, tutucu bir tahminde, bir milyonu aşacak. 1987 yılında, iki milyona yaklaşacak. Yarım milyondan bir milyona, bir milyondan iki milyona çıkması pek ürkütücü görünmeyebilir. Aslında pek ürkütücü. Bugün Türkiye'nin büyük kentlerinde, taşıt sürme bir yana, yürümek bile cambazlık hâline geldi. İstanbul ve Ankara gibi kentler arası bağlantılar, zaman zaman kent içi trafiği hatırlatmaya başladı. Bu manzarayı, taşıt sayısının iki veya üç kez arttığı bir zamanda düşünmek oldukça eğlendirici.

Ulaştırma, yalnızca sürücüleri ilgilendirmiyor Sanayileşmenin en temel gereklerinden birisi olan demir-çeliği de ilgilendiriyor Demir-çelik için gerekli taşkömürü ithal edilecek. Demir cevheri nereden gelecek? Umut, Hekimhan - Hasan Çelebi yataklarından. Varsayın, yataklar çok bereketli. Demir cevheri, İskenderun'a nasıl aktarılacak? Bu sorun ortada. Fakat sorunun çözümü için elle tutulur bir öneri bile yok. Eğer petrol taşımacılığında olduğu gibi boru ile demir cevheri taşıma almaşığı geliştirilemezse, bulunabilecek demir cevherleri de kamyonla aktarılacak. Kamyon taşımacılığı ile demir-çelik üretimi, dökme su ile değirmenciliğe benzer Üstelik çok da pahalı.

Bütün bunlar, bir yerde düğümleniyor. Düğüm yerinin belirlenmesi için bugünü, tarih ve dünya içinde değer-

Levent Şahverdi Arşivi

lendirmek gerekiyor. 1950 yılından önce Halk Partisi dönemi, demir yolu ve bazı temel sanayi kollarında temel yatırımları yaptı. Başlangıç yatırımlarını yaptı. Menderes dönemi, karayolculuk ve barajcılıkta önemli adımları attı. Planlı veya plansız, burası önemli değil. Geriye bakıldığında görülen, 1960 yılına gelindiğinde, temel kapasiteleri yaratmak için önemli adımların atılmış olması. Demirel dönemi, Ecevit'in zamanlaması ile 1965-75 dönemi, bu temel kapasiteler üzerinde boy gösterdi. Bu dönemde sanayileşme adı altında tüketim araçları sanayii yeşerdi. Uzun yılların birimi, verimli veya verimsiz ve herhalde plansız bir şekilde, özü tüketim araçları sanayii olan bir sanayileşmeye olanak tanıdı. Şimdi bu olanakların acı sonu ortaya çıkmış durumda.

Bu olanakların acı sonu bir başka bakımdan da ortaya çıkıyor. Dünya kapitalist sistemi açısından da manzara pek umutlu değil. Yirminci yüzyılın başında içten yanmalı motorların yapımı ve yine elektrik enerjisinin yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanması, dünya kapitalist sistemi açısından önemli bir aşama niteliğini taşıyor. Bu aşamanın dünya kapitalist sistemi için göz alıcı bir manzara vermeye başlaması ikinci büyük savaştan sonra. Dünya kapitalist sistemi için elektrik enerjisinin göz alıcı etkileri, dayanıklı tüketim araçları olarak, buzdolabı, çamaşır makinası, televizyon olarak, eve girmesiyle başlıyor. Başlangıç ise ikinci büyük savaşın sonları. İçten yanmalı motorlar ve sömürge ekonomisi ile ucuz petrolün elde edilmesi ise binek taşıtlarının yaygınlaşması olarak ortaya çıkıyor Bu yaygınlaşma da ikinci savaştan sonra başlıyor. Önce Amerikan filmleriyle başlayan bu göz alıcı manzaranın yaygınlaşması, çok eski bir tarihe sahip değil. Dünya kapitalist sistemi, bu propaganda araçlarını sonuna dek kullandı.

Demirel döneminin anlaşılmasında, Türkiye'nin ekonomi tarihi ile dünya kapitalist sisteminin sağladığı bu ikili olanağın önemi büyük. Gösteriş ekonomisi, bu olanaklara dayandı. Ama artık hem Türkiye'de, hem de dünya kapitalist sisteminde, bu olanakların sonuna gelindi. Şim-

Levent Şahverdi Arşivi

di dünyada temel arayışlar, Türkiye'de de temel yatırımlar dönemi tekrar başladı. Temel arayış ve yatırımların bir özelliği var Çok büyük yatırım ister. Büyüklük, elle tutulur ve görülür sonuçlara göre. Artık çok büyük yatırım yapıp, mütevazi sonuçlara katlanma dönemi başlıyor. Daha doğrusu, bu dönemi başlatma zorunluluğu açık. Ama bu açıklık sermayenin gücünün çok ötesinde. Çaresizlik burada. Bu çaresizliği hiç bir sıkıyönetim hevesi, hiç bir faşizm denemesi yenemez. Çünkü çare, sermayenin karşısında. Bu yüzden bir baraj yapımından daha kısa bir dönemde «biz hepimiz, özgürüz.» Çaresizler ve çare bulamayanlara gelince. Bir baraj yapımından daha kısa bir zaman aralığında «siz hepiniz, ölüsünüz..»

Çaresizlik, ölüme itiyor. Çaresizlik özgürlüğe götürüyor Kendi ölü canlarını sürdürebilmek için özgürlüğü öldürüyorlar. Öldürürken hep rüzgâr biriktiriyorlar. Çaresiz, faiziyle ve fırtına olarak karşılığını almak için. Ölüm, rüzgâr gibi biriktirilirken, özgürlük fırtına gibi geliyor. Örnekleri çok.

Adalet Bakanı İ. Müftüoğlu, Başsavcının MHP için soruşturma açacağını söyledi.

Başbakan Süleyman Demirel'in yeğeni Yahya Demirel'in vergi iadesinden yararlanmak amacıyla, suntaları mobilya olarak göstererek ihracat yaptığı belirlendi. Yahya Demirel, hakkında verilen tutuklama kararına uyarak teslim oldu ve cezaevine kondu.

S. Sabancı, siyasal partiler arasında memleketin kötü gidişine bir son verilmesi amacıyla diyalog kurulmasını istedi.

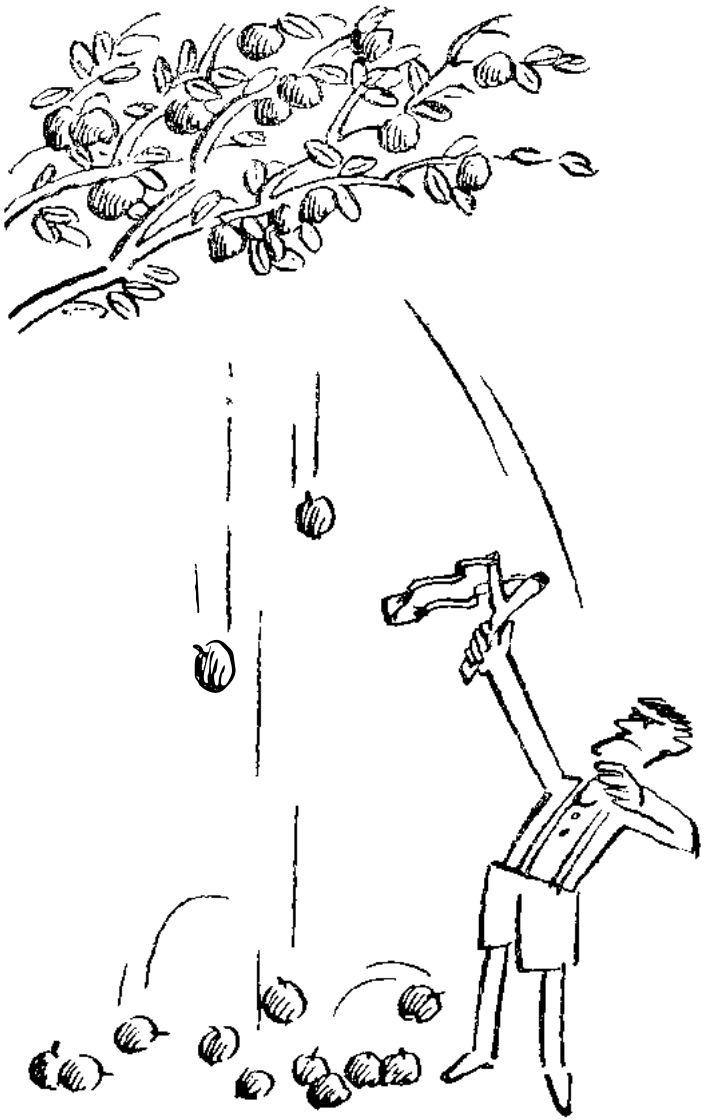
5 Mart 19 Mart

Turizmin de ihracat ürünü sayılıp vergi iadesi kapsamına alınması istendi.

Türkiye Ziraî Donatım Kurumu Genel Müdürü, Maliye Bakanı Y Ergenekon'u gübre sıkıntısı yaratmakla suçladı.

CHP Parti Meclisi, KİT hisselerinin satılmasının ihanet olacağını belirtti.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Çok Yanlı Ticaret: Vergi İadesi

Vergi iadesi, çok yanlı ve çok kârlı bir ticaret. İhracatı artırmak için geliştirildi. Ama çok gelişti. İhracatı aşıp başlı başına bir ticaret haline geldi. Artık ihracat yapmadan da ihracatta vergi iadesi olanaklarından yararlanmak bir alışkanlık haline geldi. Bu alışkanlık, tek tek kişileri aşan bir boyut kazandı. Artık sistemi kaldırmadan önü alınamayacak bir aşamaya ulaştı.

Üç koşul var. Bu üç koşulun varlığı sürdükçe, vergi iadesi ticaretinin önünü almak mümkün değil. Bunlardan birisi, Türk lirasının resmî kuru ile pazar kuru arasındaki fark. Bir eğilim olarak pazar kuru resmî kurun üstünde. Bu yüzden, çok ayrık durumlar, bir devalüasyondan hemen sonraki durumlar, bir kenara bırakılacak olursa, Türk lirasının pazar kuru, resmî kurunun hep üstünde. Bu yüzden resmî kanalların dışında yabancı para bulmak kolay. Bu kolaylık, vergi iadesi ticaretini yaratan üç koşuldan birisi.

İkinci ve üçüncü koşul dış ticaret ve gümrük düzenleriyle ilgili. Artık bu konuda fazla söz söylemek gerekli değil. Dış ticaretin mevcut yapısı denetime elverişli değil. İthal ve ihraç miktarları ile fiyatları konusundaki bilgiler, sadece, bir eğilim olarak kullanılabilirliğe sahip. Belki toplam olarak ve yıldan yıla değişmeler olarak anlamlı. Yoksa, her bir mal için ve belirli bir yıl için kesinlikle güvenilir olmaktan uzak. İsteyen ithalâtçı veya ihracatçının, hem miktar olarak ve hem de fiyat olarak, istediği kayıtı sağlayabildiği hep biliniyor. Bilinen bir de gümrüklerin yapısı. Türkiye'de gümrüklerden kaçak olarak fabrika bile sokulduğu saptandı. Gümrüklerden kaçak olarak fabrika sokmak, kolay bir iş değil. Ama Türkiye'de kolay olma-

Levent Şahverdi Arşivi

yan birçok iş yapılıyor Suntanın mobilya olarak geçirildiği görülüyor. Üstelik, bu zor işlerin yapılması için, daha doğru bir deyişle zor işlere imza atmak için, genel müdürler ve müsteşarlar gerekmiyor. Sıradan bir memur, ilkokul mezunu bir gümrük kolcusu, yetiyor ve artıyor bile. Şu anda gümrük kolcularının üniversite mezunu olması için bir neden yok. Üstelik mekanizmayı da pek değiştirmez.

Bu üç koşul varsa, vergi iadesi, çok kârlı bir ticaret sektörü durumuna gelir. Bugün Türkiye'de vergi iadesi, kişileri aşan çok kârlı bir ticaret sektörü.

Mekanizması, basitçe, şöyle: Örneğin, Almanya'da çalışan işçiler, Türkiye'deki ailelerine döviz gönderiyorlar. Bu işi resmî kur üzerinden ve Merkez Bankası aracılığıyla yapabiliyorlar. Eğer vergi iadesi ticareti ile uğraşıyorsanız, ilk iş, dışarda döviz toplayacaksınız. İşçi dövizlerini, örneğin resmî kur on beş lira ise, dolarına elli kuruş fazla vererek toplamanız mümkün. Bunda şaşılacak bir nokta olamaz.

Bundan sonrasını mobilyacılığı bir kenara bırakıp, yine olmuş ve müfettiş raporuna bağlanmış başka bir olaydan bahsederek, sürdürmek mümkün. İstanbul'un küçük bir atölyesinde plâstik bel kayışı yaptırabilirsiniz. Dışarda karanlık bir firma ile anlaşırsınız. Bir de gümrük memurları gerek. Plâstik kayışları, lüks bel kemerleri olarak gümrükten çıkarırsınız. Gümrük çıkış belgesini alırsınız. Karanlık ithalâtçı firma da alıcı bulur. Tanesi elli kuruşa mal olan kayışları sonra Ege Denizi'nin derinliklerine gömebilirsiniz. Ama, Almanya'da topladığınız dövizler, yurt dışındaki karanlık firma tarafından Merkez Bankası'na gönderilince, gümrük çıkış belgelerini takdim eder etmez, vergi iadesini alırsınız.

Çok kârlı bir iş. Elli kuruş fazlasıyla topladığınız dövizler, eğer vergi iade oranı yüzde yirmi beş ise, Merkez Bankası'na 375 kuruş fazlasıyla satılmış oluyor. Kayış için yaptığınız masrafı da düşerseniz, dolar başına 275 kuruş kârınız var. İş, bu kadar basit. Yalnız bu basit iş, bazıları

Levent Şahverdi Arşivi

için çok daha kârlı. Özellikle ormancılar için. Daha doğrusu orman ürünleri ihracatını sevenler için. Biliniyor. Demirel ailesi, orman ürünleri üzerinde uzmanlaşıyor: Cephe Lideri Demirel de, son zamanlarda, kendisini hükümetten düşüren 12 Mart dönemine övgüler düzüp, çağrılar çıkarıyor. Orman ürünleri ihracatının öyküsü, 12 Mart'ın Demirel'i hükümetten düşüp iktidarda tuttuğunu gösteriyor.

12 Mart'ın ünlü Başbakanlarından şimdiki Savunma Bakanı Melen zamanında, Ticaret Bakanı da 12 Mart'ta üne kavuşan Naim Talû, 7/6270 sayılı karar yayınlanıyor. Buna göre orman ürünleri ihracı için bir özel banka fonu kuruluyor. Fonun kaynağı, devlet orman işletmelerinin kerestelerinin maliyetine eklenen yüzde üçlük bir pay. Bu paylarla biriken fondan, orman ürünleri ihraç edenler, yüzde 50'ye kadar ayrı bir prim alıyor. Böylece, orman ürünleri ihracatında, vergi iade oranı toplamı yüzde 75'e çıkıyor. Böylece yukarıda açıklanan mekanizma ile Türkiye'ye getirilen her dolar için onbeş lira değil, 26 lira almak mümkün oluyor. Bir dolar karşılığı kâr, 11 lira çevresinde.

Bir işçi Almanya'da kazandıklarını Merkez Bankası'na gönderirse, bir dolar karşılığında 15 lira elde ediyor. Bunları Almanya'da döviz simsarlarına elli kuruş fazlasıyla verebilir. Bu simsarların kurdukları veya işbirliği yaptıkları vergi iade ticaret şirketleri, vergi iadesi sistemi ile, onbeş buçuk liraya satın aldıkları dövizleri Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'na 26 liraya satabiliyorlar Kârlılık, göz alıcı ve çekici. Üstelik çok da kolay.

Ancak vergi iade yolsuzluğu türlerinin hepsi bu kadar açık değil. Bir bölümü daha çok yasalara ve yönetmeliklere uygun. Türkiye, çimento ihraç ediyor. Birim fiyatı, örneğin, beş dolar üzerinden. Bunun içinde 1,5 dolarlık vergi var. Vergi iade oranı yüzde 30 olursa, birim maliyet içindeki vergi iade edilmiş olacak. Bundan sonra, özellikle son birkaç yılda görüldüğü gibi, dünya fiyatlarının çok hızlı dalgalanmaya başladığı görülecek. Birdenbire çimento ihraç fiyatı 15 dolara çıkıyor. Türkiye'de, çimento maliyetlerinde hiç bir değişiklik yok. Dünya pi-

Levent Şahverdi Arşivi

yasası oynadığı için çimento fiyatları artıyor. Bu durumda, vergi iade miktarı, birim fiyatta, beş doları buluyor. Yalnız çimento maliyetindeki vergiler. Bütün maliyet kalemleri, ihracatçıya iade edilmiş oluyor. Bu da Türkiye'de oldu. Rakamlar değişik. Fakat oranlar böyle. Kârlı bir iş. Çimento fiyatları böyle tırmandığı zaman hiç bir yönetici de çimentoyu vergi iade sisteminden çıkarmak için harekete geçmedi. Türkiye'de sermaye kesimine verilen haklar geri alınmazmış. Gerekçesi de bu.

Çok riskli veya dünya fiyatlarının aniden patlaması gibi ayrık durumlar bir yana. Yürürlükteki dış ticaret rejiminde, gerçekten ihraç edilen bir malın fiyatını veya miktarını istediğiniz ölçüde göstermek çok kolay. Gerçi fiyat kontrolu bir ölçüde de olsa var. Ama vergi iadesinin bir bölümü, yeni ihraç maddelerinde yoğunlaşıyor. Dünya piyasalarında Türkiye'nin çıkardığı yeni mallar da önem kazanıyor. Burada, çok becerikli bir ihracatçı olarak, alışılmamış fiyatla mal satmak veya alışılmamış miktarda ihracat yapmak mümkün olmaz mı? Türkiye Cumhuriyeti, bu tür becerikli ihracatçılarıyla yalnızca övünüyor. Eğer becerikli olup da ihraç fiyatını veya ihraç miktarını yüksek göstermek mümkün olursa, alınacak vergi iadesi o kadar yükselmiş olacak. Bu tür vergi iadesi yolsuzluklarını yakalamak ise oldukça zor. Yapılması en kolay olan bir yolsuzluk türünü yakalamak en zor.

Bütün bunların ötesinde bir nokta daha var. Vergi iadesi, ihraç işlemleriyle sınırlı bir devalüasyon niteliğinde. Anlamı şu Merkez Bankası, işçi dövizlerini on beş liradan satın alıyor. Emek ihraç edilerek elde edilen dövizlerin fiyatı on beş lira. Ama vergi iadesi kapsamına giren malları ihraç edenlerin getirdikleri dövizlerin satın alış fiyatı ortalama olarak on dokuz lira. Merkez Bankası, bazı dövizleri resmî kurun üzerinden satın alıyor. Satın aldığı dövizleri ne yapıyor? İthalâtçıya satıyor. On dokuz liradan satın aldığı dövizleri, on beş liradan ithalâtçıya satıyor. Kazanç çift taraflı. Hem ihracatçının, hem de ithalâtçının tarafında.

Levent Şahverdi Arşivi

Ordu'da Ekonomi

Önce bazı gözlemler. Gözlemlerin ilki İtalya üzerine. İtalya'da bir İtalyan yurttaşı, Türkiye'de bir yakını olsun. Bu yakınına biraz liret gönderecek. Çeki alıp İtalya Dışişleri Bakanlığı'na gitse. Çekin, Türkiye'deki yakınına, Türkiye'deki büyükelçileri aracılığıyla verilmesini istese. Ne olur? Herhalde İtalyan yurttaşı, kapı dışarı edilir. Ama İtalya'da Lockheed'in yavru firması Aeritalia'nın isteği kabul ediliyor. İtalya'nın Türkiye Büyükelçisi, Aeritalia'nın çekini, Hava Kuvvetleri Komutanına getirip veriyor. Tekelci aşama, bu. Tekelci aşamada, devlet aygıtının bütünü, tekellerin hizmetinde. Kişilere tanınmayan, kişilere tanınması akla gelmeyen kolaylıklar, tekellere sağlanıyor. İtalya'dan Licelilerin adı kullanılarak Türkiye'ye yollanan çekin öyküsü, tekelci aşamanın bir niteliğini, gözler önüne seriyor.

İkinci gözlem Türkiye üzerine. Türkiye'de Ordu Yardımlaşma Kurumu üzerine. Şimdi unutulmuş olabilir. Hatırlanması oldukça güncel. 27 Mayıs'tan sonra Ordu Yardımlaşma Kurumu kuruldu. Sermaye kesiminde yer yerinden oynadı. Neden mi? Kurum, Ordu Pazarları açmaya başladı. Bir anlamda, geniş ve büyük mağazacılığa başladı. Yer yerinden oynadı. Ne demek? Ordunun ticaretle uğraşması ne demek? Sermaye, ordunun ticaretle uğraşmasına karşı çıktı. Şimdi, Ordu Yardımlaşma Kurumu, iç ve dış büyük sermaye ile işbirliği yaparak, ortaklık kurarak, sanayi, ticaret ve otelciliğe giriyor. Sermaye, özellikle büyük sermaye, çok hoşnut. Hem ekonomik bakımdan, hem de siyasal açıdan. Tekelci eğilimler artınca, sermayenin bakış açısı değişiyor. Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun iç ve dış sermaye ile bütünleşmesinde büyük yararlar görüyor.

Levent Şahverdi Arşivi

Üçüncü gözlem, cephe hükümeti üzerine. Cephe hükümeti, 12 Mart'ın devamı. Türkiye'de, kısa bir Ecevit aralığı dışında, 12 Mart devam ediyor. Devlet aygıtı, artan ölçüde, baskısını artırıyor. Devlet aygıtı, kişilerle donatılmış. Devlet aygıtı sınıflara dayanıyor. Cephe hükümetinin, devlet aygıtını donatanları, «sınıflara» ayırdığı görülüyor. Silâh tutanlar ve silâh tutmayanlar diye. Ayırımını, silâh tutanların maaşlarını yükselterek ortaya koyuyor. Yeni malî yılda bunu yaptı. Görünüşte, maaş katsayısını değiştirmedi. Gerçekte ise değiştirdi. Silâhlı bürokrasinin yan ödemesini bir çırpıda sıçratarak, maaş katsayısında önemli bir artış sağladı. Silâhlı bürokrasinin «temininde karşılaşılan güçlük» derecesini artırarak maaşlarını artırdı. Böylece bir uzatmalı çavuşun aldığı yan ödeme, bir planlama uzmanının aldığı yan ödemeye eşit oldu. Böylece cephe hükümeti zamanında devlet aygıtının baskıcı eylemleri artarken, bürokrasinin içine de çelişki tohumları ekildi. Tekelci eğilimlerle birlikte baskıcı eğilimlerin artması, çelişkilerin de yayılmasına yol açıyor.

Gözlemlerden sonra sorular İtalya'da bir tekel, Lice depremine neden yardım etmek ihtiyacını duyuyor? Herhalde iyilikseverliğinden. Peki, Lice depremine yardım yaparken neden çeki Hava Kuvvetleri Komutanına gönderiyor? Lice depremi ile Hava Kuvvetlerinin ne ilgisi var? Çekin ne olduğu kadar ve bundan da önemlisi, soru burada. İlk önce araştırılması gereken soru, çekin neden Hava Kuvvetlerine verildiği olmalı. Bu sorunun cevabı, büyük tekellerin çalışma yöntemlerine ışık tutacak. Bu tekellerden birisi olan Lockheed'in Türkiye'deki çalışma yöntem ve ilişkilerini açıklayabilecek.

İkinci soru, Ordu Yardımlaşma Kurumu ile ilgili. Kurumun yönetim kurulu başkanı tümgeneral, bir basın toplantısı yaptı. «Biz» dedi, «uçak lâstiği yapımını gerçekleştiriyoruz.» Şimdi açıkça sormak gerek. «Biz» kelimesi ile kastedilen kim? Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun ulusal bir oto lâstiği işletmesi yok. Dünyanın namlı oto lâstiği yapımcısı tekellerinden biriyle ortaklığı var. Şimdi, Amerika'nın namlı oto lâstiği tekeli ne zamandan beri

Levent Şahverdi Arşivi

«bizim» oluyor? Sonra, Ordu Yardımlaşma Kurumu, neden bu Amerikan tekelinin hisse senetlerini satın alarak ortak oldu? Ortak olmadan hemen önce Kurum, kamu kuruluşu Petkim'in lâstik yapımına ortak olmayı kararlaştırmıştı. Neden vazgeçti? Sonra yönetim kurulu başkanının «uçak lâstiğini yapıyoruz» demesinin anlamı ne? Her biri milyonları aşan kapasiteye sahip yabancı sermayeli tekellerin hepsi de uçak lâstiği yaparak ulusal savunmayı güçlendireceklerini iddia ediyor. Türkiye'nin beş yüz uçağına tekerlek lâstiği yapmak çok mu zor? Çok mu önemli? Türkiye'de uçak lâstiği yapmanın boyutlarının bilinmediği mi varsayılıyor?

Son soru kümesi maaşlar üzerine. Ulusal savunma sanayii, kalkınma edebiyatı devam ediyor. Bir uzatmalı çavuşun yan ödemesini, bir planlama uzmanının yan ödemesine eşitlemenin sanayi ve kalkınma ile bir ilgisini bulmak mümkün mü? «Adalet duyguları» bir yana, kalkınmacılıkla bağdaşır mı? Genelkurmay Başkanının maaşı yükseltilecekse daha inandırıcı bir gerekçe bulmak gerekmez mi?..

Gözlem ve sorulardan sonra kısa sonuçlar. Sonuçların ilki şöyle Tekelci eğilimlerin arttığı bir ekonomide, ordunun ekonomiyle bağlarını koparmak gerekiyor. Kalkınma amacı bir yana, demokrasi için, ordunun ekonomiyle bağlarını koparmak zorunlu oluyor. Çünkü ekonomiyle bağ, ister istemez, büyük sermaye gruplarıyla bağ kurmak demek. Bir örnek, Remo planı denilen silâhlı kuvvetlerin modernizasyonu çerçevesinde motorlu araç alınacak. Alım projesi, milyarları çok aşan bir ölçeğe ulaşılıyor. Bir korgeneralin başında olduğu çalışma grubu bir dünya tekelini uygun buluyor. Dünya tekeli, Türkiye'deki sermaye gruplarının biriyle çok yakından ilgili. Bir orgeneral bu seçime karşı çıkıyor Korgeneral ile orgeneralin kişilikleri kimseyi ilgilendirmez. Ama seçim, sermaye gruplarını ilgilendiriyor. Türkiye'de bazı sermaye grupları arasında çatışmaların su yüzüne çıktığı bir zamanda, orgeneralin, rakip bir sermaye grubunun egemen olduğu bir kentte görev yapmış olması dikkati çekiyor.

Levent Şahverdi Arşivi

Silâhlı Kuvvetlerin ekonomiyle olan bağları koparılmadıkça artık Silâhlı Kuvvetleri tartışma ortamının dışına çıkarmak çok zor. Lockheed tartışması, Lice soruşturması biter. Bir başkası başlar. Remo planı için çıkarılan özel yasada, alımlar için alışılmış yöntemleri bir kenara bırakan kolaylıkların getirilmiş olması, bu tartışmaları kolaylaştırıyor. Bu yüzden Silâhlı Kuvvetlerin ekonomiyle olan bağlarını koparmak gerekiyor. Silâhlı Kuvvetlerin ekonomiyle ilgisi, temel ihtiyaçlarını silâhsız bürokrasiye bildirmekle sınırlanmalı. Silâhsız bürokrasi, yapısı gereği, tartışmaya daha açık. Silâhsız olduğu için de demokrasiyle ilişkisi, ikinci dereceden. Çünkü bugünkü aşamada demokrasi ile silâh yakından ilişkili. Tersinden ilişkili.

Yalnız iş bununla bitmiyor. Ulusal Silâhlı Kuvvetlerden söz ediliyor Bu sözde herkes birlik. Ama sözde birlik yetmez. Bunu gerçekleştirecek önlemlerin de alınması zorunlu. Şimdi somut bir durum var Somut durumda ise yapılacak iş Ordu Yardımlaşma Kurumu ile ilgili. Ordu Yardımlaşma Kurumu, Silâhlı Kuvvetlerin ekonomiyle en derin bağlar kurmasına yol açıyor. Bu bozuk ekonomik yapının devamı, Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun da işine geliyor. Enflasyon, tıpkı diğer sermaye grupları gibi, Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun da yararına. Yabancı sermayeli şirketlerin devamı da yararlarına. Cephe hükümeti kurulur kurulmaz Millî Savunma Bakanının bir yabancı sermayeli şirkete yani izin verilmesi için ilgili bakanlıklara yazı yazmasından belli. Dövize çevrilebilir mevduat borçları ile Türkiye'nin geleceğinin ipotek edilmesi, Türkiye'nin dış politikada daha ödün veren bir duruma gelmesi de Ordu Yardımlaşma Kurumu için pek önemli değil. Önemli olan büyük bir sermaye grubu olarak devamlı dövize sahip olmak.

Bir de silâhlı kuvvet vakıfları var. Amaçları, savunma sanayiini kurmak. Savunma ya da savaş sanayiini kurmanın çadır kurmaktan farklı olduğunun hatırlanması gerekiyor. Çok yazıldı, söylendi. Gerek kapitalist ülkelerde ve gerekse sosyalist ülkelerde savaş ya da savunma sa-

Levent Şahverdi Arşivi

nayiinin, üretim araçları sanayiinden hiç bir ayrılığı yok. Lockheed aynı zamanda sivil uçak yapar. General Motors, sivil ekonominin olduğu kadar Pentagon'un da önemli müteahhitlerinden birisi. General Dynamics de öyle. Üretim araçları sanayiini, günlük dildeki deyimle, ağır sanayiini kurmadan savunma sanayii kurulamaz. Üretim araçları sanayii ise vakıfların, ticaret ve sanayi odalarından, siyasal konjonktüre göre değişen ölçülerde bağış almaları ile gerçekleştirilemez. Bu sevdadan vazgeçme zamanı. Hiç bir iktisatçıyı, hiç bir plancıyı, vakıflar yoluyla sanayi kurmaya inandırmak mümkün değil. Türkiye'de vakıfçılık, ekonomik değil, siyasal bir gelişme. Demokrasiye ters düşen bir gelişme. Bundan vazgeçmenin zamanı.

Vazgeçilmezse ne olur? Sık sık Türkiye'nin bölünmezliğinden söz edenler, düşünsünler. Hatırlanmalı. Pirince giderken evdeki bulgurdan da olmak mümkün. Silâhlı Kuvvetler ekonomi ile bütünleşirken kendi bütünlüğünü kaybedebilir. Çünkü Silâhlı Kuvvetlerin bütününün ekonomiyle bütünleşmesine imkân yok. Tıpkı silâhsız bürokrasinin bütününün bütünleşmediği gibi. Cephe hükümetinin uygulaması, bu kuramsal gerçeği doğrulamıyor mu? Silâhsız bürokrasinin demokrat kesitleri cephe hükümetine direnmiyor mu?

İtalyan uçak şirketi Air Italia'dan bağış kabul eden eşi yüzünden, Hava Kuvvetleri Komutanı Org. E. Alpkaya görevinden istifa etti. Air Italia'nın Lockheed uçaklarını Türkiye'ye satan aracı bir şirket olduğu belirtildi.

CHP'de Orhan Eyüboğlu Genel Sekreter oldu. D. Baykal ve ekibi yönetime giremedi.

Yeni CHP yönetimi, MC'nin iktidardan düşürülmesi için yapılan çalışmaların sürdürülmesine karar verdi.

Türkiye'nin 1976 yılında, F Almanya'dan 1 milyar 259 milyon liralık askerî malzeme alacağı açıklandı.

20 Mart 9 Nisan

Merkez Bankasının 19 Ocak'tan bu yana döviz transferi yapamadığı, kamu kesimi ithalât taleplerinin de 4-6 ay arasında bekletildiği belirtildi. Bu nedenle bir takım aracıların ortaya çıktığı kaydedildi.

Levent Şahverdi Arşivi

Çankaya'da Nakarat

Çankaya Köşkü de seçim propagandaları için kullanılmaya başlandı. Her hafta sonuna doğru cephe lideri Demirel, Cumhurbaşkanı Korutürk'ü ziyaret ediyor. Ziyaretten sonra Köşk'te, Mustafa Kemal'in resimlerinin birinin önüne geliyor. Bundan sonra televizyon spikeri, «Başbakan Demirel şöyle dedi» deyip başını eğiyor ve kayboluyor. Sonra Demirel, başını kaldırıp «bir sorunuz var mı, beyler» diyor. Gazeteciler, uzaktan daha çok külâh içinde çukulatalı dondurmayı andıran mikrofonlarını Demirel'in ağzına doğru uzatıyorlar. Bundan sonra da Demirel başlıyor, propaganda konuşmalarının bir yenisine. Korutürk'le konuşmasıyla ilgili veya ilgisiz ne varsa, sayıyor. Saydıkça kaykılıyor. Kaykıldıkça Mustafa Kemal görüntüden kayboluyor ve tekrar geliyor. Korutürk hiç görülmüyor. Ama seyirciler başka bir odada Korutürk'ün bulunduğunu hissediyor. Çankaya'da nakarat devam ediyor.

Köşkteki nakaratın sonuncusunda Demirel kaykıldı ve buyurdu: «Beyler, Ege'de boğulmayız» dedi. Demirel'in sözleri pek doğru çıkmıyor ama bu konuşmayı emekli bir amiral olan Cumhurbaşkanı Korutürk'le konuştuktan sonra yaptığına göre, bir bildiği olmalı. Bildiğinin ne olduğu bir süre sonra anlaşılacak. Yalnız şu anda, bir süre beklemeden de, anlaşılır durumda olan gelişmeler var. Türkiye, karada boğuluyor. Türkiye, dünyada boğuluyor. Türkiye, Anadolu'da boğuluyor. Karada, dünyada ve Anadolu'da boğulmanın yanında Ege Denizi'nde boğulup boğulmama önemini kaybediyor. Çünkü karada boğulmak daha zahmetli.

Türkiye, karada nasıl boğuluyor? Uluslararası finans merkezlerine, uluslararası tekellere aşırı ölçüde borçlana-

Levent Şahverdi Arşivi

rak. Yeni borçlar sağlayabilmek için, bırakınız artık geleceğini, bugününü de ipotek ederek. Türkiye ekonomisini, uluslararası kapitalizmin üsleri haline getirerek. Cephe Hükümetini bir gün daha fazla iktidarda tutabilmek için gerekli yeni borçların karşılığında, ekonomik ve siyasal bağımsızlığından her türlü ödünü vermeye razı olarak. Kısacası ondokuzuncu yüzyıl Osmanlı tarihini, daha gelişmiş bir düzeyde, yeniden canlandırarak.

1975 yılında Cephe Hükümeti, beş büyük Amerikan bankasının kontrolunda olduğu kapitalist dünyanın yayın organlarında da yazılan Avrupa para (eurodollar) ve kredi (eurocredit) piyasalarından bir milyar dolara yakın borç aldı. Kısa sayılabilecek dönemlerde geri ödenmesi gerekli borçlar. Bununla bugüne kadar geldi. Bu yıl bu borçların büyük bir bölümünün geri ödenmesi gerekli. Ayrıca ve bundan çok daha önemli olarak ödemeler dengesi açıkları büyümeye devam ediyor. Açığın büyümesi, bir yandan Cephe Hükümetinin net yeni borç bulmasını gerektiriyor. Diğer yandan da uluslararası finans merkezlerini endişelendiriyor. Uluslararası finans merkezleri, Türkiye'ye ve Türkiye gibi olgunlaşmamış kapitalist ülkelere, özel bankalar aracılığıyla açmış olduğu kredilerin geleceğinden endişe ediyor. Bu yüzden, geçen yıl açmış oldukları borçları geri alabilmek için ve bu geri almayı güvence altına alacak ölçüde, yeni kredi vermek zorunluluğunu duyuyor. Kuşkusuz daha yüksek faizle ve daha büyük komisyon ödentileri ile. Çünkü risk artmış durumda. Ancak yüksek faiz ve daha büyük komisyon, diğer koşulların yanında pek önemli değil.

Sorumlu veya sorumsuz, ya da uygun bir deyişle, sorumlu sorumsuzların bugün, boş zamanlarında okumaları gerekli bir kitap var Roman değil. Lütfi Tarihi. Acı bir alayla yazılmış Lütfi Tarihi'nin bugüne aydınlık getiren bölümlerinden birisi şöyle: «Pinard ve onu üç ay sonra takip eden Hirsch istikrazları tasfiye olunmadan Fransız-Alman harbi patlamış, İstanbul piyasası bundan fena halde müteessir olmuştu. Piyasadan bütün para derhal çekildiği için devlet bermutad istikrazatı hariciye mürette-

Levent Şahverdi Arşivi

batını tesviye edemeyecek bir hale geldi. Mahallî bankalardan avans almak imkânı da yoktu. Muntazam bir istikraz akdine ise zemin ve zaman hiç müsait değildi. 1871 senesi taksitleri ancak Londra bankalarından yüzde 15'den eksik olmayan bir faiz ile aktedilen bir avans sayesinde ödenebilmişti. Mütebaki taksit için muztar bir vaziyete düşen hükümet, Fransa-Almanya harbi neticesinde Frankfurt muahedesinin aktinden sonra yine muntazam bir istikraz akdi imkânları aramış ve bu istikraza 1854 ve kısmen 1855 istikrazlarında olduğu gibi Mısır vergisini karşılık göstermişti... Mısır, İngiltere'nin nüfuzu siyasisinde olduğu için bu keyfiyet tabiatıyla İngiliz bankerlerine emniyet bahşeylemekte idi.»

Lütfi Tarihi devam ediyor. Tüm tarih devam ediyor. Getirdiği yeniliklerle birlikte. Şimdi İngiliz bankerlerinin yerini Amerikan bankerleri aldı. Şimdi Amerikan tekelleri ön planda. Üstelik Türkiye de Osmanlı Türkiye'si değil. Kapitalizm ilerledi. Pazarı bütünleşti. Artık Mısır vergisini, tuz resmini, tütün varidatını rehin almaya gerek yok. Artık Türkiye pazarını ipoteke almak yeterli. Bütünleşmiş pazarı, rehin almak gerekli. Rehin almanın yolu ise yabancı tekellerin üs kurması. Araçları ise borç veren bankerlerin devleti ile borç alan ülkenin devleti. Şimdi ourodolar piyasasının bankerleri Türkiye'ye ve benzer ülkelere yeni borçlar vermek için özel bankaların aradan çekilmesini istiyor. Borç alacak ülkenin devleti, muhatap olmalı. Ve de borç veren bankerlerin devleti de garanti vermeli. İstenenler bunlar.

Ama istenenlerin ve sürdürülen gelişmelerin tümü bunlar değil. Tümünün ne olduğuna, aslında bütünün özüne, Londra'daki Brezilya Büyükelçisi açıklık getiriyor. Brezilya'nın borçluluğu Türkiye'ye benziyor. Büyükelçi Senyor Roberto de Oliveira Campos, Londra'da bir demeç veriyor. Batı gazetelerinin birinci sayfasında değil ekonomi sayfasında yayınlanan bir demeç. Demeç de, büyükelçinin adı da önemli. Çünkü olgunlaşmamış kapitalist ülkelerin iktisadına geçecek nitelikte. Büyükelçi Senyor Campos, Brezilya'nın alacaklılarına bir «estetik ameliyat» (plastic

Levent Şahverdi Arşivi

surgery) öneriyor. Önerdiği şu: Brezilya'ya borç veren tekeller, alacaklarını, Brezilya'daki yabancı sermayeli şirketlerine yeni ve ek sermaye olarak kaydetmeli. Alacaklar, yabancı sermaye yatırımına dönüştürülmeli. Çünkü, borçları geri almak olanaksız. Estetik ameliyat, bu. Estetik ameliyatın önerildiği zamanda Batı Alman ekonomik işbirliği bakanının Türkiye'ye gelip, Türkiye'ye yeni kredi vereceklerini ve Türkiye'den «yabancı sermayenin önündeki bürokratik engellerin kaldırılacağı vaadini aldığını» açıklaması unutulmamalı. Aynı tarihlerde Mısır'ın Batı kapitalizmine satışını yapan Mısır Devlet Başkanı Sedat'ın bütün «iyiniyetine» karşın, Amerikan tekelerinin Mısır'daki «Kafkas türü sosyalist bürokrasiden» yakındıkları hatırlanmalı. Brezilya ve Mısır'da olanlar Türkiye'de olanlara benziyor Türkiye'nin dünyada pek de «yalnız» olmadığı ortaya çıkıyor. Cephe lideri ile hükümetinin «elle gelen düğün bayram» deyişinden esinlendiği anlaşılıyor.

Brezilya ve Mısır, Türkiye'ye ışık tuttuğu kadar; Türkiye de, Mısır ve Brezilya'ya ışık tutuyor. Tutulan ışıkların biri de Halk Partisi'nin Burdur Milletvekili Ali Sanlı'ya ait. Ali Sanlı, bir lâstik dosyası hazırladı. Sorumlu ve sorumsuz, ya da uygun bir deyişle, sorumlu sorumsuzların pek sevdiği deyimle «devlet arşivine» dayanıyor. Hazırlanan dosyadan devlet arşivinin pek de karışık olmadığı anlaşılıyor. Sanlı'nın resmî yazıları derleyerek oluşturduğu dosya, bir küçük kitapçık haline getirilip, ilkokullarda yurttaşlık derslerinde okutulacak açıklıkta. Herkes kolaylıkla anlayabilir.

Tekrara gerek yok. Yabancı tekellerin uçak lâstiği yapmak gerekçesiyle Türkiye'de yeni üsler kurma istekierinin gülünçlüğü belgelerle ortada. Savunma Bakanı Melen, uçak lâstiği gerekçesini kullanarak bir tekelin yeni yabancı sermaye yatırımı için «tavassut» istiyor Başbakan ve ilgili bakanlardan Yazının tarihi 8 Nisan 1975. Cephe Hükümetinin kurulmasından tam sekiz gün sonra. Sonra? Cephe Hükümeti zamanında kamu kuruluşu ve lâstik sanayiini kurmakla planların görevlendirdiği Petkim, Başbakanlığa yazı yazıyor. Uçak lâstiği yapmanın hiç de önemli ol-

Levent Şahverdi Arşivi

madığını, halen çalışan işletmelerin de uçak lâstiği yapabileceğini belirtiyor. 12 Mart'ın Başbakanı, daha önceki dönemin Maliye Bakanı, cephe döneminin Savunma Bakanı Melen'in Türkiye'de kaç uçak olduğunu, uçak lâstiği yapımının hiç de önemli bir iş olmadığını bilmediğine inanmak çok zor.

Ama inanılması çok daha zor olanlar da var. Bunun için Cephe Hükümetinin kurulmasından sekiz gün sonra yazılan Savunma Bakanlığı yazısının tarih ve numarasını bir kez daha tekrarlamak gerekiyor. Çünkü bu yazının devlet arşivinden çıkıp kütlelerin arşivine girmesi zorunlu. Tarih ve numara, ezberlenmeli: 8 Nisan 1975 ve 6048-5-75-KOORD./131. Başlık: «T.C. Millî Savunma Bakanlığı Ankara». Yazıda, yabancı tekelin şu pek önemsiz uçak lâstiği yapımını taahhüt etmesi pek önemli bir iş ve yabancı tekele yeni yabancı sermaye izni verilmesini gerektirecek bir lütuf olarak nitelendirildikten sonra devam ediliyor: «Bu imalât, Silâhlı Kuvvetlerimizin tatmin edici satınalma taahhütlerine müstenit olacaktır.» Açık değil mi? Lütuf karşılıklı. Silâhlı Kuvvetler, «tatmin edici satınalma taahhütlerine» bağlanıyor. Lütfi Tarihi devam ediyor.

Bu nasıl yapılır? Hem yabancı sermaye izni vereceksiniz. Hem de ürettiğini satınalmak için «tatmin edici satınalma taahhütlerine» bağlanacaksınız. Cumhuriyet'in Ankara Notları yazarları Ekmekçi'nin deyimi ile «Ferit Bey», Otyam'ın deyimi ile «Bay Melen», hangi yasaya dayanarak hareket ediyor. Cephe Hükümetinin Savunma Bakanı Ferit Melen, 12 Mart'ın Başbakanı iken, «12 Mart yetişmeseydi hepimiz Sibirya'ya sürülecektik» demişti. Türkiye'de ilericiler, demokratlar ve sosyalistlerin Sibirya ile hiç bir ilgileri yok. Ama bu tür yazıların altına imza atanların da Soruşturma Komisyonu önüne gitmeleri gerektiğinde hiç bir kuşku yok. Burdur Milletvekili Ali Sanlı, hazırladığı dosyayı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sundu.

Cephe Başkanı Demirel, seçim propagandasına başladı. Propaganda kürsülerini Çankaya Köşkü'ne kadar uzattı. Seçim kampanyası içinde Ege'de boğulmamak için Ege'-

Levent Şahverdi Arşivi

de kayık yüzdürmeyi denemesi mümkün. Başka bir deyişle Anadolu karasında boğuntuyu gizleyebilmek için Ege'ye açılmayı denemesi mümkün. Ama Ege'de güvence bulmak çok zor. Artık Demirel'in düze çıkması çok güç. Artık Demirel, dayandıkları ile birlikte gidiyor.

IMF, Türkiye'de işçi ücretleri ile memur maaşlarının dondurulmasını istedi.
Ticaret ve Sanayi Odaları, 4. Plan'da ücretlerin denetim altına alınması gerektiğini açıkladı.
MC, TL.'nin değerini 1 yılda 7. kez düşürdü. Son ayarlamalarla 1 dolar 16 TL. oldu.
Ticaret Bakanlığı, serbest dövizle ihracat yapılmayan anlaşmalı ülkelere yapılacak ihracatın da vergi iadesi kapsamına alınmasını istedi.

* *Dışişleri Bakanı İ. S. Çağlayangil ABD'ye gitti. Yapılan Türk-ABD görüşmeleri sonucunda, ABD'nin Türkiye'deki üslerin açılması için 4 yıl için toplam 15 milyar lira kira vereceği açıklandı.*
* *Son günlerde üniversitelerde gelişen olaylar üzerine görüşlerini açıklayan Demirel, önlerinde iki yol bulunduğunu, birinin üniversitelere el koymak, diğerinin ise sıkıyönetim ilân etmek olduğunu belirtti. Ecevit, ordunun küçük hesaplar içine çekilmemesi gerektiğini açıkladı.*
* *Ankara Sanayi Odası Başkanı H. Kartay, Demirel, Ecevit ve Erbakan'ın asgari müşterekler bulunması için çaba göstermelerini istedi.*
Türkiye Gazeteciler Sendikası, Türk-İş'in demokratik sol çizgide bir partiyi desteklemesini istedi.
Türk-ABD anlaşmasına yurtiçi ve yurtdışında çeşitli tepkiler geldi. Yunanistan, Türk-ABD anlaşmasından kuşku duyduğunu açıklarken, Ecevit, anlaşmanın daha çok ABD'yi kolladığını belirtti. DİSK ise MC'nin, ulusal onur ve egemenliği ayaklar altına aldığını ileri sürdü.
* *Türkiye, ABD senatosunun anlaşmayı imzalamasını güçleştirmemek için, Ege'de sürdürdüğü petrol arama çalışmalarına ara verdi.*

Levent Şahverdi Arşivi

Avrupa'da Domino

İtalya'da Papa dertli. Papa kırgın. Açık savaş açtı. İtalyan Komünist Partisi'ne. Bu, Papa'nın açtığı ilk açık savaş. İkinci Büyük Savaş'ta Sovyetler Birliği'ne de açık savaş açmıştı. Öyküsü, bilinir. Zamanın Sovyet Lideri Stalin'e haber vermişler. Stalin de sormuş: «Papa'nın kaç askeri var?» Askersiz Papa, şimdi de, Berlinguer'e savaş açıyor. Bu kez kullandığı silâh şu: «Bir Hıristiyan, Marksist olamaz». Savaşın gerekçesi de İtalyan Komünist Partisi'nin devamlı ilerlemesi. İtalya'nın bütün büyük kentlerindeki yerel seçimleri kazandılar. Sıra, Roma'da. Papa, Roma'da oturuyor. Oturduğu kentin yönetiminin komünistlerin eline geçme olasılığına tahammül edemiyor. Roma'da seçim, bu yılın haziranında. Papa için Roma'nın düşüşü yakın.

Roma'dan önce İtalyan parası liret düştü. Liretin düşüşü ile birlikte İtalyan Başbakanı Moro, İtalyan Komünist Partisi Lideri Berlinguer ile görüşmek ihtiyacını duydu. İlk kez oluyor. Moro'nun partisinde yer yerinden oynuyor. Bu arada Fransız parası frank da oynuyor. Liretle birlikte frank da düştü. Fransa'da yerel seçimlerde sol cephe oyların yüzde ellisini aştı. İlk kez oluyor. Frankın düşüşüyle birlikte sol cephe için iktidarın ilk güvenilir haberleri de geliyor. Liret ve frankla birlikte İngiliz parası pound sterling de düşüyor. Poundla beraber Birleşik Krallık'ta tahtarevalli uzmanı Wilson da Başbakanlıktan iniyor. Wilson'un düşüşünü sağlamada pound sterlingin, iki dolarlık psikolojik sınırın altına düşmesinin yanında, maden işçiliğinden İngiliz İşçi Partisi'nin sol kanat liderliğine doğru yol alan parlamenter Eric Heffer'in katkısı var.

Levent Şahverdi Arşivi

Para düşünce mevcut hükümetler de düşmeye başlıyor. Ancak paranın soyut bir kavram veya fetiş olduğu kanısına kapılmamak gerekiyor. Para, ekonomi demek. Paranın gücü, ekonominin gücüyle çok yakından ilgili. Bu yüzden liret, frank ve pound sterling düşerken, asıl sarsılan daha doğru bir deyişle, asıl sarsılmış olan ekonomi. İtalyan, Fransız ve İngiliz ekonomileri sarsıldığı için, hastalıklı bir yapıya sahip olduğu için, paralar da sarsılıyor. Paralarla birlikte mevcut rejimler de sarsılıyor.

Sarsılan ekonomilerle rejimler arasındaki ilişki çok güçlü. Örnekleri çok. 1789 Büyük Fransız Devrimi'nden üç yıl önce Fransa ile İngiltere Eden Antlaşması'nı imzalıyor. İki ülke arasında ticareti geliştirmek için Fransa, daha güçlü olan İngiltere ekonomisine açılıyor. Fransa ekonomisi bu açılmaya dayanamıyor. İflâslar kütlesel bir nitelik kazanıyor. Ve sonra 1789. Bundan sonra da 1848. Kırksekiz Devrimi için en iyi kaynak Marx'ın yazıları. Batılı bilim adamları da 1848 Devrimi'ni Marx'ın çözümlemesinin ışığı altında anlamaya çalışıyor. Yazılanlar iki noktada toplanır: Biri, yine İngiltere'den gelen ticaret bunalımı. İkincisi ise hava koşullarının kötü gitmesi üzerine Fransız patates üretimindeki önemli gerileme. Bunların yarattığı ekonomik sarsıntı, 1848 Devrimi'ni anlamada başlangıç noktası.

Fransa'dan yüz yıl sonra 1948 yılında Türkiye'de, sabit fiyatlarla, tarımsal üretim 16 milyar 526 milyon lira. Bir yıl sonra 1949 yılında, 14 milyar 325 milyon ve 1950 yılında da 15 milyar 868 milyon lira (Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye Millî Geliri ve Harcamaları, sayfa 36). Demek ki 1949 ve 1950 yıllarında, o zamanın en önemli ekonomi kesimi olan tarımda, üretim önemli ölçüde gerilemiş, 1950 seçimlerinde de iktidardaki hükümet geriliyor. Diğer yandan 1958 yılının ekonomik sorunları ve devalüasyon hep biliniyor. Aynı kaynaktaki bilgilere göre 1959 ve 1960 yıllarında hem tarımsal üretimin ve hem de imalât sanayii üretiminin fiilen hiç artmadığı ortaya çıkıyor. 1960 yılında bir kez daha hükümet değişiyor. 1969 ve 1970 yıllarına gelince durum çok daha açık. Üçüncü Beş Yıllık Planın

Levent Şahverdi Arşivi

giriş bölümünde, bu yıllarda, ekonomideki atıl kapasitenin yüksek boyutlara ulaştığı, imalât kesimi üretiminin artış hızının çok düştüğü, grafiklerle ve rakamlarla birlikte açıklanıyor. Çok kısa bir zaman sonra da 12 Mart oluyor.

Kuramı bir kenara itip amprisizmi bayrak yapanlar için bu tarihsel istatistik serisi, aşırı heyecan kaynağı olabilir. Olmamalı. Aşırı heyecan, sağlıklı değil. Çarpma ve çarpıtmaya yol açar Tarihsel dönüşümler, yalnızca devresel dalgalanmalarla açıklanamaz. Yapısal ve sınıfsal gelişmelerden soyutlanamaz. Devresel hareketleri yapısal gelişmelerden soyutlayarak bilim yapılmaz. Yapılamayacağını göstermek için de tarihe dönmeye gerek yok. Bugüne, bugünün Avrupa'sına ve Amerika ile ilişkilerine bakmak yeter. Bakılınca ortaya çıkacak olan şu: Liret, frank ve pound sterlingin düşmesine Amerika Birleşik Devletleri'nin tutumu yol açtı. Kissinger'in, Çağlayangil'in «meslektaşlarından» Amerika Dışişleri Bakanının, Avrupa'da komünistlerin hükümete gelmesini önlemeye yönelik bütün tehditlerine karşın, üç Avrupa parasının düşmesine Amerika'nın tutumu yol açtı. Daha açık bir deyişle Amerikan ekonomisinin çelişkili durumu neden oldu.

İtalya, Fransa ve Birleşik Krallık, ekonomilerinin düze çıkmasını Amerikan ekonomisinin beklenenden daha hızlı gelişmesi umuduna bağlıdırlar. Amerikan ekonomisi hızlı gelişirse, bu ülkelerden yapacağı ithalât artacak. İthalât artınca da sağlıksız üç ekonomi düze çıkacak. Bunun için başta Birleşik Krallık Maliye Bakanı Healy olmak üzere üç ülkenin ilgilileri Washington'da dil döktüler. Diz büktüler. Amerikan ekonomisinin daha hızlı büyümesi için Ford'un daha büyük açığa sahip bütçe yapmasını istediler. Amerika buna yanaşmadı. Avrupa'da üç para düştü. Avrupa'nın üç ülkesinde sol önemli bir ilerleme gösterdi. Tahterevalli uzmanı Wilson'un gidip yerine daha sağ Callaghan'ın güçlü aday olması da bir ilerleme. Çünkü safların netleşmesi, bu netleşmenin gerektiği zamanlarda, bir ilerleme anlamına geliyor.

Avrupa'da komünistlerin bir hükümete bile girmesine karşı çıkan Amerika, neden gerekeni yapmadı? Domino

Levent Şahverdi Arşivi

«kuramını», Uzak Doğu'dan Batı Avrupa'ya taşıyan Amerika, neden üç ülkenin sermaye hükümetlerinin yardımına koşmadı? Cevap: Devresel sorunları da aşan yapısal sorunlara sahip olduğu için. Amerika'nın yapısal sorunları, kendisinin ve Avrupa'daki üç sermaye hükümetinin devresel sorunlarını çözmede güçlükler yaratıyor. Amerika'nın elini bağlıyor.

Amerikan ekonomisinin düze çıkması için gelecek on yıl içinde geçen on yılın üç katı fazla yatırım yapması gerekiyor En iyimser Amerikan iktisatçısı veya yöneticisi için bile çok zor bir yatırım. İşsizliği yüzde beş-altı düzeyinde tutabilmek için gelecek beş yılda devamlı ve kesintisiz olarak yüzde altı oranında gelişmesi gerekli. Böylesi de «görülmemiş» bir gelişme olacak. İş yalnızca bu yatırım ve gelişmenin gerektirdiği parayı bulmakla bitmiyor. Yapısal düzenlemeler yapmadan para harcamak yalnızca enflasyonu artıracak. Bu da biliniyor Enflasyonun daha da artması ise uyuyan Amerikan işçilerini de uyandıracak. Şimdiden göstergeler ortaya çıkmaya başladı. Sermayenin emireri sendika liderlerinden işçi lideri sendikacılara doğru geçişin ara yöneticileri görülmeye başlandı.

Yapısal sorunlara tek bir örnek. Ford'un T modeli otomobilinin piyasaya sürülmesinden bu yana elli yıldan fazla bir zaman geçti. Her yıl otomobil modelleri «yenilendi». Aslında yenilenen hiç bir şey yok. Elli yıldır otomobil niteliksel hiç bir değişme göstermedi. Şimdi tüketicinin bıkkınlığı, petrol sorunu ve Avrupa ile Japon rekabeti karşısında yeni bir araca ihtiyaç var. Bunun modelini de geliştirmek zor değil. Zor olan otomotiv sanayiinde yatırılmış olan sermayeden vazgeçmek. Çünkü yeni bir araç, yatırılmış milyarlık ekipmanı hurdaya çıkaracak. Yapısal ve sınıfsal olarak zor olan burada.

Amerika, yapısal sorunlarıyla birleşen devresel sorunları nedeniyle, Avrupa'nın yardımına koşamıyor. Diğer yandan Avrupa'ya doğru çekilme eğilimi içinde. Avrupa'da tutunmak istiyor. Çünkü Avrupa'da tutunamazsa Amerika kıt'asında tutunması zor. Bir kez uzandı. Geriye çekildiği zaman eski duruma dönülmüş olmayacak. Nehirler çekil-

Levent Şahverdi Arşivi

diği zaman eski duruma dönülmüyor. Kurumuş nehir yatakları kalıyor. Çok uzayıp da kuruyan damarlar gibi. Kuruyan damarlar, sağlıksızlık kaynağı. Kuruyan damarları, yok sayamazsınız. Bu yüzden Amerika, Avrupa'da bir ülkede bile komünistlerin hükümete gelmesine karşı. Çünkü domino kuramına inanıyor. Dominoda bir taşın hareketi, bir çok taşı da harekete getirebiliyor. İşin ilginç yanı Avrupa sermayesi de domino kuramına inanıyor. Şimdi Çağlayangil'in «meslektaşı» Kissinger'e güvensizlik ilân ediyor. Angola'dan dolayı. Avrupa'nın sermaye basını Kissinger'i sözüne güvenilmez bir kişi olarak niteliyor. Angola'da olanları önlemediği için. Angola, Afrika'da bir taş.

Avrupa'nın çevresinde iki ülke daha var. Güncel mi, güncel. Portekiz ve Türkiye. Kissinger'in Portekiz Sosyalist Partisi'ne ve Lideri Soares'e hiç bir itirazı yok. Ama ya Kerenskiy olursa? Olup olmamak kişilerin elinde değil. Fakat Soares, Kissinger'i rahatlatmak için, kendi soluna savaş açtı. İktidarı, kendi sağına kaptırdı. Şimdi çırpınıyor. Türkiye'de durum henüz bu düzeyde değil. İlk seçimde Ecevit'in hükümet olma olasılığı hâlâ çok yüksek, Kissinger, Ecevit'e karşı ikircikli ve endişeli. Yalnız daha büyük bir endişe var. Bir sonraki seçimde sosyalistlerin hükümeti etkileyebilecek bir düzeye ulaşmaları olasılığı, ilk seçimde Ecevit'in hükümet olma olasılığından da yüksek. Asıl sorun burada. İç ve dış sermayenin asıl dertlerinden birisi burada.

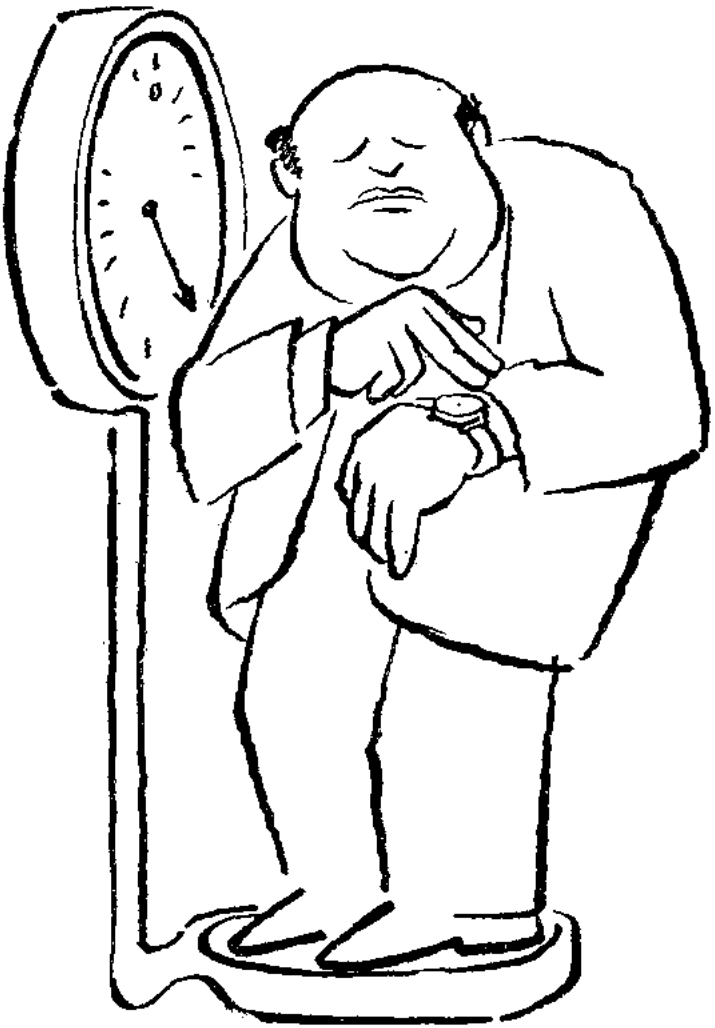
Ankara'da bir gün içinde üç devrimci genç öldürüldü.
Ecevit, CHP'nin bugünkü muhalefetini yeterli bulmayan halk çoğunluğuna hak verdiğini söyledi.

10 Nisan 16 Nisan

Türkiye Odalar Birliği, 4. Plan'da yabancı sermayenin teşvik edilmesini istedi.

* *F. Almanya, Türkiye'de ABD'yi geçerek en etkin dış ekonomik güç durumuna geldi.*
Türkiye'nin döviz rezervleri, kritik olarak nitelenen düzeyin de altına düştü.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Zamana Karşı Zamanlama

Zamana karşı zamanlama çok zor. Demirel'in işi de çok zor. Bitmek üzere olan düzenin bitmiş liderlerinin işi hepten zor Zamanı arkasına ya da yanına alanların işi kolay. Artık Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin karşısında olanların işi çok kolay. Çünkü Cephe'nin ve Liderinin zamanı doldu. Sıkıyönetim ve faşizm almaşığı bir yana, geçen yılın sonbaharında bir seçim düşüncesiyle kuruldu. Olmadı. Bu yılın sonbaharına doğru bir seçim sondajı yapıldı. Yüz bulamadılar. Şimdi artık yüzleri gülmüyor.

Skandallar, kıtlıklar, fiyat artışları, Kıbrıs'ta sıkışma. Bütün bunlara karşın Cephe Hükümeti ve Lideri hâlâ görevde. Bu durum, kimilerinde kötümserlik yaratıyor. Zamanı arkasına alanlar kötümser olmaz. Çünkü skandallara boğulmuş hükümetler, yavaş yavaş kaybeder. Birdenbire yıkılır Demirel'ce bir deyişle «yıkılıncaya kadar hükümet devam eder». Örneği ortada. Bütün dünyayı saran Watergate skandalına karşın Nixon, yıkılıncaya kadar başkan kaldı. Ama her televizyon ekranına çıkışta yüzündeki izler biraz daha derinleşti. Gülmez oldu. Sonunda yıkıldı, gitti. Demirel de yıkılıp gidecek. Çünkü zamana karşı. Çünkü Türkiye'de zamanı durdurmak ve geriye götürmek istiyor. İlerleyen zamana karşı kimse bunu yapamaz. Mümkün değil.

Demirel'in «yetenekleri», Halk Partisi'nin «beceriksizlikleri». İlerici kesimde bir nakarat oldu. İlerici kesimde kendisine güvenemeyenlerin dilinden düşmez oldu. İlerici kesimde kötümserliğin kaynağı haline geldi. Bu kaynağın gerçekle hiç bir ilgisi yok. Şu anlamda: Yetenek ya da beceriksizlik önemsiz değil. Ama aynı zamanda belir-

Levent Şahverdi Arşivi

leyici değil. Türkiye'de MC Hükümeti'nin kurulmasını ve bugüne kadar sürmesini, kişisel beceri veya beceriksizlikle açıklamak, çok, hem de pek çok idealist bir dünya görüşünün batağına gömülmek demek. MC Hükümeti'nin kurulması ve bugüne kadar gelmesindeki sınıfsal kaynağı inkâr etmek demek. İnkârın hepsi açıkça yapılmaz. Bir türü de ikincil veya üçüncül ögeleri abartarak ortaya çıkıyor. Abartma da kötümserliğe kaynaklık ediyor.

Sezar'ın hakkını Sezar'a vermenin zamanı. Kimse Ecevit'i, hükümeti bırakmasından dolayı kınamamalı. Kimse, deyiminden kastedilen Demirel değil. Demirel, aylarca Ecevit hükümeti bıraktığı için suçladı. Bu suçlama bile Ecevit'in, zamanında hükümetten ayrılma kararı aldığını, gösterebilir. Ama yalnızca gösterebilir. Çünkü artık Demirel, hiç bir konuda, kesin bir kanıt olamaz. Bu niteliğini kaybetti. Demirel'in suçlaması, sadece düşünmek için bir gösterge. Şu söylenebilir: Ecevit, Başbakan olarak, bir süre hükümetten ayrılma gerekçelerini kütlelere anlatabilirdi. Ecevit, başbakanlıktan ayrıldıktan sonra, kütlelere elbirliği yaparak erken seçimi zorlayabilirdi. Bunları yapmadı. Bunları yapmaması önemli bir eksiklik oldu. Ancak bu eksiklikler, alınmış kararın özündeki doğruluğu gizlememeli.

Ekim 1973 seçiminden sonra, sınıfsal çözümlemeden yoksun kimi «düşünürler», Selâmet Partisi'nin ilericiliğine fazla bel bağladılar. Selâmet'e oy verenlere bakıp, Selâmet'in yöneticilerinin sermaye ile organik bağlarını görmezlikten geldi. Kendi dışında üretilen yanıltıcı düşüncelerin kolayca etkisinde kalan Halk Partisi, böylesi bir Selâmet Partisi çözümlemesini çok ciddiye aldı. Ama hükümet pratiği, yanılgıları yavaş yavaş ortaya çıkardı. Selâmet Partisi yönetimiyle kurulan koalisyonun, Adalet Partisi'nin uzantısıyla bir ortaklık kurmaktan farksız olduğu, yavaş yavaş ortaya çıktı. Bugün, Adalet Partisi'nin Amerikan politikasına, Kıbrıs politikasına karşı çıkmayan Selâmet Partisi, Adalet Partisi'nin bir ileri kolu olarak Ecevit Hükümeti'nin çalışmalarını baltalama misyonunu üstlendi. Demirel, özellikle Ecevit imajının yıpranması için

Levent Şahverdi Arşivi

bu ortaklığın bir süre daha devamını istedi. Bu yüzden Ecevit bozunca fazla hırçınlaştı.

Ecevit Hükümeti, bütün baltalamaları, bütün beceriksizlik ve atalete karşın, çok yararlı oldu. Demokratik hakların yavaş yavaş da olsa geri alınmasının ne denli önemli olduğunu gösterdi. Demokrasi ile sosyalizmin geleceğinin birbirinden ayrılmaz olduğu bir kez daha ortaya çıktı. Üstelik bu ortaya çıkış, işçi sınıfı sosyalizmini savunanlara herhangi bir yenilik getirmezken, sermaye için son derece şaşırtıcı oldu. Sermaye çok kısa bir dönem için de olsa, çok yavaş açılsa da, demokratik açılımının, kendisi için ne büyük tehlike olduğunu gördü. Milliyetçi Cephe Hükümeti, bunun için kuruldu. Bunda Demirel'in en küçük bir becerikliliği yok. Faşizmi getiremeyen sermaye, şimdilik, ilke olarak faşizmi benimsemiş bir Demirel'e mahkûm. Demirel, kendi gücüyle başbakan olmadı. Temsilcisi olduğu sınıfların sürükleyici gücüyle başbakanlığa oturdu. Zamana karşı olanlar zamanını yitirmiş bir politikacının başbakanlığına razı oldular.

Türkiye'nin ekonomik ve sınıfsal konumunu küçümseyenler, Demirel'in tekrar Başbakan olmasıyla birlikte, Demirel'de olmayan nitelikler aramaya başladılar. Adalet Partisi'nin propaganda aracı olarak kullandığı bir takım sözde nitelikler, bir takım ilericiler arasında da, yaygınlık kazanmaya başladı. Hesap adamıymış, kitap adamıymış, zamanlama adamıymış. Bunların hiç birinin adamı olmadığı bir yıllık hükümeti sonunda bir kez daha ortaya çıktı. Yalnızca sınıfının adamı olduğu bir kez daha belirginleşti. Pahalılığa karşı mücadele etmek iddiasıyla kurulan bir cephenin lideri, artık fiyatlardan söz edemez oldu. Kıtlığı yok etme propagandasıyla ortaya çıkan bu politikacı şimdi, demir-çelik satışlarını sıraya ve miktar kısıtlamasına bağlamak zorunda kaldı.

Hesap adamıymış. Hangi hesap? Demirel, yanlış hesapların adamı. Temsilcisi olduğu sınıfların yanlış hesaplarının adamı. Hükümete gelir gelmez, geçen yılın sonbaharında bir seçim hesabıyla, demir-çelik fiyatlarını ucuzlattı. Döviz rezervlerinin erimesine karşın, demir-çelik it-

Levent Şahverdi Arşivi

halâtını körükledi. Stokçuluk ve spekülasyon başladı. Kamu mülkiyetindeki demir-çelik işletmeleri mallarını satamaz oldu. Sözde ucuzluk ve bolluk getirdi. Hazinenin aleyhine, komando besleyicisi demir-çelik spekülâtörlerinin lehine, demir-çelik oyunları başladı. Oynayanlar, Demirel'den çok kendilerini düşündüler. Bu yılın başından itibaren dünya piyasalarındaki yeni eğilimlere de bakarak stokları artırmaya başladılar. Kamu işletmelerinden demir-çelik çekmeye başladılar. Fiyatlar yükseldi. Daha da yükseleceğini biliyorlar. Bunun üzerine Cephe Hükümeti, demir-çelik satışlarını, sıraya ve miktar sınırlamasına bağladı. Bunu ne zaman yaptı? İnşaat mevsiminin açıldığı bir zamanda. Bunu, yılbaşında yapmadı. Büyük stokçular, büyük stoklarını yaptıktan sonra yaptı. Böylece kendi kazdığı kuyuya düştü. Bir kez değil, birkaç kez. Çünkü almış olduğu karar, karaborsayı daha da körüklemekten başka bir sonuç vermeyecek.

Kitap adamıymış. Şu çimentonun haline bakın. Demirel'in bütün özellikleri var. Vergi iadesi, döviz işleri, karaborsa. Bunların hepsi var. Bunlar ortada. Ama şimdilik bütün bunlar bir kenara bırakılabilir. Kitap adamlığı üzerinde durmak gerek. Burada da söylenecek olan şu: Hangi hükümet, çimento ihracatını desteklerse, o hükümet, Türkiye'nin ekonomik geleceğine ihanet etmiş olur. İş, bu kadar basit. Çünkü çimento ihraç etmek, petrol ve elektrik enerjisi ihraç etmek demek. Çünkü kili, kâr ve işçiliği bir tarafa koyarsanız, çimento, petrol ve enerji demek. Bunları dışardan alıyorsunuz. Bunları almak için gerekli dövizi bulma gerekçesiyle dünyanın namlı bankerleri karşısında boyun eğiyorsunuz. Döviz vermek için gelen komisyoncularla, Türkiye'nin geleceğini ipotek altına alacak önerileri tartışıyorsunuz. Ve aldığınız dövizlerin bir bölümünü, çimento adı altında ihraç ediyorsunuz. Ne için? Demirel'in kardeşlerinin de içinde bulunduğu belli bir sınıf için. Ve bütün bunları yaparken de kendi oylarınızla kabul ettiğiniz Üçüncü Beş Yıllık Plânı, bir kenara koyuyorsunuz. Bu mu, kitap adamı olmak? Türkiye'de bu türden kitap adamları eksik olsun.

Levent Şahverdi Arşivi

Zamanlama adamıymış. Ecevit Hükümeti ile Irmak Hükümetinin aldığı önlemler ve Irmak Hükümetinin zamlarından sonra ekonomiyi bir zaman idare etmek mümkündü. Bunu Halk Partisi göremedi ise, onların eksikliği. Demirel'in fazlalığı değil. Şimdi idare zamanı doldu. Dolduğunun en açık örneği: Cephe ortağı partiler, fiyat artışlarını yüklemek için suçlu buldular. Suçu, Dalokay ile İsvan'ın omuzlarına yüklemeye çalışıyorlar. Demeçlerle, büyük kent belediyelerinin fiyat artışlarını önlemediklerini ileri sürüyorlar Mantığa bakın. Fiyatlar düşerse, bu, Cephenin marifeti olacak. Yükselirse büyük kent belediyelerinin. Zamanlama adamı, cephesinin birliklerini buraya kadar getirdi.

Demirel'e zamanlama adamı demek, sermayeye zaman tanımak demek. Zamana karşı olanların sürekli olarak kazanacağını kabul etmek, demek. Pratik bu düşünceleri geride bıraktı. Cephenin zamanı doldu. Bundan sonra zaman, zamanı gerisine veya yanına alabilenlerin. Bundan sonra zaman, cephenin zamansızlığını kütlelere anlatabilenlerin. Cephenin bir bütün olarak bittiğini, kütlelere, gösterebilenlerin. Cephe partilerinin bir ve aynı olduğunu kanıtlayabilenlerin. Cephenin dolan zamanını tümden bitirmek buna bağlı. Yeni bir koalisyonun anahtarı da buna bağlı. Cephe partilerinin bir ve bütün olduğunu kütlelere anlatmaya bağlı. Çünkü farklı görünüm vermek isteyenlerin bütünlüğünü göstermek parçlanmaya giden yol demek.

Çimentoya yüzde 25 oranında zam yapıldı.
Son günlerde meydana gelen öldürme olaylarına ilişkin görüşlerini açıklayan Demirel, «olayların hepsi ideolojik öldürme değil, bir kısmı trafik kazasıdır,» dedi.
Türk-İş Genel Kurulu toplandı. Genel Kurulda konuşan Ecevit, devleti işçilerle yöneteceklerini açıkladı. Demirel ise, «ne istediniz vermedik, ne istediniz olmadı,» dedi.
Almanya Sosyal Demokrat Partisi Başkanı W Brandt, İstanbul'a geldi ve Ecevit'le görüştü. Görüşmeden sonra her iki liderin de çeşitli konularda görüş birliği içinde oldukları açıklandı.

Levent Şahverdi Arşivi

Sermaye ile Yapayalnız

Sermayenin bir mantığı var. Sınıfsal niteliğinden ileri geliyor. Sermayenin bir mantıksızlığı var. Anarşik yapısından kaynak alıyor. Sermayenin sınıfsal niteliği devamlı. Anarşik yapısı da devamlı. Sermayenin sınıfsal mantığı, Cephe Hükümetinin kurulmasını sağladı. Anarşik yapısı da Cephe Hükümetinin çöküşünü hızlandırıyor. Sınıfsal mantığı, Cephe Hükümetinin eline «komünizm ticaretini» bir silâh olarak verdi. Anarşik yapısı ise Cephe Hükümetinin elindeki silâhları almaya başladı. Cephe Hükümeti, kıtlık ve pahalılığa karşı mücadeleyi bir silâh olarak kullanarak başa geçti. Sermaye, kendi hükümetinin elindeki bu silâhları geri aldı. Kıtlık ve pahalılık silâhları şimdi Cephe Hükümetine döndü. Cephe Hükümeti ile birlikte yapayalnız kaldı.

Cephe Hükümeti, sermayeye esir düştü. Sermayenin hükümeti olarak kuruldu. Şimdi esir düştü. Kanla sulanan pahalılık ve kıtlık politikası, Cephe Hükümeti ve partilerinin, kütlelerden soyutlanmasını hızlandırdı. Cephe Hükümeti, siyasal itibarını koruyabilmek için, arada sırada sermayenin bazı isteklerine «hayır» deme gücünü kaybetti. Bundan sonra daha hızlı karar alma durumunda. Taksitli devalüasyonlar, zam kararları, spekülasyon ve karaborsayı artıracak ekonomi politikası uygulamaları daha da hızlanacak. Sermaye, Cephe Hükümetinin bundan sonraki her gününü daha kârlı yapabilmek için isteklere boyun eğmekten başka çaresi yok.

Demirel başkanlığındaki Cephe Hükümeti taksit taksit kuruldu. Kuruluşu uzunca bir süre aldı. Sol, Cephe Hükümetine karşı, erken seçim veya azınlık hükümeti almaşıklarını çıkardı. Cumhurbaşkanı, her iki almaşığı da red-

Levent Şahverdi Arşivi

detti. Sermayenin tümü, Halk Partisi'nin tek başına çoğunluğu sağlama olasılığı yüksek bir erken seçime karşı cephe aldı. Sermayenin bir bölümü, siyasal deneyimi yüksek bölümü, Halk Partisi ile Adalet Partisi koalisyonunda ısrar etti. Ecevit, bu tuzağa düşmedi. Bir yıl, iç ve dış sermaye çevreleri ile diyalog aradı. Her tuttuğu kol elinde kaldı. Bir yıllık Cephe Hükümeti, bir yıllık arayış, Halk Partisi'ni değilse bile Ecevit'i zorunlu bir noktaya götürdü. Ecevit, işçi sınıfı ile yalnız kaldı. Son konuşmasında, «büyük sermaye çevrelerinin» adını da söyleyerek «şimdiye kadar olduğu gibi fiili iktidar olamayacaklardır artık, iktidarı paylaşamayacaklardır» dedi. Büyük sermaye için Halk Partisi örgütü üzerindeki operasyonlar daha da önem kazandı.. İstanbul sermayesinin kaygıları daha da arttı.

Çukur sermayesi ile hâlâ cepheciliğe devam ediyor. Ortalığın kana boyandığı bir haftada bile Ortakpazar'dan yeni krediler istemeyi gündeme getirmekten geri kalmıyor. Ancak çukur sermayesi de, daha çok çukur hükümeti olarak kurulan, Demirel Hükümetinin günlerinin kısaldığının farkında. Umudun ve olanakların azaldığını çukur sermayesi de görüyor.

Kışkırtıcı ne demek? Öznel ve nesnel olarak gündemde çözümü olmayan sorunların peşinde koşmak demek. Her kışkırtıcıyı polis ajanı sanmak yanılgıların en büyüğü. Fakat her kışkırtıcı eylemin de sermayenin ekmeğine yağ sürme demek olduğundan da kuşku duymak yanılgıların en büyüğü. Sermaye, gündemde çözümü olmayan sorunların büyük kütleleri etkilemiyeceğinden emin. Sermaye, ilericilerin omuzlarına yükleyebildiği kışkırtıcı oyunlarla, ilericilerin kütlelerden soyutlanacağını biliyor. Yalnız bütün bu bilgiçliğe karşın, olanaklarının sınırlı olduğunu görmek durumunda. Çünkü artan cinayetlerle kışkırtıcılığın öznel koşulları hazırlanırken nesnel koşulları eksik kalıyor. Çünkü bugünün Türkiyesinde sosyalizm bir güç olarak gündeme giriyor. Bugünün, 1970 ve hemen öncesinden en belirgin ayrılığı burada. Bütün baskı ve cinayetlere rağmen, kışkırtıcılığın kütlesel bir boyut kazanmama-

Levent Şahverdi Arşivi

sı, buradan ileri geliyor. Sosyalizmin bir güç olarak belirmesi, işçi sınıfı içinde daha derin kökler salması, kışkırtıcı eğilim ve özlemleri sınırlıyor. Sayılar arttıkça, kütlelere gittikçe kışkırtıcı sesler sessizleşiyor.

Yalnız kışkırtıcılığın değil, artık tek umudu kışkırtıcılık olan Cephe Hükümeti'nin de panzehiri, kütle eylemleri. Pratik, Cephe'nin karşısında olan herkesi bu noktaya getirdi. Şimdi öncelik kütle eylemlerinde. Ancak kütle eylemlerine giderken eski tek yanlılığı bu kez tersinden tekrarlamamak gerekiyor. Bu kez de yasama organını boş bırakmamak gerekiyor. Unutulmamalı. Somut ve sonuç durumda, Cephe Hükümeti Millet Meclisi'nde düşecek. Patlama, Millet Meclisi'nde olacak.

Milliyetçi Cephe Hükümeti, Cephe Partilerine karşı olan bazı kişi ve örgütlerin de kurulamayacağını sandığı bir zamanda kuruldu. Birçoklarının düşmeyeceğini sandığı bir zamanda düşecek. Taksit taksit kuruldu. Taksit taksit itibarını yitirdi. Taksit taksit zam yaptı. Taksit taksit kütlelerden soyutlandı. Temel mallar karaborsaya düşerken ölüler açık artırma ile artırıldı. Bütün bunlardan dolayı, kütlelerin önünde olduğu kadar, Millet Meclisi'nde de hesap verme durumunda. Hesap vermenin de en etkin yolu gensoru önergeleri. Gensoru önergelerinin temel amacı, Cephe Hükümeti'ni düşürmek. Fakat gensoru önergelerinin başarı göstergesi bu değil. Gensoru önergesini veren bir parti, önergesi etrafında kendi sayısından bir fazla oy toplarsa, bunu başarı saymak gerek. Bu, bir. İkincisi, mobilya gensoru önergesinin verdiği örnek ortada. Mobilya yolsuzluğu için söylenmiş hiç bir söz, ortaya çıkarılmış bir belge, gensoru önergesinin kendisi kadar etkili olmadı. Gensoru önergesi kadar, Cephe Partilerini sıkıştırmadı. Gensoru önergesinin kendisi kadar, kütleler üzerinde etki yapmadı.

Halk Partisi, daha Meclis Başkanı seçilmeden önce, kütlelere vaad etti. Can güvenliği konusunda gensoru önergesi üzerinde çalışmalar yaptığını açıkladı. Son cinayetler, bu cinayetlerin nasıl işlendiğini MC televizyonunun bile belgelemek zorunda kalması, yeni gelişmeler niteliğinde.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu bir. İkincisi, demir-çelik konusunda Demirel Hükümeti'nin almış olduğu yeni karar var. Bu karar, karaborsayı önlemeyecek. Üstelik artıracak. Bu karar, Demirel Hükümeti'nin geçen yıl ve bu yıl izlediği demir-çelik politikasının iflâsını kabul etmek demek. Demir-çeliğin karaborsaya düşmesi ve Cephe Hükümeti'nin almış olduğu yeni karar, bu konuda verilmiş araştırma önergesini gensoruya dönüştürecek nitelikte. Üçüncüsü ise çimento. Cephe Hükümeti ve Partileri, kıtlık ve pahalılığı önleme gerekçesiyle devlet aygıtlarını ellerine geçirenler, hem yakınlarının hayal olduğu iddia edilen şirketlere ihracat yapmalarının, hem de çimentoyu karaborsaya düşürüp fiyatını artırmanın hesabını vermek zorundalar. Bu hesapları hem kütlelerin önünde hem de Mecliste vermek zorundalar.

Hesap isteme, Cephe Hükümeti'nin daha da yalnızlaşmasına giden yol. Çünkü hesabı Cephe Hükümeti kadar, bu hükümetin kurulması ve sürmesine dayanak olanlar da verme durumundalar. Artık kim olursa olsun, kişi veya sınıf, sorumlu veya sorumsuz, Cephe Hükümeti'ne dayanak olanlar kendi başlarının çaresini aramak durumuna geldiler. Demirel Hükümeti, piyasa anarşisinin demir mengenelerinin arasına sıkıştı. Sermaye, kıtlık ve pahalılık ikilemi içinde kârlarını yükseltebilmek için devamlı olarak sıkıştırıyor. Bir süre sonra bırakacak. Kendisini kurtarabilmek için Demirel'i yapayalnız bırakacak. Demirel'le faşizmin bile yaşatılamayacağını anlamaya başladığı için.

---

* *CHP, yeni demokratik direniş yöntemlerine başvuracağını belirterek bir yıl önce geçerli olmayan hükümeti formüllerinin geçerlilik kazandığını açıkladı.*

17 Nisan 23 Nisan

* *MC hükümetinin, İran'dan kredi alabilmek için, TIR geçiş ücretlerinden vazgeçme eğiliminde olduğu belirtildi.*
Gıda ürünleri fiyatları, sanayi mallarının fiyatlarından daha fazla arttı.

Levent Şahverdi Arşivi

Yumuşarken Yüksek Gerilim

Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan haftalık Business Week Dergisi'nin mart ayının sonunda çıkan sayısının kapağı son derece ilginç. Dalgaların içinde sallanan bir kayıkta beş devlet veya hükümet başkanı. Birleşik Krallık, Fransa, Batı Almanya, İtalya ve Japonya'yı simgeliyor Kapak yazısı, geminin, dalgaların şiddetiyle parçalanıp parçalanmaması ile ilgili. Yazıda, beklenen umutların gerçekleşmediği dile getiriliyor Uzun süre Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ekonomik canlanmanın, Batı Dünyasının Japonya dahil diğer lider ülkelerini, bunalımdan kurtaracağı umut edildi. Artık umudun gerçekleşmeyeceği kabul ediliyor. Ve bu durumun, «Rusya'nın dış politikasında yeni bir yayılma döneminin başladığı bir zamanda Atlantik Anlaşması'nın kalbini oluşturan siyasal ve ekonomik sistemi tehdit edeceği» belirtiliyor.

Geçen yıl iki sistem arasındaki yumuşamanın doruğuna ulaşılmasına karşın, Batı Dünyasında tedirginlik yaygın. Bu tedirginlikte, Angola ile ilgili Sovyet tutumunun önemli bir rolü var. Ama bundan da önemlisi Sovyetler Birliği'nde yumuşama üzerine yazılanlar. Batılılar, bu yazıları okuyorlar Sovyetler Birliği'nde yayınlanan aylık Mirovaya Ekonomika I Meşdumarodnie Otnaşeniya (Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkiler) Dergisi'nin mart sayısında yumuşama değerlendiriliyor. Dergideki incelemenin yazarı Bıkov, Batı Dünyasının yumuşamayı kabul etmesini «ıstıraplı bir yeniden değerlendirmenin» sonucu olarak niteliyor. Batı Dünyası için zorunlu yeniden değerlendirmede, Batı kapitalizminin karşılaştığı ekonomik güçlükler ve bu güçlüklerin uzantıları, önemli bir yere sahip.

Yalnız tek neden değil. Sovyet yazarına göre neden-

Levent Şahverdi Arşivi

ler şöyle: «Burjuva devletlerinin yumuşama politikasına yönelmeleri, son çözümlemede, iki karşıt toplumsal sistem arasındaki yarışın tarihsel gelişimi, sosyalist mevzilerin güçlenmesi, toplumsal ve ulusal kurtuluş için devrimci mücadelelerin yükselişinden doğmaktadır.» Sovyetler Birliği açısından uluslararası ilişkilerdeki yumuşamanın temellerinde bu değerlendirme yatmaktadır. Bu değerlendirmede ise bunalımlı olgun kapitalist ülkeler ile kapitalistleşme süreci içinde bunalımdan çıkamayan diğer ülkelerdeki artan toplumsal gerilim ön plana çıkıyor.

Buraya kadar söylenenlerde fazla bir yenilik yok. Fakat bu değerlendirmeye dayanılarak yapılan yumuşama tanımlamasının bilinmesinde önemli yararlar var. Bir kez, yumuşamanın, uluslararası ilişkilerdeki bütün sorunların çaresi olmadığı açıkça vurgulanıyor. Yumuşamanın temel işlevi, İkinci Büyük Savaştan kalma Avrupa'daki dış sınırları pekiştirmek. Bunun dışında nükleer savaş olasılığını ortadan kaldırmaya çalışmak. Sovyetler Birliği'nde yazılanlara göre nükleer savaşı önlemeye çalışmak Batı Dünyasının, yumuşamadan elde edebileceği en büyük kazanç. Ama karşılıklı «yararlarda tam bir simetri» aramak mümkün değil. Simetri, sosyalistlerin düşünce sisteminde pek yeri olmayan bir kavram.

Batı Dünyasını asıl tedirgin eden nedenler, yumuşama ile birlikte öne sürdükleri bazı koşullara aldıkları cevapta yatıyor Batılıların, yumuşama politikası karşısında, ideolojik mücadeleden, ulusal kurtuluş hareketlerinin ve bu arada Arapların mücadelesinden vazgeçileceğini umdukları anlaşılıyor Verilen cevapta toplumsal «statüko» kavramı kesinlikle reddediliyor. Temelli demokratik düzenlemelerin, ulusal kurtuluş hareketlerinin ve toplumsal yenilenmenin, Türkiye'de de moda bir deyimle, «buzdolabına konması» söz konusu değil. Bunların devam edeceğinde hiç bir kuşku bırakılmamasına özel bir özen gösteriliyor.

Yumuşamanın karşılıklı ya da karşılıksız yararlarıyla ilgili bir somut örnek var. «Dış politikalarını sürdürmek için dayanmayı umdukları şu veya bu kanat mevzilerin kaybı, bazı Amerikan yöneticilerini ne kadar çok üzerse

Levent Şahverdi Arşivi

üzsün» bu kayıpların gerçek fiyatını soğukkanlılıkla değerlendirmeleri öğütleniyor. Bu kayıpların karşılığında Amerika Birleşik Devletleri'nin sosyalist sistemle ilişkilerini geliştirdiği belirtiliyor. Batı Dünyasının kanat mevzileri (periferiynaya pazitsiya) kavramı içine Türkiye de giriyor. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri ile yaptığı son anlaşma, İsvestiya Gazetesi'nin yorum sayfasında yorumsuz kısa bir haber olarak yer alıyor. Daha sonra benzer bir anlaşma Yunanistan'la imzalanınca Türkiye'de yaratılan yapay heyecan duruyor.

İki sistem arasındaki ilişkilerin yumuşamasında «Üçüncü Dünya» veya azgelişmiş denilen ülkelerdeki gelişmelerin de ayrı bir yere sahip olduğu açık. Ancak bu tür ülkelerde karşılaşılan bunalımlar, yeni uzantılara yol açıyor. Şimdiye dek, bu ülkelerde «kapitalist olmayan kalkınma yolunu» seçen ülkelerin bir önceliği vardı. Bunalımlar, yeni adımlara yol açtı. Kapitalist olmayan yol, «ulusal burjuvazinin» bir bölümünün yararlarıyla çelişmeden ilerlenebileceğini varsayıyor. Mirovaya Ekonomika I Meşdunarodnıe Otnoşeniya Dergisi'nde yer alan diğer bir incelemede, bunlar açıklandıktan sonra, şöyle deniliyor: «Fakat bağımsızlığını elde eden ülkelerin çoğunda pratik, bu amaçların, yerli ve yabancı sermayeye dayanılarak gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığını gösterdi.»

Nasır'ın Mısır'ının ortaya koyduğu örnek üzerinde ayrıca duruluyor Buradaki başarısızlığın nedenleri vurgulanıyor Bu yüzden öncelik yerini, «sosyalist toplum perspektifine» sahip Üçüncü Dünya ülkelerine bırakıyor. Fakat azgelişmiş denilen ülkelerle ilgili değerlendirme, «sosyalist toplum perspektifine» sahip yönetimlerle sınırlı değil. Yaygınlaşan bunalımın başka sonuçları da gözönünde tutuluyor Sovyet incelemelerinde yer alan bu değerlendirmelerden birisi şöyle: «Tayland'daki satılık askerî diktatörlük yıkıldı; artık emperyalist kodamanlar, Filipin, İran, Türkiye ve Pakistan'da eski diktalarını sürdüremez duruma geldi.» (Mirovaya Ekonomika I Meşdunarodnie Otneşeniya, Mart 1976, sayfa: 36)

Aylık dergilerdeki uzun incelemelerin toplayıcı yarar-

Levent Şahverdi Arşivi

ları var. Günlük basından derlemesi zor olan, uzun incelemelerde belirli bir açıklıkla ortaya konabiliyor. Ancak aynı görüşleri günlük basında da bulmak mümkün. İzvestiya'nın 6 Ocak 1976 tarihli sayısında tarih profesörü Sanakoev'in uzun bir yazısı var. Bu yazıda Kıbrıs çıkartmasından dolayı Türkiye ile Yunanistan arasında ortaya çıkan «sürtüşme» üzerinde ayrıca duruluyor. Batı basınından yapılan alıntılarla Batı Dünyasının bu sürtüşmeyi, Batı savunmasını büyük ölçüde zayıflatıcı ve hatta bütünüyle yok edici saydığı belirtiliyor. Profesör Sanakoev, bu tür değerlendirmeleri, Batı ülkelerindeki yönetici çevrelerin sınıfsal çıkarları ile açıklıyor. Bu açıklamadan hemen sonra da dünyadaki kuvvet dengesini gözetirken sadece askerî-ekonomik gücü değil, «toplumsal, siyasal ve moral ögeleri» de hesaba kattıklarını söylüyor. 25 Mart 1976 tarihli Pravda'da ise, gazetenin yorumcusu, yumuşama karşılığında dünyanın hiç bir yerinde sınıf mücadelesinden ödün verilmeyeceğini tekrarlıyor.

Japonya dahil, Amerika Birleşik Devletleri hariç, beş Batı Dünyası lider ülkesinin ekonomisini inceleyen Business Week Dergisi şunları yazıyor: «Batı Avrupa ile Japonya, kendilerini İkinci Büyük Savaş sonrası dönemin büyük kalkınma yıldızları yapan hızlarını kaybettiler. Enflasyon ve işsizlik, hâlâ, rahatsız edici ölçüde yüksek. Hükümetler ise, bir yanda, daha yüksek enflasyon riskine katlanarak büyümeyi zorlamanın çekingenliği ile diğer yanda, daha büyük işsizliğin yaratacağı toplumsal ve siyasal sorunların korkusu arasında yalpalayıp duruyor.» (Business Week, 29 Mart 1976, sayfa: 82) 3 Nisan 1976 tarihli İzvestiya'nın başyazısının başlığı ise «Kapitalist Dünyada İşsizlerin Dramı.» Başyazı, işsizliğin en büyük toplumsal haksızlık olduğu belirtilerek başlıyor Çeşitli ülkelerden işsizlik sayıları veriyor. Ve kapitalizmi, «geleceği olmayan bir düzen» olarak niteleyerek bitiyor.

Batı Dünyasındaki Business Week Dergisi'nin Sovyet Dünyası'ndaki karşılığı, Ekonomiçeskaya Gazyeta, Haftalık Ekonomi Gazetesi, Dergi'nin şubat ayına ait ikinci sayısında Batı Dünyasında grevlere katılan işçilerin sayısıy-

Levent Şahverdi Arşivi

la ilgili bilgiler var. Bu bilgilere göre 1966-1970 dönemine göre, 1971-1975 döneminde, grevlere katılan işçilerin sayısında yüzde 24 oranında artış olmuş. Yalnızca 1975 yılında Batı Dünyasında 50 milyon işçi greve katılmış. Bu bilgileri veren yazının başlığı, sınıf mücadelesinde «yüksek gerilim».

Adalet Ağaoğlu, «Fikrimin İnce Gülü» yapıtında, daha önceki romanı «Ölmeye Yatmak» yapıtındaki gerilimi veremiyor. Ölmeye Yatmak, üstün bir roman. Ama gerilimi, «Yüksek Gerilim» öyküsüne ulaşamıyor. Yüksek Gerilim'de vinç operatörü Kadir Çiçek var. Ağaoğlu'nun öyküsü şöyle bitiyor: «Kadir Çiçek, koğuşta gözünü bu soluk ışıktan hiç ayırmadı. Üşenmesiz, uzun baktı. Aylarca baktı! Işığı iyice tanıdı. Tanıyıp beynine akıttı, gerildi. Her sabah daha yüksek gerildi..» Çiçekler gerilirken, uluslararası ilişkiler yumuşuyor. Şu anda uluslararası ilişkilerin yumuşaması için yüksek gerilim gerekiyor.

---

* *Bakkal ve bayiler, tekel ürünlerindeki kâr oranlarını yetersiz bularak boykot kararı aldılar, ancak Gümrük ve* ***Tekel*** *Bakanlığı bakkal ve bayilerin isteklerini kabul edince direnişten vazgeçtiler*

DİSK'in İstanbul'da işçiler için halk otobüsü işleteceği ***açıklandı.***

* *Türk-İş Genel Kurulunda, hangi partinin destekleneceğini belirlemek için bir komisyon oluşturuldu. Komisyon karar veremezse Türk-İş'in yeni bir parti kuracağı belirtildi.*

DİSK, 1 Mayıs'ı İşçi Bayramı olarak kutlayacağını açıkladı.

24 Nisan 30 Nisan

Türkiye Otomobilciler ve Şoförler Federasyonu, milyarlarca liranın yurtdışına kaçırılmasına neden olduğunu belirttiği, bedelsiz ithalât uygulamasının yürürlükten kaldırılmasını istedi.

* *Sanayiciler, demir tahsisatının azlığından yakındılar Hükümetin aldığı bir kararla demir tüccarlarına ve sanayicilere verilen demir miktarı arttırıldı. Daha sonra, demire, depo kirası adı altında yeni bir zam yapıldı.*

Tüpgaz olarak bilinen LPG'ye yüzde 60 oranında zam yapıldı.

Levent Şahverdi Arşivi

Faşizm Üzerine...

Halk Partisi Genel Sekreteri, Hava Kuvvetleri'ndeki son atamaya çok üzüldü. Üzüntüsü, atama ile Genelkurmay Başkanlığı'nın güç durumda bırakılmasından ileri geliyor. Böyle açıkladı. Bu açıklamaya Adalet Partisi Genel Sekreteri, çok kızdı. Kızgınlığını, Halk Partisi Genel Sekreteri'nin açıklamasını «kışkırtıcılık» olarak niteleyerek belli etti. İki partinin bir genel sekreterini üzecek; bir diğerini, kızdıracak gelişmeler var. Bunun üzerinde durmak gerekiyor Çünkü genel sekreterlerin üzülmeleri ve kızmaları önemli olaylar.

Üzüntünün tesellisi bulunur. Ama kızgınlık pek zararlı. Kime zarar vereceği belli olmaz. Kime zarar vereceğini anlamak için kimin «kışkırtıcı» olduğunu bulmak gerek. Ortadaki durum şöyle: Şurada iki orgeneral var. Birini beğenmeyebilirsiniz. Birini beğenmemek diğerini de beğenmemek için bir neden sayılmaz. Böyle bir neden de ileri sürülmedi. Beğenilmeyenin yerine diğerini atamak da mümkündü. Böylesi geleneklere çok daha yaklaşırdı. Böylesi çok daha az yankı uyandırırdı. Ama yapılmadı. Yapılmamasının bir nedeni olmalı. Neden, tepki beklemede yatıyor.

Sıkıyönetim mahkemesi başkanlığından Adalet Partisi milletvekilliğine geçen belli kişinin taze değerlendirmesi hâlâ hatırlarda, 12 Mart'ın Silâhlı Kuvvetlerde temizlik için yapıldığını ileri sürdü. Bu, bir. İkincisi, 12 Mart'tan önce, temizlikçilerin de bilgili olduğu bir 8-9 Mart var. İleri sürülen temizlik buradan başladı. Üçüncüsü, bugünün 12 Mart'ın hemen öncesine göre gösterdiği farklılıkta. Bu farklılığı açıklamak, sosyalistlerin katkısını kabul etmeyi gerektiriyor. Bu farklılık, bugün için sosyalistlerin örgütsel düzeyde olmasa bile, ideolojik düzeyde en etkin güç

Levent Şahverdi Arşivi

olduğunu gösteriyor. Bu güçle ve bu gücün ortaya koyduğu somut strateji ile Türkiye'de faşizmin tezgâhlayıcıları soyutlandı. Üniversitelerde, demokratik kütle eylemlerinde, eğitim kurumlarında, fabrikalarda, şiddetin başlatıcısının komandolarla, komandoların yardımcısı resmî güçler olduğu ortaya çıktı. Bunu artık üniversite rektörleri de, Cumhurbaşkanı da kabul eder duruma geldi. Bu yüzden faşizm tezgâhlayıcıları, kütleleri, geniş bürokrasiyi bir «sol tehlikesine» karşı seferber etmede güçlüklerle karşılaştı. Bu yüzden kışkırtıcılığa muhtaç. Üniversitelerde, eğitim kurumlarında, fabrikalarda tezgâhladığı kışkırtıcılıkla sağlayamadığı sonucu, başka kışkırtıcılıklarla elde etmeye çalışıyor.

Çalışanlar kim? Görünürde olan MC lideri ve yardımcıları. Ama bu sadece görünürde olan. Temelde ise bir kısım büyük sermaye var. Fakat büyük sermayenin bütün kesitlerinin, faşizm karşısında aynı tutumu almadıkları biliniyor. Ekonomik yapı ve karşılaştıkları sorunlardan dolayı, büyük sermayenin kesitleri arasında farklılaşma görülüyor. Faşizmin «klâsik» örneklerinin ayrıntılı bir biçimde incelendiği bir kaynakta, İtalya ve Almanya üzerinde durularak, şöyle deniliyor: «Şu halde, ele aldığımız iki ülkede, ağır sanayi ve hafif sanayi kesimlerinin, doğan faşizm karşısında tavrının bir olmaması normaldir Ağır sanayi sınıf mücadelesini proletaryanın ezilmesi noktasına kadar götürmek ister. Hafif sanayi ise, işleri «sosyal barış» yoluyla ayarlayabileceğine hâlâ inanır. Ağır sanayi savaşçı, hafif sanayi ise uzlaşıcı bir dış siyaset izlenmesini ister. Ağır sanayi iktisadî egemenliğini diktacı bir devlet eliyle perçinleme sevdasındadır. Hafif sanayi ise bu tarz kuvvet gösterilerinden ve bunların yayılmasından korkar » (Daniel Guerin, Faşizm ve Büyük Sermaye, sayfa: 27)

Türkiye'de özel eller için ağır ve hafif sanayi ayrımı pek anlamlı değil. Özel sanayinin çok büyük çoğunluğu hafif. Ama Türkiye'de büyük sermayede yine de bir ayrım var. Bu ayrım, tekstil ve benzeri sanayi kolları ile dayanıklı tüketim araçları üreten ve metal işleyen sanayiler arasında. Ayrımı belirleyen de, bir yanda, sermaye-

Levent Şahverdi Arşivi

nin organik bileşimi, başka bir deyişle, sermaye-emek oranı, diğer yanda da, pazar sorunu. Pazarın dışa açık veya kapalı olması. Bu sorun, kâr marjları için belirleyici bir nitelik taşıyor. Türkiye'de incelenmesi gereken böyle bir ayrılık var. Ancak bu incelemeye girmeden önce, Guerin'in yukarıdaki paragrafını hemen izleyen düşüncelerine de yer vermek gerekiyor: «Fakat, hafif sanayi kapitalistlerinden meydana gelen kesimin faşizme direnme gücü yoktur. Faşizmin zaferini arzuluyor olmasalar bile, yine de onun yolunu kesecek pek fazla bir şey yapmazlar.» Bu ekleme de her yerde geçerli. Ayrım, faşizmi tezgâhlama sürecinde sürükleyici rolü oynayıp oynamamakla ilgili. Süreç tamamlandıktan sonra ayrılık, gayrılık kalmıyor.

Burada bir alıntı daha gerekiyor. Bu kez sözlü. ODTÜ Ekonomi Bölümü Başkanı Prof. Dr. Ataman Aksoy, gelişmiş kapitalist ekonomilerin azgelişmiş denilen kapitalist ülkelere bıraktığı imalât sanayii kollarının tipolojisi ve sorunları üzerinde bir çalışma yapıyor. Çalışma, azgelişmiş kapitalist ülkelere bırakılan imalât sanayii kollarının, teknolojik gelişmesi durmuş ve fazla işgücü kullanan sanayi kesimlerinden oluştuğu noktasından hareket ediyor. Araştırma, bu tür sanayi kollarının, gelişmiş kapitalist ekonomilerinin rekabetine açılmasının veya bunların pazarlarına girme zorunda kalmasının yaratacağı sorunlar üzerinde duruyor. Şu aşamadaki kuramsal çalışmanın belli ve somut bir sonucu var: Türkiye'nin Ortakpazar rekabetine açılması veya uluslararası pazara çıkması ücretler üzerinde, ücretleri aşağıya doğru itici bir etki yapacak. Çünkü Türkiye gibi ülkelere bırakılan sanayi kolları ya teknolojik gelişmesi durmuş ve dolayısıyla sermayenin organik bileşiminin düşük olduğu kesimler, ya da montajcılığa dayandığı için fazla işgücü kullanan kollar. Uluslararası pazara çıkmak mutlaka ücret düzeyinin geriletilmesine bağlı.

Bu kuramsal çerçeveden Türkiye'nin somutuna ve büyük sermaye ile faşizm arasındaki ilişkiye dönmek mümkün. Yalnız burada büyük bir istatistik güçlük var. Sınıflı toplumlar, sınıfsal çözümleme yapmaya elverişli istatis-

Levent Şahverdi Arşivi

tikleri üretmede pek çekingen. Bu yüzden sermayenin organik bileşimi ve kâr marjları ile ilgili istatistikler Türkiye'de yok denecek kadar kıt. Bu konuda yardımcı olabilecek bir tek istatistik çalışmadan söz edilebilir. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı'nın Ağustos 1974 tarihinde yayınladığı çalışma. Adı, «Türkiye Sanayiinde 1972 Yılı Maliyet Analizleri.» Devlet Planlama Teşkilâtı'nın yaptığı ankete dayanıyor. Tablolardan önce gelen önsözde, Türkiye ile AET arasındaki ilişkileri incelemek için yapıldığı belirtiliyor.

Devlet Planlama Teşkilâtı'nın yaptığı istatistik çalışmanın birinci tablosu, imalât sanayiinin çeşitli alt kollarında çeşitli yüzdeleri veriyor. Dokuma ve giyim alt kesimi ile dayanıklı tüketim araçları sanayileri üzerinde durarak bu yüzdeler ele alınabilir. Satış fiyatı ile sınaî maliyet arasındaki oran, «dokuma ve giyim sanayiinde yüzde 119,5. Bu oran, dayanıklı tüketim araçları sanayiinde ise yüzde 140,2. Bu oranı kâr marjlarının bir göstergesi olarak almakta hiç bir sakınca yok. Bu durumda, dayanıklı tüketim araçlarında kâr marjı, yüzde 40,5 ve tekstilde ise yüzde 19,5 oluyor. Birincisi, ikincisinin iki katı. Dayanıklı tüketim araçları, iç pazara yönelik. İç pazarda bir tekele sahip. Tekstil ise dış pazara açılma zorunda. İç pazara yönelik sanayiler, kâr marjlarını saptamada daha büyük bir «özgürlüğe» sahip. Uluslararası iş bölümü böyle.

Ama iş burada bitmiyor. Aynı tabloda, sınaî maliyet içinde, işçi ödemelerinin yüzdeleri veriliyor. Dokuma ve giyim sanayii için bu oran yüzde 20,7. Dayanıklı tüketim araçları için ise yüzde 12,7. Burada da, yüzdeler arasında iki katına yakın bir fark görülüyor. Fakat tersinden. Tekstilde ücret ödemelerinin payı çok daha büyük. Yalnız bu payın büyüklüğü, ücret düzeyinin yüksekliğinden ileri gelmiyor. Tekstil kesiminde sermayenin organik bileşimi daha düşük. Başka bir deyişle tekstil üretimi daha emek yoğun. Bu, bir. İkincisi tekstil gibi kesimlerde ücret düzeyinin daha düşük olduğu çıplak gözlemlerle de ortaya konabiliyor. Ama yalnızca çıplak gözlemlerle yetinmemek gerek. Büyük Sermaye ve Faşizm incelemesi

Levent Şahverdi Arşivi

için yapılan fakat henüz yayınlanma düzeyine gelmeyen çalışma, çıplak gözlemi doğruluyor. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün mevcut sanayi anketlerine dayanılarak yapılan kesimler arası ücret düzeyi hesaplamaları, tekstil ve benzeri kesimlerdeki ortalama ücret düzeyinin, sanayi ortalamasının altında olduğunu gösteriyor.

Bu bilgiler yeteri kadar açık. Bunlara ek olarak Cephe Hükümeti'nin kurulduğu ve faşist tırmanmanın yeni hız kazandığı 1974 sonu ile 1975 başını hatırlamak yeter. Bu dönem DİSK'in sendikal genişlemede yeni atılımlar yaptığı bir dönem. Özellikle güney bölgesinde tekstil ve benzeri işkollarına girmeye çalıştığı dönem. DİSK'in bu kollara girmesi, ortalama ücret düzeyinin artması demek. Bu dönem referandumların yapıldığı, bunların çoğunu DİSK'in kazanmaya başladığı dönem. Cephe Hükümeti'nin kuruluşu işte bu dönemde gerçekleşti. Referandumun durdurulması da aynı döneme rastladı.

Özellikle emek yoğun işkollarında işverenler bir rahat nefes aldılar.

Tek başına tekstil gibi emek-yoğun işkolları değil. Benzeri imalât kesimleriyle birlikte. Tek başına dayanıklı üretim araçları üretenler değil. Benzerleriyle birlikte. Farklılık ortada. Farklılığın bir uzantısı da ortada. Bazı işkollarında yüksek ücret düzeyi pek o kadar önemli değil. Dışarıya kapalı olduğu sürece kâr marjları ayarlanabiliyor. Üstelik ücretlerin payı da düşük. Ücret düzeyi ne kadar yüksek olursa olsun pay düşük. Burada önemli iki sorun var. Biri ekonomik. Ortakpazar'a açılmayı durdurmak. Son günlerin toplantıları biliniyor. Diğeri ise işçilerin sosyalist bilinç düzeyinin yükselmesini önlemek Ücretin yüksek olması ile sosyalist bilinç düzeyinin yüksek olması birbirinden farklı. Bazı işkolları için birincisi daha az, ikincisi daha çok önemli. İkincisini sağlamada sosyal demokrasiye umut bağlanıyor.

Fakat emek-yoğun işkolları için manzara daha karanlık. Bu yüzden faşizmi tezgâhlama sürecinde sürükleyici bir rol oynuyorlar. Diğerleri de sürüklenen rolünü benimsiyor. Konuşmalar, verilen demeçler, hep bunu gösteriyor.

Levent Şahverdi Arşivi

Konuşmalar ve demeçler, günlük basında da yer alıyor. Bu yüzden yapılan çözümlemeyi kişilendirmek, hiç gerekmiyor. Bu yüzden «kışkırtıcıları» ve «kederinden» yerinden kımıldamayanları dillendirmek de hiç gerekmiyor. Hepsi ortada.

Yunanistan, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu Balkan ülkelerine. Pakt çağrısında bulundu.

1 Mayıs 7 Mayıs

F Almanya'daki işçi dövizlerini yurda getirmek amacıyla, Merkez Bankası ile Alman Dresdner Bank arasında, kısa vadeli, yüksek faizli bir anlaşma imzalandı.

Demirel, Türkiye'yi 25 yılda kalkındıracak yeni bir hamle denemesine giriştiklerini açıkladı.

Demirel'le görüşen üniversite rektörlerinin, Ülkü Ocaklarının tehlike yarattığını belirttikleri açıklandı.

1 Mayıs İşçi Bayramı kutlandı.

F Almanya Dışişleri Bakanı Genscher, ülkesinin Türk-Yunan ilişkilerinde arabuluculuk çabalarını sürdüreceğini açıkladı.

8 Mayıs 14 Mayıs

İthalât için açılması beklenen transfer talebinin 860 milyon dolar olduğu belirlendi.

CHP Senatörü B. Üstünel, sanayicileri, çağdaş sağ olarak, demokratik solun iktidarını sağlamaya çağırdı.

* *Geciken 99 büyük üretim projesinde, 55 milyar liralık maliyet artışı meydana geldi.*

FKÖ'nün Türkiye'de büro açması kabul edildi.

Korgeneral C. Engin, Hava Kuvvteleri Komutanı oldu. Orgeneral İ. Özaydınlı bu atamaya itiraz etti.

Başbakan Demirel, hakkında gıyabi tutuklama kararı olan Ülkü Ocakları Genel Başkanı A. Batman'la başbakanlıkta görüştü.

15 Mayıs 21 Mayıs

* *Türkiye, Cihad Fonu'na girdi. İslâm Konferansı'na tam üye oldu.*

* *Sümerbank'ın kurulu iki tekstil fabrikasını özel sektöre satma girişimi içinde olduğu açıklandı.*

Levent Şahverdi Arşivi

Temel Haklar Temel Mallar

Ne yakışıksız manzara. Cumhuriyet tarihinde belki de ilk kez bir bakan et fiyatlarını açıklamaya kalkıyor. Selâmet Partisi içinde, Feyzioğlu'nun nitelik ve özelliklerini taşıyan bir bakan. Cephe Hükümeti'nin Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı, yasalara göre belediyelerin yetkisinde olan et fiyatlarına el attı. Ankara'da ucuzlatılan et fiyatlarını televizyondan anlatmaya başladı. Yakışıksız manzara da bu sırada ortaya çıktı. Televizyon, MC Hükümeti'nin bir bakanının resminin üzerine et türlerini ve yeni fiyatlarını yazdı. Siyah üzerine beyaz. Siyah olarak Bakanın fotoğrafı, üzerinde de beyaz olarak dana, sığır, koyun gibi yazılar. Bu televizyonun ne yaptığı biilnmiyor. Selâmet Partisi'nin duruma el koyarak, ortaklarına yeni şartlar sürmesi gerekiyor. Bu işte bir kasıt olup olmadığı araştırılmaya değer bir sorun.

Yakışıksız manzaranın yanında eğitici dakikalar. MC, televizyona büyük bir propaganda aracı olarak sarıldı. Ancak izleyicilerinin çok azaldığında kuşku yok. Şimdi televizyonu, yalnızca yaptığı işler dolayısıyla izlemek zorunda olanlar izliyor. Bu yüzden, televizyonun haber bültenlerindeki eğitici uzun dakikaların kaçırılmış olduğu muhakkak. MC koalisyonunun başkanı Demirel, artık kendisini eğitim işlerine verdi. Sucuların, kabzımalların, şoförlerin genel kurul toplantılarını kaçırmıyor. Mikrofonu alıyor. Yüzünü objektife çevirerek genel kurulun sayın üyeleriyle 45 derecelik bir açı kuruyor. Sonra döne döne anlatmaya başlıyor. Şoförlere anlattığı şu: Ulaştırmanın üç şartı var. Biri yük. «Yük olmazsa ulaştırma olur mu?» İkinci araç. «Araç olmazsa yük taşınır mı?». Üçüncüsü, ulaş-

Levent Şahverdi Arşivi

tırma sistemi, «Yol olmazsa, ray olmazsa, liman ve havaalanı olmazsa araç nasıl gidecek?» İşte bu. Dakikalarca, döne döne anlatılan bu. Ne kadar eğitici ve aydınlatıcı değil mi?

Bir bakan belediyelerin elindeki ete uzanıyor. Bir başbakan, suculara dönüp, «niçin yapacağız, nasıl yapacağız, kiminle yapacağız, bu soruların cevabını bulacağız» diye kıraat ediyor. Bunların anlamı ne? Bunların anlamı şu: Ekonomi cephesinde MC bitti. Siyasal ve sınıfsal planda MC, temel hakları ortadan kaldırmak, ilericileri teker teker yok etmek için yola çıktı. Yolunu tamamlayamadan temel malları bitirdi. Bugün MC Hükümetinin enerjisinin yarısı, temel hakları yok etmeye; diğer yarısı da, temel malları bulmaya ayrılıyor. Temel malların yokluğunu artık saklamıyorlar. Bakanlıklararası Ekonomik Kurul, Bakanlar Kurulu, toplantılarının çoğunu temel mallar üzerinde yapıyor. Radyo, her haber bülteninden sonra, Selâmet Partisi'ne bağlı Sanayi Bakanlığının bir «hükümet» bildirisini okuyor. Bildiri çimento kıtlığı ve karaborsası ile ilgili. Selâmet Partisi'nin Demirel kardeşleri yakından ilgilendiren çimento sorununu canlı tutmak istediği anlaşılıyor.

Temel malların yok oluşunu belgelemeye gerek yok. Yeteri kadar belgeli. Bunların uzantıları üzerinde durmakta yarar var. Bunlardan birisi dövizle ilgili. Döviz sıkıntısı, temel mal yokluğunu başlattı. Ama artık yeni döviz bulmanın, bu kıtlığı ortadan kaldırması mümkün değil. Geçmiş olsun. Demir-Çelik ürünleri örneği ortada. Şu anda ülke ekonomisinde yeterli stok var. Fakat stokla birlikte stokçuluk da var. Stokçuluk yapanlar, dövizlerin sağlayabileceği rahatlığı da emecek durumda. Bu yüzden bundan sonraki bir ek döviz kaynağının, kıtlığa çare olması olanaksız. Kanaviçe, sentetik çuval ve benzerlerindeki durum da aynı. Petrol ve elektriğin ise karaborsası yapılamıyor. Ancak buradaki sorunlar da döviz darboğazını aşıyor. Dış çevrelerin baskısıyla petrol ve elektrikte zam kaçınılmaz görünüyor. Petrol, elektrik ve kömür, Demirel'i, seçim yılı olacak olan 1977 yılını düşünmeye zorlu-

Levent Şahverdi Arşivi

yor Eğer gelecek yılda da hükümette olacağını hesaplarsa, bu yaza doğru zamlar kaçınılmaz. Şu günlerdeki sıkıntısının bir nedeni de burada. Gelecek yıla kalıp kalmamanın hesabı ile karaborsası yapılamayan petrol ve elektriğe zam yapıp yapmamak birlikte ele alınacak.

İkinci uzantı, sermaye örgütleri ile ilgili. Burada da bir alıntı: «Bunları neden söylemedi sanayici? Bilinçsizdik. Ben şahsım için söylüyorum. Ben bunun füsununa, tadına kandım. Ben Atatürk çocuğuyum. Batı benim hedefim dedim, oraya baktım. Ortakpazar ile entegre oluyoruz ne mutlu dedim, dedim ama, bu kadar sanayide tecrübem yoktu. Dünya ekonomisinin mesafelerini, kalkınmışların çıkarcılıklarını bu kadar bilmiyordum. Şimdi görüyorum ve diyorum ki, bu gümrük birliği ile, yani 12-20 yılda, GATT'ın izin verebildiği limitlerde geri kalmış bir ülkenin kalkınmışlarla beraber, gümrüklerimiz beraber, sıfır gümrükle alış veriş, bunun Türkçesi sanayiye vedadır.» Bu sözler, olduğu gibi, Eskişehir Sanayi Odası'nın bülteninden. Sözlerin sahibi de İktisadî Kalkınma Vakfı Başkanı Ertuğrul Soysal, İstanbul Sanayi Odası'nın eski başkanı, içtenlikle, Ortakpazar'a veda konuşması yapıyor.

Soysal'ın konuşmasının açıklanması gerek. Sosyalistler başından beri Ortakpazar'a karşı çıktılar. Sermaye örgütleri Ortakpazar'ı savundu. Sosyalistler, sanayileşmeyi düşünerek, ekonomik gerekçelerle karşı çıktı. Sermaye örgütleri, açıkça söylememekle birlikte, siyasal ve sınıfsal nedenlerle Ortakpazar'ı savundu. Şimdi ekonomik gerekçeler herkese batıyor. Değişme ve Soysal'ın deyimi ile «bilinçlenme» bu yüzden. Yalnız ortaya çıkan durum, sermaye örgütlerinin ekonomik görüşlerinin ekonomik gerekçelere dayanmadığını belgeliyor. Bunun örnekleri başka alanlarda da görülüyor. Cephe Hükümeti, kıtlık ve pahalılıkla mücadele ile birlikte «icraat» gerekçesiyle kuruldu. Kurulurken, sermaye örgütlerinin, Cephe Ortaklığının kıtlık ve pahalılık getirmekle birlikte hiç bir ekonomik «icraat» yapamayacağını adları gibi bildiklerinden kuşku yok. Buna karşın, «seçim yok, icraat var» aldatmacanın arkasına takıldılar. İsteyerek ve bilerek takıldılar. Bugün, bu-

Levent Şahverdi Arşivi

gün olmazsa yarın, yeniden «bilinçlenme» örneği göstermek zorundalar.

Örnekler, sermaye örgütlerinin, ekonomik cephedeki görüşlerinin hiç bir inanılırlığı olmadığını ortaya koyuyor. Fakat bu alanda sermaye örgütleri yalnız değil. Halk Partisi'ni de bu gruba sokmak mümkün. Temel malların yok oluşunun üçüncü uzantısı burada. Cephe Ortaklığının, 1976 yılına dönüldükten sonra ve özellikle 1976 Mart ayından sonra «ateşten bir gömleğe» gireceği çok söylendi, çok yazıldı. Buna en çok Halk Partisi yöneticileri ve Halk Partisi Genel Başkanı'nın «büyük» iktisatçıları karşı çıktı. Şimdi hem bu tür iktisatçıların, hem de Ecevit'in düşünme zamanı.

Düşünmeyi kolaylaştırmak için açıklama gerekli. Bugün artık bir Ecevit, bir de Halk Partisi'nden söz etmek zorunlu. Farklı yönlerde gelişme gösteriyorlar. Ecevit, demokratik mücadele pratiğinden en çabuk ve geçerli sonuçları çıkarıyor. Fakat bu sonuçlar kendisiyle Halk Partisi'nin dışındakiler arasında bir bağlantı kurmaya yarıyor. Ecevit'in Demokratik Sol Forum'da, Türk-İş Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmaları, sadece sosyalistler «ciddiyetle» ele aldı. Ne solculuğu kimseye bırakmayan Demokratik Solcular, ne Baykal grubu, ne de bugün yönetimdeki ekip, bırakınız bu görüşleri geliştirip zenginleştirmeyi, ortaya atılan düşünceleri tekrarlamaya bile cesaret edemediler. Bu üç grubun da en büyük uğraşı, birbirinden transfer yapmak. Ecevit, Halk Partisi'nin içinde ve en solunda tek başına kalmayı tercih ediyor. Tıpkı ileri «imajlı» Amerikan başkan adaylarının, gerici başkan yardımcısı adayları seçmeleri gibi, parti yönetiminin kendisine ayak uyduramayanlardan oluşmasına olanak hazırlıyor. Sık sık değiştirdiği danışmanların da devamlı olarak gayri meşhur şöhretlerden seçilmesi de dikkati çekiyor. İnandırıcılıkları kendilerinde saklı danışmanların da temel malların yok oluşunu önceden görmeleri kaçınılmaz oluyor.

Ortaya çıkan bu durum, göründüğünden de büyük sakıncalara gebe. Çünkü yaşanan yılların güncelliğinde önemli demokratik işlevlere sahip bir büyük parti, günlük

Levent Şahverdi Arşivi

uyarı ve eleştirilerin dalgalanmasına bırakılıyor. Bu sakıncaların bir büyük örneği var. Kütle eylemlerine başlayan Halk Partisi, yasama organlarındaki çalışmaların gereksiz olduğu uyarısı ile karşılaştı. Bu uyarıyı benimsemiş görünüyor. Bu uyarıyı benimsemek, Kennedy'nin yardımcısı eski Başkan Johnson'un, şimdilik Başkan Ford ile yaptığı bir yakıştırmayı hatırlatıyor: Yürürken sakız çiğneyememek. Kütle eylemlerini geliştirirken yasama organındaki denetleme çalışmalarından vazgeçmek bu basit Texas yakıştırmasını akla getiriyor.

Yasama denetimi ile kütle eylemlerinin vazgeçilmez bir birliği var. Yasama denetiminin ise, elde kalan tek yolu var. Cephe Hükümeti, soru önergelerine cevap vermiyor. Bu yol kapalı. Soruşturma önergeleri de, eskilerin deyimi ile «komisyona havale etmek» anlamına gelmeye başladı. Bir önerge ve arkasından bir komisyon kurma kararı. Komisyona havale edilen iş orada kalıyor. Bu durumda yasama denetiminin tek yolu kalıyor: Gensoru önergesi vermek. Bugünün somut koşullarında gensoru önergeleri, hükümeti düşürmeyi bir kenara koyunuz, tek yasama denetimi yolu. Üstelik, iç tüzüğün belli hükümleri karşısında, şu anda önlenemeyen bir yol.

Cephe Hükümeti, her hafta bir baraj temeli atacağını ilân etti. Köy santralı büyüklüğündeki iki temel atma töreninden sonra aylar geçti. Geçen aylarda, temel mallar birbiri arkasından yok olmaya başladı. Her yok oluş, ekonomik olduğu kadar da siyasal bir olay. Bunların yasama denetimine konu edilebilmesi için mutlaka bir yolsuzlukla ilgisi olması gerekmez. Üstelik bütün temel mallarla ilgili yolsuzluk iddiaları var. Cephe Hükümeti her hafta bir baraj temeli atamadı. Fakat her hafta bir temel malın yok oluşunun hesabını, yasama organında vermek zorunda.

Bugünün ekonomik bunalımı, 12 Mart öncesi 1970 yılı ekonomik bunalımına benziyor. İki noktada ayrılık gösteriyor. Biri derinliğinde. Henüz, 1970 yazındaki derinliğe ulaşmadı. İkincisi hızında. Bugünkü bunalım, 1970 bunalımından daha hızlı gelişiyor. Bu bakımdan bir şok nite-

Levent Şahverdi Arşivi

liği taşıyor. Bu şok Cephe Hükümeti'ni temel hakları yok etme girişimlerinde daha da zorluyor. Fakat temel malların yok oluşu, Cephe Hükümeti'nin kütlelerden daha da soyutlanmasının dayanaklarını hazırlıyor. Hızlı bunalım temel haklarla temel mallar arasındaki bağlantıyı kurmaya yarıyor. Bu bağı kurmanın yolu da yasama denetimi ile kütle eylemlerini birleştirmede yatıyor.

* *FKÖ temsilcisi F Kaddumi, Türkiye'nin büro açma konusunda koşul ileri sürmesi durumunda, büro açmayacaklarını söyledi.*
* *Demirel, Yunanistan'ın Türkiye'yi de kapsayacak Balkan Paktı ile ilgili olarak yaptığı öneri konusunda, hükümetin bazı kuşkuları olduğunu açıkladı.*

22 Mayıs 4 Haziran

* *Türkiye, International Report adlı bülten tarafından, kredi verme açısından riskli ülke olarak ilân edildi.*
* *Türkiye'nin maden ihracatı özel kesim ve yabancı sermayenin denetimine devredildi.*
* *Türkiye'de Alman yatırımlarının arttırılması için, yabancı sermaye yasasının değiştirilmesi istendi.*

V Koç'un önerdiği, işkolu düzeyindeki toplu sözleşme DİSK ve Türk-İş tarafından, işçi çıkarlarına ters düştüğü için eleştirildi.

DİSK Genel Başkanı K. Türkler, «işçi sınıfı güçlendikçe, işyeri düzeyinde toplu sözleşme yapma yolundaki mücadele de hız kazanmaktadır, sayın Koç'un önerdiği şey Almanya ve diğer tekelci sermayelerin oynadığı oyunu Türkiye'de oynamaktır Böyle bir oyunun oynanmasına müsaade etmeyeceğiz. Türkiye'de uygulanacak en uygun sistem işyeri düzeyindeki toplu sözleşmelerdir,» dedi.

Döviz sıkıntısını önlemek amacıyla, 8 büyük banka üzerindeki Merkez Bankası denetimi arttırıldı.

Elektriğe yüzde 20 oranında zam yapıldı.

Sanayi ve Teknoloji Bakanı Türkiye'nin, AET'den ayrılmasını istedi.

Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı T. Jivkov Ankara'ya geldi.

Levent Şahverdi Arşivi

Düzenin Üniversiteleri

Şimdi düzeni Demirel simgeliyor. Türkiye'nin üniversiteleri, düzenin üniversiteleri oluyor. Demirel'in üniversiteye yönelik hücumlarına karşın, durum böyle. Üniversite ile düzen arasında bir çelişki yok. Çünkü üniversite, düzenin çelişkilerine el atmıyor. Çelişkiye el atılmazsa, çelişki doğmaz. Temelde bir çelişki olmadığı için de, Demirel'in üniversiteye yönelik hücumlarının yoğunlaştığı bir dönemde, Milliyetçi Cephenin üniversite üyelerinin maaşlarını artırma girişimlerine şaşılmaz. Şaşılmaması gerekli.

Kuruluş dönemini geride bırakan Tüm Öğretim Üyeleri Derneği, Ankara'da yüksek öğretim sorunları seminerı düzenledi. Universitelerin sorumluluk duygusuna sahip bir avuç öğretim üyesi, yüksek öğretimin sorunlarını tartışıyorlar Bu tartışma, sermaye örgütlerindeki en küçük tartışmayı bile kaçırmaya basının ilgisine değer bulunmadı. İlginç bir gelişme. Bu gelişmeye oto-sansür de demek mümkün. Faşizm tırmanırken oto-sansür çok zararlı bir eğilim.

Yüksek öğretim sorunlarını tartışmak, başta üniversiteler olmak üzere yüksek öğretim kurumlarının ne yaptığını sormakla başlıyor. Gerçekten ne yapıyorlar? Yapmaları gereken birinci işlev, yüksek becerili işgücü yetiştirmek. Yetiştiriyorlar mı? Hem de fazlasıyla. Bugün Türkiye'de sorumlu müdürü olduğu eczanenin adresini bilmeyen çok eczacı var. Türkiye kapitalizminin gelişimiyle birlikte eczaneler, bilgili bakkal dükkânlarına döndü. Paketlenmiş, standart sağlık malları satan dükkânlara. Satış işini, çok büyük bir genellikle, ortaokul mezunu kalfalar yapıyor. Genel olarak da eczacı hanımlar evde oturup diplomalarının kirasını topluyor.

Gözlük kullanan herkes, her göz muayenesine git-

Levent Şahverdi Arşivi

tikten sonra bir rahatsızlık duyar. Neden kendi gözlerini kendisi muayene etmiyor, diye. Gerçekten de o basit makine ve cam çeşitleri olduktan sonra herkes kendi gözlüğünü bulabilir Türkiye'nin taşrasında böyle yapılıyor. Gözlükleri, çoğunlukla, gözlükçüler veriyor. Türkiye'nin taşrası küçümsenebilir, ama olgun kapitalist ülkelerin büyük kentlerinde de durum farklı değil. Oralarda da muayeneyi, gözlük satan gözlükçüler yapıyor. Öyle Türkiye'deki olduğu gibi çok uzun yıllar eğitim görmüş olanlar değil. Uzun eğitim görmüş göz uzmanlarına da ihtiyaç olduğunda kuşku yok. Ama böylesi ihtiyaç sahiplerinin sayısının, Türkiye'nin göz uzmanları sayısından az olduğunu söylemek abartma sayılmamalı. Türkiye eğitim bakımından bir lüks içinde. Yokluk içinde bir lüks. Sınıfsal bir gerekçesi olmalı. Çünkü ekonomik hiç bir gerekçesi yok.

Örnekleri çoğaltmak mümkün. Röntgen uzmanları, tıbbî tahlil uzmanları hep bu grupta. Bunun dışında örnekler de var Türkiye'de tarım mühendislerinin çok büyük bir bölümü, hizmetler kesiminde çalışıyor Mühendislerin çok, ama çok büyük bir bölümü ise tekniker işleri görüyor Mimarların ne yaptıkları ise Türkiye'nin mekânına yansıyor. Hoş bir yansıma olduğu söylenemez. Türkiye mekânını, mimarların mı, yoksa kalfaların mı daha çok çirkinleştirdiği tam anlamıyla akademik bir soru. Bir yığın olarak sosyal bilimcilerin ne yaptığı üzerinde ise durmaya gerek yok. Bunlardan en verimli ve kârlı iş yapanlar muhasebeciler. Muhasebe eğitimini ise iki yılda almak mümkün.

Üniversitelerin somut ürünlerinin kısa muhasebesi böyle. Bir de araştırma görevi var. Ama araştırma görevinin dayanağı yok. Bir tek nedenle. Adına araştırma demeye değer her çalışmanın sonucu, yeni bir meta üretim ve pazarlamasına olanak sağlamak. Yeni meta üretimi kavramına, yeni teknoloji yaratmak da giriyor. Yeni teknolojiye dönüşmeyen çalışmayı araştırma saymak mümkün değil. Fakat araştırmanın yeni bir teknolojiye dönüşmesi, aynı araştırmanın bir sermayede, daha açık deyişle, yeni bir makinada somutlaşmasına bağlı. Sanayi devrimi ile

Levent Şahverdi Arşivi

hızlanan araştırma ve bilim tarihi yeni bir makinada içerilmemiş olan bir araştırmaya yer vermiyor.

Türkiye makina üretmiyor. Bu, bir. Makina üretmeyen bir ekonomide araştırma ve yeni teknoloji yaratım sürecinin kullanım alanı yok. İkincisi, Türkiye'de tekelci eğilimler artmakla birlikte büyük işletmelerin pazarlama sorunu, olgun kapitalist ekonomilere göre farklılık gösteriyor. Özellikle ikinci büyük savaştan sonra olgun kapitalist ekonomilerde, ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve sosyal psikolojinin «gelişim» sürecinde tekellerin yeni pazarlama stratejileri arayışları ve geniş tüketici yığınlarını şartlandırma sorunluluklarının büyük katkısı var. Toplum bilgilerindeki yeni «bulguların» ve olgun kapitalist ekonomilerdeki öğretilerin kaynağı burada. Türkiye'de böyle bir gerek de yok. Çünkü büyük işletmeler, pazarlama stratejileri yerine siyasal organlar üzerindeki güç denemeleri ile biribirinin yatırım kararlarını geciktirerek amaçlarına ulaşabiliyorlar. Otomotiv sanayiinin, tekerlek lâstiği yapımı işletmelerinin yakın geçmişi bunun canlı örneklerini veriyor. Reklâm teknikleri için sinemadan, televizyonlardan ve yaşamdan elde edilen dersler, ihtiyaca yetiyor.

Üniversitelerin üçüncü işleri için ayrıca yer ayırmak gerekli. Üçüncü işleri, yığınları aydınlatmak. Aydınlatmayan aydınların bir genel çizgi niteliği kazandığı bugünlerde üniversitelerin aydınlatma görevlerini özerklik tartışmasından ayrı tutmak olanaksız. Burada da söylenmesi gereken, bir sonuç ile bu sonucun üç dayanağı. Sonuç, üniversite özerklik hakkının bir burjuva demokratik hak olmasıyla ilgili. Dayanaklarının birincisi ise şöyle: Türkiye'de özerklik tartışması, ikinci büyük savaştan sonra alevlendi. Türkiye'de burjuvazinin yeni etkinlik alanları aradığı bir zamanda. İkincisi ise Türkiye'de özerkliğin alevlendiği zamanla Türkiye'nin olgun kapitalist ekonomilerle bütünleşmeye başladığı zaman denk düşüyor Sonraki gelişmeler de bu üç yanlı zamanlamanın rastlantı olmadığını gösteriyor.

Üçüncü dayanak da aynı zamanlarda ortaya çıkıyor. Türkiye'de üniversiteler yasal olarak özerklik hakkına ka-

Levent Şahverdi Arşivi

vuşturulurken Dil-Tarih Fakültesinde tasfiyeler başlıyor. Burada bir nokta önemli. Tasfiyeden öncesi Dil-Tarih, Cumhuriyet Türkiye'sinde, bilimsel araştırma ve çalışmaların en doruk noktasını oluşturuyor. Bunu, Cumhuriyet Türkiye'sinin ekonomik ve toplumsal tarihi üzerinde inceleme yapan bir araştırıcı kabul etmek zorunda. Ama üniversiteye özerklik verilirken tasfiyeler oluyor. Behice Boran, Niyazi Berkes, Pertev Boran, İlhan Başgöz ve yardımcıları üniversitenin dışına atılıyor. Boran, Berkes, Boratav, Başgöz, araştırmalarını Türkiye toplumunun çeliştikleri üzerine yoğunlaştırıyor. Burjuvazinin özerklik anlayışında buna yer yok. Yer olmayışı, hem burjuva demokratik hakların niteliğini hem de yirminci yüzyılda burjuvazinin kendi adına yazılı haklar karşısındaki tutumunu ortaya koyuyor.

Dil-Tarih olayı üzerine düşünen özerklik yanlıları pek az. Bu yüzden özerklik kavramı, soyut devlete karşı garip bir mücadele alanı olarak gelişiyor. Altmışların ikinci yarısına kadar. Türkiye'nin ileriye doğru açılımına üniversiteler hazırlıksız giriyor. Bu hazırlık nedeniyle, açıkça söylemeli, en göze batıcı ve çarpıcı eylem türü olan öğrenci eylemlerinin arkasına takılıyor. 12 Mart'a kadar. 12 Mart, üniversitenin sağlıksız da olsa, yeni açılımına sert tepki gösteriyor Bu sert tepkiden alınan abartmalı dersle üniversite bugün aydınlatmayan aydınların barındığı bir yer durumuna geliyor.

Fakat üniversitenin bugün içine girdiği duruma yalnızca 12 Mart'tan çıkarılan çok abartmalı derse bağlamak çok abartmalı olacak. Daha derin nedenlere de bakmak gerekli. Daha derin neden, üniversitenin oldum olası, düzenin üniversitesi olması. Modern bilimler, bu bilimlere dayanak olan araştırmalar ve teknolojiler ortaya çıkarken Batı üniversiteleri feodal düzenin en iyi korunmuş kaleleri olarak kaldı. Bu yüzden feodalizmin çöküşü ile girilen manifaktür aşamasında ve daha sonra sanayi kapitalizminin ilk dönemlerinde bütün araştırmalara karşı çıktı. Üniversiteler yeni bilimin doğmasına katkıda bulunmamakla kalmadı. Bunları bastırmaya çalıştı. İngiltere'de yeni

Levent Şahverdi Arşivi

araştırmalar ve bilim, Oxford ve Cambridge'de doğmadı. Londra ve Birmingham gibi sanayi merkezlerinde, ustalar ve sanayicilerin elinde doğdu. (Dr. Ergün Türkcan, İktisadî Kalkınmada Bilim ve Teknoloji, Ankara, 1972) Geri kalmış Aristo fiziğini reddeden Descartes'in cezalandırılması için ünlü Sorbonne, hükümete başvurdu. On yedinci yüzyılın başında yeni bir bilimin temellerini atan Galileo'nun sonu ise herkesin malûmu. Bu sonda üniversitenin katkısı çok büyük. Galileo, sadece gezegenlere düşkün büyük bir araştırıcı değil. Aynı zamanda yeni bir teleskop bulan kimse. Galileo'nun teleskobuna denizler arası ticaretle uğraşan büyük tüccarlar talip. Feodalite ve düzenin üniversiteleri ise karşı.

Galileo'nun serüveni, bugüne dek ışık tutuyor. Galileo ile ilgili en değerli kaynaklardan birisi büyük oyun yazarı Bertolt Brecht'in Galile oyunu. Bu oyunun okunması ve bilim ve teknoloji tarihiyle ilgili araştırmalar Brecht'in sağlam bilimsel bulgulara dayandığında hiç kuşku bırakmıyor. Oyunun dördüncü sahnesinde Galileo, feodal üniversitenin ünlü profesörleri ve dokuz yaşında majeste prens var. Matematikçi kızgın. Bağırıyor: «Bay Galileo'yu doğru anlıyorsam, bizim iki bin yıllık öğretimimizi bir kenara atmamızı istiyor.» Galileo'nun cevabı ise şöyle başlıyor: «İki bin yıldır göğe bakıyoruz ve Jüpiter'in dört ayını göremedik. Halbuki onlar hep orada. Sarsılmış öğretileri neden savunuyorsunuz? Sarsma eylemini sizin yapmanız gerek.» (Bertolt Brecht, Galileo, Seven Plays by Bertolt Brecht, New York, 1961, içinde, sayfa: 354).

Oyun devam ediyor Feodalite gitti. Kapitalizm geldi. Üniversiteler yine düzenin üniversiteleri. Galileo, dokuz yaşındaki uyuyan prense dönüyor. Venedik tersanesindeki işinin, kendisini, gemici ve marangozla temasa getirdiğini söylüyor. Marangoz, gemici ve benzerlerinin, gözlerini kullanmaktan korkmadığını söylüyor. «Size, bizim rıhtımlarımızın, Kadim Yunan'ın gerçek zaferini sağlayan meraka benzer yüksek bir merakla kaynadığını söylüyorum» diye ekliyor. Üniversite adına bir filozofun cevabı: «Bay Galileo'nin kuramlarının, rıhtımlarda heyecan yaratacağından kuşkum yok.» Kimsenin de kuşkusu olmamalı.

Levent Şahverdi Arşivi

İslâmın Siyasal İktisadı

Türkiye'de solcular ve sosyalistler çok itham edildi. 12 Mart'ın sıkıyönetim mahkemeleri, itham üzerine çeşitlemelerle dolu. Bunlardan en modası, solcu ve sosyalistlerin, Mustafa Kemal Devrimi'ni küçümsemeleriyle ilgili. Hızlı pratik, bu tür yakıştırmaların ne kadar dayanıksız olduğunu göstermekte gecikmiyor. Mustafa Kemal Devrimi'nin en kalıcı ve ileriye götürücü miraslarından birisi, laiklik. Geçen hafta Türkiye'de laisizmin mezarı kazıldı. Cephe Koalisyonun dört ortağı, laisizmi mezara koymada birbiriyle yarış etti. Bu arada Cumhurbaşkanı Korutürk, bu sahnelerden uzak kalmak için olmalı, Genelkurmay Başkanı ve Jandarma Genel Komutanı ile birlikte Doğu illerine gitti. Ecevit de, Baykal Grubundan kopmak üzere olan siyasal tarih danışmanıyla birlikte Batı ülkelerine çıktı. Kemalizmin en kalıcı ve ileriye dönük miraslarından olan laisizmi savunmak solcularla ilericilere düştü.

İslâm Konferansı dolayısıyla islâmcılık yarışına şaşmamak gerekiyor. Herşeyin bir tırmanışı var. Laisizme karşı akım ve gösterilerin de. Tırmanış, 12 Mart ile birlikte başlıyor. 12 Mart'la birlikte ortaya çıktı. Türkiye'ye bir Osmanlı Toplumu ve Diyanet İşleri Başkanına da bir şeyhülislâm görüntüsü verme girişimleri. Her toplantıda Diyanet İşleri Başkanı, Hava Kuvvetleri Vakfı'nın Genel Kurulu'nda Diyanet İşleri Başkanı, Kara Kuvvetleri Vakfı'nın toplantısında Diyanet İşleri Başkanı, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün kuruluş yıl dönümü toplantısında Diyanet İşleri Başkanı. Kadın işçiler sorunları toplantısında, CIA uzmanlarıyla Diyanet İşleri Başkanı. Her toplantıda, yürütme, yasama erkinin başkanları ya da Devlet Başkanı ile birlikte Diyanet İşleri Başkanı. Ne işi var? Başka işi mi

Levent Şahverdi Arşivi

yok? Laisizmi Anayasa güvencesi altına almış bir ülkede, son yılların garip manzarası.

Bir nedeni olmalı. Artık Türkiye'nin ekonomik ve sınıfsal gelişimi içinde laisizm de emekçi sınıfların güvence alanına katıldı. Ne sermaye, ne de bürokrasinin belli kesitleri. Artık laisizme, görünüşte de olsa, sahip çıkamıyorlar Çıkamadıklarının en somut ve en güncel örneği. Hava Kuvvetlerindeki son atamalarla ilgili gelişmelerin görünüşteki gerekçesi biliniyor. 12 Mart döneminin sıkıyönetim komutanının şeriatçıların karşısına çıktığı saklanmıyor. Yalnız, şeriatçıların karşısına çıkış, daha uzun değerlendirmelere yol açmamalı. Eskişehir sıkıyönetiminin kararları yakından biliyor İlericilerle ilgili işlemlerde, diğer bölgelerden geri kalmıyor. Bütün bunlara karşın, şeriatçılara karşı çıkış, görünüşte de olsa, belli girişimlerin belli gerekçesi olarak kullanılabiliyor. 12 Mart'tan beri devam eden gelişmelere ışık tutucu bir durum.

Işık tutucu durumlar az değil. 12 Mart iki partiyi kapattı. Biri islâma, diğeri sosyalizme dayalı. Sosyalizme dayalı olanın bütün liderleri, belli başlı yöneticileri ve üyeleri tutuklandı. Mahkûm edildi. İslâma dayalı olanlara ise dokunulmadı. Üstelik yeniden örgütlenmelerine de izin verildi. Hem de 12 Mart döneminde. Şimdi bu durum nasıl açıklanacak? 12 Mart'ı bonapartist bir girişim olarak değerlendirenler, 12 Mart ile büyük sermaye arasındaki doğrudan ilişkiyi görmezlikten gelenler için açıklanması zor bir durum. Halbuki açıklama çok basit. Türkiye'de faşizan denemeler her zaman islâma muhtaç. Türkiye'de faşizmin kütle temeli, eğer yaratılabilirse, ancak islâma dayanılarak yaratılabilir. Faşizm tezgâhlayıcıları bunu çok iyi görüyorlar Faşizmin karşısında olanların da görmeleri gerekli.

Buradan cephe girişiminin somutuna inmek mümkün. Cephe ortakları arasında bir ayırım yapmanın anlamsızlığı ortaya çıkmış olmalı. Ama iş bölümü üzerinde durulabilir. Hareket Partisi'nin gücü her zaman abartılıyor. Komando, gücünü devlet aygıtından alıyor Çok büyük bir bölümü paralı. Resmen ya da illegal bordrolarla iş görü-

Levent Şahverdi Arşivi

yorlar Kütle tabanı yok. Hareketli bir vurucu güç var. Manavgat'ta olay çıkarmak için Yozgat'tan komando getirmek gerekiyor. Devlet aygıtının desteği çekildiği zaman Hareket Partisi'nden geriye, ruh doktorlarını ilgilendiren bir grup kalır.

Hareket Partisi'nde yığınları sürükleyecek hiç bir slogan yok. Kıbrıs'ta, haşhaş sorununda tutumlar belli. Bugün Türkiye'de açıkça Amerika'ya yaslanarak faşizme kütle tabanı bulmak mümkün değil. Buna karşın Selâmet'in durumu başka. Faize karşı sürdürülen slogan kampanyası, islâma dayandığı kadar, esnaf ve sanatkârların temel dertlerinden birisine el atıyor. Makina sanayiini kurma edebiyatı da, yine esnaf ve sanatkârlarla birlikte işsizlere hitap ediyor Ücret artışına karşı çıkış, her sıkıntıyı grevlere bağlamak da bunlarla tutarlı. Artık örgütlü ve sendikalı işçinin faşizme kazanılması mümkün değil. Ama ücretlere karşı çıkmak, grevleri kötülemek büyük sanayi sermayesine göz kırpmak demek. Faiz kaldırılmayıp düşürülse bile, bundan yine büyük sanayiciler yararlanabilecek. Dikkati çeken bir başka nokta daha var. Selâmet sözcüleri, baraj ve elektrik santrallarının yapımına karşı çıkmıyor Halbuki makina sanayiine dayalı bir kalkınma için bunlara da karşı çıkmak gerek.

Kendi içinde tutarlı çizgiler bunlar. Kendi içinde ve dışında tutarsız çizgiler de çok. Ancak temel eğilimi gölgelemiyor İşin zorluğundan ileri geliyor. Ekonomik ve sınıfsal gerginliğin içinde Demirel, Erbakan, Feyzioğlu ve Türkeş'ten bu kadar. Bunların faşizm düzenlemeleri de bu kadar olur. Çok sıkışık durumdalar. Nisan ayında fiyat artış hızı yüzde üç buçuk oldu. Bu yılın dört ayındaki fiyat artış oranı beklenilmiş zamları yapmak zorunda kalan Ecevit döneminin dört aylık fiyat artış oranına yaklaştı. Kilo ile çimento satışının resimleri sergileniyor. İş çevreleri döviz konusunda Demirel'den ve Cephe Hükümeti'nden mucize bekliyor. Cephe Hükümeti de mucizeyi islâmda arıyor.

Ekonomik açıdan İslâm Konferansı'na katılmanın, Cihad Fonuna döviz ayırmanın hiç bir pratik yararı yok. Dış

Levent Şahverdi Arşivi

politikada da öyle. Bildiride, Kıbrıs'la ilgili federasyon sözü yalın geçti. Yakın gelecek için döviz sağlama umudu ise hiç yok. Petrol zenginleri, dolarlarını, Pan American veya Krupp hisse senetlerinden hangisine yatırmanın daha kârlı olacağı konusunda elektronik hesap makinaları ve uzmanlarını kullanıyorlar. Akdeniz Gübre örneğinde olduğu gibi, Türkiye'de yatırım yaparken büyük ödün alıyordu. Dış ekonomik basın ise İran'ın Euro-Dollar piyasasından, büyük ölçüde borç sağlamak için girişimlerde bulunduğunu yazıyor. Yediyüz elli milyon dolar için anlaşma yapılmış. Bu yüzden yakın gelecekte hiç bir ekonomik yarar söz konusu değil. Uzun gelecekte ise kesinlikle söz konusu. Fakat bunun için petrol-dolar sarhoşluğunun geçmesini beklemek gerekiyor. Bir de, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan ülkelerle ekonomik ilişkileri geliştirmek için karışık dondurmaya benzeyen İslâm Konferansı'na üye olmak hiç gerekmiyor. Müslüman ülkelerle ekonomik ve siyasal ilişkileri geliştirmek için İslâm Konferansı'nın anahtarına hiç gerek yok. Hıristiyan Avrupa ülkeleri ile dinle bir ilgileri olmayan sosyalist ülkelerin örnekleri ortada.

Bu yüzden Cephe Hükümeti'nin düzenlediği festivalin Türkiye toplumunun yakın ve uzak çıkarları ile bir ilgisi yok. Doğrudan doğruya Cephe Partilerinin sorunlarıyla ilgili. Tırmanışta bir kütlesel heyecan yaratmayı amaçlıyoruz. Televizyonun da, sıkıcı bir biçimde kullanılması, bunu gösteriyor. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu'nun illegal müdürünün konuşmaları da. İllegal müdür, müslüman televizyonculara, «dostluk emredilmiştir» diye buyurdu. İllegal müdür, bir Anayasa kurumunun aracılığıyla Kur'an diliyle konuşuyor. Sorumluluğu artıran bir konuşma. Bunun hesabının yapılması gerek. Adalet Partisi Genel Sekreter Yardımcısı'nın, festival boyunca yurt dışında olan Ecevit'e yönelttiği eleştirilere cevap yetiştirmeye çalışan Halk Partisi'nin diplomat Genel Sekreter Yardımcısı'nın sözlerinden anlaşıldığına göre, Halk Partisi, bu hesabı yapmayacak. Yapmasın. Yapanlar olur.

Levent Şahverdi Arşivi

İki Büyük Partinin Taban Politikası

Yazla birlikte içinde yaşanılan yılın önemli taban fiyatları açıklanmaya başladı. Cephe Hükümeti, pamuk dışında, önemli tarımsal ürünlerin taban fiyatlarını belirledi. Belirlenen taban fiyatları, yüzde on-onbeş çevresinde bir artış içeriyor. Buğday için açıklanan fiyatlar, pamuk taban fiyatlarının ne olabileceği konusunda belli bir açıklık sağlıyor. Buğday ile pamuk arasındaki parite, son yıllarda pamuk üretiminden buğdaya geçişin hızlanması, dünya pamuk fiyatlarındaki canlanma, pamuk fiyatlarının buğday fiyatları da, diğerlerine yakın bir artışla bağlanabilecek.

Cephe Hükümetinin açıkladığı taban fiyatlarının Türkiye'deki siyasal yaşama getirdiği bir çok açıklık var. Bunların ilki, genel seçimlerin tarihi ile ilgili. Artık kesinlikle söylenebilir. Cephe Partileri, 1976 yılında bir seçim olasılığından tüm umutlarını kesmiş durumdalar. Taban fiyatları, bunu gösteriyor. Seçim, eğer yapılacaksa, gelecek yıla kaldı. Yapılacak sözü, Cephe Partileri topluluğunun niyetleri ile ilgili. Gelecek yıl için de, söylenebilecekler var. Gelecek yıl bu zamanlar, seçim tarihi bakımından zayıf bir olasılık. Çünkü Cephe Hükümeti, eğer görevde kalırsa, hızlı bir taban fiyatı artışı ilân ettikten sonra seçimlere girmek isteyecek. Bu yüzden, normal seçimlerin normal tarihi için 1977 yılının sonbaharını düşünmek gerekiyor.

Halk Partisi'nin hükümet ortaklığı yaptığı 1974 yılı bir yana bırakılacak olursa, taban fiyatlarının sıçrama yaptığı yıllar yalnızca seçim yılları. Türkiye'de büyüyen sermaye içinde Adalet Partisi, sanayi sermayesinin ekonomik çıkarlarına öncelik veriyor. Ancak kendi seçim şansını da düşünerek seçim yıllarında büyük toprak sermayesini de

Levent Şahverdi Arşivi

unutmuyor. Bu yıl, açıklanmış olan taban fiyatlarına göre, büyük toprak sermayesi, ekonomideki fiyat artışlarının da altında bir taban fiyatına razı oldu.

Yeni taban fiyatları, Türkiye'nin siyasal yaşamı ve bu yaşam içinde kırsal kesim üzerine eğilmeyi gerektiriyor. Kırsal kesim üzerine eğilme, son zamanlarda bütünüyle köy romanlarına bırakıldı. Yazarlarının çocukluk gözlemlerine dayanan bu romanlar da kır kesimindeki gelişmelerin yönünü ve dinamiğini vermekten çok uzak kalıyor 12 Mart döneminin hemen öncesindeki yanılgıların belirginlik kazanması ise kır kesimini tümden görmeme gibi bir başka yanılgıya kaynaklık ediyor. Kır kesimi ise yeni bilimsel ve siyasal yaklaşımları bekliyor. Gerekli yaklaşım, taban fiyatları konusunda Adalet Partisi'nin büyük sanayi sermayesinden yana tutumunu ve Halk Partisi'nin şaşkınlığını sergilemeyi çok aşıyor.

Kırsal kesime bakmak, Türkiye'nin bütününü gözden uzak tutmayı gerektiriyor. Türkiye'nin bütününde ise ilk önde görünen, siyasal bakış açısının çok büyük bir derinlik ve etkinlik kazanması. Siyasal bakış açısı, sınıfsal bakış açısından ve her sınıfın siyasal sorunlarından ayrılamıyor. Bu nokta gözden uzak tutulduğu zaman, karşılaşılan siyasal ve ekonomik sorunları anlamak mümkün olmuyor. Ortada canlı bir örnek var. Cephe Hükümetinin açıkladığı taban fiyatları, toprak sermayesinin sözcüleri tarafından tepkisiz karşılandı. Tarım Odaları ve Çiftçi Birlikleri başkan ve sözcüleri açıklanan taban fiyatlarını ciddî olarak eleştirmediler. Bunlara sahip çıktılar. Sahip çıktıkları taban fiyatları artış oranları, ekonomideki genel fiyat artışlarının altında. Bu noktanın altını çizmek gerek.

Altı çizilen durum nasıl açıklanacak? Taban fiyatlarının artışından yararlananların büyük toprak sermayesi olduğu hep söylendi. Buğday gibi özel konumu olan, topraksız ya da buğday üretmeyen köylülerin de satın alarak tükettikleri ürünlerde, taban fiyatlarının yüksek tutulması, yoksul köylülerin çıkarlarına ters düşüyor. Şimdi özel durumu olan buğdaya bakarak Cephe Hükümetinin taban fiyatlarını düşük tutmasını ve tarım ve çiftçi örgüt-

Levent Şahverdi Arşivi

lerinin buna ses çıkarmamasını, bu örgütlerde yoksul köylülerin etkin olmaları ile açıklamak mümkün mü? Kesinlikle mümkün değil. Taban fiyatlarının arttırılmasını büyük toprak sermayesinin yararına olduğu değerlendirmesinden de vazgeçmek mümkün değil. Öyle ise açıklama nasıl olacak?

Açıklama, doğrudan doğruya, «ekonomik» örgütlerin siyasallaşması ile ilgili. Hem dar hem de geniş anlamda siyasallaşma sözkonusu. Son zamanlarda büyük sanayi örgütleri başkan ve sözcülerinin Cephe Hükümetini eleştirdiği görülüyor. Şu an için bu eleştirileri, büyük sanayi örgütlerinin Cephe Hükümetinden kopması biçiminde değerlendirmek son derece yanıltıcı olacak. Burada dar anlamda siyasallaşmanın örnekleri ön plana çıkıyor. Büyük sanayi örgütleri, Cephe Hükümetinden istediği yeni bir ekonomik ödünü, bazı eleştirilerini kamuoyuna açıklayarak sağlamaya çalışıyor Bunun sonuçlarını da hemen alıyor. Odalar Birliği'nin toplantısında Cephe Hükümeti, ihracat «seferberliği», yabancı sermaye girişini «kolaylaştırma» gerekçeleriyle büyük sanayi örgütlerin ileri sürdüğü yeni önerileri kabul etmiş görünüyor. Demirel'in konuşmasında yer alan «siz yapın biz arkadan geleceğiz» biçimindeki açıklama bunu gösteriyor. Kamuoyuna yapılan bir iki açıklama, Cephe Hükümetinin sermayeden gelen yeni istekleri kabul etmesinin güvencesi oluyor.

Tarım ve çiftçi örgütlerinin taban fiyatlarıyla ilgili tutumları da ekonomik örgütlerin siyasallaşmasının yeni örneklerini veriyor. Buradaki siyasallaşma geniş anlamda. Cephe Hükümeti, aynı zamanda büyük toprak sermayesinin hükümeti. Bunu şöyle de söylemek mümkün. Bugünkü hükümet, 12 Mart Muhtırası ile kurulan hükümetten daha çok büyük toprak sermayesinin hükümeti. Bunu daha da açmak mümkün: Cephe Hükümeti, bir askerî müdahale ile kurulabilecek bir başka hükümetten daha çok büyük toprak sermayesinin hükümeti. Çünkü bu hükümet, yozlaşmış toprak reformu yasasını daha da yozlaştırmak için elinden geleni geri koymuyor. Tarım kesiminden vergi almayı aklına bile getirmiyor. Halbuki parlamenter görüntü-

Levent Şahverdi Arşivi

yü bir tarafa atacak kadar tek yanlı bir hükümet, bu sorunlara el atmak zorunda. Eğer ileri sürüldüğü gibi 12 Mart Muhtırası «rayından çıkarıldı» ise bunda, Türkiye'nin sınıfsal güç dengesi içinde büyük sanayi sermayesinin görece güçsüzlüğünün ve toprak sermayesinin etkinliği var. Bu yüzden Cephe Hükümeti, toprak sermayesi için düşünülebilecek en elverişli çözüm oluyor. Bu yüzden toprak sermayesinin sözcüleri, açıklanan taban fiyatlarının savunuculuğunu üstleniyor.

Açıklanan taban fiyatlarına ise tek ve güçlü tepki Halk Partisi'nden geliyor. İlk bakışta bunu, bir şaşkınlık olarak nitelemek mümkün. Çünkü 1975 ekim seçimlerine doğru, Halk Partisi kendi taban fiyatları politikasını eleştirmeye başlamıştı. Şimdi Cephe Hükümetinin taban fiyat politikasını eleştirerek bu başlangıçtan geri dönüyor. Böylece Halk Partisi, toprak sermayesinin ekonomik çıkarlarının sözcülüğünü üstleniyor. Bu tutum, bundan bir süre önce ortaya çıkan Halk Partisi'nin tarımsal vergi bağışıklığını genişletme girişimleriyle tam bir tutarlık içinde. Taban fiyatları, iki «büyük» partinin kırsal kesim politikalarında belirliğin bir iş bölümünü ortaya çıkarıyor. Adalet Partisi, siyasal sorumluluğu, Halk Partisi ise ekonomik yükümlülüğü üstleniyor.

Doğrusu üstün bir iş bölümü. Ancak iş bölümü örnekleri çok. Sadece toprakla ilgili değil. Bunlardan en tazesi, Halk Partisi Gençlik Kolları Merkez Yürütme Kurulunun hazırladığı «mahut» rapor. Burada ilginç gelişimler oluyor. Rapora daha üst düzeyde yöneticilerin de katkıda bulundukları biliniyor. Bilinenlerin biri de şu: Bir üst düzey MİT görevlisinin, bir çok yakını da rapor hazırlayıcıları arasında. Güzel. Fakat Türkiye'de gerçekten güzel olanlar da var. İlerici yazarlar üstün bir sorumlulukla bu raporun üzerine yürüdüler. Halk Partisi Grup Yönetim Kurulları raporlarla ilgili ortak bir toplantı kararı aldı. Bu haftanın başında. Genel Başkanlarını da davet ettiler. Ecevit'in cevabı yeni bir şaşkınlık kaynağı: «Bu rapor çok mu önemli? Ben henüz okumaya fırsat bulamadım.» Mahut raporun yayınlanmasından on gün sonra Ecevit bu raporu oku-

Levent Şahverdi Arşivi

muyor. Daha doğrusu, okumadığını söyleyebiliyor. Ama iki dış gezinin arasında çay taban fiyatlarının, kendisi hükümete gelse bile çıkartamayacağı bir düzeye yükseltilmesi için demeç veriyor. Doğrusu, en doğruyu, Ecevit açıkladı: «Ben İsmet Paşa'nın öğrencisiyim.»

5 Haziran 11 Haziran

Türkiye'nin bir yıllık demir-çelik ithalâtı için ödediği dövizle yeni bir tesis kurulabileceği belirtildi.

Ereğli Demir-Çelik Fabrikası'nın yassı demir mamullerine yüzde 30.8 oranında zam yapıldı.

* *S. Sabancı, ithalât karşılıklarının 5 gün içinde Merkez Bankasına yatırılmasını öngören MC kararını sert bir dille eleştirdi.*

Rüşvet iddialarının yoğunlaşması üzerine, silâh alımında özel şirketlerin devreden çıkarılacağı açıklandı.

Ecevit, bir Allende olmak istemediğini, düzeni çarkı durdurarak değil, çarkı dönerken değiştireceğini söyledi.

CHP, özgürlükçü demokrasiyi korumak için ilerici kuruluşlarla işbirliği yapma kararı aldı.

Çeltek maden işletmesinde işçiler çatıştı, 4 işçi öldü.

12 Haziran 18 Haziran

Türkiye'nin ihracatta izlediği politikanın, ithalât ihtiyacını arttırdığı belirtildi.

Özel sektörün son bir ay içinde Merkez Bankası kaynağından 3 milyar lira kredi kullandığı belirlendi.

Moskova'da bulunan Ecevit, Türkiye'nin SSCB, SSCB'nin Türkiye için tehlike olması döneminin geçtiğini söyledi. Ayrıca, ülkeler arasında olumlu işbirliğinin, güvenlik açısından, silâhlanmadan daha çok etkili olacağını belirtti.

MC'nin, ithalâtta, bankaların mal bedellerini Merkez Bankasına peşin olarak yatırma kararı, bankacılar tarafından tepki ile karşılandı.

Levent Şahverdi Arşivi

Geriye Doğru Yarış

Türkiye'de geriye doğru yarış var. Cephe topluluğuna giren partiler, birbiriyle geriye doğru yarışıyorlar. Birbirini ve böylece cephe topluluğunu geriye doğru çekiyorlar. Cephe topluluğu ile Halk Partisi arasında da yarış var Halk Partisi, bu yarışı, ileriye doğru bir yarışa çeviremiyor. Halk Partisi de geriye doğru yarışıyor Halk Partisi içinde de bir yarış var. Üç grup ya da üç hizip yarışıyor. Hiç biri, bu yarışı ileriye döndüremiyor. Üç grup da birbiriyle geriye doğru yarışıyor. Böylece Halk Partisi ve Liderini geriye doğru çekiyorlar.

Geriye doğru yarış, tarihte de var Tarihin dönüm noktalarında çok belirgin bir biçimde ortaya çıkıyor İki çok büyük dönüm noktasında, iki çok somut örnek belirleniyor. Biri Büyük Fransız Devrimi'nde. Fransız Devrimi, bir burjuva devrimi olarak doğuyor. Ancak bugünün araştırma ve bilgileri, burjuvazinin, daha ilk günden itibaren kendi devriminden ürkmeye başladığını gösteriyor. Burjuvazi, aristokrasi ile; aristokrasi de sarayla ittifaklar arıyor. Büyük Fransız Devrimi'nin ilk gününden itibaren geriye doğru yarış başlıyor Bu yarış içinde devrimin «ünlü» hatibi Mirabeau, sarayın ve aristokrasinin maaşlı ajanı durumuna geliyor Yirminci yüz yıl filmlerinin yakışıklı yıldızı ve onsekizinci yüz yılın iki kıta kahramanı La Fayette ise bir devrimci olarak başlattığı kariyerini bir devrim düşmanı olarak tamamlıyor Burjuva devriminin gereklerini ise bu ittifakı kırabilen ve kırarken de emekçilerden güç alan Rohespierre diktatoryası gerçekleştiriyor.

İkinci büyük geriye doğru yarış, 1917 yılında ortaya çıkıyor. Rusya'da şubat devriminden sonra başlıyor. Menşevikler, burjuvazinin iktidarı alması için, burjuvaziye ade-

Levent Şahverdi Arşivi

ta yalvarıyor. Burjuvazi, toprak ağaları olmadan, iktidarı üstlenmekten çekiniyor. Toprak ağaları, çar olmadan, burjuvazinin iktidarına ortak olmak istemiyor. Bu yüzden tarihin çok sıkıştırılmış kısa bir kesitinde geriye doğru yarış başlıyor. Bu yarış tamamlanamıyor. En geri halkanın ekonomik ve siyasal çıkarlarına belirleyici ve lider olduğu bir denge kurulamıyor.

Cephe Hükümeti'nin kurulduğu tarih, geçen yılın başları, Türkiye'deki geriye doğru yarışın önemli bir kilometre taşı. Ancak yarış burada durmuyor. Yarış, daha geriye doğru, yeni boyutlarla 12 Mart'a doğru sürüp gidiyor. Bu durmaksızın geriye doğru sürüp giden yarışın bir nedeni, tıpkı tarihin verdiği diğer örneklerde olduğu gibi, işçi ve emekçi sınıfların ileriye doğru yarışı. İleriye doğru yarış, geriye doğru yarışın kaynağı durumunda. Ancak, kaynaklardan birisi. Diğeri ise özellikle sanayi sermayesinin çözümsüzlüğü. Çözüme sahip olmaması. Toprak sermayesinin, ticaret sermayesinin bir çözüme gereksinimi yok. Bunlar için çözüm, varlıklarını korumak. Sanayi sermayesi için çözüm devamlı olarak varlığını büyütmek. İşçilerin artan direnişi karşısında, sanayi sermayesi için varlığını büyütmek, toprak ve ticaret sermayesi aleyhine genişlemekle mümkün. Bu genişleme, işçilerin karşısında, sanayi sermayesinin yalnızlaşmasıyla sonuçlanabilecek. Çözümsüzlük burada. Çözümsüzlük, ittifakları tazelemekte. Çözümsüzlük, Cephe Hükümeti'nin kuruluşunda. Çözümsüzlük, geriye doğru yarışta. Çözümsüzlük, yıkıntıda.

Türkiye'nin karşılaştığı sorunlar için ne Cephe Hükümeti'nin, ne dayandığı güçlerin, ne de daha açık bir biçimde ortaya çıktığı gibi, Halk Partisi'nin bir çözümü yok. Türkiye ihracatı, Türkiye ithalâtının üçte biri. Yapısal olarak üçte biri. «Halk Partisi iktidara gelince bütün sorunlar çözülecek» demek, bu sorunla ilgili olarak hiç bir şey söylememek demek. Türkiye Demir-Çelik İşletmeleri Genel Müdürünün iddiasına göre, demir-çelik sorununu çözebilmek için her yıl Türkiye'nin toplam yatırımın üçte birini demir-çelik kesimine ayırmak gerek. Bu, her yıl otuz milyar liralık yatırım oluyor. Devlet Planlama Teşkilâtı demir-

Levent Şahverdi Arşivi

çelik sorumlusunun hesaplarına göre ise Üçüncü Beş Yıllık Plan'ın demir-çelik hedeflerine ulaşabilmek için, gelecek yıl on milyar lira yatırmak gerekiyor. Otuz milyarın üçte biri. DPT uzmanı, bugünkü koşullarda, on milyarın bile, gerekli olanın üçte birinin bile, gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığını söylüyor. Ekmekçi, Ecevit'in yeni dünya görüşü ile ilgili en değerli açıklamayı getiriyor. Ecevit, «düzeni, çark dönerken değiştireceğim» demiş. Bu söz, demir-çelik sorununa en küçük bir çözüm bile getirmiyor. Çözüm umudunu da taşımıyor. Çarkın, şimdiye kadar döndüğü hız ve biçimde dönmeye devam edeceğini gösteriyor.

«Bırakınız yapsınlar, bırakınız yıksınlar.» Sermayedar gelen tek çözüm bu. Dünyaya, büyük işletmeler açısından olmasa bile, özel kesim açısından bakan Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi'nin aylık tartışmalarının sonuncusu son derece ilginç. Tartışma, bir tek çözümde birleşiyor: Türkiye'yi sınırsız bir biçimde dış dünyaya açmak. Türkiye'yi sınırsız bir biçimde Ortakpazar'ın rekabetine açmak. Bu açılmanın, birçok büyük işletmeyi yıkacağı açıkça kabul ediliyor. Bu açıklamanın, büyük bir yıkıntı getireceği açıkça belirtiliyor. Bu yıkıntının üzerine yeniden bir denge kurulacağı ve bu dengenin olanakları içinde, büyük bir olasılıkla bugünkünden daha düşük bir hızla kalkınılabileceği ileri sürülüyor. Sevimli bir çözüm değil. Ama zorunlu bir çözüm olarak görülüyor. Çünkü bu gidiş, ya faşizm, ya sosyalizm ile sonuçlanacak. Böyle söylüyorlar.

Ya şu, ya bu. Artık Türkiye'nin bir dönüm noktasına geldiği anlaşılıyor. Herkes «ya, ya» ile konuşmaya başladı. Eskiden Türkiye'ye gelenler, Türkiye'yi «Batının kalesi» diye nitelerler ve gelip geçerlerdi. Şimdi böyle olmuyor. Geçen hafta tanınmış Türkolog Lewis de Türkiye üzerine konuşmuş. Tanınmış Türkolog Lewis'in söz ve çalışmalarından Amerika Birleşik Devletleri yöneticilerinin de yararlandığında kuşku yok. Lewis, artık Türkiye, «ya Batı blokunda kalacak, ya da sosyalist bloka girecek» demiş. Ekmekçi, şimdi buna «pöh» diyecek. Her zaman «pöh» dememeli. Son günlerde Ankara'nın hali ortada. Merkez

Levent Şahverdi Arşivi

Bankası'nda döviz yok. Ama nerede ise Ulus'taki otellerde bile yer kalmayacak. Gelen yabancı konukları yerleştirme zorunluluğundan. Her eğilimden hükümet veya devlet başkanı Ankara'ya geliyor Her halde yalnızca Kıbrıs için değil. Her halde tatil geçirmek için değil. Her halde Demirel ile sohbet etmek için değil. Her halde Ecevit'i görmek için değil. Ecevit, kendisi gidiyor. Öyleyse bu başkanlar trafiğinin bir nedeni olmalı. Türkiye'nin içinde ve dışında gelişmeler olmalı. Galiba Türkiye'nin «ya, ya» noktasına geldiği dışardan daha iyi görünüyor.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi'ndeki tartışma devam ediyor. Faşizm ya da sosyalizm almaşıklarını reddetmek için dış dünyaya sınırsız açılma öneriliyor Bu açılmanın çok başarılı örnekleri de veriliyor. Örneklere bakın: «Bunların en iyi misali kuşkusuz Meksika, Arjantin, Brezilya ve özellikle Formoza.» Örneklerin niteliği, tek çözümün niteliğini de gösteriyor. Son üçü askerî diktatorya. Ve «özellikle Formoza.» Formoza örneği, siyasetin dışında da çok ilginç... Formoza, Birleşik Amerika yatırımlarının Uzak Asya'ya girebilmek için kullandığı bir sıçrama yeri. Şimdi Türkiye'ye benzer bir rol vermek isteyen iki güç var.

Biri Batı Almanya. Diğeri Japonya. Japonya, Türkiye'ye yatırım yapıp, Türkiye'den sıçrayarak Ortakpazar pazarına girmek istiyor Girebilirse. Türkiye, Ortakpazar anlaşmalarına göre Ortakpazar'ın dışında üçüncü ülkelerle ticaret anlaşmaları yapma yetkisinden yoksun. Türkiye yakın Asya ve Arap ülkeleri ile ticaret anlaşmaları yapabilmek için Ortakpazar engelini aşmak durumunda. Ortakpazar'ın en güçlü ekonomisi Batı Almanya ise bu konuda çok anlayışlı. Ortakpazar içinde «Türkiye'nin avukatlığını» üstleniyor. Çünkü Batı Almanya, Türkiye'yi Arap ülkeleri ve yakın Asya'ya doğru bir sıçrama tahtası olarak kullanmayı planlıyor. Türkiye yine bir «ya,ya» ile karşılaşıyor. Anadolu toprakları üzerinde cermenlerle sarı ırkın uç müfrezeleri çarpışıyor.

Türkiye, bir dönüm noktasına doğru yaklaşıyor. Türkiye'de, bir yandan, ileriye doğru atılım, diğer yandan da,

Levent Şahverdi Arşivi

geriye doğru yarış sürüyor. İleriye doğru atılım ile geriye doğru yarış birbirinden ayrılmıyor. Bu ayrılamama anında Ecevit, «bir Allende olmak istemem» diyor. Olamaz. İmkânı yok. Allende'nin iktidar kampanyasında Uluslararası Para Fonu'ndan çıkmak da yer aldı. Ayrıntı gibi görünür ama pek önemli. Ecevit'in, Uluslararası Para Fonu mekanizmasını bildiği pek kuşkulu. Sık sık değişen danışmanlarının da Uluslararası Para Fonu'nun önemini kavradıkları pek kuşkulu. Bu yüzden Ecevit, Allende olamaz. Belli bir kampanyadan geçmeden kimse Allende olamaz. Allende olmayınca da kimse Allende'nin karşılaştığı tepki ile karşılaşmaz.

Vehbi Koç, elli yıllık büyük iş adamı. Türkiye'de elli yıllık büyük iş adamı olmak, aynı zamanda büyük bir siyaset adamı olmayı gerektirir. Bunun altını çizmek kaçınılmaz. Koç, Cumhuriyet'e verdiği ellinci yıl demecinde bunu gösterdi. Son dış gezileriyle, Ecevit'in ekonomik politikasına açıklık sağlayacağı umudunu dile getirdi. Bu, bir. İkincisi ise Financial Times'dan, Times'a geçmeden önce bir parantez. Hep bilinir: En iyi tanı (teşhis) otopsi ile yapılıyor. İngiliz İşçi Partisi Lideri Harold Wilson, yeni adıyla Sir Harold, siyasetten öldü. İngilizler, geleneklerine ve ölülerine saygılı. Sir Harold'un hizmetlerine karşılık İngiliz Kraliçesi, Sir Harold'un istediği 42 kişiye asalet ünvanı dağıttı. Financial Times bunları büyük bir hoşnutluk ve coşku ile tanıttı. Bu listenin bir bölümünün, Sosyal Demokrat eski Başbakan Wilson'un yakın danışmanları olduğunu açıkladı. Bunlar, Londra'nın en büyük iş adamlarından çıkıyor. Fakat Sir Harold'un «emekçileri» de unutmadığı anlaşılıyor. Sir Harold'un şoförü, karısının özel sekreteri, On Numaralı Ev'in kıdemli temizlikçisi Bayan Edith Causer de, küçük rütbelerle de olsa, asalet ünvanına lâyık görülenler arasında. Gerçekten otopsi büyük bir açıklık sağlıyor.

Levent Şahverdi Arşivi

Ücretler ve Tüketim Araçları

Türkiye hızlı bir biçimde çözümsüzlüğe doğru yol alıyor. Çözümsüzlük, yalnızca siyasal ve sınıfsal cephede ortaya çıkmıyor. Bunun dışında ve bunlarla birlikte, ekonomik alanda çözümsüzlük var. Gittikçe derinleşiyor. En çok derinleştiği noktalardan birisi, ücretler. İşverenler ve sözcüleri sürekli olarak ücretlerin artışından yakınıyor. Bu yakınmalara bakılacak olursa, ücret artışlarının durdurulmasıyla, sıkıntıdan kurtulacaklar. Gerçek ise tam tersi. Cari ücret artışının durdurulması, imalât sanayiinin bir bölümünden başlayarak bütün sanayiin durması demek. Bu yüzden cari ücret artışını durdurmak, özel ekonomiyi durdurmak demek. Türkiye'nin ekonomik çözümsüzlüklerinden birisi burada: İşverenler hem ücret artışından yakınacak, hem de gelişmeleri ücret artışlarına bağlı olacak.

Paradoksal bir durum mu? Evet. Olaylara ve ekonomiye gericiliğini yitirmiş şemalarla bakanlar için paradoksal bir durum. Bu şemalar Batı'nın ve Türkiye'nin yüksek okullarında, üniversitelerinde, yıllardan beri okutuluyor. Aynı okul ve üniversitelerde yüzlerce sayfalık ders kitaplarında bir-iki sayfa da «Marksist şemaya» ayrılıyor. Garnitür olarak. Okunsun, öğrenilsin ve uygulansın, diye değil. Marksist şemanın, yalnızca, Marksistler tarafından öğrenilip uygulanacağı düşüncesi yaygın. Halbuki «Marksist şema», Türkiye dahil tüm kapitalist ekonomileri ve sorunlarını anlayabilmek için gerekli. Bugün Türkiye'de ücretlerle ilgili işveren yakınmalarının özü ancak bu şemanın yardımıyla görülebilir. Ancak bu şemanın yardımıyla bugünkü üretim yapısında ücretlerin arttırılmasının bir zorunluluk olduğu görülebilir. Tek tek olmasa bile, belli kesitler olarak, belli kesitlerin oluşturduğu bütün olarak,

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye'de imalât sanayii işverenlerinin ücret artışlarına mahkûm oldukları anlaşılabilir.

Batı'nın ve Türkiye'nin okul ve üniversitelerinde bir-iki sayfaya sığdırılan şema ile ilgili olarak yapılan açıklamaların özeti şu: Bir ekonomi, iki departmandan oluşuyor. Üretim araçları ve tüketim araçları, demir-çelik, çimento gibi «ara malı» denilen üretim araçları ile sermaye malı üretim, üretim araçları başlığı altında toplanacak olursa, bu ayırım, Türkiye'deki planlara da girmiş durumda. İlk kez Marx'ın Kapital'inde ortaya atılan şema gittikçe yaygınlık kazanıyor Bu şemcıya göre, bir ekonomideki ücret ödemelerinin toplamı, tüketim araçları üretiminin toplam değerine eşit olmak zorunda.

Türkiye'nin çözümsüzlüğünün birisi de burada. Bu eşitlikte. Bu eşitlik, ekonominin yapısında. Marksist olsanız da, olmasanız da, bu eşitlik var. Hiç kimse, hiç bir sınıf veya hiç bir diktatör, bu eşitlik zorunluluğundan kurtulamaz. İradi değil. Bilimsel bir zorunluluk. Bu zorunlu eşitlik, her yıl ve her zaman kesitinde gözetilecek. Somut olarak, eğer tüketim araçları üretimini arttırıyorsanız, ücret ödemelerini de arttırmak zorundasınız. Yoksa arttırdığınız tüketim araçları üretimine alıcı bulamazsınız.

İşçiler, kazandıklarını harcarlar. Sermayedarlar, harcadıklarını kazanırlar. Bu, aynı şemadan çıkan bir «yasa». Bu kadarı, Batı'nın ve Türkiye'nin üniversitelerinde pek okutulmaz. Bu kadarı biraz fazla. Sermayedarlar, harcadıklarını kazanıyorlar. Sermayedarların harcamaları, üretim araçlarına. Daha açık deyişle yatırım yapmaya. Sermayedarların tüketim araçları için yaptıkları harcamalar, tüm harcamaları içinde devede kulak ölçüsünde. İktisatçı olarak bunları artık ihmal etmek gerek. Sosyal pratik içinde de bunlara eski ağırlığı vermemek gerek.

Bir çamaşır makinası yapımcısı sermayedar, ürettiği çamaşır makinalarının tümünü kullanamaz. Bir süpürge yapımcısı sermayedar, yaptığı süpürgelerin hepsini tüketemez. Bir buzdolabı üreticisi sermayedar, fabrikasından çıkan tüm buzdolaplarını evine getiremez. Bir binek taşıtı yapımcısı, konveyerinden çıkan tüm taşıtlara binemez.

Levent Şahverdi Arşivi

Mümkün değil. Bunları tüketmek için ücretli ve maaşlı gerek. Bunları artan ölçüde tüketebilmek için ücret ve maaşların artması gerek. Başka yolu yok. Kuşkusuz, tarım ve ticaret kesiminde de tüketim olacak. Ama eldeki şema içinde bu tüketim yalnızca bir «sızıntı» niteliğinde. İlk başlarda, tarım ve ticaretin sağlayacağı alıcı gücü ne kadar büyük olursa olsun, bir süre sonra önemini yitirecek. Çünkü, sanayileşme, tarım ve ticaretin yerini daraltıcı bir süreç. Bu bir. İkincisi, özellikle tarımda yapısal düzenlemeler yapılmadıkça tarımın sağlayacağı alıcı kütlesi sınırlı kalmaya mahkûm. Tarımın büyük bir alıcı kütlesi yaratabilmesi, tarım kesiminde ciddi ve köklü bir toprak reformu yapılmasına bağlı.

Bunlar şemanın getirdikleri açıklıklar. Başka açıklar da var Yalnız onlara geçmeden önce bugünlere bakıp şemanın işlerliğini görmek gerek. Cephe Hükümetinin ücret ve maaş operasyonlarına bakmak gerek. Görülüyor. Temel çizgi, «emekli» haklarında toplanıyor. Cephe Hükümeti emekliler üzerinde çalışıyor. Emekli ödemeleri, özellikle dayanıklı tüketim araçlarına yeni alıcılar yaratacak. Bunun dışında MSP ve AP'nin yönetimindeki bakanlıklarda yapılan toplu sözleşmeler var Ayrıntıları gizli tutuluyor Ama kamu kesiminde Türk-İş'e bağlı sendikaların çok «kolay» toplu sözleşme sağladıkları biliniyor. Bunun amacı, DİSK'in gelişimini durdurmak olamaz. Bu, durdurulamıyor Bunun amacı, işçilerden oy beklemek de olamaz. AP ve MSP, işçilerden pek oy beklemiyor Bunun temel amacı, şemanın getirdiği açıklıkta yatıyor.

Başka açıklıklar da var. Şimdiye kadar söylenenler, Batı'da ve Türkiye'de okutulan kitapların deyimi ile, «kapalı» ekonomi varsayımına dayalı. Kapalılık dış ticaretle ilgili. Burada ise, ihracat yapıp yapmamakla ilgili. Tüketim araçları sanayileri ihracat yapmıyor. Özellikle dayanıklı tüketim araçlarındaki ihracat yine devede kulak ölçüsünde. İhracat yapılsa ne olur? İhracat yapılırsa, Türkiye'de üretilen tüketim araçlarının bir bölümüne, Türkiye'nin içinde alıcı bulmak sorunu ortadan kalkar. Bu ne demek? Bu, dayanıklı tüketim araçları üretimine alıcı bulmak için

Levent Şahverdi Arşivi

ücret ve maaşları artırma zorunluğunun bir bölümünden kurtulmak demek. Bu, özellikle dayanıklı tüketim araçları üretiminin gelişmesinden doğan ücret ve maaş arttırma zorunluğunun bir bölümünden vazgeçmek demek. Demek ki, «ihracat seferberliği», ücret ve maaşların artışının denetim altına alınması seferberlikleri ile birlikte gidecek.

Oldukça «paradoksal» sonuçlardan biri daha. Fakat başkaları da var. Bunun için iki departmanlı şemaya dönmek gerekli. Tüketim araçları ve üretim araçları üretimi departmanları. Şimdiki sistem, tüketim araçlarını geliştirme yönünde gelişiyor. Bir de karşı eğilim var. Bir de yatırım malları sanayiini, «ağır sanayii» veya artık Erbakan ve Demirel'in de ağzına giren deyimlerle, «fabrika yapan fabrikaları» kurma sanayiini geliştirme istekleri var. Bu istekler, üretim araçları üretimi geliştirmek anlamına geliyor. Ne demek? Şöyle açıklamak mümkün: İşçi ve memurların çimento yedikleri görülmemiş. İşçi, memur ve diğer emekçiler, demir veya çelik de yemezler Fabrika yedikleri ise hiç görülmemiş. Bunlar herkesin bilmesi gerekli gerçekler Bu gerçeklerden çıkan sonuçlar ise şunlar: Demir, çelik, çimento, fabrika ve tüm üretim araçları üretiminin ön plana geçmesi halinde ücret ve maaşların arttırılması zorunluğu geri plana geçecek. Çünkü demir, çelik, çimento, fabrika ve benzerlerinden oluşan üretim araçları üretimin alıcıları, işçiler ve memurlar değil. Bunların alıcıları, bunlar üzerine harcama yapacak olanlar ve yapanlar sermayedarlar. Ne kadar çok harcama yaparlarsa, o kadar çok kazanacaklar. «Sermayedarlar, harcadıklarını kazanırlar» sözünün kaynağı burada.

Bu sonucu da güncelleştirmek mümkün. 12 Mart döneminde hazırlanan Üçüncü Beş Yıllık Plan'ın stratejisi ortada. Bir yandan üretim araçları üretimine ağırlık vermek istiyor. Açık açık. Bir yandan işçi haklarının dondurulmasını öneriyor. Yine açık açık. Ve tüm bu açıklıklar, 12 Mart döneminde resmî belgelere giriyor. Her iki açıklık da, bu açıklıkların 12 Mart döneminde resmî belgelere girmesi de tutarlı. Çünkü bu yapıda, üretim araçları üretimine öncelik vermek, ücretlerin dondurulmasıyla birlik-

Levent Şahverdi Arşivi

te gelir. Bu ise ancak faşizm ile mümkün olur. AP ve MSP liderlerinin «ağır» sanayide birleşmeleri ve faşist tırmanmanın hız kazanması da rastlantı değil.

Bir sonuç daha. Diğerinden biraz farklı. Tüketim araçlarına ağırlık verebilirsiniz. Bunun için ücret ve maaşları arttırmanız gerekli. Maaşlar bir tarafa. Ücretlerin tümünü, daha açık deyişle, tüm işçilerin ücretlerini arttırmak olmaz. Sistemin mantığına aykırı. Üstelik tüm işçilerin ücretlerini belirli oranda attırmak yerine, işçilerin bir bölümünün ücretlerini daha yüksek oranla attırmak daha iyi. Tüketim araçları üretimine alıcı bulmak için daha iyi. Bu da «çözüm». Yalnız ücretleri daha çok artacak işçileri, sistemin kendisinin seçmesi mümkün değil. Ekonomik çıkarları için en çok mücadele eden işçiler olabilir Fakat genel olarak mücadele bir yerde durmuyor. Ekonomik mücadeleyi siyasal mücadeleye dönüştürmek isteyenler çıkıyor. Bu durumda ne yapılacak? Sosyal demokratların örneği var. Çözüm ekonomik mücadeleyi sosyal demokrat bir siyasal mücadelede bitirmekle düğümleniyor.

Bundan sonrası kolay. Bu şemada isteyen, istediğini, istediği yere oturtabilir Dış etkenleri de, iç güçleri de istenen yere oturmak kolaylıkla mümkün. Örneğin Sosyal Demokrat Brandt'tan başlayıp bunu Ankara'ya getirmek, Ankara'dan sonra İstanbul'a götürmek mümkün. İktisatçılar için de, sanayiciler ve sendikacılar için de, ve özellikle politikacılar için ilginç bir gezi olur. Bundan da çıkarılacak bir sonuç bulunur: Marx'ın şemasına kızanlara kızmak mümkün değil. Çünkü fazla açık oluyor.

Levent Şahverdi Arşivi

BEŞİNCİ BÖLÜM

GEREKÇELİ HÜKÜM: 1980 EYLÜLÜ MEKÂNIN NERESİNDE?

Bugün çok daha açık görülüyor; 1960 yılları ile 1980 yılları birbirinden ve temel renkleriyle ayrılıyor. 1960 yılları ve özellikle ikinci yarısı yüksek ücretli bir ekonomi dönemidir; 1980 yılları ve giderek ikinci yarısı, Türkiye'de yüksek ücrete dayalı ekonominin artık tarih olduğu bir zaman kesitini gösteriyor. 1960 yılları, bir arayışı temsil ediyor; arayışlı olmanın insanı tanımladığı bir dönem oluyor. 1980 yılları ve özellikle ikinci yarısında arayışı reddetmek bütün maddî imkân kapılarını açıyor. 1960 yılları bir örgütlülük dönemidir; «insan örgütlü hayvandır» tanımı ortaya çıkıyor 1980 yılları ve özellikle ikinci yarısında sokaktaki insanın beynine örgütlülük uzak durulması gereken bir hastalık olarak kakılıyor.

İlkinde kütleselliği ve eşitliği arayış bir tutkudur; ikincisinde sistem kütleden ayırmayı fiyat mekanizmasından daha etkili bir araç olarak kullanmaya çalışıyor. Birincisinde kendi yerel rengini bulmak baskın bir toplumsal akım olarak ortaya çıkıyor ve ikincisinde kapitalist dünyanın büyük metropollerine benzemek bir ahlâk haline geliyor. İki dönem arasında kütlenin gelir mekânı kayarken, kütleden ayrılanların genişçe ve yüksek bir kast oluşturmaya başladıkları görülüyor. Uzun süre geliri ve değerleri düzleyen bir süreç ile kendisini korumaya çalışan kapitalizm artık değişerek, bir yandan kütlenin bitkileştirilmesi ve diğer yandan da belli sayıda aristokrasiler yaratarak ayakta kalmayı deniyor.

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci dönemde eşitlik tutkusu içinde yer alanlara yeni aristokrasilerde yer açmak, bugünkü sistemin canlılıklarından birisini meydana getiriyor. Türkiye'yi bilimsel açıdan son derece heyecan veren bir ülke haline getiren dinamikler içinde bu hızlı yer değiştirmenin önemli bir role sahip olduğuna inanıyorum.

Hızlıdır; çünkü, iki dönem arasında yalnızca yetmişli yıllar var.

Yetmişli yıllar, bir interregnum'dur

Yetmişli yıllar, sanayi sermayesinin iktidara dayandığı bir «demokrasi» dönemi ile tekelci yönetim arasında bir fetret devridir.

Bundan önceki dört bölüm, bu fetret döneminin zamanındaki çözümlemelerine dayanıyor 1980 ve daha çok da, 1978 yılı, bu yeni dönemin başlarını gösteriyor

Nasıl görülüyor? 1980, öncesinde nasıl görülüyordu ve sonrasında nasıl değerlendirildi; bu soruyu cevaplandırmanın, bilimsel açıdan, son derece verimli olacağını düşünüyorum. Kolay değil; ancak belli bir kolaylığı bulduğumu sanıyorum.

Bu soruya bir mahkûmiyet kararından cevap aramaya çalışıyorum. 1980 yılında yazmış olduğum «Yolun Neresindeyiz?» incelemesinin gerekçeli hükmü, bu bölümün temel ve en önemli kaynağını oluşturuyor; bölümün tümüyle gerekçeli karara dayandığını söyleyebiliyorum. Gerekçeli hüküm, hükmedenler açısından, hem 1970 yıllarına ve hem de 1980 sonrasına bakıyor; mahkûm ederken ön plana çıkardıkları veya arkaya attıklarıyla son derece öğretici bir çözümleme sunuyor.

Burada denenenin (*) yöntemsel açıdan bir zenginlik

(*) Daha önceki çalışmalarımda da, Türkiye Üzerine Tezler'in üçüncü kitabı veya İtirafçılar'da, mahkûmiyet kararlarını, iddianameleri, tutanakları kullandım. Bunları yeniden kurdum.

Burada yapılan bir ölçüde farklılık gösteriyor; mahkûmiyet, bir çözümlemeyi eylem kabul ediyor. Ayrıca diğerlerinde eylemler benim, yazanın, dışındadır; burada ise çözümleme yazanın düşünsel eylemi oluyor.

Levent Şahverdi Arşivi

olduğunu yazmak durumundayım. Gerekçeli hükmün alt dili, beni mahkûm etmeye ısrarlı ve kararlı sıkıyönetim mahkemesinin seçtiği ve en azından bir üyesi aydınlar ocağı yöneticisi, bilirkişi kurulunun kaba dili, bir dönemden diğerine geçişin çözümlemesine katkıda bulunuyor. Gerekçeli hüküm, bir mahkûmiyeti belirtiyor; ancak bundan da öte bir devlet bakışını (*) ortaya koyuyor.

Bu bölümü, tümüyle, gerekçeli hükme, tutanaklara, askerî yargıtay tebliğ ve kararlarına bakmaksızın, bunları tümüyle bir kenara bırakarak, yeniden yazabilirdim. Bunun yerine gerekçeli hükmü buraya aktarmayı tercih ettim; hükm'ün de bir çözümleme olduğunu göstermek istiyorum. Hüküm, her zaman hükmetmeyi gerekçelendirmeyi amaçlıyor.

Bilimin gücü, toplumu çözerek içine girmesi ve sinmesinde yatıyor.

Topluma sinmeyen hiç bir bilim güç kazanamıyor.

Gerekçeli hüküm, bir güçlenme çabasını durdurmayı amaçlıyor. Böyle bir çabayı mahkûm ediyor.

Mahkûm eden bir anlatımdan bilimsel bir dil çıkarmaya çalışıyorum.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Bir Numaralı Askerî Mahkemesi'nin 15 Şubat 1988 tarihli sekiz yıllık mahkûmiyet kararının gerekçeli hükmünden aktararak başlıyorum (**). Gerekçeli mahkûmiyet hükmü, hacimli kitabın,

---

(*) İstanbul Birinci Ordu Komutanlığı Bir Numaralı Askerî Mahkemesi'ne 29 Nisan 1986 tarihinde verdiğim dilekçede şunlar da yer alıyor

«Ne yazık, Millî İstihbarat Teşkilâtı, MİT, Türkiye solunun bugünü ve geleceği ile ilgilenmekte, raporlar hazırlamakta ve bunları Ordu Komutanlıkları Adlî Müşavirlikleri'ne göndermektedir.»

«MİT raporlarının Adalet'in gerçekleşmesini etkilediği izlenimi bile sakıncalıdır. Bu izlenim silinmelidir.»

(**) Gerekçeli Hüküm, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı, 15/2/1983, Karar No: 1983/75. Çift tırnaklı bütün aktarmalar, tutanaklarda yazılanlardır. Bunun içindeki veya dışındaki tek

Levent Şahverdi Arşivi

«1980 Yolun Neresindeyiz?» başlıklı beşinci bölümünün dışında hiç bir yerinde her hangi bir suçlama ve yargılama olmadığını açıkladıktan sonra hükmünü yazmaya başlıyor.

«İddianame'de suç konusu olarak belirtilen kısım, kitabın beşinci bölümünde yer almakta; sanık, '1980 Yolun Neresindeyiz?' başlıklı yazısını, Lenin'in yüz onuncu doğum yıldönümü onuruna sunulmak üzere kaleme almış olduğunu, 468 nci sayfanın başlık altındaki ince yazılarıyla açıklamaktadır.»

«Sanık bu yazısına başlarken, kendisine, 'Yolun Neresindeyiz?' sorusunu sormakta ve bu soruya cevap aramaktadır.»

«1980 senesinde 'Türkiye tarihinin en büyük bunalım döneminde miyiz? Böyle düşünmek ve söylemek mümkündür. Yoksa, Türkiye tarihinin en güzel objektivitesini mi yaşıyoruz? Böyle düşünmek ve söylemek de mümkün' şeklinde cevap verdikten sonra 'acaba hangisi doğrudur?' şeklinde sorduğu üçüncü bir suale (*) cevap verirken, tarihten örneklerle soruların cevabını vermeye çalışmaktadır.»

«Sanık, üçüncü sorusuna cevap ararken 'her ikisi de olur mu?' diye dördüncü bir sorudan sonra konuya girerek, 'her yerde ve çok zaman böyle oldu. Tarihte güzel'in doğumu pek büyük bunalımla birlikte oldu' diye cevap verdikten sonra tarihte bir çok örnekler olduğunu, bunlardan birinin yeteceğini belirtmektedir.»

'Fransa, 1786 yılında İngiltere ile Eden Antlaşması'nı yaptı. Gümrüklerini açtı. Fransız manüfaktürü yıkılmaya başladı. Antlaşmayı izleyen iki yıl, Fransa'da çok büyük bunalım yılları oldu. İşsizlik arttı. Buna bir de kötü hava koşulları eklendi. Tarımsal kaynaklı besin madde-

---

tırnaklı alıntılar, mahkemlerin kitabımdan yaptığı veya diğer aktarmalar oluyor.

(*) Mahkûm eden mahkemenin kitabımdan yaptığı aktarma çok zaman aslına uymuyor. Ancak Mahkeme'nin anlatımına bağlı kalmaya çalışıyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

leri sıkıntıları ileri düzeye ulaştı. Bir de şu oldu: 1789 yılında Fransa on sekizinci yüz yılın en soğuk kışlarından birisini yaşadı. Ve güzel doğdu. 1789 yılında dünya, Büyük Fransız Devrimi'nin doğumunu gördü.'

«Satırlarını yazarak Fransız İhtilâli'nin hangi koşullardan, hangi etkenlerden kaynaklandığını, bu etkenlerin tesir ve baskıları altında Büyük Fransız İhtilâli'nin doğuş nedenlerini sıralamaktadır.»

«Sanık, bundan sonra, Fransa'daki duruma mümasil olarak Türkiye'deki durumu şu şekilde dile getirmiştir: 'Mart 1980 başlarında Türkiye'nin uzun ve pek soğuk kışı henüz bitmedi. Bu kışta Türkiye'de insanlar, işçiler ve emekçiler, üşümeye alıştılar Soğukta yaşamayı öğrendiler. Odun, kömür, gaz ve fuel-oil ile ısınmaya alışmış insanlar, bunlar olmadan yaşamanın yollarını keşfettiler. En gelişmiş yakıt, yokluğunda, en büyük ıstırabın kaynağı oldu. 1980 kışında en çok fuel-oil'e alışmış olanlar hasta oldu. 1980 kışında soğuğa dayanamayıp çok ihtiyar öldü. Sayısı bilinmiyor Ancak çok ölüm ilânı verildi. Gazeteler ölüm ilânı yazdı. 1980 kışında çok genç öldü. Soğuktan değil kurşundan. Sayısı biliniyor. Gazeteler yazdı.' Böyle dedikten sonra»

'Türkiye, tarihinin en derin bunalımında, tarihinin şimdiye kadar kaydetmiş olduğu en büyük kavgasını yaşıyor. Türkiye, güzel'in doğumunun şiddetini yaşıyor. Güzel doğacak mı? Belli değil. Çünkü ebe yok. Güzel'in ölü doğması mümkün. Ana rahminde öldürülmesi de mümkün. Çünkü ebe yok.'

«Satırlarını yazmaktadır.»

«Sanık yukardaki yazısında, Fransız İhtilâli'ni bir güzel'in doğumuna benzetmektedir Türkiye'de, 12 Eylül 1980 öncesinde yaşanan olayları, Türkiye tarihinin en bunalımlı bir devresi olarak niteledikten sonra, şimdiye kadar Türkiye tarihinde meydana gelmiş, yaşanmış kavgaların en büyüğü saymaktadır. Bunları, bir ihtilâlin doğumu sırasında çekilen doğum sancılarına benzeterek 'Türkiye'de güzel doğacak mı?' sorusu ile Fransa'da olduğu gibi bir ihtilâlin doğup doğmayacağını sormaktadır.»

Levent Şahverdi Arşivi

«Sanık yazar, bu soruyu sorduktan sonra, güzel'in doğumunu, yani ihtilâlin doğup doğamayacağının Türkiye'de belli olmadığını vurgulayarak bu hususta ki şüphesini şöyle açıklamaktadır:»

«İhtilâli yapacak olan lideri bir ebeye benzeterek Türkiye'de ihtilâli doğurtacak bir ebenin olmadığını, yani ihtilâli yapacak liderin bulunmadığını, bu nedenle güzel'in ölü doğmasının mümkün olduğunu, hatta 'ana rahminde öldürülmesi de mümkün' diyerek, ihtilâlin bastırılmak suretiyle, ana rahminde, yani hazırlandığı ve geliştirildiği yerde öldürülmesinin de mümkün olduğunu anlatmaktadır.»

«Sanık bu yazılarında ihtilâl deyimiyle bir halk ihtilâlini düşlemekte, halk ihtilâlinin doğumunu başarıyla yapabilecek ve yaptırabilecek Lenin gibi bir ebe, yani bir liderin Türkiye'de bulunmadığını açıklamaktadır.»

«Sanık yazısına devamla 'Türkiye'nin sosyalist iktidara bu kadar yaklaştığı bir zamanda sosyalist iktidara çok uzak düşmesi mümkün' demek suretiyle, düşlemiş olduğu halk ihtilâlinin iktidara gelebilmesi için tüm koşulların Türkiye'de elverişli ve bu ihtilâlin sonucunda kurulacak yeni düzen ile proleterya iktidarının görmesinin mümkün olduğunu, buna rağmen Lenin gibi bir liderin Türkiye'de bulunmaması nedeniyle sosyalist iktidarın, yani proleterya devriminin iktidara çok uzak düşmesinin de mümkün olabileceğini vurgulamaktadır.»

«Sanık yazısına devamla 'Türkiye'nin sosyalist iktidarı kuracak kapsam ve güçte bir siyasal örgütlenmeden yoksun olması ne büyük yazık' demek suretiyle, Türkiye'deki ortamın sosyalist bir halk ihtilâlinin doğması için yeterli olduğunu, ancak Türkiye'nin hemen hemen her yerinde ayrı ayrı örgütler halinde faaliyet gösteren muhtelif sol fraksiyonların (*) bir araya gelmeleri için onları bir-

(*) Benim olmayan sözcükler çok var. Ancak «fraksiyon» sözcüğünü hiç kullandığımı hatırlamıyorum. Özellikle tepki duyduğum bir sözcük oluyor.

Levent Şahverdi Arşivi

leştirebilecek güçlü ve sosyal bir örgütlenmeden yoksun olduğunu açıklayarak bu duruma esef etmektedir.»

Kuşkusuz, Türkiye'de bir sosyalist iktidar ve düzen kurulmasını istemek ve bunun için mücadele etmek suç değildir. Nitekim sıkıyönetim mahkemelerinde ve bu davada da beni savunan Gülçin Çaylıgil, bunu, karardan önce mahkemeye anlattı ve yazılı olarak bildirdi. Mahkemeye şunları iletti: «Türkiye'de siyasî partilerin tümünün faaliyetlerinin durdurulduğu 12 Eylül 1980 tarihinden önce bir çok sosyalist parti vardı ve iktidar kavgası veriyor, seçimlere katılıyordu. Bu nedenle Türkiye'de sosyalist bir iktidarın kurulmasını istemek, bu güçte bir örgütlenme olmadığına esef etmek suç olmamak bir yana, kişinin anayasal hakkıdır»[1]. Sosyalist iktidarı istemek, bunun için mücadele etmek, ancak bütün nesnel koşulların elverişli olduğu bir zamanda öznel koşulların yetersizliği nedeniyle kurulamayacağını görüp buna üzülmek suç olmuyor; yine de benim mahkûmiyetim için gerekçe sayılıyor.

Burası o kadar önemli sayılmayabiliyor; ben de o kadar önemli saymıyorum. Çünkü bu incelemeyi, üzüntümü dile getirmek için yazmadım. «Yolun Neresindeyiz?» sorusu sorulduğuna göre, bir ölçüde de «nereye gidiyoruz» sorusuna cevap arıyordum.

Şimdi bütün acılı sonuçlarına karşın böyle bir incelemeyi yazmış olduğum için heyecan duyuyorum.

Bin Dokuzyüz Beşe Doğru

Bana verilen sekiz yıllık hükmün gerekçesinde, benim, «çıkan neticeye göre işçi sınıfının sosyalizm için yapılacak bir mücadeleye istekli görünmediğini, fakat kavga etmekten de kaçınmadığını, bu nedenle Türkiye'nin 1905 yılına doğru yol almakta olduğunu» (*) yazmış olduğum belirti-

(*) Suçlanan incelemede bir alt bölüm var ve «Durum Saptaması. Bir Özet» başlığını taşıyor. Gerçekten de bu alt bölüm bir özet çözümlemedir ve şöyle sona eriyor

Levent Şahverdi Arşivi

liyor[2]. 1980 yılında Türkiye'nin bin dokuz yüz beşe doğru yol aldığını saptayabilmiş olmayı önemli görüyorum. Üzerinde durmam gerekiyor.

Yönteme özen, bir bilimsel tutkudur. Dilde gramer ne ise, bilimde de yöntem aynı yere sahip görünüyor. Dilin evrimi son derece yavaş olduğu için gramerin dinamiği üzerinde pek durulmuyor; bilim ise devrimlerle ilerliyor. Her bilimsel devrim bir yeni yöntemi ön plana çıkarıyor. Yeni yöntem olmadan bilimde devrim ortaya çıkmıyor; bilimsel devrim ile yöntemsel açılımlar birlikte ortaya çıkıyorlar.

Yüz yılın sonlarında Türkiye'nin yolundaki bir durak ile yüz yılın başında Rusya'nın geçmiş olduğu bir durak arasında özdeşlik kurabilmek belli bir bilimsel çaba gerektiriyor. Bu çabanın iki öğesi bulunmalıdır; birincisi soyutlama ve diğeri ise biçim ve güç değiştirme oluyor. Soyutlama bilimin ve aynı anlama gelmek üzere materyalist düşünme yönteminin en vazgeçilmez aletidir; biçim ve güç değiştirmenin açıklanması gerekiyor. Kısaca şudur: Tekelsi aşamanın başlarıyla tam yerleştiği dönemlerde aynı durumu, aynı biçim ve aynı güçte görmek mümkün değildir. Biçimin çarpıtılmış ve gücün ise azalmış veya artmış olması zorunluluğu belli oluyor; duruma yol açan hareketler ya daha güdük ya da daha güçlü oluyorlar.

Bu açıdan ve tarihin bu noktasından bakıldığında Rusya'da 1905 Burjuva Demokratik Devrimi'nin iki temel özelliğini görebiliyorum; bu özelliklerin yanında Petersburg Sovyeti yalnızca bir somut durum olarak kalıyor. Bunlardan birisi, her doruğun aynı zamanda bir sonu göstermesinde yatıyor. Zirve, bir bitişi de simgeliyor. 1905 yılında Rusya'da burjuva demokrat güçler inanılmaz bir atılımı gerçekleştiriyorlar ve effektif güçlerini bitiriyorlar; aynı ölçüde yorgun düşüyorlar. 1905 yılında Rusya'da demokratik önlemler, kalıcı çözümlere ulaşamadan, teker te-

---

«Buraya kadar söylenenlerden şu çıkıyor: Türkiye, 1905 yılına doğru yol alıyor.»

Bir Yeni Cumhuriyet İçin, İstanbul, 1980, s. 534.

Levent Şahverdi Arşivi

ker eriyorlar İkincisi, bu doruğu, Stolıpin Reformları adı da verilen ve uzunca sayılan, en azından Stolıpin'in öldürülmesinden sonraki zaman kesitine de uzanarak sekiz yıl kadar süren bir karşı-devrim dönemi izliyor. Rusya'da 1905 Devrimi'nden, 1980 yılında Türkiye'de, bu iki temel niteliği anlamak gerektiğini düşünüyorum.

Suçlanan incelememde bu ikinci nitelik açıkça yazılmış görünmüyor; ancak, incelemenin tümü, bir silâhlı kuvvetler yönetimini haber veriyor. Fakat daha da önemlisi, inceleme, bir burjuva-demokratik doruk yaşanmadan, Türkiye'nin 1905 Deneyimi'ni, bilimsel olarak, yaşayabileceğini öngörüyor Tekelsi rejimin yerleşme koşulları, demokratik güçleri güçsüzleştiriyor ve doruğu önlüyor.

Askerî Yargıtay Başsavcılığı, yargılama döneminin başlarında, hep mahkûmiyet hükmünün bozulması ve benim beraat etmem yönünde görüş ifade etti. Başsavcılık ilk tebliğnamesinde, «nitekim bu değerlendirmelerin sonucunda 554 ncü sayfada,

'Türkiye sanayi burjuvazisi, önündeki ekonomik çözümlerin «demokrat» özellikleri aştığını ve sosyalist çözümlerin kaçınılmaz olarak gündeme girdiğini görüyor. Türkiye ekonomisi artık ya faşizan bir disipline ya da sosyalist bir planlamaya girecek. Bunun dışında ancak «mucize» kalıyor. Veya aynı anlama gelmek üzere, Türkiye kapitalizmine zaman kazandırıcı bazı «idare-i maslahat» yolları kalıyor. Bütün bunlara bakarak Türkiye'nin bir silâhlı kuvvetler yönetimine gelmiş olduğuna hükmetmek mümkün' (*).

(*) Bu alıntının anlam ifade edebilmesi için aktarılan paragrafın başını da yazmam zorunlu oluyor

«Türkiye kapitalizmi bugün 'demokrat' çözümleri ve burjuva devlet legalitesini aşan bir noktaya geldi. Türkiye burjuvazisi zengin siyasal birikimi ile ve ancak kamuyu ikna etmek için deneme-yanılma yoluyla, tüm 'demokrat' çözümleri bir çürütme süreci içine girmiş görünüyor. Her çürüme aşamasında bir mesafe daha katediliyor.»

Bir Yeni Cumhuriyet İçin, s. 554.

Levent Şahverdi Arşivi

Diyerek değerlendirmelerin sonucunu göstermektedir»[3]. Böylece 1980 yılı başında, artık Türkiye'de demokrat çözümlerin çözüm olmaktan çıktığını ve düzenin motoru durumundaki sanayi burjuvazisinin bunu görebildiğini yazmış olduğum ortaya çıkıyor

Bu kadar değil; burada kalmaması gerekiyor 1965 yılı ortasında Adalet Partisi'nin tek başına hükümeti, Türkiye'de, sanayi burjuvazisinin tek başına iktidarını da haber veriyor 1970 yılı sanayi burjuvazisinin demokratik önlemleri reddetme planları ile silâhlı kuvvetler içinde örgütlenme ile demokratik bir hükümeti kurma senaryolarının çatışma yılı oldu; 12 Mart'ın, yalnızca radikal demokrasi arayışlarını değil aynı zamanda demokrat yönetimleri toptan mahkûm etme planı olduğu açıklıkla anlaşılıyor. 1970 yılları, sanayi burjuvazisinin, artık legal veya illegal her türlü aracı kullanarak demokratik fidanları katletme zamandır. Bir savaş'tır; sonunda Orta Çağ'ı yeniden getirme savaşı veriliyor.

Bir yiğitleme'dir; Orta Çağ'ın kuruluşu yiğitlerin yokoluşuna dayanıyor. 1970 yılları Türkiye tarihinde bir yandan insanların doğuşu ve diğer yandan insanların yokoluşu mücadelesidir: Sonunda, yer üstünde bir tekelsi ahtapot ile bir sürü cüce kalıyor. Azalan insanlar ise yeraltına sürülüyor.

Bu dönemde, görünürde bir demokrasi mücadelesi var; bu mücadelenin liderliği de 12 Mart Darbesi'nin karışıklığı içinde CHP Genel Başkanlığı koltuğuna oturabilen Bülent Ecevit'e veriliyor (*). Şöyle de söyleyebilirim; Türkiye'de Orta Çağ'ın yeniden kuruluşu iç savaşında, insanlık cephesinin komutanlığı Bülent Ecevit'e verilmiştir. Başından itibaren bunun büyük bir şanssızlık olduğuna inandım ve yanıltıcı olduğunu göstermeye çalıştım. Şimdi

---

(*) Bir İstanbul-Ankara tren yolculuğunda, öğleden sonra yemekli vagonda rastgeldiğim ve kişiliğine pek saygı duyduğum İsvan'la sohbet ederken, bana, Ecevit'in çapsızlığa yükselişinin en başında yalnızca İnönü ile benim farkettiğimi söyledi; nedenleri ve ilgili konular üzerinde konuştuk.

F. 33
Levent Şahverdi Arşivi

tutanaklardan ve duruşma belgelerinden bu demokrasi komutanının vizyonunu irdelemek istiyorum.

Profesör Dr Sulhi Dönmezer, bu davayla ilgili bilirkişi raporunu şu paragrafla sona erdiriyor: «Yazarın bir marksist olduğunda şüphe yoktur Çeşitli konular üzerindeki tahlilleri de hep marksizme dayanmaktadır Ancak Yargıtay kararları muvacehesinde bu tür bir yazıda 142 nci maddenin ihlâl edildiği söylenemeyeceği kanaatine varılmıştır»[4]. Türkiye ceza mahkemelerinin ünlü komünist avcısı Profesör Dönmezer, benim hep marksist çözümlemeler yaptığımı ve ancak suç işlemediğimi rapor ediyor.

Bilirkişi Dönmezer, raporunun bir yerinde, suçlanan incelememde, «Ecevit'in Karamanlis Modeli bir stratejinin peşinde olduğu, Ordu'nun müdahalesini istemediği ama, Ordu'nun baskısı ile Süleyman Demirel'in bir baskı rejimi kurmasını, bunun iki-üç sene sürmesini, sonra kendisinin gelerek Karamanlis gibi iktidara oturmasını istediğini açıklamakta» diyor Acele ile incelememi eksik özetliyor; Ecevit'in bir «Karamanlis Modeli» ile Silâhlı Kuvvetler müdahalesinden sonra güçlü bir lider olarak iktidara dönme planları yaptığını yazıyordum (*). Görüntü ile gözleri görmez olanlar için yazılması son derece zor bir önerme olduğunu kabul ediyorum.

Bu konuda, duruşma tutanaklarına göre, sorgumda, şunları söylüyorum: «Ecevit'in bir Silâhlı Kuvvetler yönetiminde, kendisinin, tekrar aranan bir lider haline geleceğini ümit ettiğini yazıyorum»[5] Eklediklerim de var: «Bunun da doğru çıkıp çıkmadığını zaman gösterecektir.» İncelememdeki bilimsel çözümleme ve öngörülerimle ilgili olarak, sorgumda ve savunmada, büyük bir kıvançla, açıklamalar yapmaya çalıştım. Ancak bu dönemde Bülent

---

(*) «Sanık yazar, kitabının 545 nci sayfasında, 'Ecevit'in Karamanlis Modeli' başlığını taşıyan yazısında, Ecevit'in Karamanlis Modeli bir stratejinin peşinde olduğunu»

Gerekçeli Hüküm, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Bir Numaralı Askerî Mahkemesi, 15/2/1983, Karar No 1973/75.

Levent Şahverdi Arşivi

Ecevit'in eylülist darbeye karşı göstermelik bir karşıtlık içinde bulunması ve bilimsel çözümlemelerimin doğruluğunu göstermemin zorluğu nedeniyle, bu konuda, susmayı seçtim. Bu suskunluğumu savunma aşamasında da sürdürdüm. Savunmamda, şunu yazmakla yetindim: «Ecevit'in Karamanlis Modeli hakkında yazmıyorum. Bu tahminimin doğrulanıp doğrulanmadığını çok yakın bir zamanda göreceğimizi sanıyorum»[6]. Bu ifade, o zamanda da Ecevit'in eylülist darbeye karşı çıkmak yerine karşı çıktığı izlenimini vermeye çalıştığına inandığımı gösteriyor; çünkü «doğrulanıp doğrulanmayacağı» yerine «doğrulanıp doğrulanmadığı» sözcüklerini kullanmayı tercih ediyordum.

Peki suçlanan incelememde Ecevit ile ilgili ne yazdım ve olaylar nasıl gelişti? Bir yöntem olarak incelemeden aktarmalar yapmıyorum; sadece tutanaklara geçtiği ölçüde yararlanabiliyorum. İşin başında, Sıkıyönetim Mahkemesi'nde Ecevit'le ilgili olarak konuşmamaya özen gösterirken, Askerî Mahkeme kararlı göründüğü mahkûmiyet kararına gerekçe bulabilmek için beni suçlayacaklarından emin üç yeni üniversite öğretim üyesini, Prof. Erol Cihan, Doç. Bener Karakartal ile Doç. Tevfik Ertüzün'ü seçti ve istenen suçlama raporunu aldı. Bu suçlayıcı rapora karşı Askerî Mahkeme'ye sunduğum görüşlerimin bir yerinde şunlar da yazılıyor: «Gerek Silâhlı Kuvvetler'in müdahalesini, gerek Necmettin Erbakan'ın siyasal trajedisini ve gerekse Bülent Ecevit'in yakın bir askerî müdahaleyi siyasal geleceği için bir büyük çare olarak görebileceğini tahmin ederek aşırı bir biçimde doğrulandım. Bülent Ecevit, partisini düzeltmeyi aştı, partisini reddetti»[7] Bunları 1985 yılının sonlarında dile getiriyordum; bugün çok daha açık, Ecevit, yeni bir askerî müdahalenin sola panzehir nitelikli lideri olmak istiyor. Dar bir kütle tabanı ve yönetimin bir parçası basının geniş desteğiyle, ilerde doğacak bir bunalımın sonundaki askerî müdahalenin arayacağı rezerv-lider görünümünü veriyor.

Bu kadar değil; üç «bilmez kişi» olarak nitelendirdiğim Türkiye ilericiliğinin can düşmanı bu üç öğretim üyesinin raporuna karşı yazmış olduğum savunmada, incele-

Levent Şahverdi Arşivi

memin Ecevit ile ilgili öngörüleri de yer alıyor. Tutanaklardan, 1980 yılı başında yazdığım ve sonunda suçlanan incelememde, «Ecevit'in Karamanlis Modeli» ile neyi anlatmaya çalıştığımı aktarmak istiyorum.

«Kısacası 'Ecevit'in Karamanlis Modeli' şöyle görünüyor. Bir: Yunanistan'da sermaye politikacısı Karamanlis, yedi yıllık bir askerî yönetimden sonra, geçmiş başarısızlıklarını unutturarak ve bir kurtarıcı olarak başbakanlığa döndü. Türkiye'de bu aranın yedi yıl olmasına gerek yok. Çünkü 1967 yılında Albaylar Cuntası, Yunanistan'da muhalefetin örgütsel olarak diri olduğu bir zamanda geldi. Türkiye'de son beş yıl, sürekli olarak, devrimci hareketin sendikal, meslekî ve politik örgütlerini felce uğratmak için kullanıldı. Bu yüzden iki veya üç yılın yetebileceği düşünülüyor.»

«İki: Yunanistan'da açık bir Albaylar Rejimi ile geçiştirildi. 'Ecevit'in Karamanlis Modeli', Silâhlı Kuvvetler'in açık desteğinde bir baskı rejimini tercih eder görünüyor. Tabii, Demirel'in yönetiminde ve Silâhlı Kuvvetler tarafından desteklenen bir baskı rejimi, 'Ecevit'in Karamanlis Modeli' için bir altın çözüm oluyor.»

«Üç: Bu dönemde, şimdiye kadar çocuk felcine yakalanmış devrimci hareketin sendikal örgütü DİSK ve meslekî örgütleri Töb-Der, Tüm-Der ve mühendis ve mimar odaları, Pol-Der örneğinde olduğu gibi veya benzeri yollarla tümden paralize olacaklar. CHP içinde ise tam bir kadro oluşturulacak.»

«Dört: Karamanlis, bu yedi yılı Paris'te ve emperyalizmin daha büyük güvenini kazanmak için geçirdi. Bülent Ecevit'in İsveç ülkesini tercih ettiği görülüyor. Karamanlis, hep Paris'te kaldı. Bülent Ecevit gidip gelebilir.»

«Beş: Konstantin Karamanlis, Yunanistan'a dönüşte Komünist Partisi'ni resmen tanıdı. Türkiye'de özgürlüğün tüm kurumlarının tahrip edildiği bir dönemde Majestelerinin Sadık Komünist Partisi, MSKP, Ecevit'i 'özgürlükçü' ve aynı zamanda 'kurtarıcı' göstermek için gerekli olabilir.»

Doğrusu daha sonra gelişen olayların açıklığında, 1980

Levent Şahverdi Arşivi

yılının başında bunları yazmış olmamın, beni de şaşırttığını saklayamıyorum. Bu nedenle olabilir, 1985 yılı sonunda Askerî Mahkeme önünde yaptığım ve yazılı olarak da verdiğim savunmamın bu bölümünde ve bu aktarmalardan hemen sonra, şunları da ekliyorum: «Bilim adamı olmaya özenen bir kimse, böylesine bir doğrulanma karşısında, kendisine karşı kin ve düşmanlık besleneceğini de tahmin edebilir» (*). Kin ve düşmanlığı, her gün daha fazla duyuyorum.

Burada tutanakların dışına çıkarak tümüyle yöntemsel bir soru sormak durumundayım: Özgürlük cephesi komutanının bir özgürlük haini olduğunu yalnızca benim görmüş olmamın ne önemi olabilir? Bu önemin sanıldığından büyük olduğunu düşünüyorum. Ecevit'in bir özgürlük haini oluşu ya gerçektir ya da gerçek değildir; gerçek ise, etkisini göstermesi için ayrıca görülmesi gerekmiyor. Gerçek olduğu bugün çok daha kesindir; 1905 ve bunun arkasından «Stolıpin Reformları» benzeri bir ölüm sessizliği dönemi kaçınılmaz oluyor.

Korku'dur; bir kanser hücresi gibi çoğalıyor. 12 Eylül, korkunun artık yayılarak komutayı eline aldığı tarih oluyor. Ve korku, çözümlemenin merkezine konduğunda, Turhan Feyzioğlu ile Bülent Ecevit arasında yalnızca on yıllık bir zaman farkı olduğu ortaya çıkıyor. Profesör Feyzioğlu, Ecevit'ten on yıl önce korkmaya ve çözümü bir generalin kerim ellerinde aramaya başladı. Böylece safındaki gelişmelerden korkarak safını değiştirdi. Ecevit'in komutanı olmaya itildiği cepheden korkması ise yetmişli yılların ortasında başlıyor ve korku, habis bir kanser hücresi türünden hem Ecevit'in içinde ve hem de mülk sahipleri arasında yayılmaya başlıyor.

Kuşkusuz, hem Turhan Feyzioğlu ve hem de Bülent Ecevit, mülk sahibi bir aileden ve tek parti CHP yöneti-

(*) Özgürlüğün tüm kurumlarının tahrip edilmesinden sonra özgürlükleri savunmaya yüreği ve kafası elverişli olmayanlara kurdurulması planlanan komünist partisinin ismini doğru tahmin edemediğimi ve yanlışlık yaptığımı kabul ediyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

minde milletvekili birer babadan gelmenin de tüm dar-ğını içeriyorlar. Darlıkları korkularını büyütüyor; korkuları büyüdükçe bakışları daralıyor. Korku, devlet politikası olunca, pabuçları dama atılıyor ve köşelerinde, ikballerini yeniden bulmaya çalışan yaşlı ve hırçın simyacıyı oynuyorlar.

Tekrar tutanaklara dönüyorum. Yöntemsel soruyu burada bırakarak, gerekçeli hükümde yer alan ifadeye de dayanarak «Şeytanın Pabucu Davası» olarak da adlandırdığım bu davanın duruşma tutanaklarına dayanarak 1980 öncesini kurmak istiyorum.

Korku, hayalet getirir. Hayalet, din doğurur (*). Toplumsal yaşam ve tarih ise bir süreçtir; eğer eylülist düzen, bir korku yaratma, çoğaltma ve yayma jeneratörü ise, bunun unsurlarını, bütünleşmemiş bir biçimde de olsa, önceki dönemde bulmak gerekiyor.

Burada birinci mahkûmiyet kararının gerekçesinden aktarmalar yaparak devam etmek durumundayım.

«Derin bir bunalım ile her türlü özgürlüklerin ihlâl edildiği ve ayaklar altına alındığı Türkiye'de, sanığın dört büyükler olarak vasıflandırdığı Tercüman, Milliyet, Hürriyet ve Günaydın Gazeteleri tarafından bir tek basın özgürlüğünün ihlâl edilmediğini, Türkiye'de büyük basının suçlusu olmayan bir sanayi haline geldiğini ve bunun nedenlerini açıkladıktan sonra, Türkiye'nin 1960 yılının 27 Mayısı'na, büyük ölçüde, hapse giren basın mensuplarının omuzunda geldiğini, 1960 öncesinde Türkiye basınının, iktisatçıların deyişiyle, manifaktür aşamasında veya aile işletmesi türünde, klasik ve bütün tutarsızlığı ile demokrat olduğunu, şimdi ise bu aşamanın çok geride kaldığını,»

«Basını büyük sermaye olmuş, büyük eğitim kurumları susmuş olan bir toplumda, toplumu hayaletlerle uğraşan bir manyaklığın içine itmenin çok zor olmadığını, yo-

---

(*) Dinlerin kaynağını hayalet danslarına bağlayan çalışmalar var.

W La barre, The Ghost Dance, The Origins of Religion. N.Y 1970.

Levent Şahverdi Arşivi

lun bu noktasında ülkede döviz manyaklığının yaratıldığını, Tahtakale Hayaleti'nin büyük öğretim kurumlarından icazet aldığını, döviz manyaklığının, burjuvazinin işçi ve emekçileri uyutmasının en usta senaryosu olduğunu, Türkiye'nin ciddi bir döviz sorununun olmadığını» yazmıştır.

Dinlerin doğumunda ve ilkel dinlerde hem iyi ve kurtarıcı hayaletler (*) ve hem de kötü ve fenalık getiren hayaletler bulunuyorlar. Türkiye türünden burjuvazinin hep övündüğü bir ülkede yaşanılan döviz sıkıntısı, abartılarak, Tahtakale'de saat, bilezik sattığı küçük dükkânında bir de çapına uygun döviz kaçakçılığı yapan esnafa yükletiliyor; fenalık, Tahtakale Hayaleti'nden geliyor ve her hayalet gibi bu hayalet karşısında da çaresiz kalınıyor. Mantık, budur; önce aklın normal işlemesini durdurmak için bir tutku, bir manyaklık yaratılıyor ve daha sonra hayaletler ortalığa salınıyor.

Ne yapabilirdim? Toplumun bir döviz manyağı haline getirilmesine karşı çıkmam gerekiyordu; profesyonel bir iktisatçı ve plancı olarak döviz sorununun o kadar önemli olmadığını biliyordum. Ayrıca büyük sanayi işletmelerinin kendi dövizlerini bulmaları için mekanizmalar hazırlanmıştı ve bunlar önemli bir döviz sıkıntısından yakınmıyorlardı. Sonra, Tahtakale Hayaleti'ne ve Tahtakale'deki kuyumcu ve saatçıları daha korkunç yapmak için uydurulan Tahtakale Merkez Bankası fetişine karşı da düşüncelerimi yazmam zorunlu oluyordu.

«Tarihsel sonuç olarak Türkiye'nin 3,5 milyar dolarlık petrol faturası olduğunu, Türkiye'nin 3,5 milyar dolara yakın miktarda yurt dışındaki işçilerinin gönderdikleri dö-

---

(*) Kurtarıcı hayaletler de var; 1977 yılında 1 Mayıs'ta, Taksim'de, on yedi yaşında bir öğrenci belki ilk adını bile bilmediği bir kimse için «İ. Bilen aramızda» diye bağırabiliyor ve rahatlıyordu. Politika Gazetesi'nde Anadolu'da yapılan bir toplantı anlatılırken, yeni öldürülmüş bir öğretmen için, «aramızdaydı, yanımda oturdu, çok mutluydu, bana dedi ki» türünden yazılar çıkabiliyordu. 1980 öncesinde Türkiye'de hayaletler, sokaklarda ve salonlarda dans ediyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

vizi bulunduğunu, Türkiye'nin, tarih içinde, petrol faturalarından doğan ciddi bir sorununun olmadığını, Türkiye ekonomisinin petrol tüketiminin faturasını Türkiyeli işçilerin yüklendiğini,»

«Türkiye'deki işletmelerin, önemli ölçüde, üretimlerini durduramadıklarını, işçilerden gelen bu dövizleri Türkiye'nin büyük işletmelerinin kullandığını, Tahtakale Merkez Bankası'nın, büyük sermayenin döviz kaçakçılığını örtbas için uydurulmuş bir hayalet olduğunu,»

Önceden yazıp haber verdiğim için mahkûm edildiğim anlaşılıyor.

Hayaletler dans ediyorsa, arkasından koyu bir dinselliğin gelmesi zorunlu oluyor. Bütünsel bakabiliyorsam, bunu da, yazmış olmam gerekiyor. Bu kez ikinci mahkûmiyet kararının gerekçesinden aktarıyorum.

«Türkiye'nin dünyada Bayar-Menderes dönemindeki kadar büyük bir yalnızlığın içine itildiğini, Arap dünyası ile yakınlaşma için kemalist laiklik ilkesinin gölgelendiğini, ancak yine de Filistinli mücahitlerin İsrail kıyımında yaralanan arkadaşlarını müslüman Türk kardeşlerine değil, Atina'daki Grek doktorlara emanet ettiklerini,»

«İslâm dinselliği ve Erbakan hakkındaki açıklamasında ise, Türkiye'nin bir islâm ülkesi ve ayrıca NATO üyesi olması bakımından çok yakın bir gelecekte, emperyalist ülkelerden gelen çok yoğun bir islâm propagandasına uğrayacağını, bu nedenle de, Türkiye'nin dış dinamiğe ek olarak iç dinamiğin de etkisiyle yoğun bir dinselliğe gebe göründüğünü,»

«Şimdi ise, çok daha kapsamlı bir yeni askerî müdahalenin bunun tersini yapmasının mümkün olduğunu, tersinin de, Erbakan'ı Türkiye'nin siyaset sahnesinden silip, onun temsil ettiği islâmcı dinsel politikayı daha yoğun bir biçimde uygulamaktan ibaret olduğunu»[8], önceden yazmış olduğum için mahkûm edilmek istendiğim ortaya çıkıyor.

Bilimsel çözümleme yapmaya çalışan bir kimse için bunları yazmış olması son derece üzücü ve aynı ölçüde sevindiricidir. Sevindiricidir; hiç bir bilim adamına bu ka-

Levent Şahverdi Arşivi

dar çabuk ve bu kadar kesin bir doğrulanmanın nasip olmadığını sanıyorum. Üzücüdür; bu doğrulanmanın içeriğine sevinmek mümkün mü? Koyu bir dinselliği yaşamak, eylülizm Cumhuriyet tarihinin en koyu dinselliğini de getirdi, her zaman üzücü olmalıdır; öyle düşünüyorum.

Bu nokta üzerinde durmak istiyorum. Bir bilim adamı olmaya çalışırken bu inanılması zor öngörülerin doğrulanması nedeniyle, okuyucumda, istediğimin tam tersi ve bilim dışı sezgileri olan bir kimse izlenimini yaratmış olabilirim. Böyle bir izlenime karşı çıkmak zorundayım.

Bunun için iki konudaki «bilimsel» düşüncelerimizde değişiklik yapma zamanı gelmiştir; geçiyor. Birincisi, kapitalizm kategorisi oluyor; yazılırken abartılmış olduğunu düşünüyorum. Akılcılığı, kapitalizmin iktidar öncesi programı saymak zorunluluğu var; kapitalist iktidarda akılcılık bir kalıntı ve sürüklenme olarak etkisini sürdürüyor. İkincisi, kemalizm'dir; sanıldığından çok daha fazla eklektik bir pratikler demeti olarak ele alınması gerekiyor.

«Öyleyse başka gerekçelere gerek yok. Türkiye, Asya ile Avrupa arasında 'köprü' olan, Afrika'dan bir denizle ayrılan bir yerde bulunuyor. Bir islâm ülkesi; ayrıca NATO üyesi olan tek islâm ülkesi. Bütün bunlardan şu çıkıyor: Türkiye, çok yakın gelecekte, emperyalist ülkelerden gelen çok yoğun bir islâm propagandası hücumuna uğrayacak.»

Bu paragraf, suçlanan incelemede yer alıyor; savunmada kullandığım için, tutanaklara da geçmiş bulunuyor[9]. 1970 yıllarında petrol üreten ülkelerin ve daha çok ABD damgalı büyük petrol tröstlerinin inisiyatifiyle petrol fiyatlarında çok büyük artışlar gerçekleştirilmesi ve bunun sonunda Arap hükümet ve şeyhlerinin ellerinde çok büyük miktarlara ulaşan «petrol doları» denilen değerli yabancı paraların birikmesi, Humeyni ve Afgan Devrimleri, emperyalizmin, Türkiye'ye koyu bir dinsellik ihraç etmesinin nedenlerini oluşturuyor.

«Öyleyse ikinci sonuç çıkıyor; Türkiye, dış dinamiğe ek olarak kendi iç dinamiğinin etkisiyle, yoğun bir dinsel-

Levent Şahverdi Arşivi

liğe gebe görünüyor» (*). Doğru çıkmasına karşın, sürprizli bir tahmin olduğunu kabul ediyorum.

Bir üçüncü sonuç daha var. Bunu da, savunmadan aktarıyorum: «Şimdi çok daha kapsamlı bir yeni askerî müdahalenin bunun tersini yapması mümkün. Tersi şu: Erbakan'ı Türkiye'nin siyaset sahnesinden silip Erbakan'ın temsil ettiği islâmcı dinsel politikayı daha yoğun bir biçimde uygulamak» (**). Bunları da, önceden yazmış olduğum ve bu nedenle de mahkûmiyetim için çalışılmış olduğu belli oluyor.

Eylülizmin dinselliği, Erbakan'ı çok gerilerde bıraktı. Erbakan'ın düşünmeye cesaret edemediklerin çoğunu Eylül Komutanları bir çırpıda uygulamaya koydu. Dahası da var; bunu, savunmamda yer alan ve tutanaklara geçen bir paragrafla anlatmak istiyorum. Şöyle: «Bilim adamı olarak talihliyim; bir askerî yönetimde Türkiye'nin yoğun bir dinsel-

---

(*) Savunmaları kısa yapmak temeldir; ancak burada paragrafı tam yazmayı yararlı görüyorum.

«İkincisi, Türkiye derin bir ekonomik bunalım içinde bulunuyor. Bir 'Döviz Manyaklığı' içinde Türkiye'nin tek sorununun döviz olduğuna inandırılmak isteniyor. Dövizin de, petrol zengini Arap şeyhleri veya hükümetlerinin elinde bulunduğu kabul ediliyor. Arap şeyhleri ise hep müslüman. Öyleyse ikinci sonuç çıkıyor: Türkiye, dış dinamiğe ek olarak kendi iç dinamiğinin etkisiyle, yoğun bir islâm dinselliğine gebe görünüyor.»

Bir Yeni Cumhuriyet İçin, s. 546.

(**) Bu paragrafı da tamamlamak gerekiyor.

«12 Mart, Süleyman Demirel'i başbakanlıktan indirdi. Ancak, esas olarak, Süleyman Demirel'in politikasını uyguladı. Demirel'in bütün rakiplerini, politika sahnesinden sildi. Türkiye İşçi Partisi'ni kapattı, İnönü'yü tarihin derinliklerine gönderdi, Necmettin Erbakan'ın partisini kapattı, kendisini İsviçre'ye ikamete raptetti. Şimdi çok daha kapsamlı bir yeni askerî müdahalenin bunun tersini yapması mümkün. Tersi şu: Erbakan'ı Türkiye'nin siyaset sahnesinden silip Erbakan'ın temsil ettiği islâmcı dinsel politikayı daha yoğun bir biçimde uygulamak.»

Bir Yeni Cumhuriyet İçin, s. 549.

Levent Şahverdi Arşivi

liğin içine gireceğini tahmin edebildim. Mustafa Kemal'in çocuklarından bir kişi olarak talihsizim. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı, Suud Kralı'nın ölümü üzerine bir günlüğüne Arabistan'a gitti, baş sağlığı diledi ve geldi.» Başbakanlık koltuğuna oturtulan Amiral Bülent Ulusu, baş sağlığı dilemek, bir sohbet etmek, danışmak için pek çok kez Suud başkentine gitti, geldi; devletler arası protokol kuralları aşağılandı ve bir tek eş düzeyde Suudlu Türkiye'ye gelmedi. Türkiye Devlet Başkanları, başbakanlar, tek yanlı olarak Suud başkentine gidip geliyorlar; kemalist savlardan birisi, devletler arasında eşitlik ve onurlu ilişki ilkesi de bir kenara atılıyor

Bu nokta, yine bir yöntem sorunu oluyor; «kemalist» generallerin, Erbakan'ı çok aratan bir islâm dinselliği ile Arap şeyhi şovenizmini tatmin edebilmeleri için, kemalizmi doğru değerlendirmek zorunlu oluyor. Doğru çıkan tahminleri, güçlü ve bilim dışı sezgilerle değil, hem kapitalizm ve hem de kemalizm üzerindeki süslemeleri kaldırabildiğim için yapabildiğimi anlatmaya çalışıyorum.

«Kemalizm'in bir örtüsü ve üç dayanağı var Kemalizm, var olan sınıfları görmemeye çalışır. Bununla, bu örtü ile, var olan sınıflardan eşit uzaklıkta durabileceğine inanır Bunun altında üç dayanağı şöyle sıralanır Bir: Komşu ülkelerle dostça ilişkiler İki: Ekonomik yaşamda devlet işletmelerinden oluşan bir iskelet. Üç: Laisizm.»

Beni mahkûm etmeye kararlı yargıçlar kuruluna yansıttığım bu kemalizm çözümlemesi, yaygın olanlardan çok ayrılıyor. Misak-ı millî, halkçılık, akılcılık; bunlar, kemalizm için belirleyici olamıyorlar. Belirleyici olanların hepsi, en önemli, pratik zorlamalardan çıkıyor. Laisizm, Şeyh Sait isyanının dinselliğinden ve tarikatlardan güç almasının yarattığı ürküntüden doğuyor Devlet işletmeciliği, özel birikimin ve yatırım eğilimlerinin zayıflığından kaynaklanıyor. Komşularla iyi ilişkiler, Batı'nın sürekli hor görmesi ve itmesi karşısında, Güneyi'nde, her ne fiyatla olursa olsun, bir «sağlık kordonu» yaratmak isteyen Sovyetler Birliği'nin ısrarlı dostluk elinden geliyor. Pratik zorlamadan

Levent Şahverdi Arşivi

çıkıyorlar ve karşı yönde gelen pratik zorlamalarla dağılıyorlar.

Eylül Darbesi, tarihsel ve mantıksal olarak, tekelsi rejimi nihaî olarak yerleştirmek için yapılmış bir zorlamadır. Kemalizm'in dayanaklarının hepsini alıp götürüyor; sözünü bırakıyor.

Hayalet ve koyu bir dinsellik varsa, daha önce büyük bir korku olması gerekiyor. Bu çok genel önermeye ekleyeceğim şudur: Tekelci aşamada, bütün diktatörlükler korkunun ürünüdürler. Eylülizm de korkunun ürünüdür; sözde en yüksek kemalizm edebiyatı yaparken, dayanaklarını bir bir tarihe gömüyor Böylece eylülizm, kemalizm'i sözde yüceltirken sonunu da yazmış oluyor; bu incelemedeki anlamıyla, eylülizm, kemalizmin doruğu oluyor.

Tekrar birinci mahkûmiyet kararının gerekçesine dönüyorum. Askerî Mahkeme, karar verileceğini açıklamasına karşın, bir kaç duruşma karar veremedi ve bunun yerine bana, kitabın kapağı konusunda sorular yöneltti. Verdiğim cevapları bir kenara attı; bir yazarın, kitabının kapak kompozisyonunu kendisinin yapmayacağının bilinmesine ve benim bunu söylememe karşın, cezasını yazdı.

«Bu kompozisyonun tetkikinde, üzerinde Atatürk resmi çıkarılmış ve en ince detaylarına varıncaya kadar çizilmiş olan Bin Türk lirasından yapılmış bir Türkiye'nin şapka ile ifade edilen burjuvazi akrebinin, örümceğinin, ağına düştüğü, burjuvazi akrebinin kolları arasında kanının emildiği, kemirilip yok edilmek istendiğinin gösterildiği, en azından kitabı gören veya okuyanların zihinlerinde böyle bir imajın yaratılması düşüncesiyle hareket edildiği anlaşılmaktadır.»

«Bu duruma düştüğü gösterilen Türkiye'nin yok olmak tehlikesi içinde kaldığını yazar, kitabının 495 nci sahifesinde üçüncü paragrafın 4-8 nci satırlarında 'Türkiye'nin emperyalizmin jandarması olarak Suriye'ye yürümek istediğini, Sovyetler Birliği'nin vermiş olduğu notalarla böyle bir hareketin savaş doğuracağını en net bir biçimde belli ettiğini ve Türkiye'nin yerle bir olma tehlikesiyle karşı karşıya geldiğini' yazarak vurgulamaktadır.»

Levent Şahverdi Arşivi

Gerekçeli karar da, yazıldığı tarihinin yaygın korkusunu yansıtıyor; gerekçeli hükümde bu iki paragraf birbirini izliyor. Fakat kapak 1980 yılının tarihini taşımasına karşın da sözkonusu olan Türkiye'nin Suriye'ye yürümesi ve Hruşef tarafından verilen notalar ise 1957 yılında oluyor (*). Bu suçlanan incelemede açıkça belirtiliyor

Bir mahkeme kararında bu tür yanlışlıkların olmaması zorunludur; ancak bu kararda pek çok örneği görülüyor İncelememin mantığı açısından bunlar üzerinde durmamam gerekiyor

«Türkiye 12 Eylül 1980 tarihinden önce burjuvazi akrebinin örmüş olduğu ağlar içinde yok edilmek üzere olduğuna göre, Türkiye'de yeni bir cumhuriyet kurulmalıdır. Bu cumhuriyet nasıl bir cumhuriyet olmalıdır?»

«Herhalde demokrasi ile idare edilen bir cumhuriyet değil; zira eski cumhuriyetin yıkılmasına veya yok olmasına neden yoktu. O halde bu cumhuriyet, yazarın öteden beri düşlemiş olduğu, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ndeki komünizm ile idare edilen ve proleterya diktatörlüğünü temsil eden cumhuriyetlerden birisi olacaktır.»

Beni mahkûm eden mahkemenin böyle bir sonuca ulaşmasına ne suçlanan incelemem ve ne de Türkiye'deki öznel ve nesnel gerçeklik elverişlidir; incelemem, Türkiye'de sosyalist bir iktidar kavgası verilmediğinin gösterilmesinde yoğunlaşıyor. Fakat böyle bir sonuç çıkarılıyor ve mahkeme kararı olabiliyor.

Nedenleri var; Afgan Devrimi, Humeynî Devrimi ve arkasından da Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a silâhlı yardımı, dünya kapitalist sisteminde büyük bir ürküntüye ve arkasından da hiddete yol açıyorlar. Afganistan, İran ve Türkiye, Sovyetler Birliği'nin güneyinde üç islâm ülkesi-

---

(*) «Yumuşama şiddetten doğdu. Soğuk Savaş döneminde, Kore ve Vietnam dışında, dünya iki kez şiddet barometresinin çok yükseldiğini gördü. İkisi de Türkiye üzerinde oldu. Birincisi, 1957 yılında Türkiye'nin emperyalizmin jandarması olarak Suriye'ye yürümek istemesinde oldu.»

Bir Yeni Cumhuriyet İçin, s. 495.

Levent Şahverdi Arşivi

dir 1921 yılında Sovyet Rusya ile bu üç ülke ayrı ayrı anlaşmalar imzaladılar; Batı, bu anlaşmaları, hep, bu topraklarda sosyalizm mücadelesi olmayacağı biçiminde yorumluyor. 1970 yıllarının sonlarında Afganistan ve İran'daki yükselişler ve Türkiye'deki gelişmeler, dünya emperyalist sistemi için, büyük bir kaygı kaynağı oluyor. Bu kaygı hızla dünyanın diğer topraklarına yayılıyor ve dış poiltika ile anti-sosyalizm söz konusu olunca Dış İşleri Bakanlığı ile gizli servislerin telkinlerine son derece bağımlı basının körüklemesiyle Türkiye hızla «Afganistan İşgalini» mahkûm eden bir kampanyanın içine giriyor.

Beni mahkûm etme çabalarında Afganistan Devrimi ve Sovyet yardımının önemli bir yer aldığı görülüyor. Nitekim, Sulhi Dönmezer'in incelememde suç bulmaması üzerine ve mutlaka suçlayan bir rapora gerek duyulunca seçilen üç kişinin vermiş olduğu rapora karşı yaptığım savunmada «bu üç öğretim üyesi, benim Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal ettiğini söylememiş olmamı suç sayıyorlar» cümlesi de yer alıyor Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yargıçlar ve seçtikleri üç bilirkişi, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a yardımına «işgal» demem için önemli ve özenli çaba harcadılar

Bunlar yorum sayılmamalıdır; İstanbul'da Selimiye'de üçüncü kez beni mahkûm eden mahkemenin gerekçeli hükmünde şu da yazıyor: «Kapitalizmi ve kapitalist ülkeleri, kapitalist iktisatçıları sürekli tenkit etmekte, bu ülkeleri emperyalist olarak nitelemektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nin Vietnam'a müdahalesi emperyalist işgal olarak nitelendirilirken Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali yardım olarak gösterilmektedir»[10]. Ne yazık, bu paragraf, Askerî Yargıtay Genel Kurulu'nun kararında da olduğu gibi yer alıyor (*). Aimaması gerekiyor; çünkü, bunlar hem suç değil ve hem de doğru olmaktan çok uzaktırlar

Çarpıtma ve açık yanlışlıklar kızgınlığın türevidir. Sov-

(*) Askerî Yargıtay, Daireler Kurulu Kararı, 14/5/1987, Karar No 1987/92.

Levent Şahverdi Arşivi

yetler Birliği'nin Afganistan'a yardımı karşısında Washington'da duyulan kızgınlık, benimle ilgili bir askerî mahkemeler dizisi kararlarında açık yanlışlık olarak ortaya çıkıyor

Suçlanan kitabımdan aktarma yapmıyorum. Yöntemsel açıdan bu incelemeyi «Şeytanın Pabucu Davası» olarak nitelediğim davanın tutanaklarından çıkarmak istediğimi tekrarlıyorum. Şimdi tutanaklara geçmiş olan savunmalarımdan birisine dayanıyorum.

«Her yerde gerekli olan ve yapılan eylemi anlatabilecek sözcükler kullanıyorum. Bunu gösterebilmek için suçlanan kitabımdan bir aktarma yapıyorum.»

'Böyle bir açıdan bakıldığında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a yardımı ile Amerika Birleşik Devletleri'nin Vietnam'a müdahalesi arasında bir benzerlik veya paralellik kurmaya imkân yok. Amerika Birleşik Devletleri'nin Vietnam'a müdahalesinde, isterseniz yardımında da diyebilirsiniz, asıl yanlışlık müdahalede değil Amerika Birleşik Devletleri'ndedir. Amerika Birleşik Devletleri, nereye «yardım» yaparsa ve ne şekilde yardımını götürürse, mutlaka oradaki egemen sınıfların sallanan iktidarını sağlamlaştırmak için yardım yapıyor Bu, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki rejimin niteliğinden ileri geliyor Yanlışlık, rejimin niteliğinden doğuyor'

«Çok açıktır: Suçlanan kitabımda, Amerika Birleşik Devletleri'nin Vietnam'a müdahalesine 'yardım' denmesinde hiç bir sakınca görmüyorum.»

«Şimdi ben, eğer Amerika'nın Vietnam'a müdahalesini 'yardım' sözcüğü ile anlatabiliyorsam, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a yardımına 'yardım' demekten dolayı nasıl suçlanabiliyorum?»

«Benim çalışmamda şu açıklık var: 'Enternasyonalist' dayanışma bir sosyalist devletin diğer bir devrimci harekete, gerektiğinde, silâhlı biçimde yardımın gerek koşuludur; ancak, kesinlikle yeter koşulu değildir Yeter koşul şudur: Bir sosyalist ülkenin başka ülkeye silâhlı yardımda bulunabilmesi için söz konusu ülkede sosyalizmi kuracak veya en azından sosyalizme yönelen güçlü ve kap-

Levent Şahverdi Arşivi

samlı bir siyasal örgütlenme ve bu örgütlenme karşısında iç ve dış gericiliğin hareketi gereklidir' Benim yazdıklarımda ve sosyalizmde, bir ülkede sosyalist iktidarı, başka bir ülkenin silâhlı güçleri ve yardımlarıyla kurma yoktur.»

«Bunu yalnızca şimdi yazmıyorum. Üç öğretim üyesinin suçladıkları kitabımdaı çok açık bir biçimde yazılıdır: 'Eğer ikinci koşul olmazsa, enternasyonalist dayanışma adıyla yapılan ve yapılacak olan en bayağısından «devrim ihracatı» maceracılığını aşamaz. «Devrim ihracatı» veya tersinden söylendiği zaman, «devrim ithalâtı» sosyalizmde yok. Hiç bir ülkede sosyalistler, kendi siyasal örgütlenme eksikliklerini, devrim ithalâtı ile gidermezler'.»

«Bu kadar açık yazılmış olması karşısında üç öğretim üyesinin bir maden bulmuşca 'silâhlı yardım' sözcüklerini tekrarlamaları, Yök üniversiteleri adına utanılacak bir durum yaratıyor. Benim yazdıklarım, devrim ithalâtını yanlış bulurken, kendi gücüyle kurulacak bir sosyalist düzeni dış müdahale ile bastırmayı da reddediyor. Benim yazdıklarımda şunlar yer alıyor: 'Amerika Birleşik Devletleri, Vietnam'da, sosyalizmi kuracak bir siyasal örgütlenmeyi bastırmak ve iç gericiliği desteklemek için bulundu. Yanlışlık, burada.' Bilimsel bakış, çifte standardı reddeder.»

«Üç öğretim üyesi, bilimsel bakıştan hisselerine düşeni almamışlar; bilim adamı ile televizyon spikeri ya da gazete muhabiri arasındaki farkı göremiyorlar.»

«Bir bağımsız ülkenin bir başka bağımsız ülkeye silâhlı kuvvet göndermesinin tek başına 'işgal' nitelemesine yetmeyeceğini bilmek istemiyorlar.»

«İşgal sözcüğünü kullanarak, televizyon spikerleri ya da fıkra yazarları türünden Sovyetler Birliği'ni suçlamadığım için beni komünizmi övmekle suçluyorlar.»

Burada duruyorum. Bastıran güçlerin tümüyle harekete geçtiği ve son derece gerildiği ve buna karşın ilerleyen güçlerin önemli ölçüde dağınık ve kesinlikle hedeften yoksun olduğu bir zamanda güdük bir bin dokuzyüz beş ile güçlü bir sonrasına doğru yol almak kaçınılmaz görünüyor. Bunun için Türkiye ile dünyayı ele almak zorunludur; ne yazık, gerekçeli hükümde iç içe yazılmış bu-

Levent Şahverdi Arşivi

lunuyor. Birinci mahkûmiyet kararının gerekçesinden aktarmaya başlıyorum.

«Kitapta ayrıca gelir vergisinin adaletsizliğine değinildikten sonra 'Dünya Bunalımı mı, yoksa Bir Dünyanın Kayışı mı?' başlığı altında Türkiye burjuvazisinin, hızlı ve aynı ölçüde eşitsiz gelişme ile iç dengesizliği ve dolayısıyla israf boyutları yükselen ekonomisini yeniden düzenlemenin fiyatını ödemek istemediğini, bu fiyatın bir süre için, ekonominin gelişme hızını yavaşlatmaktan, hatta durdurmaktan geçtiğini, Türkiye burjuvazinin iradesiyle buna razı görünmediğini, ekonomideki dengesizlikleri ve israfı bütün boyutlarıyla saklı tutuşun fiyatını ise yeni krediler yoluyla Batı ekonomilerine yüklemek istediğini,»

«Buna karşılık değişim yapma isteğini açıkça belli ettiğini, Türkiye'nin son üç yılda açık bir biçimde, emperyalizme bağlılığını artırma pahasına Batı Avrupa ve Amerika kredisi almak istediğini, Türkiye'nin son on yıldan beri Ortak Pazar ile daha iyi bir ortaklık anlaşması yapmak için sürdürmüş olduğu kabadayılanmaları bir kenara bırakarak kayıtsız şartsız Ortak Pazar'a kaydolmak için başvuruda bulunacağını açıkladığını,»

«Türkiye'nin Kıbrıs çıkartması nedeniyle kapamış olduğu Amerikan üslerini açtığını, Türkiye solunun uzun mücadelelerden sonra, burjuvazinin alnına bir yüz karası olarak yapıştırdığı, Amerika Birleşik Devletleri ile ikili anlaşmaları, hiç bir tepkiyle karşılaşmadan, yeniden imzaladığını, Yunanistan'ın NATO'ya dönüşünü kolaylaştırmak için Ege Denizi üzerinde iddia ettiği bazı haklarından vaz geçtiğini, bir süre sonra da Ege Denizi dibinde varolduğunu iddia ettiği haklarından da vazgeçebilecek bir durumda olduğunu,»

«Türkiye'nin yeni krediler alabilmek için her türlü yasal geriliğe razı göründüğünü, devlet adamlarının ise hesap ve ticaret bilmedikleri yolunda ülkede yaygın bir düşüncenin varolduğunu, tarihin bunun tam tersini gösterdiğini, Türkiye Cumhuriyeti'nin emperyalizme ve emperyalist ülkelere her siyasal ödünü, bir ekonomik hesap karşılığında yaptığının ortaya çıktığını, hükümetin, 1926

Levent Şahverdi Arşivi

yılında Musul'u İngiltere'ye vermesi karşısında döviz talep ettiğini, 1945 ve 1946 yıllarında Sovyetler Birliği'nin Türkiye'de üs ve toprak istediği yalanı ile sıcak savaş kışkırtıcılığı yaptıktan sonra, sonradan adı konan Soğuk Savaş'a razı olunca bir de kalkınma planı hazırlayarak Amerika Birleşik Devletleri'nden 500 milyon dolar istediğini,»

«1957 ve 1958 yıllarının derin ekonomik bunalımında, emperyalizmin Orta Doğu'daki hevesli jandarmalığını, Suriye'ye yürümek veya Irak Devrimi'ni bastırmak projelerine kadar götürerek, bu yolla, 300 milyon dolarlık kredi ve hibe aldığını,»

«Afganistan'daki Sovyetler Birliği'nin silâhlı yardımını, zamanın Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel'in yalnızca emperyalist ülkelerden akacak dövizleri artıracak ve akışı çabuklaştıracak bir gelişme olarak değerlendirdiğini, büyük basının, tarihinin pek az kaydettiği bir tek yanlı ve tahrifatçı yayına başlıyarak savaş kışkırtıcılığı yaptığını, Batı Avrupa'dan Ankara'ya gelen gayri meşhur televizyon yorumcularının devlet televizyonuna çıkartılarak kampanyanın güçlendirildiğini, bir hanım muhabirin 'Türkiye'nin değerini şimdi anladık' demesine rağmen, emperyalist ülke başkanlarının Türkiye'nin değerini ya anlamadıklarını, ya da anladıkları yönde harekete geçmekte acele etmediklerini,»

«Türkiye'nin içine girdiği derin ekonomik bunalımdan kurtulmak için tek umudunu emperyalist ülkelere bağlamış göründüğünü, bunun için de her türlü gericiliğe razı olduğunu açıklamaktan geri kalmadığını, buna rağmen emperyalist ülkelerin Türkiye'yi kurtarmak için fazla aceleci davranmadıklarını belirttikten sonra, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere emperyalist ülkelerinin ekonomilerinin de derin bunalım içinde olduklarını, bu durumun Amerika'dan gelebilecek acil yardımı zorlaştırdığını,»

«Kapitalist sistem içinde devresel hareketin kapitalizmin eşitsiz gelişmesinin zorunlu ve kaçınılmaz bir sonucu olduğunu, bunun mutlaka kapitalist yapıyı etkilediğini, bunalımlardan geçerken nelerin yıkıldığını daha sonra tarihin gösterdiğini, yüz yıl kadar önce zamanın en ge-

Levent Şahverdi Arşivi

lişmiş kapitalist ülkesi ve doğmakta olan emperyalist sistemin lideri İngiltere'nin bir devresel hareket içine girdiğini, çağdaşlarının buna 'bunalım' dediklerini, gelip geçeceğini zannettiklerini, uzun sürmesi üzerine 'Long Depression' adını verdiklerini, ancak tarihin bunun yalnızca bir devresel hareket olmadığını gösterdiğini, bunalımın İngiliz İmparatorluğu'nun duraklama dönemini başlattığını ve böylece Birleşik Krallık dünyasının kaymaya başladığını,»

«Bugün kapitalist dünya içinde hem bir dünya bunalımının ve hem de bir dünyanın kayışının varolduğunu, tüm dünyanın aynı zamanda bir dünyanın kayışını yaşadığını, Amerikan 'yaşam biçiminin' yıkıldığını, Amerikan ekonomisinin kaydığını, kapitalist dünya içinde bile Amerika Birleşik Devletleri'nin liderliğini paylaşmak ihtiyacını duyduğunu, bunu barışçıl yollardan yaptığını, Amerikalının kendine güvenini yitirdiğini, tıpkı yüz yıl önce İngiliz dünyasının kayması gibi Amerikan dünyasının da kaymaya başladığını, yerini almaya Batı Alman ve Japon dünyalarının aday göründüğünü,»

«Emperyalizmin Türkiye'yi kurtarmak için acele davranmayışının bir nedeninin, dünya emperyalist sisteminin Türkiye ile ilgilenme sorumluluk ve görevini Batı Alman kapitalizmine bırakmış olmasında yattığını, Batı Almanya'nın bu sorumluluğu üzerine aldığını, ancak bütün maliyeti yüklenmek istemediğini, bu maliyete Amerika Birleşik Devletleri'nin de katkıda bulunmasını istediğini, henüz bu konuda anlaşamadıklarını, ayrıca acele etmeleri için de bir neden bulunmadığını,»

«Bir ülkenin ticarî bir işletme olmadığını, ekonomik-politik bir bütünlük olduğunu, ekonomik olarak iflâsın ticarî işletmelerde görüldüğünü, ülkeler veya devletlerin, salt ekonomik gelişmelerle iflâs etmediklerini veya aynı anlama gelmek üzere batmadıklarını,»

«Bir ülkenin ekonomik açıdan refah ve bunalım dönemlerine girdiğini, bunalım dönemlerinin aynı zamanda yeni dönüşümler için en elverişli dönemler olduğunu, her

Levent Şahverdi Arşivi

bunalımdan doğrudan doğruya ve bire bir kesinlikle 'güzel' ya da 'kötü' çıkmadığını,»

«Güzel'in doğumu politik olduğu için mutlak politik hareket istediğini, emperyalizmin de politik olduğunu, emperyalizmin Türkiye'de güzel'in doğumunu sağlayacak güç ve kapsamda bir politik örgütlenmenin olmadığını bildiğini ve şu an için Türkiye'nin bir sosyalist tehdit altında olmadığını gördüğünü, Türkiye'deki emperyalizmin de kendisini tehdit altında görmediğini,»

«Türkiye'nin güçlü sosyalist sisteme sınır komşusu olduğunu, emperyalist kampta Türkiye'nin fiyatındaki konjonktürel yükselmenin kendiliğinden olmadığını, dünyanın ilk ve şu anda en güçlü sosyalist devleti olan Sovyetler Birliği'nin sınır komşusu diğer iki ülkedeki gelişmelerden doğduğunu, bunun İran'daki Humeyni Devrimi'nden sonra Afganistan'da sosyalist yönelişli devrimi yıkmak için örgütlenen iç ve dış direnişi kırmaya çalışan Afgan kuvvetlerine Sovyetler Birliği'nin yardımından dolayı olduğunu, emperyalist kampta Türkiye'nin fiyatını yükselten nedenin aynı zamanda acele etmenin muhtemel tehlikelerine de işaret ettiğini,»

«Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında iyi komşuluk ilişkilerinin gelişmesinin yalnızca uluslararası yumuşamanın bir sonucu olmayıp aynı zamanda bir parçası olduğunu, çok doğal nedenlerle yumuşamanın şiddetten doğduğunu,»

«Soğuk savaş döneminde Kore ve Vietnam dışında dünyanın iki kez şiddet barometresinin çok yükseldiğini gördüğünü, ikisinin de Türkiye üzerinde olduğunu,»

«Birincisinin 1957 yılında Türkiye'nin emperyalizmin jandarması olarak Suriye'ye yürümek istemesinde olduğunu, Sovyetler Birliği'nin vermiş olduğu notalarla böyle bir hareketin savaşı doğuracağını en net bir biçimde belli ettiğini ve Türkiye'nin yerle bir olma tehlikesiyle karşı karşıya geldiğini,»

«İkincisinin de, Amerika Birleşik Devletleri'nin Küba kuşatması sırasında ortaya çıktığını, bu kuşatma sırasında verilen notalarda bir savaşın ilk önce Türkiye üzerinde

Levent Şahverdi Arşivi

patlayacağının açıkça ifade edildiğini, Küba kuşatmasında savaşın önlenmesinin karşılıklı olarak Küba ve Türkiye'deki füzelerin sökülmesiyle sağlandığını,»

«Türkiye'nin fiyatının düştüğünü görmemek ve bu amaçla Türkiye'deki Amerikan füzelerinin sökülmesini önlemek için çok çaba sarfettiğini, fakat Amerika Birleşik Devletleri'nin sözünde durduğunu, Küba bunalımının, tümden Türkiye'deki jüpiter füzelerinin sökülmesini sağlamak için yaratıldığını ileri süren Batılı yorumcuların bulunduğunu, bu yorumlara herhangi bir ciddiyet izafe etmenin mümkün olmadığını, ancak böyle bir çarpıtmanın Türkiye'deki üslerin önemini göstermesi bakımından öğretici bulunduğunu,»

«Emperyalist sistemin Sovyetler Birliği'nin silâhlı yardımını, dünya sosyalist sisteminin kazanımlarını önemli ölçüde silebilecek bir gelişmenin başlangıcı olarak değerlendirmek istediğini, Afganistan'da 'Rus Ayısı tarafından akıtılan yurtsever Afkan kanı' üzerinde çok yoğun bir kampanya başlatıldığını, Türkiye basınının bu kampanyada en önde ve akıl almaz bir sorumsuzlukla yer aldığını yazdıktan sonra,»

«İkinci Dünya Savaşı'na yol açan bunalımların sonunda gerçekten ihtilâller olduğunu, Birinci Dünya Savaşı içinde Büyük Ekim Devrimi'nin zafere ulaştığını, İkinci Dünya Savaşı nedeniyle çeşitli kıtalarda ve bir seri ülkede sosyalist halk demokrasileri ve Ulusal Kurtuluş devrimlerinin ortaya çıktığını, bir çok Avrupa ve Asya ülkesinde dünya emperyalist sisteminin temellerini kökten sarsan devrimci yükselişler olduğunu, devrim dalgasının yayıldığını, bunların çoğunun zaferle sonuçlandığını, sosyalizmin tek ülkenin sınırlarını aşarak dünya sosyalist sisteminin meydana geldiğini,»

«Çağımızda emperyalist dünyanın yeni bir savaş kışkırtıcılığı yaptığı bir zamanda her dünya savaşından sonra yeni yeni sosyalist devletlerinin çıktığının hatırlatılmasının zamanlı olduğunda kuşku bulunmadığını,»

«Dünya kapitalist sisteminin yeni bir bunalım içinde bulunduğu bu devirde, bu yüzden, emekçi kütlelerin temel-

Levent Şahverdi Arşivi

li toplumsal dönüşümlere yönelişlerinin çok açık biçimde geliştiğini, son on yıllarda komünist partilerinin durumlarının önemli ölçüde güçlenmesinin ve etkilerinin artmasının bununla ilgili olduğunu,»

«Fransa, İtalya, Japonya, Portekiz, Hindistan, Finlandiya, Yunanistan, İspanya, Kıbrıs, Arjantin, Meksika ve diğer ülkelerde komünist partilerin ulusal ölçekte bir siyasî güç olarak ideolojik mücadelede çok büyük bir faktör olarak hareket ettiklerini, bir çok ülkede komünist partilerinin devletin yönetimine doğrudan doğruya katılmayı bir hak olarak talep ettiklerini, Federal Alman Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri, Hollanda, Belçika ve diğer ülkelerde komünistlerin kütlesel tabanlarının genişlediğini ve etkilerinin arttığını» yazmış olduğum hükme bağlanıyor.

Dünya emperyalizmi, altmışlı ve yetmişli yıllarda kazanımlarını sürdüren ve Afganistan, İran ve Türkiye'den oluşan «cordon sanitaire» üzerinde «sosyalist yönelişli» devrimci demokrat yönetimlerle de zenginleşen sosyalizme, bir yerde ve seçmeli olarak Türkiye'de bir karşılık vermek zorunluluğunu duyuyor. 1980 başında yayınladığım «Yolun Neresindeyiz» incelemesiyle haber verdiğim, ancak o zaman adını koyamadığım Eylülist Darbe'nin bir de bu tür ve çok kalın bir çizgisi olduğu anlaşılıyor Daha sonraları gerçekleştirileceğini tahmin ediyordum; yanıldım. Leh Walesa'nın Polonya'daki karşı devrimci hazırlığının açıklanması, Eylülizm plancılarına düğmeye basma zamanının gelmiş olduğunu anlattığı görülüyor.

Köylüler ile İşçiler ve Devrimci Demokratlar

1970 yıllarının ikinci yarısında emperyalist sistemin bir bütün olarak panik içinde olduğunu görmek zor olmuyor; saldırmak ihtiyacını duyuyor. Saldırı alanlarından birisi Türkiye'dir; 1980 yıllarında Washington'un politikasına yön veren «Seçmeli Caydırıcılık» doktrininin formülasyonunda, Eylülist Darbe ile emperyalizmin sağladığı sonuçların önemli bir yere sahip olduğunu düşünebiliyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu kadarı eksik olur; Türkiye'de mülk sahiplerinin meslekî ve sınıf örgütlerinin, ticaret ve sanayi odaları birliklerinin, bunlardan bir parmak geri kalmayan tüm basının, üniversiteler ile yargı kurumlarının eylülizmin başarısı için yaptıkları unutulmaz katkılar ve bu katkılar için gösterdikleri aşırı istek, «Seçmeli Caydırıcılık» doktrininin topyekün savaş programının izlerini taşımasında da büyük bir paya sahip görünüyor

İç cepheye bakmak gerekiyor; demokrasi cephesine komutan yapılan Bülent Ecevit'in bir özgürlük haini olduğunu, zamanında görebildim ve gösterebildim. Tutanaklardan aktarmak zor olmuyor. Ecevit, 1970'li yıllarda bir Truva Atı'dır Kemalizm ise, eninde-sonunda Lui Bonapartizm kadar köylülüğe dayanıyor İktidardaki burjuvazinin ideolojisi, eninde-sonunda, köylü ideolojisinin hiç bir zaman pek uzağına gitmiyor 1970 yıllarına gelindiğinde kemalizmin en son kalesi olarak Silâhlı Kuvvetler görünüyor; Silâhlı Kuvvetler ise kemalizmin en büyük transformasyonuna hazırlanıyor.

Kemalizm artık, imanını yitirmiş bir köy hocasının ideolojisine dönüşüyor.

Köylüler ise mutludur Bitkisel sükunetleri içinde yaşıyorlar. İşçiler de bir sosyalist iktidar kavgasına hiç istekli görünmüyorlar. Ancak ortada yine de bir büyük kavga var; kavgada devrimci demokratlar en ön planda bir yer alıyorlar Fakat sanki kendi devrimci demokrat programlarına kendileri inanmıyorlar; iktidar istemiyorlar Sonucunun ne olduğu bilinmeyen bir anti-faşist mücadele bayrağını, gözlerine at gözlüğü yapmışlar, büyük bir yiğitleme ile oldukları yerde direniyorlar.

Kalp krizleri var; yaşınırlar ve yaşındıkları ancak kardiyografide belli olurlar Türkiye'nin 1905 devrimci demokrat atağı da böyle görünüyor; güdük kalıyor.

Bu bir özet'tir; tutanaklara dayanıyor. Şimdi tutanakları okumak gerekiyor. Birinci mahkûmiyetin gerekçesini[11] okumayı sürdürüyorum.

«1980 yılının Mart Ayı'nda Türkiye'nin tarihinin en

Levent Şahverdi Arşivi

derin kavgalarından birisini yaşadığı bir zamanda, Türkiye'nin tüm köyleri ve köylülerinin sakin olduğunu,»

«Tarihin belli bir kesitinde kendi adına bir terör yazmış ve daha sonraki proleterya diktatörlüğü kavramına model sağlamış olan yenilmez ihtilâlci Robespierre'in yazdığı gibi, mutlu bir halkın hiç bir zaman taşkın bir halk olamayacağını, Türkiye köylerinde köylülerin mutlu ve sakin olduklarını,»

«Türkiye köylülüğünün devrimci demokrat geleneğinin olmadığını, bilindiği üzere yokolan ya da ender olanların şiirleştirildiğini, Nazım Hikmet'in Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin'i bu yüzden şiirleştirdiğini, Erol Toy'un demokrat köylü hareketinin romanını yazmak istediği zaman yine Onbeşinci yüzyılda Şeyh Bedrettin'e gitmek zorunda kaldığını, Erol Toy'un Azap Ortakları'nda Bedrettin'i idealize ettiğini» yazarak ve çok zaman olduğu türden rüzgâra karşı kürek çekerek köylülüğün kendisine lâyık görülen demokrat Türkiye'den daha ötesi için zahmete katlanmaya hazır olmadığını göstermiş bulunuyorum. Bundan dolayı cezaya lâyık görülüyorum.

İşçi sınıfına gelince önce örgütten ve DİSK'ten söz edilmesi zorunlu oluyor. Suçlanan incelememde iki saptama var. Birincisi, 12 Mart Darbesi'nden DİSK'in zahmetsiz çıkmasının karşısında bir fiyat ödenmesi gerektiğidir. İkincisi ise 1970 yıllarının ikinci yarısında DİSK'in CHP'lileştirilmesi olgusu oluyor. Bu iki olgudan, 1980 yılına gelirken DİSK'in tüm gücünü yitirdiği sonucu çıkıyor.

Bir noktayı açıklamamda yarar var; «Bir Yeni Cumhuriyet İçin» kitabımda sadece «Yolun Neresindeyiz?» incelemesi suçlandı ve yargılanıyor. 1980 yılında yazmış olduğum «Nasıl Başladı?» giriş yazısı, bu yeni kitabımda da yer alıyor. Bundan aktarma yapmak istiyorum.

'Bundan sonra ve daha çok Ecevit'in Mavi Dalgası, Türkiye'yi tümden etkisi altına almaya başladı. CHP ve Genel Başkanı Bülent Ecevit, tüm Türkiye'yi sermayeye teslim etmek için hiç bir sınır tanımadı.'

'Sosyalist mücadelenin en önemli karargâhları teker teker Ecevit'in, CHP'nin ve sermayenin eline geçti. Dev-

Levent Şahverdi Arşivi

rimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu, DİSK, bu önemli karargâhlar arasında en önemli yeri tuttu. Ecevit, DİSK'i teslim almak için Türkiye Komünist Partisi'ni kullandı. TKP ile dayanışma görünümü altında DİSK içindeki sosyalistleri, TİP'lileri, TSİP'lileri tasfiye etti. Daha sonra, TİP'lilerin DİSK dışından gelen desteği ile ve TİP'lilere havuç göstererek TKP yandaşı görünenleri DİSK'ten tasfiye etti.

Daha önce de açıkladığım ve yazdığımı sandığım kesin kanımdır; Bülent Ecevit, seçim kazandığı için değil, DİSK'i paralize etmeyi becerdiği için hükümete gelebildi. Daha fazlasını yapamadığı için de hükümetten ayrıldı.

Ecevit Dönemi, Demirel'in başkanlığında Milliyetçi Cephe Hükümetleri Dönemi ile Eylülist Dönem arasında devamlılığı sağlayan bir kalın çizgi bulunuyor.

'Bunları da şunun için yazıyorum: Benim Cumhuriyet'ten ayrılmam bu olaylar zinciri içinde anlaşılmalı. Kemal Türkler Bülent Ecevit Vehbi Koç üçgeninin oluşturulduğu bir zamanda, «ah ne güzel! İşçiler ve sermaye, ABD ve Sovyetler Birliği Ecevit'i destekliyor; yaşa Karaoğlan!» çığlıklarının atıldığı bir zamanda benim Cumhuriyet'ten ayrılmamdan daha doğal ne olabilir?'

Bunlar da giriş yazısında yer alıyor. Suçlanan incelememde bütün bunların gerekçelerini göstermeye çalıştım. Askerî Mahkeme yargıçları, bunları, gerekçeli kararа almamaya özen göstermişler; ben de aynı özene saygılı olmak durumundayım.

Artık DİSK'in içinin boşaltılmış olduğunu, kâğıttan kaplan haline getirildiğini, bunu, başta DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler olmak üzere DİSK yöneticilerinin de çok iyi bildiklerini ve bu bilgiyle de içi boşaltılmış ve böylece zararsız hale getirilmiş bazı kavram ve metaforu yüksek sesle bağırmak zorunda kaldıklarını görüyordum. 1 Mayıs gösterilerinde de sosyalist iktidara yönelen devrimci bir sonuç çıkaramıyor ve bu nedenle herkes kadar heyecan duyamıyordum. Tutanaklarda bu var; gerekçeli kararların birisi[12] özetliyor.

«1977 yılı Mayıs Ayı'nda Taksim Alanı'nda yarım milyona yakın işçinin ve emekçinin toplanmasının fazla an-

Levent Şahverdi Arşivi

lamlı olmadığını, sadece güzel bir gösteri olduğunu, kalemini Türkiye'nin emekçilerinin hizmetine koymuş bir kimse olarak, sermaye sınıfını ne kadar eleştiriyorsa, işçi sınıfı hareketi içinde gördüğü yanılgılara parmak basmaktan da o kadar geri durmadığını,»

«Leninizm'in hiç bir zaman kalabalığa tapınmak olmadığını, Taksim Alanı'ndaki 1 Mayıs Gösterilerini abartırken suçlananlar ile suçlayanların da hataya düştüklerini ve bu hatanın devam ettiğini, kalabalıkların öyle sanıldığı gibi bir güç olmadığını, Lenin'in çok önceden bunu yazdığını, Türkiye'de yıllardır bunun yaşandığını, hiç kimsenin tek başına kalabalıklara güvenmemesi gerektiğini, teorisiz kalabalıklar ve inançsız yığınların çabuk döneceklerini»

Yazmış olmam nedeniyle suçlanıyorum. Suçlamaya karşın şunu sormak gerekiyor: 1977 yılında Taksim Alanı'nı dolduran yarım milyon emekçiden kaçı, 12 Eylül 1980 tarihinde Taksim Alanı'na çıkmayı düşünebildi? Kaçı, 1982 yılında eylülist anayasa taslağına «hayır» diyebildi?

Bir cevap var: İşçi sınıfı da henüz azınlık davranışından uzak kalamıyor. Hava güneşli ve alanlar güvenli olduğu zaman taşıyor ve hava bulutlu ve sokaklar sakıncalı göründüğü zaman kapanıyor Bu durum, işçi sınıfının tarihsel rolünü hiç eskitmiyor ve azaltmıyor; yapılacaklar olduğunu ve kalabalıklara tapınmanın hüsranla sonuçlanacağını anlatıyor.

Devam ediyorum. Mart Darbesi'nden önceki önemli işçi hareketi, 15-16 Haziran Kalkışması'dır. 15-16 Haziran yalnızca bir «Şanlı Direniş» olmadı; aynı zamanda teorik bir açıklık getirdi. Türkiye'de işçi sınıfının varlığı ve yokluğu üzerine tartışma, 15-16 Haziran Olayları ile sona erdi.

Eylül Darbesi'nden önce de İzmir'de Tariş işçilerinin direnişi, önemli dersler getiriyordu. Suçlanan incelememde bu dersleri çözümlemeye çalıştım. Beni mahkûm eden askerî mahkeme bu derslerin bir bölümünü gerekçeli kararara geçirmiş bulunuyor[13]. Buradan aktarmayı sürdürüyorum.

«1980 başında fabrika işçisinin mücadeleye ve özel-

Levent Şahverdi Arşivi

ilkle sosyalist iktidar için bir mücadeleye hazır olduğunu söylemenin zor olduğunu, ancak bunun herhalde kavgadan kaçacağı anlamına gelmediğini, bu nedenle bir denemeye ihtiyaç duyularak polisin Tariş'te arama yapmaya kalkması ile başlayan işçi direnişi ve bu direnişe yapılan saldırıların kısa zamanda bazı hedeflerin sonuçlandırılacağını gösterdiğini, aynı günlerde ve Ege Üniversitesi'nde Tariş işçileri ile dayanışma amacı ile başlayan direnişin yaklaşık 6-7 saati bulan silâhlı çatışmaya ve daha sonra da, üniversitede derslere ara verilmesine dönüştüğünü,»

«Örgütsüz de olsa solun direnme gücünün fazlalığının, zaten zedelenmiş olan devletin saygınlığını daha da yıprattığı için en azından ilericilerin direnme gücünün tartışılmasına ve o anda üzerine gidilmesinin doğuracağı sonuçların değerlendirilmesine yol açtığını,»

«İlk güç yoklamalarında ciddi bir darbe yenmesi, işçilerin bir anda direnişleri ile başbaşa kalmalarına neden olduğunu, işçilerin çoğunluğunun politik bilinçten yoksun olmaları, önemli bir kesiminin de yalnız ekonomik nedenlerle mücadele içinde olduğunun kavranması burjuvazinin yeni saldırı için aradığı güvenceleri oluşturduğunu,»

«12 Mart'ın dar döneminde TİP'in kapatıldığını, bir çok gencin öldürüldüğünü ve öldüğünü, aydınların ve öğrencilerin hapislerde yattıklarını, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu DİSK'in 12 Mart dönemini, bütün bunlara girmeden, atlatmış olmasına rağmen daha sonra büyük darbeler yediğini,»

«Tariş denemesinden çıkan neticeye göre işçi sınıfının sosyalizm için yapılacak bir mücadeleye istekli görünmediğini, fakat kavga etmekten de kaçınmadığını, bu nedenle Türkiye'nin 1905 yılına doğru yol almakta olduğunu»

Haber vermeye çalışıyordum. Fazla duyanın olmadığını biliyorum. Üstelemek istiyorum. Savunma nedeniyle tutanaklara geçen[14] suçlanan incelemeden iki küçük paragrafla bunlara yapılan iki küçük eklemeyi aktarmak istiyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

'Türkiye, dramını yaşıyor. Belki de yakın dünya tarihinin en büyük çelişkisini yaşıyor. Türkiye objektivitesinin ve dünya dengesinin Türkiye'de sosyalist iktidar için en elverişli olduğu zamanda, Türkiye büyük bir kavgayı yaşıyor. Ama sosyalist iktidar için değil. Türkiye'nin yaşadığı kavgaya sosyalist hareket damgasını vuramıyor. Kavga, devrimci demokratların damgasını taşıyor. Kuşku yok, kavgada sosyalistler de var. Fakat demokrat olarak.'

'Kavga var, hedefi yok.'

«Şimdi sadece iki küçük ekleme: İşçi sınıfının iktidara gelmesi ancak ve ancak sosyalistlerin iktidar için mücadele etmeleriyle mümkündür. Sosyalistlere kimse iktidar vermez. Bir sosyalist örgütün ve bu örgütün iktidar mücadelesinin var olması gerekir. Bu, alfabedir.»

«İkinci ekleme şu: Türkiye'nin bir sosyalist iktidar için nesnel olgunlukta olduğunu söylemek bir saptamadır; bilimsel saptamadır. Bunu, benim cümlelerimle olmasa da, en sorumlu yerlerde olanlar da söylüyorlar. Ben, ek olarak, şunu da söylüyorum: Nesnel durumun olgunluğu ile iktidar elde edilmez. İktidar armut değildir; olgunlaşıp ağza düşecek. Örgütlü mücadeleyi gerektirir.»

Türkiye'de bir kavga vardı; ancak devrimci demokratlar damgalarını vuruyorlardı. Sadece bu kadar değil; kavkada bir de karışıklık vardı. Şeytanın Pabucu Davası'nda askerî mahkemede sorgulamanın bir yerinde şunları da söylemiş olduğumu tutanaklar kaydediyor: «Türkiye'de bir kavga vardır. Ama bu kavgada bir karışıklık vardır. Bu karışıklık da şudur: Sosyalistler kendilerini demokrat, demokratlar da kendilerini sosyalist sayıyorlar»[15]. Çalışmam bir ölçüde de bu karışıklığı ve yersiz sayımları ortadan kaldırmayı amaçlıyordu.

Hülyalı Bilim ve Devrim

Beni ya da şeytanı mahkûm eden kararın gerekçesinden aktarmayı sürdürüyorum.

«Bugün Türkiye'de kavganın ortasında olanlara dev-

Levent Şahverdi Arşivi

rimci demokrat demenin zorunluluğunu (*), bilimsel açıdan Marks'ın burjuva toplumunun çocukluk dönemi dediği Onaltıncı ve Onyedinci yüzyıllarda burjuvazinin doğmaya başladığını, Batı Avrupa'da feodallerin baskısından kaçan serf köylü ile feodal arasında bir orta sınıfın doğduğunu, mülkiyet açısından bakıldığında şehirlerdeki orta sınıfının üretim araçlarına, küçük ölçülerde de olsa, sahip olduğunu, köylünün üretim aracının bulunmadığını, feodalin ise çok büyük topraklara sahip bulunduğunu, siyasal haklar açısından bakıldığında, köylüden fazla feodaldan çok az haklara sahip bu kesitin orta sınıf sayıldığını, ancak bu sayılmanın durmak anlamına gelmediğini, üretim araçlarındaki mülkiyetleri arttıkça, haklarını daha da artırmak istediklerini, bunun için kavga verdiklerini,»

«Sayıları kabarık ve henüz sermaye ve emek açısından tam ayrışmamış bu orta kesitin büyük bir halk oluşturduğunu, bu orta sınıf halkın ortaya çıkması üzerine büyük halk ihtilâlcisi Robespierre'in 'halk, kendisinden çekinilmediği zaman ister istemez boyunduruk altına girer' diye haykırdığını, boyunduruk altına girmek istemeyen halkın yönetimi almak istediğini,»

«Tarih içinde Marks ve Engels'in büyük bir coşku ile yazdıkları Komünist Manifestosu'ndan hemen sonra

---

(*) Sekiz yıl sonra «devrimci demokrata» devrimci demokrat denmesinin zorunlu olduğunu yazmak şaşırtıcı görülebilir; o sırada ilk kez yazılıyordu. Bunun yerine Fransızca «aşırı solcu» anlamına gelen ve küçümseyen bir renk taşıyan «goşist» sözcüğü kullanılıyordu. 1979 yılında arkadaşlarımla çıkardığımız «Sosyalist İktidar» Dergisi'nde bu yanlışlığa işaret ettik; ilk kez, arkadaşlarımla birlikte, «goşist» sözcüğünün kullanımına karşı mücadele açtık.

«Bugün Türkiye'de, 1980 yılının hiç gelmeyeceğe benziyen baharında, kavganın ortasında devrimci demokratlar var. Tersinden söylendiğinde, bugün Türkiye'de kavganın ortasında olanlara devrimci-demokrat demek zorunluluğu var. Bilimsel açıdan. Bilimsel açıdan demek aynı zamanda tarihsel açıdan demek oluyor.»

Bir Yeni Cumhuriyet İçin, s. 525.

Levent Şahverdi Arşivi

patlayan 1848 İhtilâlleri'nin burjuvazisinin demokratlığını ve bundan öte devrimciliğini yitirdiğini gösterdiğini, Marks'ın eşitsiz gelişme yasasını, 1848 İhtilâlleri'nin yenilgi ile sonuçlanması üzerine Almanya ile ilgili olarak telâffuz ettiğini, Marx ve Engels'in 1848 yenilgilerinden sonra demokrat ile sosyalist ya da komünisti birbirinden daha net çizgilerle ayırmaya yöneldiklerini,»

«Ancak devriminin akışının Doğu'ya kaydığını hissetmelerine rağmen büyük sosyalist devrimi göremeden tarihe geçtiklerini, Doğu'da, Rusya'da, devrim ateşini eşsiz bilim adamı Lenin'in tuttuğunu, eşitsiz gelişme yasasını çok daha net olarak saptadığından siyaset bilimine 'devrimci demokrat' kavramını soktuğunu,»

«Lenin'in demokratlarla sosyalistler arasındaki ayrımı çizebilmek için Mark ve Engels'den çok daha zor entellektüel ve siyasal kavga vermek zorunda kaldığını, devrimci demokratların sahneye sosyalizm adına çıktıklarını ve 'sosyalist ihtilâlciler' adını aldıklarını, eşsiz bilim adamı Lenin'in görüntü ile öz ayrımını en derinlemesine saptayarak kavga eden demokratlara devrimci demokrat adını vermek suretiyle siyaset bilimine büyük bir açıklık getirdiğini,»

Yazmaktan suçlu oluyorum.

Bu dönemde isimsiz yiğitleri kalabalık bir dramın yaşandığına gerçekten inanıyorum.

Kavganın ortasında olanlar demokrat bir programın peşinde koşuyorlar; ancak, belki de program ile gerçeklik arasındaki mesafenin kısalığını sezdikleri için bu programı kendi elleriyle uygulamayı kendilerine yediremiyorlar Bu nedenle dram buralarda trajedinin çizgilerini taşıyor.

Kısaca üzerinde durmam gerekiyor. Tarihin mantığının bireylerin mantığından çok güçlü olduğunu tekrarlamak zorundayım. Tarih, bireylerin mantığının diyalektik toplamı olarak çalışıyor; akışı içinde bireylerin mantığını törpülüyor.

Fakat özgürlüğe ihanete özenenler de çıkıyor; CHP lideri Ecevit'in, bu dönemde, bir özgürlük haini olduğuna değindim. Kişiliğinden kaynaklanan sonuçlar olabilir;

Levent Şahverdi Arşivi

fakat, daha çok başına geçtiği örgütün işlevlerini de üstleniyor. Bu kitabımın başında yer alan «Nasıl Başladı?» yazısından aktarıyorum.

'1930 yıllarının ortasına doğru burjuvazi, havuç ve sopa politikasını, sınıf kavramına karşı güçlü bir ideolojik saldırı ve üretici güçleri yükseltmeye yönelik sanayileşme çabalarıyla takviye etti. Bunu aynı örgütle, Cumhuriyet Halk Partisi aracılığıyla, yaptı. Cumhuriyet Halk Fırkası, bir eliyle havucu, diğeriyle sopayı gösterdi. Her ikisini de kullandı. 1970 yıllarının ortasına doğru ise, Türkiye'de ve gelişmişliğin zenginliğinde, belli bir iş bölümü ortaya çıktı. Havucu, Cumhuriyet Halk Partisi tuttu. Sopa, Milliyetçi Hareket Partisi'nin eline verildi. Bu yüzden ve çok derinden CHP ile MHP birbirini tamamladı. Bu yüzden CHP, MHP'nin kapatılmasına hiç bir zaman yanaşmadı. Bu yüzden CHP ve destekleyicileri, MHP tehlikesini bayrak yaptılar.'

Bunları ve zamanında bu kadar açıklıkla yazmış olduğum için son derece heyecan duyduğumu saklamıyorum. Yükselen sosyalist ve devrimci demokrat hareketi durdurmak için, burjuvaziye ve CHP'ye ve lideri özgürlük hainı Ecevit'e, bir MHP gerekiyordu.

Faşist MHP'nin cinayetleri karşısında CHP'nin gözyaşları hep timsah gözyaşları oldu.

Faşizm tehlikesi, Türkiye'de sosyalist iktidar mücadelesini durdurmanın, devrimcilere at gözlüğü takmanın, devrimci sosyalist hareketi bir kavanoz içinde havasız bırakmanın en sarı bayrağı oluyor.

Mahkûmiyet kararının gerekçeli hükmünde yer alan özeti kim yaptı? İncelememin bu uzun özetinin, ihmaller dışında, çok çarpıtıcı olduğunu söylemem mümkün değil; Adlî Müşavirlik'te özetlenmiş veya Adlî Müşavirlik'e gönderilen dosyalarda özet olarak konmuş olabilir. Özette ihmaller dikkati çekiyor. DİSK ve CHP ile ilgili çözümlemelerim özetin dışına atılıyor. Bunların suç taşımadıkları için özetlemenin dışında tutulduklarına inanmak zor görünüyor; suç taşımayan pek çok çözümlemem özetlenerek gerekçeli karara alınıyor Başka nedenleri olabilir; araştırmak ye-

Levent Şahverdi Arşivi

rine değinmeyi tercih ediyorum. Zorunlu ve kısa ekleme için aktarma yapıyorum.

'1978 başında kurulan CHP Hükümeti'nin bir AP veya Silâhlı Kuvvetler Hükümeti'ne veya her ikisine birden gerekli koşulları hazırlayacağından hiç kuşku yoktu. Türkiye'nin sorunlarının, kendisi sorun olmuş emperyalizmin tüm desteğine rağmen, çözebilmenin Halk Partisi'nin boyutlarını çok aştığı 1976 yılında da biliniyordu. Ancak Türkiye'nin partileşmiş solu, bunun gereklerini yerine getirmek yerine CHP kuyrukçuluğunu ve CHP komiserliğini bir politika belledileı Burada inisiyatif TKP'ne düştü. TKP, sosyalist dünyaya güçlü görünmek için büyük bir gürültünün içine girdi ve tarihinden gelen «Kemalizmin Sol Kanatı» özellikleriyle, kendi solunu pasifize etmek isteyen Cumhuriyet Halk Partisi'nin kanatları altına girdi.'

'TKP'nin bu kuyrukçu politikasına ilk katılanlar da bugün devrimci-demokrat sıfatına ulaşan kavgacı gençlik oldu. Devrimci-demokratların bugünkü şiddetinde, kendi yaratıkları olan hayal kırıklığının payı büyük. TKP öncülüğündeki bu CHP kuyrukçuluğuna, daha sonra ve kendi içlerinden patlayarak TİP ve TSİP katıldı (*). Bu büyük

(*) Darbe, bir de bellek silmek içindir. Bilim ve tarih ise belleği süreklileştirmeye yarıyor. 1980 yılında on yaşında olanlar ve 1988 yılında on sekiz yaşına basanlar, darbenin bellek silme işlevinden en çok zarar görebilirler. Ayrıca 1980 yılında elli yaşında olup da darbeden zarar görenlerin bir bölümü de bellek silinmesinden yarar umabiliyorlar. Bunun için, «1980: Yolun Neresindeyiz?» başlıklı ve 1980 tarihli incelememden son derece suçsuz ve masum bir kaç paragraf daha almak istiyorum.

«Türkiye'de partileşmiş solda tip - tkp - tsip var. Tip - tkp - tsip uzun zaman birbirini eleştirdi. Şimdi birdenbire ve her üçü de birbirini eleştiren unsurlardan arındıktan sonra, birbirini çok beğenir oldular. O kadar ki, sürekli olarak birleşmekten söz ediyorlar. Fakat gerçekten de, birleşmelerine hiç bir mani olmamasına rağmen, bir türlü birleşemiyorlar.»

«Neden mi? Bir nedeni şu: Devrim öncesinde Çin'e bir yabancı gelmiş. Çinlileri çalışırken görmüş. Ağır ve özenle çalı-

Levent Şahverdi Arşivi

yanılgıdan ilk uyananlar da, devrimci demokratlar ile TKP içinde bir bölüm oldu. Ancak bugün ortaya çıkan devrimci objektiviteye hazırlanmak için gerekli bir altın dönem, önemli ölçüde, heba edilmiş oldu.

1980 yılının başında yazılanları 1988 yılının sonunda okumak son derece öğretici oluyor; eylülizm'in boşluğa doğmadığı açıklıkla ortaya çıkıyor. Ortaya çıkan bir nokta daha var: Kavga, daha 1980 başında kaybedilmiştir. Darbe, büyük bir kolaylığın üzerine doğuyor ve sekiz yıl denenerek bitmiş bazı eğilimlerin bitmişliğini saklamaya da yarıyor.

Hayal kırıklığından sonraki kavga başarısız olmaya mahkûm görünüyor Truva Atı rolündeki CHP ile özgürlük haini CHP liderine güvenmeye dayanan bir politikanın sonu hüsrandır; 1905 yılının Türkiye'de ancak tarihsel bir kardiyografide görülebilmesinin nedenlerinden birisi burada yatıyor. Nedenlerinden bir diğerine geliyorum ve gerekçeli kararın ihmal ettiği özetlemenin açığını giderebilmek için masum bazı paragrafları eklemek gereğini duyuyorum.

şıyorlar. Yabancı bakmış bakmış, birine yaklaşmış ve 'bu işi kaç günde bitiriyorsun?' diye sormuş. Çinli 'otuz gün' demiş. Yabancı 'şöyle yaparsan, bir günde bitirirsin' demiş. Çinli, sakin ve aldırmaz bir biçimde baktıktan sonra 'peki, yirmi dokuz günde ne yapacağım' diye sormuş. Tip - tkp - tsip birleşseler ne yapacaklar?»

«Tip - tkp - tsip, Türkiye'nin bu ihtilâlci objektivitesini 'birleşme dedikoduları' ile ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin daha da sağa kaymasını önlemeye yarayacak tedbirleri düşünmekle geçirecek. Başka çaresi yok. Çünkü eğer birleşirlerse 'ne yapacağız' sorusu ortaya çıkacak. Cumhuriyet Halk Partisi'nin sağına takoz olmaktan başka bir işlev düşünemeyen bu hareket birleşirse gerçekten 'ne yapacak?' Üstelik Tip'in profesyonel kadrolarında önemli kazanımlar elde etmiş olan Tkp'nin Tip'in bir yük haline gelen yönetici kadrolarını almak isteyeceklerini ve Tip'in yönetici kadrolarının da birleşmenin gerektirdiği cesareti göstermek isteyeceklerini sanmıyorum.»

Bir Yeni Cumhuriyet İçin, s. 551-552.

Levent Şahverdi Arşivi

'12 Mart'ın dar döneminde TİP kapatıldı, birçok genç öldürüldü ve öldü, aydınlar ve öğrenciler hapislerde yattılar. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu, DİSK, 12 Mart dönemini, bütün bunlara girmeden atlattı. Ancak daha sonra çok daha büyük darbeler yedi. 1976 yılında «Genel Yas» ilân etti. O zaman bunu «Oyun İçinde Oyun» olarak niteledim ve yazdım. 29 Mayıs 1977 tarihinde (*) de DİSK'in en önemli sendikalarından Maden-İş, işçilere, CHP'ne oy vermeleri için şantaj yapmak amacıyla ve iş yerlerinde büyük stok varken, Aziz Nesin'in şimdiden klasikleşmiş öyküsündeki başlık ile «Büyük Grev» yaptı. «Mess'i Ezeceğiz» sloganı ile başladı. İşçilerin çoğunu perişan etti.'

'DİSK, 12 Mart dönemini kapatılmadan geçirdi. İlânı anında «Oyun İçinde Oyun» olarak nitelendirdiğim bir «Genel Yas» ile üyelerinin DİSK'e güvenini sarstı. «Mess'i Ezeceğiz» sloganı ile başlayan «Büyük Grev» de Maden-İş'e güveni ortadan kaldırdı. Tariş olaylarında görülen örgütsüzlük ve siyasal bilinç eksikliği doğrudan doğruya belli bir eylem zincirinin doğal sonuçları oldu. DİSK'in «Genel Yas» eylemi ve DİSK'in en önemli sendikası sayılan Maden-İş'in «Mess'i Ezeceğiz» sloganlı Büyük Grev'i, 15-16 Haziran Olayları ile işçi sınıfının kazandığı örgütüne güven duygusunu ortadan kaldırdı. İşçi sınıfının örgütüne güven duyması kendisine güven duyması demektir.'

'Böylece 12 Mart yönetimine yol açan 15-16 Haziran Olayları'nın etkilerini kazımış oldu.'

(*) Maden-İş grevini 29 Mayıs tarihinde başlattı. 5 Haziran'da seçim yapılıyordu, seçim kampanyası sürüyordu. En büyük sanayi işletmelerinde genel seçim haftasında «büyük grev» başlatmak, sonucu, seçim sonuçlarına bağlamak anlamına geliyordu.

Grevci işçilere, CHP'nin kazanması gerektiği ve hükümet kurarsa çok iyi bir sözleşme yapılacağı açıkça söyleniyordu. Grev yerlerine yalnızca CHP'li politikacılar alındı, toplantılar yaptılar. Seçime sosyalizm adına TİP giriyordu; Maden-İş yöneticileri TİP'lileri grev yerine yaklaştırmadılar.

Levent Şahverdi Arşivi

'Ancak yapılanlar, DİSK'in gücünün azalmasından başka bir sonuç vermedi. İşçilere CHP bilinci aşılamak, DİSK üyesi işçilerin sosyalizm için mücadele kararlılığını kararsızlığa çevirdi. Üstelik CHP bilincini aşılamak bir demokrat mücadelenin programları yerine «ya faşizm, ya CHP» kâbusu ile sunuldu. Böylece sosyalizm için mücadele kararlılığı eritilirken demokrasi bilinci de geriletildi.'

'Şimdi bu noktada. Tariş denemesinden net olarak şu çıkıyor: İşçi sınıfı sosyalizm için yapılacak bir mücadeleye istekli görünmüyor. Fakat kavga etmekten de kaçmıyor.'

«DİSK ise, yeni yöneticileriyle (*), bir yandan koşulların değişmiş olduğunu görüyor; diğer yandan da, eski yöneticilerin 12 Mart deneyimi önünde tereddüt geçiriyor.'

'Buraya kadar söylenenlerden şu çıkıyor: Türkiye, 1905 yılına doğru yol alıyor.'

Ne yazık, söylenenler, çok doğru çıkıyor.

Söylenenlerin bu ölçüde doğru çıkması son derece üzücü ve umut kırıcıdır. Çünkü, sosyalist ve devrimci hareketin bilimsellikten çok uzak olduğunu gösteriyor. Bu dönemde ağızlardan düşürülmeyen «bizim bilimimiz var» sözünün de içinin boşaltılmış olduğunu belli ediyor.

Kuşkusuz söylenenlerin bu ölçüde ve böylesine bir hızla doğru çıkması bilimselliğinin kesin kanıtı sayılmamalıdır; pratiğin zenginliğinde iki pratik arasından bir

---

(*) Ecevit'in, büyük sermaye sahiplerinin açık desteğiyle, TKP adını kullanarak ve TKP'lilerin şoven katılımıyla uyguladığı DİSK'i CHP'lileştirme senaryosu, artık gerçekleştirilmiştir. DİSK CHP'lileştirilirken, Nihat Sargın'ın Yürüyüş'te yayınlanan «işiniz bittikten sonra limon gibi sıkılıp atılacaksınız» sözleri gerçekleşiyor. Kemal Türkler, Maden-İş Genel Başkanlığı'yla yetinemiyor ve Maden-İş, DİSK'ten uzaklaştırılma cezasını alıyor.

Eylülist Darbe hazırlanırken, DİSK, otel ve lokanta işçilerinin sendikası Turizm-İş ile belediye temizlik işçileri ile şoförlerinin sendikası Genel Hizmet-İş'e kalmış durumdadır. Güçsüz bir CHP kuruluşudur.

Levent Şahverdi Arşivi

doğru geçirebilmek tek başına bilimselliğe yetmiyor. Bilimsel olan, eninde-sonunda, tarihin akışını dönüştürmek zorundadır. Yazdıklarımda henüz bu görülmüyor.

Zamanında yazdıklarımın kütleler tarafından içerilmemiş olduğunu biliyorum. Ancak yazdıklarımda doğruluk varsa, kütleler, yazılmasa bile, bunları sezmek durumundadır. Sezmek ve bilmek birbirinden ayrıdır; bilim, inançlı yüreklerde, en büyük gücü doğuruyor.

Yazdıklarım kütlelere içerilmiş olmamakla birlikte kütlelerin doğruları sezdiklerinden hiç kuşku duymuyorum. Bunu, umutsuzluğu yaşamalarından, umut'a susamışlıklarından ve her türlü çaresizlik içinde kıraç toprakları bile «umut» olarak görmelerinden çıkarıyorum. «Umudumuz Ecevit» sloganını eninde-sonunda, bu umutsuzluktan çıkarıyorum.

Başka nedenleri de var. Tekelci dönemde burjuva propaganda imkânlarının inanılması zor boyutlara ulaşmış olması da etkilidir. Sosyalist ve devrimci harekete sınıf damgasının vurulamamış olması, sınıfsal bakışın reddedilmesi, «demokrasi» veya anti-emperyalizm ve aynı anlama gelmek üzere «bağımsızlık» kavramları üzerindeki aşırı vurgu ile kapitalizme köprü kurulması, sosyalist devrimci çizginin sürekliliğinin sağlanamaması, bellek silme yoluyla sürekli olarak bilincin dağıtılması, hep serap görmenin ilk yapısını oluşturuyor.

Bu kısa girişten sonra gerekçeli kararlardan aktarmayı sürdürmem gerekiyor Ancak burada aktaracaklarım, kitabımdan bir başka paragrafı buraya almadığım takdirde anlaşılmayabilir Bu nedenle ve anlaşılmayı kolaylaştırmak için gerekli aktarmayı yapıyorum.

'Ancak bu dönem, dünyada ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde «black is beautiful», Türkçesiyle «zenci güzeldir» ve giderek «black is revolutionary», yine Türkçesiyle «zenci devrimcidir» modalarının yaygın olduğu dönemdi. Aynı moda, iç dinamizmin üzerine bir dış özentinin çakışmasıyla, Türkiye'de etkisini gösterdi. Türkiye'de «Kürt devrimcidir» inancı yayıldı ve hiç bir nesnel temeli olmadan inananların sayısı arttı.'

Levent Şahverdi Arşivi

Sınıfsal bakışın kök salmamış olması ve çaresizlikle bir umut peşine koşmak, özellikle 1970 yıllarının ikinci yarısında, Türkiye devrimcilerinin çoğunun bir uçtan diğerine savrulmasına yol açtı. Ecevit'e ve DİSK'e bağlanan umutlar fark edilmeden erirken, birdenbire Albay Türkeş'in faşist hareketini Kürtler'in durduracağı inancı yayılmaya başladı. Devrimciler, Kürt sorununa da sınıfsal bakışın hiç bir izini taşımayan ve yalnızca ırk ayrılığından kaynaklanan bir iyimserlikle bakıyorlardı. Albay Türkeş'in Doğu'da hiç bir ile giremeyeceği ve bir tek bile oy alamayacağı savının en büyük umut haline getirildiği görülüyordu. Hüsranla sonuçlandı.

Burada da rüzgâra karşı kürek çekmiş olduğum ve sonunda askerî mahkemede suçlandığım belli oluyor. Bu nedenle gerekçeli karara dönüyorum ve önce ikinci mahkûmiyetin[16] gerekçesinden aktarıyorum.

«Leninist devrimci-demokrat kategorisinin Kürtlerle sınırlı tutulması yanlışının buradan geldiğini, bunun kesinkes düzeltilmesi gerektiğini, bırakınız devrimci demokrat olmayı, Kürt olarak doğan herkesin demokrat olacağı düşüncesinin bile dayanaktan yoksun olduğunu, dünyaya Kürt olarak gelen burjuvalar ve toprak sahiplerinin kesinlikle demokrat olmadıklarını,»

«Ezmek ve ezilmenin, kuşkusuz, sınıfsal olduğunu, siyasal örgütlenmeyi gerektirdiğini, bu yüzden siyasal örgütlenmeye dayanmakla birlikte Kürt olarak doğan kır emekçilerini ezerek yine ilk önce Kürt büyük toprak sahipleri olduğunu, bu çözümlemeyi, siyaset biliminde büyük bir açıklık getiren devrimci demokrat ve sosyalist ayrımına dayanarak yaptığını,»

Yazmış olduğum anlaşılıyor Bu özet ikinci mahkûmiyet kararının gerekçesinde yer alıyor. Birinci mahkûmiyet kararının gerekçesiyle[17] sürdürüyorum.

«İçerde ise köycülük ihmal edilmiş olduğu için bu soruna el atıldığını, TİP ve lideri Aybar'ın, köylülüğü demokratik mücadeleye kazanmanın en etkin yolu olarak Doğu Anadolu'daki Kürt halkının demokratik haklarını savunmayı gördüklerini ve Doğu'da Kürt kökenli köy emekçile-

Levent Şahverdi Arşivi

rini uyandırmak için Doğu Mitinglerini başlattıklarını, köycü ideolojinin temelinde yatan devlet baskısı ve 'jandarma dipçiği' tezlerinin uygun ve tarihsel bir ortam bulduğunu,»

«Türkiye solunun Kürt halkının demokratik haklarını savunmaya, parlamenter yoldan iktidarı çabuklaştırmak ve geniş köy emekçilerini harekete geçirmek düşüncesiyle yaklaştığını, aynı modanın (*) dış özenti nedeniyle etkisini göstererek Türkiye'de de 'Kürt Devrimcidir' inancının yayıldığını ve hiç bir nesnel temel olmadan buna inananların sayısının arttığını, bunun yanlış olduğunu, Kürt olarak doğan herkesin demokrat olacağı düşüncesinin dayanaktan yoksun bulunduğunu, dünyaya Kürt olarak gelen burjuvalar ve büyük toprak sahiplerinin, kesinlikle, demokrat olmadıklarını,»

«Devrimci demokrasi adına Türk şöven milliyetçiliğinin karşısına Kürt şöven milliyetçiliğini çıkarmanın çok tartışma götürdüğünü, yazı, dil ve kültürün geliştirilmesi gibi demokratik hakları savunmanın başka olduğunu, bunlardan bir şöven milliyetçiliği çıkarmanın bambaşka olduğunu, şöven milliyetçiliğin Kürtçüsü ve Türkçüsü olmadığını, hepsinin aynı kapıya çıktığını,»

«Milliyetçiliğin, millî devletin doğuşu ile eş zamanda tarih sahnesine çıktığını, Marks'ın burjuva düzeninin çocukluk dönemi dediği dönemde hız aldığını, bu yüzden Şeyh Sait isyanı dolayısıyla Doğu Anadolu'nun kana bulanmasının ve Dersim Olayları'nın Türkiye'de millî devletin kuruluş ve yerleşme zamanında ortaya çıkmasının rastlantı sayılamayacağını,»

«Sosyalist iktidar eşiğinde Türkiye'nin millî devlet sorunlarını geride bırakmış olduğunu,»

«1980 yılının Mart Ayı'nda Türkiye'nin tarihinin en de-

(*) Amerika Birleşik Devletleri'ndeki «siyah güzeldir» veya «zenci devrimcidir» sevdasına uygun olarak Türkiye'de de, sınıfsal konumlarına bakmadan, tüm Kürtler'in devrimci ve demokrat oldukları modasına işaret ediliyor.

Levent Şahverdi Arşivi

rin bunalımlarından birisini yaşadığı bir zamanda, Türkiye'nin tüm köyleri ve köylülerinin sakin olduğunu,»

«Tarihin belli bir kesitinde kendi adına bir terör yazmış ve daha sonraki proleterya diktatörlüğü kavramına model sağlamış olan yenilmez ihtilâlci Robespierre'in yazdığı gibi, mutlu bir halkın hiç bir zaman taşkın bir halk olamayacağını, Türkiye köylerinde köylülerin mutlu ve sakin olduklarını,»

Yazarak ve bu arada şeytana pabucunu ters giydirerek, ayrıca Askerî Yargıtay Başsavcılığı'nın da işaret ettiği gibi mahkûmiyet kararına göre, bu davayı açan Savcı Çetin Tekin'i de kanser ederek öldürdükten sonra komünizmi övme suçlamasıyla karşı karşıya geliyorum. Bunun dışında da, Mahkeme kararına göre, herkesi ikna eden hitabet ve belagatimle, Türk Ceza Kanununun 146 ncı maddesinde yazılı suçları işlemeleri için halkı tahrik ve teşvik ile 15-16 Haziran Olayları'nı övmek cürümlerini de işliyorum. Payıma, bunların birincisinden altı yıl, ikincisinden de yarım yıl, hapis cezası düşüyor Toplam sekiz yıl ediyor.

Ceza yağmurunu önleyebilmek için sorgumda ve savunmada hep, yazdıklarımın bilimsel olduğunu anlatmaya çalıştım. Başarılı olamadığım anlaşılıyor; ancak, bıkmadan ve usanmadan, bilimselliğin üzerinde durmam gerektiğini biliyorum.

Bilim, akılcılığın bir özel alanı ve ileri aşamasıdır.

Akılcılık, rasyonalizm, de insan'ın gelişiminin belli bir döneminde ortaya çıkıyor Akılcılık, aklın bir gelişme aşamasıdır.

Tarihin her aşamasına uygun bir insan özü veya aklı düşünmek boştur; insanın hem özü ve hem de aklı sürekli olarak değişiyor ve gelişiyor.

İnsan aklı, doğadan, doğadaki canlıların hareketinden ve toplumsal dinamikten çıkıyor; türetilmiştir. İnsan aklının bu özelliği, doğa ve toplum ile bilim arasında en sağlam köprüyü kuruyor.

Hem jeoloji ve hem de arşivler, kaba ve ham bir biçimde akılcılığı içeriyorlar Akılcılık, soyutlanmış birikim

Levent Şahverdi Arşivi

veya materyalist olarak işleyen akıl'dan başka bir anlama gelmiyor.

Akılcılık, materyalist olarak işleyen bir aklın anlayamadıklarının ölüm hükmüdür. Bilimin devrimciliği burada düğümleniyor. Akılcılık çağı olan Onsekizinci yüz yıla gelindiğinde, köyde binlerce yıldır çalışanlar ayrı, kentlerde, burjuva ya da kentli adını alarak evlerinde, işliklerinde, küçük kulübelerinde arı gibi çalışan bir yepyeni kalabalık ortaya çıkınca, bütün zenginliklere, yalnızca mülk sahibi oldukları için asillerin el koymasını anlamak mümkün görünmüyor. Bu nedenle akıl güçle içerilince, anlayamadıklarının ortadan kaldırılmasını emrediyor.

Akıl, güçle birleşerek anlayamadıklarının yok olmasını sağlarken, kendisi de gelişiyor.

Darwin, türlerin var olabilmeleri ve aynı anlama gelmek üzere yaşayabilmelerinin ancak güçlenmeleriyle mümkün olduğunu gösteriyor. Yaşam mücadelesi sürekli olarak türlerin birbiriyle mücadele etmeleri ve çevreden etkilenip çevreyi değiştirmeleri olarak ortaya çıkıyor. Yaşam mücadelesinde hiç bir hamle fonksiyonlarının sınırında kalmıyor ve taşıyor.

Alman felsefesi, İngiliz iktisatı ve Fransız siyasal mücadelelerine atıf yapmadan Marx'ın düşüncesini, akılcılık artı sınıf mücadelesi olarak anlatmak mümkündür; daha aydınlatıcı olduğunu düşünüyorum. Marksizm, aklın anlayamadıklarının sınıf mücadelesiyle çözüleceğini anlatıyor Buna ek olarak, kuşkusuz, sınıf mücadelesi aklın oluşumunu ve akıl da sınıf mücadelesinin gelişimi ile hızını etkiliyor.

Bütün bu parantez iki amaca yöneliyor. Birincisi, akıl türetilmiş ve bilimsellik, kaba ve ham bir düzeyde de olsa, doğanın ve toplumun hareketlerinde bulunduğu için, toplumun nabzını tutabilenler bilime yaklaşıyorlar ve bilime yaklaşanlar, toplumda güç kazanıyorlar. İkincisi, bilim ile fiziksel ve toplumsal dinamik arasındaki bu içiçelik, bireyin cüceleştirilerek kapitalizm öncesi bitkisel varlığına dönüştürüldüğü tekelci aşamada, özellikle toplum sorunları söz konusu olduğunda, bilimi, rönesansta veya

Levent Şahverdi Arşivi

burjuvazinin çocukluk dönemlerinde olduğu gibi, kütlelerin içinde aramak ve burada geliştirmek zorunlu oluyor. Tekelci düzenin üniversitelerini, Orta Çağ'ın kiliseleri olarak anlamak gerekiyor.

Bu yazdıklarımın özellikle yargıçlar ve bugünün üniversite öğretim üyeleri tarafından anlaşılabileceğini sanmıyorum; çalıştım ve anlatamadığımı hatırlıyorum. Yargıçlar, Osmanlı düzeninde ilmiye sınıfından sayılıyordu ve üniversite öğretim üyeleri bugün de kendilerini ilmiye sınıfından sayıyorlar. İlmiye sınıfı alışkanlıkları devam ettiği sürece kütlelerin ve üreticilerin içinden bilimselliğin çıkabileceğine inanmaları pek zordur; inanmıyorlar.

Bunu meslekî bir tutuculuk sayabiliyorum. Ancak suçlanan incelememde bu tür tutuculukların çok ötesinde bir de Lenin türünden hiç bir üniversitede profesör olmamış veya hiç bir mahkemede yargıç olarak çalışmamış bir kimseye bilim adamı ve üstelik de «hülyalı bilim adamı» dediğim için kabul edilmiş ölçüleri fazlasıyla zorlamış olduğum görülüyor. Dava, başında, tümüyle bilim adamlığı ve Lenin üzerine kuruldu; ben ve hukukçularım, bilim adamlığı, hülya ve Lenin konusunda savunma yapmaya zorlandık.

İddia var Mahkeme kararına göre ben, bu iddianameyi[18] kaleme alan İstanbul Cumhuriyet Savcı Yardımcısı Çetin Tekin'i, bir süre sonra, kanser yapıp öldürmüş bulunuyorum. Fakat vücuduna sızdırdığım kanser hastalığından önce yazdığı iddianamenin suçlayan paragrafını olduğu gibi aktarıyorum.

«Türkiye'nin sosyalist iktidarı kuracak güçte bir siyasal örgütlenmeden yoksun bulunmasına esef edildiği, Sovyetler Birliği'nin 1945-1946 yıllarında Türkiye'den toprak ve üs istediği yolundaki ididaların yalan olduğu, Leninizmin yarattığı Lenin'in Türkiye'de 1960 yıllarında tanındığı, 1970 yıllarının Kültür Devrimi'nde teorisiz pratikler olarak görülen yalpalamalar zinciri içinde unutturulduğu, oysa Rusya'da devrim ateşini yakan, hülyalı bilim adamı, eşsiz politikacı, büyük lider ve büyük ihtilâlci Lenin'in teorik bir ihtilâlci olduğu, Türkiye'nin de bugün dolara değil Le-

Levent Şahverdi Arşivi

nin gibi (*) teorik bir ihtilâlciye muhtaç bulunduğu ileri sürülerek ve bu iddialar bir çok defa tekrarlanmak suretiyle Lenin vesile edilerek onun önderliğini yaptığı marksizmin-leninizmin övüldüğü, yazısının incelenmesinden, anlaşılmaktadır.»

Gerek iddianame ve gerekse mahkûmiyet kararlarının gerekçeleri, incelememin ayrı ayrı yerlerinden cümleler alıp bunlardaki sözcüklerin bir bölümünü atarak yeni cümleler yapmaya dayanıyordu; Gülçin Çaylıgil ve Levent Akyüz buna «montaj yoluyla mahkûmiyet» adını verdiler. Savunmamın bir yerinde montaj yoluyla hükümler çıkarmanın son derece yanıltıcı olabileceğini, çarpıcı bir örnekle göstermek istedim. Buraya alıyorum.

'«Kahrolsun Atatürk». Bu, bir cümledir, bir anlamı ve yasal sonucu var. Yasal sorumluluğu gerektiriyor «Kahrolsun Atatürk düşmanları». Bu esas cümledir ve başka bir anlamı içeriyor Örnek açık: Üç kelimelik bir cümleden iki kelime alıp bir cümle kurarak tümüyle ters bir anlam çıkarmak mümkün. Bir çalışmayı ve bir yazarı suçlarken bu tür basit yanılgılara düşmemek gerekiyor'

Bundan sonra da, ilk mahkûmiyet hükmünun son gerekçesini ve gerekçeye dayanılarak mahkûmiyet kararının açıklandığı paragrafı aktarmak istiyorum. Son derece açıklayıcı olduğu görülüyor.

«Sanık, 17 Kasım 1982 tarihli yazılı savunmasının dördüncü sayfasının son satırında '«Kahrolsun Atatürk». Bu, bir cümledir; bir anlamı ve sonucu var. Yasal sorumluluğu gerektiriyor «Kahrolsun Atatürk Düşmanları». Bu esas cümledir ve başka bir anlam içeriyor' demek suretiyle Lenin'e 'hülyalı bilim adamı' ve 'eşsiz politikacı' gibi övücü tabirler kullandığı halde Atatürk için adeta kelime oyunu yaparak 'Kahrolsun Atatürk' gibi cümle yazmak suretiyle savunma tarzını Atatürk'ün hatırasına hakaret mahiyetine

---

(*) Gülçin Çaylıgil, daha ilk savunmada, suçlanan incelemede ve burada «Lenin gibi» sözcüklerinin bulunmadığını gösterdi.

Gülçin Çaylıgil, Savunma, 17/11/1982, s. 2.

Levent Şahverdi Arşivi

sokması, sanığın, sosyalist ideolojiyi ve marksizmi benimseyen ve bunların liderlerine karşı duyduğu saygı ve itibarı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Atatürk'e karşı duymadığı ve buna özen göstermediği ve özel bir kasıtla hareket ettiği, dosyadaki tüm deliller de, mahkemece, bu yolda kabul ve takdir edilmiş, tahkikat ve yargılama safhalarında hasıl olan vicdanî kanaat de bu yolda tahassül eylediğinden mahkemenin bu kabulü hilâfına olan sanık Yalçın Küçük'ün yazılı ve sözlü savunmaları ile vekili avukat Gülçin Çaylıgil'in tüm yazılı ve sözlü savunmalarına ve Askerî Savcının suçun oluşmadığı yolundaki tavsif ve sanığın beraatine karar verilmesi ile ilgili mütalâasına ve hazırlık tahkikatı sırasında suç konusu kitap üzerinde tetkikat yaparak, öğretim üyesi olan sanığı adeta korurcasına ve kendisinden istenen inceleme maddeleri olan TCK.nun 311 ve 313 ncü maddelerine temas etmeyecek surette rapor düzenleyen bilirkişi Prof. Sulhi Dönmezer'in yerinde görülmeyen mütalâasına ve Başkan Kayıhan Tamer'in sübuta ermediği iddiasıyla TCK.nun 142/4-6, 311/1, 311/2 nci maddeleriyle ilgili karşı görüşüne itibar edilmeyerek reddedilmiştir.»

Reddedilenler, mahkûmiyetini gerektiren bir durum olmadığını ileri sürmüş olanlardır Bu kadar çok redde karşılık, benim şeytana pabucunu ters giydiren bir kimse olduğum veya eline geçen her yazıda 141 veya 142 nci maddelere göre suç bulmakla ünlü Profesör Sulhi Dönmezer'in öğretim üyesi olduğu için beni koruduğu veya yine benim hakkımda dava açan savcıları, bir fırsatını bulup kanser yaparak öldürdüğüm türünden bitmez tükenmez hukuk harikalarını keşfeden ve bu niteliği nedeniyle Sıkıyönetim'de görevlendiren Muzaffer Kaptanoğlu ve yüzbaşı yargıç Tacittin Balcı'nın oylarıyla mahkûm olabiliyorum. Daha sonra bunlar başka yerine gidince de iki üsteğmen yargıç Salih Coşkun ve Malik Göktepe bulunuyor; bu iki üsteğmen ilk ikiliden daha hırslı davranıyor. Bunlar mahkûm ediyor ve Askerî Yargıtay Birinci Dairesi oy birliğiyle bozuyor. Bunlar mahkûm ediyor; Beşinci Daire berat ettiriyor. Coşkun, yüzbaşı oluyor ve Göktepe ile birlikte baş-

Levent Şahverdi Arşivi

ka bir yere atanıyor; Ankara'da Beşinci Daire mahkûmiyet kararlarını bozmaya devam ediyor.

Bu sıralarda artık Türkiye'de sosyalizm sözcüğü yeniden telâffuz edilmeye başlanıyor. Ben sosyalistlerin yeniden siyasal partilerini kurmalarını savunuyorum; Askerî Yargıtay Başsavcılığı, sürekli benim beratımı isterken, aydın belgesini hazırlayıp sıkıyönetim mahkemesinde, ekin'i grup konferanslar başlattığım için Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılanarak berat etmemin de etkisiyle olabilir, görüşünü değiştiriyor ve hem mahkûmiyetimi istemeye başlıyor ve hem de bunun için hırsla çalışıyor Beni mahkûm etmede hırslı iki askerî yargıç Salih Coşkun ve Malik Göktepe de başka yerlere atanınca, İstanbul'da Selimiye'de yeni göreve başlayan askerî yargıçların beni mahkûm etmeyeceğine inanılıyor. Bu nedenle Beşinci Daire'nin bozma kararının alt mahkemeye ulaşmasının önlenmesi çabaları ön plana çıkıyor Bu kez dosya Askerî Yargıtay'ın içinde Beşinci Daire ile Daireler Kurulu arasında gidip gelmeye başlıyor; Başsavcılık, Daireler Kurulu'ndan mahkûmiyet kararı çıkarmak istiyor ve Daireler Kurulu, karar vermek istemiyor.

Sonunda, 1 Mayıs 1987 tarihinde, İstanbul'da, benim ve arkadaşlarımın sorumluluğunda, uzun yıllardan sonra ilk kez 1 Mayıs Toplantısı düzenleniyor. Açılış konuşmasını yaptım; iktidarımızın ilk gününde okul ve resmî dairelerdeki mescitleri kapatacağımızı ve minarelerdeki hoparlörleri indireceğimizi açıkladım. İşte bu hafta, Askerî Yargıtay Daireler Kurulu, sekize yedi bir karar aldı (*). Yedi üye mahkûmiyetime karşı çıktı. Sekiz üyeden birisi ise benim davama askerî mahkemelerin bakmasının usülsüz

(*) Hukuken kararın düzeltilmesini isteme hakkımız var. Bu sıralarda yapmayı planlıyoruz. Bunun dışında benimle ilgili böyle bir karar alınmasının ötesinde Askerî Yargıtay da bir kararın sekize yedi sonuçlanmasından rahatsız görünüyor ve bu tür kararların bir kez daha görüşülmesi için bir yasa tasarısı hazırlanmış olduğu haber veriliyor. Bunun dışında başka başvuru yolları da söz konusudur; dosya henüz kapanmamıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

olduğunu söyledi ve karara bu açıdan karşı oy yazısı yazdı. Dolayısıyla benimle ilgili olarak yedi üyenin tümüyle karşı çıkmasına, bu yedi üyenin dışında ve sekiz üye içinde sayılan bir üyenin bu davaya askerî mahkemelerin bakmasına başından itiraz etmesine karşın bir mahkûmiyet kararı alınmış sayıldı.

Hep böyle oluyor. Bu tür davaların sonucu hep kıl payı'dır ve hep tartışmalı oluyor. Hep hangi tarafta olduğu belli olmayan bir üyenin tartışmalı ve kuşku uyandıran oyu ile bir karar alınmış oluyor veya alınıp alınmadığı tartışması başlıyor. Böyle kıl payı kararlarla rejim hem mahkûm ediyor ve hem de ilerde «hukuk yanlışlığı» üzerine bir edebiyat ile korunma senaryosu için hazırlık yapılmış oluyor

Burada bir parantez açmak istiyorum. Sonunda bu kuşku uyandıran ve tartışma götüren sonuç değişebilir; bunu umut ediyorum. Ancak böyle bir durum her hangi bir «hukuk yanlığı» görüşünü doğrulamaya yetmez; çünkü, benimle ilgili dava etkisini yapmıştır ve sonuçlarını, zamanında, göstermiş bulunuyor. Kararın düzeltilmesinin böyle bir davanın Türkiye üniversiteleri ve bilimsel yaşamı üzerindeki kemirici etkisini sileceğini sanmıyorum. Diğer olumsuz etkilerini bir kenara bırakıyorum, bu bölümün sonunda bilim üzerinde durmak istiyorum.

Bunun için savunmaya dönmek ve buradan aktarma yaparak başlamam gerekiyor[19]. Bu aktarmalar, davanın, çok zaman bilim ve bilimin tanımı üzerinde geliştiğini açıklıkla gösteriyor.

«İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na göre, Lenin'e 'hülyalı bilim adamı, eşsiz politikacı, büyük lider, büyük ihtilâlci' diyerek ve böylece Lenin'i vesile ederek 'Marksizm-Leninizmi övme' suçunu işlemiş oluyorum. Bu suçlamaya gerçekten çok 'esef' ediyorum. Böyle bir 'suçlama' olmamalı ve ben, böyle bir 'suç' işlemem.»

«Bir: Lenin'in bir büyük politikacı, bir büyük lider ve bir büyük ihtilâlci olduğu yüz binlerce, milyonlarca söylenmiştir. Lenin, bir devlet kurucusudur. Lenin, bir sistem kurucusudur. Bu devleti, bu sistemi, beğenirsiniz veya be-

Levent Şahverdi Arşivi

ğenmezsiniz, bu ayrı, fakat kurucusunun büyüklüğünü kabul etmek mecburiyetindesiniz ve mecburiyetindeyiz. Bu, bizim tercihimizin dışındadır.»

«İki: 'On beşinci yüz yılın ikinci yarısında doğan büyük İtalyan bilim adamı Niccolo Machiavelli' (*). Ve İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na yeniden 'esef' ediyorum. Çünkü, mantığına göre, Lenin'e bilim adamı demek suç oluyor Machiavelli'ye bilim adamı demek ise suç olmuyor. Böyle mi? Türkiye'ye böylesine bir tutarsızlık yakışır mı? Ayrıca ben Machiavelli'ye 'büyük bilim adamı' diyerek Makyevellizmi övmüş ve Türkiyeye davet etmiş mi oluyorum?»

«Üç: Her büyük ihtilâlci, her büyük politikacı, her büyük önder, formüle edilmemiş gelişme eğilim ve yasalarını bilmek anlamında, açıkça kabul edilmiş veya edilmemiş bir bilim adamıdır. Başka türlüsünü düşünmek mümkün değil. Çünkü gelişmenin eğilimini ve yasalarını bilmeden tarihi tersine çevirmek imkânsızdır. Çünkü yasalar, kaldıraçtır.»

«Fakat Lenin, ayrıca, bilim adamıdır. Bunu söylemek benim mesleğim içindedir. Çünkü Türkiye'de ilk 'sovyetolog' sayılıyorum. Rusça okuyor ve yazıyorum. İki yıl İngiltere'de Birmingham Üniversitesi'nde Centre for Russian and East Eorupean Studies de Research Fellow, Uzman Araştırıcı, olarak çalıştım. Yayınlar yaptım.»

«Sovyetolojide önemli yıldönümlerinde yazılar yazmak usuldendir. Bunu biliyorum. Türkiye üniversitelerinde Sovyet ekonomisi üzerine ders vermiş bir kimse olarak şunu da biliyorum: Lenin, gerçekten bir bilim adamıdır. Razvitiya Kapitalizma v Russii, Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi, çok önemli bir iktisat kitabıdır. Ampriyo-kritisizm, felsefe alanında önemli bir çalışmadır. Lenin'in devlet teorisi, ister beğenilsin ve isterse beğenilmesin, Anglo-Amerikan üniversitelerinde okutulur ve tartışılır. Örnekleri artırmayacağım, Lenin'in bilim adamı olduğundan kuşku duyulmaması gerekiyor.»

(*) *Bir Yeni Cumhuriyet İçin, s. 517.*

Levent Şahverdi Arşivi

«Dört: 'Hülyalı bilim adamı' olmasına gelince; bu bana ait. Hülya ile bilim adamlığının ters düştüğüne inanılır, ben birleştirmeye çalışıyorum. Selülöz türünden duyarsız bilim adamlarından yoruldum ve bıktım. Ayrıca bunları çok zararlı buluyorum. Düzenin bir vidası oluyorlar Rusçadan diğer dillere de geçen bir kelime ile aparatçik, aygıt adamı, oluyorlar. Kastelli'ye fahri doktora veriyorlar, derslerine ders vermek üzere çağırıyorlar, ihtiyaç duyduğu güveni artırıyorlar ve adam kaçıp gidince en ağır yermeleri, yine onlar yapıyorlar.»

Bu kadar değil; savunmamda şunlar da var: «Türkiye'nin bilim adamları, bir ölçüde ve bana, koyunları hatırlatıyorlar. Bir ses işitilince hepsi tekrarlıyor. Birisi 'döviz' dedi mi, diğerleri, bir düzensiz koro gibi tekrarlıyorlar. Bununla nereye gidebiliriz?» Koyunlar, eylülist üniversiteye lâyıktırlar ve aralarından askerî mahkemelere bilirkişi seçilirler. Bilirkişi seçilenler, kendilerini seçen bir üsteğmen yargıcın «suç var» demesi üzerine «suç çok» raporu yazıp getirirler. Getirdiler.

Bir karşılaştırma yapılması gerekiyor; tenkid'in tanımında karşılaştırma yer alıyor. Şimdi bunu yapmak istiyorum. Önce bilim'i tanımlamak zorunludur; bunu savunma'da yapmış bulunuyorum. Buraya aktarmam yetiyor ve ayrıca ekleme yapmak gereğini duymuyorum.

«Bilimsel çalışma nedir? Sık sık tekrarlıyorum, bilim adamı bilgi hamalı değildir. Bilim adamı öz ile uğraşır. Dünyanın eksenini bulmaya çalışır, görmeye çabalar. Bilim adamı gülün değil gül esansının peşindedir. Bilim adamı, görüntünün ötesini görebilendir. Görüntü herkesin gözündedir, bilim adamı herkes değildir.»

«Bilim, demirden demir cevherini bulma işidir. Fakat cevher ya da öz, nedir? Her isteyen kendi bulduğunun cevher ya da öz olduğunu iddia edemez mi? Cevherin cevher, özün öz olduğunu kanıtlama yolu ve sorunu yok mu? Var, olmasa sözde bilim adamları çığ gibi çoğalır. Çığ gibi çoğalıyorlar.»

«Bilimsel çalışma, tarihin olaylarını imbikten geçirmektir. Bilimsel çalışmanın en büyük doğrulayıcısı ve bi-

Levent Şahverdi Arşivi

limsel düşüncenin en güvenilir kurtarıcısı tarihtir. Cevherin cevher ya da özün öz olduğunun en son ayracı tarih oluyor.»

«Ve ben, bu açıdan, son derece talihliyim.»

«Suçlanan çalışmam, belki de pek az bilim adamına nasip olan bir zenginlikle ve hiç umulmadık bir hızla, tarihsel olaylarla doğrulandı. Yalnızca bir bölümünü sayıyorum.»

«'Döviz manyaklığına karşı söylenmesi gereken şudur: Türkiye'nin ciddi bir döviz sorunu yoktur. Bunu biraz açmak mümkündür: Türkiye'nin petrol faturasını ödeme veya ödememe nedeniyle ciddi veya ciddi olmayan bir döviz sorunu yoktur'.»

«Bunların, Türkiye'de tüm başbakanların, bakanların, yetkililerin, üniversite profesörlerinin, fıkra yazarlarının, Türkiye'nin en önemli sorununun döviz kıtlığı olduğunu ileri sürdükleri bir zamanda yazılmış olduğunu eklemek durumundayım.»

'Tahtakale Merkez Bankası, büyük sermayenin döviz kaçaklığını örtbas etmek için uydurulmuş bir hayalettir.'

«Bu 'yalnız' görüşlerimin gerekçeleri suçlanan kitabımda var. Şimdi de her yerde var. Çok rahatım. Şu anda Türkiye'nin bir döviz sorunu olmadığı, ısrarla ve her yerde, övünç içinde, söyleniyor Türkiye'nin hangi sorunu çözüldü? Enflasyon mu durdu, işsizlik mi azaldı?»

«Döviz nedir? Hülyasız ve yeteneksiz üniversite profesörleri istediklerini yaza dursunlar, ben çok kısa olarak, iki tanımını vereceğim. Birisi, hukukçular için, döviz, karine'dir, bir ip ucudur. Bir fetiş değildir, yurt dışından bir mal veya hizmeti alabilmek için bir işarettir. Yurt dışından doğrudan doğruya mal veya hizmet ithal etmeyen geniş halk yığınları için, dövizi, bir fetiş haline getirmek mümkündür Bunu önleyecek dövizin ikinci tanımını, halkçı tanımını, yazıyorum: Döviz, kahvedir. Kahve, Türkiye'de her eve girmiştir, dünyada 'Türk Kahvesi' var, ancak Türkiye'de kahve yok. Bu yüzden geniş halk yığınları dövizi kahve olarak hisseder; evine kahve alabiliyorsa, Merkez

Levent Şahverdi Arşivi

Bankası'nda döviz olduğunu düşünür, alamıyorsa, döviz kıtlığına inanır.»

«Kahve bir ara yok oldu, şimdi var. Türkiye'nin hangi sorunu yok oldu? Fiyatlar mı düştü, işçi ve memur maaşları mı yükseldi?»

«Demek ki, Türkiye'nin en önemli sorununun döviz kıtlığı olduğunu ileri sürmek doğru değildir Çeşitli hükümetler bunu yaptılar. Şunun için yaptılar: Güçsüzlüklerini gizlemek için yaptılar. Sorunları çözmede yetersiz kaldıklarını gizlemek için yaptılar. Bilinçsiz yığınları bir fetişle avutmak için yaptılar.»

«Şimdi durum açık. Ancak ortamın daha karışık olduğu bir zamanda bunları yazmış olduğum için çok mutluyum. 'Yalnız' ses çıkardım; yalnız, çıkarabildiğim ses ölçüsünde halkıma karşı sorumluluğumu yerine getirebildiğim için mutluyum.»

«Ecevit Hükümeti zamanında Dördüncü Plan hazırlandı ve açıklandı. Bir akademik kuruluş seminer düzenledi. Açılış konuşmasını yaptım ve hazırladığım özette şunları yazdım: 'Dördüncü ve Beşinci Planlar, alt yapı yatırımlarına öncelik verme anlamında Menderes dönemini yeniden yaşayacak.' Suçlanan incelememde bunu tekrarladım ve şöyle devam ettim: 'Türkiye, 1978-1988 yıllarını içine alan bir on yıllık dönemde yoğun olarak alt yapı yatırımlarına öncelik tanımak zorunda. "Menderes Dönemini Yeniden Yaşamak" deyimi ile kastedilen, bu'.»

«Bilim yönetmek içindir. Yönetmek ise eğilimleri bilmekle mümkün. Gelişmenin eğilimlerini ortaya çıkarmak, bilime düşen görev oluyor, bilim adamının başarısı bununla ölçülüyor. Ortaya koyduğu eğilimler doğrulanıyor mu, bilim adamının başarısının göstergesi burada yatıyor.»

Bu kestirimi Türkiye'nin ekonomik yapısından çıkardım. Şimdi durum ne? Kent içi yolları köstebek yuvasına döndü. Ankara-İstanbul yolu, Çankaya-Kızılay trafiğine benzedi. Artık gizlenemiyor. Bu yüzden, artık, televizyon haberlerini şantiye şefleri süslüyor. Sürekli olarak yapım işlerinin devam ettiğini haber ediyorlar.

«Bu kadarı doğrulanmak için yeterli. Ancak, ne yazık,

Levent Şahverdi Arşivi

aşırı ölçüde doğrulandım. Şöyle: Bayar-Menderes döneminin en önemli tartışma konuları, yargıç güvencesi, üniversite özerkliği, basın özgürlüğü, yasaların anayasaya uygunluğunun yargı yönetimiyle denetimi ve benzerleri yeniden tartışma konusu olmaya başladı. Tartışma gündemi, Bayar-Menderes günlerine döndü.»

Eylülist Darbe'nin Türkiye'nin tartışma gündemini çok gerilere götürmeyi, en azından şimdilik, başarmış olduğu anlaşılıyor. Bütün kurumlarıyla bir ülkelliğin batağına saplanılıyor. Buna karşı durulması gerektiğini düşünüyorum; savunma'da da, kendimi savunmaktan çok, böyle bir bataklığın içine gömülme tehlikesine karşı çıktım.

Şimdi birinci mahkûmiyet kararının gerekçesinden aktarıyorum: Sanık Yalçın Küçük, «kendi tabiriyle Türkiye'de ilk sovyetolog olduğunu kabul eden ve bu tür araştırmaların tesiri altında kalarak sosyalist ideolojisini ve marksizmi benimseyen ve Türkiye'deki olaylara bu görüş açısından bakan ve buna göre değerlendirmeler yapan bir yazar ve aynı zamanda Ankara Gazi Üniversitesi'nde ders veren bir öğretim üyesidir.» Bunlar yazılıyor ve sovyetoloji alanında çalıştığım ve incelemeler yaptığım için mahkûm edilmek istendiğim açıklıkla ifade ediliyor.

İnanmak çok zordur; bilimle çok yakın gitmesi gereken yargı kararlarından bir insanın sovyetoloji alanındaki araştırmalarından marksist ve sosyalist değil, sadece anti-sovyet ve anti-marksist olabileceğinin bilinmediğinin anlaşılması son derece üzücü oluyor. Üstelik, bilinmesi için elimden gelenin tümünü de yapmış bulunuyorum. Bu, mahkûmiyet kararının gerekçesinden okunuyor.

«Kapitalist ülkelerde çok itibarlı bir mesleğin varolduğunu, buna sovyetoloji dendiğini, sovyetologların Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerdeki yayınları inceleyerek bu incelemelerin sonuçlarını meslek dergilerinde yayınladıklarını, bugün Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da bir üniversiteye üniversite denebilmesi için mutlaka bir sovyet araştırmaları departmanının olması gerektiğini, İngiltere'de iki yıl kadar Batı dünyasının en eski ve ünlü sovyet araştırmaları departmanlarının birisinde araştırma-

Levent Şahverdi Arşivi

cı olarak bulunduğunu, burada edindiği bilgilere göre, Amerika Birleşik Devletleri'nde CIA ile ilişki kurmadan sovyetoloji üzerinde çalışmanın imkânsız olduğunu, Kuzey Amerika'da sovyetoloji çalışmalarının CIA ve ABD Dışişleri Bakanlığı ile yakından ilişki içinde bulunduğunu,»

Suçlanan kitabımda yazmış bulunuyorum. Yargıçlar okumuşlar; öğrenmeseler bile özetliyorlar Bu özetten anlaşılıyor; Batı'da sovyet araştırmaları, pek az istisnasıyla, CIA kontrolundadır. Gayet doğaldır; çünkü Batı'daki birinci kuşak sovyet uzmanlarının tümü Ekim Devrimi'nden kaçan kimselerden oluşuyor ve hepsi Sovyet sisteminin yıkılmasını istiyorlar ve bekliyorlar. Bunların CIA ve Dışişleri Bakanlıkları ile ilişkiye girmeleri, yaşamaları ve araştırmaları için fon bulmaları pek doğal görünüyor Türkiye'de bir mahkeme ise hem beni sovyet araştırmalarımdan dolayı suçluyor ve hem de, bunların etkisiyle suçlu olduğumu hükme bağlıyor. İnanmak veya inanmamak bir yana; böylesine bir tutarsızlığın hiç bir topluma lâyık olmadığını düşünüyorum.

Ancak tutarsızlık varsa nedenleri de oluyor Beni sovyet araştırmaları yaptığım için değil, CIA kontrollu sovyet araştırmacılarıyla aynı sonuçları çıkarmadığım için mahkûm etmek istiyorlar. Çünkü gerekçeli hükümde[20] yukarıya aldığım paragraftan hemen sonra gelen bir başka paragraf var; beni neden mahkûm etmek istedikleri buradan açıkça ortaya çıkıyor.

«Halbuki Sovyetler Birliği'nde, kapitalist ülkelerde söylenenin ve yazılanın tam aksine, hiç süpriz olmadığını, politikaların yazılarak ve tartışılarak geliştirildiğini. bunların yalnızca sovyetologları bilgilendirmek için yazılmadığını, aynı zamanda ve öncelikle sorumlu sovyet yurttaşları için yazıldığını ve bunun sosyalist demokrasinin vazgeçilmez bir gereği bulunduğunu vurgulamaktadır.»

Bunları yazdığımı kabul ediyorum. Bilim alanındaki talihim için de heyecanımı yeniden yazıyorum. Ben Sovyetler Birliği'nde tartışma olduğunu yazmış olmaktan dolayı mahkûm edilmek istemiyorum. Bugün ise bütün basın Sovyetler Birliği'nde sürekli tartışmadan söz ediyor. Bu tar-

Levent Şahverdi Arşivi

tışmaların sonucunda önemli politik görevliler yerlerinden ayrılıyor ve yerlerine başkaları geliyor.

Bugün dünya basını ve sovyetolojisi, Hruşef döneminde de tartışma olduğunu kabul ediyor. Bugün Buharin'in rehabilitasyonu nedeniyle yazılanlar Stalin zamanında da tartışma olduğunu ortaya çıkarıyor. Bunlar, eğer dünyanın pek çok yerinden önce benim yazı ve kitaplarımda yer almışsa, bu neden benim kusurum olsun? Eğer Sovyetler Birliği'nde politik ve bilimsel tartışma olduğu konusunda bir cehalet varsa ve bu cehalet hırsla sürdürülmek isteniyorsa, bundan dolayı, bana neden ceza kesilsin? Ancak kesmek isteniyor.

«İlmiye» sınıfından üç kişi bulunacak; alt askerî mahkeme, benim suçlu olduğumu üst mahkemeye kabul ettiremedi. Destek arıyor; İstanbul üniversitelerinden destekçi üç kişi bulmaya çalışıyor. Bu dönemde, İstanbul üniversitelerinin «ortada» öğretim üyelerinin benim davamda bilirkişi olmak ve suçsuz raporu vererek rejimin husumetini çekmek tehlikesini atlatabilmek için ne büyük cambazlıklar yaptıklarını biliyorum. Sonunda meydan, daha asistanlığı sırasında başladığı bilirkişilik mesleğinde, 1960 yıllarında «Nazım Hikmet Arkadaşımdır» diye yazdığı için Naci Sadullah'a «el hak suçludur» raporu veren Profesör Erol Cihan, başında bulunduğu enstitüye NATO Genel Sekreteri'ni ders vermek için davet ederek bağlılığını belli eden Doçent Bener Karakartal ile Aydınlar Ocağı yönetim kurulu üyesi, Ticaret Odaları Birliği danışmanı ve sonunda Doğru Yol Partisi milletvekili Doçent Tevfik Ertüsün'e kalıyor. Kuşkusuz, «suçludur» diye rapor yazıyorlar.

Burası o kadar önemli olmayabilir; daha önemlisi, bu üç öğretim üyesinin bilgisizlikte ve suçlamada, kendilerine sınır tanımamalarıdır. Bunlar, askerî mahkemelerin üsteğmen yargıçlarından daha az biliyorlar ve daha çok suçluyorlar.

Bunlar yazdıkları raporlarında, incelememde, kendi özetlemeleriyle, «kapitalist ülkelerde çok itibarlı bir meslek olarak sovyetoloji'nin mevcut olduğu» yazıldığı için beni

Levent Şahverdi Arşivi

suçlu buluyorlar Askerî mahkeme, iki üsteğmen yargıç, böyle bir rapor elde ettikleri için çok mutlu; bir kez daha mahkûmiyet kararı veriyorlar.

Artık mahkemelerini ve askerî yargıçları tanımıştık; daha sonra yüzbaşı olan Salih Coşkun ile üsteğmen Malik Göktepe'nin, başka davalarda olduğu türden, kesin bir mahkûmiyet kararı vereceğinden kuşku duymuyorduk. Buna karşın, bu üç öğretim üyesinin raporundan sonraki duruşmalarda da, elimizden geleni yapmaktan geri kalmadık; bilimsel bilgi aktarmayı denedik. Şimdi yine tutanaklardan[21] bunların bir bölümünü aktarmak istiyorum.

«Sovyetoloji, sovyet araştırmaları ve bilimi demek oluyor; tıpkı Türkoloji, Sinoloji ya da filoloji veya biyoloji türünden, Batı üniversitelerinin departmanlarından birisidir. Sovyetoloji, başta Sovyetler Birliği olmak üzere Sovyet türü devletlerin ekonomilerini, politikalarını, kültürünü ve ilgi çeken bütün alanlarını inceliyor.»

«İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çok itibarlı bir akademik karyer haline geldi; Soğuk Savaş döneminde, Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeleri bilmek, ulusal gelir artışını tahmin etmek, silâh gücünü öğrenmek, insan davranışlarını araştırmak, Sovyet sisteminin gelişmesini durdurabilmek için çok gerekli sayıldı. Amerikan Dışişleri Bakanlığı, Sovyetler Birliği uzmanlarına, bunlara sovyetolog deniliyor, bu arada bunların yazdıklarına çok önem verdi.»

«Sovyet toplumsal yapısını eleştirmek, sanayileşmesinin yanlış olduğunu yazmak, kalkınma stratejisini kötülemek, sovyetolojinin yaygın merakları arasına girdi. İki sistem arasındaki ideolojik mücadelede Batı Dünyası'nın kullanabileceği araçların çoğunu sovyetologlar sağladı. İtibar, bu nedenle ortaya çıktı.»

«Sovyetler Birliği'ne düşman olanların bile, kendi düşünceleriyle düşman olmalarını, başkalarını tekrarlamamalarını tercih ediyorum. Türkiye'deki anti-sovyet öğretim üyelerinin Amerikan meslektaşları yerine kendilerinin düşünceleriyle yazı yazmalarının daha saygıya değer olduğunu düşünüyorum.»

«Bugün Türkiye'de üniversiter çatı altında bir tek Sov-

Levent Şahverdi Arşivi

yet uzmanının bile kalmamış olmasını, bir sovyetoloji departmanının bulunmayışını, övünülecek değil yerinilecek bir durum sayıyorum.»

Bilim adamlığında değil bakışta yol ayrılıyor. Bunları yazan bir kimseye NATO Genel Sekreteri'ni üniversiteye çağırıp ders verdiren veya tarikatçı Aydınlar Ocağı'nda yönetim kurulu üyesi ve Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği'nde danışman olan kimseler bilirkişi seçilirse, «suçludur» fetvasını vereceklerinden kuşku duymamak gerekiyor Kuşku duyulmadıkları için seçiliyorlar.

Bu üç kişi, beni ayrıca, incelememde, «Sovyetler'de, kapitalist ülkelerde söylenen ve yazılanın tam aksine politikaların yazılarak, tartışılarak geliştirildiği, bunun Sovyet demokrasisinin vazgeçilmez bir gereği olduğu, Sovyetler Birliği'nde Sovyet yurttaşlarının bilgi edinme ve tartışma özgürlüğünden vazgeçilmediği» yazıldığı için de suçlu buluyorlar. Aslında tahrifat yapmaktan suçlular Çünkü, beni mahkûm eden askerî mahkeme bile, gerekçesinde, benim, tartışmaların «sosyalist demokrasinin vazgeçilmez bir gereği bulunduğunu» yazdığımı ve incelememde «sovyet demokrasisi» nitelemesinin geçmediğini belirtiyor. Suçlanan incelememin daha sonra tutanaklara geçen paragrafı da «sosyalist demokrasi» kavram ve nitelemesinden söz ediyor

'Sovyetler Birliği'nde, kapitalist ülkelerde söylenenin ve yazılanın tam aksine, hiç sürpriz olmaz. Politikalar yazılarak ve tartışılarak geliştirilir. Bunlar yalnızca sovyetologları bilgilendirmek için yazılmaz. Aynı zamanda ve öncelikle sorumlu sovyet yurttaşı için yazılır Bu, sosyalist demokrasinin vazgeçilmez bir gereğidir.'

'Vitcer Zorza, 1968 yılında İngiltere'de yayınlanan Guardian Gazetesi'nin yazarı idi. Bir göçmen. Çok dil biliyor. İşi, sürekli olarak sosyalist ülkelerin gazete ve yayınlarını okumak. Bunlara dayanarak 1968 yılında Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya'ya müdahale edeceğini tahmin etti, yazdı ve sonradan ödül aldı. Hiç kuşku yok, o zamanlar yazılanlar, Guardian yazarı için yazılmadı. Öncelikle sovyet yurttaşı ve diğer sosyalist ülkeler için yazıldı. Sov-

Levent Şahverdi Arşivi

yetler Birliği'nde, bunları sovyetologlar da okudukları için ve böyle bir gerekçe ile, sovyet yurttaşının bilgi edinme ve tartışma özgürlüğünden vazgeçilmiyor'

Bunlar suçlanan kitabımda ve duruşmalar nedeniyle tutanaklarda yer alıyorlar Suçlanan incelememde yer almayan ancak tutanaklara geçen bölümler de var Aktarma yapmak zorundayım; çünkü, bilim kaçınılmaz olanı ortaya koyuyor ve ben, tartışma ve eleştirinin bir sosyalist toplumda ve bu arada Sovyetler Birliği'nde kaçınılmaz bir biçimde var olması gerektiğini ve olduğunu göstermek durumundayım.

«Bu üç öğretim üyesine, buradan, sanık sandalyasından, benim öğreteceklerim var: Sovyetler Birliği'nde fiyat mekanizmasının geçerliliği yoktur Özel mülkiyet de yok. Buna karşın işleyen bir ekonomi var. İşleyen bir endüstri var. Sovyetologlar türünden, bu ekonominin yanlışlarla dolu, ya da bu endüstrinin batmak üzere olduğunu düşünebilecekler çıkabilir. Ancak bu endüstriye dayanılarak sputnik yapılıyor; bu nasıl oluyor? Bunun cevabı şudur: Sovyet ekonomisinde fiyat mekanizması, özel kâr ve özel mülkiyet olmadığı için, kapitalist ekonomilerde bu mekanizmalardan çıkabilecek iyileştirmeler de söz konusu olmuyor Bunun yerini eleştiri alıyor.»

«Yalnızca bir örnek verebilirim: Yakın zamanlarda Sovyetler Birliği'nde alkolizme karşı mücadele açıldı. Alkolizm önlenemezse, rejimin büyük yaralar alacağı belirtildi. Bunu, Sovyetler Birliği'nde alkolizm olduğunu, Sovyet yöneticileri Batılı sovyetologlardan öğrenmediler Batı sovyetologlar, Sovyet yayınlarını incelemekten çıkardılar.»

Bu kadar değil; buradan bakıldığında, suçlandıklarım kadar Türkiye üniversitelerinin içine itilmiş olduğu durum karşısında büyük bir şaşkınlık duymamak mümkün görünmüyor. Orta Çağ'da üç kilise mensubunun bile İstanbul Üniversitesi'ndeki bu üç öğretim üyesinden daha hoşgörülü ve üniversiteye lâyık olduğunu düşünmek gerekiyor. Bunlar, yazdıkları raporda, incelememi ve beni, «Sovyetler Birliği'nin siyasî ve iktisadî tüm tutum ve davranışları

Levent Şahverdi Arşivi

övülmekte, buna karşılık kapitalizmin, özellikle komünist dışı demokrasilerin her şeyi kesinkes eleştiri konusu yapılmaktadır» sözleriyle de suçluyorlar (*). Kapitalist ülkeleri eleştiri konusu yapmak, İstanbul Üniversitesi'nde üç öğretim üyesi için bir suç kaynağı oluyor.

Kapitalizmi eleştirmek için Sovyetler Birliği'ni de eleştirmek gerektiğini ve daha önemlisi kapitalizmi eleştirmeyi suç sayan yasa maddelerinin bulunduğunu sanmıyorum.

Eylülizmin devam ettiğini bu öğretim üyelerine bakarak kestirmek ve söylemek son derece haklılık kazanıyor; eleştiriyi mahkûm etmeye kalkıyorlar. 1985 yılında beni suçlamak için seçildikleri zaman yazdıkları fetvaya şunları da koyuyorlar: «John Maynard Keynes eleştirilmekte (s. 504-505) keza, Friedman'ın görüşleri eleştirel düşüncelerle incelenmekte (s. 506, 507, 508, 509, 510), Prof. Divitçioğlu ATÜT sebebi ile eleştirilmekte, moda sever olduğu belirtilmekte (s. 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 520, 521).» Parantez içindeki sayılar, yine bunlara ait; sayfa numaralarına işaret ediyorlar. Eleştiri'den hayalet görmüşcesine korkan ve her eleştiriyi suç sayan öğretim üyelerinin yeri medresedir Eylülizm, yüksek öğretim kurumlarını medreseye çevirdi.

Ne denebilir ve ne yazmam gerekiyor? İncelememde Keynes'i eleştirmedim. «Artık Keynes iktisatının bir çare olmadığında hep birleşiliyor» diye yazdım ve bunları du-

---

(*) Piyade Albay Nevzat Demirer'in başkanlığında yargıç yüzbaşı Salih Coşkun ve üsteğmen yargıç Malik Göktepe'den meydana gelen askerî mahkeme bu üç kişiden aldıkları bir fetvayı mahkûmiyet kararlarına şöyle geçiriyorlar

«Kapitalizmi ve kapitalist ülkeleri, kapitalist iktisatçıları sürekli tenkit etmekte, bu ülkeleri emperyalist olarak nitelemektedir.»

Nevzat Demirer, Salih Coşkun, Malik Göktepe, Gerekçeli Hüküm, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Nolu Askerî Mahkemesi, 3/10/1985, Karar No 1985/335.

Levent Şahverdi Arşivi

ruşmalarda tekrarlıyarak tutanaklara mal ettim. Friedman'a gelince, eleştirmekten de öte bir iktisatçı bile sayılamayacağını yazdım. «Cehalet, bilimden habersizliktir. Neoklasik iktisat cehalettir.» İncelememde, «emperyalist dünyanın yeni peygamberi Friedman» hakkında, pek çok yayınını inceleyerek bu sonuca ulaşıyordum; Milton Friedman, uzun yıllar bir köşede kalmış, Amerika'nın en geri öğretim kurumlarından birisi olan Chicago Üniversitesi'nden cahil bir iktisat profesörüdür. Temel görüşünü incelememde özetledim ve savunmaların birisinde de yargıçlara anlatmaya çalıştım. Aktarıyorum.

'Friedman, kapitalist sistemin bütün kusurlarının, kapitalist sistemin yeteri kadar kapitalist olmamasından ileri geldiği inancını yaymak istiyor. Yaşlılık sigortası veya asgari ücret gibi işçi sınıfının kazanımlarını, kapitalist sistemin faziletlerini göstermesinin engelleri sayıyor. Eğer bunlar olmazsa ve fiyat sistemi işlerse işsizlik de olmaz!'

İşte Friedman'ın görüşleri bunlar oluyor. Bunları uyguladığı zaman ihtilâl olmayacağına inanan kapitalist ülke yöneticisi ya da askerî darbe ile yönetilen kapitalist ülke aranıyor. Friedman görüşlerini ilk önce Allende'nin devrilmesinden sonra yönetime gelen Pinochet'nin danışmanı olarak Şili'de uyguluyor. 1970 yıllarının ikinci yarısına gelindiğinde, pek çok Batı ve Kuzey Amerika ülkesi, İkinci Savaş sırasında ve sonrasında Keynes iktisatının da parlamasıyla birlikte, kapitalist ekonomilerin işletilmesiyle ilgili geliştirdikleri «refah devleti» kurumlarını bir bir yıkma cesaretini gösteriyorlar. Bu ara, 1980 yılına doğru Türkiye ekonomisi yine bir büyük bunalıma giriyor. Uluslararası Para Fonu'nun önerilerine de uygun olarak Başbakan Demirel, 24 Ocak Kararları'nı ilân ediyor.

Profesör Divitçioğlu incelememe buradan giriyor. Solculuk ve bu arada CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit açıklanan kararlara şiddetle karşı çıkıyorlar. Demirel sıkışıyor ve ummadığı bir yerden destek alıyor; 1960 yıllarının ilericisi ve «marksist» iktisatçısı, 1970 yıllarının unutulmuş ismi Profesör Sencer Divitçioğlu, unutulmuşluğunu yırtarak birdenbire Friedman'cı oluyor ve Demirel'e koşulsuz

Levent Şahverdi Arşivi

destek sağlıyor İncelememde, bir zamanlar Harrod'u bile Marx'a bağlayan, bunun yanlışlığını başka bir ortamda gösterdim, ve daha sonra İbni Haldun'u Marx'ı yüz yıl öncesinde bulduğu için öven ve ATÜT'ü çıkaran Divitçioğlu'nu ele aldım ve hep moda ile ilgilendiğini, Batı'da en son moda düşünceleri Türkiye'de yazmaya çalıştığını ve şimdi de «kapitalist sosyalist» bir bilim adamı tipolojisi çizdiğini göstermek istedim. Bundan dolayı önce İstanbul Üniversitesi öğretim üyeleri ve daha sonra da askerî mahkemeler tarafından mahkûm edilebileceğimi bilmiyordum.

'«Yolun Neresindeyiz» sorusuna cevap arandığı bir yerde önce Keynes ve sonra Friedman üzerinde bu kadar durulması yadırganabilir Yadırganmaması gerekiyor Çünkü alınan yolun bir bölümünün görülebilmesi için Keynes ve Friedman karşıtlığı yararlı olacak. Yarar, bu ülkede Başbakan Demirel'in ilân ettiği «Yeni Ekonomik Politika» kararları dolayısıyla ortaya çıkan Ecevit-Demirel karşıtlığının Keynes-Friedman karşıtlığı çerçevesine oturtulmak istenmesinden doğuyor.'

'Keynes-Friedman karşıtlığı, Türkiye'de bir kapitalist «sosyalist» bilim adamının tanınmasını kolaylaştırıyor Bundan da öte, moda sever Türk aydın türünün en gelişmiş tipinin tanıtılmasına imkân veriyor Bu kapitalist «sosyalist» bilim adamı ve aynı anlama gelmek üzere moda sever Türk aydınının en gelişmiş tipi İstanbul Üniversitesi ile Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyesi Profesör Dr Sencer Divitçioğlu'dur.'

'1980 yılı Ocak ayında Başbakan Demirel, Türkiye'de devletin ekonomiyi yönetme mekanizmalarının bir bölümünden vazgeçtiğini ilân eden Yeni Ekonomik Politikası'nı açıkladı. Açıklama çok büyük bir devalüasyon ve zam furyası ile birlikte geldi. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Bülent Ecevit de bu politika demetini «Friedman Modeli» olarak niteledi. Türkiye kamu oyu Friedman'dan böylece haberdar oldu.'

'Ecevit, bu karardan sonra Viyana'da katıldığı Sosyalist Enternasyonal toplantısından döndüğü gün havaalanında yaptığı basın toplantısında, Türkiye'nin işçi ve emek-

Levent Şahverdi Arşivi

çilerine Friedman'ın adını bir daha hatırlattı ve Sosyalist Enternasyonal'in, başta Willy Brandt olmak üzere diğer liderlerinin de, Demirel'in uygulamaya koyduğu politikanın Friedman Modeli olduğu konusunda kendisini desteklediklerini açıkladı. Böylece Ecevit'in sayesinde Türkiye'nin kahvelerindeki siyasal tartışmanın düzeyi yükseltilmiş oldu.'

'Ancak iş bununla bitmedi. Bir ihtiyaç doğdu. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun Türkiye'ye yıllardır önerdiği politikaların temelli olarak kabul edildiği anlamına gelen «Yeni Ekonomik Politika» için bir destek gerekti. Sosyalist Enternasyonal'in de işin içine sokulduğu bir tartışmada Demirel için bir «sosyalist» ve tabii bilimsel destek bulma işi Milliyet Gazetesi'ne düştü. Milliyet Gazetesi, 1961-1971 dönemi Türkiye İşçi Partisi üyesi ve «sosyalist» ve de bu yüzden profesörlüğünü ancak Danıştay kararı ile alabilen Profesör iktisatçı Sencer Divitçioğlu ile konuştu.'

'Dr Divitçioğlu, Demirel'in «Yeni Ekonomik Politikası» ile ilgili olarak şu başlangıç değerlendirmesini yaptı: «Bay Demirel son iktisadî kararlar hakkında 'bunlar sadece bir zam furyası değildir' derken, tarihsel bir gerçeği ifade etmiş oluyordu. Bu gerçek, Türk toplumunun yüz yılı aşkın bir battal iktisadî olgunlaşma döneminin sonuna eriştiği, özellikle 1950'lerden sonra sağlamca yerleşen kapitalist üretim tarzının gereği olan liberal ilkelerin kabulünün tescilidir. 24 Ocak kararları, şimdiye dek kapitalist sistemin işleyişini köstekleyen, ekonominin sınıfları ile birlikte kendisini yeniden üretmesini engelleyen tüm iktisat politikalarını, yani iktisadî hayatta yaygın ve yoğun devlet müdahalesini lâğvetme niyetiyle alınmıştır.» Yukarda Friedman'ın görüşlerini boşuna açıklamadığımı gösteren ipuçları var.'

'Dahası var: «Bu kararlar, bence, mantıksal planda da, tarihsel planda da meşrudur.» Dr. Divitçioğlu, kaynağı meçhul bir otorite ile Demirel'in kararlarına «meşruiyet» ilân ediyor. Devam ediyor: «Kararlar, Türk ekonomisinin tarihsel planı bakımından da meşrudur Çünkü bundan

Levent Şahverdi Arşivi

böyle, müdahaleci devlet ve uyguladığı iktisat politikaları ile yarattığı «Avantacı Öbek», bugünkü kapitalist Türk ekonomisini maddesel ve sınıfsal yeniden üretecek normal olanakları sağlamaktan yoksun görünmektedir. «Avantacı Öbek», sabit tutulan fiyatlar, faiz haddi ve Türk parasının değeri ile bunların piyasa değerleri arasındaki rantı ele geçirmiş bir alt-sınıftır. Bunun kapitalist sınıftan farkı, üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmayışıdır.» Tıpkı Milton Friedman gibi konuşuyor: Kapitalist devletin yaptığı her müdahale kapitalist sınıfın ve ekonominin gelişmesini önlüyor.'

'«Sosyalist» Profesör Divitçioğlu'nun Milliyet ile konuşmasından önce kapitalist Profesör Friedman'ı okumuş olduğuna inanmak gerekiyor: «Bay Demirel tarafından açıklanan kararlar, Türk ekonomisinin bugünkü perişan durumuna deva olabilecekse haklıdır. Eğer kapitalist bir ekonomi varsa, ekonominin selâmeti, ancak 'Müdahaleci Devleti', 'Kapitalist Devlet' yapıp, 'Avantacı Öbeği' de eledikten sonra 'Kapitalist Sınıfı' oyunun kurallarına uygun bir biçimde hizaya getirmekle sağlanabilir.» Daha önce, yukarda, Friedman'ın pozitif iktisatı ile ilgili olarak söylenenleri burada da tekrar gerekiyor: Gebelik testi pozitif ise kadın gebedir. Bunun aynını Dr. Divitçioğlu söylüyor: «Bay Demirel tarafından açıklanan kararlar Türk ekonomisinin bugünkü perişan durumuna deva olabilecekse haklıdır.» Çünkü şimdi iş, «sosyalist» profesöre göre, ekonominin selâmeti için kapitalist ekonomiye uygun «Kapitalist Devleti» yapmaktır. «Sosyalist» profesöre göre Demirel, «Kapitalist Devleti» yapmaktadır ve bu yüzden iyi yapmaktadır.'

'Ancak şimdi muhalefette olan eski başbakan Ecevit, Demirel'in kötü yaptığını ileri sürüyor. Demirel'in, Friedman öğretisine uygun hareket ettiği için kötü yaptığını ileri sürüyor. Demirel, bundan alınmış görünüyor ve «kim oluyormuş Friedman» diye soruyor. Fakat Ecevit'in sözlerinden «sosyalist» Profesör Divitçioğlu'nun da alındığı ve endişe duyduğu anlaşılıyor. Şunları söylüyor: «Türk ekonomisi için müdahaleci devleti savunmaya olanak ol-

Levent Şahverdi Arşivi

madığı gibi, bunu 'Refah devleti' kisvesi altında sunmaya da olanak yoktur Her şeyden önce unutmamak gerekir ki, Batı'nın refah devleti, kapitalist üretim tarzının bir yan ürünüdür, kendi başına bir sistem sayılmaz. Vergilerde etkinlik, toplumsal güvencelerin kapsamını genişleten ve toplumsal tüketim gereksinmelerini karşılayan bir devlet... Bu nedenle Bay Ecevit'in 'Refah Devleti' örtüsü altında 'Müdahaleci Devleti' sanki 'Kerim Devlet' olarak alıp sunması ve son kararlar hakkında gösterdiği aşırı tepki gerçekçi olmadığı gibi, endişe verici de'.» Tam böyle. Hiç kuşku yok, Sencer Divitçioğlu Milliyet ile görüşmeye giderken yanına mutlaka Milton Friedman'ı almıştır.'

Bunları yazmış olduğumdan dolayı hoşnutluğumu saklamıyorum. Bu kadar değil; eğer böyle bir dava açılmasa, ben bile dönüp bu yazdıklarımı okur muydum, bilemiyorum. Ancak dava dosyasını okumaktan heyecan duyduğumu tekrarlıyorum.

İlericiliğin kurumsal, sınıfsal ve bireysel kalelerinin düştüğü bir dönemden geçiliyordu. Sadece geçildiğini görebiliyordum; Türkiye, 1970 yıllarının ikinci yarısında, belki de 1975 yılından itibaren 1905 yılına doğru yol alıyordu. Durdurmak mümkün mü?

Sevdiğim bir insandır, Sencer Divitçioğlu; şu anda da sevgimde bir azalma duymuyorum. Ajan değildir, polis değildir; sosyalizme inancı da sosyalizm bilgisi de hep sığ olmuştur. Yüreği ve aklı, sosyalizmi hiç bir zaman almadı; marksizmde ve sosyalizmde hep bir entellektüel çekicilik buluyordu. Bu çekiciliği görmemeye başlayınca, unutulduğu bir zamanda, en geri bir yerden Demirel'in yardımına koşma yanılgısını yaşadı. Ecevit'in tepkisini gerçekçi bulmazken, desteklediği Demirel'in 24 Ocak Kararları'nı daha katı bir biçimde uygulama misyonu ile de gerçekleştirilen Eylülist Darbe ile üniversitedeki koltuğundan da atıldı; eylülizm, her zaman aşırı gerçekçi davranıyor

İnançsızlık ve sığlık; yanlış hesabın motorudur Mustafa Suphi bir yanlış hesabın kurbanıdır; daha muhafazakâr ihtilâlci olan Mustafa Kemal ve arkadaşlarının, daha radikal İttihat ve Terakki hizbine karşı kendisiyle cephe

Levent Şahverdi Arşivi

kuracağı hayaline kapıldı. Kendisiyle birlikte, 1900 yıllarında başlayan bir mücadeleden gelen ve komünizme kayan bir deneyimli kadronun da temizlenmesine imkân hazırlamış oldu.

İnançsızlığında ve sığlığında herkesi geride bırakabilen İsmail Bilen, daha büyük bir yanlışın içindedir. Bülent Ecevit'in omuzları üzerinden DİSK'i, devrimci demokrat hareketleri, TİP ve TSİP'i sermayeye peşkeş çekerek legalite sağlayabileceği kumarını oynadı. Silâhlı Kuvvetler içinde bir eylül darbesi hazırlığı varken, İ. Bilen de solun güçlü noktalarını birer birer güçsüzleştirmede hiç bir engel tanımadı (*). Yaşadığı yurt dışında, en azından sosyalist ülkelerde itibarını yitirmiş bir kimse olarak ömrünü tamamladı.

Ne yapılabilir? «Demokrasi» at gözlüğü olmuş solculaın tümünün gözlerinde; solculuk, solunu görmeden geriye doğru kayıyor. Gericilik, Eylül Darbesi'nden önce başlıyor Ne yapılabilirdi?

Bu üç öğretim üyesi, çarpıtmada ve bilgisizlikte hiç bir engel tanımadan, beni, suçlamalarını sürdürüyorlar. İncelememde «şimdi devrimci-demokratların damgasını taşıyan bir kavganın mevcut olduğu, bu kavganın hedefinin olmadığı, ya da demokrasi olduğu, bu demokrasinin hangi demokrasi olduğuna cevap verilmesi gerektiği, gerçekten Ecevit demokrasisinin iki yüzlü olduğu, Demirel demokrasisinin ise abesle iştigal ettiği, Menderes demokrasisinin gericilik olduğu» düşünceleri yer aldığı gerekçesiyle de beni suçluyorlar Suçlarken, ilk okul öğrencilerinin bilgisizliğini ve tahrifatta sınır tanımaz bir cüreti sergiliyorlar Bu nedenle, tutanaklara da geçen bir biçimde, özetledikleri paragrafı buraya aktarmak gereği doğuyor.

'Hiç kuşku yok, anti-faşist kavga demokrasi için kav-

(*) *Y Küçük, Türkiye Üzerine Tezler, Üçüncü Kitap,*
Y Küçük, TKP Pişmanları,
Y. Küçük, Aydın Üzerine Tezler, Beşinci Kitap,
Ayrıntılı ve geliştirici çözümlemeler içeriyor. İ. Bilen, hayattayken TKP Genel Sekreteri görevinden uzaklaştırılıyor.

Levent Şahverdi Arşivi

gadır Fakat hangi demokrasi? 1970 yıllarında Ecevit'in başkanlığında iki kez denenen demokrasi mi? Bu demokrasiye bir isim vermek mümkündür; Ecevit demokrasisi iki yüzlülüktür. Hanki demokrasi? 1965-1969 yılları arasında Demirel'in başkanlığında denenen demokrasi mi? Aynı Demirel şimdi de başbakan değil mi? Demirel'in bu demokrasisi için söylenecek söz var: Demirel demokrasisini hedef saymak, Demirel'in çok kullandığı bir deyimle, abesle iştigaidir Geriye bir Menderes demokrasisi kalıyor. Soğuk Savaş döneminde, 1950 yıllarında, sınıf kavgasının dondurulduğu Menderes demokrasisini hedef kabul etmek, Marx'ın Proudhon için söylediği gibi, yalnızca gericiliktir.

Artık buradan, gericiliği de aktardıktan sonra, bu bölümün sonunu yazabiliyorum. Bunun için önce, gerçekliğe hülya ile bakmanın zorunluluğunu tekrarlıyorum; tekelci düzen de hülya ile yaklaşılmadığı zaman bilimin olamayacağı inancımı yeniden dile getiriyorum. Bitirirken önce, Birinci Ordu ve Sıkıyönetim Mahkemesi'nin dördüncü mahkûmiyet kararı gerekçesinden ve sonra da birinci gerekçeli hükümden[22] aktarma yapıyorum.

«1976 yılında Türkiye'nin partileşmiş solunun Türkiye'nin sorunlarını çözmenin CHP'nin boyutlarını çoktan aştığını bilmesine rağmen CHP kuyrukçuluğu yaptığını, insiyatifin kendisine düştüğü TKP'nin sosyalist dünyaya güçlü görünmek için CHP'nin kanatları altına girdiğini, TKP'nin bu politikasına ilk katılanların da bugün kendi yarattıkları hayal kırıklığını duymakta olan devrimci demokratların olduğunu, ancak bu büyük yanılgıdan ilk kurtulanların da bu devrimci demokratlarla bir kısım TKP'lilerden çıktığını, buna rağmen bugün ortaya çıkan devrimci objektiviteye hazırlanmak için gerekli bir altın dönemin heba edildiğini,»

«Netice olarak Türkiye'de bugün sosyalist iktidar için devrimci objektivitenin bulunduğunu, ancak siyasal örgütlenmenin bulunmadığını, bunun karşısında silâhlı kuvvetlerin ülke yönetimini ele alması için güçlü bir nesnel eğilim olduğunu, fakat silâhlı kuvvetlerin de bu yönde bir program hazırlığının olmadığını,»

Levent Şahverdi Arşivi

«Türkiye'de sosyalist iktidara ulaşmak yolundaki değerlendirmeleri nedeniyle kendisini iyimser olmakla niteleyen Doğan Avcıoğlu'nun son derece kötümser görünmesine rağmen asıl onun iyimser olduğunu, esasen devrimci harekete küsülemeyeceğini, teorik ihtilâlcinin tarihin sunduğu elverişsiz koşulları aşmasını bilen olduğunu ifade etmektedir.»

«Sanık yazısında, Lenin'i övdükten sonra, leninizmin, Lenin'i yaratmak ve Lenin'in teorik bir ihtilâlci olduğunu, Türkiye'de bugünkü ortamda en çok dolara değil teorik ihtilâlciye ve Lenin gibi ihtilâlciye muhtaç olduğunu vurgulamaktadır.»

«Sanık yazar, bugün Türkiye'de kavganın ortasında olanlara devrimci demokrat demek zorunluluğu bulunduğunu, tarih içinde Marx ve Engels'in büyük bir coşkuyla yazdıkları Komünist Manifestosu'ndan hemen sonra patlayan 1848 İhtilâlleri'nin burjuvazinin demokratlığını ve bundan da öte devrimciliğini yitirdiğini gördüklerini, bu yenilgiden sonra demokrat ile sosyalist veya komünisti birbirinden daha net çizgilerle ayırmak gerektiğinin ortaya çıktığını,»

«Eşitsiz gelişme yasasını çok daha net olarak görüp yaşayan Lenin'in, demokratların devrimselliğini yitirdiklerini saptaması üzerine kavga eden demokratlara devrimci demokrat adını vermek suretiyle siyaset bilimine büyük bir açıklık getirmiş olduğunu, hatta eşsiz politikacı ve büyük lider Lenin'in, sosyalist devrim için, bunlarla işbirliği ve gerektiğinde cephe kurma düşüncesini hiç bir zaman ihmal etmediğini, Leninist cephe düşüncesinin buradan ve eşitsiz gelişme yasasının tarih içindeki gelişiminin bir halkasından doğduğunu yazmak suretiyle Türkiye'de sosyalist devrimin başarıya ulaşabilmesi için kavganın içinde bulunan devrimci demokratlarla işbirliği yapmak ve diğer bir deyimle, leninist cephe kurma fikrini ve düşüncesini aşılamaktadır.»

İşte Eylülizm böyle bir mekânda gerçekleştiriliyor.

Levent Şahverdi Arşivi

BEŞİNCİ BÖLÜMÜN NOTLARI

1 Gülçin Çaylıgil, Hukuk Savunması, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Bir Numaralı Askerî Mahkemesi, 17/11/1982, Karar No 1983/74.
2 Gerekçeli Hüküm, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Bir Numaralı Askerî Mahkemesi, 15/2/1983, Karar No 1983/75.
3 Askerî Yargıtay Başsavcılığı, Tebliğname, 27/7/1983.
4 Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, Bilirkişi Raporu, 3/11/1980.
5 Sorgu, Duruşma Tutanakları,, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Bir Numaralı Askerî Mahkemesi, 31/8/1982.
6 Yalçın Küçük, Savunma, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Bir Numaralı Askerî Mahkemesi, 17/11/1982, Karar No 1983/75.
7 Yalçın Küçük, Savunma, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı İki Numaralı Askerî Mahkemesi, 24/9/1985, Karar No 1985/335.
8 Gerekçeli Hüküm, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Bir Numaralı Askerî Mahkemesi, 24/4/1984, Karar No 184/172.
9 Yalçın Küçük, Savunma, op. cit.
10 Gerekçeli Hüküm, İstanbul Sıkıyönetim İki Numaralı Askerî Mahkemesi, 3/10/1985, Karar No 1985/335.
11 Gerekçeli Hüküm, 15/2/1983, Karar No 1983/75.
12 Gerekçeli Hüküm, 24/4/1984, Karar No 1984/172.
13 Gerekçeli Hüküm, 15/2/1983, Karar No 1983/75.
14 Yalçın Küçük, Savunma, op. cit.
15 Duruşma Tutanakları, 31/8/1982.
16 Gerekçeli Hüküm, 24/4/1984, Karar No 1984/172.
17 Gerekçeli Hüküm, 15/2/1983, Karar No 1983/75.
18 İddianame, İstanbul Cumhuriyet Savcılığı, 15/1/1981, Hz. 1980/273.

F.: 37
Levent Şahverdi Arşivi

19 Yalçın Küçük, Savunma, op. cit.
20 Gerekçeli Hüküm, 15/2/1983, Karar No 1983/75.
21 Yalçın Küçük, Savunma, op. cit.
22 Gerekçeli Hüküm, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı İki Numaralı Askerî Mahkemesi, 29/4/1986, Karar No 1986/107. Gerekçeli Hüküm, 15/2/1983, Karar No 1983/175.

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci Ek

CUMHURİYET YAZILARI TARİHÇESİ

1 — Vergisiz Sanayi 5 Ocak 1973
2 — Japon İşi 2 Mart 1973
3 — Üst Kattaki Sarsıntı 23 Mart 1973
4 — İki Kitap Bir Önsöz 6 Nisan 1973
5 — CHP'nin Eksiği 18 Mayıs 1973
6 — Dondurmaya Karşı 1 Haziran 1973
7 — Çarpıklaşan Ekonomi 15 Haziran 1973
8 — Uzatmalı İktidar 6 Temmuz 1973
9 — Ekonomik Politikayı Kim Savunacak? 13 Temmuz 1973
10 — Futbolun Siyasal İktisatı 27 Temmuz 1973
11 — İnönü, Demirel ve Talû 3 Ağustos 1973
12 — İşçiler mi, Demokrasi mi, yoksa ikisi mi 17 Ağustos 1973
13 — Hamiline Yazılı Bürokrasi 24 Ağustos 1973
14 — Demokrasi Önünde Rantiyeler 31 Ağustos 1973
15 — Ekonomik Kaosa Doğru 7 Eylül 1973
16 — İki Gün Kala 12 Ekim 1973
17 — Tarih Gibi 26 Ekim 1973
18 — Selâmet, Edebiyat ve İktisat 9 Kasım 1973
19 — Dağılmış Sermaye 23 Kasım 1973
20 — Ekonominin Öksüz Çocukları 30 Kasım 1973
21 — Mahallî Seçimler ve AP'ni Kurtarma Operasyonu 7 Aralık 1973
22 — Almanya'ya Üzüntülerle 14 Aralık 1973
23 — İktidarı Almak ve Kurmak 21 Aralık 1973
24 — Halka Açılan Güçlükler 11 Ocak 1974
25 — Beyin Miti 25 Ocak 1974

Levent Şahverdi Arşivi

26 — Yüksek Ücretle Kalkınma 1 Şubat 1974
27 — Modern Teknoloji, Yabancı Sermaye ve Araplar 8 Şubat 1974
28 — İktisatçının Sorusu 22 Şubat 1974
29 — Vergi 8 Mart 1974
30 — Ekonomide Özgür İnsan 15 Mart 1974
31 — Eşikteki Tümsek 22 Mart 1974
32 — Yaşanan Günlerin Bilinci 19 Nisan 1974
33 — İş Çevreleri ve Erbakan-Demirel Yarışı 26 Nisan 1974
34 — Ortak Pazar'la Evlilik 3 Mayıs 1974
35 — Ecevit ve İş Çevresi 10 Mayıs 1974
36 — Yazgı ve Uyarı 31 Mayıs 1974
37 — İşçi Cephesinde 7 Haziran 1974
38 — Seçim Ekonomisinde Zamanlama 12 Temmuz 1974
39 — Yabancı Sermaye Raporu 19 Temmuz 1974
40 — Dışişlerine Çıkarma 2 Ağustos 1974
41 — Dış İlişkilerde Ekonomi 9 Ağustos 1974
42 — Kıbrıs'ta Zaman 5 Aralık 1974
43 — Keynes'in Yeniden Ölümü 19 Aralık 1974
44 — Karanlığı Arayan Parti 2 Ocak 1975
45 — Halk Partisi'nin Sağı-Solu 9 Ocak 1975
46 — Trajedi ile Komedi 31 Ocak 1975
47 — Kamu İşletmeleri 7 Şubat 1975
48 — Sıkışan Dünyada Türkiye 14 Şubat 1975
49 — Adalet ile Hareket ve Selâmet 28 Şubat 1975
50 — Dünyanın Kadınları 8 Mart 1975
51 — Demokrasi ve Sanayide Hız Sorunu 21 Mart 1975
52 — Hükümeti Aşan Bunalım 28 Mart 1975
53 — Çukur Hükümetinin Ömrü 4 Nisan 1975
54 — Gübre Politikası 11 Nisan 1975
55 — Türkiye'de Zaman 18 Nisan 1975
56 — Sermayenin Gelişiminde Memurların Ayrışımı 25 Nisan 1975
57 — Denk Taşlar 2 Mayıs 1975
58 — MC Hükümetinin Getirdiği Açıklık 9 Mayıs 1975
59 — Pamuk İpliği ile Hükümet 16 Mayıs 1975
60 — Özgür Olmayan Hükümet 6 Haziran 1975
61 — Rüzgâr Ekenler 13 Haziran 1975
62 — İç Yapı Üzerine Dış Politika 4 Temmuz 1975
63 — Türkiye'de Kilitlenme 11 Temmuz 1975

Levent Şahverdi Arşivi

64 — Dünyada Yer Ararken 8 Ağustos 1975
65 — Seçimlerden Sonra Devalüasyon 22 Ağustos 1975
66 — Cinnetin Kapısında Demirel 19 Eylül 1975
67 — Türkiye'nin Yalnızlığı 10 Ekim 1975
68 — Haziranda Erken Seçim 17 Ekim 1975
69 — Çaresiz Demirel 24 Ekim 1975
70 — Tersine Dönen Dünya 31 Ekim 1975
71 — Şiddetin Siyasal İktisatı 14 Kasım 1975
72 — Kına ve Kur'an 22 Kasım 1975
73 — Bir Planlama Güldürüsü 28 Kasım 1975
74 — Ölü Yılda Ölüm Hızı 12 Aralık 1975
75 — Cumhuriyet Düşmanları 19 Aralık 1975
76 — Dış Bağlantı ile İç Düzenleme 26 Aralık 1975
77 — Çelişkinin Demir Yasası 2 Ocak 1976
78 — Büyük Sermaye ve Halk Partisi 9 Ocak 1976
79 — Kişisel ve Sınıfsal Kurban 16 Ocak 1976
80 — En Zayıf Halka 23 Ocak 1976
81 — Yolsuzluk Çemberi ve Sıkışan Yönetim 30 Ocak 1976
82 — Selâmet İçin Son Şans 7 Şubat 1976
83 — Bütçe ve Program Eleştirisi 13 Şubat 1976
84 — Bürokrasiyi Parsellemek 20 Şubat 1976
85 — Özgürlükçü Sayılar 27 Şubat 1976
86 — Çok Yanlı Ticaret: Vergi İadesi 4 Mart 1976
87 — Ordu'da Ekonomi 12 Mart 1976
88 — Çankaya'da Nakarat 19 Mart 1976
89 — Avrupa'da Domino 26 Mart 1976
90 — Zamana Karşı Zamanlama 9 Nisan 1976
91 — Sermaye ile Yapayalnız 16 Nisan 1976
92 — Yumuşarken Yüksek Gerilim 23 Nisan 1976
93 — Faşizm Üzerine... 30 Nisan 1976
94 — Temel Haklar Temel Mallar 7 Mayıs 1976
95 — Düzenin Üniversiteleri 14 Mayıs 1976
96 — İslâmın Siyasal İktisatı 21 Mayıs 1976
97 — İki Büyük Partinin Taban Politikası 4 Haziran 1976
98 — Geriye Doğru Yarış 11 Haziran 1976
99 — Ücretler ve Tüketim Araçları 18 Haziran 1976

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

YAYINEVİMİZDE ÇIKAN
YALÇIN KÜÇÜK'ÜN DİĞER ESERLERİ

- Aydın Üzerine Tezler 1
- Aydın Üzerine Tezler 2
- Aydın Üzerine Tezler 3
- Aydın Üzerine Tezler 4
- Aydın Üzerine Tezler 5
- Nereye Gidiyoruz?
- Türkiye Üzerine Tezler 1
- Türkiye Üzerine Tezler 2
- Türkiye Üzerine Tezler 3
- Türkiye Üzerine Tezler 4
- Planlama, Kalkınma ve Türkiye
- Bilim ve Edebiyat
- Küfür Romanları
- Estetik Hesaplaşma
- Bir Soran Olursa
- İtirafçıların İtirafları (T.K.P. Pişmanları)
- 21 Yaşında Bir Çocuk (Fatih Sultan Mehmet)
- Davalarım
- Ermeni Rahiple Mektuplaşmalar

Levent Şahverdi Arşivi